

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

CRESCEREA SI SCADEREA LUI

CU NOTE FÓRTE INSTRUCTIVE

DE

DEMETRIU CANTEMIRU

PRINCIPE DE MOLDAVI'A

TRADUSA

DE

Dr. IOS. HODOSIU

~~~~~  
PARTEA I.  
~~~~~

BUCURESCI

EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE

MDCCCLXXVI

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

CRESCEREA SI SCADEREA LUI

CU NOTE FÓRTE INSTRUCTIVE

DE

DEMETRIU CANTEMIRU

PRINCIPE DE MOLDAVI'A

TRADUCERE ROMANA

DE

Dr. IOS. HODOSIU

BUCURESCI

EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE

MDCCLXXVI.

PREFATIUNEA AUCTORULUI

Înainte de a trece lectorii mei la istoria imperiului osmanu ce urmădă aci, va fi necessariu, că eu se le esplică mai de aproape unele lucruri, asupra carora mi se pare că istoriografii crestini au commissu adesea errorii grele. Errorile principali d'între acelea se reduc la următoarele puncte :

1. Reducerea aniloru Hegirei la er'a christiana.
2. Numele de Turcu și de poporu turcescu.
3. Originea gentei osmane, care ocupa astadi tronulu turcescu.

I. HEGIR'A COMPARATA CU ER'A CHRISTIANA.

Suntu multi istorici, inca și d'între cei mai demni de credintia, cari, precumu afu eu, au pusu multe evenimente de importantia in epoce diverse, d'în cauza că le lipsise cunoscerea exacta a erei turcesci, pe care turcii o numescu Higeret, era noi Hegira. Dela stramutarea scaunului imperiale la Constantinopole, de sigură nu s'a intemplatu neci una fapta de importantia mai mare, de câtu fusese cucerirea acestei cetati de catra turci, prin care totă lumea christiana venise in periculu; cu toate acestea, anulu acestei epoce triste este asia de puțin cunoscutu, in câtu scriptori foarte invetiati differu in acestu punctu. Unii adeca punu acelu anu la 1452, era altii la 1453. De aici se pôte pricepe, câte errorii s'au commissu in alte parti ale istorii tur-

cesci, precumu in fixarea dileloru nascerei si a mortiei sultaniloru, si altele ca acestea. Pentru a delaturá aceste erroru, amu judecatu ca aru fi bine se scrutamu mai esactu acésta era, fiindu ca cu ea m'amu servitu in istori'a presente. Nu vreu aci a esaminá numele Hegira, nici déca acésta epoca incepe de la fug'a lui Mahomedu dela Mecc'a la Medin'a, séu dela mórtea acestuia, precumu afirma unii mahomedani. Pentru scopulu meu este de ajunsu a aretá, cumu annii erei mahomedane s re-ducu la annii erei crestine. Voitu areta acésta cu esemple din scriitorí crestini.

Riccioli pune pré bine inceputulu Hegirei la annulu 622 dela Christu. Lasu se urmeze cuventele salle proprie (findu-ca scriitorii nu suntu de accordu mai allesu asupra dilei). «Disput'a— dice elu— «se reduce asupr'a dilei. Ca-ci astronomii, Alfraganu (1), Alba- «tegniu (2) si Jordanu numera annii Ismaelitoru si Turciloru dupe «calcululu astronomicu, de la o di de Joui, 15 Iuliu, fiindu-ca in «diu'a acést'a a fostu adeverat'a luna noua. Arabii inse si Turcii, si «cu ei chronologistii Scafigeru si Petaviu, urméza sistem'a civile si «computa annii de la o di de Vineri, 16 Iuliu, adaugendu si nóptea «precedente, fiindu-ca in nóptea dela 15 spre 16 Iuliu a fugitu Ma- «homedu dela Mecc'a, si chiaru iu acésta nópte s'a aretatu mai án- «tâiu lun'a noua. De ací Arabii incepu lun'a noua a loru in a siese'a «di de séptemana, séu Vineri, care la ei è dí santa». (3) De ora-ce Riccioli mentionéza aci doue diverse moduri de a computa, fora cá se ne dea ratiunea, credu ca nu va fi inutile de a informá pe lectori, cá Mahomed candu a introdusu religiunea sa in lume, a datu poporului nepricepotoriu in astronomia urmatóri'a regula generale

(1) Propriu : *Elfergani*, d'in provinci'a Ferganu. *Trad. Germ.*

(2) Séu : *Elbatani*, d'in cetatea Batanu in Mesopotami'a. *Trad. Germ.*

(3) Trebuie se insemnamu ca intrég'à sementi'a lui Avramu, atatu d'in partea lui Ismael, catu si d'in partea lui Isacu, a tîenutu usulu vechiu de a numera dilele d'in sér'a precedente, dupe cuventele : *Et factum est vespere et mane dies unus.* Gen. C. I. v. 5. *Nota Trad. Franc.*

despre inceputulu lunei noue : «Candu veti vedé lun'a, incepeti po-
« stulu; candu veti vedé lun'a, serbati Bairamulu.» Acumu fiindu-ca
lun'a noua nu se vede nici-o-data in diu'a prima, ci cate-odata intr'a
duo'a, ba uneori (candu adéca ea coincide cu sórele la appusu), chiaru
intr'a trei-a di; asiá nu este mirare, déca atâtu Mahomedu, care nu
era inveliatu, catu si popórale infectate de superstitiunile salle si
preocupate mai multu de auctoritatea legislatorului loru, decatu de
ratiunea propria, au luat a dou'a di de luna dreptu luna noua, si dupa
acésta 'si regulau ordinea luneloru, posturiloru si serbatoriloru. Apoi
este fórté de crediutu ca Mahomedu a inceputu a calcula Hegir'a de
la fug'a sa d'in Mecc'a. Successorii lui si-au facutu lege d'in acésta
sí, séu pentru a nu urma contra acestei legi, séu d'in neglígéntia ori
nesciintia, au inceputu a calcula ór'a, nu dela lun'a noua astrono-
mica, care dupe marturi'a tutulóru matematiciloru a cadíutu Joui,
15 Iuliu, cì de la lun'a civile, care a cadíutu in diu'a urmatória,
Vineri, fissandu acést'a de prim'a di a lunei Muharem. Proba despre
celle disse acì, este usulu ce domnesce asta-di la Turci; martoru
suntu eu, care amu vediutu acésta cu ochii mei. Asiá, de si Turcii
suntu in stare asta-di de a computa prin efemeridele loru numite
la ei Rusnameh (4) ór'a, si chiáru minutulu de lun'a noua, totusi ei
nu incepu nici Ramazanulu nici Bairamulu (5) loru, pene ce nu le at-

(4) *Nahme*, dupa cumu scrie d'Herbelot, insémna in limb'a persiana *carte séu lit-
tera*; este titlu alu mai multoru scrieri atâtu persiane câtu si turcesci, precumu Cara-
man Nameh, Kiar Nameh, Iskender Nameh, etc. *Trad. Fr.*

(5) *Remazan*, séu dupe Arabi *Ramadan*, este a nou'a luna d'in annu la Turci, in
care ei se abtíenu de mancare, de beutura si de femei dupe resaritulu péne la appu-
sulu sórelui. Candu appare lun'a noua urmatória, începe Bairamulu; acesta e tim-
pulu de festivitati si petreceri. Cu unu cuventu, Ramazanulu respunde la postulu cre-
stiniloru, si Bairamulu la carnevalulu papistiloru.

Auctorulu nostru pare a imputa acì Turciloru, ca incepu a numera lun'a noua de-
la a dou'a di. Acést'a inse correspunde bine cu intentiunea loru, si este in usu si la
Evrei. Dara, ce aru dice unu turcu eruditu despre lun'a nóstra besericésca séu ima-
ginaria, dupa care ne regulamu variabilile serbatori? si ce aru dice despre calenda-
riulu de stilu vechiu? Nu i s'aru paré ridiculu, candu aru audi ca tienému de diu'a

testa cine-va ca a vediutu lun'a noua. Pentru aceea, in totu annulu, pe acestu timpu se tramitu d'in ordinulu Sultanului anume persóne pe unu munte inaltu (numitu Istrangiãdaghi, situatu spre Marea-négra, camu 12 órè distantia (6)'dela Constantinopole), pentru a observa momentulu candu appare lun'a noua. Indata ce vre-unulu o a zaritu, trei d'in ei alérge la Istambol Effendisî, séu judele Constantinopolei, si unulu anuntia ca a vediutu lun'a nuqa, érá ceialalti duoi atesta declaratiunea acestui-a. Adeveritu fiindu resaritulunei noua prin trei martori (fora cære numeru in acestu casu nime n'aru crede nici insusi Sultanului), Istambol Effendisî tramite la momentu anuntiatori in tóta urbea, spre a anunciá la ori-ce óra aru fi, Ramazanulu si Bairamulu. La strigatulu acestoru preconi amu vediutu mahomedani ridicandu-se immediatu de la mésa, scui pandu man-carea ori beutur'a ce o aveau in gura si incependu a postì. Déca e casulu cá ceriulu se fia norosu si lun'a se nu se póta vedé, séu déca acei trei nuntii au fostu impedecati pe calle, se astépta diu'a antaia si a dou'a ; a trei'a di inse, ori au venitu nuntii ori nu, se anuntia poporului abstinencia si postu. Totu in modulu acesta, nu incetéza postulu, pene candu apparitiunea lunei noua in lun'a lui Sievval nu va fi adeverita prin trei martori.

Celle dise pene aci aru fi de ajunsu, pentru cá se delature induoe-lile ce lectorii aru puté avé asupra esactitatei de calculu alu lui Riccioli. Cu tóte aceste, nu va fi inútile de a 'lu ilustrá cu cate-va alte esemple, precumu sunt celle duoe cuceriri memorabili, a Constantinopolei si a Rodosului. Cea d'antaiu, dupe marturirea patriarcului

prima a lunei pe aceea, care in fapta este a unspredecea? Cu unu cuventu, noi scimu, si totusi perseveramu in modu absurdu intr'o erróre, care o au comissu parintii d'in Nicea in nesciinti'a loru, inse acésta erróre li se póte ierta chiar pentru ignorantia loru. Va veni de siguru timpulu, candu va trebui se indreptamu errori atátu de evidente si de pipaite *Trad. Anglu.*

(6) Turcii [precumu si Románii *H.*] computa distantia locurilor dupe óre. Un'a óra distantia face cam trei mile anglezesci. *Trad. Anglu.*

Constantinoplei, s'a efectuat Marti la 29 Maiu 1453, éra dupe cei mai esacti istorici turci, la 20 alle lunei Jemaziul-evvel, annulu Hegirei 857. Crestinii dicu ca insul'a Rhodosu a fostu cucerita la 25 Decembre 1522, éra Turcii tienu ca la 3 alle lunei Safer, annulu Hegirei 929, și adaoga ca obsidiunea durase cinci luni, încependu din lun'a Ramazanu, annulu 928, si tienendu celle din urma trei luni alle acestui annu, adeca Sievvel, Silcade și Silhige, precumu si alte doue d'in începutulu annului urmatoriu 929, adeca Muharem si Safer, candu la 3 alle acestei d'in urma cetatea s'a supusu. Una alta proba de mare însemnatate este scrisóri'a diploma deschisa a Sultanelui Muradu III, catra imperatulu Rudolfu II, unde atatu annulu Domnului nostru, catu si annulu Hegirei, se vedu lamuritu *memorati* prin următoriele cuvente : « In prim'a Ianuaru, annulu dom-
« nului Iisus (grati'a si adjutoriulu divinu fia preste densulu !) 1584,
« care este diu'a de 27 a lunei Silhige, annulu 991 dela transmigra-
« tiunea marelui nostru profetu. » Dupe tablele lui Riccioli, annulu Hegirei 991 incepe intr'o Marti 15 Ianuaru 1583, si se termina intr'o Vineri, 3 Ianuaru 1584; prin urmare in 4 Ianuaru 1584 incepe annulu Hegirei 992. Si fiindu-ca lun'a Silhige este cea din urma in annii Hegirei si numera 29 de dile, este dar evidentu ca 27 alle lunei Silhige trebue se fia prima Ianuaru 1584. Pe urm'a acestoru e-semple, curiosulu lectoru va putea usioru face comparatiune între annii erei mahomedane si ai celei crestine, mai alesu cu ajutoriulu unei table comparative astronomice, ce voiu adaoge la finea acestei prefatiuni 7).

Inainte de a trece la allu doilea punctu, voiu, pentru curiositatea lectoriloru, a clarificá o induoiéla, de care multi istorici celebri s'au împedecatu.

Primulu annu allu domniei lui Othmanu, antaiulu imperatu allu

(7) Auctorulu nostru n'au adaosu acesta tabla la manuscriptulu seu. *Trad. Anytu.* Noi o adaogemu la finea acestoru note dupa traductorulu germanu. *Hodosiu.*

Turciloru, unii, precumu Leunclaviu, ilu punu la annulu lui Christu 1300; éra alții, precumu Calvisiu, dupe Zacuthi, la annulu 1303. Pentru a ne puté esplicá acestu lucru, trebue sè observamu ca, dupe cumu afirma in unanimitate toti chronologistii turci, Orchanu fiulu si successorulu lui Othmanu, a ocupatu Prus'a, capital'a Bithiniei, in annulu Hegirei 726, si chiaru atunci a fostu chiamatu la tatalu seu, care era pe mórte, si ca acestu principe intr'adeveru a si muritu in acellu annu, la 10 alle lunei Ramazan; éru Orchanu, fiulu seu i-a successu pe tronu. Ramazanulu este a nou'a luna dupe Muharem, care e prim'a luna in annii Hegirei; éra 10 alle lunei Ramazan a caditu in acestu annu la 8 Augustu allu nostru, precumu se vede d'in tabl'a chronologica. Afora de acést'a, cei mai demni de credintia scriitori turci afirma, ca Othmanu a domnitu anni 26, luni trei si dile diece (de si Leunclaviu, nu sciu dupe care auctoru 'i da 29 anni lunari, cari facu 28 anni solari), si ca Orchanu i-a successu in 10 alle lunei Ramazan, annulu Hegirei 726. Acumu déca de la 10 ale lunei Ramazan numeramu indereptu pene la aceeași di a annului Hegirei 700, avemu chiaru 26 anni completi; si déca mergemu totu asiá indereptu anca trei luni, adeca Siaban, Regeb si Gemaziul-ochir si cu diece dile alle lui Ramazan, resulta ca primulu annu allu domniei lui Othmanu a fostu annulu Hegirei 700, si a inceputu in prim'a lunei Gemaziul-achir, care respunde cu 11 Februaru 1301 allu nostru, precumu se vede d'in tabl'a ce urméza :

TABLA CHRONOLOGICA

DELA AN. HEGIREI 700, CARE CADE IN ANNULU 1300 DELA CHRISTU

<i>Hegira 700</i>	<i>An. de la Is. Chr. 1300</i>
LUNE LUNARI	LUNE SOLARI
30 Muharrem	Septembre 16.
29 Safer	Octobre 16.
30 Rebiul-evvel	Novembre 14.

29 Rebiul-achir	Decembre 14.
30 Jemaziul-evvel.	Ianuarium 13, annulu 1301.
29 Jemaziul-ochir	Februariu 11.
30 Regeb.	Martiu 12.
29 Siaban.	Aprile 11.
30 Remazan	Maiu 10.
29 Sievval	Iuniu 9.
30 Silcade	Iuliu 8.
29 Silhige	Augustu 7.

Se observamu acì, ca in annulu Hegirei 700, annulu dela Christu 1301 cade in lun'a Gemaziul-evvel, a carei prima òi respunde cu 12 Ianuarium allu nostru. Amu aretatu mai` susu, ca Othmanu a inceputu a domni la annulu Hegirei 700, in prim'a di a lunei Jemaziul ochir, care este 11 Februariu 1301 la noi ; dar precum se vede d'in tabl'a de mai susu, annulu Hegirei 700 respunde cu annulu dela Christu 1300, acell'a inse trece si in annulu 1301. De acì credu eu ca a provenitu erròrea de calculu la Leunclaviu si la alti auctori. Concludu dara, ca calcululu nostru despre inceputulu domnirii lui Othmanu este exactu.

Cu modulu acesta se pôte pré-usioru reduce ori-ce annu allu Hegirei la annulu correspundietoriu allu erei crestine. A se vedé numai tabl'a astronomică in ce dî si annu de la Christu cade inceputulu annului Hegirei, si cestiunea é resolvita. Spre exemplu : inceputulu annului Hegirei 699, annu precedente domniei lui Othmanu, cade intr'o Luni, 28 Septembrie 1299, care prin urmare este prim'a dî a lunei Muharrem.

Dupe-ce amu demonstratu destulu de evidentu annulu primu si lun'a si diu'a, candu a inceputu Othmanu a domni, totu cu modulu acest-a se pôte stabili annulu, lun'a si diu'a candu a moritu Erdogrul, tatalu lui Othmanu. Saadi afirma ca Erdogrul a moritu in annulu Hegirei 680, care a inceputu intr'o Marti, 22 Aprilie 1281 ;

prin urmare, dela primul annu allu domniei lui Othmanu pene la mórtea lui Erdogrul, numerandu indereptu, precumu amu practicatu la Othmanu, sunt 19 anni si siepte luni ; de unde se vede ca Erdogrul a moritu in ultim'a dí a lunei Seval, annulu Hegirei 680, care este 10 Februariu 1281 la noi. Totu asiá potemu stabili timpulu candu a inceputu Erdogrul a domni si candu s'a innecatu Suleimanu in Euphrate. Acestu induoitu evenimentu istoricii ilu punu in unanimitate la annulu Hegirei 616, adeca 64 anni inainte de annulu 680, in care a moritu Erdogrul. Numerati acumu dela acestu annu inderetu 64 anni, si veti vedé bine, ca Sulimanu s'a innecatu si Erdogrul a inceputu a domni in prim'a dí a lunei Silhige, annulu Hegirei 616, care correspunde cu 6 Februariu 1220 allu nostru.

Totu cu modulu acesta se póte fissà annulu invasiunei lui Suleimanu, pe care Nishrin o pune la annulu Hegirei 611, prin urmare patru anni și 11 luni inainte de mórtea lui Suleimanu ; adeca in ultim'a dí a lunei Muharrem, annulu Hegirei 611, care cade pe 10 Iuniu 1214.

In catu pentru invasiunea lui Ginghischanu, despre care scriitorii turci facu mentiune, ei tienu cá această invasiune cade in același timp cu invasiunea lui Suleimanu ; scriitorii crestini inse nu sunt de accordu asupr'a acestui punctu. Eu me voiu nevoi a fissà această epoca. Nicephoru Gregoras, mai multu oratoru de catu istoricu, dice in cartea II, ca Ginghiscanu a descalecatu spre marea Caspica mai antaiu la annulu 1222 dela Christu séu 599 allu Hegirei; Loniceru affirma ca la annulu 1202 dela Christu séu 599 alu Hègirei ; Calvisiu la annulu 1220 dela Christu 611 allu Hegirei ; Riccioli la annulu 1212 dela Christu séu 609 alu Hegirei. In catu pentru mine, eu tienu la celle ce pré eruditulu Saadi Effendi d'in Larissa dice in opulu seu intitulatu «Synopse istorica», compilatu d'in cei mai renumiti istorici, precumu Mevlana Idris Nishrin si Saadi

Tajut-Tevarich (8) Petschovi, si Hezarfen, datu la lumina in annulu 1696 si dedicatu Sultanului Mustafa, frate si predecesoriu sultanului de acumu Ahmedu. Eu tienu dîcu, cu acestu auctoru, ca Suleimanu Schah, tatalu lui Erdogrul, a essitu d'in Nera, cetate situata pe tiermii marei Caspice, in annulu Hegirei 611, care respunde annului 1214 dela Christu; ca elu a trasu cu Oguzanii sei spre Asi'a mica, si ca, facendu chiaru in acellasi anu, seu in annulu urmatoriu (nu se scie de sicuru) irruptiune si Ginghischanu, Solimanu s'a retrasu spre Medi'a. D'in tôte aceste, basati si pe auctoritatea acestoru istorici, potemu affirma ca invasiunea lui Ginghischanu s'a effectuatu cu unu annu séu cu duoi in urm'a invasiunea lui Suleiman, adeca la annulu Hegirei 612 séu 613, care este annulu dupe Christu 1215 séu 1216, alu siesele de la domni'a imperatului grecu Theodoru Lascaris.

II. DESPRE NUMELE SI NATIUNEA TURGILORU

Intre multele órde ce au essitu d'in regiunile reci alle Scitieí, Turcii sunt d'in cei mai cunoscuti, precumu atesta annalile persiane si intre altii Saadi Effendi, faimosulu auctoru allu annaliloru ottomane numite Tagiut-tevarich; de unde se vede ca s'a scosu ceea ce se citese in Nimetulah (9), séu Lexicon Persico-Turcicum, la cuventulu Turcu, pentru a'i dá esplicatiunea; aici se dice: «Acestu nume « se da locuitoriloru d'in Chata séu Chaten (Kitahia séu Tataria-

(8) *Tagiut-Tevarich*, acestu cuventu se pronuntia in limb'a arabica *Tagi-Eltevarich*, si insémna cunun'a istoriciloru séu chronicelor. Este tituluu unei istorie ottomane, scrisa in limba elegante turcésca de Saededdin Mahomedu Hasan, care in calitate de Mufti a muritu in Constantinopole la anulu Hegirei 1008. Acésta istoria incede cu Othmanu si termina cu Selimu I. *Tagi* este cuventu persicu, care in generalu insémna *ornamentu de capu*, caitia, éra in specialu coróna. *Trad. Anglu.*

(9) *Nimetullah*, este unu dictionariu persianu fórté voluminosu, tradusu in turcesce, compilatu de Calil Sofi. Ii dîcu in communu Baba Nimetullah. Cuventele *Nemat Allah* insémna *gratia divina*. *Trad. Anglu.*

Noi aflamu cà acésta carte se numesce Lugathi Nimet-illah, adeca Dictionariu Nimet-illah. Meninsky in prefatiune la dictionariulu seu. *Nota Trad. Germ.*

« mare), cari vietuiescu in siesurile Copciacului. Ei preste totu « au fație alba, cu ochii si sprincene negre; de acì poetii persiani « compara pe amorosi si voinici cu acesti ómeni, si-i numescu « Turci. » Numele de Copciacu a fostu propriu numai unui tribu particulariu de Tataři; persianii inse, dupe espeditiunea lui Ginghiscanu, l-au attribuitu la întregu poporul Scitiloru, cá invingetori ai loru. Despre acestea sunt martori scriitorii persiani. Asiá poetulu Scheik Saadi'(10) in prefatiunea dela Ghiulistan-ulu séu Rosariulu seu, spunendu caus'a pentru care a essitu d'in Chorasanu, care erá patri'a sa, dice : « Sciti voi amicii mei, ce me face se remanu atáta « timpu in tierri straine? Crudimile Turciloru m'au facutu se'mi « lasu patri'a. » Intr'altu locu voindu a descrie datinele lor, dice : « Toti sunt nascuti fii de omu, dar toti sémèna mai multu cu lupii « insetati de sange. Acasa sunt buni cá nisce angeri, dar afara sunt o « turma de lei. » Ca poetulu acì vorbesce despre natiunea scitica a Turciloru, cari au urmatu pe Ginghiscanu, acésta se vede d'in epoc'a in care a compusu elu Rosariulu seu; elu dice espressu, ca l-a compusu in anulu Hegirei 656. Sub domni'a lui Ebubeker, fiulu lui Saadi; adeca 44 de anni inainte de Othmanu, si 48 dupe espeditiunea lui Ginghiscanu. Nicephoru sub nume de Turci intielege poporul, care pe timpulu seu erá suppusu lui Azadinu, sultanului Iconiei, cumu numesce elu in modu coruptu pe Aladinu. « Pe candu, dice Nicephoru — Imperatulu (Theodoru Lascaris cellu teneru) la 1255 era ocupatu cu aceste lucruri, i-au venitu scrissori d'in Nice'a, in

(10) *Scheik Saadi*, poetu persianu, numitu de communu Scheik Muslihedin Saadi Elschirazi, fiindu-ca fú nascutu in Schiraz, capital'a Persiei pe la anulu Hegirei 571. Crestinii l-au dusu in captivitate in locurile sante, éra unu negutiatoriu d'in Aleppo p-a rescumperatu pentru diece taleri de auru, si i-a datu pe fia sa in casatoria cu dote de una suta taleri. Acésta femeia a fostu pentru elu tortura, si atât'a superare i-a causatu, in câtu n'a potutu resiste violentiei resimtiementului seu, si si-a cantatu dorerile in mai multe scrieri, mai alesu in Ghiulistanulu seu (cuventu persicu, insemnandu *gradina-de-flori*). *Trad. Anglu.*

Muslihedin, insémna restauratorulu credintiei. *Trad. Germ.*

cari i se spunea că Paleologu a fugitu la Turci.» Vomu aretá mai la vale cu affirmatiuni unanime alle istoriciloru, ca Michaelu intr'a-deveru a fugitu la acestu Aladinu, sultanu alu Iconief. Dupe-ce dara este evidentu , ca numele de Turcu era cunoscutu in tóta Asi'a cu multu mai inainte de Othmanu, si ca acestu nume s'a datu mai al-lesu aceloru triburi scitice care au mersu cu Ginghiscanu si s'au res-panditu in Persi'a si Asi'a mica; nu ne remane alta, decatu a de-monstrá cum acestu nume s'a datu Ottomaniloru.

Suleimanu, tatalu lui Othmanu, fundatorulu familiei Othmane, principe de Nera, plinu de ardóre de a calcá pe urmele marelui Ginghiscanu, pléca d'in patri'a sa in fruntea a 50 mii de ómeni, fló-rea junimei scitice. Cu acésta trupa Suleimanu inunda nu numai tierrile veciniloru sei, ci strabate inca totu Osserbejanulu si Siri'a pene la Aleppo. Ajungéndu la curtea persiana scirea despre aceste cuceriri, indata s'a datu si acestei armate numele de Turcu, care erá communu cu cell-a ce se dedese Scitiloru lui Ginghiscanu. Pre langa ratiunea acestei numiri, ratiune ce amu aretatu mai in susu din car-tile Tajuttevarich si Nimetullah, poetii cei mai accreditati ai Persi-loru producu anca alt'a; si acésta este figur'a cea urita a Scitiloru in comparatiune cu Persianii, in catu numele de Turcu, care mai inainte insemná natiunea Copciachiloru, renumiti pentru frumuseti'a lóru, acumu a devenitu unu terminu de ironia datu de poeti ómeniloru veniti cu Suleimanu. Dupe mórtea lui Suleimanu trupele sale s'au risipitu. Catu-va timpu dupe invasiunea lui Ginghiscanu, voindu a profitá de acésta ocasiune mai multi satrapi (11) séu guvernatori, cari commandau in Syri'a, Armeni'a, Paphlagoni'a, Cilici'a, Mesopo-tami'a, Phenici'a, Phrighi'a si in celelalte tieri asiatiche, situate intre marea négra, marea Caspica și Eufratu, se folosira de ocasiune cá se scuture jugulu persianu. Atunci Aladinu, Sultanulu Iconiei, celu mai

(11) *Sitrab* in limb'a persica, cuventu obsoletu. *Trad. Germ.*

potente între acei domnitori se decise a extermina cu totul restul trupelor remase dela Gînghis, care turbură necurmatu tierile lui ; dupa ce inse fu batutu de cătra acelea si scosu d'in imperiulu seu , ellu fugi la amicul seu Michailu Paleologulu, imperatulu grecescu, si 'i ceru ajutoriu. Aladinu mori in exiliu. Filiulu seu Meliki Siah (Niceforu 'ia corruptu numele in Moloco), care dupa aceea luà numele de Aladinu II, observase că Paleologulu 'lu pórta cu vorbe desierte ; asia dupe ce 'i ceruse in vanu permissiunea de a puté caletori in alta parte , cu ajutoriulu ómeniloru sei departandu-se pe ascunsu, se reintórse in tier'a sa. Aici elu se intruni cu magnatii d'in imperiulu tatalui seu, si prin bravur'a sa nu numai ce scapà pe acestia si pe se-ne de jugulu sciticu, ci aduse si tierile sale parentesci éراسi sub potestatea sa, si constrinse pe multi inemici de ai sei a se supune dominatiunei sale. Dela acestia dispuse a i se lua armele, éra pentru ca se astempere spiritulu loru militariu, 'i amestecà p'între sateni si 'i facù se cultive pamentulu, in fine se dede si numele comunu de Turcu (Türk). Asia se intemplà că acea persóna , care mai inainte se numia satrapu alu Persiei si Sultanu de Iconi'a, acumu luà numele de Sultanu alu Turciloru. Pe acelu timpu Suleimanu, mosiulu lui Osmanu , se innecase voindu a trece calàre preste Eufratu ; atunci Aladinu denumí pe filiulu ace-luia, Erdogrul pentru virtutile si bravurele militare ale lui de comandante alu óstei sale, éra dupa mórtea lui pe nepotulu acestuia, pe junele Osmanu. Annalile turcesci spunu că Aladinu morise fora clironomi (heredi) ; de aceea Osmanu fu proclamatu in unanimitate de sultanu. Acesta pentru că se extermine numele infamatoriu si uritu de turcu, dete ordinu, că in viitoriu numai sate-nii agricultori se fia numiti asia, éra ceilalti se fia numiti Osmani (Osmanlí). Dupa acestea isi stramutà resiedenti'a de la Iconia la Neapole (numita de ei, Ieng-isiehrí) si demandà ca pe densulu se'lu numésca imperatu alu Osmaniloru, éra nu alu Turciloru. D'in acé-

sta cauza curtea ottomana pâna in dio'a de astadi nu voiesce a se numi « curte turcésca », nici nu suferé usulu acestui cuventu, decatu numai despre limba, precum : « Turkige Billiurmisin ? » Scii turcesce ? ; ca-ci a dice : « Othmanige Billiurmisin ? » Scii ottomanicesce ? ar fi o vorbire impropria. Cuventulu « othmanige » pórtá in se-ne ide'a de politetia, de apucaturi frumóse, pre candu cuventulu « turkige » insémna rudu, aspru, incivile. De aci proverbiulu communu : « Turk Míuddeti Umcinde », turcu in tóta viétia sa ; cá si candu aru dice : prostu a fostu, prostu va remanea, si nu va invetiá nici-odata, apucaturile fine ale Othmaniloru.

Póte fi cà lectorulu versatu in istoria va stá la indoiéla, candu va vedé ca o mare parte de geografi, atatu vechi catu si moderni, dicu ca Turchistanulu, tíerra situata intre Tatarii chagataiani si intre China, este locuinti'a primitiva a Turciloru si a Turcomaniloru. Erróre mare este a confunda pe Turci cu Turcomanii ; si reu este a dice ca Turchistanulu este o locuintia communa a amenduororu. Saadi, cellu mai judiciosu istoricu, desminte acésta. Ellu dice curatu, ca principii cari au insocitu pe Tamerlanu, au venitu d'in Turchistanu si d'in provinciile vecine Chinei. Éca cuventele lui : « D'in-tre regii d'in Turchistanu au fostu duoedieci renumiti cari si-au in-trunitu puterile cu alle lui Temuru, si si-au pusu corturile in castrele « acestuia ». In catu pentru Turci, ei se tragu dela Tatarfi Oguziani, precumu voiu aretá in articlulu urmatoriu, unde voiu vorbi despre originea familiei ottomanice ; éra Turcomanii, carora Sultanulu le tramite cate-unu principe si'lu revóca candu 'i place, n'au locuintia fissa, cf traiescu in corturi numite *Oba*, si 'si schimba locuinti'a dintr'unu locu intr'altulu. Ei migréza pene pe la Erzerum (12), strabatendu una parte d'in Armeni'a mare (antic'a Assiria), numita si asta-di de catre unii scriitori crestini Turcomani'a, nume cu totulu necunoscutu in

(12) *Erzerum*, o cetate lângá Eufrate in distantia cám de siese-ñieci mile de la Trebizunda ; aici este passagiulu mare allu caravaneloru Orientului. *Trad. Anglu.*

annalile turcesci. Ca-ci toti vechii istorici si geografi turci numescu Armeni'a mare « Ermeniei kiubra », éra Armeni'a mica « Ermenioi sugra », nume sinonime cu alle nóstre. Credu cà acest'a este una proba destulu de buna, ca Turcomanii nu sunt originari d'in acea tíerra. A deveratu este ca ei professéza religiunea mahomedana ; dar, precumu ei n'au domiciliu stabile, asiá néglegu si multe precepte d'in Coranu, intre altele preceptulu de a se rugá de cinci ori pe di. Sultanulu Muradu IV, a constrinsu pe unele bande d'in acesti Turcomani de a trece in Europ'a, elu le-a datu in possessiune siesurile situate intre délurile muntelui Emu, numitu la Turci Cenghe ; apoi le-a datu si cetatea Aetos la pólele muntelui Emu pene la Philipopole : aci 'si conserva datinele loru . locuindu in corturi , si cultivandu pamenturile loru , dar' sunt cu multu mai civilisati, decatu cei remasi in Asi'a. Nu vedu inse nici cea mai mica urma la istoricii cari tractéza despre acesti Turcomani, d'in care s'aru putea coniectura macaru, ca Turcii de astadi si-aru trage originea, dela ei. Totu ce se póte dice, este ca, intr'adeveru ei sunt acellasiu poporu, care la inceputu a fostu suppusu lui Aladinu, apoi lui Othmanu, primulu sultanu alu Othomaniloru. Despre acést'a voiu vorbí mai pe largu in capulu urmatoriu. D'in tóte aceste potemu cu dreptu cuventu concludé, ca opiniunea contraria, ori catu ar fí de latíta, n'are alta base decâtu ignorantia Europeniloru despre limbele orientali ; assemnarea cuventelorú i-a inselatu in prejudiciul adevéruului.

III. ORIGINEA FAMILIEI OTHMANE.

Este unu faptu curiosu ca originea celloru mai illustre familii despre cari istori'a face mentiune , se fia séu obscura séu fabulósa. Déca cercetamu inceputulu celloru mai nobile case la Persi, la Greci si la Romani ; ce vedemu alta decatu fabule si fictiuni ridicule, in-

ventate de poezi? Si deca asiá este la popórale celle mai civilisate alle lumei, ce putemu astepta dela natiunile barbare, innecate in tenebrele ignorantiei? Asiá si la Turci, indata dupa fundarea imperiului unu numeru mare de auctori de acésta speçie, au scris istorii fabulóse, precumu è istori'a intitulata *Tevarichi Aliothman*, de unde unii auctori crestini paru a fi imprumutatu genealogi'a chronologica a Othmaniloru. Dar Turcii nu le aproba, din contra le censuréza aspru in cartea *Tagiuttevarich*. Asiá citimu ca unii deriva fundarea imperiului turcescu dela caderea dominatiunei Tatariloru; alții dela o banda de boti, si abia este vre unulu care se fia descoperitu adeverat'a origine a familiei astadi domnitória.

1. In catu pentru cei cari deriva crescerea imperiului turcescu dela caderea imperiului Tatariloru, ei, cá se nu para ca assertiunile loru sunt fara base, au inventatu o serie lunga de Chani la Tatars; nu sunt inse de accordu nici asupr'a faptelor, nici in aratarea aniloru. Nicephoru Gregoras dice ca Ginghiscanu, pe care elu 'lu numesce Sitzischan, a apparutu mai antaiu in annulu 1222, pe candu domniá in Constantinopole imperatulu Ioane Duca; mai bine aru fi disu la annulu 1216, precumu amu aretatu noi mai in susu. Murindu Ginghiscanu — dice Nicephoru mai departe — au remasu dela elu duoi fii, Chalaos si Telepugas. Chalaos parasindu tiermii marei Caspice, si lasandu la nordu fluviulu Iaxarte, descinse spre Asi'a mica. Telepugas, dupe ce si-a intaritu imperiulu in intru, merse spre médiadi, trecù muntele Caucasu si marea Caspica, trecù prin pamentulu Sauromatiloru si Messagetiloru, subjugèndu-i pe acesti-a si tóte acelle popóra cari se margineau cu paludele Maeoticu si cu fluviulu Tanais. Loniceru pune espeditiunea lui Ginghiscanu la annulu 1202 si dice, ca acestu cuceritoriu resturnandu imperiulu Indianiloru, fundà imperiulu Tatariei mari si domni in Asi'a anni 12. Ellu avù successoru — continua Loniceru — pe fiulu seu Hocatanu; dupe acest'a remase Magius-chanu, care a coprinsu Antiochi'a de la crestini

la annulu 1260. Dupe Magius-chanu a succesu Helio , si dupe Helio Abusaga in an. 1280. Lui Abusaga a urmatu Tanagodoru, care a imbracisatu religiunea crestina, si a luat numele de Nicolau ; dara in urma érași s'a intorsu la superstitiunea sa, si a luat, precumu dice elu, numele de Mahomedu. Battus, care 'i succese, fù detronatu prin Casanu, fiulu lui Argus , care la 1310 a strabatutu tóta Siri'a dela unu capetu pene la cella-laltu. Dupe Casanu a domnitu Carbadagru ; sub acest'a a inceputu a cadé imperiulu Tatariloru in Asi'a si a nasce imperiulu lui Othmanu. Acésta serie de regi tataresci ai lui Loniceru cuprinde 108 anni ; altii numera numai 98. Dara se lasamu tôte aceste nume si regi pretinsi, findu cu totulu necunnoscuti in istori'a si in limb'a turcéscă. Singurulu punctu in care se unescu toti cati au scrisu istori'a popóreloru orientale este, cà acei principi tatari, cari au succesu lui Ginghiscanu , au fostu subjugati la annulu Hegirei 656, séu 1258 dela Christu, adeca 44 anni inainte de Othmanu, de cotra Ebubekir, regele Persiei, fiulu lui Saadi. Acestu monarchu a unitu sub coron'a sa tôte tierrile acelu regi séu principi, cu esceptiunea celloru usurpate de cotra unii satrapi persiani cari, precumu amu disu mai in susu, au profitatu de invasiunea tatariloru spre a se declara domni suverani ; intre acesti'a au fostu Aladinu, sultanulu Iconiei, si Suleimanu, mosiulu lui Othmanu, precumu amu mai vediutu. D'in cele dise este invederatu, ca imperiulu Tatariloru in Asi'a a fostu resturnatu de Persiani cu multu mai inainte de inceputulu imperiului ottomanu ; prin urmare originea acestuia nu se póte deriva d'in caderea acelluia.

2. Alti istorici érași, si mai allesu istoricii crestini, póte d'in invidia, dicu ca Othmanu, primulu imperatu allu Turciloru, a fostu unu omu de nascere obscura si fara averi ; ca ellu ar fi adunatu o banda de lotri si de hoti , ar fi navalitu cu acesti'a asupra veciniloru , si unindu politic'a cu forti'a, a supusu puterei sale atatu natiunea propria, catu si pe cele vecine. Improbabilitatea acestei opiniuni este

atatu de evidente, in catu me credu scufitu de a o mai combate; totusi nu va fi inutile a'i oppune auctoritatea lui Chalcocondila, pe care eu mai multu ilu credu de catu pe toti ceilalti istorici greci cati au scrisu despre Turci. Elu, in cartea prima dice: « Othmanu, primulu imperatu alu Turciloru, alu carui tata a fostu Erdogrul si mosiu Suleimanu, a intrecutu pe toti d'in natiunea sa, atatu prin virtutile catu si prin lustrulu nascerei sale ».

3. Mai sunt si altii cari au cugete ceva mai laudabili despre acésta mare familia si admitu ca ea descende dintr'o nobile stirpe de Tatari ogusani. Dara si acesti-a, in locu de Suleimanu Schah, principe de Nera, adeveratulu fundatoru alu familiei, punu pe scena nisce nume de triburi, care in annalile turcesci sunt cu totulu necunoscute, precumu Corenii, Evrenii, Turacambrii sau Turacanii, Mihailoglii, Malcocioglii s. a. Originea celloru de antaiu patru nume nu se scie, si nu însémna nimicu, éra eu nici nu'mi pociu aduce aminte ca se le fiu aflatu la nici unu istoricu turcescu, afara de Evrenu, séu precumu citescu multi, Ornusbegi, belliduce sub Murad I. Acella fu cellu de anteiu carele portase titlu de duce allu Greciei, precumu se va vedea d'in urmatóriele istorii. Este prea adeveratu cà familielè Mihalogli si Malcociogli sunt pelbeie si nu prea vechi; pentru-ca Michailu Kiose a fostu strabunulu celei de anteiu. Acesta fusese consangénu cu cas'a Comneniloru, si abjurandu religiunea christiana fugise la turci, precum arata istoricii acestora. Michailu a trairu sub sultanul Orchanu. Acésta se adeveresce prin unu podu de pétra dela Adrianopole, edificatu de fiulu séu de nepotulu aceleuia peste riulu Tundge, si pórtu până in dio'a de astadi numele Mihalogli Kiuprissi séu podulu lui Mihaloglu. Originea familiei Malcociogli se assemena in aceea, càci, precumu credu turcii de comunu, strabunulu ei fusese bulgaru séu serbu, care 'si schimbà religiunea si trecù la densii. Numele Malcociogli nici nu se aude airea, decatu in cantece, in care turcii glorifica faptele barbatiloru mari ai loru. I-

istoria nu scie nimicu despre acesta. Malcociogli vietuise sub Moħamedu care a cuceritu Constantinopolea.

4. Mai departe unii facēdu registrulu triburiloru ogusane inventara unele nume ne mai audite, in cātu acelea chiaru si barbariloru trebuie se li se para barbare, precumu Oguzalpis, care dupa spus'a loru ar fi fostu tatalu lui Erdogrul, si Duzalpis, tata lui Oguzalpis si mosiu lui Osmanu. Altii inpartu acēsta familia in modu totu asia de barbaru in patru linii, adeca Nambucii, Candelorii, Caramanii si Otmanii. Intre acestea nume nici unulu nu e turcescu, decatu numai Dusalpis. Caramanii sunt, ce e dreptu, bine cunoscuti in tieretele orientali, inse nu se numera intre Ogusani; pentru-cā fundatoriulu acestei case anume Caraman-Ogli, de la care isi luara tierile sale si famili'a sa numele, fusese unulu deintre satrapii sėu gubernatorii persiani; carii cu ocasiunea invasiunei lui Ginghischanu scuturasera jugulu persianu; ęra istoricii turcesci descriu pe descendentii lui cā pe inamicii crescerei imperiului otomanu, a caroru domnia fu sfarimata abia in anul Hegirei 872 sub regimulu sultanului Muhamed, care a cuceritu Constantinopolea.

5. Dupa ce am cercetat pāna acilea diversele opiniuni ale scripitoriloru, acum me voiu ocupa mai alesu cu ideile unor autori renumiti. Primulu care ne vene inainte este Laoniciu Calchocondilas, unu barbatu acesta, pe care nu numai avemu se'lu numeramu intre scripatorii cei buni ai scōlei, ci se'lu si considerāmu ca pe unu scrutatoriu fōrte diligente in lucrurile turcesci. Acesta adunā la unu locu diversele pareri despre originea turciloru, si in partea sa antei'a le descrie precumu urmēdia: 1. Unii, dice densulu, sunt de opiniune, cā turcii, adica osmanii, se tragu dein Sciti, carii se dicu si tatari, si ca pre candu Partii era renumiti, au pornitu de siepte ori dela Tanais (Don) si totu de atātea ori au devastatu Asi'a superioare. Ei credu ca acēsta parere se confirma prin acea inpregiurare cā, precumu spunu densii dupa őreši-care sciri, pāna in dio'a de astadi se mai afla dein

acestu poporu multi impartiti prin Asi'a , si că se asemena scitiloru nomadi, indatinati cu modul vietuiri lor , adeca n'au locuinte stabili. Calchocondilas mai adaoge : acesti scriptori se adopera a'si confirma parerea despre originea scitica a turciloru inca si cu unu temeiu. Este adica cunoscutu că popórale barbare, turcii, dein Lydi'a, Cari'a, Phrygi'a si Cappadoci'a nu differu nici in limba nici in datize de acei sciti carii locuescu intre Tanais si Sarmati'a. 2. Calchocondilas dice mai departe , că unii sunt de parere , că turcii isi au originea dela Parti, éra spre confirmarea assertiuniloru adaoga, că partii sunt aceia pe carii scitii nomadi (numiti asia pentru-că 'si schimba locurile de pasiune) i'-au inpinsu in Asi'a inferióre, unde petrecu ca si ceilalti , pentru-că se vedu risipiti prin cetatile lor ; de aici apoi a urmatu că acésta specie de ómeni s'a numitu *turci* , care cuventu semnifica nomadu. Cātu de falsa este acésta interpretare a cuventului turcu , credu că este invederatu dein ceea ce am atinsu mai in susu despre adeverat'a derivatiune a lui. 3. Altoru li se pare că Turcu se deriva dela Turca, una cetate mare si bogata in Persi'a, si ca turcii aru fi ocupatu mai antaiu Asi'a inferióre. 4. Unora le mai place a crede, că turcii au venitu dein Celesiri'a si Arabi'a séu dein Scithi'a (dóra voiescu se dica Persi'a) si că au avutu pe legislatorulu Omaru (mai bene Omarus), că in fine acesta au cuceritu imperiulu Asiei, si acuma traiescu ca nomadi.

Dupa-ce Calchocondilas produse in modulu acesta diversele opiniuni ale mai multor scriptori, in fine se unesce cu aceia carii sustieniu , că turcii se tragu dein Sciti; pentru-că , dice densulu , acei sciti cari mai petrecu pana in dio'a de astadi in Europ'a spre resaritu, semena fórté bene cu turcii in portarea , in datinile si in modulu vietuiri lor.

6. In fine, candu Calchocondilas ajunge ca se 'si desvólte opiniunea propria, atunci delatura tóte piraiiele seci si scóte adeverulu immediatu dein fontana. « Eu aflu, dice densulu , că dupa ce gentea

« turciloru se inmultise tare, se despartí in triburi diverse, între care
 « era si tribulu (sementi'a) Ogusiloru. Dein acesta s'a nascutu ducele
 « loru Duzalpes. (Tocma acela, care in annalile turcesci se numesce
 « Kija Aleb, tata lui Suleimanu si mosiu lui Osmanu). Acela era omu,
 « care iubia dreptatea si ecitatea. Elu merita tóta laud'a pentru ta-
 « ri'a inimei sale, si atâtú era de dreptu, in catu pentru acésta calitate
 « a sa, partitele litiganti 'lu allegeau de arbitru in tóte cauzele loru,
 « si se supponeau cu bucuria sententiei sale. Ogusanii incantati de
 « dreptatea acestui omu, au cerutu prin repetite instantie de la re-
 « gele tieriei, se 'lu faca judecatoriu asupr'a loru » (Interpretele lui
 Calcochondila afirma falsu, candu dice ca acestu rege ar fi fostu
 Aladinu, sultanulu Iconiei). « Dupe aceea Oguzanii s'au datu cu to-
 « tulu in manile lui Duzalpis se'i guverne elu precum va crede ca
 « este in interessulu loru. Dupe mórtea lui, fiulu seu Oguzalpis
 (care numai de catu vomu vedé ca este un'a si aceeasi persóna cu
 « Solimanu Schah), 'si insusi domni'a asupr'a Oguzaniloru, si
 « aspirá la puterea regale; 'purtandu resbellu contra Grecilor, elu
 « 'si facú renume in tóta Asi'a. Fiiulu seu Orthogules i-a sustienutu
 « reputatiunea; acesta n'a fostu mai pucinu illustru prin faptele sale
 « in Asi'a decatu parintele seu : in urma, Aladinu 'l-a chiamatu la
 « curtea sa, unde a fostu in mare stima.» (De ací se vede fórte claru,
 ca Oguzalpes este Sofimanu Schah alu nostru, principele de Nera).
 Pène aci cu Laoniciu Chalcochondila.

7. Dupe Laoniciu, vomu pune, de si mai puçinu accreditatu de-
 catu elu, pe Ioane Gaudier, interprete fórte esactu alu annaliloru tur-
 cesci, dar, precum mi se pare, prè cutediatoriu in a dice ca este puru
 adeveru despre famili'a ottomana, ceea ce elu a scosu din unele chro-
 nice rele alle Turciloru. Mai antaiu, elu decopiéza reu unele nume,
 séu le pune in ordine inversa, si comitte fórte multe erroru de timpu,
 de locu, de nume alle natiuniloru séu alle particulariloru. Primulu,
 dice elu, care a domnitú la Turci, a fostu Othmanu, fiulu lui Er-

dogrulu , fiulu lui Solimanu Schah , fiulu lui Cabielpis , fiulu lui Casulbugas. Pene aci are dreptate. Dupe acést'a inse, adduce alte duóe-spre-dece nume corupte , despre cari nu se vede nici-o urma in annalile turcesci. Apoi adaoge ca se mărginesce cu numerarea acestoru siepte-spre-dece patriarhi ai semintiei ottomane; dar ca , cu ceialalti alu caroru nume nu le scie, s'aru puté sui in ordine neintrerupta pene la Iaphetu fiulu lui Noe. Dupe aceea trece la subiectulu seu, si demonstra originea semintiei ottomane; dara assertiunile sale sunt in contradictiune cu tóte opiniunile altor-a , si in specialu cu alle lui Calcochondila. Pene candu, dice elu, famili'a Oguzaniloru a domnitu asupr'a Partiloru in continua successiune, ei erau nisce principi fora sciintia si fora cultura; ei s'au cultivatu si s'au moralisatu tocmai dupe ce au inbraçisiatu religiunea mahomedana, si si-au allesu de resiedintia cetatea Machanu. Pe timpulu candu Solimanu Schah domnia asupra Partiloru (Oguzaniloru), faimosulu Ginghis facù o irruptiune in Parti'a, distruse Belch'a si Chorasatul; Curisemis Schah , príncepe allu Belchiei, a peritu in fuga. Sultanu Aladinu, de origine selgiukiana, a fugitu si elu din Parti'a si a venitu in tiérr'a Junanu (auctorulu nostru crede ca Junanu este Caramani'a de asta-di; in realitate in sa Junanu este Ioni'a); aici a luat in possessiune cetatea Savasta , si s'a declarat rege. (De unde o afirma acést'a, nu sciu). Soliman Schah , continua Gaudier, vediendu cetatea Machanu distrusa de Tataru, pentru-ca se scape de violentiele acestora , a fugitu din Parthi'a (póte Patria) si s'a retrasu in Erzinga ¹³⁾ (vré se dica Ozerbegianu); de aici a trecut in Romani'a , si a venitu in Amasi'a (totu particularitati contrarie adevérulei istoricu). Apoi schimbandu-si callea , a ajunsu la Chaleppu; asiediendu-si apoi taber'a aprópe de cetatea Jabetu pe tiermii Euphratului, si cer-

(13) Auctorulu esplica acestu cuventu prin *Ozerbegianu*. *Erzinga* inse mi se pare ca è o coruptiune d'in cuventulu *Erzengian*, cetate in Anatoli'a, nu departe de Euphrate, unde Solimanu Schah s'a opritu mai ántáiu dupe ce a essitu d'in Machan *Trad. Angl.*

candu a trece in notu cu callulu preste acestu fluxiu, s'a innecatu. Solimanu a lasatu dupe sine trei fii, numiti Sungargensis, Giudogdis si Erucules; acest-a a fostu tata lui Othmanu, fundatorulu imperiului ottomanu.

8. Dupe ce amu espusu opiniunile differitiloru auctori asupr'a acestui punctu, nu remane alta de catu se demonstru, pre catu se va puté mai claru, originea adevrata a acestei illustre familie. Toti istoricii cei mai esacti, atatu turci catu si crestini, recunoscu ca Solimanu, principe de Nera, este fundatorulu familiei imperatorulu turci. Dara fiindu-ca istoricii turci nu ne dau decatu fôrte puçina lumina asupr'a gloriosiloru antecessori ai acestei familie, credu ca nu va fi inutile, de a cerca alti sorginti. In generalu, toti se unescu ca Solimanu a fostu din cea mai nobile dintre familiile oguzane ale Scitiloru; capu unei órde séu tribu de Tatari, aprópe de marea Caspica, numiti de comunu « Conar Gotçer Tatar Taifesi », adeca: mergetori si statatori, fora ca se aibe o locuintia fissa. Eu sunt applectatu a crede, ca ei au locuitu intre marea Caspica si laculu numitu pene asta-di de càtra locuitorii de acolo, Carabogas⁽¹⁴⁾, unde si pene asta-di se vedu Sciti numiti Caracalpak⁽¹⁵⁾, si cari ducu o viétia vagabunda si vorbescu aceeași limba cu Turcii, de si acesti-a differescu de ei prin moraluri, datine si modulu de viétia. Acestu poporu nomadu si vecinii sei au fostu, cari au proclamatu pe Solimanu domnu alu loru sub numele da Schah. Voiu spune ca in trécatu, cà numele de Schah in limb'a persica este mai onorabile de catu Chan, si insémna principe, carui Chanii sunt suppusi; de aci regale Persiei 'si affecta titlulu de Schah; si Chanu la persiani este ca unu gubernatoru de provincia, asemene unui viziru séu pasia la Turci, onoratu cu privilegiulu de a purtá trei códe de callu. Nu pretíndu a determiná dèca Solimanu a primitu acésta dignitate de la antecessorii sei prin

(14) *Carabogas*, insémna *Gura-négra*. Trad.g erm.

(15) *Caracalpak*, *Cusma-négra*. Trad. germ.

titlu de ereditate s'eu o a castigatu prin meritele sale personali, de ôre ce d'între toti istoricii nu este de catu singuru Chalcocondila care se faca mentiune despre acést'a.

9. Înainte de a purcede mai departe, acì este locul de a reveni unu momentu asupr'a celloru dise, spre a le pune in mai mare lumina. Amu disu ca dupe invasiunea lui Ginghiscanu si caderea imperiului persicu, cei mai multi Satrapi s'eu gubernatori ai provinciilor ce compuneau acestu imperiu de la Euphrate si pene la marea Mediterana, si-au arrôgatu puterea nemarginita si n'au cunnoscutu alta auctoritate de catu a loru propria. Acést'a se pare ca ne da Niceforu a intiellege in cartea VII, unde dice : « Éra Turcii (è de in-
« semnatu ca prin cuventulu Turcu elu intiellege pe toti Satra-
« pii, cari s'au revoltatu contra regelui persicu) s'au invoitu
« între sine, a impartii prin sorti tôte provinciile de sub jurisdic-
« tiunea Romaniloru.» Apoi adaoge numele acestoru Satrapi, dara intr'unu modu atatu de corruptu, in catu fora ajutoriulu altoru istorici este imposibile de a cunnôsce déca sunt unii si aceiasi cu cei alle caroru nume le mentionéza annalile Turciloru in acésta materia. Annalile turcesci mentionéza pe Churseem Schah, rege de Caspi'a (cà-ci la Turci Churseem insémna marea Caspica; acestu principe nu è cunnoscutu cu numele seu propriu, dara se considera ca unulu d'între cei cari au fostu invinsi de cotra Ginghischan), pe Caramanogli, Ozerbegianu, Gjermijanogli, Hanidogli, Cjoetuerum Baiezyd, Isfendijarbeg, Ahmed Halamir, Tekjebeg, Suelkadirbegi si Aladinu Sultanu de Iconia, cellu mai celebru între toti, care singuru a portatu titlulu de Sultanu. Nu mai lungescu vorb'a asupr'a acestei materii; lectorii voru aflá pe fia-care la locul seu in adnotatiunile mele.

10. Aceste s'au petrecutu, precumu amu aretatu, trei anni dupe espeditiunea lui Ginghischanu. Atunci Solimanu alu nostru, principe de Nera d'in tribulu Oguzaniloru, in fruntea a cinci-dăeci de mîi de Sciti, totu ómeni alleși, a trecutu muntele Caucașu, a strabatutu

totu Azerbegianulu séu Medi'a, si s'a opritu tocma pe tiermii Siriei. Eu credu ca lectorulu nu va luá in locu de réu , déca voiú sta unu momentu pëntu a arunca o cautatura asupr'a moduluí , ocasiunei si timpuluí acesteí descalecari a patriarchuluí unei familie atatu de illustre in diu'a de asta-di.

11. Saadi Effendi, auctorulu unorú annale atatu de pretiöse si acreditate la Turci, descrie modulu si motivulu invasiunei lui Solimanu precumu urméza. « Auctorii vechi, — dice elu,— cari au transmissu « posteritatiéi cunnoscinti'a despre evenimentele trecute, spunu ca « pe timpulu candu Aliseldgiuk, adeca tribulu Seldgiukianu, a esitu « d'in Maveran-nubar, tiérra situata d'incolo de Oxus spre marea « Caspica, cunnoscuta geografiloru moderni, pëntu a ocupá tierra « Iranu , care se intinde spre marea Persica. mai josu de Oxus , si « spre appusu pene la Tigris, atunci Kiia Kan tatalu lui Solimanu « Sebah, principele Oguzaniloru, 'si-a intrunitu tribulu cu alu lui O- « liseldgiuk, si essindu d'in Merushahgianu, a ocupatu pëntu sine « cetatea Machanu. Dara dupe espeditiunea lui Ginghischan, Solimanu « Schah, fiulu lui Kiia , séu precum ilu scriu altii , Kiia Aleb Kan , « alle carui dominé se intindeau acumu pene la Ahlad, o parte d'in « Armeni'a mare, vediendu ca furi'a si crudimea Tatariloru lui Gin- « ghischanu nu mái are margini, a fostu constrinsu a parasi tierrele « sale , si a merge impreuna cu totu poporulu seu se'si cerce altele « pene la Rum. Asiá numescu scriitori vechi turci o parte d'in Ana- « toli'a séu Asi'a mica.» Atatu dice Saadi Effendi despre esirea forliata a lui Solimanu d'in tiérr'a sa. Elu narré dia apoi espeditiunile acestui principe si alle filoru sei. Lectorulu le va vedé tóte aceste la loculu lorú.

12. Heschri, istoricu mai vechiu de catu Saadi , scrie ca Oguzanii (cari , precumu dice Chalcocondilas , si-au allesu principe pe tatalu lui Solimanu), s'au stabilitu in tiérr'a Ahlad 170 anni inainte de Solimanu , si in annulu Hegirei 611 , au facutu cu Solimanu , prim'a

espeditiune in partile Asiei mici. Dar selbateciile Tatariloru lui Ginghamcanu au forliatu pe Solimanu cu ai sei se essa d'in Asi'a mica, care erá cu totulú desolata, si se traga spre Azerbegianu, unde au dusu catu-va timpu viétia nomada si ratacitoria; in fine, la annulu Hegirei 616 constrinsu de lips'a celloru necesarie pentru viétia in aceste regiuni desierte, elu s'a intorsu de nou spre Rum cu armata de cincideci mii, totu omeni allesi, spre a'si recastiga possessiunile sale vechi. Intreprinderile lui avura bunu succesu pene ce au ajunsu la Euphrate; aici vrendu elu a trece cu callulu in notu prin apa, s'a innecatu.

13. Suleimanu a lasatu dupe sine patru fii: Soncurdogan, Giundogdi, Erdogrul Gasi si Dindar séu Djumdar. Cei duoi d'anteiu, dupe mórtea funesta a parintelui lorú, s'au reintorsu in tiérr'a de unde au venitu, si scriitorii turci tacu cu totulú despre ei. Erdogrul si Dumdar au remasu cu trupele lorú, si si-au pusu corturile intr'unu locu numitu Syrmaluciucur (16). Puçinu dupe acest'a, Dumdar a moritu, si Erdogrulu a remasu singuru. Elu inaintá spre Asi'a mica, unde i se suppusera mai multe provincie. Subjugandu popóre, elu le lasá libera allegere, séu de a respunde tributú, séu de a primí religiunea sa; de aci fü numitu Zeletis (17), titlu celebru in acelle parti. Erdogrulu nu s'a lasatu se'lu orbésca fortun'a sa cea buna; elu isi impunea de a nu trece preste margini, si de a nu aretá ca aru fi avendu dorinti'a tiranica de a cuprinde tierrile altui-a; de acee'a tramise pre fiulu seu mai betranu, pe Saruiatu, (care meritase in urma illustrulu epitetu de Savudgibeg) la Aladinu, Sultanulu Iconiei, pentru a'lu rogá cu tóta umilinti'a se'i accórde unu locu in tierrile salle, unde se se póta stabilí elu si ai sei. Aladinu i accordá cererea cu tóta buna vointi'a: pentru ca 'i spunea propri'a prudentia, ca mai bine este a 'si face amicu, de catu inamicu pe acestu nou si potente vecinu-

(16) *Syrmaluciucur, Baia-de-auru. II.*

(17) *Zeletis*, deriva de sicuru de la cuventulu grecescu lotes, gelosu. *Trad. Germ*

Elu încarcă cu toate onorile pe Saruiatu ; ilu retrimise la tatalu seu insocitu de ambasadori, si cu promisiunea, ca deca prin valoarea sa va curati din imperiu resturile Tatarilor lui Ginghischanu, nu numai ca 'lu va pune in fruntea armatelor sale, ci 'lu va face si partasiu imperiului seu. Aladinu, inaintatu in etate, n'avea atat-a trebuinta de soldati, de avutia, de putere seu de curagiu, catu de unu generalu bunu, capabile de a sta in faci'a unor inimici atatu de incommodi.

14. Deca Aladinu 'si formase o idea inalta despre Erdogrulu, elu nu se insiela in asteptarile sale ; ca-cu dandu'i dreptu locuintia cetatea Caragedagy, si incredintiandu-i, precumu i promise-se, o parte d'in armatele sale, Erdogrulu se purta cu atat-a prudentia, in catu prin command'a si tactic'a sa cea buna nu numai ca invinse pe tataru si libera tierr'a de ori-ce pericole noie, dara anca supuse si provinciile vecine de sub dominatiunea Romanilor, si le adaoase la imperiulu lui Aladinu. Acest'a adducendu-si aminte de promisiunea sa, recompensa in modu regale servitiile lui Erdogrulu, facendu-lu commandante a tota provinci-a Ancyrei. In fine Erdogrul infrantu de greutatea anniloru si de fatigieles resbeleloru, mori la annulu Hegirei 680 dupe Saadi, era dupe Nishrin, la annulu 687. Mormentulu seu este si asta-di visitatu cu pietate de cotra Mahomedani in cetatea Sugiucik.

15. Dupe ce Erdogrulu mori in culmea fortunei sale, Aladinu voindu a 'si areta gratitudinea sa cotra memori'a acestui mare barbatu, onora pe fiulu seu cu demnitatile parintelui, dandu-i titlu de capu alu tuturoru Tecadumiloru seu Satrapiloru. Acestu fiu era Othmanu, numitu pentru juneti'a sa Othmangicu seu Othmanutiu. Pentru mai mare distinctiune, Aladin 'i concesse ca in toate cetatile si provinciile cucerite de parintele seu, precumu si in celle pe care ellu le-aru cuceri, se porte titlulu de Sultanu, si se aiba privilegiulu de a bate moneta cu inscriptiunea numelui seu propriu.

16. In urma, Tatarii Gazaneni ajunsera a domni, si Aladinu

cellu teneru , allu carui nume adeveratu este Kiejchoshrev (18), fu constrinsu a fugi in Europ'a la annul Hegirei 699 , care incepe la 28 Septembrie 1299 ; dupe aceea Șatrapii impartira intre sine tóte tierrile lui. Othmanu inse , cá cellu mai putinte , i constrinse la annulu Hegirei 700, a 'i cere protectiunea si favórea. De la acestu annu incóce numera unii istorici inceputulu imperatiei acestui principe. Dara Saadi , basatu pe ratiuni destulu de tari , pretinde ca imperati'a lui Othmanu începe la annulu Hegirei 688, séu de la Isus-Christu 1289, candu, dupe cucerirea cetatiei Caragehirei, a facutu trei acte de suveranitate, adeca : a creatu unu Cadi séu jude ; a stabilitu unu Chatib seu diacon, care se se róge pentru elu personalu in calitate de Sultanu ; in fine a pusu se se bata moneta cu inscriptiunea numelui seu propriu. Asia Othmanu a fostu recunoscutu rege cu consentimentulu maimariloru si alu armatei ; elu nu intardiá de a unì intr'o singura monarchia staturile lui Aladinu si alle salle, si asia puse fundamentele acestui imperiu ottomanu, de care si asta-di tremura lumea, si dede suppusiloru sei numele seu propriu in locu de numele Oguzani séu Turci , care 'lu aveau sub cei duoi Aladini. Istori'a ce urmédia va enarrá cu tóta esactitudinea possibile faptele sale si alle successoriloru lui.

GENEOLOGI'A FAMILIEI OTTOMANE.

17. Saadi, care a scrisu istori'a Turciloru, alle carui merite eu de atate-ori leamu recunoscutu, si care se distinge atatu prin amorulu seu de dreptate cátu si prin zelulu seu pentru glori'a ottomaniloru , Saadi, dícu, vré se descarce asupr'a altor-a greutatea unei discussi-unialatu de obscure, precumu este geneologi'a familiei ottomane. Elu ne voidu a se esplicá claru si intr'unu modu positivu, dice nu-mai in generalu ce sunt unii istorici cari ducu acésta familia in linea

(18) *Kiejchoshrev, Cosroes dupe Trad. Germ.*

drépta ascendente de la Othmanu pene la Iaphetu , fiulu lui Noë. Cu tóte aceste , elu , in prefatiunea istoriei sale , ne da tóte aceste nume incerte. Eu le voiu transcrie aci asiá precumu ni le da elu , spre a prevení pe lectoru si a i le pune inaintea ochiloru asiá precumu sunt , éra nu corrupte precumu lé-mu vediutu in unii auctori crestini :

Othmanu fiulu lui Erdogrulu, fiulu lui Solimanu, fiulu lui Kija-Aleb, fiulu lui Kizil Boga, fiulu lui Baitemur, fiulu lui Aikitlig, fiulu lui Tugras, fiulu lui Karaniv, fiulu lui Sacuru , fiulu lui Bulgaru, fiulu lui Soncur, fiulu lui Toktemur, fiulu lui Iassak, fiulu lui Cemeder , fiulu lui Kulluk, fiulu lui Turak, fiulu lui Carachan, fiulu lui Iasur, fiulu lui Ielvages, fiulu lui Baibeg, fiulu lui Tugras, fiulu lui Togmishes, fiulu lui Cugebeg , fiulu lui Ortak, fiulu lui Cumar, fiulu lui Cektjemur, fiulu lui Turages, fiulu lui Kizil Boga, fiulu lui Iamak, fiulu lui Basibogas, fiulu lui Hormir, fiulu lui Baisui, fiulu lui Sunge, fiulu lui Boga, fiulu lui Kurtulmish , fiulu lui Korechar, fiulu lui Balcik, fiulu lui Kumashes, fiulu lui Cara oglan, fiulu lui Soliman Schab, fiulu lui Corchulu, fiulu lui Bulgar, fiulu lui Baitemur, fiulu lui Turmish , fiulu lui Cocaleb, fiulu lui Oguzchan , fiulu lui Carachan , fiulu lui Caichan, fiulu lui Ulidgechan, fiulu lui Takva, d'in cas'a lui Iaphetu.

18. Inainte de a inchiaie aceste cercetari, vreu se observu, ca dupe opiniunea commune a Turciloru, tribulu Ogianu are duóe linii principale : lini'a ottomaniloru, si line'a oliginghisianiloru, si ea, d'in acésta d'in urma linea au avutu Tatarii d'in Crimea pe Chanii loru in successiune neintrerupta. Prob'a cea mai forte pentru acésta opiniune este legea stabilita de Sultanii ottomani, care tiene, ca in casu candu d'in cas'a aliothmana n'aru mai fi eredi masculini, atunci imperatulu se se aléga d'in cas'a oliginghisiana, fiindu-ca este sciutu, ca amenduóe deriva de la unulu si acelasiu trunchiu. De ací Tatarii de Crime'a au mare sperantia, ca stingéandu-se odata famili'a otto-

mana, ei érase voru succede la tron. Legea ce amu memoratu nu é stérta ; ea este viia anca in spiritele ómeniloru, precumu s'a vediuu pe timpulu meu cu ocasiunea unei seditiuni contra sultanului Mustafa, si despre care voiu vorbi mai pe largu in a dou'a parte a istoriei mele. Atunci soldatii, cetatiani si preotii au tienutu mai multe dile consultari in Hipodromu pentru a detrona pe Mustafa și a alege altu imperatu. Dara , fiindu-ca Mustafa tienea, dupe datina, sub ochii sei in Adrianopole intr'o inchisóre pe toti consangeni sei, precumu pe Ibrahimu Sultanu Ahmedu , unchiulu seu cu doui fii, pe fratele seu Ahmedu , care ocupa astadi (19) tronulu , de aceea poporulu se temeá , ca déca va veni la cunnoscinti'a lui Mustafa , ceea ce se petrecea in Constantinopole, elu va curati de pre lume pe toti acei principi, si esterminandu astfelu pe toti eredi legitimi ai imperiului , poporulu va fi constrinsu , vrendu nevrendu , a'lu onora cá pe alu seu imperatu. Pe candu acésta temere tienea tóte spiritele in perplessitate, noulu allesu Mufti, acompaniatu de ceialti parinti ai legiei, se redicá si díse aceste cuvente: « Este pré a-
« deveratu, ca a da imperiulu unei persóne, care nu sta in nici-o
« legatura de sange cu cas'a ottomana, este in contra legiloru atatu
« divine catu si unane. Dara , de ore-ce Tatarii de Crime'a , cari
« deriva d'in acelasi sange cu Ottomanii, au eredi capabili de a gu-
« verna legitime acestu Statu. in vanu poporulu se teme ca va cadé
« in anarchia ; cá-ci, déca Mustafa aru omori pe toti consangeni
« sei, atunci elu trebue pedepsitu cá parricidu si perturbatoriu de pace
« publica ; éra successoriu alu lui trebue allesu unulu d'in fiii Tata-
« riloru de Crimea, cari sunt de aceeasi semintia cu Ottomanii ». Si
mai multu, in puterea acestei legi sunt esclusi de la tron barbatii nascuti d'in linea femenina. Intr'adeveru, chiaru cu ocasiunea despre care vorbescu , propusesera unii de erede la tron pe fiulu u-

(19) *Asla-di*, adeca in anulu 1712, candu auctorulu scriea acésta istoria. H.

nicu alu Saphiei (20), fii'a Sultanului Muradu, care locuía in suburbiulu numitu Beshiktash; toti inse se oppusera, declarandu in publicu : « ca imperiulu ottomanu nu va cadé nici-odata sub fusu (21); « ca nu recunoscú alti eredi capabili de a succede pe tronú, de « catu pe cei d'in line'a-barbatésca, si ca in defectulu acestor-a, tre- « bue chiamati Alinghisianii, cá unii cari au dreptu incontestabile « la tronú prin legatur'a de sange cu Ottomanii ».

(20) *Sophia*, romanesce *vergura*, curata. H.

(21) *Fusu*, intiellege muicerea. H.

ESTRASU DIN PREFATIUNEA TRADUCTORIULUI GERMANU.

Istori'a imperiului turcescu compusa de principele Dimitrie Cantemiru au ajunsu la cunoscinti'a istoriciloru europeni mai antaiu prin traductiunea facuta in limb'a anglica. De aci incolo nu numai istoriografii, ci si barbatii de statu o aflara demna de atata atentiune, in catu ea se vediù tradusa si tiparita in scurtu timp, atatu in limb'a francesca , catu și in cea germana , precumu se va arata mai la vale.

Editiunea germana care s'a tiparitu in Hamburg la anulu 1745, fu dedicata de catra traductoriulu ei nenumitu imperatesei *Mariei Teresiei*, éra in fruntea dedicatiunei fu pusa imaginea simbolica a ei, tienendu de mana pe filiulu seu Iosifu cá pruncu de patru ani, alaturea cu elu Minerva cá mentoru. Dein acea dedicatiune respira si scopurile politice pe care le avuse in vedere traductoriulu.

Trecendu la prefatiunea sa, traductoriulu germanu voindu a recomanda publiculu seu cu totu adinsulu istori'a imperiului otomanu scrisa de Cantemiru, pune sub ochii lectoriloru sei mai multe consideratiuni, despre care amu credutu cá trebue se fia comunicate si lectoriloru romani celu pucinu intr'unu estrasu. precumu urmédia acilea.

Celu ce scie apretia valórea istoriei, simte mare neplacere ori-

candă intimpina date nesigure și lacune multe. Cunoscută suntu greutățile de care damă în istori'a monarșilor Assiriei, confusiunile în istori'a Egiptului și a Chinei, obscuritatea în a popóraloră septentrionali. Dară nesciinti'a despre trecutulă popóraloră antice s'ar mai putea escusa cu impregiurarea, că aceleă n'au simțitu necesitatea de a 'și scrie istori'a loră în ordine chronologica; ce vomă dice înse, déca dămă de aceleasi difficultăți la scrierea istoriei staturiloră mai noue? Deîn mai multe staturi europene avemă date istorice în abundenția; deîn contra lips'a loră este cu atătu mai simțita la istori'a altoră părți ale lumăi, éra ce avemă despre aceleă, suntu parte mare fabule copilaresci, de care abia putemă scapa. În timpurile mai deîn cóce s'a intensu comerșulu presté tóte țierile, dară scirile câte ne vină prin acela, se reducu mai multu numai la marfi, la modulu vietuiri, și la investimentarea popóraloră. Missionarij tramisi că se propage christianismulu în tóta lumăa, au meritu mare întră adunarea de date istorice; cu tóte acesteă imperiulu ottomanu care se află în vecinătate immediată, acelu imperiu, a carui potere făcú că se tremure de mai multe ori Europ'a, ne este fórté reu cunoscutu. Date istorice pe care le avemă deîn Turci'a suntu fórté defectuóse și încarcate de errori. Causele aceloră defecte suntu cunoscută. Grecii carii au avutu a face mai multu cu Turcii, au scrisu fórté reu istori'a acestoră. Latinii mai ignoranti de cată Grecii în afacerile turcesci, dandă crediementu Greciloră s'au insielatu și ei. De aici vene, că a voi se scrii istori'a turcésca deîn documente de a le creștiniloră, semnifica totă atătu, că și cumă ai voi se scrii deîn diarietă nóstre istori'a staturiloră situate afóra deîn Europ'a. Grós'a nesciintă a limbei poporulu turcescu, greutatea de a castiga carti turcesci, marea neîncredere a turciloră de a nu comunica lucrurile loră cu alții, în fine ur'a inversiunată a popóraloră christiane asupra unui poporă, carele sfarmase ună parte considerabilă a christianismulu, éra totă atătu obstacole mari, că

se nu potemu strabate la adeverat'a istoria a poporului turcescu.

Facia cu acestea impregiurari, cu atatu are se ne fia mai pretiôsa istori'a osmaniloru scrisa de D. Cantemiru , cu catu acesta se aflase in positiunea favorabile de a implini tôte conditiunile cerute la compunerea istoriei genuine a imperiului turcescu , pe care le-a si implinita in adeveru. Cantemiru cunoscea tôte limbele necessarie la scrierea acestei istorii. Petrecerea sa de diece ani in capital'a imperiului ii dete ocasiune de ajunsu cá se cunôsca documentele acestui poporu. Positiunea sa inalta ilu aduse in atingere cu barbatii de statu si cu invetiatii turciloru , dein a carôru conversatiune potea se afle destule sciri secrete si se petrundea in natur'a turcésca. Preste acestea, amórea de adeveru respira dein tôte paginele istoriei lui Cantemiru. Elu iubesce pe compatriotii sei, inse nu asia, cá se alunece a coperi errorile istoriciloru romani, orí-candú se arata vreuna contradicere intre acestia si intre istoricii turcéschi. Elu este fôrte zelosu pentru credinti'a sa religiôsa si uresce dein sufletu tirani'a turcésca ; totusi elu scie se fia asia de nepartinitoriu, in câtu virtutile loru le lauda la tóta ocasiunea. Cè poteamu astepta mai multu dela probitatea unui istoriografu? In partea prima a istoriei sale Cantemiru pune se vorbésca mai totu istoriografii turcesci, a-deca decopiadia dein ei mereu, ceea ce este una virtute admirabile dela unu p`ncipe, carele suferise atâtea rele dela turci. A dou'a parte o a descriu dupa cele ce vediuise si patise elu insusi, dein documente in totu respectulu authenticce. Notele adaose de elu inca sunt de mare pretiu, cà-ci ele coprindu mai totu sciri necunoscute pâna acilea. Stilulu seu e preste totu seriosu si claru. Ici-colea vinu repetitiuni de aceleasi lucruri ; se vede cà scriptoriulu fusese intreruptu adeseori in lucrarea sa. Unele sciri miroasa a supersti-tiune, dara acésta se mai intempla si allora.

Dupa acestea traductoriulu enuntia , cà una carte cá acésta, de valóre intrinseca alátu de mare , se aflase demna de a fi tradusa si

publicata in limb'a germana. De aci incolo elu arata, cã manuscrisul originalu latinescu alu acestei istorii ilu dusese Antiochu Cantemiru la Londra. Anglii carii isi tienu de datori'a loru a comunica in *limb'a loru nationale* ori-ce lucru adeveritu, in locu de a o publica in limb'a latina, o tiparira in traductiunea facuta de dr. N. Tindal magistru alu artiloru liberali si vicariu la Waltham in comitatulu Essex. Acea editiune esi in folio la anulu 1734 in Londra. Traductoriulu germanu afla, cã traductiunea facuta in limb'a angla este fõrte buna, curgãtoria, exacta. Dein contra, acelasiu afirma, cã traductiunea francésca de d. Jonquieres, comendatoriu si canonicu alu ordinului calugariloru Hospitali dela Montpellier, tiparita in patru tomuri 8° la Parisu in anulu 1743 este defectuõsa, in unele parti chiaru si falsificata, precumu de ex. in viéti'a lui Ibrahim, unde bietului canonicu ii fu rusine a reproduce spurcatiunile cate se scriu despre acelu sultanu (1).

In catu pentru traductiunea germana, traductoriulu dice cã elu se tienù strinsu de cea angla, cã a intempinatu greutati la traducerea nomenclatureloru oficiali, la frase, sententie, respunsuri, inscriptiuni si versuri citate de auctoriu dein limbele turcésca, arabica si persiana, deintre care cele mai multe era fõrte corrupte si trunchiate in traductiunea angla, era traductoriulu francesu a mai inmultitu acelea corruptiuni. Vediendu traductoriulu germanu acelea erroru, se decise a le corrage cu ajutoriulu filologului Meninski si alu unei gramatice turcesci, ce essise in anulu 1730. Si fiindu-cã Cantemiru adoptase mai multe nomenclaturi dein limb'a turcésca

(1) In sesiunea dein anulu 1875 a Societatei academice romane patru membri ai sectiunei istorice se ocupara in vreo patru siedintie cu compararea celor trei traductiuni streine, tienendu alaturea si pe cea romanésca a d-lui dr. Ios. Hodosiu; era cu acea ocasiune aflara, cã in adeveru traductiunile angla si germana consuna mai preste totu, dein contra cea francésca se abate adesea, uneori omittendu, alte-ori adaogëndu dela se-nesi, precumu de ex. in viéti'a lui Stefanu celu mare, alte-datì éراسi jocandù-se cu frase si expressiuni, alterédiã sensulu. G.B.

comuna, popularia, precumu facu si grecii, si italienii, cându scriu si vorbescu despre lucruri turcesci, germanulu se tienù mai multu de limb'a literatiloru turci, arabi etc. ; totu-odata elu se feri de coruptiunile barbare ale cuventelor europene, precumu Felibe in locu de Philipopole, Firindos in locu de Ferdinandu. La tôte acestea dete preste greutati cu atâtu mai mari, cu câtu multe cuvente straine suntu atâtu de corupte prin turci, in câtu nici insusi Cantemiru nu le mai cunoscea ; preste acésta, chiaru turcii le pronuntia in moduri diverse si dubiöse. Cu alte cuvente : limbile asiatice se corupu si schimosescu in gur'a popóraloru europene, precumu si limbile acestora se strica si deformédia fôrte tare in graiulu popóraloru asiatice, ale caroru organe de vorbire differu asia multu de ale nôstre. Spre a facilita lectiunea, traductoriulu nu'si pregetà a compune unu vocabulariu de cuvente si sententie straine ce se afla in acésta carte (2) ; inse una alta collectiune de cuvente straine cautà se o delature, dein causa cà'i lipsia acelea semne séu litere, care era se represente pronuntiarea loru germana si exacta. Acésta i s'a intemplatu lui nu numai cu vocalele trecute in limb'a turcésca dein alte limbi asiatice, ci si cu cele slavóne si magiare.

Acelasiu traductoriu germanu a mai compusu : Una tabella comparativa intre anii Hegirei si ai erei christiane (3).

Una tabella a monetelor turcesci, comparate cu cele saxóne ;

Unu registru alphabeticu alu lucruriloru coprinse in acésta istoria (4).

In fine traductoriulu germanu inchiaie dicendu, cà elu dà in manile publicului seu *una carte ce nu'si are parechi'a*.

(2) In traductiunea germana dela pag. 772 până la 789.

(3) Vedi-o dupa prefatiunea auctoriului.

(4) In editiunea germana dein anulu 1745 dela pag. 790 inainte.

Toema la calcaiulu editiunei germane se mai vede si portretulu lui Dim. Cantemiru, éra dela pag. 841 inainte pe 14 pagine biographi'a acelu Domnu de renume mare

TABELA COMPARATIVA

INTRE ANII HEGIREI SI ANII DE LA CHRISTU, CE OBVINU IN ACESTU OPU

Nota : H. insemna adica anii Hegirei ; I. C. anii dela Christu ; L. lun'a si diu'a d'in luna ; D. diu'a din septemana ; Liniora (—) anulu bisextilu.

H.	I. C.	L.	D.	H.	I. C.	L.	D.
611	1214	13 Maiu	3	882	1477	15 Aprilie	3
616	1219	20 Martiu	4	884	1479	25 Martiu	5
680	1281	22 Aprilie	3	886	1481	3 Martiu	7
687	—1288	6 Fevruariu	6	887	1482	20 Februariu	4
688	1289	25 Ianuariu	3	889	—1484	31 Ianuariu	5
698	1298	9 Octomvrie	5	890	1485	18 Ianuariu	3
699	1299	28 Septemvrie	2	—891	1486	7 Ianuariu	7
—700	—1300	16 Septemvrie	6	—894	—1488	5 Decemvrie	5
717	1317	16 Martiu	4	895	1489	25 Noemvrie	4
26	1325	8 Decemvrie	1	9 1	1495	21 Septemvrie	2
—727	1326	27 Noemvrie	5	—902	—1496	9 Septemvrie	6
728	1327	17 Noemvrie	3	—905	1499	8 Augustu	5
729	—1328	5 Noemvrie	7	—907	1501	17 Iuli	7
—730	1329	25 Octomvrie	4	916	1510	11 Aprilie	5
734	1333	12 Septemvrie	1	917	1511	31 Martiu	2
736	1335	22 Augustu	3	—9 8	—1512	19 Martiu	6
—738	1337	30 Iuliu	4	920	1514	26 Februariu	1
—760	1358	3 Decemvrie	2	—921	1515	15 Februariu	5
761	1359	23 Noemvrie	7	922	—1516	5 Februariu	3
762	—1360	11 Noemvrie	4	923	1517	24 Ianuariu	7
—763	1361	31 Octomvrie	1	925	1519	3 Ianuariu	2
766	—1364	29 Septemvrie	1	—926	1519	23 Decemvrie	6
783	1361	28 Martiu	5	927	—1520	12 Decemvrie	4
784	1382	17 Martiu	2	928	1521	3 Decemvrie	1
788	1386	2 Fevruariu	6	—929	1522	20 Noemvrie	5
791	—1388	31 Decemvrie	5	930	1523	10 Noemvrie	3
792	1389	20 Decemvrie	2	931	—1524	29 Octomvrie	7
797	1394	27 Octomvrie	3	933	1526	8 Octomvrie	2
800	1397	24 Septemvrie	2	934	1527	27 Septemvrie	6
—804	1401	11 Augustu	5	—935	—1528	15 Septemvrie	3
—809	1406	18 Iuniu	6	936	1529	5 Septemvrie	1
814	1411	25 Aprilie	7	938	1531	15 Augustu	3
816	1413	3 Aprilie	2	—940	1533	23 Iuliu	4
—820	1417	18 Fevruaria	5	941	1534	13 Iuliu	2
824	1421	6 Ianuariu	2	942	1535	2 Iuliu	6
—825	1421	26 Decemvrie	6	—943	—1536	20 Iuniu	6
827	1423	5 Decemvrie	1	944	1537	10 Iuniu	1
830	1426	2 Noemvrie	7	—945	1538	30 Maiu	5
—831	1427	22 Octomvrie	4	946	1539	20 Maiu	3
832	1428	11 Octomvrie	2	947	—1540	8 Maiu	7
838	1434	7 Augustu	7	—948	1541	27 Aprilie	4
840	—1436	16 Iuliu	2	949	1542	17 Aprilie	2
—845	1441	22 Maiu	2	—954	1547	21 Fevruariu	2
—847	1443	1 Maiu	4	955	1548	11 Fevruariu	7
—850	1446	29 Martiu	3	—956	1549	30 Ianuarie	4
851	1447	19 Martiu	1	—959	1551	29 Decemvrie	3
—855	1451	3 Februariu	4	960	1552	18 Decemvrie	1
857	1453	12 Ianuariu	6	961	1553	7 Decemvrie	5
—858	1454	1 Ianuariu	3	963	1555	16 Noemvrie	7
860	1455	11 Decemvrie	5	974	1566	19 Iuliu	6
—864	1459	28 Octomvrie	1	—975	1567	8 Iuliu	3
865	—1460	17 Octomvrie	6	976	—1568	27 Iuniu	1
867	1462	26 Septemvrie	1	977	1569	16 Iuniu	5
868	1463	15 Septemvrie	5	—978	1570	5 Iuniu	2
870	1465	24 Augustu	7	979	1571	26 Maiu	7
—872	1467	2 Augustu	1	980	—1572	14 Maiu	4
874	1469	11 Iuliu	3	982	1574	23 Aprilie	6
—875	1470	30 Iuniu	7	983	1575	12 Aprilie	3
876	1471	20 Iuniu	5	—986	1578	10 Martiu	2
—877	—1472	8 Iuniu	2	988	—1580	17 Fevruariu	4

H.	I.C.	L.	D.	H.	I. C.	L.	D.
991	1583	15 Ianuariu	3	1080	1669	22 Maiu	7
993	—1584	24 Decemvrie	5	1083	—1672	19 Aprilie	6
994	1585	13 Decemvrie	2	1084	1673	8 Aprilie	3
— 995	1586	2 Decemvrie	6	—1085	1674	28 Martiu	7
— 997	—1588	1 Noemvrie	1	—1087	—1676	6 Martiu	2
1002	1593	17 Septemvrie	2	1088	1677	24 Fevruariu	7
1003	1594	6 Septemvrie	6	1089	1678	13 Fevruariu	3
1004	1595	27 Augustu	4	—1 90	1679	2 Fevruariu	1
1012	1603	1 Iuniu	4	—1093	1681	31 Decemvrie	7
1 13	—1604	20 Maiu	7	1094	1682	21 Decemvrie	5
—1014	1605	9 Maiu	5	—1095	1683	10 Decemvrie	2
1015	1606	29 Aprilie	2	1096	—1684	29 Noemvrie	7
1026	—1616	30 Decemvrie	2	1097	1685	18 Noemvrie	4
—1027	1617	19 Decemvrie	5	—1098	1686	7 Noemvrie	1
1029	1619	28 Noemvrie	1	1099	1687	28 Octomvrie	6
1032	1622	26 Octomvrie	7	1101	1689	5 Octomvrie	7
—1033	1623	15 Octomvrie	4	1102	1690	25 Septemvrie	5
1039	1629	11 Augustu	3	11 3	1691	14 Septemvrie	2
—1041	1631	20 Iuliu	4	—1104	—1692	2 Septemvrie	6
1043	1633	28 Iuniu	6	1105	1693	23 Augustu	4
—1044	1634	17 Iuniu	2	—1106	1694	12 Augustu	1
1045	1635	7 Iuniu	1	1107	1695	2 Augustu	6
—1046	—1636	26 Maiu	5	—1109	1697	10 Iuliu	7
1047	1637	16 Maiu	3	1110	1698	30 Iuniu	5
1048	1638	5 Maiu	7	1111	1699	19 Iuniu	2
—1049	1639	24 Aprilie	4	1113	1701	8 Iuniu	4
1054	—1644	29 Fevruariu	5	1114	1702	28 Maiu	1
—1055	1645	17 Fevruariu	2	—1145	1703	17 Maiu	5
1058	—1648	17 Ianuariu	2	—1117	1705	25 Aprilie	7
1059	1649	5 Ianuariu	6	1121	1709	13 Martiu	4
1066	1655	22 Octomvrie	2	1122	1710	2 Martiu	1
1070	1659	8 Septemvrie	5	1123	1711	19 Fevruariu	5
—1074	1663	26 Iuliu	1				

PARTEA ANTAIA
A
ISTORIEI OSMANE

CARE COPRINDE CRESCEREA IMPERIULUI OSMANU

DELA DOMNI'A LUI OSMANU

FONDATORULU ACELUIA

PANA LA DOMNI'A LUI MUHAMEDU IV.

ADECA

DELA ANULU 1500 PANA LA OBSIDIUNEA VIENEI IN ANULU 1685.

ISTORI'A

DESPRE

CREȘCEREA IMPERIULUI OSMANU⁽¹⁾ SEU OLIOSMANU⁽²⁾

COMPUSA IN TREI CARTI

CAPU I. DIN CARTEA I.

DELA ESIREA TATARILORU SUB SIAHULU SULEIMANU

CAUSELE DIVERSELOR PARERI DESPRE GENTEA OSMANA

Déca vomu cercela cu diligentia originea familiei osmane care se afla astadi in possessiunea tronului turcescu , vomu da preste acea

OBSERVATIUNI

Inainte de a incepe uotele nóstre, se permittemu câte-va despre titularele mai usitate la curtea ottomana. Acésta curte, cá si cellelalte d'in Orientu , isi arroga si pretinde titularele celle mai superbe si mai pompóse. Edictele imperiali, numite *Fermanu*, suntu pline de asemenea frase ; precumu : *Babi humaiun*, Port'a sublîma. *Babi Adalet*, Pórt'a dreptatiei ; *Babi Saadet*, Pórt'a márirei ; *Babi séu Deri Devlet*, Pórt'a fericirei. (*) Dela acésta d'in urma frase este espressiunea familiara intre Turci de «Devleti othmanie», Maiestatea, séu Felicitatea ottomana. Déca lectorulu è curiosu a cunoșce mai multe tîtle de aceste, n'are de cátu se consulte dictionariulu turcescu de Meninski , unde le va afla adunate in massa.

(1) *Olhomanu*. Acestu nume care 'lu pórt'a natiunea turcésca delá imperatulu Os-

(*) Orientalii numescu residenti'a guberneloru lorú *Pórt'a*, delá portile mari ce sunt la palatele domniloru lorú ; cí si europenii, delá loculu séu curtea d'inaintea palate-loru domnesci, dicu *curte* la resiedinti'a acestor-a. De aci titularele indicate aici sunt identice cu espressiunile nóstre, de: Curte serenissima, inaltu séu prè-naltu monarchu. maritu gubernu etc. *Pórt'a*, ni se parè prè duru, pentru aceea ne vomu abtiené de a'lu intrebuintia pe viitoriu. *Tr. Germ.* (Nu ni se pare mai duru de cátu *curte. Hodosiu*).

mare diversitate de pareri, pe care o amu aretatu in prefatiune, éra la scriptorii straini vomu afla atátu amestecu de fabule, in càtu voindu se distingemu adeverulu de erróre, vomu simtà acea greutate mare ce simte caletoriulu standu intre doue cali. Unii se abatura dela adeveru dein lips'a cunoscintiei lucruriloru si istoriiloru orientali, altii érași fusera dusi in erróre prin vre-una fabula, care pôte fi ca pismuise fericirea acestei familii. Istoriografii nostrii chri-

manu, fundatorulu seu, ilu scriu istoricii crestini fôrte incorrectu. Unii facu d'in prim'a sillaba duóe, punendu un *o*, si dîcu *Othomanu*; altii omittu pe *h* si duplica pe *t*, precumu *Ottomanu*. Amenduóe formele sunt contra naturei litereloru arabice, cá-ci arabiculu *tsh* séu *th*. numitu la Turci *Tshei arebi*, respunde in totulu cu grecesculu *Thita* Θ (séu anglosaxoniculu *Th*. *Tr. Angl.*, prin urmare in limb'a latina (séu angleza *Tr. Angl.* séu francesa *Tr. Franc.* séu romana *H.*) trebue se'si conserve etymologi'a sa si se se scria *Othman*, cá in grecesce *Οθμαν* (in germanesce cá *Othsmanu*, *Tr. Germ.* Mai este de observatu, ca Turcii pronuntia arabiculu *tsh* mai ca *s* alu nostru. De aci *Olshman* la ei suna cá *Osmanu*. *Tr. Angl.* (*).

(2) *Oliothmanu*. Acestu cuventu este compus din *Ol* si *Othma*, si insémna flii séu urmatorii lui *Othmanu*. Se atribuié nu numai familiei imperatesci, care descende dela *Othmanu*, ci si natiunei turcesci in generalu. De aci frasea: *Tevaiñ Oliothmanu*, órdele séu triburile *Oliothmane*. Imperatii se numescu in particulariu: *Oliothman Padishahi* imperatulu fiiloru lui *Othmanu*. Acésta este ratiunea, pentru care ne-amu determinatu a numi lucrarca nóstra: *Istori'a Oliothmana*.

La notele de sub 1 si 2 trebue se observu, ca traductorulu anglesu scrie *Othman* si *Alothmanu*, francesulu *Othoman* si *.liothman*, germanulu *Osman-ichs* si *oliosman-ichs*. Eu in traducerea mea nu m'amu feritu de nici un'a d'in aceste forme; ba amu intrebuintiatu anca si pôte mai multu, form'a *Ottomanu*; cá-ci chiar dupa pronunci'a turcesca, abia s'ar poté spune cu certitudine, care d'in aceste forme è falsa, séu care correspunde mai multu naturei littereloru arabice. Amu scrisu: imperiulu *ottomanu*, cas'a, famili'a *osmana*, *oliosmana*, *aliosmana* etc. Credu ca n'amu gresitu. Usulu la europeni a sanctionatu form'a *Othoman*: limb'a diplomatica in Europ'a è cea francesa; francesii scriu *Othoman*, prin urmare tóta lumea scrie *othoman*. Acést-a inse nu esclude pe nime, cui place, se scrie *othman*, *ottomanu*, *osmanu*, *oliosmanu*; numai se scia face totdeauna distinctiune intre subiectele, substantivele, de cari vrè se lege unulu séu altulu d'in aceste epitetele (adiectivele).

Anglesii dîcu se se scria cuventele séu numele turcesci dupe ortografi'a limbei englese; Germanii pretindu assemene; Francesii, Italianii si Spaniolii totu asia; si noi. Románii avemu dreptulu se pretindemu alu nostru. Si intr'adeveru, déca nu scriemu

(*) Cartea presenta, fiindu-ca este o istoria turcesca: credemu ca è rationale a conserva in ea pronunciatiunea Turciloru. *Tr. Germ.* (Prè bine. Dar, fiindu-ca nu scriemu cu littere turcesci, credemu ca è rationale, a scrie fia-care cu litterele si ortografi'a propria, pentru a reproduce espressionea si sunetulu propriu alu pronunciatiunei turcesci. *H.*).

stiani, în nesciinti'a loră despre erudițiunea turcésca, au fostu necesitati, precumu mai mentionaramu aceea, se scotia deîn acesteă pîraie turburi ceea ce trebuia se ia deîn prim'a fântana. Noi deîn contra (fia disu fora vanitate deîn partea năstra), preferiramu cu totu dreptulu marturi'a scripitorilor indigeni totuoră celorulalti, si datele năstre le adunaramu deîn acei istoriografi, pe carii turcii ii tienu de cei mai demni de credinția si mai autentici.

Asia noi invetiamu deîn acestia, cã pre candn faimosulu domnitoriu Gînghis (3) Chanu (4) devastandu nu numai partea cea mai mare deîn Asi'a care se află sub potestatea persiana, cetatea Belch, cea mai bogata în tîer'a Chorosanu o ruinase pãna în temelii, éra

numele turcesci cu litere turcesci : apoi pentru a le da, în limb'a în care scriemu, espressionea si pronunția cea adevărata, trebuie se le scriemu cu literele si ortografi'a correspondietăria littereloră si pronunțiatuinei turcesci. Eu credu, cã chiar d'în caus'a diversitatēilittereloră, candu grecesci, candu gothice, acumu latine etc., si mai alesu din caus'a diversitatēii de orthografi'a atătoru limbi, cu cari s'au scrisu cuventele turcesci — s'a nascutu si aceea diversitate de forme, în cari ele ni se presenta asta-đi. (*Hodosiu*).

(3) *Gînghis*. Dupe annalile turcesci a fostu principe allu Tatariloră Oguziani. Noi, amu vorbitu pe largu în prefațiune despre faptele si viuțea a acestui principe. Lectorulu le pôte vedé acolo. (Persiani si Turcii pronunția acestu nume, cã si cumu aru fi scrisu în angiesescé *Chinghiz* séu în italicnescé *Cînghiz* Istoricii latini 'i dicu *Cangius*. Gînghischan în limb'a mongolica însemna regele regiloră. *Tr. Angl.**)

(4) *Chan*, Acestu cuventu a trecutu d'în limb'a persiana în cea arabica. Însemnéia domnu mare séu principe. Este identicu cu arabiculu *Sullanu*, si cu turcesculu *Ulubeg*, mare principe. Titlulu de Chan a fostu odinătora în usu la imperatorii turci, precum Muradu Chan, Selimu Chan etc. ; în urma înse curtea ottomana a rezervatu acestu titlu pentru regele Crimei séu alu Tatariei mici ; de aceea elu se numesce Kirin Chani, séu *Chané Ali Shan*. sublimulu Chanu.

(*) Ébulgasi Baiadur Chan. în istori'a geneologica a Tatariloră (pag. 94 si urm.. dice, cã *zin* în limb'a mogulica însemna *mare*, si *gis* é superlativulu : prin urmăre *zingis* însemna *Maximus* (cellu mai mare) *Tr. Germ.*

Traductorulu germanu mai face aci despre Gînghis unele observatiuni gramaticali si ortografice în favorea limbei sale. Pentru noi n'au nici interessu nici însemnatate. *H.*

pe Chursem (5) Siah (6) alungandu'lu dein statulu seu ilu si omorise, ci si pe domnitorii dein tóte acelea tieri, pentru-cà se aflá in dissensiuni intestine, prin necurmate invasiuni debilitandu'i ii alungase, — pe atunci dicu, se întemplá, cà Suleiman (7) Siah, fi-

(5) *Churzem* însemna propriu marea Caspica séu Hircanica; totu asia se chia ma si tierrile de pre langa tiermii acestei mari, allu caroru suveranu se numescu *Churzem Siah*, adeca regole séu domnulu tierriloru situate la marea Caspica. Turcii pronuncia câte-odata *Chuzrem*, pentru asemenarea litterelor *R.* si *S.*, candu semnvulu de distincțiune nu è pusu pe elle; ceea ce se întempla de multe-ori, mai allesu in scrierile Turciloru celloru mai invetiati. Geografulu nubianu (Partea 7 clima 5) pretende, ca acestu cuventu deriva de la *Chosar*, fiulu lui Togarmas, care mai întáiu a populatu aceste tierri; pare inse ca opiniunea sa nu se baséza atatu pe realitatea faptului, catu pe asemenarea numelui. Meninski mai dice ca acésta mare se numescu *Culzum Deng iz*; dara nu vedu pe ce argumentu, de órc-ce Turcii dau acestu nume la marea-rosia. Crestinii inse o numescu marea Baku, de la cetatea Bacuie situata la tiermii ei. (Aci nu trebuie se ne inchipuimu ca dóra tóte tierrile situate la marea Caspica s'aru numi Churzem. Acestu nume 'lu pórtá numai acea parté a marei Caspice, care spala marginile regatului Curzem, a carui estindere merge. precum se díce, pene la gurele Oxului, ríu ce se vérsa in marea Caspica. Regatulu Churzem asta-đi è sub dominatiunea Tatariloru Usbeghiani, cari l-au ocupatu de la descendentiu lui Tamerlanu, dupe ce acest-a allungase de acolo pe sucesorii lui Ginghiscan. Churzeim Schah, despre care vorbesce auctorulu nostru, a fostu titlulu unei familii de regi ai acelloru tierri, cea mai putinte in tóta Asi'a; dar pe care Ginghiscanu o a stinsu cu totulu in persón'a lui Mahomed Churzem Schah, pe care l-a omoritu. Herodotu vorbesce de Chorasma; atatu e de vechiu este acestu regatu! déca cum-va Herodotu pe acest-a l-a avutu in vedere *Trad. Angl.*).

(6) *Shah* (*) séu *Schek*, cuventu persianu, identicu cu arabiculu *Sultan*. De aci pórtá imperatulu urcescu titlulu: *Schahi Alem Penah*. imperatulu refugiu lumei. Este de însemnatu inse ca *Padishac* trece la curtea Ottomana de titlulu mai onorabile de catu Schah. Titlulu de Shach simplu se da regiloru Persiei, *Padischah* nici-odata. Vomu spune ratiunea, candu vomu esplica cuventulu *Padischah*.

(7) *Suleimanu*. Tatalu lui *Erdogru*lu si mosiulu lui *Osmanu*, originariu d'in famili'a oguziana, cea mai nobile intre Sciti. In prefatiune amu relevatu errórea lui Loniceru, care 'lu face rege alu Niceei, (Trebuie se observamu aci, ca in limb'a turcésca, arabica (si persica) vocalile *a* si *e* au acelasu semnu, precumu acelasu semnu au si vocalile *o* si *u* (si *o* si *u* in limb'a turcésca). De aci vine, ca istoricii nostri scriu unulu si acelasu cuventu in varie forme, precumu Schah si Schek, Soliman si Suliman etc. *Tr. Angl.*).

(*) Cuventulu *Schah* însemnedia si regele in joculu asia numitu Schah, jocu carele l-amu luat de la Persiani, si ei dupre tóta probalitatea l-au invetiatu de la indiani. De aci Schah mat, la angli Check mate, la francesi Echec mat, la italiani Scacco matto. *Tr. Angl.*

Mat in limb'a persica: confusu, consternatu; prin urmare Schah mat, rege adusu in confusiune, de nu mai póte scapa. Dupe *Tr. Germ.*

liu alu lui Chiîa-Chan, domnu alu cetatiei Nere (8) si alu tatariloru Ogusani (9), si domnitoriu alu tierrei Merusîahgean, unu principe

(8) *Nera*. Acêsta cetate, dupe rapôrtele Turciloru, este aprôpe de marea Caspica. Numele ei inse in vanu l-ai cauta in chartele geografice ale crestineloru; dêca nu cum-va vomu dice ca è cetatea Herat, capital'a vechiei Aria, séu a tierrei Nurketsur d'in Masanderan, in provinci'a Ghilan. Annalile turcesci tienu, ca cetatea Nera a fostu ocupata si derimata de Tatarii lui Ginghischanu, candu s'au intorsu acesti-a dela devastatiunea cetatiei regali Belch. Istoricii persiani confirma opiniunea nôstra, câ-ci ei facu mentiune de siepte regi cari au domnit pe atunci in Ghilan, si d'intre cari unulu cu probabilitate a fostu Solimanu alu nostru.

(9) *Oguzani*. Turcii sunt de accordu asupr'a acestui punctu si convinu cu totii ca tribulu Oguzaniloru avendu de conductoru pe Ginghischanu, a esitu d'in Tatarî'a mare, vét'r'a, de unde s'au respanditu atâte roiuri nenumarate de Sciti. Eu nu cunosc nici unu scriitoriu crestint, care se atribuie lui Gingischan alta patria. Opiniunea nôstra o confirma pene la evidentia Nicephoru Gregoras, care in cartea II. capu 4, unde vorbesce despre irruptiunea acestoru Tataru, dice : «Câte-va secle dupe aceea, ca undele ce essu d'intr'o fântana nesecata, au cursu Tatarii d'in estrem'a Scitiâ si s'au impartitu in doue turme. Unii au petrunsu departe pene la marea Caspica, unde uitandu de numele si de patri'a loru natale, se numira Sarmati, Massageti, Melanchlani, Amazoni etc. Ceialalti 'si luara callea spre Europ'a, predandu tôte côstele maritime etc.» Èr la capu 5 sectiunea prima dice : «Sub Ion Duca imperatu, turme nenumarate de Sciti, lasandu-si locuintiele nordice, s'au respanditu cu miliónele pe tiermii marei Caspice. Intr'aceea morindu ducele loru Sitzizchan (sub acestu nume Gregoras intiellege pe Ginghischanu, precumu amu aretatu in prefatiune), command'a preste trupele loru s'a impartitu intre doi fii ai acestui-a, Chalaus si Telepugas».

Atata spune Gregoras. Disele sale ne facu se observamu, ca ceea ce numesce elu Πρωτη Συδοιχη, séu prim'a ori estrem'a Scitia, este chiar aceea ce numimu asta-di Tatarî'a mare, si catu pentru numile ce a placutu istoriciloru a da locuitoriloru aceloru tierri, noi le consideramu numai ca imaginari si nici de cumu ca proprii Scitiloru, pene candu acesti-a au remasu in vechiele loru vetre. Asiâ, dêca lectorulu a vediutu in prefatiunea nôstra câ famili'a oguzana s'a impartitu in doue linii, adeca aliothmana si alinghisiana— nu trebue se'si inchipuiesca nici-decumu ca acêsta distinctiune s'ar fi facutu anca pe candu traiau fundatorii séu mai bine trunchii acestoru dinastii : ar fi absurditate se vré cine-va a da anca sub Soliman numele de Aliothmani aceloru-a, cari nu l-au primitu de câtu dela nepotulu seu, cu un'a suta de anni mai in urma ; asemene ar fi falsu de a affirma, ca principii Crim-Tatariei s'arunumi Alinghis chiar de la insusi Ginghischanu. Acêsta numire li s'a datu numai dupece au fostu supusi prin armele osmanice, si chiar, nici Chanii Tatariloru d'in Crime'a nu'si deriva originea dela Ginghischanu, ci numai dela nepotulu acestui-a, cu numele Ghirai, care elu cellu d'antaiu a cucêritu acelle tierri. Ba s'a vediutu ca acesti principii, imitandu pe imperatii d'in Occidentu (cari in onórea fundatoriloru imperiului se numiau *Caesar* și *Augustus*), numai in timpii din urma au inceputu

acesta, carele întrecea pe toți principii poporului său cu nobilitatea născerei, cu glori'a mai-marilor și cu propriile virtuți, — în anul Hegirei 611 după cronologi'a lui Nisrin (era după cronologi'a christiana în anul 1214) îndemnatu prin exemplulu și fortun'a lui Gînghis-Chanu, s'a decisu cu vreo cincideci de mii tătari ogusani aleși, a'si lasa locuințele vechi și a întreprinde expedițiune asupra Europei, (10) spre a'si căuta una alta patriă.

Cuceririle sale.

Asia dăra Soleiman-Siah strabătù cu celeritate mare și cu progressu totu asia de bunu în regiunea Oserbedgean (11), care se marginesce cu Siri'a și, atâtu prin puterea armelor, câtu și

a purta numele gloriosiloru loru antecessori și l'au transmisu succesoriloru loru : Turcii pe acela de Othomani, și Tătarii pe acela de Ghirai. De aci Chanii Tatariei adăogu asta-di numelui lor propriu anca și pe cellu de Ghirai, precum Selim Ghirai, Caplan Ghirai etc. Dăra despre aceste vomu dice mai multe într'altu locu.

(10) *Europa* séu tierile europene. Rum-ili séu simplu Europ'a ori Rum, dupe opiniunea Arabiloru se marginesce cu Siri'a ; asià în catu pene asta-di la ei se dice despre cei ce vinu la Aleppo, capital'a Siriei, ca au trecutù în Europ'a (*). Turcii inse dau Europei aceleasi margini cari le damu și noi, adeca : Bosphorulu (canalulu Constantinopolei), Tanais (Donul), și gurele Nilului.

(11) *Ozerbejian* séu Shirvan, séu Biladulgebel, Armeni'a mare, alle carei margini nu mai sunt celle d'în vechime ; că-ci Turcii, cari nu'si facu scrupulu de a se estinde preste tierile vecine, nici de a schimba numele celorlu cucerite, au mai adaosu mare parte d'în Assiri'a septentrionale, alu carei restu porta asta-di numele de Kurdistanu (unii 'i dicu Gordiana), și se léga la apusu cu Armeni'a mare.

Cuventulu *Ozerbejanu* è compusu d'în *Ozer*, focu, și *Glan*, anima, cu conjunctiunea *be* în, prin urmăre se pôte traduce focu-in-inima séu inima cu focu. *Ozerbejan*, (d'Herbelot și alții 'lu scriu Adherbigian), *Shirvan* și *Biladuljebel* sunt trei provincie distincte în Persi'a. Azerbejian, despre care tradițiunea țiene ca acolo a fostu léganulu vechiei dinastia a regiloru persiani, și ca faimosulu Zoroastru acolo a instituitu cultulu focului, contine o parte din Medi'a, Siri'a și Armeni'a mare. Cetățile principale în Azerbejian sunt : Tauris, Ardebal (séu Ardevil). Selmas. Nakschivan, Merend etc. Provinci'a Shirvan, care anca este o parte d'în Medi'a, se estinde de-alungulu cōstei occidentale a mării Caspice ; o despartu de Azerbejian și de Daghestan fluviile Aras și Cur, adeca Araxes și Cyrus. Cetățile ei principale sunt : Schamakie séu Scamachi, care è capital'a tierrei, Balu la 39 grade 30 min. de latitudine, și un'a și alt'a la tiermuriu mării Caspice ; și Beraah la fluviulu Cyrus *Tr. Franc.*

Biladulgebel și Daghestan, însămnă țieră muntōsa. *Tr. Germ.*

(*) În Romani'a se dice despre cei ce calletorescu d'în țieră spre partile occidentali alle Europei, ca au trecutù în *Evrop'a* ; că și candu Romani'a n'ar fi în Europ'a.

cu ajutoriulu faimei latite despre faptele sale cuceri totu ce intempina in calea sa pana la Ahlad , care este regiune si cetate in Armeni'a mare. Dara fiindu-cà tatarii lui Ginghis-Chanu devasta-sera tôte prin pregiuru cu furia si crudelitate neaudita, si petrunsera pana in Oserbedgeann, asia Suleiman-Siah, séu pentru-cà trebuia se cèda unei poteri mài mari, séu cá se'si conserve pe credintiosii sei pentru sôrte mai buna, fu necessitatu a'si aduna pe omenii sei si a se retrage dein Asi'a mica in interiorulu Oserbedgeanului. Poporulu seu inse nascutu pentru bellu si predatiuni, isi perdù patienti'a, pentru-cà i se urise de acea viétia fora ocupatiune, si lipsita de lucrurile cele mai necesarie in acea regiune desierta ; asia in anulu hegirei 616 (alu lui Chr. 1219). Soleiman ostindu érase dein Oserbedgeanu isi conduse victoriósele sale trupe de nou asupra tieriloru Asiei mici. In acelea intreprinderi elu facù preste asteptarea sa progresse asfa de mari, in càtu supunendu sie-si multe capitale si cetati mai mici, continuà cuceririle sale pana la Eufrate. Aici Suleimanu insielatu de fortun'a inconstante, se incercà ellu de antaiu se tréca riulu calare ; rapitu inse prin potentele riu, se in-necà in acelasu anu. Dupa aceea cadavrulu seu fu scosu dein riu si astrucatu prin filii sei aprópe de murii cetatei Geaber (12), nu departe de Aleppo (13). Unu poetu anonimulu dein acelea tempuri

(12) *Giaber*. séu Baber , a fostu odinióra [cetate langa Aleppo ; asta-qi è o Tekiè séu monastire de calugari turci, si pórtá numele de Sieikh Ebù Bekjr ; in cartele geografice mai noue è scrisu Bir si Elbir , dar acest'a falsu, (cà-ci Bir séu Elbir este o localitate cu totulu diferente de Giaber , si este situata cu multu mai susu , pe fluviulu Euftrate. *Tr. Franc.*) Sepulcrulu lui Ebubekiru atrage aici pe Turci d'in tôte partile ; vinu in tóta devotiunea spre a'lu visita. Ceea ce face acestu locu anca si mai venerabile, este unu altu monumentu séu *Turbè*, ce Sultanulu Selimu a redicatu acolo la reintorcerea sa ca cuceritoriu d'in Egiptu. Se dice ca acestu monumentu a fostu redicatu intru memori'a atatu a lui Solimanu, catu si a lui Ebubekir, unulu d'intre cei patru interpreti ai Coranului , si successoriu immediatu alu lui Mahomedu. (Acésta inse nu este probatu, cà-ci Ebubekir successoriuulu lui Mahomedu este ingropatu in Medina : Ebubekir, care este immormentatu aici, este fundatorulu monastirei si n'a fostu alta decâtu Scheik, adeca egumenu séu abbatè. *Tr. Franc.*) D'Herbelot numesce acestu locu Khaibar ; si dice, ca mormentulu lui Solimanu Schahu , dupa cum at-testa famosulu istoricu turcu Saadi , pene 'n diu'a de asta-di se numesce *Mezari Turki*, mormentulu turcului. *Tr. Angl*

(13) Lectorii meipóte 'mi voru imputa ca amu fostu prea scurtu in relatarea fapte-

ii facû épitaphiu séu inscriptiune la mormentu in urmatóriele doue versuri :

Sevmess idi cîu Nehri saili ol :
Nehri sailde buldi Reftegan Iol.

adeca :

Pentru cà ellu nu iubia acellu fluviu repede ,
Isi aflà mórtea tocma in acellu repede fluviu.

loru lui Solimanu, si ca acésta procedere a mea nu corespunde demnitatiei subiectului ce amu tractatu : memori'a fundatorului unei familie atâtu de illustre aru cere mai multu. Dar noi, tienendu inaintea ochiloru adeverulu, amu crediutu mai bine a impartesi fapte bine constatate, de si pucine, decâtu a da lectoriloru o narratiune lunga, plina de fabule, de barbarisme si de anachronisme. Noi n'amu potutu se alunecaşu in errórea unoru scriitori crestini, cari, vorbindu de affacerile turcesci, an incarcatu opereleloru cu narratiuni absurde si necópte. Ne si miramu, cum barbati de eruditune si in alte respecte de mare perspicasitate, au potutu fi indusi se créda absurditatile unui Abulfarage (*), pe care Turcii nici nu 'lu tienu demnu de a'i atribui numele de istoricu. Sunt in adeveru si la Turci carti pline de fabule, precumu *Aliothman Tevarichi* (istori'a aliothmana) si altele, care ne presenta liste pompóse despre antecessorii lui Othmanu ; Dar' ómenii de simtiu si de sciintia între turci nu le pretiuiescu mai multu decâtu «Narratiunile séu Noptile arabice», publicate nu de multu in limba francesa (si germanesce) in Europa (si pe cari Europ'a, puşinu le-a gustatu *Trad. Franc.*). De altminterea, spunendu adeverulu, Turcii nu 'si facu nici-unu scrupulu de a marturi, ca totu ce este in istori'a loru mai inainte de Solimanu, mirósa a fabula.

Nu va fi inutile a adaoge la finea fle-carui capu unu catalogu de principii contimpuranţi domnitori in Europ'a, ca asià lectorulu se póta vedé d'intr'una ce s'a petrecutu pe acelasu timpu in amendóe partile lumei.

Dela invasiunea lui Solimanu Schahu in anulu 1214, pene la mórtea lui in anulu 1219., au fostu principii domnitori in Europ'a, anume :

La Constantinopole : Enricu, comte de Flandria, 1206—1216 ; Petru de Courtenay, 116—1222.

In Occidentu : Otto IV. imperatu alu Romaniloru 1208—1218 ; Fridericu II., 1218—1244

In Anglia : Ioanu, dîsu fora tierra, 1199—1216 ; Enricu III., 1216—1272.

In Francia : Filipu II, dîsu Augustu 1180—222 *Tr. Germ.*

(*) *Abulfarage* a fostu fiulu unui medicu crestinu nascutu in secululu al trei-spre-diecele in Melitene, in Asi'a mica. Este auctorulu unei istorii universale, scrisa in limb'a arabica sub titlu : « Muchtaeñir Elduvel » (Scurta istoria a imperiului :) Anglesulu *Pocok* o a publicatu in textulu arabicu cu traducere latina. *Tr. Franc.* Abulfarage a fostu in mai multe locuri episcopu, si in urma Mafrian séu primate alu Iacobitoru. A muritu in anulu 1286. Viéti'a sa este descrisa in « Morgenländische Bücher-sale » a lui Aseman, Tomu II. pag. 214. etc. Totu aici despre istori'a sa, a se vedé la pag. 309. etc. *Tr. Germ.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI OTHMANU SÉU OSMANU I.

FUNDATORULU IMPERIULUI OTTOMANU SÉU OLIOTHMANU

CAPU II. DIN CARTEA I.

FIII LUI SOLIMANU 'SI IMPARTU AVEREA LUI

I. Dupa mórtea lui Solimanu Sîahu patru fi ai sei, Erdogrulu séu Dogrulu⁽¹⁾, Soncur Dogan⁽²⁾, Giundogdi⁽³⁾, si Dindar séu Dumdar⁽⁴⁾, au impartitu între sine thesaurii si averea remasa de paréntelesu lorú.

(1) *Dogrulu séu Erdogrulu*. Romanesce însémna, omu justu. Erdogrulu a fostu fiulu lui Suleimanu, si tatalu lui Othmanu.

(2) *Soncur Doganu*. Soncur, dupa etimologia, însémna una speție de falconu albu. cea mai rapace între tóte passerile de venatu; se afla numai în tíer'a Tatariloru usbeciani; acestia o tramitu prin ambassadorii lorú cã cellu mai frumusu presentu imperatului turcescu. La turci este în fórte mare pretiu, cu atátu mai vertosu, ca nu se póte prinde decát fórte arare-ori (*).

(3) *Gjundogdi*. Dupa etimologia, acestu cuventu însémna: Sórele a resaritu, séu s'a facutu diua. *Ghiun* la turci este *di* séu *sóre*; si *dogdi* este preteritulu perfectu d'în verbulu *dogarim*, care însémna a se nasce, séu a veni la lumina.

(4) *Dumdar*. Dupa origine, însémna *sunatoriu*, séu care are puterea de a da sunetu. *Dum* este sunetulu dobei, numita Kius. *Dar* în limb'a persica însémna, care tiene, are séu pórtá cu sine. De aci s'au formatu cuventele *Vefadar*, care tiene legea; *Namdar*, care are nume bunu séu reputatiune bunã, *Alendár*, care pórtá stindardulu, etc.

(*) Dogan este falcon în generalu; Soncur o speție de falconu. *Trad. Germ;*

Soncur si Giundogdi s'au intorsu la vechile loru locuintie, si noi trebe se 'i lasamu in sôrtea loru necunoscuta. Erdogrulu si Diumdar au remasu cu armatele loru, si si-au pusu corturile într'unu locu numitu Sirmalizucur. Aici Diumdar preste puçinu a moritu. Erdogrulu intrunindu puterile sale cu celle ale fratelui seu, a suppusu parte prin arme parte prin politica, tôte tierile situate între Aleppo si Cesarëa, cu tôte cetatile si tôte castellele loru, introducându pretutindinea (s) religiunea mahomedana, pe care si elu o professá.

ERDOGRULU MERGE LA ALADINU.

II. Renumele lui Erdogrulu se latise in tôte partile. Fam'a lui ajunsesse pâna la Aladin (s), sultanulu Iconiei; care, plinu de stima pentru acestu bravu si infatigabile erou, crediù cã este mai consultu a si 'lu face amicu si a 'lu pune in fruntea armatei sale, decâtu a se bate cu elu si a'lu avé inamicu. Pre candu se ocupá cu aceste cugete, preste asteptare se vediù prevenitu de o deputatiune d'in partea lui Erdogrulu. Saruiat, fiulu acestui-a era in fruntea deputatiunei, si avea insarcinarea de a cere in numele parentelui seu de la Aladinu, cá se'i dea una bucata de locu d'in tierile sale, unde se póta vietui in pace si in amicitia, elu si poporulu seu. Aladinu, ve-

(5) *Introducându pretutindenea.* Turcii atribuie fericitele successe și prosperitatea imperiului loru nu atât prudentiei, valórei séu politicei omenesci, câtu mai vertosu zelulu celoru d'ântaiu imperati ai loru, de a propaga religiunea mahomedana. Acesta este motivulu, dicu ei, pentru care au prinsu armele, ér nu ambitiunea nici lacomi'a de a domni; și s'au batutu nu pentru a face cuceriri, ci pentru a immulti numerulu credintiosiloru: si Dumnedieu le-a adjutat in tôte intreprinderile loru.

(6) *Aladmu.* Domnu séu Sultanu de Iconi'a. Istoricii turci ilu numescu alu doile, fôra se mentionedie de unu Aladinu antaiu. Noi credem ca nu vomu pecatui contra regulorlu veritatiei, déca vomu suppone cã acestu Aladinu I. este Azatines, despre care Nicephoru Gregoras face mentiune in cartea sea IV. capu 2. sectiunea 6. si dîce, ca cu ocaziunea espeditiunei tatariloru elu concepù ide'a de a'scutura jugulu persianu, și apoi suppose mai multe provincii asiaticke, care appartineau imperatorulu din Orientu; dar in urma fu batutu de Tatari in anulu Hegirei 661. séu 1261. de la Christu, și fu constrinsu d'impreuna cu fiulu seu Melec Schah a cerca asilu la Michael Paleologulu. Candu apoi acestu Melec Schah au reocupatu tierile tatane-seu, a luat numele de Aladinu II. — Cine dar pôte fi Aladinu I. altulu, déca nu Azatines alu lui Nicephoru Gregoras, mai alesu déca vomu considera scurt'a durata a imperiului de Iconi'a?

diendu, ca precumu dîce proverbiulu, ce asteptá d'in ceriu, 'i veni d'in pamentu, primí cu bucuria deputatiunea, si se invof indata a implini cererea lui Erdogrulu. Elu dimisse pe Saruiatu cu tóta onórea, dete ambassadori dela sene cá se'lu insociésca acasa, éra pe tata-seu Erdogrul se'lu invite a veni indata la curtea sa, unde va avé o receptiune demna de unu belliduce atátu de renumitu. Prin aceste promissiuni, Erdogrulu se induplecá se plece indata cu ambassadorii lui Aladinu. Elu fù primitu cu tóta distinctiunea posibilé, si obtienù de resiedintia cetatea Carajedaghi in tienutulu Ancirei.

ERDOGRULU RATE PE TATARI CARI ERAU IN LUPTA CU TURCII

III. Multu inainte de aceea Aladinu era infestatu si adusu adesea in strimtóre estrema de catra unele trupe de tataru remasi in urmarea expeditiunei bellice a marelui Ginghis-Chanu. Tocma pe timpulu acesta se intemplá, cá una trupa numerosa de acei tataru incursese fora resistentia in tienutulu Ancirei. Aladinu 'si aduna in graba armat'a cáta o avé sub mana, si merge in contra acestoru ómeni furiosi. Tataru inse superiori in numeru, si armati bine, indata la primul atacu, aducu armat'a Sultanului in disordine. Erdogrulu informatu de acésta bataia, se pune numai decátu pe cale, si precandu lupt'a era mai inversiunata, ajunge anca la tempu cu cincimii totu ómeni alesi. Acesti-a vedindu armat'a lui Aladinu resipita si gat'a a fugi de inaintea inimicului, diceau comandantelui se se allature la invingétori: « Nu — respunse Erdogrul — Omului « constante nu è permistu a'si frange cuventulu; nici soldatului « onestu a scóte sabi'a contra cellui batutu, cí mai virtosu a assiste « si adjuta celui desperatu si debilitatu ». Prin aceste generóse cuvente Erdogrulu retienù pe soldatii sei dela blastematulu loru planu de a spolia pe cei luati la fuga; dupa aceea lovindu pe tataru victoriosi cu mare coragiu, ii si puse curendu pe fuga, si prin acésta castigá batali'a pe neasteptate in favórea lui Aladinu, care pana atunci era invinsu,

ALADINU ILU FACE GENERALU ARMATEI SALE

IV. Sultanulu Aladinu vediu cu ochii sei valórea lui Erdogrulu, pe care pên'acumu ilu cunoscea numai d'in audite; si cunoscu totu-odata cà nu atátu puterea 'i lipsescã, câtu mai vertosu unu generalu, bunu, care prin intieleptulu seu consiliu se scia insulá trupeloru spiritu de vigóre si curagiu. Tóte aceste calitati le vediu elu in Erdogrulu; si pentru aceea, ilu denumi de comandante supremu alu armatelor sale, si'lu puse gubernatoriu preste totu territoriulu Ancirei.

FAPTELE SI MOARTEA LUI ERDOGRULU

V. Erdogrulu intrunindu-si indata trupele cu alle Sultanului, nu numai cà puse capetu la incursiunile tatariloru, cà batendu si ucigendu'i in tóte partile, 'i constrinse in fine a se retrage preste frontariile regatului; si asiá nu numai ca liberà, ci anca inmarì staturile lui Aladinu. Aceste victorii le incoronà Erdogrulu prin cucerirea renumitei cetati Kíutahia, ocupata dela Greci (dupa marturi'a exactului istoricu Saadi) la anulu Hegirei 680, dela Iisusu Chr. 1281. Pre candu se prepará la fapte sí mai mari, mórtea, acésta inimica a gloriei eroiloru, ilu rapí d'in viétia. Frantu de betranetie si de fatigieie atátoru victorii, elu morí in acelasu anu, lasandu natiunei sale onórea de a fi avutu unu capu atátu de gloriosu, si Sultanului Aladinu marea dorere de a fi perdutu pe sustinetoriulu regatului seu. Mormentulu seu in castelulù Sugjutciù, este visitatu sí astad-di cu pietate de toti admiratorii familiei aliothmane.

OTHMANU SUCCEDA PARINTELUI SEU

VI. Cu tóte aceste, fortun'a acestei familie nu s'a stinsu cu Erdogrulu. Dupa elu au remasu trei fii: Osman, Gjunduz si Sarviz. Osmanu (7) era cellu mai betranu intre ei, dar' anca de june fù chiamatu la curtea lui Aladinu, unde i s'a datu numele diminutivu de

(7) *Othmanu* sòu Osmanu, unicu fiu alu lui Erdogrulu, precumu tienu istoricii turci. Elu, precumu dicu acesti-a, in còsideratiunea virtutiloru eroice alle parentelui seu, a successu acestui-a in dignitatea de generalu alu armatei lui Aladinu; si pècumu era anca fórtè teneru, s'a numitu Osmangicu sòu Osmanu.

Othmangicu, sèu Othmanuliu, dreptu allusiune la etatea sa tinera. Tatalu seu, prin testamentu l-a instituitu erede in tôte averile càte le avuse dela Aladinu ; inse si Sultanulu recunosculatoriu pentru servitiile lui Erdogrulu , a tramisu junelui Othomanu insigniele militari, *Tabli-Alem* (8), adeca tobe, stindarde si alte ornamente ale unui generalu, cu deplina putere preste tóta armat'a. Si mai multu, i-a permissu nu numai a bate moneta (9) cu effigi'a si numele seu,

(8) *Tabli Alem*. *Tabli Alem Sahibi*, este numele appellativu alu toturoru gubernatorilor de provincii, precumu sunt Vezirii, Bassii, Beghii, si altii assemenea. *Alem* este unu stindardu mare, latu, care in locu de vervulu unei lance are o lamina de argintu, taiata in midi-locu in forma de cruce sèu semi-luna. *Tabl* este o toba, de ja care se numesce *Tobulchan'a*, aparatulu militariu, cu care imperatorii turci adórna pe generalii mai mari, cari sunt in servitiulu loru. *Tobulchan'a* unui veziru stà d'in nuòe tobe ; nuòue *Zurnaseni*, sèu carii canta in Zurna. adeca fluiera ; siepte *Boruxeni* sèu trompetari ; patru *Zilldzani*, cari batu in *Zil*, o specie de discuri de arama. cari batendu-le unulu de altulu dau unu sunetu claru si acutu ; trei còde de calu, legate fòrte artificiosu cu lamina de argintu, si se numescu *Tug* ; unu *Alem* ; unu *Sangiacu*, sèu stindardu, care nu differe de alu lui Mahomedu de càtu prin colòre, cellu-a è verde, ér'alu prophetului rosiiu ; apoi alte duòe stindarde mari, numite *Bairac*. Ceilalti Pasi, cari in rangu nu sunt inferiori veziriloru, dar' nu sunt onorati cu numele de veziru, precumu si priucipii Moldaviei si Romaniei, au privilegiulu la cellu puçinu duòe còde de calu, si la totu restulu celoru-lalte ornamente si stindarde accordate veziriloru. Unu begu anca are tôte stindardele, dar' numai o singura còda de calu. Mai sunt anca alti officiaru, dar' inferiori beghiloru, cari n'au nici-o còda de calu, si imperatulu le accorda numai unu sangiacu sèu stindardu ; de aci ei se numescu Sangiakbeghi ; unu officiu acest'a, care la inceputulu imperiului ottomanu era cellu mai onorabile d'entre tôte, fiind-cà oficiulu de Pasia este introdusu mai tardiu.

(9) *Moneta*. La turci numai imperatulu are dreptulu de a bate moneta, si de a i se mentiona numelé in rogatiunile publice. Si deca Cairo in Egiptu bate moneta, acést'a o face numai cu permissiunea Sultanului. si nu pe numele cetatiei, ci numai pe numele imperatului. Monet'a turcésca nu pòrtà effigi'a Sultanului, ci numai numele seu gravatu in littere fòrte elegante. Eca inscripçiunea ce se vede pe monet'a Sultanulu ; Achmedu, care tiene sceptrulu astadi (17|2).

Sultan Ahmed Ibn Sultan Muhamed el-Sultan Ibn el-Sultan. Adecu : Sultanu Achmed filulu lui Sultanu Mahomedu, insusi Sultanu si fiu de Sultanu.

In partea inversa :

Sultan el Beriung ve Hakumñul Barñung, sarb fi Constantanie. Adecu : Imperatu si cuceritoriu lumei, domnu måriloru, Tiparitu in Constantinopole.

In locu de *fi Constantanie* pòte se fia : *fi Edrene*, adeca Adrianopole, ori *fi Misr*, adeca Cairo ; ori, *fi Ismir*, adeca Smirna, precum monet'a este imprimata in un'a sèu

ci pentru a-i dá onóre anca si mai multa, i-a concesu cá in tóte cetatile si satele cucerite de tatalu seu, séu pe care le-ar supune densulu in viitoriu, se aiba dreptu de Chulbè (10), adeca se i se memoredie numele in rogatiunile publice. De aci, de la acésta concessiune, datédia unii istorici inceputulu imperiului ottomanu ; dar, precumu voiu aretá mai in josu, ei se insiéla in acestu calculu alu loru.

OTHMANU SUPRIME O REBELLIUNE, SI OCCUPA MAI MULTE CETATI DE LA GRECI

VII. Othmanu vediendu-se investitu cu atâte onori, i se parea ca nu'i lipsesce alta pên 'la dignitatea regale, decâtu titlulu de Sultanu (11); dara i se parú cá nu 'iar folosi se'lu ia pên' ce Aladinu este anca in viétia (12); ci 'i parea mai prudentu a astepta mórtea

alt'a d'in aceste cetati. Alte cetati n'au privilegiulu de monetaria. Candu imperatulu este in campania in fruntea armatei sale, atunci press'a è cu sine, si monet'a ce se bate, póta inscriptiunea : *fi Ordui Humaiun*, adeca : in corturile cellui sublimu.

Cu tóte aceste, chanului tatariloru de Criméa ii este permissu a bate moneta cu inscriptiunea numelui propriu.

(10) *Chutbé*. Este o formula usitata in rogatiunile publice, de a striga séu suplica la Dumnedieu pêntru sanetatea, fericiréa si marirea sacrei maiestati a imperatulu, pêntru invingere asupr'a inamiciloru, si mai alesu asupr'a crestiniloru.

(11) *Titlulu de Sultanu*. Amu observatu degiá ca cuventulu *Sultanu* este arabicu si respunde la *Chan*, care este persianu séu mai bine mongolicu. Unii tienu ca è formatu d'in *Selatat*, adeca cuceritoriu séu potente. De altminterea trebuie se observu, cá in discursurile de tóte dílele terminulu Sultanu se aplica cá pronume la ori si cine fara distinctiune. Asia se dice *Sultanum*, domnulu meu, chiar' precumu dicemu in frantiosesce la tóta lumea Monsieur. Dar' candu intrebuintiamu cuventulu Sultan numai singuru séu numai cu articlulu *el*, atunci insémna imperatu ; de si, precumu amu aretatu mai in susu, titlulu de Padischah este consideratu mai escellente. Fiii chaniloru d'in Crim-Tataria au permisiunea de a porta titlulu de Sultanu, precumu Caplan Ghirai Sultan, etc.

Ricaut ne-a conservatu stilulu cu caré se serve Sultanulu cændu scrie la Chanu, Eca 'lu : Catra gubernamentulu, unde infloresce mass'a si originea regentiei, care este radiemulu fortunui, și canalulu fericirei ; possessorulu de potestate eximia, și de gloria stabile, alesu prin favórea regelui, dela care totu adjutorulu trebuie se se céra : regele Crimeci. Gian, Beg, Ghirai, Chav, a carui altetia fla in perpetuu mantienuta. Dupa ce acestoru benedictiuni alle nóstre, sigilate cu ambra, si salutariloru profumate cu narcissu, purcedietórie d'in grati'a imperiale, veti fi datu respectulu cuvenitu : Ve facemu de scire si cunoscutu, etc. *Tr. Angl.*

(12) *Pên' ce Aladin este anca in viétia*. Prudentele Othomanu, nu voi, pên' ce Aladinu era anca in viétia, a accepta titlulu de Sultanu, ce i se offerise, bine vediendu,

acestui principe, decâtu a'si periclita atātu imperiulu cătu și viéti'a, prin o dorintia precipitata de a ajunge la domniã. Si nu s'a insielatu. Tienendu inviolabile credinti'a ce a juratu lui Aladinu, elu a potutu lucra si in interesulu seu ; si intorcându armele sale victorióse contra principiloru cari se revoltassera, i-a supusu de nou. Dupa aceea se întórse contra greciloru, si, la anulu Hegirei 687, de la Iisusu Chr. 1288 luã cetatea Culse, si o adnectã la imperiulu lui Aladinu. Acestea fusera primele fructe ale victoriiloru sale viitórie. In acelasiu anu batù intr'o lupta sangerósa pe comandantele d'in Carasheru séu Cetate-négra, prinse pe fratele acestui-a cu numele Calanos séu Callnicu, puse de'lu belira si dupa aceea ilu ingropara; apoi comandã la tóta óstea sa cá se se pisie pe mormentulu lui ; de atunci acestu campu, numitu mai inainte Tomalidz, are pênê astadi numirea de *It Ishini* séu Pisiatu de cane. De altminterea, acésta victoria a costatu multu sange și lui Othmanu ; cá-ci afara de unu numeru mare de soldati cari au cadieutu d'in partea sa, elu a perdutu și pe fratele seu Giunduz, care a moritu luptandu-se eroicesce ; l-a immormentatu langa tatalu seu Erdogrulu in Sugutceicu. Immediatu dupa acésta victoria, Othmanu ocupã cetatea Carahisar, si o adnectã la statulu Seldgiucu.

ALADINU 'LU INNALTIA ANCA SI LA ALTE DIGNITATI

VIII. Aladinu II, informatu de atâtea victorii alle lui Othmanu, ilu denuimi guhernatoriu preste Eskischeru séu Cetatea-vechia. In anulu urmatoriu alu Hegirei, 688 de la Iisusu Chr. 1289. Othmanu bate si allunga pe Tatarii-Mongoli; supprime din tóte partile incursiunile inimiciloru : elu trece d'in victorii in victorii. In fine se asedia cu locuinti'a in Carahisar, aduna locuitori d'in tóte partile, o largesce, lasandu a se construi edificie splendide si muri noi, si asia o transformã în resiedintia pompósa.

Relativu la anulu memoratu aci, istoricii selgiukiani nu sunt de

ca dupe mórtea lui Aladinu nu va puté fi altulu Sultanu decâtu numai elu. I-a placutu mai bine a purta numele de Seraskir séu generalu, spre a nu cadé in suspitiune ca ar' aspira la tronul. Ma, indata ce a moritu Aladinu, elu nu se mai temé se lãpede pelea de vulpe si se imbrace pe cea de leu.

acordu in calculu. Ei punu victori'a lui Othomauu asupr'a Tatariloru-Mongoli la anulu Hegirei 698, adeca cu diece ani mai tardiu. Saadi anca urmédia acestu calculu in descrierea ulterioareloru fapte alle lui Othmanu ; prin urmare noi anca 'lu vomu urma cá pe cellu mai exactu.

OTHMANU OPPUNE FRAUDA LA FRAUDA, SI RESPINGE FORTI'A CU FORTIA

IX. In anulu acest-a, 698, Michael supranumitu Kosè, séu Barba-de ȕiapu (13), principe cetatiei Bilegiki, vrendu a celebra nuptiele fiei sale invitá la ceremonia si pe Othmanu, cá amicu si patronu alu seu. Acésta ocasiune parú favorabile principiloru greci de a pune man'a pe Othmanu. Mesurile inse nu se poteau luá fara scirea lui Michael. Acest'a informatu de négr'a intentiune a principiloru, tramise unu servitoriu fidelu la Othmanu spre a'lu anuntia. Othmanu resolutu a oppune frauda la frauda, se prefacú ca nu scie nimicu de curs'a ce i se prepará, si ordiná la vre-o câte-va sute de soldati se se tiena ascunsi in apropiarea locului, unde era se fia ospetiulu ; ér patru-dieci de teneri bine armati si travestiti in vestmente femeiesci, se se furisiedie de spre séra si se intre in castelulu Giarhisar, ér nóptea se dea focu caseloru de prin pregiuru. Intr'aceea Othmanu merge c'o suita mediocra in Chakirbunar, locu intr'una suburbe de assemene nume, si unde era se se tiena ospetiulu. Ospetii comparu voiosi, fia-care convinsu de reusit'a planului seu. Atunci acei patru-dieci de teneri travestiti (cari au intratu in cetatea pe atunci lipsita de garnisóna), au datu focu la mai multe case deodata, si in midi-loculu focului consummatoriu au ocupatu portile si fortificatiunile. Othmanu vediendu foculu s'a convinsu cá stratagem'a 'ia succesu, si asia soldatiloru carii stá la panda le dete semnu prin unu strigatu tare, cá se apuce armele, si se se repeda asupra inemiciloru carii acumu toti era beti. Abiá semnalulu fu datu, si ordinulu era degiá esecutatu. Toti, fara distinctiune de secsu, au cadiutu parte prinsi parte uccisi. Singuru Michael in recompensarea fidelitatiei sale a fostu crutiatu. Intre femeile captive era si mirés'a Holophira, de nobile genu nascuta ; pe care Othmanu in urma o

(13) Fiindu-ca avea barbá ascutita cá caprelo.

marită dupa fiulu seu Orchanu. D'in acésta 'casatoria s'au nascutu nepotii Solimanu si Muradu, deintre cari acesta d'in urma a succésu lui Orchanu in imperiu (14).

(14) Acésta istorióra este imperfecta si obscura, din cauza ca unele jurstari suntu falsu espuse, ér altele suntu cu totulu ommissé. Eu me voui incerca se o corregu si se o întregescu, imprumutandu datele de la istoricii crestini.

Michael Cossi, guvernatoru de Hirmen Cata, amicu întimú alu lui Othmanu, ilu invitasé la nuptiele fíiei sale, chiamandu si pe gubernatorii creseini ai castellelor vecine. Acesti-a erau gelosi de Othmanu, fiindu-cá i-a întrecutu in gálanteria priu presentele magnífice, pe care dupa usulu observatu in asemenea casuri, lea datu mirelui si miresei. Asiá se resolvira a'lu surprinde prin trădare si a'lu uccide. Guvernatorulu de Bilegiki, céllu mai poténté între ei, si care void a'si marità pe fíica sa cu comandantele cetatiei Iarhisar, se întielese cu ceilalti a eseguta planulu cu acésta ocaziune, si, invitá pe Othmanu a onora ospetiulu cu presentia sa; dar' totodata l-a informatu si pe Cossi despre planulu loru, si l-a rogatu cá chiaru elu se aduca pe Othmanu la ospetiu. Cossi mergendu la Othmanu, ilu gasi fórte dispusu a lua parte la ospetiu; dar' ilu dorea se lase unu barbatu atátu de bravu a deveni victim'a unei perfidii, si-i descoperi totu complotulu. Othmanu resolutu de a'si resbuna, rogá pe Cossi se assicure pe guvernatoru cá nesmintitu va merge la nunta; dar' se'i spue tot-odata, cá fiindu incurcatu in belu cu unu principe vecinu, se teme cá acela va face vre-o incursiune in absentia s'a; deci roga pe cela, ca se'i permita a'si tramite pe soçra-sa si pe socia-sa impreuna cu sierbitorii si cu unele lucruri dein cele mai pretiósé in castellulu seu Biledgicu.

Cererea 'i fu accordata fóra greutate. Atunci Othmanu lasandu 40 de tineri soldati a se imbraca in vestmente femeiesci sub pretestu de a servi de cortegiu, ér pe altii punendu-i in saci si incarcandu-i pe cara cá avutii si mobílii, i-a tramisu la loculu unde in diu'a urmatória avea se se tiena ospetiulu; elu anca le urmédia, si ajunge la loculu destinatu pentru ceremonia; acesta era unu campu largu, alessu anume pentru comoditatea óspetiloru, si nu departe de castellu. Dupe ce 'si face salutarile la guvernatoru acest'a da indata ordínu, de a lasa se între in Biledgicu acelle domne pretinse cu totu bagagiulu si equipagiulu loru. Abiá au intratu in castellu soldatii, candu adjutati de companiile loru travestiti, sarira d'in saci, si toti impreuna, dupa puçina resistentia, coprinsera castellulu. Indata-ce guvernatorulu se retrase in camer'a sa de dormitu, Othmanu, suppunendu ca omenii sei au si cuprinsu castellulu, incalca calulu cu amículu seu Cossi, si curgu amendoi cátu se póte mai repede spre Biledgidçu, Guvernatorulu informatu de plecarea repede a lui Othmanu, merge in urm'a lui si'lu adjunge cu omenii sei; dar. precumu acesti-a erau mai toti beuti, Othmanu 'i bate, uccide pe guvernatoru, si restulu ilu pune la fuga. Dupa-ce Osmanu coprinse ain modulu acesta castellulu Bilegiki, nu perdú timpulu, cá in demánéti'a urmatóri mergendu ocupa si castellulu Iarhisar cu cea mai mare celeritate, prindé pe comandante de impreuna cu frumós'a fíica, care acumu era mirésa, chiar candu se preparau merge la eununia. *Tr. Angl.*

Indata dupa acésta victoria Othmanu cuceri cetatea Ainegiol, si o suppose la imperiulu lui Aladinu d'impreuna cu multe alte cetati si castele si cu totu territoriulu loru.

ALADINU LASATU DE POPORULU SEU FUGE LA IMPERATORULU GRËCESCU MICHAILU

X. Era la anulu Hegirei 699, pe candu una noua óste de tataru gazariani au irruptu in staturile lui Aladinu. Principii si rai-marii tierei, suppusi lui mai multu de frica de cátu d'in iubice, au crediutu ca desastrulu si caderea lui Aladinu va fi fortun'a loru, si se revoltara a dou'a-ora. Acésta desertiune infidela au adusu pe Aladinu in starea cea mai desperata ; elu fû constrinsu a'si lasa domni'a, sí, pentru a'si scapa viéli'a, a se refugió in secretu la Michael Paleologulu, imperatulu greciloru. Ma, vane sunt puterile omenesci, déca destinulu è in contra ! Elu sperá ca la greci va afla braçia deschise, asilu si ajutoriu; ei inse tractandu'lu fara mila, ilu aruncara in captivitate perpetua. Nicephoru Gregoras dice, ca mai in urma ar' fi fostu eliberatu prin suditii sei ; dupa marturirea unanima a istoriciloru inse, este constatatu, ca elu a moritu in anulu Hegirei 703, de la Christu 1303.

OTHMANU ESTE IN UNANIMITATE ALESU SULTANU

XI. Othmanu , care prin valóre, prin reputatiune, prin putere si avere era superioru tuturoru celorulalti principi suppusi pên'acumu lui Aladinu, a facutu parte prin daruri mari si promissiumi si mai mari, parte prin favórea protectiunei sale si impartesirea la putere, si parte prin amerintiari, de i s'au supusu cu totii si l-au recunoscutu de domnu supremu preste totu imperiulu. Asíá la inceputulu anului urmatoriu, care era 700 alu Hegirei, toti magnatii tierei cu votu unanimu ilu proclamara *Sultanu*, si, in cetatea Carahisar , elu cellu d'ántáiu a luatú titlulu de imperatu alu Ottomaniloru. Dela acésta data numera fórte multi istorici inceputulu imperiului Othmanu ; Saadi inse afirma cu taria, precumu amu vediutu mai in susu, cà acésta data incede cu anulu Hegirei 687, candu dupa ocuparea cetatiei Carahisar dela greci, anca traindu Sultanulu Aladinu, a stabilitu acolo cu consimtiementulu acestui-a unu Cadi séu jude,

A. 700

I. C. 130°

11 febr.

si unu Chatib séu diaconu, care se'i mentionedie numele in rogatiunile publice, si a batutu moneta cu numele seu si cu titlu de Sultanu. Cu tóte acestea noi ne tienemu de opiniunea comuna si punemu anulu antaiu alu domniei lui Othmanu la inceputulu anului 700 alu Hegirei, care respunde anului 1300 de la Christu. Noi amu aretatu in prefatiune, ca acesta este calcululu celu mai esactu si mai conformu chronologiei.

OTHMANU PUNE PE FII SEI GUBERNATORI PROVINCIELORU

XII. Othmanu vediendu-se in possessiunea unui imperiu pe care 'lu asteptase de multu, fara cá se fia parutu cá ilu cauta, si stabilindu-si scaunulu imperiale in Carahisar, instituè pe fiii sei gubernatori si defensori provinciiloru si cetatiloru, cá se le guberne si apere. Orchanu primì Sangiaculu de Caragedaghi, cetate renumita mai tardiu prin numele Sultanului Onghi; lui Giundus Aleb (15), s'a datu Eskischeri; lui Aigud Aleb, Ain Onghi; lui Hasan Aleb comand'a in Giarhisar; lui Dorgud Aleb Ainegiol-ulu. Aladinu, fiiu-seu cellu mai tineru a primitu gubernamentulu cetatiei Bilegik, sub tutel'a mamei sale si a socru-seu Baliad (16).

STRAMUTA RESIEDINTI'A IMPERIULUI IN IENGHISHERI

XIII. Dupa ce a distribuitu gubernamentele, Othmanu anca in acela anu cucerì cetatea Kiuprihisar; apoi 'si mutâ resiedinti'a d'in Carahisar la Ienghisheri (17); o adornâ cu palate regali, scalde si alte edificii pompóse; o intari cu muri noi, si o provediù cu fortificatiuni diverse.

ATACA IN VANU NICOMEDI'A

XIV. Spre a 'si consolida si mai bine imperiulu si capital'a resie-

(15) *Aleb* insémna gladiatoru, dupa *Tr. Germ.*

(16) *Baliads*. De aci este evidente, cá Michael Kiose séu Cossi n'a fost gubernatoru de Bilegiki; pentru-ca nu se póte presupune, cá Othmanu se fia voitu a lua gubernamentulu de la cellu mai fidele amicu, care cu puçinu mai inainte 'i salvase viéti'a. Prin urmare trebe se fia eróre in articlulu IX. d'in textu, unde autorulu nostru ilu face gubernatoru de Bilegiki; si este fórté probabile, cá lucrulu sta asi à precum l-am naratu noi in not'a precedentá. *Tr. Angl.*

(17) *Ienghisheri*, insémna: Cetate-nuóá. *Tr. Germ.*

dentia a lui se puse pe pace, si intrebuina câtu-va timpu spre a 'si regula afacerile interne. Regulate aceste dupa placulu seu, cea mai de aprópe grija a sa fu, cá se abata pe soldati dela viéti'a loru cea desfrenata, la care se dedasera pre catu petrecea in nelucrare si abundantia de tóte. Spre acestu scopu merse cu armat'a sa contra cetatiei Iznimid séu Nicomedi'a in Bithini'a ; pe care o maltractá ce e dreptu, prin obsidiune indelunga ; garnison'a ei inse ilu respinse si sili cá se se retraga de acolo. Deci elu ridicá obsidiunea, a pusu insá indata, ca tocma in faci'a cu Iengisheri se se edifice pe unu munte fórté inaltu, unu castelu tare, si dupa ce 'lu puse in stare de apere, lasá in intru o buna garnisóna sub comand'a faimosului Targanu ; ér cu restulu armatei intrá in quartiere de iérna, intorcându-se la resiedinti'a imperiale in Ienghisheri. Observamu aci ceea ce se spune, ca dupa chronic'a lui Meulan Idris, nu Othmanu, cì fiulu seu Orchanu a fostu, care a edificatu acestu castelu, numitu Targanu de la numele acestui comandante.

BATE PE GRECI SI CUPRINDE CETATEA KUTAH

XV. Cam pe acestu timpu , gubernatorii provinciilor grecesci, intre cari Ornus séu Honorius, gubernatoru de Prusa, tienea rangulu primu, observandu progressele armelor lui Othmanu, si vedindu ca victoriele sunt totu in partea acestui-a, se invoira in secretu a'si concentra tóte fortiele sub murii cetatiei Coiunhisar, si a merge se 'lu atace prin surprindere. Fortun'a inse priveghia asupra lui Othman, si-i descoperi la timpu intentiunile loru. Scóse fara sgotu armat'a sa in campu, surprinse pe inimici, ii batù si 'i respi. Principele cetatiei Costelu perì in bataia cu multi altii. Ornus gubernatorulu Prusei, precumu si gubernatorulu de Kintahia, alu carui nume nu se mentionédia, scapara prin fuga. Othmanu 'i persecutá si in cale dede preste castellulu Ulubad, alu carui comandante, infricatu de esemplulu confederatiloru sei, si ne vrendu a se espune la furi'a ottomaniloru, i deschise calea sub certe conditiuni, spre a'i urmari mai departe. Dar' era imposibile de a'i ajunge ; asiá in locu de a perde timpulu, Othmanu impresurá si ocupá cetatea Kutahi, pe care mai tardiu grecii éra si o au luat delaturci. Acesta

cucerire a constatu pe Othmanu multa dorere si perdere ; câ-ci pre candu armat'a intrá in cetate, se rupse unu podu de lemnu preste care trecea, si nepotulu seu Dogris au cadutu cu mai multî alti soldati in riu si s'au inecat. Cadavrulu seu a fostu scosu si immormentatu la ordinulu lui Othmanu intr'una suburbe d'in Coiunhisar.

IMPRESORA PRUS'A, SI O LASA ÉRA

XVI. Dupa-ce Othmanu cucerise mai tóte cetatile Bithyniei si isi vediù consolidatu imperiulu seu, se apuca de obsidiunea Prusei (18), capital'a acestei tieri. Asiá la anulu Hegirei 717 merge si impresóra acésta capitala. Dar' vede indata dificultatea si chiar imposibilitatea de a cuceri o cetate, care era fôrte bine intarita si aperata de garnisóna numerósa. Totu ce a potutu face, a fostu de a o bloca pân duóe forturi ce le-a construitu in façi'a ei, spre a impedecea importarea de provisiuni si de nuóe trupe. Unulu d'in aceste forturi ilu lasá in grigea nepotului seu Artimur ; ér' in celalaltu puse pe faimosulu capitanu Balangicu ; dandu-le stricta ordine a nu asupra séu injuria intru nimicu pe locuitorii tieri. Acésta politica dulce attrase in forturi unu numeru considerabile de greci de prin pregiuru, cari pentru securitatea vietiei veniau a cerca asilu, si se supuneau de buna voia dominatiunei Ottomaniloru.

A. 717

I. C. 1818

OTHMANU OFFERE CRESTINILORU CORANULU ORI SABI'A

XVII. Era datin'a lui Othmanu, ca dupa cucerirea unui numeru óre-care de cetati, se oprésca cursulu rapede alu victorieiloru sale,

(18) *Prus'a*. Urbe fôrte vechia ; odinióra resiedinti'a regiloru Bithyniei. E situata la pólele muntelui Olimpu ; se díce cà fundatorulu ei a fostu unu rege care avusse acelasu nume, si care a traitu pe timpulu lui Cresu. Pén la anulu 947 dela Christu a fostu in man'a imperatoriloru greci. Asta-di è sub turci, cari o numescu Bursah séu Bīurusah ; tiér'a ensasi se numesce Natoli'a. Bursah è renumita pêntru báile de ape minerali, cari atragu aici o multime de ómeni d'in tóte partile Turciei. Unu poétu turcu a facutu o inscriptiune in versuri in onórea acestoru báii. Sensulu inscriptiunei este: «Ce mirare de a vedé in aceste báii atáti ómeni in pelea góla? Acestu spectaclu è imaginea resurectiunei universali, fiindu-cà sorgintea acestoru ape, unde se scalda, vine d'in fântán'a paradiselui». Dupa ce Orchanu a cuprinsu Prus'a, elu si-a stabilitu aici scaunulu imperiale, precumu vomu vedé mai in josu.
Tr. Angl.

si se guste atâtu elu câtu si armat'a sa repaosulu, regulandu in acelașiu timpu trebile in provinciele cucerite, si restaurandu pacea si tranquillitatea intre locuitori. Cu modulu acest'a petrecea câti-va ani acasa ; soldatii sei inse dedati la victorii si spoliatiuni, si nepotendu suferi viéti'a otiósa si liniscea, se presentara la Sultanulu cu umilit'a rugare de a 'i conduce la nuóe cuceriri contra imperiulu grecu. Othmanu prudente, si in conducerea afaceriloru publice fôrte politicu, promitte fora greútate cà le va implinì cererea ; dar totodata le dice, cà pe langa cuceriri, propagarea religiunei mahomedane nu trebe trecuta cu vederea, acést'a fiindu unulu d'in inaltele precepte alle Coranului, ér Coranulu este mai pre susu de tóte averile si imperatiile lumei. Le aréta apoi d'intr'o lege a Coranului, ca principii crestini trebe invitati la inceputu in spiritulu pabei a imbraçisia religiunea mahomedana, si numai in casu candu ei ar' refusa, trebe declarati in poterea legeri de inimi ai dreptatiei si ai lui Dumnezeu, a'i suppone prin focu si feru, si a'i pedepsi pentru cerbici'a loru. Dupa aceea s'a tramisu unu edictu prin Ciausi (19) càtra toti principii d'in Asi'a-mica, notificandu-le cà au se 'si aléga un'a d'in trei : séu a imbraçisia mahomedanismulu, séu a respunde tributulu, seu cà voru fi suppusi prin arme. Noutatea acestui fulminante edictu ajunse cà fulgerulu in tóte partile ; dar' nime, séu fôrte pucini au cutediatu a se oppune. Michael Kosè, domnu de Bilegicu, fù cellu d'ântâiu care se suppose Coranului ; pentru aceea elu si urmatorii sei au fostu lungu timpu in mare onóre si consideratiune la

(19) Prin Ciausi. Acesti-a — dupa Ricaut — sunt curieri cari stau la palatulu marelui veziru, și pórtá scrisorile si ordinile in tóte partile imperiului. Numerulu loru este asta-đi cinci péné 'n siese sute ; au pe đi plata regulata dela 12 péné la 40 aspri *). Au unu directoru séu capu-oficiariu, care se numesce Ciausi-Bashi ; acesta are gige asupr'a captiviloru statulu. In acestu corpu se admitu de comunu crestini renegati, pentru-cà afara de aceea ca aici subsistenti'a loru este asigurata. ceea ce le serve spre incuragiare, dara sciindu limbii multe, ei facu servitiu fôrte bunu ca curieri in tieri straine. Se intempla câte-odata de se trimitu cu titlu de ambassadori, precumu a fostu odinióra unulu in Franci'a, in Angli'a și in Olandi'a. Facu si servitiulu de sergenti séu aprodi, cari aducu pe culpabili inaintea justitiei. Armele loru sunt : una sabia, unu arcu si sageti, si apoi o máciuca scurta, in capetu cu unu nodu numitu Topus. *Tr, Angl.*

(*) Moneta mica turcésca de argintu.

imperatorii ottomani. Exemplulu lui fu imitatù de principelø cetatiei Liblebidge, care de sî nu se facù mahomedanu, dar' se dede vasalu lui Othmanu, și-i tramise pe fiulu seu de ostaticu, (amanetu). (20). Assemenea domnii cetatiloru Lefca și Ciadarli anca se suppusera, promitiendu a respunde tributuri annuali.

MULTE CETATI SE ADAOGA IMPERIULUI SEU.

XVIII. Totu pe acestu tinpu mai multe cetati s'au suppusu Ottomaniloru; anume: Mortuni, Goinicu, Taracli, Iengh-igesî, Caiahisar, Hekegî, Akhisar; Caracin, Teccurbungari si alte câteva, ai caroru principi au despretiuitu la inceputu religiunea si dominatiunea ottomana, dar' in urma prin desele incursiuni alle lui Ciavusibeg, care odinióra fusesse in servitiulu lui Erdogrulu, intr'atátu se debilitasera, in câtu in urma n'a fostu dificile lui Othmanu de a le suppone si adneca imperiului seu (21).

OTHMANU IMPUNE RELIGIUNEA SA TATARILORU NUMITI CIAUDARI

XIX. Pe candu Othmanu era ocupatu cu aceste cuceriri, unu poporu de tataru, numiti Ciaudari, esindu d'in regatulu Kermianu seu Phrygi'a, navalise pe neasteptate in tierile sale, si predandu tôle prin focu si feru, au petrunsu pênê sub murii cetatiei Carahisar. Othmanu, care 'si tienea resiedinti'a in Ienghisheru, audindu acêsta trista scire, esî immediatu cu armat'a, si merse in contra loru; 'i attacà cu multu curagiu langa Oinasu (o cetate in ruine, aprópe de Carahisar), uccise multi d'in ei, duse in captivitate si mai multi. Acesti-a imbraçosiandu religiunea mahomedana, au fostu liberati,

(20) Latin: Obses. *Tr. Rom.*

(21) *Imperiului seu.* Unii scriitori crestini atribuie lui Othmanu anca alte mai multe invingeri; in specialu, ei dîcu cã Othmanu a ocupatu Nicè'a in Bithyni'a, Neapolea in Traci'a, Anchir'a in Phrigi'a, si alte cetati in Natoli'a. Ma, analite turcesci spunu espressu in care anu si prin cine au fostu cucerite aceste cetati; si anume: Nicè'a a fostu cucerita prin Orhanu in anulu Hegirei 726; Anchir'a prin Murad II. in anulu Hegirei 761. Si pre langa aceste, auctorii turci spunu toti ca d'intr'o péna, cã Orhanu a fostu primulu care s'a incercatu se tréca in Europ'a. Prin urmare credemu cã nu ni se va lua in nume de réu, déca nu vomu da crediementu la assertiunile auctoriloru crestini, pene nu le voru confirma cu argumente mai tari din istoricii turci.

era ;dupa aceea au rămasu ca locuitori stabili in districtulu Cahisar.

CUCERIRILE LUI ORCHANU FIULU LUI OTHMANU

XX. Orchanu, fiulu si successorulu lui Othmanu, se distingea intre toti fratii sei prin virtute si curagiu. Cu una parte a armatei tatalui seu cucerì cetatile Caracebesh, Alebsui, Pirgos si Terinhisari. Apoi reintorcându-se la tatalu seu, lasà comand'a trupeloru sale lui Cognusalbem, care luà prin assaltu castellele Acari si Tuzbazari ; batù pe faimosulu capitanu Akige-Cogia, si devastà provinci'a Isnimid pênè sub portile Nicomediei. Guvernatorulu acestei cetati se plange la imperatulu Constantinopolei despre fur'a Ottomaniloru, si'lu informa despre periclulu imminente ce amerintia cetatea. Imperatulu 'i tramite intr'adjutoriu câte-va mii de ómeni bine armati. Abdulrahman inse, unu altu capitanu alu lui Othmanu, intielegându de venirea acestor-a, le merse iute inainte, si 'i atacà in campulu dela Iailasova. Grecii ne potendu sustiené furorea ottomaniloru, au intorsu dosulu ; otmanii i-au luat u la fugi, si d'in atàta multime de greci n'au pututu scapa, decâtu cari apucasera a fugi inainte, spre a duce scire imperatului ; toti ceialalti au fostu parte ucisi parte prinși.

ORCHANU OCCUPA PRUS'A

XXI si XXII. De si Othmanu infrantu de atata labóre, simtia efectele naturali alle etatiei ; pre langa aceea, elu suferià si de podagra : totuși elu nu perduse d'in vivacitatea spiritului. Elu se delectà in placerea de a vedé successele continue alle armeloru sale, si prosperitatea ce resarià dupa toti pasii sei. Elu voi a mai incerca anca odata ocuparea cetatiei Prus'a, capital'a Bithiniei, alu carei guvernatoru, precumu amu dîsu, era Ornus, si tramise pe fiulu seu Orchanu cu armata numerósa cá s'o cucereasca de 'i va fi possibile. Ornus, nesimtiendu-se capabile de a tiené la lupta cu Orchanu, se vediù necessitatu a se retrage si a se inchide intre murii cetatiei, care de altminterea era fortificata fôrte bine si prevediuta cu victualii de ajunsu pe optu ani. Orchanu o impresóra si o strimtorédia prin asalturi necurmate ; dara trebui se se convin-ga, cà garnison'a se aparà minunatu, si 'i respingea tóte atacurile.

Dar, acì potemu dîce cu psalmistulu : in vanu este paza, déca Dumnedieu nu protege urbea. Michael, care mai deuna-di abjurase religiunea crestina, asta-di consiliariu intimu alu lui Orchanu, indupleca in fine pe Ornusu in modu astutu, cá dupa unu asseidiu atátu de lungu si obstinatu, se capitulédie cu cetatea. Elu capitulà sub conditiune, cá viéti'a locuitoriloru se fia crutiata, platindu summ'a de trei-dieci mii taleri de auru, si asia faimós'a cetate Prus'a cadìu in man'a lui Orchanu la anulu Hegirei 726, delà Is. Chr. 1326, fara cá pe turci se 'i fia costatu o singura picatura de sange (22).

OTHMANU MOARE SI LASA SUCCESSORU PE FIULU SEU ORCHANU

XXIII. Fericirea omenésca arare-ori è perfecta si constante. Orchanu in midi-loculu triumfului seu si pre candu se bucurá de cucerirea unei cetati atátu de celebre, primesce trist'a scire ca tatalu seu móre, si'lu chiama se vina indata la elu. Orchanu asculta de porunc'a parentelui seu, si lasandu in Prus'a o buna garnisóna, cu câti-va omeni ai sei pléca spre Ienghisheru, unde aflà pe tatalu seu tragéndu de mórte. Othmanu ii dete binecuventarea parentésca, ilu numì de successoru alu seu, si — mori in etate de 69 ani in lun'a

(22) Istoricii crestini in cea mai mare parte sunt de opiniune, ca *Prus'a* a fostu ocupata de insusi betranulu Sultanu Othomanu. Ei pretindu cá lucrulu s'a petrecutu precumu urmédia : Dupa ocuparea cetatiei — dicu ei — Sultanulu vediendu cá castellulu se póte tiené anca lungu timpu, a facutu se se latiésca scirea cá elu è mortu, si a ordinatu a se publica, cá inainte de a mori a spusu cá doresce se fia immormentatu in conventulu monachiloru greci d'in castellu, si corpulu lui se nu'lu petréca mai multu de patru-dieci persóne; déca 'i se va accorda acésta rogare atátu de simpla, atunci armat'a lui se va retrage. Monachii creduli, s'au invoitu far' a esita unu momentu. Asià incarcandu unu sicriu cu arme in locu de cadavrulu lui Othman, elu insusi travestitu, intra cu 39 de soldati in castellu. Acesti-a occupa indata portile, lasa in laintru o multime de trupe turcesci, si cuprindu totu castellulu.

Lucas are acésta descriptiune in Caletoriele sale in Orientu. Elu mai descrie acolo tóta cetatea, monumentele ei vechi, numerósele scalde, mormentele Sultaniloru turci, rumele vechiloru palate etc : totu atáte probe despre splendórea trecuta a cetatiei Prus'a.

Lectorulu va vedé mai la vale, cu cáta probabilitate areta auctorulu nostru ratiunea ce a potutu induce pe scriitorii crestini a crede, cá acésta cetate a fostu ocupata priq Othmanu. *Tr. Angl.*

Ramazanu, adeva tocma in anulu in care s'a ocupatu Prus'a. Elu a domnitu ani 26, luni 3 si dñle 10 (23).

Cuventulu d'in urma alu lui Othmanu câtra fiulu seu Orchanu, dupe istoriculu Saadi.

Candu acesti duoi principii se vediura unulu in faci'a altui-a, ânimele loru palpitau de amóre si de viia affectiune. Orchanu suspinã profundu, si dñse: « Oh! Othmanu! Tu sorgintele imperatiloru si « domnitoriloru lumei! Tu care ai invinsu si suppusu atâte po-
« póra! » Acestu incomparabilu imperatu, isi întórse ochii câtre fiulu seu, si cu voce stinsa astu-modu 'i vorbí: « Nu plange, o bal-
« samulu ânimei melle! Acésta ultima lupta a mea este sórtea in-
« tregu genului omènescu, comuna teneriloru si betraniloru, dupa
« ce noi toti respiramu acelasiu aeru alu acestei lume plina de
« reutati. Io trecu la nemorire; tu se traiesci incarcatu de gloria,
« bine si fericitu. Eu moriu fara se'mi para reu: fiind-cã te lasu
« successorulu meu. Asculta ultimele mele invetiaturi. Departa de
« la tine si uita grigele acestei vietii. Nu cerca nici-odata, te conjuru,
« o! tu care esci incoronatu de fericire, nu cerca nici-odata radie-

(23) *Dñle 10.* Philippu Loniceru si alti scriitori crestini tienu cã Othmanu a domnitu 28 de ani. Eu inse si aci mai bucurosu me alaturu la scriitorii turci, cã unii cari sunt si mai bine informati, si mai exacti: ei affirma in unaninitate cã Othmanu a domnitu 26 ani lunari, trei luni si diece dñle; ceea ce face cam 25 ani solari, cinci luni si septe-spre-diece dñle.

Dupa mórtea lui Osmanu deschidindu-se scriniile lui, nu s'au aflatu in ele nici argintu nici pretiöse. Elu si-a datu cu multa liberalitate toti banii in recompense militari. Elu n'a lasatu fiiloru sei alta avere, decãtu exemplulu seu spre a'lu imita. Cu tóte aceste, elu le-a lasatu vaste dominiuri; o multime de cai, si unu numern mare de arme, tóte in stare buna si bune de servitiu, apoi, turme immense de vite mari si mici, precumu boi, vaci, oui, etc. Unu lucrul de minune se observamu aci. Pe campiele de pascuatiune, nu departe de Prus'a, se vedu si asta-di turme de oui, cari apartieniu Sultanului, si despre cari traditiunea tiene cã deriva directu dela ouile lui Othmanu. — Acestu principe è immormentatu in Bursah. Mormentulu seu se póte vedé in capell'a unci vechi monastiri in castellu. In catu este acést-a adevratu, nu sciu; atat-a è certu, ca mormentele Sultaniloru ingropati aici, sónena a capelle; ai caroru muri pre d'in laintru sunt de marmore si iaspide; cupol'a in colórea ceriului cu multe ornamente in rósu si aurin; pavimentulu asternutu cu covóra, asup'ra caror'a stau sicriñele cu cadavrele Sultaniloru, éra giuru-impregiuru turbancele si armele lor. *Tr. Angl.*

« mulu teu in tirania, si întorče'ti faci'a ta dela crudelitate. Cultiva
 « d'in contra adevèrulu, si fa d'in elu ornamentulu pamentului.
 « Imbucura inim'a mea departata, cu un'a serie frumósa de victorii.
 « Si candu vei fi cuceritu lumea, atunci se propagi religiunea prin
 « arme. Intretiene amicitia drépta cu imperatiile Rumeiloru (24).
 « Promóve pe invetiati la functiuni onorifice; acest'a è medi-loculu
 « pentru intarirea lezei divine. Si ori unde tu vei audi ca este unu
 « omu devotatu sciintiei, da 'i onóre, respectu, si grati'a ta. Nu te
 « mandri cu armatele tale, nici nu te infla cu avutiile tale. Tiene
 « langa tine pe cei invetiati in legi; si fiind-ca justiti'a este funda-
 « mentulu imperieloru, intorče'ti faci'a dela totu ce este contra ei.
 « Legea divina trebue se fia uniculu nostru scopu, si toti passii no-

(24) *Imperatiile Rumeiloru*. Regna Rumaeorum. D'Herbelot observa, cà arabii si alte popóra orientali au datu numele de *Rum* aceloru tieri pe cari mai antaiu le-au suppusu Romanii, apoi au trecut la Greci, si in urma le-au cuceritu Turcii. Dar' Ebni Alvardi in Geografi'a sa dice, ca tierile numite *Rum* incepu la oceanulu occidental, si cuprindu in sine: *Galalec'a* séu Galiti'a; *Andaluz* séu Spani'a; *Afrangia* séu Franci'a, *Rumiah* séu Itali'a; *Nemsiah* séu Germani'a; *Leh* si *Ceh* séu Poloni'a si Bohemi'a; *Inkitar* séu Angli'a; *Magiar* séu Ungari'a; si pene la Constantinopole si marea-négra, unde atinge tier'a *Secalibatiloru* séu Slaviloru; éra Slavonii suntu vecini cu Rusii séu Moscovitii. In fine, de acelea imperatii se tiene si acea tíera, ce si pana acuma se numesce proprie Rum, adeca Rumelia séu Romania, adeca Thraci'a si Greci'a de_asta-di. Auctorulu cartiei *Mesahat Elers* séu Mesuratur'a pamentului, dice cà Rum, sub care elu cuprinde si una parte d'in Asi'a mica, se marginesce la apusu cu canalulu dela marea-négra; la amédia-di cu *Bilad Gíam* si *Bilad Gezirah*, cumu si cu Siri'a si Mesopotami'a, Armimah séu Armedi'a; la resaritu si media-nópte cu *Bilad Kurg* si *Bahr Bontos*, séu Georgi'a si Pontulu-Euxinu (marea-négra); in midi-loculu Rum-ului suntu *Ghebal Carman*, muntii Caramaniei, séu muntele Taurus, unde locuiescu o multime de familii turcesci si turcomane; acesti munti formédia caten'a care se intinde dela Tarsus in Cilici'a pèn'la Hellespontu (Dardanelle). In *Rum*, luatú in acestu întielesu, au domnitú dinasti'a sultaniloru Selgiukiani, numiti de Arabi *Selagikah Rum*, séu Selgiucidii Rum-ului; dela acesti-a isi tragu originea Ottomanii seu Turcii de asta-di, si pentru acea Persianii si Mongolli numescu Rumi pe Turci péné in diu'a de astadi. (Ela cumu numele gloriosu alu Romei si alu Romaniloru este usurpatu pana si de turci. *Tr. Rom.*)

D'in descrierea ce ne da Ebu Alvardi despre Rum, vedemu ca Othmanu sub *imperatiile Rumeiloru*, regna Rumaeorum, întielege pe toti crestinii d'in Europ'a; precumu prin *amiciti'a drépta* ce recomanda fiului seu de a intretiné cu ei, de sicuru n'a întielesu alta, decâtú se'i constringa a imbraçosia religiunea mahomedana; ceea ce dupa opiniunea Turciloru este celu mai mare semnu de afectiune si de amicitia ce se póte da unui crestinu. *Tr. Angl.*

« stri trebe se tînda catra domnulu. Nu te lasa in vane intreprin-
 « deri, nici nu te mesteca in certe nefolositorie. Că-ci ambitiunea
 « năstra nu era a ne bucura de imperati'a lumii : io la nimicu alta
 « n'amu aspiratu, decātu la propagarea credintiei : remane la tine
 « a complini aspiratiunile melle. Fii impartialu si gratosu cu totii ;
 « implinesce'ti detorintiele publice legate de oficiulu teu. Unu Im-
 « peratu care nu se scie distinge prin bușetate si clementia, nu
 « merita numele de imperatu. Grigea ta constanta se'ti fia a protege
 « pe suditii tei : numai asiă vei fi in grati'a si protectiunea lui Dum-
 « nedieu ».

Othmanu , refugiulu fideliloru , terminandu aceste esortatiuni ,
 sufletulu seu sborà in regiunile eternitatiei.

Dela mórtea lui Suleimanu Schach, 1219. pên la mórtea lui Osmanu I., 1326.
 au dominatu in Europ'a urmatórele persóne :

In Constantinopole. Robertu, fiu ori frate alu lui Petru de Courtenay, 1222—1229;
 Baldouin II., 1229—1262. ; Michaelu Paleologulu 1262—1282. ; Andronicu Paleologulu
 1282—1325.

In Occidentu. Dupa mórtea lui Fridericu II., adeca dela 1250—1273., a fostu inter-
 regnu. Sub acestu timpu s'au alesu mai multi principi, intre altii Enricu de Turingi'a,
 Vilhelmu de Olland'a, Richardu duce de Cornvali'a fiulu regelui Ion de Angli'a, Al-
 fonsu sapientele. In acesti 23 de ani s'au stinsu familiiele de Svabi'a, de Austri'a si
 de Thuringi'a. In urma imperiulu s'a consolidatu in persón'a lui Rudolfu de Habs-
 burgu, 1273—1291. ; Adolfu de Nassau, 1291—1298; Albertu, fiulu lui Rudolfu 1298—
 1308. ; Enricu de Luxemburgu, 1308—1313. ; Ludovicu de Bavari'a, 1313—1346.

In Angli'a. Eduardu I, 1277—1302 ; Eduard II, 1307—1327.

In Franci'a. Ludovicu VIII. 1227—1226 ; Ludovicu IX. 1226—1230 ; Filipu III. au-
 dacele, 1270—1286. ; Filipu IV. cellu frumosu 1286—1313 ; Ludovicu X, 1313—1315
 Filipu V. lungulu, 1315—1321 ; si Carolu IV. cellu frumosu 1321—1327. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ORCHANU.

ALU DOILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA I.

ORCHANU SE PROCLAMA IMPERATU, NICOMEDI'A CAPITULÉDIA

Indata dupa mórtea lui Othmanu, fiulu seu Orchanu (1), in etate de 35 de ani, a fostu salutatu imperatoru alu Turciloru in 10 alle lunei Ramazanu anulu Hegirei 726. Orchanu, care precumú amu ve-

---

A. 726

I. C. 1326

(1) *Orchanu*. Nicephoru Gregoras, in cartea XV. capu. 5. sect. 2., 'lu numesce Hyrcanus séu Orchanes, si dice ca a luat de soçia pe fii'a imperatului de Constantinopole, Ioan Cantacuzenu, cu numele Maria, séu dupa insusi Cantacuzenu, cartea III. capu 92., Theodora. Istoricii turci nu vorbescu nimicu despre acestu casu; eu inse tota nu me pociu indoi despre elu; cá-ci nu este de crediutu cá Cantacuzinu cá scriitoriu crestinu si tata alu Theodorei, se spuna unu neadeveru despre unu lucru, carele atatu religiunei crestine, catu si imperatului era se'i fia numai spre rusine, séu cá elu se fla avutu de a cauta vreo gloria in una casatoria ca aceea. Istoricii nu spunu, déca Orchanu va fi avutu copii d'in acésta casatoria séu nu; de aceea nici eu nu mai vorbescu nimicu despre acésta.

Ioanu Cantacuzenu, tutoru la duoi fii ai imperatului Androniçu, usurpase tronulu la anulu 1338; fiendu inse detronatú se retrase intr'o mōnastire in muntele Athos; aici scrise elu istori'a dominatiunei sale, care se considera cá unu capu-de-opera in grec'a moderna. *Tr. Angl.*

diutu mai in susu, ocupase Prus'a (2) anca in viéti'a parentelui seu, a petrecutu anulu primu alu domniei sale intru a regula afacerile in Asi'a, si a da o forma durabile gubernamentulu seu. La alu doilea anu elu cutrierà tóta provinci'a Semendura, dela cetatea Aitos pênê la Iznigmid séu Nicodemi'a. In fine impresorandu si acésta cetate, o cuceri. Triumfulu seu n'a fostu atátu de dificile, precum ar' fi trebuitu se fia fație cu una cetate atatu de tare. Cologianu, gubernatorulu cetatiei, n'a fostu atatu defensorulu cātu desertorulu ei ; elu fugì indata ce a vediutu ca s'apropia armat'a lui Orchanu, si se retrase zóptea in castellulu Coiunhisar. Orchanu intielegèndu dela unii captivi despre acésta fuga, incungiura immediatu castellulu ; Cologianu strapunsu de o sagéta cadiù mortu, si castellulu se si supuse. Dupa aceea Orchanu comandà ca se se taie capulu lui Cologianu si se se infiga intr'unu paru la vederea tuturoru Nicomedianiloru. Terrórea ce le-a causatu acestu spectaclu, i-a determinatu a capitula, dupa care tramissera deputati la Sultanulu, ca se le daruésca viéti'a si se le permita a se retragela Constantinopole cu tóte efectele loru. Domnitoriulu accordandu-le tóte acestea, ei ii inchinara cetatea.

ORCHANU SE ASIÉDIA CU RESIEDINTI'A IN PRUS'A, SI ORGANISÉDIA ARMAT'A

A. 728
I. C. 1328

II. De alta parte Alibeg la anulu Hegirei 728, cuprinde prin capitulatiune cetatea Herkie, numita in urma Caramuseke, capital'a provinciei Semendura. Orchanu, dupa ce a suppusu potestatiei sale tóta Bithyni'a cu esceptiunea cetatiei Nice'a, isi stramutà anca in acelasiu anu resiedinti'a imperiale d'in Iengisheri la Prus'a. La consiliulu fratelui seu Aladinu, sterse monet'a selgiukiana, si puse ca se se bata nuóa moneta cu inscriptiunea numelui seu. Elu intro-

(2) *Occupase Prus'a.* Scriitorii crestini punu ocuparea cetatiei Prus'a pe timpîi lui Othmanu, care, dicu ei, la anulu dupa aceea au moritu. Acésta erróre pare a deriva de la scirea despre caderea acestei cetati ; cá-ci perderea deplorabile a unei cetati atátu de importante, ajunse la curtea imperatorului greciloru inaintea scirei despre mórtea lui Othmanu. La curtéa ottomana adeca este usitatu, ca despre mórtea imperatorului se se tiena mare secretu, mai alesu d'inaintea inamiciloru. Dar' scriitorii turci sunt fórte esacti intru a insemna cu precisiune diu'a mórtiliei sultaniloru loru ; prin urmare nu ne este permisu a dubita in veritatea narratiunei loru.

duse apoi legi si usantie, cari pene asta-di se observa in imperiulu ottomanu. Anume a datu ordinu, cá locuitorii cetatiloru sese distinga de cei dela sate prin imbracamente ; cá soldatii sei se formedia armata separata, cá-ci acestia pene aci nu diferiau intru nimicu de soldatii crestini ; se se institue o nuóa militia de infanteria, necunoscuta pene acumu la ottomani ; se invetie a prepara si folosi machine pentru baterea si cucerirea cetatiloru, despre cari pen acumu n'aveau nici o cunoscintia. Si pre langa tóte aceste, facù pe frateseu Aladinu, generalu a tóta armat'a, si 'lu puse in capulu administratiunei afaceriloru publice, dandu-i titlulu nou de Mare-Veziru, séu locotenente civilu si militariu.

STABILESCÉ PLATA PENTRU SOLDATI ETC.

III. La anulu Hegirei 729. Orhanu face plata regulata pentru soldati, cari mai inainte erau numai voluntari. Plat'a acést'a era o Nocra pe di (asiá se numiá monet'a nuóa a lui Orhanu, care facea a patr'a parte d'intr'o drachma de argintu). Candu soldatii nu erau in servitiu, le era permissu a traì in pace pre langa bunurile loru, scutiti de ori-ce contributiune. Dar', fiindu ca acésta militia nuóa de infanteria se recrutá d'in tierani, ómeni brutali si fara crescere, asiá ea se revoltá de multe-ori, séu celu puçinu era fórte aplecata a se revolta. Orhanu observandu acést'a, o cassá si o inlocuì cu alt'a, care a contribuitu fórte multu la latirea superstitiunei mahomedane. Elu adeca lasá a se instrui in legea mahomedana atati juni crestini, cati numai a potutu aduna, si apoi 'i inrolá : cu modulu acest'a i se inmultì armat'a preste tóta asteptarea , se propagá sí religiunea mahomedana. In câtu pentru turcii tierani, cari traiau pe mosi'a parintiésca si aveau voia de a se inrola, nu le era permissu a servì decátu numai la cavaleria sub Sangiakbeghi ; ei se numiau Musellem-i, adeca liberi.

OCCUPA NICE'A ; SI MARITA VEDUVELE GRECILORU DUPA SOLDATII SEI

IV. Prin aceste regulamente si institutiuni militari, Orhanu vedindu-se cu armata numerósa, se determina a cuceri cetatea Iznik séu Nice'a. Elu o impresorá anca in acelasiu anu ; si, redusa la estremitate, parte prin asediu continuu de mai doi ani, parte prin

A. 729

I. C. 1329

fâme și pestilență, ea a fostu constrinsă a se supune grației lui Orhanu. Deputații locuitorilor din cetate se prezentă înainte acestui principe rogându-lu se le acorde vieti'a și se le conceda a se poté retrage la Constantinopole. Orhanu prin unu simțiu de generositate neasteptată, le permise nu numai de a se poté retrage cu vieti'a, oî de a 'și lua cu sine atâtu-a avere câta voru poté duce. Niceanii, miscati de atâtu-a clementia a lui Orhanu, preferă a remané liberi în posesiunile și casele lor, și a se face de bună voia tributari imperiului otomanu. Asia Orhanu intra în Nice'a la anul Hegirei 730. Aici unu altu spectaclu se presentă. Femeile grecilor, morți prin fâme séu feru, vinu înainte lui Orhanu, și 'și plangu starea veduvită în care au ramasu. Elu ordina îndată curtenilor și nobililor sei a le lua de soție, și a le tracta cu stim'a cu care se tractădă femeile musulmane. Cu modulu acesta, elu provediù cu barbati pe o multime de persoane desolate, unele de clasa nobile, altele de condițiune mai mediocră, și totodată făcù totu atâte proselite pentru legea mahomedana. Faim'a despre generositatea lui Orhanu și umanitatea sa facie cu supușii s'a lătitu ca fulgerulu în tôte țerile vecine; în câtu nu numai niceanii, deintre cari multi fugisera de fric'a obsidiunei, cî multime de locuitori din alte cetăți și sate, unde nu ajunsesera încă armele turcilor, veniau în masse la Nice'a. Asia Nice'a în mai puțin de unu anu deveni atatu de împopulată, în câtu pareă ca ar disputa prioritatea Constantinopolei.

CUPRINDE CASTELLULU KEMLUC ; SI FUNDĂDIA SCOLE A. I. CHR. 1534.

A. 731

I. C. 1334

V. La anul Hegirei 734, Orhanu dupe obsidiune vigoroasă de unu anu întregu, cuprinde prin capitulațiune castellulu Kemluc, care prin natura și arte era bine fortificatu. Othmanu, tatalu lui Orhanu a tentatu mai de multe-ori, dar' totdeauna în vanu, a ocupa acestu castellu. În anul Hegirei 736, Orhanu a statu în pace,

A. 736

I. C. 1336

și a fundatu în Prus'a o nouă Moschăa, academia și unu spitalu: tôte edificie într'adeveru regali. În specialu academi'a, care è fundată într'o mănăstire, ajunse atatu de celebra pentru artile liberali și profesorii ei illustri, în catu o cercetă multime de studenți de

prin Arabi'a si Persi'a ; si aceste popóra, ai caroru docti treceau pen' acumu de magistrii lumei, nu credea ca ar fi nedemnu de ei a se face discipolii otomaniloru.

DEBELÉDIA PE GRECI IN ASI'A ; PE PRINCIPII MUSULMANI II CASTIGA PRIN POLITICA

VI. Orchanu, dupa-ce prin arme a ocupatu dela greci cetatile si tierile memorate mai in susu, omu astutu si húnú politicu precumu era cunoscutu de toti, incepù se faca planuri cumu ar' poté uni cu tierile sale inca sî restulu acelorú provinciî asiaticé, cari erau supuse mai multoru principi musulmani, si cari mai remassera anca d'in imperiulu selgiukianu. Elu face inceputulu cu tierile lui Adgilanbeg. Acestu principe morindu a lasatu dupa sine unu singuru fiu in etate fôrte tenera, cu numele Casimbeg. Orchanu sub pretestu ca elu 'i ar fi parente adoptivu si protectoru, ilu luà la sine si ocupà tóte provinciile. Tursonbeg, unu altu principe teneru, urmandu exemplulu acestuia, de buna voia donà elu însusi sceptrului ottomanu cetatile Aidingik, Minas, Balikesre, Bergame si Ermid. Cele mai de aprópe in ordinea acestora era cetatile Ulubad, Cublius si Ebliaus. Acestea pâna atunci mai recunoscea supremati'a greciloru, au fostu in sa supuse prin forti'a armelorú. Michalcea, fiulu Kiramastoriei, nobila matróna, intimidatu de exemplulu veciniloru sei, se da vasalu Sultanului cu tóte staturile patrimoniali, pe care turcii de la numele seu le numescu pênê in diu'a de asta-di Muchalici. Intr'aceea se escà cërta intre Tursonbeg si intre fratele seu Hagilbeg ; celu d'antiau, dedicandu cetatile sale imperiului ottomanu, si vrendu a'si implinì promissiunea, le offere in realitate lui Orchanu ; alu doilea se oppuse. De aci se aprinde bellu intre ei, si recurgu la arme. Hagilbeg simtindu-se mai slabu, parascesce lup't'a si se inchide in cetatea Bergam. Orchanu se folosescé de cërta intre frati si le ocupa tier'a. Elu cu cunoscut'a lui ipocrisia, le dtise : « Nu è dreptu nici « permissu dupa religiunea mahomedana, cá pentru cërta intre duoi « frati se se verse nici macar o singura picatura de sânge musul- « manu ; si este pecatu a se certa cu arme pentru lucruri, ce se « potu decide prin lege ». Dreptu aceea ordina la amènduoi fratii, cá se se intrunésca sub murii dela Bergam, si se se impartia averea-

parentésca după prescripțiile legii în părți egale. Și unul și altul s'a mulțumit cu această sentință. Ma la întâi'a vedere, Hagilbeg prefacându-se că vrea să 'mbrăçoșie și pe fratele său, îl strâpunge cu o dardă prin inimă, și Tursonbeg cade mort înainte intermediarilor trimisi de Orhanu. Hagilbeg, ca un alt Cain, cuprins de orrozul faptei sale, nu știa de cine să tremure mai mult, de poporul său, sau de Orhanu. Cu toate acestea se determina a închide porțile cetății și ași susține cauza cu armă în mână. Dar' toate în van. Cetățenii detestând o faptă atât de neagră, și nevrându a atrage asupra lor justiția a lui Orhanu, au prins pe Hagilbeg și l'au dat împreună cu cetatea în mâinile Sultanului. Hagilbeg, după o viață miserabilă de doi ani în închisoare, a murit în Bursah. Principele de Ulubad nu avu sortă mai bună: acuzat prin calomnie că ar' voi a se revoltă, el își pierd viața. După aceea totă provinci'a Carasus d'împreună cu cetatea Ulubad, recunoscu de suveran pe Orhanu. Toate aceste evenimente s'au petrecut între finele anului 737 alu Hegirei sau 1337 de la er'a creștină.

MAI MULTE CETĂȚI SE UNESC ÎMPERULUI OTTOMANU

A. 738
I. C. 1338

VII. Pe la începutul anului 738 alu Hegirei cetățile maritime Anahor și Emrud, cari erau încă sub deplorabilă dominație a creștinilor, informându-se de preparativele lui Orhanu de a le ocupa cu armă, au voit mai bine a cere clemența acestui principe și a se supune de bună voie, de câtă a se espune furorului său prin o vană rezistență. Exemplul lor au atras și pe alte mai multe cetăți și castele, și s'au încorporat și acestea imperiului otomanu.

ORHANU TRĂMITE PE FIULU SĂU SOLIMANU ÎN EUROPA

VIII. Atâtea victorii urmate una după alta în Asia, în loc să satisfacă ambițiunea lui Orhanu, ele pareau că o aștia și mai mult. Domnu a totă Bithynia, el cugetă la alte cuceriri; și încă în anul 738, trimite pe fiul său Solimanu să se cerce a trece în Europa, dându-i pe cei mai experimentați capitani de pe acel timp,

precumu Accebeg, Gazifazil si Ornusbeg, séu precumu 'i numescu alti scriitori Gazifaril, Iacubgebeg si Mihalbeg (3). Solimanu, luandu cu sine 80 de feciori totu alesi, sub pretestu ca merge la venatu, descinse pe nesimtíte pene la tiér'a Aidingik spre a visita tiermurile marei asiaticé. Dar', fiindu-ca prin edictu publicu alu imperatului dein Constantinopole, confirmatu si de ceialalti principi crestini, era interdísu sub pedépsa de mórte a trece, fia si numai cu simpla luntre, pe costele Asiei, precumu era interdísu sub aceeași pedépsa unui turcu a trece in partile Europei: asia necesitatea, matrea inventiuniloru, invetia pe Solimanu ca se lege pe besici de bou doue luntree cu grumazii un'a de alt'a. Pe un'a de aceste se puse elu insusi intr'o nópte la luna frumósa, si trecù mai fericitu de cumu sperá, dela unu satu d'in Asi'a la castellulu Hami in Europ'a. Cu modulu acest'a 'si trecù Solimanu si ómenii sei; si inainte de tóte prinsera pe unu tieranu care le aratà una cale subterana, pre unde se póta intra in cetate. Aceea nu avea nici macaru custodia, si tóta lumea dormiá, candu Solimanu, intrandu pe nesciute cu ómenii sei, pune man'a pe toti locuitorii si ocupa cetatea. Elu inse vediendu ca este mai consultu a tracta mai bine dulce decatu aspru cu ei, asia se portà fórté omenesce cu ei si le jurà, ca 'i va lasa liberi si le va face inca si daruri considerabili, déca vreo-cativa dintre densii carii se pricepu la artea navigatiunei, voru duce in Asi'a vasele ce erau in porturile de la Balair si Akcilimanu. Cu modulu acest'a, Solimanu cástigà animile locuitoriloru, si in câte-va

(3) *Michalbeg*. Scriitorii crestini nu spunu nimicu certu, nici despre nascerea nici despre sortea acestui Michalbeg. Din contra istoricii turci dícú ca elu descende dela imperatii de Trebizonda (póte d'in famili'a Comnána), si adaogu cá abjurandu legea crestina si trecundu la mahomedanismu, Orchanu iutr'atáu ilu iubia, in cátu nu facea nimicu fara a'lu intrebá pe elu mai ántáiu. In Adrianopole se vede pene in diu'a de asta-di unu podu frumosu de pétra preste ríulu Art'a, edificatu de fiulu seu, care cá si parintele se numiá Michail; acestu monumentu a conservatu péné asta-di memori'a auctorului seu. cá-ci elu se numesce Michalogli Koprissi, adeva podulu fiului lui Michail. N'asiu poté-afírma cu securitate ca Michail ar' fi d'in sange regale; dara numele de Michael nu ne lasa a dubita despre religiunea sa de mai inainte. Io nu'mi aducu aminte cá turcii se dea acestu nume la altulu, decátu la archangeiulu Michail' si la acestu Michal acé. In Alcoranu se scrie Mikail; dar candu vorbescu séu scriu catra crestini, ei dícú Michal.

óre trei mii de turci au fostu transportati d'in Asi'a in Europ'a. În diu'a urmatória surprinse castellulu Liasabonia; ilu provediù cu cele necesare pentru viétia si cu garnisóna, dandu'lu in grij'a lui Acebeg, dela care acestu tienutu se numesce pênô 'n diu'a de astadi Aceovasi (4).

SOLIMANU OCUPA GALLIPOLEA

Geliboli séu Gellipolea 'lu oprì cevasi in progressulu invingeriloru sale. Gubernatorulu acestei cetati, pe care scriitorii turci ilu numescu Callacomas, chiamandu la arme pe toti tinerii de prin pregiuriu, se resolvì a se oppune cu energia lui Solimanu. Lupt'a a fostu lunga si dubiósã; in urma, Ottomanii superiori in numeru si in curagiu, au invinsu, si au fortiatu pe greci a lua fug'a si a se inchide in cetate. Solimanu a vediutu ca n'ò pôte lua prin asaltu fara a perde multu sange, asia se determinã a umilì pe inamicu prin obsidiune si prin fôme. Aduce garnisónele d'in castellele degiã cucerite, inchide Gallipolea d'in tôte partile, si nu lasa se intre nici victuatii nici adjutoriu. Gubernatorulu si garnisón'a se tieneau cu curagiu si aparau cetatea cu lóta bravur'a possibile. Dara in urma, fatigati prin lunga obsidiune, debilitati prin desele assalte, si storsi anca si mai multu prin lips'a de victualii: au capitulatu la anulu Hegirei 760. Cu Gallipolea au caditu in potestatea turciloru tóta provincia Chaireboli, séu Charipolis (5). Se dîce ca imperatulu greciloru, audiendu de capitulatiunea Gallipolei, care cu dreptu cuventu se considerã de chiei'a nu numai a Constantinopolei, ci a Europei intregi, ar fi dîtsu ca din batjocura, ca turcii n'au cuprinsu alta decãtu o cocina de porci si o cana de vinu (6).

(4) Campulu lui Acce. *Tr. Germ.*

(5) *Chaireboli*. Pare a fi Cristopole, unde Gregoras dîce la cartea VII. capu 6. sect. 3., ca imperatulu Andronicu voindu a inchide trecerea catra Macedoni'a, a construitu unu metru care se întinde dela mare pên' la culmea muntelui vecinu, numitu la turci Despot ialsi. Me miru dar, de unde pretinde Ion Duns, cá Cristopole la turci se numesce Ianboli, candu Ianboli este cetate in Thraci'a, situata pe tiermii fluviului Tunge, la pol'a muntelui Emu, cá la sieptedieci mile de la Philippopole.

(6) Face allusiune la numele unui castellu, pe care l-au ocupatu turcii si care se numiã Staulu de porci. *Tr. Angl.*

ORCHANU TRAMITE PE FIULU SEU MURADU IN EUROPA

X. In anulu urmatoriu, Orchanu tramite o a duo'a armata in Europ'a sub comand'a fiului seu Muradu. Fratii 'și intrunescu fortiele si se lupta cu puteri unite. Solimanu cuprinde Malgara si Ibsalamulu, péné candu Muradu occupa castellulu Epibatos, cale de diece ôre de la Constantinopole. De aci Muradu merge si impresóra cetatea fortificata Ciorlu séu Tyrilos, situata intre Constantinopole si Adrianopole. Locuitorii incrediuti in forti'a cetatiei, tare prin natura si arte, despretiuiescu armele ottomaniloru si nu numai refusa a se pleca sub conditiunile onorabili propuse de Muradu, ci anca facu vigoróse eruptiuni, ucidu multe mii de inimici, si-i batu adeseori de sub murii cetatiei. In urma cutropiti mai multu prin numेरulu celu mare alu ottomaniloru decatu invinsi, fusera taiati toti pana la unulu. Muradu dupa ce cuceri cetatea, voindu a'si reshuna pentru sangele versatu, dete ordinu ca se o derime si se o aseme ne pamentului, asia in câtu asta-di abia se mai potu vedé unele urme ale ei. Acestu actu de crudelitate, atât-a terróre a bagatu in locuitorii d'in Pirgos, urbe situata intre Adrianopole si Ciorlu, in catu parasindu-si casele au lasatu cetatea préda inimicului. Dupa aceste cuceriri, Muradu acoperitu de lauri se întórse cu armat'a sa in Asi'a, ér Solimanu remase cu trupele sale in Europ'a.

A. 761
I. C. 136J

SOLIMANU CADE DUPE CALU SI MOARE

XI. Acestu anu, pe câtu a fostu de fericitu pentru imperiulu ottomanu, pre atâtu fú de fatale pentru sultanulu Orchanu. Solimanu(7) fiulu seu, sub pretextu de a esi la venatóre, scotiendu'si ostea spre a 'i face revista si a o exercita in arme dupa datin'a osmaniloru, pre candu calarimea aruncá cu dardele si dá cu sagetile, calulu seu spa-

(7) *Solimanu*. Gregoras pare a'lu onorá cu titlulu de capu si conductoru alu Troianiloru, candu la cartea XIV. capu 2. sect. 2. ne spune cá a luatú de soția pe flic'a lui Ion Batatzes, si cá elu a fostu care mai antaiu a trecutu d'in Asi'a in Europ'a, si in adeveru ca turcii nu mentionédia pe nici unulu care se fia trecutu inaintea lui Solimanu in Europ'a.

riatu ilu rapi, si trantindu'lu de unu arbore ii franse pitiorulu in doue, dupa care cadiù atatu de greu, incatu remase indata mortu.

**ACCEBEG OCCUPA CETATEA DYDOMOTHYCON ; DAR' ORCHANU O RESTITUIE
LOCUTORILORU EI**

XII. Orchanu cuprinsu de durerea perderei atátu de repentina a iubitului seu fiu, cadiù intr'unu morbu incurabile, care in scurtu timpu 'i causà mórtea. Nevrendu inse a paré ca mórtea fiului seu si morbulu propriu ar' fi stinsu in elu tóte cugetele bellice, tramite pe Acebeg in fruntea unei armate numeróse cu ordinu de a cuceri cetatea Dydomothycon. Gubernatorulu esise pe mrii cetatiei spre a lua aeru, candu Acebeg se apropia pe neasteptate ; puse man'a pe elu si ilu duse in captivitate ; dara nascutu d'in famili'a imperatorulu greci, elu nu putea suferi dur'a captivitate si 'si cumperà libertatea cu predarea cetatiei. Orchanu inse miscatu de rogarile unui principe crestinu, amicu bunu alu seu, restitui cetatea vechiului ei possessoru. Acestu amicu era Ioanu Cantacuzenu, care inainte de a ocupa tronulu, isi maritase fic'a sa cu Orchanu.

MOARTEA LUI ORCHANU SI CARACTERULU SEU

XIII. Morbulu causatu prin mórtea fiului seu, rodea in continuu la corpulu betranu alu lui Orchanu, si crescea d'in di in di, pênē 'n urma mori in acelasu anu, doue luni dupa casulu fatale alu fiului seu. Elu fù immormentatu in Manastir seu monastirea d'in Prus'a (8).

(8) *Manastir séu monastirea d'in Prus'a.* In Prus'a séu Bursah era o vasta monastire, despre care se spune că pe timpii imperatorulu crestini incapeau cinci mii de monachi ; asta-di è transformata in giamia séu templu, si'si tiene numele vechiu de monastire. Turcii narrédia lucruri surprindietórie despre acesti monachi intr'o carte intitulata Iacobi Madianu. Ei dicu intre altele, că monachii aceia nu mancá decatu câte-o oliva séu smochina in siepte díle, si ca d'in inaltimea muntelui Olimpu, numitu la turci Kiesish Daghi, séu muntele calugariloru, ei sborá prin aëru pe de-asupr'a marei Marmora pên' la beseric'a S-ta Sophia, in Constantinopole. Candu vre-unu crestinu ar voi se trağa la indoiéla veritatea acestei naratiuni, turculu o probédia, cumu ? dicendu, ca asiá este scrisu in carte ; si elu crede ca atât'a è destulu. In generalu ? neinvetiatiu turci credu că nu pôte fi falsu aceea ce è scrisu in cartile loru. Proba despre acésta credulitate este urmatóri'a istorióra curiósá, care s'a petrecutu pe tim-

A traitu siepte-dieci de ani (9), d'între cari a domnitu 35 du-

pulu meu in Constantinopole, si care credu că nu e in contradicere cu scopulu meu, déca o voui aduce aici ca proba a credulitatei lor. Sub Sultanulu Mustafa, fratele imperatului de acum Achmedu (*), era in Constantinopole patriarchu grecescu unu anume Callinicu, omu destulu de invetiatu in grecesce, prelatu de purtare irreprobabile. Miuteveli séu procurorii moscheei Sultanei Valida (**) ilu provocá neincetatu cá se platésca interesele dupa banii cari detoriá besericei. Patriarchulu nu avea bani, si se rogá de acesti colectori se astepte péné luni in septeman'a viitória. La terminulu pușu, colectorii vinu, si insistu mai multu cá se platésca banii. Patriarchulu mai cere o septemana: atunci cellu mai betranu d'între colectori 'i dise: «Ce sunt aceste minciuni, Patriarchule?! Cartile nóstre ne invétia, si noi credemu fórte, ca monachii vostri d'in betrani nu numai se inflorau de pecatulu minciunei séu de orice alta fapta rea, cí anca ajunsesera la unu gradu atátu de inaltu alu virtutiei, in cátu ei sborau prin aéru, si treceau d'in muntele Olimpu d'in Bithyni'a (ei intelegea muntele Olimpu d'in Bithini'a, éra nu pe celu d'in Grecia) péné la S-ta Sophia in Constantinopole si inderetru; si ca ei faceau si alte minuni, cari intreceau tóta puterea omenésca.» Patriarchulu, cumu era omu glumetiu, 'respunse: «Nu numai monachii nostri cei betrani au facutu aceste minuni; le facemu si noi pe tóte dílele. Eu anca sboru de aici de multe-ori la Pera (le vorbiá in palatulu seu d'in Phanaru). Dar' eu mai bucurosu sboru dupa apusulu sórelui, si nu prè susu, cá se nu me védia multímea, si se'mi impute ca sunt unu impostoru séu magu.» «Nu v'amu spusu — replicara turcii — cá acelea sunt scrise in cartile nóstre, si in cartile nóstre nu sta alta decátu adeveru». Cu tóte aceste, trebue se marturisimu că nu toti turcii credu asia. Intr'unu poporu asia mare sunt multi ómeni luminati cari nu credu tóte câte sunt in Alcoranu; numai cátu nu cutedia se spuna in publicu ceea ce cugeta ei. Contrariulu se adeveresce prin urmatori'a istoria. Eu intrebaiu odata pre doctulu turcu Saadi Effendi, carui singuru amu de a multiami totu ce sciu turcesce, cá elu, cá matematicu mare ce este, si atatu de amblatu in sciinti'a democratica, cumu póte se créda, cá Mahomedu a taiatu lun'a in duóe, si cá a prinsu in manec'a sa diumetatea care cadea d'in ceriu? Elu imi respunse: «Dupa cursulu naturei, acést'a este impossibile; ba este chiar in contra principiiloru naturei. Dar, acestu miracu este scrisu in Alcoranu cá fapta; asia renuntiu la ratiune, si me submittu credintiei. Cá-ci — adaoe elu — Dumedieu póte face totu ce voiesce».

(9) *Siepte-dieci de ani*. D'in numerulu aniloru vietiei lui Orchanu, se póte proba cáti ani a domnitu elu. Cá-ci, déca a fostu de 35 de ani candu a successu lui Othmanu, parintelui seu, si déca a traitu 70 de ani: atunci è fórte claru, ca elu a trebuitu se domnésca 35 de ani. Pentru aceea, eu me miru cumu unii potu afirma, cá Orchanu a domnitu numai 22 de ani. Dara istoricii nu sunt de accordu nici asupr'a

(*) La a. 171. candu auctorulu scriá acést'a istoria.

(**) Valida Sultana è mam'a imperatorului regnante; cumu amu dice noi: domn'a mama imperatrice. Auctorulu tractédia despre acestu subiectu pe largu in not'a 36, la capu I. cartea IV. *Tr. Angl.*

pa calcululu lui Saadi. I-a successu in imperiu fiulu seu Muradu. Turcii n'au destule elogiuri pentru acestu imperatu alu loru. Ei 'i lauda clementi'a, valórea, dreptatea si liberalitatea faéie cu séracii. Elu avea datin'a — dîcu turcii — de a conversa cu invetiati, si de a nu întreprinde nici-unu lucru importantu înainte de a le cere consiliulu. Elu mai antaiu a fundatu in onórea natiunei sale Moschee, Giamie (10) Medrese (11) séu scóle, si Imarete (12) seu spitale. Faci'a

causei mortii lui Orhanu. Unii dîcu, cá a cadíutu mortu de o sageta in obsidiunea de la Prusa ; altii, ca a perítu intr'o bataia contra Tatariloru. Fora a mai insiste a-supr'a celloru ce amu dîsu, cá istoricii turci in affacerile loru interne merita mai multu credíementu de cátu alti scriitori, voiu mentiona aci numai, cá ei toti suntu de accordu, cá Prus'a fu ocupata in primulu anu alu domniei lui Orhanu ; prin urmare ar' fi ridiculu a cerca moartea sa acolo, unde a inceputu a domni. Apoi, eu nu cunoscú nici-unu istoricu, care se mentioneá de vre-o bataia între Orhanu si Sciti séu Tataři ; prin urmare cade si acésta opiniune, care cá si cea d'antaiu, n'are nici-unu fundamentu.

(10) *Giamie*. Templu turcescu, care are privilegiulu de a se celebra in elu rogatiuni-le de Vineria, numite Giume Nemassi ; ceea ce nu este permíssu in Moscheele seu Metgidel mai mici. O giamia edificata prin vre-unu Sultanu se numesce *Selatin*, templu imperatescu.

(11) *Medrese*. Acestea suntu academie séu scóle superioare, situate de comunu séu chiar in curtea Giamiei, séu aprópe de ea. Suntu si alte scóle inferioare, numite *Mekteb* ; aici se instrúiescu copíii in primele rudimente a'le sciintiei. Persónele cari dirigu aceste academie se numescu *Muderis* séu magistri de scóla ; ei au unu salariu annuale in proportiune cu venítulu Giamiei de care se tíenu ; de aci diferenti'a cea mare între salariel loru : avendu unii cáte trei sute aspri pe dí, ér altii numai cáte siepte-dieci. D in aceste scóle esu persónele cari se facu judecatori in cetatile principale si se numescu *Mevla* séu *Mola* ; cei d'in localitatile de mai puéina importantia, se numescu *Kasi* séu *Cady*, cari suntu cu totul de altu ordínu, si nu potú ajunge nici-odeta la unu rangú mai inaltu, cumu nu potú nici popii seculari séu parochii. Dela *Mola* rangulu immediatu superioru este *Cadiulasker*, séu judele armatei ; de acesti-a suntu numai duoi, unulu pentru Europ'a, care este capulu, si altulu pentru Asi'a. In fine cea mai inalta demnitate eclesiastica este *Mufti*, ceea ce insémna : interprete alu legi. Deca voímu se comparamu aceste diverse auctoritati turcesci cu celle usitate la crestini, potemu díce cá *Mufti* è cá *Papa* ; *Cadiulasker*, patriarchu ; *Mola*, archiepiscopu séu mitropolitu ; *Cady*, episcopu (bine observandu, cá precum amu dîsu, elu nu póte inainta la rangú mai inaltu), si *Imam*, preotu. *Danishmend*-ii se potú compara cu diaconii nostri.

(12) *Imaret*. Este casa edificata aprópe de Giamia ; forma de ospítalu séu ospetaria pentru primirea si ajutorarea seraciloru si caletoriloru.

lui era rosfeteca, ochii albastrii, pèrulu gâlbioru ; de statura midi-lo-
cia, si corpu indesatu. Ceea ce se vede d'in portretulu seu copiatu
de Levni celebî, séu pictorulu de curte alu Sultanului, dupa unu
vechiu originalu.

Sub durat'a domniei lui Orchanu, de la anulu 1326, pèn' la a. 1360 au domnitu in
Europ'a :

La Constantinopole : Andronicu Paleologulu celu tineru, 1325—1354 ; Ioanu Paleo-
gulu, 1354—1384.

In Occidentu : Carolu IV., fiulu lui Ioanu regelui Bohemieî, 1246—1356.

In Angli'a : Eduardu III. 1326—1377.

In Francia : Philipu disu de Valois, 1327—1350 ; si Ioanu de Vâlois, 1350—1364.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU SÉU AMURATU I. FIIULU LUI ORCHANU

ALU TREILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA I.

MURADU OCCUPA ANCYRA

I. Muradu (1) primulu cu acestu nume, era de 41 de ani candu

A. 761

I. C. 1360

(1) *Muradu*. Déca ar suferi combinatiunea chronologica, eu asiu fi aplecatu a crede ca acestu Murad (*) este un'a si aceeasi persóna cu Amuriu, generalu de Lydi'a si amicu alu lui Cantacuzenu, pe care Gregoras atátu de frumosu 'lu lauda. Acestu scriitoriu inse spune cà Amuriu a muritu la anulu 1348 dela Cristu séu 749 alu Hegirei d'in o vulnere de sagéta ce a primitu cu ocaziunea obsidiunei unui castellu edificatu de crestini pentru apararea cetatiei Smirna; ér numele lui Muradu a fostu cunoscutu in Europa, numai la anulu Hegirei 761, adeca un-spre-diece ani dupa mórtea lui Amuriu, candu apoi la anulu dupa mórtea parintelui seu a successu acestuia in imperiu. De aci trebue se supponu, cà Gregoras avuse in vedere pe vre-unu altu principe persianu d'in Asi'a, de acelasiu nume cu Muradu, ale carui tieri necunoscute scriitoriloru turci, ori ca au trecutu la altii in lipsa de eredi, ori le-au inghititu vre-unu principe potente d'in vecinatate. Ori-cumu ar' fi, dar', pe catu de condannabile a fostu nebuni'a lui Cantacuzenu de a se arunca in braçiale unui infidelu, care nu potea se 'i bata inimicii fara a nu devasta tierile crestine, si prin acést'a a deschide mahomedaniloru calea spre Europ'a, chiar' atátu de laudabile este fapt'a

(*) Murad dupa etimologia insémna dorintia séu vointia. *Tr. Germ.*

succese la tronulu parintelui seu; elu ereditise si virtutile paterne. Indata la inceputulu domniei sale a luat numele de Chudavendighiar (2), care in limb'a persica insamna servitoriulu lui Dumnedieu, spre a convinge lumea despre inclinatiunile sale religioase. Elu dede proba si despre eroismulu seu, supunendu indata la inceputulu imperatiei sale cetatea Ancyra cu alte mai multe castelle de prin acelu tienutu.

APOI ADRIANOPOLEA SI PHILIPPOPOLEA

II. Dupa ce 'si consolidà in modulu acesta imperiulu in Asi'a, Muradu 'si întorse tôte cugetele spre afacerile europene. De aci anca in

lui Amuriu, care cu generositate fara parechia merge intr'adjutoriulu amicului seu si alu crestiniloru acestui-a, de si elu insusi nu'i tractà decatu de Ghiauri, adeca infidelì. In adeveru, Amuriu conservandu amicitia inviolabile lui Cantacuzenu anca si in dile rele, elu merita tôte acelle elogiuri, cu cari anticii descriu amicitia lui Pilade si Oreste. Gregoras, pe care totdeauna cu stima 'lu citamu, ne-a conservatu in cartea sa XIII, una frumoasa descriere a acestei rare amicitie. Cartea sa nu o are ori si cine; pentru aceea credu cã facu bine, dèca voiu narrã aci unu esemplu. Cantacuzenu era incurcatu intr'unu bellu contra Triballiloru; Amuriu vedindu pe amicululu seu espusu pericolulu, se determinà a'i merge intr'adjutoriulu si a'i assicura successulu. In capu de ièrna trech Dardanellele, si grabia intr'adjutoriulu imperatulu cu arma fòrte considerabile. Dar' timpulu reu si cãlile stricate ilu constrinsera a se oprì in Dydomothicon, unde era remasa Imperatès'a Irina cu câti-va ómeni de servitiu; elu se asedià in campulu liberu cu cortur'ile, si nu voiã se intre in cefate, nici se accepte comoditatile ce imperatès'a i le oferì; ba, nu voiã nici macar a se presenta inaintea ei, de si ea dorea se 'lu vedea; elu dicea, cã nu se cuvine a merge in visita la muièrea amicului seu, candu acest'a nu este acasa, si cã este in contra legiloru amicitiei a gusta comoditatile vietiei, candu amicululu seu se lupta cu necasurile in tièra departata.

(2) *Chudavendighiar*. Cuventu persianu, insamna servitoriulu lui Dumnedieu, séu devotatu lucruriloru divine. Nu se scie ce a potutu indemna pe Muradu a'si lua acestu nume; atât-a è certu, cã și-l-a atribuitu atātu pe acesta, câtu și alte mai multe (*).

(*) *Chodavend* in limb'a persica insamna domnu, possessoru, marè principe *Chodavendi* Kar séu contrasu *chodavendicar* insamna capu intreprinderiloru; cã-ci Kar è intreprindere, affacere, lucru. Prin urmare, nu pòte fi dubiu cã Muradu prin acestu supra-nume a vrutu se și dea insemnatate de auctoru si esecutoru alu lucruriloru mari. *Tr. Germ.*

acelasu anu comisse marelui Veziru Etabeghi Schahin Lala (3), generalu pe câtu de prudente pre atat de valorosu, cá se treca cu armata usióra strimtórea dela Gallipole, si se atace Adrianopolea, ér elu ii urmà indata cu oste multu mai numerósa. Inainte de a ajunge Sultanulu, vezirulu la primul assaltu ocupase cetatea. Muradu audiendu acésta scire, si vediendu ca presenti'a sa nu mai este necessaria, se întórse cu trupele sale la Prus'a. Dara, pentru cá planurile sale se nu sufere vreo amanare, Murad denumi pe Ornus-beg de Begler^e-beg (4) presté Rumeli'a (5), adeca presté tierile sale cuce-

(3) *Lala*. Dupa etimologia insémna tutoru, epitropu séu care tiene locul de parinte, carui ca si unni pedagogu se concrede grigea si instructiúnea principiloru juni. Marele veziru alu lui Muradu I, a fostu mai ánteiu onoratu cu acestu titlu. Dupa aceea imperatorii turci s'au dedatu, atátu în vorba câtu și in scrisu, a numi Lala nu numai pe marele viziru, ci și pe toți cei-lálți veziri mai inferiori, precum Lalam (*) Ali Pasia si Mi Lala Ali Pasia. Se dá acestu titlu si lui Agasi (**) séu comandantelu ieniceriloru, si la toti alti officiaru péné la Bostangi Baschi, séu capulu gradinariloru seraliului și péné la capu-portariu palatieloru imperiali, de si acesti d'in urma sunt officiaru de rangu multu mai inferioru. Comandantelu ieniceriloru se dá acestu nume d'in cauza cá au sarcin'a de a ingriji de viéti'a filoru Sultanului, ca sa nu'i omóre unchii séu fratii; ér capulu gradinariloru, pentru-ca elu are de a ingriji de palatele imperiali, mai alesu in absentia Sultanului. Acestu d'in urma officiu la greci se numesce Curopalatis (**).

(4) *Beglerbeg*. Acestu cuventu insémna principele principiloru, precum *Schahin Schah* imperatulu imperatiloru. De si toti vezirii cu câte trei còde de calu au titlulu de Beglerbeg, cu acesta totuși sunt onorați mai alesu numai trei persóne, adeca: Rumeli Beglerbegi, beglerbegulu de Rumeli'a, care și are resiedinti'a in Sophi'a; Anadoli Beglerbegi, celu de Anatoli'a cu resiedinti'a in Cutahia, si Scham Beglerbegi, celu de Damascu, eare reside in cetatea cu acestu nume. Acésta cetate in limb'a arabica se numesce Demeshk, vulgulu 'i dice Scham; de aci Schamî Seherif, santul Damascu.

(5) *Rumeli*. Turcii intielegu sub acestu cuventu Greci'a si Europ'a, precum si tóte provinciile europene de dependentia ottomana. De aci beglerbeg vré se dica principele principiloru Greciei, séu *alu provincieloru europene*. (†)

(*) *Lalam, Mi Lala* insémna Lala meu. d *Tr. Germ.*

(**) Candu *í séu si se* adaoage la capetulu cuventului, insémna ca cuventulu precedentu esse in genitivu. precumu ieniceri Agasi, Ag'a ieniceriloru; Bostangi Baschi, capulu gradinariloru; Scham Beglerbegi, beglerbegulu Damascului etc. *Tr. Anglu.*

(***) Pasia este titlulu consiliariloru intimi, gubernatoriloru si generaliloru. Pasia in generalu insémna superioru, si se da la superiorii servitoriloru inferiori. Veziru este ministru afaceriloru publice; numre ce se da consiliariloru de statu, gubernatoriloru si altoru officiaru mai inalti. *Veziri azam*, mare-veziru, este primululu officiu dupa imperatulu. *Tr. Germ.*

(†) A se vedé mai in susu not'a 20 la capu I. cartea I. *Tr. rom.*

rite în Europ'a, dupe-ce mai anteu demandase supremului veziru, cá cu óstea sa atatu de victoriosa se strabata în laintrulu Thraciei. Acésta se întemplá cu atata celeritate, în câtu nu numai Filipopole, ci si Eskisagena si alte cetati învecinate luanduse dela greci, se încorporara la imperiulu otómanu.

MURADU EDIFICA O GIAMIA

A. 761
I. C. 1361

III. În anul urmatoriu vedemu pe Muradu ocupandu-se cu trebile religióse. Pêné ací sultanii nu aveau datin'a se mergea cu, poporulu la rogatiunile publice, numite Nemas (6) Dara Mufti. Menla Fenari care pre langa dignitatea sa eclesiastica, portá anca si oficiulu de jude alu natiunei, nu putea se suferi acésta datina. Menla

(6) *Nemaz*. Asia se numescu rogatiunile de tóte dilele, ce legea impune turciloru a le recita de cinci-ori în 24 de óre. Sunt impartite precumu urmédia: *Sabah-Nemazi*, rogatiunea de demanétia; *Oile-Nemazi*, rogatiunea de amédia-di; *Ikíndi-Nemazi*, rogatiunea dupa prandiu; *Achsham-Nemazi*, rogatiunea de séra; si *Iatzi-Nemazi*, rogatiunea de nópte. Trei d'în aceste sunt tot-deauna la ora fixa, cea de demanétia, cea de séra si cea de nópte; ér celelalte duóe, *Oile* si *Ikíndi*, se schimba dupa cumu diu'a è mai scurta séu mai lunga. Pentru exemplu, în timpu de equinoctiu, rogatiunile de demanétia se facu înainte de 12 óre dein nópte, adeca în or'a înainte de resaritulu sórelui, ceea ce este demanétia între cinci si siese óre; rogatiunea de amédia-di, la órele siese d'în di, ceea ce la noi este amédia-di séu 12 óre d'în di; rogatiunea dupa prandiu la nóue óre, séu trei óre d'în di la noi; rogatiunea de séra la 12 óre, séu síse óre de séra la noi; rogatiunea de nópte la 1¹/₂ óre dupa santitulu sórelui, séu 7¹/₂ óre de séra la noi. Superstítiunea turciloru intru a 'si face rogatiunile punctualu atátu este de mare, în câtu déca ar' lipsi dela timpulu fixu, tienu cá este inutile de a le mai recita; cá-ci, recitate dupa or'a fixa voru trebui a le recita anca odața în Araf, adeca în purgatoriu. Ei credu, ca a recita rogatiunea de demanétia dupa resaritulu sórelui, cea de amédia-di la nóue óre, cea dupa prandiu la doue-spre-diece, cea de séra în nópte, cea de nópte spre reversatul dilei — ar' însemna a nu implini legea si a face lui Dumnedieu lucru neplacutu. Candu sunt în campania, sunt obligati a'si face Nemazulu înainte de Ța intra în bataia; dar, déca bataia este inceputa, séu tiene preste timpulu fixu pentru rogatiuni, nemazulu se póte întrelasa fara a pecatui, din motivu ca dupa opiniunea loru, ei nu potu face unu servitiu mai meritoriu si mai placutu lui Dumnedieu, decâtu a se luptá cu bravura contra crestiniiloru. (Vinerile la Turci cari sunt cá si duminecele la noi, se distingu de celelalte dile prin aceea, ca mergu de siese-ori la Moschee, si recitédia totu de atáte-ori rogatiunile. A siese-a rogatiune, séu additionala, ce cade pe acésta di, se pronuntia între resaritulu sórelui s amédia-di (*), si se numesce Salah-Nemazi. *Tr. Angl.*

(*) Adeca: între rogatiunea de demaneti'a si cea de amédia-di.

Fenari 'si puse in capu a reforma acestu abusu. Odata Muradū veni inaintea lui ca martoru intr'o certa cauza ; Mufti (τ), pontefice și jude,

(7) *Mufti*. Pórta si alte numiri composite, precumu ; *Mufti-zeman*, patriarchulu lumei ; *Schetchul-islam*, Capulu adeveratei religiuni ; *Sahibi-fetva* . domnulu sententieru judecatoresci. Elu este capulu intregului statu eclesiasticu, si persón'a de cea mai inalta auctoritate in imperiulu ottomanu. Cá-ci nici Sultanulu însusi, déca vre se tréca macaru la parere de omu religiosu, nu póte dicta mórte nimerui , inca nici a'lu pedepsi trupesce, fara a avé mai ántaiu opiniunea lui Mufti. Modululu cu care i cere opiniunea in tóte casurile și mai alesu in casuri criminali, este, ca'i submitte o charthia, in care se cuprinde statulu faptei sub nume fictu, pentru esemplu : «Zahid, (parinte!) déca se póte proba prin martori buni, cá Titus a lucratu contra porunciloru Sultanului si cá nu s'a suppusu cu obedientia ordiniloru acestuia : se fla pe «depsitu séu nu?» Mufti, dupe ce a cetitu acésta charthia, si a esaminatu casulu , subscrie *Otur Asia*, séu *Olmaz* Nu. Candu inse Mufti are se decida si asupra modulu pedepsirei, atunci i se presenta o charthia in urmatorii termini : «Déca omulu scie ca calulu seu a perdutu potcóvele si avendu timpu si midi-lóce séu comoditate de a'i *bale nuóe potcóve*, elu totusi, fara a avé mila de animalulu seu, ilu mana descultiu pe cale grea si petrósa tóta diu'a pene ser'a : ce pedépsa merita unu domnu asia nemilosu. «Mufti va subscrie : «*Belie se i se dea*». Si inadeveru ca legea ordina *bejie* in asemenea casuri. Turcii credu cá la diu'a judecatiei Dumnedieu va judeca pe ómeni nu numai pentru faptele comisse contra omeniloru, ci si pentru cele contra animaliloru, precumu si pe animalu care a pecatuitu contra altui animalu. Dupa pronuntiarea sententiei lui Dumnedieu : tóte animalile voru muri érase, si se voru întórce in pulbera de unde au esitu ; inlideliu voru trece la pedépsa eterna ; musulmanii cari au facutu fapte bune, voru avé fericirea eterna ; ér acei musulmani , cari voru fi facutu pecate in viéti'a acésta, se voru pedepsi in proportiune cu peccatele loru pe timpu mai lungu séu mai scurtu in Araf séu purgatoriu, si dupa aceea voru fi admisi in sinulu fericirei eterne. Cá si Sultanulu , de asemenea toti turcii sunt obligati prin lege a cere consiliulu lui Mufti in tóte cauzele, fla acelea eclesiastice séu civili, si maº alesu candu e cestiunea de pace séu de bellu. Reverenti'a din afara ce se dá lui Mufti este asia de mare, in cátu Sultanulu insusi candu vede ca vine la densulu, se redica de pe scaunu și merge siepte pasi inaintea lui ; si numai lui 'i este permisu a saruta umerulu stangu alu Sultanului : pe candu supremulu veziru numai arip'a vestmentulu cu cea mai profunda reverentia o póte sarutá ; si Sultanulu numai trei pasi face mergendu inaintea lui. Ricaut dice, cá Sultanulu dá lui Mufti urmatoriulu titlu : «Tie Ezzahid , care tu esci celu mai sapiente «intre sapienti, si care tóte le scii ; celu mai excellente intre excellenti, care te ab-tieni de totu ce este interdisu ; sorgintele virtutiei si alu adeveratei sciintie ; ereditariulu doctrinei profetice si apostolice ; resolvitoriulu problemelor credintiei, re-velatoriulu capetelor adeveratei credintie ; chéi'a thesauriloru adeverulei ; luminarea allegorielor dubióse ; intaritu prin grati'a supremulu Legislatioriu si Conservatoriu alu genulu umanu : Dumnedieu preainaltu, se 'ti conserve virtutile in «eternu !» Tóta acésta reverentia potea odinóre se purcéda dein sentimentu si con-

il recusà cá pe unulu ce nu merita crediementu. Sultanulu mirandu-se de acea procedura neusitata, întrebà, care se fia caus'a ; éra Mufti 'i respunse : « Cuventulu vostru cá imperatu este sacru, si nu « pôte fi suppusu la nici-o dubietate ; dar inaintea justitiei n'are « nici-o valóre ; fiindu-ca vine dela unu omu care n'a fostu anca nici- « odata la rogatiunile publice cu ceialalti musulmani » (8). Muradu se aretè ca'i pare reu de celle trecute , si pentru espiarea acestei errori dède ordinu a se edifica in Adrianopole o giamia spatiósa in faci'a palatului imperatescu. Acésta Giamia se numesce pênê in diu'a de asta-di Muradiè (9) dela numele fondatorului seu Muradu.

vingere interna ; asta-di inse nu mai este alta decâtu o simpla formalitate. Că-ci déca Mufti interpreta legea, séu pronuntia vre-o sententia precum nu place Sultanului, ilu destituie immediatu, si 'lu inlocuiesce cu altulu mai promptu a se pleca. Si déca are nefericirea de a fi convinsu cá tradatoriu séu de alta crima grava, pôte fi sicuru ca mortariulu e alu lui, in care 'lu punu si 'lu pisédia in bucati, pene ce 'si da sufletulu. Acestu mortariu facutu anume pentru acestu scopu, se conserva in carcerile de Siete-turnuri in Constantinopole.

(8) *Musulmani*. Acest'a è unu cuventu corruptu d'in Musلمان, Misلمان séu Miusluman ; assemenea si Miuslurman . d'in care s'a formatu mai departe Buslurman. Musulman insemna, care are credintia pura si nefalsificata, séu cumu amu dice noi *orthodoxu*. Cuventulu *Iman* este espresiune generica de toti acei-a cari observa religiunea lui Mahomedu dupa riturile și ceremoniele regulate prin cei doi santi mari ai turciloru, Imam Azem si Imam Shafi. Cari nu se conforma acestoru rituri, séu 'si pêscriu si introducuc altele, se numescu *Mezhebi*, ritualisti,eretici ; séu Kifarin, infideli, precumu sunt considerati persianii ; séu *Rafissi*, care insemna ce-va mai reu decâtu infidelu. De aci turcii musulmani dicu ca Dumnedieu pôte se'si intinda misedicordi'a sa asupr'a infideliloru, precumu sunt crestini si judeii, dara nici-decumu asupr'a rafziloru, ale caroru pecate sunt pe de siete-dieci de ori mai scarnave in ochii lui Dumnedieu decâtu ale acelora (*).

(9) *Muradiè*. Adeca templulu lui Muradu, cá si *Suleimaniè* templulu lui Solimanu, *Muhamedieè* templulu lui Muhamed etc. Este o prerogativa rezervata numai imperatoriloru, de a'si poté da numele la vreo giamia séu templu. Nici chiar marele veziru, n'are acestu privilegiu ; si ori câtu de mare si pompósa ar' fi giami'a ce ar' edifica elu din devotiune, ea totusi nu se va poté numi, p . e. *Mustafieè*, templulu lui Mustafa. Cu tóte aceste, sunt unele temple vechi, cari au conservatu pênê asta-di numele fondatoriloru, de si aceia n'au fostu Sultani. Asi'a se dice anca si asta-di *Davud Pasia giamisi*, si *All Pasia giamisi*. Aci inse trebuie se se adaoge cuventulu *giamisi*,

(*) *Islam* la turci insemna suppunere lui Dumnedieu si imperatului, ori credintia adeverata. Deacise deriva *Muslim*, dreptu-credintiosu, si in pluralu *Misلمان* in limb'a arabica si *Musلمان* in cea persica. De aci s'a derivatu apoi, in modu corruptu *Musulman*. *Tr. Germ.*

INSTITUTIUNEA IENICERILORU

IV. Anulu Hegirei 763 este memorabile pentru infintierea corpului militariu, numitu Ieng-iceri. Ornus Beglerbeg alu Rumeliei, dupa ce a cuprinsu Ipsala si Malgara, si devastase tierile vecine prin focu si feru, au adusu d'in acelea multime nenumerbare de captivi. Atunci Cara Halil Pasia (10), marele veziru, vedindu acésta multime de captivi, se folosese de ocaziune si díce cá d'in gluma urmatóriele. « Lanoi se díce de comunu cá tote spoliiele sunt ale imperatului. Io vediu cá nu este asia Éca atáti-a captivi, si nici unulu « nu é alu imperatului. Io credu ca ar fi nu numai justu, ci si de « folosu, a pune pe câte-unu fidelu Agavat (11) la strimtóra delu « Gallipole, care se ia in numele Sultanului pentru servitiulu acestuia « pe totu alu cincilea captivu : cu modulu acestua imperatulu ar' « avé si la curte si in armata pe cei mai frumosi si mai robusti « ómeni ». Muradu luà glum'a vezirului in seriosu, și 'i ordinà ca consiliulu pe care'lu dete se'lu si aduca la indeplinire. Preste puçinu

A 763
I. C. 1362

ceea ce nu è necessariu candu se vorbesce de *Selatin*, séu de temple fundate de Sultani. De asemenea, Sultaniloru nu è permisu a si da numele la alte edificie, decatu numai la giamie. Asiá, pre cátu imi aducu aminte, nu este nici-o urbe, care se fla portatu numele Sultanului fundatoru. Esceptiune este un'a fundata de Othmanu, primul imperatu alu turciloru, care 'si tiene si asta-di, numele de Othmangick. Despre acést'a voui avé ocaziune a vorbi mai la vale.

(10) *Kara Halil Pasia*. *Halil* este numele propriu alu acestui pasia. Cara insémna negru. In generalu, ómenii cari sunt mai negri la façie de cátu altii, au datin'a de a'si apropria acestu nume; precumu Cara Muhamedu, Cara Hasen, Cara Mustafa pasia etc. Acestu Halil pare a fi totu acela pe care istoricii crestini ilu numescu Chairadin si Caratinus; cá-ci nu è altulu cu acestu nume la turci, care se fla ajunsu celebru, decátu numai renumitulu admiralu alu lui Solimanu, pe care inse crestiniile de comunu ilu numesc Hariadenus Barbarossa.

(11) *Agavat* séu mai vulgáru *Agalar*, este pluralulu singularului *Aga*, si insémna proprie *domnu*, terminu usitatu pentru a esprime respectulu catra o persóna. Dara candu è vorb'a de Dumnedieu, nu se servescu nici-odata cu terminulu de *Aga*, ci'i dicu *Rebb*, terminu sacru, care numai lui Dumnedieu apartiené și nici-odata fapturiloru sale. Cuventulu *Aga* in sensu mai speciale se da unoru oficiari delu curte séu delu armata; precum: Ieng-iceriler *Agasi* séu generalu alu Ieniceriloru; *Sipahilar Agasi*, generalu alu Spahiloru séu alu calarimei; *Silahhtar Agasi*, generalu alu infanteriei; mai este anca *Kislar Agasi*, séu supremulu inspectoru alu femeiloru, care totdeauna este unu eunucu negru, etc.

apparù unu edictu publicu (12) in numele Sultanului, care ordiná executarea propunerii vezirului, dupa care se si formà d'in captivi unu corpu numerosu de soldati, totù omeni bravi si instruiti in arme; caroru in fine nu le lipsiá alta decâtu unu nume. Era peacelu timp unu turcu cu numele Hagi Bektash (13) renumit pentru minunile si profetiile sale (14). Acesta fundase pe acea classe de Dervisi (15)

(12) *Edictu publicu*. Muradu facuse o lege, cá d'in cinci captivi unulu se fla inrolatu la armata. Cu timpu inse, acésta lege a trecut in desuetudine, si 'i s'a substituitu unu altu decretu, care tienea, ca pentru ori-care sclavu espusu spre vendiare in Constantinopole se se platésca cinci taleri leonini. Acésta taxa, d'in caus'a numelui de cinci care revóca in memoria usulu vechiu cu totu alu cincilea captivu, se numesce péné 'n diu'a de asta-di *Izpendgi*, adera *D'in cinci*; cáci iz in limb'a persica insémna trasu séu scosu *d'in*, si *pendz* cinci. Unii turci scriu *Ispendz*. In urma necesitatile bellice cerendu inmultirea soldatiloru, s'a facutu o nuóa lege, care dispunea ca totu alu dicecelea fliu de crestinu se fla inrolatu la Ieniceri, éra acésta lege a remasu in tóta vigórea sa péne sub Muradu IV., candu prin voi'a lui Dumnedieu, care avù mila de starea deplorabile a crestiniloru, ea fu abolita cu totul.

(13) *Hagi Bektash*. Primulu fundatoru alu unei clase de Dervisi séu monachi la turci, cari dela numele seu se numescu Bektashi. Mormentulu seu se vede anca intr'unu satu pe cóst'a européna a Bosforului, numitu Beshiktash, 'nu departe de Galata; si este in mare veneratiune. Este permisu acestoru monachi de a se casatori si de a locui permanentu in cetati; dara prin legile institutului loru, ei sunt obligati a caletori departe prin tiéra, si a saluta cu *Gazel* si *Esma* pe toti cáti intimpina. *Gazel* este unu cantecu de amoru, aplicatu prin allegoria la amorulu divin. *Esma* este invocatiunea de unu nume alu lui Dumnedieu, de care ei numera un'a mie si unula; si binecuventandu-i le dorescu fericire si prosperitate multa; acésta o esprimu de comunu prin cuventulu *Efvallah* (*): treminu de exclamatiune usitata intre luptatori, candu invinsulu vine si presenta invengétoriului ramur'a de flnicu a victoriei; prin acésta vréu se arete cá se considera mai inferiori de cátu altii, si cá toti sunt mai mari de cátu ei. D'Herbelot dice ca Dumnedieu la Musulmani are 99 de nume, si cu numele Allah facu o suta. De aci este ca Tesbisk séu rosariile loru au 100 de margele, si la fla-care margea invóca unulu d'in celle o suta de nume alle lui Dumnedieu. Ei credu, prin o vechia traditiune, cá portile paradisului voru fi deschise acelua, care va invocá adese-ori aceste nume sacre; pentru aceea sunt multi intre ei, cari in continuu sunt ocupati cu recitarea rosariului. *Tr. Ang.*

(14) *Profetii*. Turcii au o singulara opiniune despre miracule si despre spunerea viitoriului. Darulu de a face minuni, dupa ei, è datu numai profetiloru, daru datu de la Dumnedieu fara nici unu meritu; ér' a spune viitoriulu, este datu la ori-cine se deprinde in fapte bune. In consecentia ei d'icu, ca Mahomedu a tostu *Ochir Pergamber*, adera ultimulu d'in profeti, si prin acésta vreu se dica, ca dupa Mahomedu este imposibile cá cine-va se mai póta opera miracole. Dara cá se predica viito-

(*) Multa fericire si sanetate de la Dumnedieu ! d. *Tr. Germ.*

care până astăzi sunt cunoscuți sub numele de Bectasé, luat de la același. La acesta tramise Muradu cét'a cea nouă formată d'in cap-

riulu, tienu ei, ca si-o pôte apropria totu musulmanulu bunu, prin deprindere continuă în fapte bune, în virtute, prin umiliatiune și postu. Cei cari au *adjunsu la acestu* grad de perfectiune, se numescu *Veli*, în pluralu *Evlîâ*, binecuvântati, santi, amici ai lui Dumnedieu, séu *Veliullah*, bine-cuvântati de Dumnedieu. Despre acesti ómeni se crede că potu fi d'intr'odata în două séu în mai multe locuri, cu corpulu pentru esemplu fiindu în Constantinopole, cu spiritulu potu fi în Cairo séu în alta parte, și se scie ce se petrece aici; prin urmare ei credu ca acesti santi n'au necesitate de distractiune fisică, și ca, ce è mai multu, ei se bucura așca în acésta viétia de faci'a beatificatória a lui Dumnedieu. I numescu în generalu *Etishmishlerden*, adeca d'intre cei perfecti, séu cari se bucura pe deplinu de charitatea divină. Isaad Effendi, omu de mare sciintia, a practicat u catu-va timpu acésta austeră viétia, pene ce în urma intr'atátu se debilitase, în câtu a fostu constrinsu a renuntia la superstitiósele sale austeritati, și a chiama unu medicu pentru a'si recupera sanetatea. Prin sciintia și cura deligenta a lui Siciniu, medicu renumitu pe acelu timpu în Constantinopole, elu fu scapatu d'in gur'a mortiei.

(15) *Dervisi*. Dervisiu (*) este numele comunu alu tuturoru calugariloru turcesci, de si ei differu unii de altii dupa clasea și dupa regulele loru. Mai însemnati sunt între ei Bectashi, Mevelevi, Cadri și Señah. Despre *Bectashi* amu tractatu într'o nota precedenté (**). *Mevelevii* isi au numele dela Mevelana, fundatorulu loru. Conformu regulamentulu loru ei se invertu câte doue trei ore neincetatu și cu atátu-a celeritate, în câtu abia li se pôte zări faci'a sunt mari amatori de musica, atátu vocale câtu și instrumentale. Acésta d'in urma este o fluiera facuta d'in trestia de India, numita Nei, și dà unu sunetu atátu de dulce, cumu nu dà nici-unu altu instrumentu musicale. În monastirile loru professédia umilintia și paupertate, éra candu ie face cine-va visita, nu facu distinctiune între persóne, i primescu pe toti, micu și mare cu assemenea respectu. Ei înainte de tóte inbiie pe óspeti cu cafea; éra déca au venit pe drumu tinosu, le spala piciórele și caltiamentea. Pe óspetii carii plega, îi petrecu în modulu celu mai obligatoriu pana la pórtă, și mai la tóta vorb'a ori la periodu repetu cuventulu *Eiuvallah*, vréndu a areta atátu în portare, câtu și în vorba cele mai sincere affectiuni de modestia și umilitatea legata de profesiunea loru.— *Cadrii* isi macerédia (***) corpulu d'in superstitiune singularé. Ei ambla în pelea góla, cu exceptiune de partea cópselor. Se prindu de mana și jóca siese óre în continuu, câteodată tóta diu'a, strigandu neintreruptu sí d'in tóte puterile *Hu, Hu, Hu*, unulu d'intre numele lui Dumnedieu, pene ce facu spume la gura, 'i népédescu sudorile. și cadu ca smintiti și fora simtiu la pamentu. Marele veziru Kupruli séu Kioprili Achmed Pasia allandu de aceste jocuri nebunesci, dede ordinu a se suprime o secta su-

(*) *Dervis* în limb'a turcésca și persica, ca și *Takir* în limb'a arabica însémna omu, seracu. În specialu inse, și un'a și alt'a însémna calugaru séu monachu. *Tr. Angl.*

(**) A se vedé mai în susu not'a 3. Hod.

(***) A unge trupulu cu marga. Se prepara din varu și lutu, calce și argila și dá o colóre de castania. Hodosiu.

tivi, si 'lu rugà se le dea unu stégu (16) si unu nume, si se róge pe Dumnedieu, cá se adjute acestei trupe. Mergéndu soldatii la Síeichu

perstitiósá, care desonóra religiunea mahomedana; dar' indata dupa mórtea lui, sect'a érași a inviatu, si asta-di este mai numerósa de cátu ori candu alta-data, mai alesu in Constantinopole. — *Seiiaht* sunt adevérati vagabundi. Au si ei monastirile oru; dar' esiti odata de acolo, arare-ori séu nici-odata nu se mai intorcu, ci 'si petrecu totu restulu vietiei vagabundandu intr'o parte si intr'alt'a. Că-ci superiorii séu prelatii loru candu i tramitu d'in monastire, ii obliga se stringa anumite summe de banii sivictuali, si numai dupa-ce voru fi adunatu si'administratu tóte aceste monastirei, se se póta întórce inderetru. Asia, candu unu Seiah ajunge intr'o comuna, merge in piatia séu in curtea unei Giamie, si striga cátu ilu prinde gur'a : *Ia Allah sen den besh bing altun isterim*, adeca : O ! Dumnedieule, tramite-mi cinci mii de ducati, séu o mie mesuri de orediu etc. Si dupace a strinsu elemosina intr'o comuna, trece intr'alt'a si face aceeasi meseria; si asia mai departe, pene ce aduna sum'a ce se cerea dela elu. Intre monachu indiani sunt multi cari apartienu acestei secte; ei percurgu tóta lumea mahomedana, si precumu sunt buni de gura, intretieuu pe poporu cu narratiuni placute despre 'curiositatile ce au vediutu si auditu in caletoriele loru; si asia cástigandu animile ómeniloru cari voiau a sci cele ce se petrecu in tieri straine, monachii capetau multime de elemosine. Acesti vagabundi indiani sunt spre mare greutate imperiului ottomanu, ceea ce lectorulu póte sè vedea d'in casulu urmatoriu, care s'a petrecutu pe timpulu meu in Constantinopole sub Solimanu II. In acele dile venise unu indianu, care dupa esteriorulu seu parea mai multu unu curieru decâtu ambassadoru, si cerú a fi admissu in audientia la marele veziru Kiupruli Mustafa. Introdusu inaintea acestui-a, i presenta o chartia dela marele Mogulu séu precumu ilu numeseu turcii, Padischahulu Indiei; si-i dise cu graiu viiu : Domnulu meu a intelesu ca imperiulu ottománu ar' fi in decadentia, si ca inimicii legeri mahomedane se intarescu totu mai multu; pentru aceea, gelosu de religiunea sa, imi dete ordinu se'ti anuntiu in numele seu tie Vezirului, ca elu este gata de a'lu ajuta sau cu bani, sau cu óste, dupa cumu voru cere impregiurarile. Respunsulu vezirului, precumu se dice, a fostu : Multiamescu fórté multu Marelui Mogulu pentru buna vointi'a sa catra ottomani, si me voiu adopera d'in partea mea a'i fi recunoscatoriu la tóta ocașiunea; dar' imperiulu ottomanu pentru prezentu este in stare de a'si sustiené glori'a revindicata prin cucerirea Belgradului: si maiestatea sa indiana, déca pórtá ce-va interesu pentru Pórta, n'ar' poté se'i faca mai mare servitiu, decâtu interdícéndu cersitoriloru sei (allusiune la monachii despre cari amu vorbitu) de a mai intra in regiunile ottomane.

(16) *Stégu*. Pe stégulu Ieniceriloru se vede una sabia cu duóe ascutísie in form'a fulgerului, si facia cu sabia è semilun'a in form'a unei cruci. Ei pórtá pe capu unu Kice, séu velu albu in form'a unei mánecé. Restulu imbracamentelorú este ca si la cealalta militia de infanteria.

(17) acesta puse manec'a (18) vestimentului seu pe capulu unuia d'între capitaniiloru, si pronunçià cu gravitate urmatóriele cuvente: « Ieniceri (19) se fia numele lor ; faci'a lor totu-deauna se fia senina ; victoriósa man'a lor ; ascutîta arm'a lor , si sabi'a totdeauna « promta a taiá capulu inimiciloru lor ; si ori în ce parte ar merge, « cu façiè alba (20) se se întórca inderetru ». De aci, pene asta-dile-a remasu numele de Ieniceri, si copèrmentulu capului lor are form'a unei manece.

(17) *Sieik* sèu prelatu, asemenea unui archimandritu d'in mónastirile grecesci, sèu unui abate d'in abatiile catolice. Numèle de *Sieik* se da de comunu nu numai la superiorii giamieloru imperatesci, cì si la capii *Tekkè-loru*, adeca la localitati unde stau *Dervisii*. De aci este, cã *Mufti* in calitatea sa de patriarchu pórta numele de *Sieik-ulislam*, sèu prelatulu celloru alesi, ori *Supremu-sacerdote*.

(18) *Mâneca*. Invelitóri'a de la capu a Ieniceriloru, are pènè in diu'a de asta-di form'a unei mánecè.

(19) *Ieniceri* sèu *Ienghiceri*, numele militiei de infanteria a Sultanului, e compusu d'in *Ieng-i* nou, si *Ceri* soldatu. Numerulu lor este de comunu patrudieci de'mii. Acèsta óste stà in onóre si demnitate inaintea tuturoru celorulalti ostasi. Toti cati se inrolódia la oatea acèsta, au solda pe di trei aspri, duos pani, duos sute dramuri carne de berbece, o suta dramuri de oredu, trei-dieci dramuri de untu. Dar' victualiele acèstea nu se dau deadreptulu in man'a inrolatiloru, cì precum Ienicerii au Od'a sèu camer'a lor, si suntu de acèste in Constantinopole 162 edicate de catra mai multi Sultani, si in cari Ianiciarii locuiescu impreuna ca intr'unu cenobiu, si precumu flacare oda sèu camera (*) are magazinulu seu, asià se scóte de aici dintr'odata totu ce apartiene soldatiloru, se dà unui asia numitu mare bucatariu, care le prepara mancarèa, si la or'a prandiului o pune pe mèsà celloru presentii. Absentii in vanu reclama dupa ór'a prandiului cã se li se dea portiunea ; ei nu capeta nimicu ; cã-ci legea Sultanului dice : acei-a se mance, cari stau in oda-ele lor. Dar' despre acèste vomu tracta mai pe largu intr'altu locu.

(20, *Façià alba*. (*) E de observatu, cã façià alba sèu façià négra sùnt termini de lauda sèu de batjocura la turcu. Unu domnu candu vre se laude pe servitoriulu seu, dice : *Aferin! Iuzung ac olsun*, pré-bine! faci'a ta se fia alba si stralucitória ; d'in contra, candu è maniosu, si vre se 'lu injure, dice : *Iuzung carà olsun*, négra se fia faci'a ta. Dar nu è permisso cã unu inferioru se se servésca de acèste espressiuni façiè cu superiorulu seu. Asia pentru esemplu, candu unu soldatu ar' vrè d'in mania se lingusésca pe capitanulu seu, va striga numai *Aferin!* pré-bine, sèu *Eivallah* sanetate!

(*) Mai bine Casarma, in limb'a moderna.

(*) Noi amu dice mai bine : façià curata.

CUCERIREA SERVIEI

A 766
I. C. 1361

V. Evenimentele au aretatu cà justa a fostu observarea vezirului, buna institutiunea Sultanului, si efficace benedictiunea Sieichului. Acésta militia nuôa de Ieniceri face minuni in anulu Hegirei 766. Ea in Europ'a cucerì Bath'a, in Asia, Zagar'a si Gumurgin'a ; si atât-a renume castigà armeloru ottomane, in câtu la anulu Andronicu Paleologu, imperatulu greciloru, fiindu in bellu cu principele Bulgariei , cerù dela Sultanulu adjutoriu contra acestui-a. Muradu se invoì a'ì da succursu, si tramise pe Shahin Lalá cu armata in Europ'a, care surprinse pe bulgari atacându-i la unu locu cu numele Zermen, si punendu-i la fuga. — In acelasiu anu Prus'a fù infrumusetiata cu Giamia séu templu, ce Muradu lasase a se construi in strad'a numita Capluge ; (21) apoi o Medrese séu collegiu, si unu Imaret séu ospiciu.

MURADU CASATORESCE PE FIULU SEU BAIAZETU, SI CASTIGA MAI MULTE CETATI

A. 783
I. C. 1381

VI. Dupa ce Muradu a datu probe invederate despre virtutile sale militari, nu remase alta in deretru decâtu a areta, ca si in artile pa-pei se pricepe totu asia de bine. In Asi'a unii principiori infestau de multe-ori statulu ottomanu, si'lu impedicau in cursulu victoriiloru sale. Deci pentru-cá se desbine pe acesti principi si dein desbina-rea loru se traga folosu, si asia se și prepare calea pentru întreprin-deri mai mari in viitoriu, in anulu 783 casatori pe fiulu seu Baia-zet cu fiic'a lui Germian Oglì (22), care 'i dède in dote cetatile Kutahia, Egrigos si Tavshanlic. Cu asemenea prudentia castigà si àni-m'a lui Hamid Oglì (23), care d'in propriulu indemnu 'i oferì in

(21) Bai calde.

(22) *Germian Oglì*. Principe de Phrigia superiøre ; unulu d'in satrapii persiani cari s'au revoltatu contra Gubernulu loru pe timpulu espeditiunei lui Ginghis-chanu.

(23) *Hamid Oglì*. Si acest'a a fostu unulu d'între satrapii rebeli : elu cá si ceialalti a pròlitatu de ruinarea imperiului, a ocupatu o parte d'in Asi'a minore : i-a datu numele seu, si péné 'n diu'a de asta-di se numesce *Hamida*, precumu se pôte vedé in chartele geografice. Dar pare cà acestu nume nu este atâtu de vechiu ; ci turcii o au numitu asia dupa ce s'au facutu domni asupr'a ei ; fiindu la ei usulu de a numi tierile cucerite dupa numele celloru ce le-au avutu mai inainte in posesiune. Asiá dupa ce au ocupatu Servi'a dela principele Lazaru, o au numitu Lasvilaieti (*) ; si este

(*) Vilaiet însémna regiune, tienutu, provincia, tiéra. Lasvilaieti, tiér'a lui Lazar *Tr. Germ. și Rom.*

feudu cetatile Elvædz, Iengishëhir, Archerih, Caragais si Seidisëhri. Mai multi alti principii se dedesera vasali imperatoru ottomani.

CUCERESCE BOLIN'A PRIN RUGATIUNILE SALE

VII. Aduse in ordine si consolidate in modulu acesta afacerile in Asi'a, Muradu la anulu urmatoriu, 784, adunandu-si armata numeroasa, trece pe la strimtoarea dela Gallipole in Europ'a, si impresora Bolin'a, castellu fortificatu prin natura ca si prin arte. Tari'a locului si resistentia eroica a garnisonei face obsidiunea atatu de dificile, in catu Muradu incepu a despera de successu. Atunci 'si luq refugiu la adjutoriulu ceriului, si se roga lui Dumnedieu ca se'i suppuna acesta forteretia atatu de tare. Se spune ca in urm'a rugatiuniloru sale anca in acea nopte s'a sferimatu o parte mare de muri, dupa care ottomanii strabatendu prin spartura, trecura prin ascutitul sabiei pe totii aparatorii ei. Se dice apoi, ca in magazine era unu mare numeru de caciule rosii (24), pe cari Muradu le distribui soldatiloru sei, si in memori'a acestui evenimentu lasa a se face asemeni caciule pentru tota armat'a sa.

A. 784

I. C. 1382

OCCUPA MAI TOTA MACEDONIA SI ALBANIA

VIII. In acelasiu anu, Schahin Lala occupa cetatile Iskenderie, Darne si cetatea fortificata Cavalla, si suppune imperiului ottomanu

falsu ceea ce dice Meninski ca Las jin acestu cuventu ar' fi Vladislav. Assemenea Moldavi'a se numesce la turci Bogdan, dela principele de acestu nume, si care cellu d'anteiu s'a facutu tributariu-turciloru. Asia 'si are si provinci'a Hamida numele dela Hamid Ogli.

(24) *Caciule rosii*. Se pare ca Iscuf era mai de multu unu coperementu alu capului usitatu la turci candu mergea la batalia, care inse acuma nu se mai porta; si astadi nu porta nici coifu, nici corassa la peptu sau ori-ce alta arma aparatoria, pentru ca ei credu, ca de aru fi omulu tare ca diamantulu, totusi nu pote scapa de alu seu destinu. Turcii credu asia, ca la toti omenii este scrisa pe frunte or'a mortiei loru cu litere, pe care ce e dreptu, omenii nu le potu citi, dara pe care le a scrisu Dumnedieu cu degetulu propriu. De aici se explica expressiunile usitate la ei: *Bashde tazilmish olan gielmeki vadzib dur*, ceea ce este scrisu pe frunte, trebe se se intemple; *Acagiak can damarde durmaz*, sangele ce trebe se curga, nu pote remane in vine: *Tacdîr Tedbiri bozar*, prevedinti'a este mai tare decatu tote scopurile omenesci (*): Dumnedieu a predestinatu tote lucrurile, si elle cauta se se intemple asia.

(*) Homo proponit, Deus disponit, dicu crestinii.

A. 788
I C. 1386

mai tóta provinci'a Arnaud (25). Er' la anulu Hegirei 788 ocupa cetatile Zichne, Carapherie si Monastir.

BATAI'A DE LA COSSOVA, MORTEA LUI MURADU

IX. Cu unu cuventu, poterea osmanitoru sub acestu imperatu facù progresse atátu de mari, in càtu popórale vecine nici-decumu nu potea se o védia cu ochi buni. Dreptu aceea se decisera la anulu 791 a forná lige intre sine. Lazaru, principele Serviei se puse in fruntea acestei lige, care constá d'in Romani, Unguri, Dalmatini, Tribali, si acei d'intre Albani, cari nu erau anca suppusi jugului ottomanu. Confederatii decisera in unanimitate, cá pe acestu arbore care cresce asia inaltu, se'lu taie, inainte de a prinde radecini prea afunde. Muradu preparatu la acestu oraganu, ese cu oatea sa, si la a patr'a d'i a lunei Ramazanu, dà cu peptu inimicii pe campulu de la Cossov'a (26). Lupt'a a fostu inversiunata, si victori'a lungu timpu incerta. In urma crestinii se pléca; principele Lazaru prinsu; nobilii si capii ucísi; toti ceialati pusi la fuga si persecutati in mare distantia de calarimea usióra. Dupa lupta Sultanulu merge a visitá campulu bataliei, si vediendu mortii se intórse catre vizirulu, si 'i dîse; « Curiosu lucru, ca intre atâj; « inimici morti nu vediu de càtu juni imberbi, si nici-unu betranu ». Vezirulu response: « Chiar acést'a a fostu victori'a nóstra si nefere-
« ricirea loru. Tineri fara experientia, ei nu ascultara decâtu de fo-
« culu junetiei, ce 'i inimá, si venira a perì la piciórele nóstre; ó-
« menii de etate au mai multa flegma, si prudenti'a le dictéza a nu
« se oppune armeloru invicibili ale ottomaniloru ». Sultanulu continuându, dîse; « Si ceea ce'mi pare si mai curiosu este, cumu de
« m'a incelatu visulu meu de asta nópte? Mi se pare ca amu cadíutu
« mortu de o mana inimica ». Abia pronunsiase aceste cuvente, candu unu tribalu, soldatu crestinu, care se tienea ascunsu intre morti, observandu cà Sultanulu este care vorbesce, se scóla iute si, spre a'si lua vindicta pentru patria, 'i infipse unu pumnariu in pan-

(25) Asi'a numescu turcii Macedoni'a si Albani'a: D'Herbelot serie acestu cuventu prin Arnauth. *Tr. Angl.*

(26) *Cossova* este unu siesu in Servi'a, unde Sultanulu Muradu a fostu strapunsu de man'a unui serbu.

tece (27). Tribalulu la momentu fù taiatu in bucati ; dara si Sultanolu in două ore 'si dède sufletulu. Vezirulu si pasii 'i transpórta corpulu in cortulu imperiale , si punu se'lu inbalsamédie (28). Mai-

(27) *Pumnariu in pantece.* Cei mai multi scriitori crestini dicu, că acestu omu ar fi fostu servitoriulu lui Lazaru, principelui de Servi'a, si că l-au chiamatu Milosiu Cobilovicu. Chalcocondila tiene ca a fostu Tribalulu. Dela Tribali isi au originea a-celle popóra cari au ocupatu Bulgari'a si Servi'a. Ceea ce spune Orbinu dela Ragusa, care este spre rusinea tuturor istoriciloru, că insusi Lazaru despotulu Serbiei ar fi strapunsu pe Muradu in cortulu propriu alu acestuia, semena mai multu a romanu decatu intemplanadeverata. Că-ci, cine 'si pôte imagina, ca turcii ar' fi fostu atâtu de imprudenti, in câtu se lase a se apropiá de cortulu domnului loru, si anca, precumu afirma Orbinus, calare, acela, care inainté cu o di era celu mai mare inamicu alu seu ? In giurulu persónei imperatului sunt camerari si alti oficiari nenumarati, cari stau garda si priveghiédia fórte, ca se flu i se intemple ce-va. Apropierea unui strainu causédia totdeauna allarma, sí déca intrebuintiédia violentia, toti saru pentru a i se oppune. Dar' pentru a reveni la acestu Orbinu, elu atâtu este de partialu candu vorbesce despre natiunea sa, in câtu pentru a o inalta, nu 'si face nici unu scrupulu a sacrifica adeverulu. Elu afirma intre altele, că Scitii, Italianii, Svedii, Germanii, Grecii, Macedonenii, péné si Alesandru cellu mare, toti isi tragu originea dela Slavonii sei, Elu cu acestea isi dete pe fačia vanitatea sa. si arata de ajunsu, ca scirile turciloru despre mórtea lui Muradu suntu cu multu mai probabili decátu ale lui Orbinu.

(28) *Inbalsama.* Dupa legea mahomedana nu este permissu a tiené unu cadavru in casa mai multu de o di, nici a'lu duce mai departe de trei mile italiane. Esceptiune este numai pentru imperatulu. Déca Primul-veziru móre in cale séu in bataia, trebe îngropatu in locululu unde a moritu, séu celu multu in comunitatea cea mai de-aprópe, dar' nici de-cumu mai departe de cumu amu disu, de trei mile italiane. In câtu pentru imperatulu, déca ar mori elu chiar' la extremitatile Indiei, successorulu seu lasa a se imbalsama cadavruulu, si a se transporta pe langa o escórta superba in sepulcrulu seu dela Giami'a, ce elu o a edificatu ; séu déca in víeti'a sa n'a facutu vre-o giamia, atunci se depune cadavruulu intr'unulu d'in sepulcrele antecessoriloru sei. Acésta lege este indispensabile. In câtu pentru particularii, cari moru in cetati, corpulu loru mai inainté de tóte se spala cu apa calda, apoi 'i infunda cu bumbacu tóte aperturile corpului, ochii, nasulu, gur'a, urechile si partile d'in giosu , dupa acee-a ilu punu pe o bara, si 'lu ducu cáti-va ómeni pe umere, câtu se pôte mai iute, in cemeteriulu celei mai deaprópe giamii, aici ilu astruca indata. dupa ce mai antaiu i-a cetitu unele rogatiuni in tind'a besericei. Déca intrebi pe turci : pentru ce 'si ingrópa mortii cu atâtu-a graba ? iti respundu, ca : in momentulu candu ese sufletulu d'in trupu, angerii ilu transpórta la locululu destinatulu pentru sepultura, si 'lu tienu acolo patru-dieci de dile in asteptare se' l vina corpulu ; asia, pentru că se nu se urésca spiritulu asteptandu lungu timpulu, trebe transportatu trupulu cu cea mai mare celeritate posibilé. Si totu pentru acésta ratiune, nu este permissu a plange asupr'a mortului ; singuru mam'a are libertatea de a plange asupr'a perderei fiului seu de trei-ori ; si déca ar plange mai de multe-óri, se considera că comitte mare pecatu.

marii, fara a perde timpu, se aduna spre a alege nou imperatu : si Iildirim Baiazetu, fiulu mai mare alu lui Muradu, este proclamatu Sultanu in unanimitate.

IACOB CELEBI STRANGULATU SI LAZARU DECAPITATU

X. Iacoub Celebi (29) fratele mai tineru alu lui Baiazetu, fiindu nemulțumitu de acêsta alegere, se incerca intr'ascunsu a rebella in contra lui Baiazetu. Conjuratiunea inse fiindu descoperita la timpu, noulu Sultanu de accordu cu Mai-marii puse de'lu strangulara cu o côrda de arcu (30). Er' Lazaru, principele Serviei, in considerare ca elu ar' fi caus'a mortiei lui Muradu, a fost adusu inaintea lui Baiazetu, si prin ordinulu acestuia decapitatu.

FUNERALELE LUI MURADU. CARACTERULU SÈU.

XI. Dupa acêsta victoria cumperata cu sangele lui Muradu, Baia-

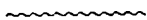
(29) *Celebi* 'Ευγενής, de nobilu genu. Supra-nume ce se da odinôira fiiloru Sultanului pên' ce acesta era in viétia, precumu Iacob Celebi, Musa Celebi etc. In urma inse s'a parutu ca acêsta numire nu corespunde ideei inalte ce trebe se represente, si s'a chimbatu cu titlulu *Effendi*, espressioni corrupta d'in grecesculu 'Αυθεντης. *Effendi* e numescu si asta-di cei mai de frunte tineri turci, cu séu fara adaogerea numelui propriu ; precumu Schahzade *Effendi* séu fiulu imperatului. Se da acestu nume anca si preotiloru si judecatoriloru mai de frunte, adaogéndu officiulu séu demnitata loru, precumu : Istambul *Effendi*, judele de Constantinopole ; Mufti *Effendi*, Cadilasker *Effendi*, etc. In fine se mai da acestu titlu tineriloru de buna sperantia. si ale caroru eminente calitati lasa a se vedé nobletî'a originei loru. Titlulu de *Celebi* d'in contra asta-di este fôrte comunu ; ori-ce negutiatoriu séu cetatianu d'in Constantinopole si 'lu pôte atribui, precum Mehemedu Celebi. etc. Si aci trebe se mai insemnamu ca turcii nu léga nobletî'a de o lunga scara de strabuni antecessori, cà-ci ei se credu toti intocma de nobili ; onôrea dupa opiniunea loru, nu trebe se fia apanagiulu unei nasceri distincte, ci recompens'a meritelor ; adeveratulu nobile la ei este acelu-a, care prin prudentia, minte, prin lunga experientia si practic'a virtutiloru si-a nobilat u anim'a si spiritulu. Asia, cu esceptiunea fiiloru de sange imperatescu, nime n'are dreptulu de a pretinde vre-o distinctiune séu precadentia pentru sangele antecessori-loru sei. Ibrahim Chanu Oglu si in specialu Cupruli Oglu facu esceptiune dela acêsta regula. Patru Mari veziri, cari au esitu d'in acêsta familia, toti recomandabili prin faptele loru eroice, ilustru prin geniulu si rar'a loru integritate, au fost stimati de poporu mai pre susu de 'atu altii. Istori'a acestora o voi descrie pe largu la locul seu.

(30) *Côrda de arcu*. Acêsta esecutiune de môrte è considerata la turci ca cea mai onorabile, și è rezervata numai pentru cei mari. Tâierea capului este considerata ca môrtea infama ; anca si mai mare infamia este a fi spendiuratu séu trasu in tiépa, cà-ci acestu supliciu è rezervatu numai pentru furi.

zetu dimise armat'a, éra cadavrulu parintelui seu ilu tramise la Prus'a spre a'lu depune in Giami'a imperiale de acolo, unde, petrec endu-lu si elu, pentru a 'i eternisa memori'a, fece a i se erige o Kubbe (31) superba, s eu monumentu de cea mai fina marmore. Turcii nu seiu indestulu lauda calitatile acestui imperatu. Ei ilu representa c a oglinda a justitiei ; c a principe de forlitudine invincibile a spiritului, c a esemplariu de a'si face rogaliunile totdeauna regulatu, si c a celu mai mare amatoriu de a conversa cu invetiatii ; ilu lauda apoi pentru remarcabil'a sa abstinentia dela luxu, si dicu c a at atu éra de modestu, in c atu nici-odata nu s'a imbracatu in alte vestimente, dec atu in cele de materia nunnita Soph (32). Elu a domnitu trei-dieci de ani, si a traitu siepte-dieci-si-unulu.

(31) *Kubbe*. Turnu s eu monumentu construitu cu multa artepreste mormentele veziriloru s eu altoru ómeni mari. Preste mormentele ómeniloru de class'a mediocra se punu du e pietre de-a inaltulu, un'a la capu si alt'a la picióre. Asupr'a unei-a d'in aceste, se grav odia in littere elegante num-le defunctului, in prosa s eu in versuri dupa gustulu ereditoru, si cu o mica formula de rogatiune, in urmatorii s eu alti assemenea termini : *Dame Allah huleal  rahmeti*, misericordi'a lui Dumnedieu se 'i fia eterna ! Pentru barbati se scobesce ori depinge pe pétr'a dela capu unu turbanu turcescu ;  er pentru femei ce-va altu ornamentu. Pétr'a dela picióre are aceeasi forma, at atu pentru barbati c atu si pentru femei.

(32) *Soph*. Materia de lana, preparata catu se p ote de fina si usióra. O p orta preste totu si mai al'su preotii, fiindu- a legea 'i opres'e de a porta imbracaminte de metasa, permisa numai Sultaunului si camerariloru sei. De aci, care p orta vestimentu d'  Soph, se numesce Sophi.

Sub durat'a imperatiei lui Muradu, adeca dela 1360 p en e la 1390, au domnitu in Europ'a :

La Constantinopole. Andronicu Paleologulu. 1384—1387 ; si Emanuilu Paleologulu, 1387—1417.

In Occidentu : Carolu IV. fiinlu lui Ioanu regelui de Bohemia, 1316—1378 ; si Venceslau, fiinlu lui Carolu IV 1378—1399.

In Angli'a : Eduardu III. 1326—1377 ; si Richardu II. 1377—1399.

In Franci'a : Carolu V. disu sapientele 1364—1380, si Carolu VI disu placutululu 1380—1422 *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI IILDIRIM BAI AZET I, FIIULU LUI MURAD

ALU PATRULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA I.

PRIM'A ESPEDITIUNE A LUI BAI AZETU'

I. Murindu Muradu in modulu descrisu, fiulu seu Bai azetu i-a succesu in imperiu. Gelosu acest-a de a demonstra lumii ca a ereditatu nu numai corón'a, ci si virtutile parentelui seu, a ocupatu numai decatu la anulu urmatoriu in Europ'a cetatile Caratova si Isseib, ér in Asi'a Aidin, Sarichan, Carsu si Monteshe, si le-au adnectatu imperiului. Puçinu dupa aceea, s'a certatu cu socrulu seu Germianu Ogli. Differentiele intre principi se decida mai bine prin arme decatu prin cuvente. Asia cugetá Bai azetu. Deci lovindu'lu cu óste, ilu invinse si'lu alungá dein totu coprinsulu imperiului, dupa aceea ilu exilá la Ipsala. Principele de Caramani'a, care luase in casatoria pe sor'a lui Bai azetu, era se patia totu asia, deca espeditiunea in Moldov'a nu chiamá pe acestu politicu imperatu in Europ'a ; elu lasá pe cumnatu-seu pentru alta ocasiune mai favorabile, si decise a se ocupa cu alte lucruri mai importante.

BATAI'A CU MOLDOVENII

II. Duoi ani mai inainte, Moldovenii batussera si nimicissera langa Prutu armat'a Seraskerului Solimanu Paçia. Bai azetu inspai-

mentatu de acésta perdere, nu cutediã a incredintia generaliloru sei comand'a armatei contra unei natiuni atãtu de belicóse, cì se decide a o comanda in persóna, crediendu ca obstaculele ce au incercatu armele Pasiei, nu voru resiste fortunei imperatului. Face deci celle mai mari preparative pentru acésta espeditiune, si trece tóte cele mai bune trupe ale sale in Europ'a. Puse podu preste Danubiu, intrã in Moldavi'a, si devastandu tóta tier'a, se pune in castre la tiermurea Siretului intr'unu satu numitu Resboe. Puçinu dupa aceea Stefanu (1), principele Moldaviei sosese aici cu armata alésa. Lupt'a se incepe; ea era inversiunata, si victori'a lungu timpu dubiósã. In urma Moldovenii sunt invinsi, Stefanu insusi prinde fug'a si cêrca scapare in cetatea Némþiu, unde lasase pe muma-sa si-o garnisóna valorósã. In reversatulu dîlei ajunge langa cetate, si cere a i se deschide portile. Mam'a, care nu asteptã pe principele, fiulu

(1) *Stefan*. Principele Moldaviei, cellu mai mare erou alu timpului seu. Elu a invinsu pe celebrulu rege alu Ungariei, Mathi'a Corvinu, si i-a luat Alpii Transilvaniei, cari si asta-di formédia limitii Moldaviei in partea de catra apusu. Repetitele sale victorii i-au asicurat Pocti'a si Podoli'a, adnoctandu-le tieriei sale. Elu a batutu pe Poloni la Cotnariu, locu renumitu pentru vinulu seu celu bunu; i-a nimicitu cu tóptulu, si a facutu cincispre diece mii de captivi, pe cari i-a pusu in jugu, si au aratu cu ei o bucatã de pamentu duóe mile in lungu si preste una mila in latu, si a plantatu duóe selbe de stejariu, pe care Polonii pene asta-di le numescu Bucovina, ér locuitorii le dicu Dumbrava-rosia, fiindu-cã suntu plantate si udate cu sange de poloni. Tóte cetatile intre Moldavi'a si Leopole au fostu cucerite de elu. A sustienutu duóe batalii cu Baiazetu: in amenduóe a fostu victoriosu; dar' mai alesu a dou'a fu nimicire totale a turciloru: siepte gamedii mari de turci ucisi in lupta, ce a lasatu a se face dupa bataia, attestau acésta victoria memorabile. O spune acésta si insusi Hezarfenn, probulu si fidelulu istoricu turcu. A suppusu dominatiunei sale Romani'a pen' la Bucuresci, lasandu pe Vintilã gubernatoru acestei tieri. Era domnu Bassarabiei, numita asta-di Budgiacu, si cetatiei Chilia la gurele Dunarei, fara a mai vorbi de A'kierman, adeca Alba-greca séu Oxi'a celloru antichi, locu memorabile prin esiliulu poetului Ovidiu. Cu unu cuventu, elu a intinsu marginile Moldaviei in tóte partile, ceea ce speru a poté areta pe largu, déca Dumnedieu imi va da vietia ca se potu termina descriptiunea mea despre starea antica si presenta a Moldaviei. In acésta stare gloriósã a lasatu elu lucrurile sale, morindu dupa ce a domnitu patru dieci-si-siepte de ani si cincii luni. Fiiulu seu Bogdanu, a facutu Moldov'a tributaria turciloru. Dela acest'a numescu Turcii Bogdani pe Moldoveni: mai inainte 'i numiau Ak Illac séu mai vulgaru Ak Vlach, adeca romani albi; ér pe Romanii d'in Munteni'a 'i numescu pene asta-di Cara Illac séu mai vulgaru Cara Vlach, adeca Romani negri.

seu, se se întorca asia pe neasteptate, eși pe murii cetății, și-i refușă intrarea, dicându: « O! fiulu meu, de candu te sciu io, anca « nici-odata nu te-ai întorsu d'în lupta fora victoria! Fiendu-că tu « ti ai uitatu de bravur'a ta de înainte, mai bine asiu fi voitu ca se « fii peritu de man'a inamicului, de câtu se ajungi rusinea, ca se te « scape o femeia. Deci plăca indata înapoi și se te întorci victoriosu « séu nici-odata. » Stefanu, miscatu de acésta înfruntare materna, se întorçe dela cetate mai iute de cum venise. Venindu'i in cale unu bucinariu, acestuia îi comanda se sune de batalia, și asia aduna erași doue-spre-diece mii de ostasi, carii scăpasera prin fuga de sabi'a inamicului. Principele 'i conjura a învinge séu a mori. Atunci Moldovenii se arunca asupr'a inamicului, care se resfrase pe campii cautandu prăda, ilu batu și'lu punu la fuga. Stefanu ajutatu de armele sale, merge înainte pene la Vasluu cam 20 mile de la Iasi, occupa cortulu imperiale alu lui Baiazetu, dissipa armat'a turcésca, éra pe imperatulu care mai înainte era spaim'a lumii, acumu singuru inspaimentatu, ilu constringe cu puçini ai sei a fugi la Adrianopole (2).

VICTORIA ASUPR'A LUI CARAMANU OGLI

III. Lucrurile acestea care decurgea in Europ'a, produsera totu-odata unu bellu multu mai inflacaratu in Asi'a. Principele Caramanu Ogli, aúndu de batai'a ce Baiazetu a sufferitu de la Moldoveni, crediú ca momentul este propitiu pentru a umili puterea ottomana. Deci elu aduna trupele, frange tractatulu inchieiatu cu

(2) La descrierea acestui evenimentu extraordinariu auctorului nostru i s'a intemplatú ceva despre care se póte dice: Et bonus inter lunu dormitat Iliomerus. Baiazet Ildirim se facuse Sultanu in anulu dela Is. Chr. 1390 alu Hegirei 792, și a domniú 14 ani și trei luni, adeca pana in anulu 1405. Dein contra, Stefanu-celú mare V. domni mai tardiu, adeca intre anii 1458 și 1504. prin urmare nu póte fi nici de cumu vorba de belluri portate intre Baiazet I și Stefanu V. Baiazet a potutu se se bata cu Stefanu III domnu alu Moldovei, carele dupa chronicarii tiei a statu pe tronu intre anii 1390 și 1398, adeca toçma in dilele lui Baiazet I. In anii de anteiu ai domniei lui Stefanu a fostu Sultanu Baiazet II, fiulu lui Mahomed II, urmá tatalui seu in anu 1481 și domni pana in 1512. Cu acestu Baiazet s'a pututu bate prea bene Stefanu V. In sedentiele sectiunei istorice se observá acestu anachronismu, dara conciliarea lui cu adeverulu istoricu se rezervá pentru tempulu candu se va face recensiuone comentatória la tóte scrierile lui Dim. Cantemiru. *Nol'a correctoriului.*

Baiazetu, devasta prin focu si feru tierile ottomane d'in Asi'a, si in fine impresóra cetatea Kiutahia. Baiazetu, pe care fortun'a adversa nu'lu descuragiase, primindu scirile acestea se infurià fôrte. Elu inse dedatu cu operatiuni fôrte iuti (s), ridica armat'a d'in Europa, o trece in Asi'a si ajunge in faci'a armatei lui Caramanu, care era desfacuta in mai multe cete si nu'lu asteptá de locu. Se incinge lupt'a, si ilu invinge indata in prim'a lovire. Caramanu Ogli, dupa ce si-a vediutu armat'a nimicita, prinse fug'a cu fiii sei spre cetatea Acgiani ; dara cade in manile inemicului. Caramanu adusu inaintea sultanului, din ordinulu acestuia i se si taia capulu ; éra cei doi fii ai sei fusera condamnati la inchisóre pe viétia in Prusa, pentru a stirpi radacin'a a ori ce revolte in viitoriu. In acestu modu Caramani'a a fostu subjugata si suppusa potostatiei lui Baiazetu.

ALTE PROGRESSE ALE LUI BAIAZETU IN ASI'A SI EUROP'A

IV. Baiazetu neindestulatu cu acésla victoria, trece in Europ'a si ocupa cetatile de langa Dunare, Nicopoli, Silistri'a si Ruscucu. In anulu urmatoriu ocupa dela Sultanulu Ahmed-Burhar-Elledin (4) cetatile Amasia, Tocat, Niksar, Samsun si Gianik. Dupa acestea se întórse cu planurile sale érase la afacerile din Europ'a. Dar' abia isi trecù armat'a numerósa prin strimlórea dela Gallipole, pre candu

3) Dedatu cu operatiuni fôrte iuti. Istoricii turci n'au destule cuvente pentru a lauda celeritatea acestui principe in adunarea trupeloru si in executarea planuriloru sale, si in devingerea inemiciloru sei ; ei facédu comparatiune intre celeritatea naturale a tatariloru si admirabilele expeditiuni bellice ale lui Baiazetu, dicu ca tatarii se téréie ca melcii. Pe candu credeai ca este mai ocupatu cu afaceri in Asi'a, ilu vedeai de-odata in Europ'a ; si érase, candu ti se parea ca este mai incurcatu in Europ'a, elu la primulü avis de disordine in Asi'a, sborá cu tóta armat'a sa aici. De aci turcii i-au datu numele de İldirim, care va se dica fulgeru. Pe langaacésta calitate : elu era fôrte rezervatu : nu comunicá cugetele séu planurile sale nimerui ; si executarea lucruriloru mai difficili n'o incredintiá nici unui-a d'in amicii sei : elu lucrá de sine si prin sine.

(4) *Elledin*. Pare a fi unulu d'in acei gubernatori persiani, cari pe timpulu lui Ginghis-canu a scuturatu jugulu persicu. Că-ci Asi'a pe atunci era impartita numai in dué imperiuri séu regate : alu monarchului de Persi'a, si alu imperatului grecu de Constantinopole. Principatulu lui Elledin fa ea o parte d'in Armeni'a superióre.

unu nou bellu ilu chiamà inderaptu in Asi'a. Cuturum-Baiazet (5) principe de Costamoni, crediendu ca imperatulu este cu multu mai incurcatu in afacerile europene, decâtu se mai pòta cugeta la cele d'in Asi'a, calca provinciile turcesci d'in Asi'a minore si le devasta. Baiazetu audindu acés'a, a cugetatu ca mai bine va fi a conserva possessiunile proprie, de câtu a cuceri tierile altora, si lasandu generaliloru sei comand'a in Europ'a, pleca immedîatu cu mare parte a armatei sale si intrâ in Asi'a. Ajunsu aici, aude ca Cuturum-Baiazetu, auctorulu incendiului, a moritu; prin urmare n'avù timpu a incerca fortun'a lui Marte; câ-ci Isfendjarbeg, fiulu lui Cuturumu, vediendu mórtea parentelui seu, si mai puçinu temerariu séu mai multu prudente de câtu acesta, schimbâ planulu si tramise ambasadori la Baiazetu. pentru a'i cere iertare de crim'a parentelui seu si a'i spune d'in partea sa, câ desapróba fapt'a repausatului ca fôrte neintielépta; si déca parentele, prindiendu arm'a contra Sultanului, a causatu pedeca cursului victorieiloru ottomane, fiulu seu nu scie alta reparatiune pentru acésta offensa, de câtu a promite si a intari cu juramentu câ va fi pururea vasalulu Sultanului. Situatiunea de atunci a imperiului nu permitea lui Baiazetu a fi prè-severu, si prin urmare primì pe Isfendjarbegu in bunele sale gratie, si puse garnisóne in cetatile Costamoni, Tarakliborli si Othmangik (6). Dupa aceste, trece iute cu trupele sale érași in Europ'a, si in acea espeditiune ocupa cetatea Selanik séu Thessaonica.

VICTORI'A DELA NICOPOLE

V. Dupa aceste espeditiuni bellice, Baiazetu se întórse la Prus'a spre a da trupeloru cevasi repaosu. Abiá inse ce începuse a gusta dulcé-

(5) *Kiuturum* seu *Kioturum*. Se pare ca si acesta fusese unulu deintre susu memoratii satrapi ai Persiei. Dupa numele seu s'ar parea ca suferise de vreunu morbu in pitióre séu la inchiaieturi, cumu ar fi podagr'a; pentru-ca Kioturum turcescu semnifica unu paralicu, séu omu pe care nu'lu tienu venele, séu schiopu.

(6) *Osmangick*. Cetate, dupa cumu ne spune Busbeque, in Bithinia d'incolo de muntele Olimpu. E fôrte insemnata la turci, fiind-câ este fundata de Othmanu, primulu loru imperatoru: si este singura in totu imperiulu, care a conservatu numele fundatorului seu. de si suntu multe altele cari au aceiasi insemnate de a fi fundate de Sultani. Dar este usu trecutu in lege, ca imperatorii se nu 'si pòta da numele de câtu numai la Giamie, precumu amu observatu mai in susu (*).

(*) A se vedé la capu 4, not'a 9.

ti'a odihnei, și curierii veniau unulu dupe altulu chiamandu-lu in Europ'a, si anuciandu-i ca Sigismundu, regele Ungariei facendu liga cu ceilalti principii crestini (7), cu armata de 100 mii de ómeni a intratu in tierile turcesci, si vinu a impresora Nicopolea. Baiazetu, care nu cunóscea nimicu mai periculosu pentru caus'a sa decâtu in-tardíarea, 'si aduna cu celeritate incredibile glótele sale d'ín Asi'a si Europ'a, merge dreptu in contra inimicului, si asiá cu vre-o 60 mii de ómeni, 'lu ataca cu atât'a furia, in câtu indata la prim'a lo-vire crestinii remanu batuti, si nimiciti cu totul. Mai toti capii con-federatiloru lui Sigismundu sunt parte ucisi parte prinsi; insusi Si-gismundu numai cu greu a potutu scapa. Se díce ca elu a fugitu mai antaiu la Constantinopole (8), si de aci pe mare a luatú calea spre tierile séle. Dupa acésta victoria s'au aflu in castrele crestiniloru o multíme de instrumente si munitiuni bellice, precumu si summe prodigióse de aurú si argintú; cari tóte le-a întrebuintiatu Baiazetu pentru a edifica in Adrianopole si in Prus'a câte-o Giamìa superba si metrese magnífica, si afara de aceste anca o Darush-Shifa (9) grandiósa.

BAIAZETU FORTIFICA STRINTOAREA DELA NICOMEDIA

VI. Baiazetu neavendu acumu de a se mai teme de principii dein Occidente, se întórse cu tóte puterile asupra Thraciei, cuceri unu

A. 797

I. C. 1395

(7) Turcii numescu in cartiló istorice si in epistolele lorú *Isevi* pe toti crestinii atunei, candu voru se le faca complimentu. Asia, pentru esemplu, pe principele Moldaviei ilu intitúlédia: «*Kidvetul Umerail Milletil Mesihie . Omdetul K'uberaíl taifeti Issevie*»; adica: Celu mai escelente intre principii de sect'a lui Messi'a, celu mai escelente intre popórale cari credu in Isus. De altminterea ei dau la toti crestinii numele ins ultatoriu de *Ghiavr*, infideli; cumu si *Kiafir*, blasfematoriu (hulitoriu) de Dumnedieu, si *Kiefere*, poporu blasfematoriu de Dumnedieu, éra in pluralu *Kruffar*, omeni blasfematori; mai incolo *Naesrani*, adeca nazarineni; éra greciloru le dicu *Iunani*, si evreiloru *Ibrani*.

(8) *Constantinopole*. Toti istoricii crestini, in specialu Filipu Loniceriu, diligentele compilatoriu de evenimentele turces'i, arata ca Sigismundu dupa acésta perdere a fugitu la Constantinopole, si de aci prin varie schimbari ale sortiei au ajunsu in fine in imperiulu seu.

(9) *Darush-Shifa*. Casa de sanetate; cá-ci *Dar* însémna casa, *Shifa* medicamentu. Aceste sunt nice spitaluri maretie, fundate de imperatori in imediata apropiere de Giamie. Au inspectori pusi de imperatulu, éra venitulú in bani dein care se in-grij scu bolnavii, li se dà dein veniturile giamiei, in a carei apropiere se alla.

castelu şituatu la tiermurii marei-negre, cam siese-dieci mille distantia dela Constantinopole, si pentru a taia Europeaniloru tóta comunicatiunea cu Asi'a, le inchise calea, edificandu o cetate nuôa intr'unu locu numitu Bogaz Kesen ; o fortificà bine si o numì Giuzelhisar (10).

LA PERVASIUNEA VEZIRULUI DESISTE DELA CUCERIREA CONSTANTINOPOLEI

VII. Assicurate marginile imperiului de tôte partile, Baiazetu anca in acelu anu merge cu armata mare pana sub murii Constantinopolei, fora ca se dea de cea mai mica resistentia (11). Tôte erau preparate pentru a dá assaltu cetatiei, candu marele veziru vine si-si ia libertatea de a disvade pe Sultanu dela obsidiune, dicendu'i in cuvente alese: «Imperiulu ottomanu este degiá atâtu de mare si intinsu, «in câtu elu pôte impune legi nu numai la tóta Asi'a, cì si la cea «mai mare parte a Europei: indestuliti-ve cu aceste vaste domeniiuri, «pentru cá se nu mai escitati invidi'a principiloru crestini. Potes- «tatea vóstra este degiá atâtu de mare, in câtu n'aveti de a ve teme «nici atunci, candu tóta lumea s'ar scula si si-ar' uni puterile contra «vóstra. Dar', de unu lucru trebe se ne tememu. Cetatile de cu- «rendu cucerite, pe câtu timpu spiritele locuitoriloru anca nu sunt «impacate, se voru incerca la cea d'ânteuu ocasiune a scutura ju- «gulu ottomanu spre cea mai irreparabile dauna a imperiului. Lu- «mea tremura de armele ottomane. Déca va strabate scirea despre «obsidiunea Constantinopolei, nu me indoiescu ca toti principii «christiani isi voru intrunè poterile loru, voru declara bellu musul- «maniloru si se voru adopera dein tôte poterile, cá se conserve im- «periulu grecescu, pentru cá ei sunt de parere, cá apunerea acestuia

(10) *Giuzelhisar* sèu castellu frumosu. Asta-di se n imesce *Bogazghècid* sèu canalulu strimtoarei de mare, intre sinulu mării Marmora si muntii de Niceea, numiti Iznik daglari. De aici, d'in a'esti muntii se provede Constantinopolea cu materialu pentru edificarea caseloru si construirea de nài.

(11) *Fara resistentia*. Crestinii atribuie redicarea obsidiunei dela Constantinopole parte rugamentelorui Emanuel Paleologu, parte fricei de apropiarea lu Temurlenky. Ma acèsta espediune a lui Temurlenky cade cu siepte ani mai tardiù ; mai departe este lucru absurdu a supune, ca Sultanulu s'ar fi abatut i at'itu de usioru dela scopulu seu pentru placerea lui Paleologu. Prin urmare, ni se pare cá este mai a própe de adeveru aceea, ce amu relatatu noi, basati pe analile turcesci.

« amerintia la tóte celelalte staturi perire, de care nu voru potea
 « scapa ; pentru-ca ei nu sunt asia de nauci cá se nu védia, ca per-
 « diendu-se capital'a imperiului grecescu, apoi rapedele progressu
 « alu armelor ottomane nu va da de nici o resistentia. Deci de si
 « eu nu desperu cá cetatea acésta se póte cuceri, totusi sunt de pa-
 « rere cá cucerirea ei se mai fia amanata, pentru-cá nu cum-va
 « apucandu-ne de prea multe, se venimu in periculu de a perde cele
 « castigate pana acilea cu atátea fatige. Totusi, pentru cá se profi-
 « tamu ceva dela fric'a in care se afla acuma locuitorii Constantino-
 « polei, se se tramita soli la Istambulu-Teccuiri (12) si se i se puna
 « ori-ce conditiuni va voi Baiazet. Acela in locu se le respinga, le
 « va accepta ca unu daru cerescu, dein cauza ca elu abia pote spera
 « se scape dein acestu pericolu.

ELU TRAMITE SOLI LA IMPERATULU GRECILORU

VIII. Baiazetu apróba opiniunea vezirului, si tramite delegati la
 imperatulu Paleologu cu scrisóre in urmatorii termini: « Prin indu-
 « rarea divina, imperiulu nostru, carui Dumnedieu n'a pusu margini,
 « a suppusu mai tóta Asi'a, si mai multe tieri intinse in Europ'a.
 « Numai cetatea Constantinopolei este inderetu. Afara de murii ei
 « nu ti-a remasu nimic. Poti vedé dar pré usioru, ca o coróna tre-
 « be se aiba unu capu care se o pórté. Asiá, inainte de a proba sórtea
 « unui bellu infelice, si de a vedé tristulu spectaclu de macellulu
 « atátoru ómeni innocenti ; inainte de a vedé destructiunea inevi-
 « tabile a cetatiei tale, care nu se va poté atribuí decátu obstinati-
 « unei tale si impietrirei animei tale ; noi te provocamu si admo-
 « nimu prin cuvente amicabili, ca se dai cetatea. 'Ti lasamu in voia,
 « a pune tu conditiunile. Er' déca te vei oppune, noi suntemu si-
 « curi ca'ti va paré reu cá n'ai urmatu consiliulu nostru ; atunci inse

(12) *Istambol Tekkiuri*. Istambol se vede a fi nune corruptu d'in Constantinopole séu d'in fras'a vulgara grecésca *έξ τῆν πόλλιν*. Atátu invetiatii turci, cátu si imperatorii in mandatele loru scriu Constantinie. *Tekkiur*, déca 'mi è permisu a coniectura este o corruptiune d'in τῶν κερίων. Se scrie inse câte-odata si *Ciasar* si *Gaisar*, *Caesar*. Afara de acést'a, *Tekkiuri* este unu titlu ce turcii dau gubernatoriloru crestini precum : Selanik *Tekkiuri*, gubernatoru de Tessalonichi'a ; Gieliboli *Tekkiuri*, gubernatoru de Gallipole.

« va fi prè-tardîu. » Acesta era coprinsulu scrisorei. Delegatii inse aveau instructiuni, ea, in casu candu ar' vedea ca grecii sunt resoluti a defende cetatea, ei se indulcésca pretentiunile, si se inchieia pace sub conditiunea unui tribut anuale.

GRECII SE SUPUNU LA TRIBUTU ANUALE

IX. Admisi delegatii in cetate, au prezentatu lui Palèologu scrisòri'a Sultanului. Imperatulu mai spaimentatu de cumu se cuvinea in dignitatea sa, se invoi a implini pretentiunile lui Baiazetu: elu nu vedea alta scapare pentru a'si conserva corón'a si a salva capital'a; si consimti a inchieiá unu armistitiu pe diece ani sub urmatòriele conditiuni: « Paleologu va respunde in totu anulu unu tribut
« de diece mii de Tiuluri Altun (13). Ottomaniloru li se permite
« de a edifica în Constantinopole un'a Giamia, si Mekkieme; ei
« voru institui acolo si unu Cady, a carui jurisdictiune este limi-
« tata asia: déca unu crestinu d'in Constantinopole are cèrta cu unu
« musulmanu, se o judece patriarchulu cetatiei; ér' déca duoi mu-
« sulmani au cèrta intre sine, se o judece Cady loru: asemenea, déca
« crestinii in Adrianopole ar' avea cèrta intre sine, s'o decida pa-
« triarchulu acelei cetati; ér' déca cèrt'a este intre crestinu contra
« unui musulmanu, s'o decida Edrene-mevla-si » (14)

SE EDIFICA GIAMIA IN CONNSTATINPOLE

X. Aceste au fostu conditiunile armistitiului, dupa care turcii au edificatu in Constantinopole prim'a Giamia, pe candu crestinii inca

(13) *Tiuluri Altun*. Nominatiune particulara pentru ruspii (ducatii) turcesci, cari sunt egali ducatoru venetiani, si valorèdia trei sute aspri (*). *Tiuri*, cuventulu in sine, deriva dela vulgarulu grecescu φλορι.

(14) *Edrene-mevla-si*. Jude eclesiasticu in Adrianopole. *Edrene* este Adrianopolea, si *Mevla* (**) jude eclesiasticu, inferioru in rangu lui Istambol Effendi si lui Cadiju-iaskier. Si este ca si articolulu grecu ὁ; ca cum amu dice: Ο Μολαῶ τῆς Ἀδριανουπόλεως; ὁ Ἄγας τῶν Ἰανιτζήρων. Jude de Adrianopole; Ag'a Ianiceriloru). *Mola* sunt in mai multe cetati; dar' numai celu d'in Constantinopole, in onòrea acestei cetati, are titulu de Effendi; ceilalti se numescu puru si simplu *Mola*, precumu: *Misr-Molasi*, judele Egyptului; *Biurusa-Molasi*, judele de Prusa; *Haleb-Molasi*, judele de Aleppo.

(*) Siepte si diumetate lei (franci) *Tr. Franc.*

(**) *Mevla* de comanu se pronuntia *Mola*.

domnia in acea cetate. Giami'a aceea pene in diu'a de asta-di se numesce a lui Daud Pasia (15), si apoi o Mekkieme (16).

TAMERLANU INTRA IN ASIA

XI. Pe acea cale nu numai insigniele imperiului ottomanu, ci si religiunea máhomedana a fostu introdusa in capital'a imperatiloru grecesci : prognosticu fatale de proxim'a stingere a lineei imperiali. Grecii de aci inainte se poteau considera cá suppusi de fapta ai lui Baiazetu, cu tóte provinciele lor si cu capital'a lor cu totu. Dar' ori-cari ar' fi fostu cugetele lui Baiazetu in asta privintia, aceeași fortuna care 'lu elevase atâtu de inaltu, prin unu jocu alu seu l-a si resturnatu. Pe candu se bucurá de triumfele sale in Europ'a, si in ambitiunea sa nu cugetá la alta decâtu la imperiulu a tóta lumea : Temurlenkj (17) omu de origine obscuro, si alesu rege la Scythi, isi aduna armata numerósa de tataru orientali, irrumpe in Asi'a, si face se tremure tóte provinciele de elu, subjugandu mai multe cetati parte de ale persianiloru, parte de ale turciloru.

I SE OFFERE CONSTANTINOPOLEA, DAR REFUSA

XII. Paleologu in starea critica in care era, tramise delegati la

(15) *Daud Pasia*. Daud séu Davud, pronuntiatuone turcésca a numelui ebraicu David.

(16) *Mekkieme*. Pretoriulu séu sal'a de audientia, unde se desbatu si se decudu causele. *Mukkiem* semnifica forte, stabilu, firmu ; si *Aiukim*. sententia, decretu. In Constantinopole sunt mai bine de dóue-dieci de *Mekkieme* ; d'intre cari cea principale se numesce *Mekkiemei Mahmud Pasia*, lela numele fundatorului, care a fostu si mare veziru.

(17) *Temurlenkj*. Nascutu d'in hórd'a séu tribulu Ciagatianu, barbaru dupa nasceru, dar' finu si fórte cultu dupa creștere. Adeveratulu seu nume e Temurlenky, care in limb'a comuna s'a coruptu in Tamerlan, éra in limb'a persica insémna schiopu ; si se dice ca elu intr'adeveru ar' fi avutu acestu defectu. Proba, urmatóri'a istorióra, ce tradițiunea turcésca o a conservatu despre elu. Intre mai multi alti captivi persiani era si unu pictoru judecatu la mórtu. Aducéndu-lu la locul de supliciu, a rugatu pe Tamerlanu, ca se n' lu uciga, cáci cu elu ar' peri artea picturei, si déca vré, ilu va convinge despre escellentia acestei arte chiar prin figur'a insasi a lui Tamerlanu. Acesta consimți, si ordiná se'i faca portretulu. Pictorulu se puse, si vedíendu ca Tamerlanu è schiopu de piciorulu dreptu, si orbu de ochiulu stangu, ilu depinge cu piciorulu dreptu cam plecatu séu strimbu, si cu ochiulu stangu inchisu, in pozițiunea unui omu care fiindu la venatu, vré se descarge o sageta si tientesce cu ochiulu dreptu. Tamerlanu admirandu agerimea de spiritu a pictorului, ii darui viéti'a si libertatea.

Tamerlanu, pentru a se plange de injuriile ce suferă de la Baiazetu, si a'i implora ajutoriulu, promitiendu a i se face vasallu si a'i dă imperiulu in feudu. Temurlenkj a respunsu ca voiesce a'lu protege si a'lu defende contra inamiciloru sei, dar' ca nu'lu lasa consciinti'a a pofiti avuti'a altui-a. O ! generositate incomparabile dela unu barbaru ! (18).

FACE BELLU LUI BIAAZETU

XIII. In realitate, acesta anca a fostu unulu d'in motivele , ce au indemnatu pe Temurlenkj a'si intorce armele contra lui Baiazetu. Insii scriitorii turci dicu : la anulu Hegirei 800. Ahmedu Halamir(19) chanulu de Bagdadu, se revoltase contra Sultanului dein Egiptu, dela care dependea, si nepotendu inghiti unele injurie ale acestui-a, se arunca in braçiale lui Baiazetu ; care apoi cu propriile sale medilôce rupendu dela Egiptiani provinciile Ilbistan, Malati'a, Diurge si Nehbi, le adnecșă imperiului seu. La reintôrcere d'in acêsta espedițiune , Baiazetu irrupse in provinci'a Azerbegianu (20) supusa prin-

A. 800

I. C. 1397

(18) *Dela unu barbaru.* In adeveru, generositatea acestui principe barbaru nu pôte fi admirata destulu ; respunsulu seu merita a fi transmisu posteritatiiei in litere de auru. Paleologu i ofere imperiulu seu si capital'a sa ; Temurlenkj i promite ajutoriu, dar' refusa ofertulu, si tramite urmatoriulu generosu respunsu : « Nu este justu a schimba nimicu intr'unu imperiu atatu de anticu, nici a supune unui jugu strainu » o casa atātu de mare si ilustra, a carei reputatiune au ajunsu pên' la tatari ». Acêsta marime a animei sale i-a datu poterea de a sustiené sangerôsele lupte, si de a forma armate totu atātu de grandioșe, dêca nu mai superiori, ca ale lui Dariu si Xerse atātu de renumite in istoria.

(19) *Ahmed Halamir.* Unulu d'intre acci satrapi persiani, despre cari de atâte-ori amu vorbitu. *Halamir* in limb'a arabica însémna domnu actualu si perpetuu. Totu istoricii, atātu persiani câtu si turci, convinu intr'aceca, ca dela timpulu lui Halamir încôce s'a transferatu scaunulu imperiului persianu dela Babiloni'a (turcesce Bagdad) la Revanu, si de aici la Ispahan. Babiloni'a de asta-di, ce turcii o numescu Bagdad, nu è situata in partea orientala a Eufratelui, ci in partea occidentala, care cauta spre Europ'a ; in partea orientala se vedu resturi multe de ruine, cari dupa afirmatiunea unanima a istoriciloru arêta, ca aici a fostu Babiloni'a antica. — In Indiele orientali se vede si asta-di unu turnu micu, care turcii 'ln numescu Cusiū Chnabuyisi séu turnulu paseriloru (*).

(20) *Azerbegianu.* A se vedé not'a II. Capu I.

(*) Séu Cuibulu paseriloru.

cipelui Tahrinbeg (21), si dupa ce invinse pe gubernatorii séu satrapii provinciei, impuse lui Tahrinbeg unu tributulu anualu fôrte considerabile. In urma, prin unu sentimentu de clementia, séu pentru cà tributulu i se parea prea greu, restituì provinci'a lui Tahrinbeg. Puçinu dupa aceea, Baiazetu, séu ca 'i parea reu de acestu actu de bunetate, séu ca 'i venì suspecta fidelitatea lui Tahrinbeg, de si acesta respunsese tributulu pe acelu anu, 'i luà femei'a si pe duoi copii, si-i duse cá ostatici la Prusa. Alti auctori, mai puçinu acreditati la turci, dîcu ca Baiazetu ar fi fostu fôrte inamoratu in femei'a lui Tahrinbeg, si pentru aceea o ar' fi luatu cu forti'a de la acesta. Ori cumu ar' fi, Tahrinbeg ne potendu suferi injuri'a comissa ori prin adulteriu ori prin violentia, se retrase indata dela Baiazetu, și merse la amiculu si protectorulu séu Temurlenkj, unde plangendu-se pentru nedreptatea ce suferise, prin acêsta provocà unu bellu terribelu in contra lui Baiazetu.

ILU INVINGE SI 'LU DUCE IN CAPTIVITATE

XIV. Temurlenkj induplecatu prin perseveranti'a lui Tahrinbeg séu prin a lui Paleologu, séu prin amenduoi, in anulu Hegirei 804 se puse in fruntea unei armate valoróse de Schyti, si merse la lupta contra lui Baiazetu. Ostirile amenduóe se intelnescu aprópe de Prus'a (22), cetate renumita in Bithini'a. Aci se da o lupta d'in cele

A. 804

I. C. 1401

(21) *Tahrinbeg*. Acesta anca a fostu unulu d'in gubernatorii séu satrapii, cari au scuturatu jugulu imperiului persianu, debilitatu prin desele incursiuni ale Tatariloru.

(22) *Aprópe de Prus'a*. Cei mai multi scriitori crestini tienu, ca acêsta batalia a avutu locu pe tîermurii Eufratelui; dara istoricii turci dîcu in unanimitate, ca Temurlenky immediatu dupa bataia a intratu in Prus'a, capital'a Bithiniei; proba evidente, ca acêsta lupta sangerósa s'a petrecutu pe siesurile acestei cetati. Geografii sciu prè-bine distanti'a de aici penè la Mesopotami'a. Dar' acêsta opiniune a scriitoriloru turci se confirma anca si prin alta impregiurare; ei dîcu, ca Temurlenky campatu cu armat'a sa langa Iengishehir, séu Neapole in Asi'a-mica, a remasu aici trei dile petrecèndu-si cu Nasradin Hogea, bufonu séu mai bine Esopu turcu; care cu fabulele sale intratátu l-a incantatu, in càtu a lasatu cetatea libera si neatacata. Pentru a satisfacé curiositatea lectoriloru, voi face o digressiune dela materia, si voi estrage d'intr'o carte șcrisa in limb'a turcésca. câte-va singularitati despre acestu omu. La faim'a despre apropiarea lui Temurlenky locuitorii cetatiei Ienishehir, unde se tieana si Nasradinu, facu tóte preparativele pentru a se pune in stare de apărare. Nasradin s'a pusu cu tóta seriositatea a'i disvade, offerindu-se de a merge d'in partea loru ca

mai furióse si mai obstinate ce s'au vediutu candu-va : de amenduóe partile se lupta ca egale bravura, dara nu cu egalul successu : trei-sute-patru-dieci de mii de ómeni cadiussera morti, si lupt'a anca totu tienea. In urma turcii sunt invinsi ; Mustafa, fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu ucisu pe candu se luptá cu barbatia extraordinaria ; Sultanulu insusi prinsu. Acestu Baiazetu, spre esemplu memorabile alu jocului fortunei, cadiù intr'unu momentu d'in culmea gloriei ; elu fù inchisu intr'o colivia de feru, unde 'si terminà viéti'a. Asia patiescu acei-a, cari se credu superiori fortunei : ea,

delegatu la Temurlenky. Candu era gat'a se plece, ii veni aminte ca ce presentu ar fi mai acomodatu se duca inímicului pentru a'lu imblandi si a'i castiga binevointi'a atátu pentru sine cátu si pentru concetatiunii sei ? In fine se resolvì se'i duca póme. « Dar — díse elu in sine — unu consiliu bunu in dílele rele, totdeauna è bine-venitu. « Se intrebu mai ántáiu pe nevésta-mea. Ce cugeti, ii díse elu, ce póme ar placé mai multu lui Tamerlanu, smochine sau gutuie? » Gutuie—respunse ea — ca sunt mai mari si mai frumóse ; sciu ca'í voru placé. » Atunci díse elu : « Ori-cátu de bunu ar' fi consiliulu iu casuri de nevoia, dar' consiliulu muierei niciodata nu è bunu. « Io voi duce smochine, si nu gutuie ». Deci aduna iute câte-va smochine si alerga cu ele la Tamerlanu. Acest'a intielegéndu ca faimosulu Nasradin Hogia a venitu in castre ca delegatu d'in partea cetatiei, dede ordinu a'lu introduce la sine. Bietulu Esopu turcescu era plesiu ; Tamerlan vediendu acést'a, ordinà se i se arunce tóte smochinele un'a câte un'a in capu. Servitorii punctuali, esecuta ordinulu ; ér' Nasradinu la fia-care Jovitura strigá cátu potea, dar' fórte seriosu : « Laudatu se fia Dumnedieu ! Laudatu se fia Dumnedieu ! » Tamerlanu curiosu a sci ratiunea acestei esclámatiuni, ilu intrebá ce va se dica cu acésta ; ér elu, totu cu acelasiu sange rece , respunse : « Multiamescu lui Dumnedieu, ca n'amu urmatu svatulu muierei ; ca déca in locu de smochine ve aduceam gutuie, precumu a vrut ea atunci de siguru remaneam cu capulu spartu ». Dupa acestu accidentu Nasradinu ajunsu se se cunósca mai deaprópe cu Temurlenky si odata 'si luá libertatea de a'i face unu altu presentu de diece curcubete (*) fórte tinere, culesu numai de curendu si raritate anca. Temurlenky 'i remunerà presentulu cu diece taleri de auru. Câte-va díle in urma, candu curcubetele erau acumu pretutindenea destule, incerca ca unu caru plinu de acelea si le duce lui Temurlenky totu in presentu. Portariulu inse, care 'si adusesu aminte de profitulu lui Nasradinu cu cei diece crastaveti de mai nainte , nu 'lu lasa se intre, péné nu-i va promite ca 'i va da diumetate d'in recompens'a ce va primi pentru noulu presentu. Nasradinu se invoiesce, si se introduce la Temurlenky. Acest'a 'lu întreba ca ce voiesce ; ér elu respunde, cá i-a adusu in presentu acumu mai multi crastaveti decâtu mai înainte. Temurlenky da ordinu, se capete atúte báte cáti crastaveti au adusu. Se numera crastavetii, si sunt cincii sute. Nasradinu a trebuitu se se supúna ; si suffere cu tótá patienti'a duóe-sute-cincii-dieci de lovituri. Candu au ajunsu la acéstu numéru

(*) Vulgo creștăveți, crăștăveți séu crastăveți.

prin unu capriciu, pôte se arunce pe cei mai potenți in starea miserabile de sclavi. Temurlenky immediatu dupa acésta victoria, intrá in Prus'a, si 'suppuse potestatiei sale pe celelalte tieri asiatice.

CALITATILE LUI BAIAZETU

XV. Acestu sultanu, demnu de memori'a ómeniloru atatu pentru fortun'a sa buna, càtu si pentru cea rea, a domnitu patru-spre-diece ani si trei luni, si a traitu ani cincideci-si-optu. Principe de o inima intrepida; politicu rafinatu intru a sci alege momentulu si oca-siunea propria affaceriloru sale. Incomparabile in promptitudinea de a ridica armat'a si a o trece in locurile cele mai departate: de aci se si numi *Ildirim* séu fulgeru. Era colericu: defectu ce'lu au mai tote spiritele mari; dar' iritatieunea 'i trecea indata, si gratio-sitatea 'i luá loculu. Amatoriu passionatu de architectura, elu in totu anulu lasá a se edifica câte-o moschea, giamia, medrese si imarete. Se spune despre elu, cà se portá cu mare stima catra eruditi si ómenii religiosi. Intre imperatii ottomani elu a fostu primulu care a portatu bellu pe mare; spre acestu scopu a construitu flóta de treisute de vase lungi (23), si pôte cà ar fi apucatu a domina si pe mare

incepe a striga ca: « elu si-a primitu partea fara scadere, si spera cà regele va face dreptate si portariului seu, dandu acestui-a partea ce i se cuvine». Regele intréba: «ce vre se dica cu acést'a?» «Amu facutu accordu — respunse elu — cu portariulu vostru ca se 'mpartimu in diumetate profitulu ce va aduce prezentulu meu: si nu-mai cu acestu pretiu m'a lasatu se intru la Maiestatea vostra». Portariulu fú chiatu indata, si recunoscendu accordulu, a trebuitu se se suppuna, si a primitu si elu contingentulu seu de duóe-sute-cincideci de betie. Cu timpu dupa aceea, Temurlenky care prinsese gustu de glumele lui Nasradinu, pentru a'lu incuragia, 'i dise se 'i céra ce va vré, si se fia siguru ca nu i se va refusa. Nasradinu 'i cerú nu mai multu decâtu diece taleri de auru pentru a face unu monumentu demnu de a trece la tóta posteritatea. I se numera banii; si elu se pune si face unu portalu de pétra in midi-loculu unui campu, si'lu provede cu tóte lacatele si incuietorile. Intrebatu fiindu ca ce insemnédia acésta pórtá extraordinaria, elu respunse: «Posteritatea cea mai de-partata, va conserva memori'a acestei porti chiar atatu de bine, precum va conserva si memori'a victorielor lui Temurlenky; cu acea distinctiune, ca pe candu acestu monumentu, labórea maniloru lui Nasradinu, va destepa risulu acelor cari 'lu voru vedé, pe atunci memori'a faptelor lui Temurlenky va stórcé lacrémi dela toti cari, dela unu capu alu lumei pén' la celaltu, voru audi de ele.»

(23) Vase lungi. Asupr'a acestui punctu scriitorii crestini differu de scriitorii turci.

déca dein nefericirea sa nu s'ar fi incurcatu in acelu bellu mare cu Temurlenkj si nu ar fi cutediatu a esi in persóna pe campulu bataliei.

FIII SEI

XVI. In càtu pentru fiii sei pe cari falsu i (24), numescu Erdogul,

Cei-a pretindu ca Muradu, tatalu lui Baiazetu, a fostu primulu care a introdusu usulu nãiloru la turci; pre candu cesti-alalti affirma, ca Baiazetu este auctorulu marinei turcesci; si dîcu ca antecessorii acestuia n'au trecutu strimtóraea dela Gallipole decâtu in barce mici, si déca au avutu vase, aceste au fostu luate numai imprumutu. Io d'in parte-mi tienu la affirmatiunile turciloru, cari pentru mine au mai multu pondu decâtu ale strainiloru.

(24) *Fiii sei.* Georgiu Phranza, marele vestiariu alu imperatului grecu, ne lasa scire multu mai confusa asupr'a filoru lui Baiazetu. Adeveratu, ca elu è contimpuranu si nu s'ar cadé se comitta erori, dar unui omu care in lucrurile despre imperiulu grecu, va se dîca in celle ce atingu patri'a sa, cade in dese contradictiuni, se pôte ierta prè usioru cá gresiesce în cele turcesci. Si nici nu'i facemu vre-o imputatiune, fiindu ca elu singuru dice in epilogulu istoriei sale, ca a scrisu oper'a sa pre candu era frantu de anii betranetiei si in esiliu, unde n'a potutu avé occasiune de a consulta acte publice, si p'au avutu altu sorginte decâtu memori'a sa. Apoi amu prepusu ca scrierile sale sunt falsificate de o péna moderna; ca-ci imi vine prè suspectu, candu vedu, pentru esemplu, in Cartea I. Capu 31. ca vorbesce despre Bogdani'a ca tributaria turciloru sub Mahomedu II, candu tóta lumea scie, ca acésta tíera numita Moldavi'a pe atunci, n'a fostu suppusa turciloru péné sub Solimanu I, candu principele Bogdanu o a suppusu acestui-a de buna voia, si numai dela acestu timpu si dela numele acestui principe au inceputu turcii a o numi Bogdania. Asemenea sunt inventiuni si suspecte circumstantiele cu cari insoçiesce descrierea batailoru civili intre fiii lui Baiazetu; istoricii atátu crestini càtu si turci nu sciu nimicu despre acelea. Elu dice aici, ca Baiazetu avuse cinci fiii: Moses, Iusuph, Iesse, Musulman si Mehemed, si ca Moses a cadíutu prinsu in batali'a contra lui Temurlenky; ceialalti patru frati ai sei au trecutu in Europ'a. Iusuph s'a facutu crestinu. Iesse, favoratu la inceputu de fortuna, a batutu pe Ungureni si pe Serviani; dar' in urma certandu-se cu frate-seu Musulmanu, s'a incaieratu cu acesta in lupta pe siesurile dela Capadoci'a, a ramasu batutu, si voindu a fugi a fostu prinsu si uccisu d'in ordinulu fratelui seu. Temurlenky atitia pe fratii Musa si Musulmanu, unulu in contra altui-a. Musa trece în Europ'a, unde cu ajutoriulu despotului Serbiei, suppone tóte provinciile Europei ce apartíenea la dominatiunea ottomaniloru. Musulmanu, luandu-si calea prin Constantino-pole merge in contra fratelui seu Musa in Europ'a, perde inse batai'a, si 'si perde si viétí'a, ucisu fiindu prin ordinulu acestuia. Dupa aceea, Emanuel Paleologu imperatu de Constanopole, chiama in Europ'a pe Orchanu, fiulu lui Musulmanu, si 'lu inarma contra lui Musa; dar' pe Orchanu ilu vinde vezirulu seu Sampanu, si i se scoçu ochii,

Issa, Calepin, Ciricelebis si Cibelin (25), scriitorii crestini sciu se spuna multe lucruri despre ei; dar sunt desmintiti prin cursulu istoriei si prin datele istoriciloru turci. Acestia in unanimitate afirma, ca Baiazetu au avutu patru fii, anume: Mustafa (26), care a cadutu in batai'a cu tatarii lui Temurlenkj, apoi Soliman, Musa, si Mahomedu. Cesti trei d'in urma adeca: Solimanu Celebi, Musa Celebi si Mahomedu, au fostu toti Sultani portandu sceptrulu turcescu; dar' numai Mahomedu se numera intre imperatorii ottomani; ceea ce vomu vedea mai pe largu in cursulu acestei istorie.

Musa vine apoi a 'si isbendi contra lui Emanuel, si appare cu flota grandioasa inaintea Constantinoplei; perde inse batali'a, si lasa acestu bellu intr'atatu. — Mahomedu ambla la inceputu ratecindu d'intr'unu locu intr'altulu, si 'si sustienea, viétia cu lucrulu maniloru sale. In urma, principele de Capadoci'a i da ajutoriu, si declara bellu fratelui seu Musa. In duoe lupte a fostu batutu; dar' reinteritu prin ajutorulu principilor de Serbi'a si de Bulgari'a, reinnoi bellulu contra lui Musa, si corumpendu pe officarii acestuia, remase in urma invingetoriu. Musa fu prinsu in fug'a sa, si ucisu de unulu d'in generalii sei. — Acésta è narratiunea ce ne da Georgiu Phranza. Si tote aceste fapte urmate un'a dupa alta, le indésa intr'unu intervalu numai de trei ani si duoe luni. Cãta absurditate este aci, o pote vedé ori-cine, care pricepe numai ceva d'in chronologia; prin urmare me credu dispensatu de a o mai demonstra.

(25) *Calepin, Ciricelebis, si Cibelin.* Tote sunt numiri corupte d'in cuventulu turcescu Celebi. Amu notatu mai in susu (*), ca cei mai de frunte d'in junii turci isi adogou numelui loru propriu numirea de Celebi, precum Solimanu Celebi etc. Ciricelebis pare a fi coruptiunea d'in cuventulu vulgaru grecescu. Κύρις, diminutivu d'in Κύριος, domnu; cá-ci Phranza in cartea I. capu 82 da lui Mahomedu I. supra-numele de Cyritzis.

(26) *Mustafa.* Fiindu celu mai mare alu lui Baiazetu. Toti scriitorii crestini si turci dicu cu acestu Mustafa remase mortu in batai'a contra lui Temurlenky. Dupa bataia corpulu seu fu cautatu cu de-a-meruntulu printre morti, dar' nu l'au potutu cunoşce nimene; nici dupa aceea n'au apparutu in nici-o parte, nici intre captivi, nici altu unde-va; de aici s'a datu epitetulu de Nabadid séu perdutulu. Unii scriitorii crestini ilu numescu Erdogul, dar nu sciu pe ce motive. Atãtu-a è sciutu, ca in totu cursulu istoriei nu obvinu decâtu patru fii ai lui Baiazetu, dara intre acesti-a nu este Erdogulu

Principi contimpurani lui Baiazetu in Europ'a au fostu:

La Constantinopole. Ioanu Andronicu Paleologulu 1384—1388; si Emanuel Paleologulu 1388—1418.

In Occidentu. Venceslau fiiulu lui Carolu IV. 1378—1399; si Robertu de Bavari'a 1399—1410.

In Angli'a. Richardu II. 1377—1399; si Henricu IV. 1399—1412.

In Franci'a. Carolu VI 1380—1422. *Tr. Angl.*

(*) A se vedé la capu 4, nota 27.

INTEREGNULU SUB SOLIMANU CELEBI

FIULU LUI HILDIRIMU BIAAZETU

CARTEA II. CAPU I.

SOLIMANU SE PROCLAMA IMPERATU

I. Dupa ce marele Baiazetu caditu in captivitate, fu inchisu incolivi'a de feru precumu vediuramu, éra Mustafa fiulu seu celu mai mare remase mortu in batali'a cu tatarii, celalaltu filiu alu seu Suleimanu Celebi (1) scapandu prin fuga inpreuna cu Ali pasia, marele viziru alu tata-seu, trecù la Nice'a, pentru a scapa de persecutiunea

(1) *Suleimanu Celebi*. Istoricii crestini dau acestui principe diferite numiri, precum Calepin, Cyricelebis, si Cibelin. Turcii n'au in limb'a loru nume proprie de acestea; si dupa etymologi'a loru n'au nici-o semnificatiune. Totu ce se pòte dice este ca, precumu amu insemnatu mai in susu (*), aceste sunt derivate in modu coruptu dela cuventulu Celebi. De altminterea, sub tóte aceste numiri nu se pòte intielege altulu decâtu Soleimanu alu nostru; că-ci elu è acela Capelinu, care scapandu d'in batali'a cu Tamerlanu, se retrase la Adrianopole, unde fu proclamatu rege de catre suditiu sei. Inse nici elu nici fratele seu nu se numera intre imperatii ottomani, de si ei au gubernatu imperiulu turcescu in intervalu de unu-spre-diece ani; si nici cu titlulu de Padischah, care este numele usitatu alu Sultaniloru, n'au fost onorati nici-odata. Ratiunea aci este, ca nici unulu nici altulu n'a domnit numai singuru in imperiu; ci au gubernatu separatu, unulu in Europ'a si celalaltu in Asi'a; pene ce au peritu amenduoi prin mutuali imparechiari si fraticidiu; ér Mahomedu fratele loru au trasu apoi la sine potestatea imperiului intregu, și se considera de alu cincile-a rege séu imperatu alu turciloru.

(*) A se vedé not'a 21 la capu 5 cartea I,

fatalei sale sorti. Aici, după câtu-va timpu isi reve nî in curagiu, si trecêndu preste marea Marîmora vine la Adrianopole, unde tru-pele remase in Europ'a l-au salutatu imperatu.

INTIMPINA CU DESPRETIU PE DELEGATII LUI TEMURLENKJ

II. Temurlenkj dupa victoria (2) a intratu in Prus'a, de unde tramise delegati la Solimanu cu scrişore de urmatoriulu cuprinsu : « Me dóre de catastrofa pe câtu de neasteptata, pe atâtu de incom-
« prensibile a parintelui Vostru Iildirim. Dar' trebe se recunóscemu,
« ca Dumnediu scie umili pe aceia, cari orbiti de ambitiune nu vreu
« se asculte de alta lege, decâtu de arbitriulu loru, creîndu ca
« este justu totu ce le dictédia vanîitatea propria. Io m'asiu poté falli
« ca pen'acumu mi-a favoratu sórtea peste tóta asteptarea ; si nime
« nu'si póte imagina prosperitatea la care amu ajunsu. Dar sórtea
« inamicului meu m'a atinsu, si voiu a pune margini buneii mele for-
« tune, pâna a nu venî se me infrene ea pe mine : Voiu prin urmare
« se uitu ca amu fostu inamiculu lui Baiazetu. si sunt dispusu a fi
« cá unu parinte pentru fiii sei, déca si ei voru fi dispusi a recunó-
« sce grati'a invingétoriului loru. 'Mi sunt de adjunsu tierile cate am
« cuceritu pên'acumu, si nici-odata nu me voiu increde la indem-
« nurile capritióse ale fortunei ». Ori cine s'ar fi impresionatu de
« aceste promissiuni frumóse ale unui invingétoriu, numai ànim'a lui
« Solimanu a remasu nemiscata. Elu nu putea uita, ca este fiulu u-
« nui parinte care nu primiá, ci dictá legi. Tratà pe delegatii lui Te-
« murlenkj cu despretiu, si 'i tramise inderetru c'unu respunsu fôrte
« arrongante (3). Dar' superbi'a lui a fostu in urma si caus'a calamita-
« tiloru sale.

TEMURLENKJ FACE PE MUSA IMPERATU IN ASI'A

III. Temurlenkj audiendu respunsulu lui Solimanu, dfse in sine :

(2) *Dupa victoria.* Proba evidente ca batai'a a avutu locu nu in Mesopotani'a, ci in Bithini'a, precumu amu observatu mai in susu (*).

(3) *Respunsu fôrte arrongante.* Scriitorii turci nu ne-au conservatu textulu propriu alu acestoru scrisori ; atesta numai justulu resimtiementu alu lui Temurlenkj contra lui Suleimauu.

(*) Not'a 21 la capu 5 cartea I.

binefacerile nu sunt de a sé impune ingratiilor ; si tramitiendu dupa fratele aceluia , Musa Celebi (4) i conferi cu generositate imperiulu, dicendu-i : « Primesce ereditatea parintelui teu ; cá-ci nu re-
« gate , ci inima regale cautu eu » (5). Musa neindoiindu-se in sinceritatea promissiunei lui Temurlenkj plecà ip diu'a urmatória la trupele d'in Asi'a, cari avusessera fericirea de a scapa de macellu, séu mai bine pe cari le crutiase bunetatea invingétoriului. Acestea ilu proclamara imperatu, si asia Musa castigà imperiulu in Asi'a (6).

SOLIMANU 'LU PROFUGA

IV. Ambitiunea fratelui seu inse nu'lu lasa lungu timpu a gusta imperiulu in pace. Solimanu audiendu ceea ce a facutu Temurlenkj in favórea lui Musa, 'si aduna indata trupele europene, cari nu suferisserà atátu de tare in batali'a d'in urma cá cele d'in Asi'a, si merse cu ele dreptu spre Prus'a. La apropiarea sa, Musa Celebi fù cuprinsu de terróre panica ; elu nu avuse timpu de a'si intregi trupele, si cele ce le avea sub mana erau cu multu mai dissolvate decâtu ale lui Solimanu ; de aceea lasa residenti'a si totu, si fuge la Caramanu Ogli (7), unde petrecu catuva timpu. Puçinu dupa aceea,

(4) *Tramitiendu dupa Musa.* Unii auctori crestini dicu, ca Mus'a d'impreuna cu tatalu seu a cadiutu captiv in batai'a cu Temurlenkj, ca acest'a l-a liberatu indata si ca insusi l-a proclamat de imperatoru. Io inse n'amu nici celu mai puçinu scrupulu a declara acosta assertiune de falsa, cu atátu mai vertosu, cá turcii nu atingu acestu subiectu ; ei ar' vré, in cátu se póte, a inveli in profunda tacere si cea mai mica circumstantia ce ar' potea fi odiósa séu dejositória casei ottomane.

(5) *Cautu eu.* Cuvente demne de lauda eterna. Elle vinu d'in gur'a unui barbaru, dar' nu sunt barbore nici-de-cumu. Si, dela Alesandru celu mare inóce, care a restituitu lui Porus regatulul dupa ce l-a invinsu, istori'a nu ne dà altu esemplu de-o asemenea generositate.

(6) *In Asi'a.* Scriitorii crestini cari vorbescu despre Musa, precumu Phranza, in cartea I. capu 30, dicu cá elu a domniçu mai antaiu in Europ'a si nu in Asi'a, unde punu pe fratele seu Musulmanu. Nimicu mai pucinu exactu , si este surprindietoru a vedé pe acesti scriitori, cumu confunda nu numai faptele, dar' si numele acestorú doi frati ; in cátu iti trebe multa abilitate, pentru cá se descuroi, cá cine au fostu Musa, Isa, Iesse, Casem, Ertucal, Calepin, Cibelin, Cyricelebis, Musulman, Iusuph si Mehemed. Pentru aceea speram cá nime nu ne va imputa, dóca in aceste obscuritati de istoria și de chronologia, preferimu a urma pe turci, ale caroru scrieri sant si mai clare si mai exacte

(7) *Caraman Oglú.* Rege de Caramani'a, o tiéra in Asi'a-mica, și care péné 'n diu'a

elu fuge si de la acestu principe, unde nu se credea in destula securitate, si merge a cerca altu asilu la Isfendjarbeg (8), sperandu ca acest'a 'lu va protege contra lui Solimanu.

de asta-di pórta acestu nume. Contiene cea mai mare parte d'in Capadoci'a antica si Galati'a. Caramanu, gubernatoru persianu inainte de invasiunea lui Ginghis-canu, a datu numele seu acestei provincia si regiloru ei. Elu a fostu primulu, care dupa resturnarea imperiului persicu prin tataru, s'a facutu domnu absolutu preste Caramani'a; si dupa Aladinu Sultanulu Iconiei, elu a fostu celu mai potente intre principii confederati. Nu potu trece aci cu vederea unele alunecari ale annalistiloru crestini, precum Nicephoru, Gregoras, Georgiu Phranza si altii. Sunt gresiti candu afirma, cá divisiunea provinciiloru imperiului persicu s'ar fi facutu pe timpulu lui Othmanu. Ei ne dan unu catalogu fastidiosu despre acésta impartire, care nu merita nici macar a'lu pune sub ochii lectoriloru. Turcii li contradicu. Se scie ca ei aduna cu scrupulositate totu ce póte avé cea mai mica umbra de verosimilitate pentru a face onóre casei ottomane; si cu tóte aceste, ei nu néga ca regatulu Caramani'a este cu multu mai vechiu decâtu imperiulu loru, ba 'lu punu contimpuranu cu cellu de Iconi'a, pe ruinele carui-a s'a fundatu imperiulu ottomanu. Si mai multu, déca pentru placerea aceloru-a cari punu acésta divisiune pe timpu lui Othmanu, amu accorda ca partea Bitihiniei suppusa atunci monarchu'lu persianu, si care nu putea fi de mare intinde-re, a fostu singura care a cadiutu in partea lui Othmanu: atunci cumu vomu poté pricepe, cá elu in timpu atátu de scurtu a potutu se ocupe Nice'a, Nicomedi'a, Prusa si alte cetati in Asi'a dela imperatii. greci, cari pe atunci anca nu erau nici atátu de slabi, nici incurcati in belluri straine, si totu in acelu timpu se pórtu bellu contra veciniloru sei si confederatiloru acestoru-a? Dar mai bine se lasamu aceste absurditati si fabule, si se nu ne mai perdemu timpulu cu relevarea loru: cursulu bine in-tielesu alu istoriei orientali le restórna pe tóte. Candu Ginghis-canu apparú pe scena, nu era alta potestate intre marea egeica si 'ntre Indii, decâtu a Romaniloru. In provinciele acestoru d'in urma s'a estinsu Ginghis-canu cu armele sale. De unde è evidentu, ca dupa ce capital'a Persianiloru si provinciele ce le appartinea in partea de catra resaritu, au fostu inundate de invasiunea tatariloru lui Ginghis-canu: tierile d'in partea de catra apusu ar' fi trebuitu necessariu se devina préda séu lu Ginghis-canu séu imperatului grecu, séu satrapiloru particulari. Dar' nici un'a nici alt'a; cá-ci tatarii n'au remasu lungu timpu domni Persiei. Prin urmare nu, ne remane alta, decâtu a tiené la istoricii turci, si a dice cu ei ca. satrapii séu gubernatorii profitandu de disordinea generale, se afirmá flacare in independenti'a sa si isi luá titlulu de rege. Scopulu istoriei presente nu ne permite a tracta acestu subiectu mai pe largu; amu indicatu numai calea pentru acei-a cari ar voi in viitoriu a tracta mai in fonlu istori'a Orientelui.

(8) *Isfendjarbeg*. Nu sunt cu tótti de accordu asupr'a conditiunei si calitatei acestui principe. Unii 'lu considera de satrapu persianu, despre cari de atáte-ori amu vorbitu; altii 'lu credu crestinu si toparchu séu gubernatoru de Caston si alu tienuturiloru vecine. Tatalu seu s'a numitu Cutrum Baiezid, nume turcescu; dar numele seu propriu n'are nici-unu sensu, nici in limb'a turca, nici in cea persiana

ISFENDJARBEG ILU REFUSA

V. Dar' si aici vedii ca sôrtea este in contra sa. Isfendjarbegu informatu de venirea si intentiunea lui , 'i tramise in cale delegati , spre a'lu ruga se nu intre in staturile sale, séu déca ar' fi intratu , se se retraga indata, dein cauza cà se teme , ca nu cumva Suleiman se ia ocaziune de a'i calca tiér'a cu óste si a 'io devasta tóta. Musa Celebi persecutatu de sôrtea sa fatale, si nesciindu incotro se'si intórca pasii, dà d'in intemplantare de o naię mica aprópe de Nice'a ; se pune in ea si traversandu marea Marmora trece in Europ'a. Isfendjarbeg au'liendu despre venirea lui Solimanu, tramise la elu delegati spre a'lu informa cà ia facutu pe voia , pentru-cà nu a suferitu ca Musa se tréca pe teritoriulu lui ; de aceea elu crede cà a meritatu ca se se confirme tractatulu de pace si de amicitia ce esiste intre ei. Solimanu primesce cu multa gratia pe delegati, confirma pactulu precumu au cerutu, si'i dimitte cu tóta onórea. Dupa aceea se intórce la Prus'a, unde pucinu pasandu-i de intreprinderile fratelui seu Musa, se dà cu totul la desfrenari si la betia*(9).

SULEIMANU SE PORTA CU PUCINU RESPECTU CATRA SOLII FRATELUI SEU MUHAMED

VI. Tóte mergeau dupa placulu lui Suleimanu. Fratele seu Muha-

si nici in cea arabica. Cà-ci este in contra geniului acestoru limbe de a lega duóe consonante la inceputulu cuvintelor, afara numai déca cuventele sunt de origine straina ; precumu : *Istambolu* Constantinopole etc. Nu m'asiu indoi a díce, ca acestu Isfendjarbeg este parentele séu avulu acelui Sfentiar, care dupa cumu ne spune Georgiu Phranza, a perdutu Sinopea sub Mahomedu II. la anulu dela Christu 1462, séu alu Hegirei 866 ; cu atátu mai vertosu ca Castamoní'a, alu carei domnu a fostu, dupa cumu dicu turcii, nu è departe de Sinopea . Dar' annalile turcesci tienu ca domni'a lui Isfendjarbegu, s'a stersu anca sub Mahomedu I. la anulu Hegirei 814. Lasu judecatiei lectorului cá se decida asupr'a acestei ambiguitati.

(9) *Placeriloru lumesci*. Numai trei (*) imperati ottomani sunt despre cari turcii nu néga ca au fostu dati cu totul vinului si betiei. Acestu Solimanu mai antaiu ; apoi Sultanulu Selim, care s'a numitu *Mesl* adeca betivu ; si alu treile-a Sultanulu Muradu, care a cuceritu Babiloni'a. Toti ceialalti, dicu ei, au fostu principi sobrii si rigorosi observatori ai legei ; asia sunt memorati si in monumentele publice.

(*) Dupa not'a ce urmédia No 14. sunt cinci.

medu (10), principe de Amasi'a, singur'a persôna de care purtá frica dupa fug'a lui Musa, 'i tramise delegati la Prusa. pentru a'lu saluta de imperatoru in numele seu, si a'i presenta cele mai pretioase daruri. Solimanu, care nu scia a se domni pe sine in prosperitate, vorbi forte aspru cu delegatii, si 'i retramise fara a le da vre-unu raspunsu. Prin acésta portare nu numai si-a instrainatu affectiunea fratelui seu Muhamedu, dar ea a fostu sorgintea calamitatiloru ce au cadut in urma asup'r'a lui.

MUSA OCCUPA ADRIANOPOLEA

VII. Intr'aceea Musa Celebi, dupa refusulu lui Isfendjarbegu, a percursu multe tieri in Europ'a, pênê in urma se oprì in Romani'a. Aici se puse in fruntea unui mare corpu de armata, totu soldati de partid'a sa, si intaritu de trupele romane, intrá in tierile imperiului ottomanu. Elu trecu Danubiulu fara nici-o oppositiune, si in puçinu timpu ocupá residentia imperiale Adrianopolea.

SULEIMANU ILU ALUNGA

VIII. Scirêa despre acésta invasiune desteptá pe Solimanu cá d'in somnulu amortitoriu, si adunandu-si trupele asiatice, trecu la anulu Hegirei 809 in Europ'a. Mus'a nici acumu nu cutediá a cauta in faci'a pericolului si a se espune la sortea incerta a bellului: fia pentru timiditatea (11) sa naturale, fia pentru neincredere in fortun'a sa. Elu prinde érase mai bine fug'a decâtu se stea la bataia, si se întorçe in Romani'a.

SULEIMANU SE DA PLACERILORU

IX. Atâtea favoruri ale fortunei au coruptu spiritulu lui Solimanu.

(10) *Mahomedu*. Turcii dicu ca Solimanu Celebi si Mahomedu Celebi au fostu frati uterini (*); si ca Musa Celebi anca a fostu fiulu lui Baiazetu, dar' dela alta muiere. Mus'a ucide pe Solimanu, frate uterinu alu lui Mahomedu; ér acést'a 'si resbuna pentru mórtea fratelui seu, bate pe Musa si 'lu ucide.

(11) *Timiditate*. Vitiurile au inaintatu atâtu de bine tôte afacerile sale; cându dein contra Musa care fusese unu domnu dotatu cu multe virtuti, fu atâtu de nefericitu in belluri. in catu elu séu de frica, séu dein cercumspectiune, nici-odata nu se incumetá se dea vreo batalia cumu trebuie.

(*) De aceeași muna.

Elu isi imaginá ca tóte aceste succese sunt de a se atribui numai prudentiei si bravurei sale; si crediendu-se mai pre susu de capriciele fortunei, se dede cu totul luxuriei si betiei, unindu asia in sine viciile asiatiche cu cele europene. Disciplin'a militara, prin care se inaltiasa asia multu imperiulu ottomanu, decadiu. Functiunile de onóre se dá la debitanti de vinu si tienetori de lupanarie; cu unu cuventu, curtea imperiala semaná mai multu unei case de prostitu-tiune, decâtu unei scóle a virtutiloru. Urmarea firésca fu, cá spiri-tele comandatiloru si ale celoru mari se instrainara de catra elu.

SOLDATII LUI MUSA ILU PRINDU SI' LU UCIDU

X. Musa Celebi care mai petrecea totu in Romani'a, crediù cá ar trebui se traga folóse dein desfrenarile frate-seu; asia elu trimise pe sub ascunsu ómeni inadinsu cu scrisori si cu scopu ca se irrite si mai tare pe mai-mari in contra lui. Acestia era irritati si altmin-terea contra lui Solimanu pentru faptele sale brutali, prin urmare era si applecati la rebelliune. Suleiman, cofundatu in desfrenari nu sciá nimicu de tóte acestea. Deci Musa isi aduna érași armata si du-p'o lunga caletoria ajunge la Adrianopole. Aici afla pe frate-seu ne-preparatu, cá si candu nu s'ar petrece nimicu pe d'in afara. Elu nu potù nici se'si adune trupele, nici alminterea se resiste inimicului neastepatu. In asta situatiune desperata, singurulu remediu ce 'i remasese, era a'si salva viéti'a prin fuga, si a implora assistentia de la imperatulu greciloru d'in Constantinopole. Elu pléca; si dupa percor-gerea lor duóe-dieci de mile, se credea acumu afara de ori-ce periclu si scapatu de man'a inimicului; dar' vitiurile sale favorite l-au ven-dutu in momentulu candu fortun'a se pareca ca anca totu se mai in-teresá de elu. Nepotendu resiste pasiuniloru sale, Solimanu mergea dein una ospetaria in alt'a, unde intre betii vorbia cu despretiu de puterea frate-seu: pênê in urma fu surprinsu la o baia dela unu satu (12) intre Constantinopole si Adrianopole, si uccisu de solda-

(12) *Satu*. Numele acestuia nu è notatù in annali. Déca ne è permissu a coniectura, apoi nu póte fi altulu decâtu Ciorolu séu Tirilos alu anticiloru, ori altu locu in veci-nitate, cam duóe-dieci si duóe mile dela Constantinopole si totu atáte dela Adriano-pole, adeca la diumetatea cale intre aceste duóe cetati.

tii (13) lui Musa. Corpulu seu adusu inaintea acestui-a, care de si se bucurá ca a scapatu de unu rivalu atâtu de periculosu, totusi a lasatu a se immortala in sepulcrulu avului seu Amuratu, supranumitu Codavendigjar (14)

CALITATILE LUI SULEIMANU

XI. Suleimanu a domnitu siepte ani si diece luni. June principe, care a intrecutu pe toti ceilalti in calitatile rele ca si in cele bune. Soldatu bravu si ajutatú fôrte multu de fortuna, de perseverantia invincibile, principe prea clemente si generosu Dar' éراس, candu uità de sine si isi imaginà ca nu are a se teme de nimicu, atunci cadu in pecatu si se cufundà cu totul in desfrenari. (15) Prin acea portare a sa elu facu, ca fortun'a care pana acilea 'i fusese socia nedespartita, se'lu parasésca, si totuodata instrainandu de catra sine trupele si pe functionarii cei de frunte, ii aruncà in partea lui Musa. Acésta fu caus'a ca elu pe langa tóta starea sa de fericire isi perdù deintr'odata viati'a si reputatiunea, éرا asupra casei otomane, care prin virtutile sale isi castigase pana atunci destula gloria, prin vitiurile sale aruncà pata mare.

(13) *Soldatii.* Unii auctori crestini dicu ca Solimanu, séu precumu ilu numescu ei Cyricelebis, a moritu chiar candu se prepará espeditiune contra despotului Serbiei. Pare inse ca 'lu confunda cu fratele seu Musa, care in adeveru portase bellu contra Servianiloru si contra lui Sigismundu regele Ungariei. Nuóe ni se pare ca annalile turcesci sânt mai aprópe de adeveru.

(14) A se vedé not'a 2. la capu 4. cartea I.

(15) *Vitiurile.* Turcii cunoscú cinci imperati ai lorú, cari s'au datú cu totulú vitiurilorú. Trei pe cari i-amu mentionatu mai in sus sub not'a 9; apoi Mustafa I, care, ineptu de a governa, de dóe-ori a fostu destituitu; si Ibrahim, a carui luxuria n'avea margini, si pentru aceea puçinu dupa suirea sa pe tronú a fostu destituitu si strangulatu. Despre toti ceilalti, turcii vorbescu cu respectu, si lauda in modu indecriptibile virtutile lor. Ba chiar si despre acei-a, ale caroru vitiuri nu le sciú ascunde, adaogu cá nu imperatulu, ci vitiulu este de condennatu.

INTEREGNULU SUB MUSA CELEBI

FIULU SULTANULUI BAIAZETU

CARTEA II. CAPU II.

MUS'A PROCLAMATU IMPERATORU IN EUROP'A

I. Mus'a Celebi, dupa multe fatalitati, varie scene ale fortunei si crunte belluri, au ajunsu in fine ca se 'si castige corona, cà-ci armat'a européna indata ce a auditu de mórtea lui Solimanu, ilu proclamà imperatoru.

ÉR MAHOMEDU IN ASI'A

II. Mahomedu fratele lui Mus'a d'in alta muma (1) si frate uterinu lui Solimanu, era in Amasi'a, si audîndu de mórtea acestui-a, concepù ide'a de a resbuna fraticidiulu. Elu cu scopulu acesta aduna tóta puterea armata, si occupa Prus'a, unde fù proclamatu imperatoru de trupele asiatiche. Dar esemplulu nefericitului seu frate, 'i inspirà mai multa circumspectiune, si inainte de a se decide se de-

(1) *Alla muma.* Nu è dubit ca Musa a fostu frate lui Solimanu Celebi si fiu lui Baiazetu d'in alta muma. Unii scriitori straini punu la acestu locu pre unu anume Orchanu, despre care dicu ca ar' fi fostu fiulu lui Calepinu séu Solimanu, si pe care unchiulu seu Moisé séu Musa l-ar fi uccisu aprópe de fluviulu Ebru langa Adrianopole. Ceea ce este falsu; si è destulu a ne provoca la auctorii indigeni, cari nu recunoscu nici-unu Orchanu pretinsu fiu'alu lui Solimanu Celebi. D'in contra, ei ne aréta cà unu soldatu alu lui Mahomedu d'in regimentulu Serage a prinsu pe Mus'a, si cà acest'a a fostu uccisu prin ordinulu fratelui seu, precumu amu vediutu mai in susu

tronedie pe Mus'a, crediu de bine a'si regula mai 'ântaiu lucrurile in Asi'a. Dupa espeditiunea lui Tamerlanu, Asi'a nu era decatu unu vastu spectaclu de préda; tatarii nimicisera trupele ottomane; nu era nime cine se o apere: pretutindenea bande intregi de lotri, cari infestau si devastau tiér'a, si prin incursiunile loru continue causau plage d'in ce in ce mai profunde. Mahomedu incepe a persecuta aceste bande; le ataca cu vigóre; prinde si uccide cea mai mare parte, si restituie in fine cu maře gloria pacea in Asi'a.

IMPARTU IMPERIULU INTRE SINE

III. Adjungendu la Adrianopole scirea despre aceste fapte, Musa fu cuprinsu de atâta terróre, in câtu departe de a cugeta la revindicarea imperiului intregu, precumu pretindea la inceputu. elu se credea préfericitu de a poté conserva partea ereditaria ce possedea. Elu tremurá cá va fi atacatu de Mahomedu fratele seu; si cá se'lu abata de la cugetulu de a 'si resbuna pentru mórtea lui Solimanu, tramite delegati si 'i offere a imparti cu elu imperiulu, promitiendu a se indestula cu partile europene, si lasandu lui partile d'in Asi'a.

MUSA ATTACA MORE'A

IV. Si pentru a nu lasa lui Mahomedu nici umbra de suspitiune despre intentiunea sa, Musa la anulu Hegiréi 814 se întórce cu armele sale contra crestiniloru. Sórtea de care avea atat'a frica, 'i adajuta asta-data; si intrandu in Morëa, atacá si cuprinse cetatile Peverde si Matruna; apoi lasandu in ele garnisóne, isi tramise trupele in quartire de iérna.

BATE PE UNGURI

V. Musa, esaltatu de succesele acestei espeditiuni, indata la anulu urmatoriu intreprinde lucruri si mai mari. Adunandu-si armata numerósa, merge contra unguriloru (2), alu caroru rege era Sigismundu;

(2) *Contra Unguriloru*. Philipu Loniceru, Tomu I. pag. 28, si cu elu mai toti scriitori crestini atribuie acésta espeditiune lui Ciricelebi séu Solimanu. Ei pretendu ca Ciricelebi adunandu-si óstea, a facutu impetuóse invasiuni asupr'a veciniloru Bulgari, Serviani si Macedoniani; ca Sigismandu regele Ungariei, pentru a'lu respinge 'si aduná mare armata de Bohemi si de Bulgari, si mergédu-i inainte, se incinse o lupta sangerósa langa Columbaciú, unu satu in Servi'a aprópe de Semendri'a, si la

ilu ataca langa Sömendri'a, cetate situata in vecinetatea Danubiului ; ilu bate si'lu nimicesc, in câtu abiá a potutu scapa unu singuru omu, care se duca scirea despre o bataia atátu de fatale. Se dtce ca incurcatur'a cea mai mare a inamicului a fostu immensulu thesauru si pretiose ce adusesse cu sine. Dupa victoria, atatu auru si argintu au remasu in corturile lor, in câtu Ianiciarii 'lu carau si impartiau intre sine cu pelarie si cu corfe mari, si totusi a mai remasu o suma destulu de considerabile pentru edificarea unui vastu templu (3) numitu Giami Atik, ale carui fundamente s'au pusu anca in acelu anu.

MAHOMEDU SE INARMA CONTRA LUI MUSA

VI. Pênê aci fortun'a surrise lui Musa ; dar' de aci înainte si-a intorsu faci'a de catra elu ; si acést'a este caus'a secreta a calamitatiloru celoru mai funeste ce au urmatu asupr'a lui Musa, principe de altminterea cu calitati escelente, justu, și esemplariu de moderatiune. Pe acestu timpu, Kiorschah Muluks(4),marele seu veziru, si faimosulu generalu Ornusbeg (5) se rupsera de catra Musa ; ei trac-

ceva distantia de Dunare. Acést'a a fostu la anulu de la Iesus-Christu 1409. Turcii punu acésta batsia cu trei ani mai tardiu, adeca la anulu Hegirei 815 séu 1412 dela Christu ; si fiindu-cà pe la acestu anu domniá Musa Celebi, ei atribuie acestui-a espeditiunea d'in cestiune ; prin urmare errórea scriitoriloru crestini despre acestu evenimentu provine numai d'in confusiunea numelor.

(3) *Vastu templu.* Ceea ce me confirma in opiniunea mea este, ca pe pórt'a acestui templu, numitu pene in diu'a de asta-di Giami Atik séu templu vechiu, este o inscriptiune, care atesta ca Mus'a Celebi i-a pusu fundamentele d'in spoliatiunile luate in acésta bataia, pentru a'si areta multiamit'a catre Dumnedieu, si a lasa posteritatiei unu monumentu perpetuu de victori'a sa.

(4) *Kiorshah Muluks.* Muluks paré a fi nume propriu. Kior Shah in limb'a persiana însémna principe orbu séu chiour. De aci s'ar' poté concludé ca elu a fostu persianu, dar' acést'a nu se poté afirma cu certitudine.

(5) *Ornusbegu* séu cumu cetescu altii Evremus (*), cà-ci in limb'a turcésca si una si alta pronuntiatune è buna. Scriitorii straini spunu istorii fabulóse despre acestu nume. Io le-amu aretatu in prefatiunea acestei istoria. De altminterea numé turcescu

(*) Ca se intielegemu cumu Ornus se poté ceti Evrenus, trebe se observamu ca acestu cuventu in limb'a turcésca incepe cu *Elif* si *Vav* (e si v), care se esprime prin *O* séu *Ev* ; prin urmare déca dupa *r* punemu unu *e*, avemu d'in Ornus Evrenus. *Tr. Angl.* Dar ca se intielegemu si mai bine acést'a, trebe se scimu, ca turcii ca si arabii si persianii, de ordinariu nu scriu vocalile, ci numai consonantele : de aci marea diversitate in pronuntiatunele cuventelor. *Tr. Germ.*

tau in secretu cu Mahomedu, si 'i dedeau se intieléga prin scrisori ca : « impartirea imperiului in duóe este uumai in detrimentulu lui, « si discordiele civili ilu debilitédia si mai multu : duóe capete nu « potu domni (6) deodata ; armat'a nu póte suferi corón'a pe capulu « unui principe atátu de pusilanimu cá Musa : toti vreu cá se véda « imperiulu intregu in manile vóstre. Grabiti dar' de a trece in Eu- « rop'a cu trupele vóstre ; si tóta armat'a devotata interesselorú « vóstre ve va saluta imperatoru, si ve va inaltia pe tronulu paren- « telui vostru »

MUSA SE RETRAGE IN SERBI'A

VII. Mahomedu Celebi dupa aceste assicurarari, nu perdú d'in timpu, cí se prepará a trece in Rumeli'a. Venindu-i acésta scire lui Musa, care se incuragiase priu succesele d'in urma, isi aduna si elu armat'a, si face tóte dispositiunile necesarie spre a ocupa strimtórea dela Galipoli, inainte de ce o ar' ocupa fratele seu. Dar' generalli sei numai la apparintia se áretau ca 'i servescu ; ordinele sale nu se esecutau precum ar' fi voitu elu : si candu se incinse lupt'a, tradarea se manifestá prin o lángedime generale a trupelorú. Atunci elu se retrase incetu d'in campulu bataliei, si fugí spre a'si cerca securitate in Lasvilaieti, adeca in Servi'a. Anotimpulu fiindu inaintatu, nici Mahomedu n'a potutu face progresse mari ; deci se inlórse cu armat'a pentru a petrece iórn'a in Prusa.

nu è, ci mai multú pare a fi formatu d'in latinesculu Honorius, care precumu scimu a fostu numele unui imperatoru grecu (*). Déca acést'a s'ar' poté proba, atunci ar' trebui se credemu ca acestu Ornus séu a fostu elu insusi crestinu, séu celu puçinu fiu de crestinu, si in urma abjuran lu religiunea sa, a imbraçiosiatu superstitiunile lui Mahomedu. Dar' fla ori-cumu, annalile Turcilorú vorbescu despre elu ca despre unu erou. si ele sunt pline de naratiuni despre faptele sale eroice.

(6) *Nu potu domni*. Ei n'au avutu nici o ratiune legitima de a se revolta contra lui Musa Celebi, care era unu principe justu si plinu de bunetate. Si déca intr'adeveru au fostu gelosi pentru securitatea imperiului ottomanu, si au vrutu se'lu scape dela ruina, atunci ei ca consiliari onesti si fideli trebuiau se previna reulu prin alegerea celui mai demnu d'entre frati, si prin acésta a pune capetu schismei. Dar' unde este acelu tradatoriu, care se nu fi intrebuintiatu cuvente frumóse, pentru a'si ascunde perfidi'a, spre a o pune in esecutare ?

(*) Auctorulu dice grecu, noi credemu cá a voitu se dica latinu. *Tr. Franc.*

INTRA DE NOU IN ADRIANOPOLE

VIII. Principele Serviei (7), amicu vechiu alu lui Musa, i dadù totu ajutoriulu posibilu in trupe si in arme, in câtu anca in acea iérna se potù întórce la Adrianopole, care era fara garnisóna ; si 'si reocupa imperiulu. Mahomedu lasase in Europa pe Kiorshah si Ornobegu pentru a fomenta rebelliunea; ei cadu in manile lui Musa, pe care 'lu tradasera; dar' acesta séu d'in innascut'a-i bunetate, séu pentru cà a vediutu cà tradatorii nu si-au adjunsu scopulu, nu numai ca 'i iertà, dar' anca 'i primì iérasi in grati'a sa.

MAHOMEDU MERGE CONTRA LUI

IX. Musa pôte servi de esemplu principiloru, cari iérta usioru. Negresitu ca clementi'a este o virtute a suveraniloru; vorb'a este numai ca se pôte ôre totdeauna ierta unui tradatoriu? Clementi'a pôte se fia unu midi-locu pentru a se intari principii pe tronu; dar pe Mus'a chiar clementi'a l-a ruinatu; si exemplulu seu este proba evidente, ca mai bine este a te increde unui inamicu de-câtu unci falsu amicu reconciliatu. Acesti generali mai arroganti acumu prin indulgenti'a domnului loru, séu tømendu-se ca pe tóta or'a 'i pôte adjunge pedéps'a meritata, chiamara d'in nou pe Mahomedu a ocupa imperiulu. Acesta sî pleca dela Nice'a cu armata numérosà, si cu consimtiementulu imperatului Greciloru (8) trecù Bosphorulu chiar pe sub murii Constantinopolei (9).

(7) *Principele Serviei.* Turcii in scrierile loru arare-ori însémna numele principiloru crestini despre cari vorbescu; ca 'i numescu numai dupa tierile loru; precumu: *Magiar Kirali*, regele 'Ungariei; *Nemtce Kirali* regele Germaniei; *Rumu Tekkuri*, imperatulu Greciloru etc. D'in istorii crestini scimu ca principele, despre care è vorb'a aci, a fostu Georgiu Despotulu Serviei, a carui fica o a luat Muradu II, care apoi a scosu ochii la duoi fii ai Despotului.

(8) *Imperatulu Greciloru.* Nici numele acestui-a nu'lu mentionédia Turcii; ei dîcu numai Istambol Kaisari. Chronic'a ne spune, cà acestu imperatu a fostu Michailu Paleologu.

(9) *Murii Constantinopolei.* Despre trecerea lui Mahomedu Celebi prin Constantinopole, si despre onórea cu care ar' fi fostu primitu, scriitorii greci si latini nu mentionédia nimicu. Singuru Georgiu Phranza vorbesce ce-va, dar' dupa datin'a sa, confunda pe Mahomedu Celebi cu fratele seu Solimanu. Ce crediementu merita scriitorii turci, lasamu la judecat'a lectoriloru.

TRECE PRIN CONSTANTINOPOLE

X. Anca in acea di intra in acésta superba cetate, unde a fostu primitu cu tóte onorile: imperatulu i presenta daruri pretioése, demne de celu ce le da cá si de celu ce le primesce ; si a trei-a di 'si continuà calea spre Adrianopole.

ARMAT'A EUROPÉNA 'LU SALUTA IMPERATORE

XI. Abia mersese duóe díle(10), candu Schah Muluk si Ornusbeg, carii fugisera nóptea d'in Adrianopole, au venitu inaintea lui, si ca-diendu-i la picidre si sarutandu pamentulu (11) dupa datina , 'lu salutara imperatu in numele a tóta armat'a européna.

INȚINGE SI PRINDE PE FRATE-SEU

XII. Mus'a Celebi, perasitu de ai sei, nu mai avé nici trupe nici

(10) *Dóue díle*. Acést'a a trebuitu se fia séu la Epibate, dóue-spre-diece óre dela Constantinopole, residentí'a marelui generalu Apocaucu, celu mai implacabile inimicu alu imperatului Ioanu Cantacuzenu ; séu la Sylebri'a, totu in acésta parte, dar' duóe ore mai aprópe de Constantinopole. Aici se vedu pene asta-di ruinele aceloru superbe palaturi, care, dupa cumu dice Gregoras , au appartenutu lui Ioanu Cantacuzenu. Intre ruinele aceste, sub o massa mare de pietre, am datu io de o bucata de porfiru de o urma si diumetate in quadratu ; in ea era gravata figur'a unei femei tinere intr'unu caru trasu de patru cai ; pe capu avea o cununa cu lauri ; pérulu fluturá pe spate ca suflatu de ventu ; in man'a drépta tienea ramura de finicu, ér' in stang'a frenele cailoru ; purtá urmatória inscriptiune ; δὺς ἀφιερῶται Ὀλυμπ ξ δ. Pecatu ca timpulu ori greutatea petreloru ruinate, a stersu numele. Nasulu si urechi'a drépta anca erau mutilate ; restulu era intregu. Olimpiad'a 64 bine marcata, care respunde la anulu 520, inainte de Iesu-Christu, aréta antiquitatea acestei pietre. Eu o amu conservatu ca raru monumentu in palatiulu meu edificatu intr'unu suburbiu in Constantinopole asupr'a tiermurei Bosphorului, in loculu celu mai placutu ce'si pôte cine-va imagina. Precumu am auditu, dupa departarea mea d'in Constantinopole, palatulu meu cu tóte raritatile ce strinsesemu acolo, au ajunsu in manile fiicei Sultanului Achmetu.

(11) *Pamentulu*. Turcii tienu ca a saruta man'a Sultanului 'este una onóre de care nici-unu moritoriu nu este demnu. Marele Veziru, candu se presenta la Sultanulu, séu pentru a'i cere instructiuni séu pentru a' reporta ceva, 'si pléca de trei-ori genuchiulu dreptu, atinge pamentulu cu man'a drépta , si apoi o pune la gura si la frunte. Acést'a o face si candu ese dela Sultanulu. Mai este apoi usulu, cà in presentí'a imperatului, omulu trebe se mérga iute si nici-de-cumu incetu ; cá-ci pasiulu incetu insémna ceva maiestaticu, prin urmare a merge incetu in presentí'a Maiestatiei Sale. ar insemna a face o demonstratiune in faci'a unei persóne atâtu de sublime.

consiliari pre langa sine ; si nu'i remase alta decât a se retrage ié-rasi in Servi'a, azilulu seu de mai inainte. Dar' chiar' candu era se ésa d'in suburbu cu vre-o câti-va omeni ai sei, Mahomedu ilu în-témpina in fația c'o banda de soldati alesi. Desperatiunea inspirà curagiu lui Musa ; elu trebuia sèu se móra séu se invinga : eshortà pe pucinii ómeni cari 'i urmau, i puse in ordine, si se începù lupt'a c'unu curagiu admirabile. Dar' in fine a trebuitu se céda numerului : ómenii sei parte ucisi, parte dispersi ; elu insusi a prinsu fug'a spre Servi'a. La câta-va distantia unu calaretu d'in regimentulu numitu Serage (12), alergandu dupa elu, l-a prinsu si adusu viiu inaintea lui Mahomedu. Acest'a dede ordinu a'lu ucide indata ; si asia Musa mori dupa ce a gubernatu imperiulu turcescu in Europ'a trei ani si siese luni (13). Mahomedu recompensà (14) pe calaretu, pre-

(12) *Serage*. Cea d'ântaiu si cea mai vechia legiune séu regimentu de cavaleria la Turci si la Arabi. Dela Serage pare a deriva cuventulu *Seracenu*, de si unii 'lu deducu d'in *Scharh*, care in limb'a arabica insémna Orientu. In catu pentru cuventulu Seracenu, analile arabice nu mentioné dia despre nici-unu poporu cu acestu nume ; si cuventulu insusi in sine n'are nici o significatiune nici in limb'a arabica, nici in cea persiana, nici in cea turcésca. In loculu Seragiloru au armatu Spahii, si in loculu Segbaniloru. séu vechi'a infanteria, au armatu Ianiciarii. Dara cu tóte aceste, infanteri'a care servece sub unu Pasia, si-a retienutu vechi'a numire de *Sohbanue* pene in diu'a de asta-di ; assemenea si cavaleri'a si-a conservatu vechiulu nume de Serage. Turcii dicu ca tóte aceste cuvente sunt de origine persiana. *Serage* este abreviatiune d'in *Serengiam*, care insemna oppusu pericolului, séu care este amerintiatu ori espusu la periclu. *Ser* insémna capu, si *angiam* periclu, ori accidentu tristu. Asia se dice : *Bashiume gelan Serengiam*, ceva reu me amerintia, séu 'mi sta asupr'a capului. Turcii mai au pene asta-di unu altu corpu de militia, numitu *Serden Gjesdi* séu desperatii, despre acesti-a vomu vorbi intr'altu locu (*). *Segban* anca è cuventu persianu, insémna pazitoriu de cani ; *Seg* cañe. si *ban*, garda, custode, paditoriu. De aci *Bagiban* pazitoriu de viie (**); *Ruhban* pazitoriu de drumuri etc. Acestu cuventu se aplica si la monachii greci in modu ironicu. precumu *Ruhban Zahiduzahid perest*, monachu superstitiosu in sobrietateà si abstinenti'a sa.

(13) *Siese luni*. Scriitorii Turci si crestini se contradícu asupr'a numerului aniloru câti au domnitu acesti trei fii ai lui Baiazetu. Crestinii dau siese ani lui Solimanu, patru-spre-diece lui Orchapu, presumpativu fiu alu lui Solimanu, si lui Mus'a si Mahomedu presumptivi unchi ai lui Orchanu. Turcii d'in contra dau siepte ani si diece luni lui Solimanu, trei ani si diumetate lui Musa si optu ani si diece luni lui Mahomedu ; care intervalu face in totu dóue-díeci de ani si dóue luni. Este evidentu ca

(*) Sub Mahomedu IV.

(**) Viniceriu, viniceleriu, vinceleriu.

cumu acest'a nu asteptase. Mai antaiu ilu facu consiliariu, si apoi mare veziru. Elu a fostu unulu d'ntre cei mai renumiti generali ai Turciloru; a fundatu si-o Medrese forte frumosa in Gallipoli.

PENTRU CE ACESTU INTERVALLU SE NUMESCE INTERREGNU

XIII. Inainte de a trece mai departe, trebe se insemnamu, ca Turcii nu numera intre imperatii loru pe acesti duoi principi, a caroru scurta istoria o amu descrisu acì. Intervalulu dela caderea lui Biazetu pen' la mortea lui Musa, ilu numescu interregnu. Ratiunea ce o dau ei este, ca nici Solimanu Celebi, nici Musa Celebi n'au domnitu in intregu imperiulu ottomanu, ci unulu a regnatu in Asi'a si cestalaltu in Europ'a. Ba nici cei trei ani si diumetate cati a regnatu Musa dupa mortea lui Solimanu, nu se numera lui Mahomedu (15); fiindu-ca de si acesta domnia in Asia, dar' in Europ'a era domnu Musa. Inceputulu domniei lui Mahomedu se pune la anul Hegirei 816, candu Musa a fostu uccisu d'in ordinulu fratelui seu, precumu amu vediutu mai in susu.

A 816

I. C. 1413

crestinii d'in arbitriulu loru propriu dau lui Mahomedu o parte d'in timpul in catu au domnitu fratii sei. In catu pentru Phranza, elu nu numera decatu trei ani de certa seu bellu civile intre frati, precumu amu aretatu mai in susu.

(14) *Recompensa*. Se dice ca mai antaiu a fostu onoratu cu titlulu de Musahib seu consiliariu intimu, apoi inaintatu la dignitatea de mare veziru. In citadell'a Gallipoli se vede pene asta-di unu edificiu forte frumosu, care trece de oper'a sa; si se numescu Bagazhisar; asemenea este in Constantinopole o piatia, care porta numele de Serage-Pasia, si pare a'i fi ramasu numele dela acestu veziru seu dela fiulu seu; ca-ci Turcii nu facu mentiune despre vre-unu altu pasia de celebritate, care se fia avutu numele de Serage.

(15) *Lui Mahomedu*. Este de observatu, ca pene ce au traitu Solimanu si Musa, Mahomedu se numia numai cu supra-numele de Celebi; dar' indata dupa mortea loru a luat titlulu de Sultanu (*). Unu-spre-diece ani si trei luni, timpulu catu au domnitu fratii sei, Turcii 'lu considera de interregnu.

(*) Traductorii anglesu si germanu dicu: Este de observatu, ca pene ce a traitu Mahomedu, Mus'a se numia numai etc. Aci trebe se fia errore; ca-ci Mus'a a moritu inaintea lui Mahomedu. Acesta errore nu e indreptata in Errata. Io amu pusu *Solimanu si Musa* in locu de Mahomedu, ca-ci scimu ca Mus'a a ucisu pe fratele seu Solimanu. Er' Mahomedu a ucisu pe Musa. De altmintrelea *Solimanu* se pote lasa cu totulu afara, si a dice numai: pene ce a traitu Musa. Mahomedu se numia numai cu supranumele de Celebi; dar' indata dupa mortea aceluia etc. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU I. FIIULU LUI BAIAZETU

ALU CINCILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CARTEA II. CAPU III.

MAHOMEDU SE PROCLAMA IMPERATU IN ASI'A

I. In capulu precedente amu descriu faptele lui Mahomedu (1), pêné candu fratii sei erau anca in viétia. Nu va strica inse pentru continuitatea firului istoricu, a recapitula cele díse mai in susu. Cu Mahomedu s'a 'mplinitu proverbiulu, care díce : intre duoi litiganti, alu treilea câstiga. Am vediutu cumu cei duoi frati ai sei, Solimanu si Musa, iritati unulu in contra altui-a, lucrau la destructiunea loru mutuale : ambitiunea si setea de a domni, inghitiá si consumá tóte puterile loru, pre candu trebuiau se cerce o legatura intre densii, pentru a poté lucra cu succesu contra inamiciloru vecini ; ear ei in locu de a se adjuta ca frati, traiau intr'o inimizitia si discordia rui-naťoria. Mahomedu nu luá parte la aceste certe civili ; indestulitu de a trai in pace in principatulu seu Amasi'a, elu nu cugetá la alta

(1) *Mahomedu*. Primulu imperatu alu turciloru care avuse acestu nume. Unii scriitori crestini paru a dubita, déca Mahomedu despre care vorbimu, a fostu fíiulu lui Baiazetu, séu nepotulu acestui-a d'in Solimanu ; scriitorii turci inse nu esita a afirma, cá Baiazetu a fostu parentele seu ; si faćie cu acésta afirmatiune unanima, tótea dubietatile mele disparu. Am observatu intr'altu locu (*), ca primulu seu nume a fostu Mohamedu Celebi.

(*) A se vedé not'a 24 la capu 5, cartea I si not'a 27 la capu 4 cartea I. *Tr. Rom.*

decâtu la inaintarea de interesele si binele poporului seu. Pe tatarî, cari infestau provinciile sale, 'i allungà si curatî d'in tiéra, si asia elu redède pacea tierei sale, si elu insusi traia in pace. Mahomed a datu proba de caracterulu seu pacificu indata ce audí de disgrati'a parintelui seu Baiazetu; càci in momentul ce 'i vení scirea ca fratele seu Solimanu, ajutatu de Ali Pasia, mare veziru alu lui Baiazetu, a scapatu d'in batai'a contra lui Tamerlanu, si ca a fostu proclamatu imperatoru in Adrianopole, a tramisu la elu delegati pentru a'i gratula, promitiendu-i fidelitate si suppunere. Êr' candu audí ca Solimanu a fostu prinsu si uccisu de fratele seu Musa, se determinà a resbuna unu fraticidiu (*) prin altulu; si punendu la o parte tôte cugetele de pace nutrite pênê atunci, elu nu respirá alta decâtu bellu si resbunare. In fine se proclamà si elu imperatoru, si ocupà Prus'a la anulu Hegirei 813.

A. 813

I. C. 1410

CUBATIA STATURILE SALE DE BRIGANTI

II. Mergându-i lucrurile bine, multi 'i consiliau se tréca cu bellulu in Europ'a. Elu inse avea alte cugete: politic'a lui era, a nu lasa inimi la spate. Tatarii puteau se se incuragiedie in absentia sa, si prin

(2) *Fraticidiu.* Turcii, dupa doctrin'a séu ide'a loru preconcepta admitu, ca imperatii loru potu se ucida pe fie-care di câte patru-spre-diece suditi, fara ca pentru acést'a se póta fi punibili séu acusati de tirania; pentru-ca, dicu ei, acésta de multe ori o facú d'in impulsu secretu séu inspiratiune divina, ce muritoriului nu este permis a scrutare. Cu tôte aceste, ei nu apróba patricidiulu si fraticidiulu sub nici unu cuventu. Si tienu ca fratii si consangeni imperatoru ucisi in cei d'antaiu doi secli ai imperiului, sunt victime sacrificate pe nedreptu, afara de casulu de flagranta rebellione in sangiacurile (gubernamentele) loru, séu afara de consimtiementulu nobililoru tierei. In seclulu alu treile-a inse, Solimanu I., acestu sultanu memorabile prin lips'a de succesu la obsidiunea Vienei, a desflintiatu sandgiacurile, si au adusu lege, cá consangeni imperatoru se nu fia ucisi, ci spre a evita conspiratiunile, se fia tienstuti la inchisóre strinsa. Dupa emanarea acestei legi unii dintre fiii sultaniloru isi mai tienstura sandgiacurile prin indulgenti'a parentiloru séu a fratiloru; acumu inse au incetatu concesiunile de natur'a acestora, si fiii sultaniloru se tienu inchisi cu rigóre mai stricta séu mai blanda, dupa capriciulu suveranului. Asia Solimanu II, si Achmedu II, au fostu tienstuti sub paza fórte stricta; ér Achmedu III., care domnesce astadi, n'a fostu pazitu cu atáta rigóre sub Mustafa. Loculu de inchisóre este palatul imperialu.

devastatiunile lor puteau se cauedie daune irreperabili. Elu isi dicea, ca de si avusse pen' acumu succese fericite in intreprinderile sale, de si se pote incredintia in afectiunea poporului seu , totusi nu pote se mérga contra fratelui seu, pênê candu tatarii rapaci nu voru fi infranti, carii in casulu conțrariu 'i aru ingreuna viitori'a expeditiune bellica. Asiá simulandu acestu pretextu, amena e-secutarea intentiuniloru sale pe timpu mai favorabile. Momentulu propitiu nu intardiã a se areta. Dupa invingerea inamiciloru sei in Asi'a si supunerea lor, elu triumfã si in Europ'a. Anca in anulu candu a luatulu de imperatoru , a mersu si prin surprindere a nevalitu asupra lui Caradevlet Schah (3), uniculu care mai remasese d'in capii Tatariloru lui Tamerlanu ; ilu bate , ilu prinde , si 'i taia capulu, pentru ca devastase tienutulu Amasiei, pre candu elu mersese a cucerí Prus'a. Mahomedu persecutã cu aceeași rigóre si pe ceialalti briganti devastatori, si esterminandu-i, elu restituí pacea in tierile sale.

UCIDE PE MUSA

III. Dupa ce a restituitu pacea si linistea in Asi'a, ne mai putendu resiste la solicitarile Mai-mariloru tieriei, Mahomedu trecu in Europ'a la anulu Hegirei 816, unde prinse, precumu amu vediutu mai in susu, pe fratele seu Musa , si 'lu ucise. In fine remase singurulu e-reditariu alu tronului, si in etate de treidieci-si-noue de ani se proclamã imperatu a tôte tierile imperiului ottomanu. Indata apoi ordinã a se termina edificiulu templulu numitu Eski-giami, ale carui fundamente le pusese fratele seu Musa.

A. 816

I. C. 1413

MISCARI IN ASI'A

IV. Pênê candu Mahomedu era ocupatu in Europ'a, o flacara ne-asteptata se incinge in Asi'a. Caramanu Ogli, pentru care potestatea ottomana era spinu in ochi, vediendu ca Mahomedu s'a departatu si este cu totul ocupatu in bellulu europenu , crediù ca è timpul oportunu de a nu sta cu manile in sinu. Elu 'si adunã trupele, si se aruncã asupr'a Bithiniei, prêdã cu focu si feru totu ce 'i sta in

(3) *Cara devletü Schah*. Nume compusu d'in *Cara* negru, si *devlet* fericitu, terminu usitatu mai multu la tataru decâtu la turci. *Schah* însêmna rege séu domnu.

cale pênê la suburbiile cetatei Prusa ; puse si tienù sub obsidiune acêsta cetate trei-dieci de zile. Mahomedu audiendu despre acêsta, se întôrce cu armat'a, trece pe la strimptóri'a de Gallipoli, si resolutu a pedepsi acea întreprindere infama a lui Caramanu, iea pre langa ale sale anca si trupele lui Sabbeg si Gehrmanjanu Ogli.

CARAMANU CERE PACE

V. Dar perfidulu Caramanu necumu se resiste la sabi'a lui Mahomedu, nu a potutu suferi nici macaru faim'a venirei lui. Asia indata ce ajunsse la elu prim'a scire despre apropierea lui Mahomed, se scóla de la Prus'a, si decisu a'si perde mai bine onórea decâtu viéti'a, legandu 'si gütulu cu una batista de nasu (4) merge in castrele imperatului, unde aruncandu-se la picioarele lui, si marturisindu-si peccatulu, se rugá de iertare. Mahomedu miscatu de alâta umilintia, nu potù a'i refusa, si cu clementi'a sa 'lu primí in gratia sub certe conditiuni. Dupa aceea Sultanulu vine la Prus'a, unde in anulu urmatoriu lasa a se construí o Giamie, unu Imaret si o Medrese, apoi unu Chanu mare (Bursa, Banca de schimbu) pentru negutiatori, cuge-tandu ca asia va poté assigura pacea unui imperiu fundatu prin bellu.

CARAMANU SE REVOLTA DIN NOU

VI. Dar è raru cá o inima perfida se se impace sinceru. Caramanu

(4) *Batista la gütü*. Frasa turcésca ; insémna a se suppune, a implora gratia ; terminulu propriu è *Aman*, care vre se dica favóre. De aci se dice : *Bogazine Makrama tachli*, si-a pusu batist'a de nasu la gutu, séu invelitóri'a la capu; adeca : se sup-pune , declara a fi pururea suppusu. Cei cari se pórtá asia, suntu scutiti de pedépsa dupa sententi'a legeri, care dice : *Egilan basch kiezil mes*, capulu peccatu nu'lu taie sabia, Esceptiune dela acêsta regula se face numai in casulu candu numerulu captivilorulu atátu è de mare, in cátu ar' poté deveni periculosi, séu inimiculu atátu este pe aprópe, in cátu nu li s'ar poté da o escórta sulficiente pentru a fi transportati in locu sicuru. Intr'unu casu ca si in celaltu este permisu a'i ucide fara temere de pedépsa ; cu atátu mai vertosu, cá, dicu ei, prin acést'a se 'mpucina numerulu crestinitorulu, inimici ai Coranului. Totu asiá tienu, ca déca unu musulmanu ar' lua in casatoria o crestina captiva, lui nu-i este permisu a siedé la ea preste frontariile imperiului ; pentru-ca, afara de aceea ca anca totu nu este sicuru pe pamentulu strainu, dar' s'ar poté intempla ca femei'a se fuga in stare bine-cuventata, si ca prunculu ce l-ar' nasce se se crésca in religiunea crestina : ceea ce la turci se considera de peccatu de mórte.

indata ce audí ca Mahomedu si-a trimisu trupele pe acasa, frangédu pacea, reincepù incursiunile sale in imperiulu ottomanu. Mahomedu indignatu , se puse in fruntea unui numeru de soldati alesi, merse contra lui Caramanu, ilu atacà , si 'lu puse la fuga dupa o lupta la care acesta nu se asteptase. In urma Caramanu cu fiulu seu cade prinsu, si este adusu inaintea lui Mahomedu. Acest'a infruntandu-lu pentru perfidi'a sa, 'i dîse urmatóriele cuvente : « Eu sunt invingé-
 « toriulu teu, dar sunt omu d'reptu ; tu esci invinsul meu, dar esci
 « omu nedreptu ; io vreu si demandu cá tu se traiesci. Onórea co-
 « rónei mele nu'mi permite cá se tractediu cu tine, precumu tu ai
 « tractatu cu mine : a pedepsi pe unu infamu cá tine, ar' insemna a
 « macula glori'a si numele meu. Anim'a ta perfida iti permite se
 « comiti infidelitate ; dar' in anim'a mea sunt sentimente mai inalte,
 « mai demne de maiestatea si generositatea mea (s) ». Dupa acésta
 infruntare ilu demitte redandu-i provinciele ; pentru siguritate inse
 puse garnisóne in cetatile Sivrihisar, Nukteida, Engjiceri, Sejdiceri,
 Numad, Saidul si Ain.

ISFENDJARBEĞ INVINSU SI UCISU

VII. Mahomedu, dupa ce a infrenatu in modulu acesta pe Caramanu , se întórce contra lui Isfendjarbegu, principe de Castamoni'a, confederatulu si complicele celuia. Intrandu in provinciele Castamoni'a si Gianik, ocupa cetatile cele principale si mai bine fortificate. In anulu urmatoriu vine cu armata si mai númeroasa, supune cetatile Buri, Gîga, Tosia, Bakir-Kuresi si in fine Ciangyri. unde Isfendjarbegu isi avca resiedenti'a, si distribue immensele thesaure

(5) *Generositatea mea.* Dóra i s'ar' paré cui-va surprindietoriu de a vedé intr'unu principe barbaru o anima atátu de generósa. Póte fi ca lumea se va minuna vediedu ca se aflase si la unu domnitoriu barbaru generositate asia mare si unu sufletu plinu de virtuti regali. Este inse prea vechiu acelu proverbu care tiene ca : Greci'a numai è in Greci'a, si ca atáti barbari s'au facutu greci, cáti greci au devenitu barbari. Pentru mine nu acelu è grecu, care è nascutu in Greci'a, ci care si-au apropiatu sciinti'a si cunosciintele, prin cari s'a facutu atátu de celebra acésta natiune. Si eu sunt de opiniunea lui Isocrate, care intr'o panegirica a sa dice : « Sunt multi greci , « cari au aceeasi nascere comuna cu noi ; dar' io nu pe acesti-a 'i consideru demni « de acestu nume, ci pe acei-a, cari prin sciintia si disciplina sémena cu noi »

alø acestui principe între soldați (6). Totu pe atunci edifică unu superbu palatu în Amasi'a (7).

MAHOMEDU FACE PE ROMANI TRIBUTARI

A. 820

I. C. 1418

VIII. După ce a debellatu pe toti inimicii sei în Asi'a, Mahomedu plăca de la Prus'a la Adrianopole, și 'și aduna aici tôte trupele d'în Asi'a și d'în Europ'a, cu care plecându asupra Românilor, bate armat'a lor și devasta parte mare a țierei. După aceea ocupa Severinulu (8), unde este unu podu ce se dice a fi edificatu anca de Traianu. A mai ocupatu apoi și alte castelle, precum Sakcia și Calea (9), situate în cealalta parte a Dunarei; fortifica Giurgiulu, și lasa aici garnisôna numerôsa pentru a împedeca trecerea Romaniloru preste acestu fluviu. Români 'i oppusera o armata destulu de frumôsa; dar strimtorati fara sperantia de ajutoriu, și persecutati de ferulu inimicului: ei nu aveau de a alege decâtu séu a mori, séu a'și perde libertatea, și se supusera unui tributulu anual (10). Sultanulu, pen-

(6) *Între soldați.* Este usu la imperatii turci de a promitte soldatiloru preda cetatile inimice, cari nu se supunu prin capitulatiune, și pentru sine nu 'și reserva alta decâtu edificiele publice și dominiatiunea preste ele. Abia se pôte spune ce curagiu infocatu inspira acea promisiune soldatiloru, cari sunt aplecati din natur'a lor la preda și rapacitate.

(7) *Amasi'a.* Acestu edificiu în Amasi'a l-a facutu numai ca locu de recreatiune și de petrecere, ér' nu pentru a pune aici resiedinti'a imperiului. Și în adeveru, ca nici odata imperatorii turci n'au țienutu resiedinti'a în Amasi'a; acestu edificiu servia numai de apanagiu pentru principii juni.

(8) *Severinulu.* Unu turnu pe care dintii timpului l-au prefacutu în ruine. Numele ce 'lu pórta și asta-di, e semnu ca a fostu construitu d'în ordinulu vre unui prefectu de pe timpii Romaniloru, séu alu vre unui principe romanu, care întru memori'a sa i-a datu numele seu. Totu aici se vedu anca și asta-di fundamentele unui superbu podu de pétra, edificatu de Traianu preste Dunare candu a mersu se bata pe Scythi. Voiu vorbi mai pe largu despre acést'a în descriptiunea Moldaviei.

(9) *Calea.* În partile aceste nu este cetate cu acestu nume. Io credu ca aci se 'ntielege cetatea Taia séu castelulu Tulci'a, fiindu-cà se dice ca è situata între Sakcia și Giurgiu, amenduøe cetati la Dunare, d'între cari un'a se marginesce cu Romani'a și cealalta cu Moldavi'a.

(10) *Tributulu anual.* Nu se pôte nega ca turcii au suppusu pe Români prin puterea armelor; de aci, nu è de multu anca de candu salinele și vamile se vendeau séu se dedeau în arenda prin tesaurulu imperiale. Sub principele Mateiu, tributulu anual s'a urcatu la cinci-șeci mii galbeni; și atunci salinele și vamile s'au restituitu érași la dreptulu țierei. În câtu pentru Moldoveni, ei s'au suppusu de buna voia pro-

ru a se asigura de credinți'a lor, luă ostatici duoi fi ai principelui si trei d'între cei mai de frunte ai țierei. Terminata acésta espedițiune, Mahomedu se întórse la Adrianopole.

UNU MUSTAFA FALSU IN ASI'A

IX. Tóte aceste trofee castigate pe ruinele popóraloru si cimentate cu torrenti de sange, Mahomedu era pe ací pe ací se le pérda prin man'a fraudulenta a unui impostoru (11). Că-ci pe acestu timpu appare pe scena si face mari turburari in Asi'a unu omu de obscura nascere, d'in servitiulu unui micu principe numitu Petre Ulledinu (12). Precumu amu potutu vedé mai in susu, Mustafa fiulu mai betranu alu lui Baiazetu disparuse in batali'a contra lui Tamerlanu, si nu se potú descoperi déca a cadíutu mortu de arm'a inimicului, séu a fostu deportatu cu ceialalti captivi. Acestu omu, despre care vorbimu, instruitu de Ulledinu, luandu numele falsu de principe Mustaf'a, isi adunà o banda numerósa de omeni depravati, devastà cu ei cetatea Zagara (13) si totu tienutulu de prin pregiuru. In

tectiunei turciloru, si anca de sub Petru Raresiu au inceputu a tramitte curtiei otomane unu daru de pasci numitu Bairam peschisiu, care consistea d'in patru-mii galbeni, dóue-dieci falconi si patru-dieci cai moldovenesci. Dar' turcii indulciti prin acestu presentu, au pretinsu Gezie séu Haragiu, adeca o summa mai mare de bani sub titlu de tribut. Pretentiunea arroganta a Turciloru a consternatu pe Moldoveni: ér Petru Raresiu le dede urmatoriulu respunsu: « In câtu pentru persón'a mea, io potu se renunciu principatului; dar' nu 'mi sta in putere a schimba națur'a unui preșentiu si a o preface in tribut, nici se adaogu la sum'a ce este in usu a se da imperatului ». Candu inse Raresiu, constrinsu de impregiurari a trebuitu se se retraga in Transilvani'a, turcii si-au ajunsu scopulu; că-ci numindu-i succesoriu, ei au pretinsu summe anca si mai mari, si bietii moldoveni au trebuitu se platésca pre langa 75 mii de galbeni anca 50 mii de lei ca equivalentu pentru Gjezie Mali séu darulu de pasci.

(11) *Impostoru*. Acestu Mustafa nu è totu acela cu Mustafa despre care dicu scriitorii crestini ca s'a revoltatu sub Muradu II, incuragiatu fiindu de imperatulu grecu; ca-ci acest'a nu s'au aretatu decâtu in Romeli'a numita si Romani'a, ér falsulu Mustafa, despre care vorbimu aci, n'a esitu nici-odata d'in Asi'a, unde a fostu nascutu d'in plebe, si n'avea altu radiemu, decâtu pe unulu d'in acei mici suverani séu regali persiani, cari se revoltassera contra monarchului Persiei.

(12) *Petru Ulledinu*. Pare a fi unulu d'in acei pitici suverani, cari pe timpulu invasiunei lui Ginghiscan s'a revoltatu si subtrasu de sub potestatea regelui Persiei.

(13) *Zagara*. Cetate in Asi'a mica; mai este o alta cetate totu cu acestu nume in Europ'a, aprópe de Filipopole; pentru distinctiune, acésta se numesce Eski Zagara, séu Zagara vechia.

primavér'a urmatória ómenii sei crescéndu in numeru considerabile, elu se incerça cu ei a face lucruri si mai mari ; impresóra Nice'a , si face pe locuitori a'i tiené partea si a se rescula in favórea sa.

ELU E PRINSU SI SPENDIURATU

X. Seditiunea crescea d'in ce in ce mai multu, si imperiulu otomanu era amerintiatu de o revolutiune terribile, mai alesu cá Ulledinu, pentru a seduce pe ceialti , tractá pe servitoriulu seu de mai nainte cá pe domnulu seu si se portá catre elu cu celu mai mare respectu. Mahomedu simtiá tóta consecinti'a acestei rebellioni, si cugetá ca este de suprema necesitatea pentru interessulu ottomaniloru de a o inneca in nascere si inainte de a prinde radecina. Trece deci cu trupele sale d'in Adrianopole in Asi'a, si afla pe impostorulu ocupandu-se cu obsidiunea Niceei. Falsulu Mustafa redica obsediunea si merge cu aderentii sei in contra lui Mahomedu. Dar' fú batutu indata la primul atacu , si bandele sale puse la fuga, ele au fostu parte ucise, parte captivate. Intre captivi era si falsulu Mustafa cu domnulu seu Semidinu Oglu (14), cari ambii si-au luatú in furci pedéps'a meritata.

MOARTEA LUI MAHOMEDU

XI. In reintórcere d'in acésta espeditiune , Mahomedu occupa cetatile Eski Geliboli (15) , Tarachi si Herge in anulu Hegirei 824. Dupa aceea fú atacatu de scurgere de sange si mori. Elu numi prin testamentulu seu de successoru pe Amuratu, fiulu seu mai mare. Acesta c'o parte a armatei era ocupatu cu bellulu d'in Romeli'a (16).

(14) *Semidin Oglu*. Nume patronimicu alu lui Persu Ulledinu, despre care amu vorbitu mai in susu; si insémna fiulu lui Semidinu.

(15) *Eski Geliboli*. Nicopolea vechia; fortarétia odinióra pe tiermurea Helespontulu-lui Dardanelleloru; asta-di nu i se mai vede urm'a, sèu s'a perdutu sub vre-unu nume barbaru.

(16) *Romelia*. Amu aretatu mai in susu la capu 2, nota 20, éi la capu 4, nota 5, cartea I, ce intielegu turcii sub acestu nume. Nu va fi inse supérfluu de a'i da aci espicatiune mai dealiata. Califi Arabiloru. séu precumu le dicu crestinii, Saraceni, péné candu nu lasasera tiermurii Eufratelui spre a se estiñde in Natoli'a, ei numiau *Rum ili*, séu terr'a Romaniloru, tóta acea parte occidentale a Asiei, care appartienea imperiului romano-grecu; probabilu pentru ca insii grecii d'in acelle parti

marele veziru Ibrahim Chan (17) pèn' la sosirea lui Amuratu, a tie-
nutu in secretu moartea lui Mahomedu , si administrà trebile sta-
tului in numele Sultanului, cá si candu acesta ar' fi in viétia. Iu
urma sosi noulu Sultanu, si salutat de toti a luat in mana frènele
imperiuului. Immediatu dupa aceea, corpulu lui Mahomedu a fostu'

se numiau pe sine si se numescu péné asta-di Ρωμαίους adeca Romani. Acést'a o com-
próba in unanimitate toti scriitorii indigeni; dar' ce me confirma mai tare in opiniunea
mea, este numele cetatiei Erzerum, care insémna terr'a séu teritoriulu romanilor ;
Erz in limb'a arabica este terra, tiéra, pamentu ; *Rum*, Roma. Si in adeveru, acésta
cetate in Asi'a mica a statu mai multi ani cá unu muru impenetrabile contra furórei
Saraceniloru, si au aperatu celelalte provincii contra sacrilegoloru loru incursiuni si
depredatiuni. Dar' bellurile imperatorilor greci contra Latiniloru, au datu sectatori-
loru lui Mahomedu occasiune favorabile de a'si estinde cucèririle, si ei au suppusu
potestatiei loru tota Natoli'a. Acésta diminutiune a imperiuului romanu, a redusu si nu-
mirea de Rum-ili numai la acele parti d'in Europ'a, cari in urma au fostu suppu-
se ottomaniloru. Cu tóte aceste, nimicu mai comunu la geografii turci, decâtu a cuprinde
sub numele de Rum totu restulu Europei. Se díce pentru esemplu *Rumden anadolíie*
gesme, a trece d'in Europ'a in Asi'a ; si d'in contra *Anadoldan Rume*, d'in Asi'a in
Europ'a. Prin urmare cuventulu Rum-ili, séu cumu scriemu noi Romeli'a are cinci
diferente semnificatiuni Geografii intielegu tóta Europ'a ; vechii istorici arabi tóte
provinciele spre apusu dela Erzerum ; altii numai acele parti ale Europei, cari sunt
suppu-se imperiuului ottomanu ; si ér altii numai Greci'a propriu dísa, fara Pelopo-
nesu ; in fine, ceea ce este mai raru, sub Romeli'a intielegu Greci'a si Peloponesulu
impreuna. In acestu d'in urma intielesu trebe luat subiectulu despre care tractamu,
Ceea ce me intaresce in acésta opiniune este, cá istoricii atátu turci cátu si crestini
dícu, cá Muradu anca in viéti'a parintelui seu a facutu o espeditiune in More'a, de si
nici unii nici altii nu facu nici-o mentiune despre succesu.

(17) *Ibrahim Chanu*. Turcii 'lu numescu Ulisse alu loru. Sultanulu Amuratu II-lea
onoratu cu titlu de Chanu, ce de altminterea nu se da decâtu principiloru de Persi'a
si de Tatarí'a ; elu credíu de cuviintia a'i face acésta distinctiune pentru prudenti'a cu
care a sciutu tiené in secretu patru-dieci-si-un'a de díle mórtea imperatorulu, in cátu
n'a potutu sci nime nimicu, nici macar boeríi'séu mai-marii dela curte, péné asta-di,
si au administratu afacerile statului cá si cand ar' fi fostu in viétia. Descendentii se
consérva acestu titlu. Ei se numescu Ibrahim Chan Oglí ; si famili'a loru este cea
mai ilustra, cea mai avuta si cea mai acreditata in totu imperiulu ottomanu.
Abia este vre-o urbe de ceva insemnate, in tóte tierile ce erau sub potestatea tur-
ciloru pe timpulu lui Ibrahim , care se nu se glorífice cá acesta a fostu fundatorulu
Giamiei sale si alu venituriloru legate de acést'a. Si in adeveru, edificiele construite
de acésta familia atátu sunt de numeróse si atátu de maretie, in cátu omulu abia
póte pricepe de unde a potutu avea fondurile necesarie pentru a face spese atátu de
prodigióse Descendentii acestui Ibrahimu n'au femei legitime , ei sunt de opiniune
ca nici-unu sange strainu nu è demnu de sangele loru ; si, ca si Sultanii isi alegu

transportatu la Prus'a, si immormmentatu in Giami'a fundata de elu.

CALITATILE LUI

XII. Acestu principe renumitu prin justiti'a si clémenti'a sa, a vietuiutu patru-dieci-si-siepte de ani, d'in cari a domnitu optu ani si diece luni (18). Elu a fostu mare in pace cá si in bellu. Imperiulu redusu la extremitate prin devastatiunile lui Tamerlan si prin bel-

concubinele loru d'intre captive, atâtu pentru propagarea si perpetuarea familiei loru, câtu si pentru placerile proprie. Alta maxima a acestei familii, care o tiene dela illustrulu seu antecessoru, este de a nu ambla dupa nici-unu oficiu, nici civile nici militariu; tóta ambitiunea loru se marginesce la titlulu de *Tevlîet*, adeca a fi inspectoru Giamieloru fundate de ei séu de parintii loru. Acésta o facu ei sub pretestu, ca este dejosire pentru inalt'a loru origine de a porta officiu; motivulu reale inse este, ca se temu ca déca ar' ajunge la postulu inaltu de Mare-veziru, ar' fi espusi la sórtea atátoru alti veziri spoliati de averile si functiunile loru. Nici chiaru Sultanii nu'i potu constringe se primésca ofliu publicu: suntu scutiti dela acésta prin o peculiara favóre a sultanului Muradu II; favóre séu privilegiu confirmatu prin Soliman Canuni in onórea memoriei lui Ibrahim Chanu, si care péné in diu'a de asta-di are valóre. Dar' candu necesitatea comuna cere, si statulu este strimtoratu, ei totdeauna vinu intr'adjutoriu, tramitiendu d'in voi'a propria in campania trupe recrutate si armate cu spesele loru. Sultanulu anca se pórtu cu totu respectulu catra ei: le da in totu anulu duóe visite, si prandiesce cu ei la o mésa pompósa; si nime n'are intrare atâtu de libera si atâtu de frequenta la Sultanulu ca ei. Candu intra la Sultanulu, acesta, dupa datina, se redica puçintelu de pe scaunu; ei ilu saluta cu cuventele *Sela mun Aleikum*, pace tie: ér Sultanulu respunde *Aleikum es-Selam*, pace si vóue. Apoi standu in picióre, si tienendu se in tacere respectuósa, Sultanulu le dice *Saffa gelding-uss* ori *Chosch gelding-uss*, bine ati venit. Câte-odata 'i invita se coprinda locu, si vorbesce cu ei in modu familiaru despre diferite lucruri; o condescendenta, ce Sultanulu o face numai façe cu Mufti, si, arare-ori cu primul Veziru. Am cunoscutu d'in acésta familia pe unulu cu numele Ibrahim Beg; elu vorbia puçine, era omu seriosu, si de gravitate majestatica in portarea sa. Elu venia de duóe séu trei ori pe anu se me védia in palatulu meu pe tiermurea Bosforului; si candu se departa dela mine, totdeauna 'mi facea unu scurtu complimentu, dicundu incetu *Eivual!* remani sanetosu! La intrare me salutá cu cuventulu *Chair ola!* se fia de bine. Cá-ci form'a de salutare *Selamun Aleikum* façe cu crestinii, este crinna la ei. De aci, principii crestini 'si potu imagina câtu de puçinu fondu póte avé parca, ce li se promise de catra turci.

(18) *Diece luni*. Acésta se si-o observe bine toti acei-a, cari voiescu a rectificacalcululu încurcatu alu istoriciloru crestini. A se vedé ceea ce amu dísu despre acést'a in not'a 13, la capu II. cartea II.

luri intestine ale fraților sei (19), Mahomedu nu numai că l-a scapatu de ruin'a totale, ci l'a si maritu si consolidatu, lasandu'lu fiului si succesorului seu in tóta vigórea.

(Fratiloru sei. Toti istoricii, atátu crestini cátu si turci convinu intr'aceea, cá déca principii crestini ar' fi sciutu profita de disordinea imperiului ottomanu in care ajunsese dupa lovirea fatale ce a primitu Baiazetu dela Tamerlanu, si déca in locu de discordii s'ar' fi unitu intre sine, ei ar' fi potutu, déca nu a nimici cu totulu puterea ottomana, dar cellu pucinu a'i pune capetu in Europ'a, de unde puteau s'o scóta fórte usioru. Dar' judecat'a lui Dumnedieu este impenetrabile ratiunei nóstre, si este mai bine a o adora in tacere, decâtu a o suppone judecatiei nóstre.

Sub interregnu si sub Mahomedu, au domnitu in Europ'a :

La Constantinopole. Emanuilu Paleologu 1387—1421.

In Occidentu. Sigismundu regele Ungariei 1410—1437.

In Angli'a. Enricu IV. 1399—1412. si Enricu V. 1412—1422.

In Franci'a. Carolu VI. 1381—1422.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU SÉU AMURATU II, FIIULU LUI
MAHOMEDU

ALU SIESELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CARTEA II. CAPU V.

ALTU MUSTAFA FALSU

I. Muradu II, in etate de optu-spre-diece ani, a succesu parentelui seu Mahomedu I, mortu la anulu Hegirei 825. Fiiulu a fostu demnu de marele seu parente. Dificultatile cu cari s'a luptatu in primii ani ai domniei sale, au fostu totu atâte probe despre virtutile sale viitorie. Indata 'a începutu apparù unu altu pretinsu Mustafa cá fiu alu lui Baiazetu, differentu de celalaltu impostoru (1), despre care amu vorbitu mai in susu. Atátu la unulu câtu si la cesta-laltu au servitu de pretestu incertitudinea mórtiei lui Mustafa, fiulu lui Baiazetu, in bellulu avutu contra lui Tamerlanu. Acestu alu doile impostoru se tienù lungu timpu ascunsu in partile Tessalonice; ér candu isi apropiã numele de Mustafa, atátu-a reputatiune 'si castigã prin acestu nume, in câtu nu numai poporulu accurse la elu, cì insasi militi'a d'in Europ'a si cea mai mare parte d'in officiaru s'a

A. 825

I. C. 1422

(1) *Diferentu de celalatu impostoru.* Acesta a fostu europénu, si apparù mai antaiu in Tessali'a; este cu totulu differentu de cellu d'in Asi'a, despre care amu vorbitu mai in susu. Errórea crestiniloru, cari 'lu tienu de adeveratulu Mustafa, este de iertatu cu atátu mai vertosu, cà ei nu poteau se aiba cunoscintia despre trebile turcesci decátu dela greci; ér acesti-a sub impressiunea terrórei de care erau coprinși, aru fi luatü dreptu rege si pe unu cersitoriu.

datu sub stindardulu lui, creîndu ca in adeveru è persôn'a care pretinde a fi. Atragêndu asia in partea sa mai tóta Romeli'a, si formandu-si o armata considerabile, elu trecù in Asi'a pe la strimtóra Gallipole, adjutatu fiindu in secretu (2), precumu se dîce, de imperatulu grecu, si merse in Asi'a cu scopu de a ocupa Prus'a, capital'a pe acelu timpu a imperiului ottomanu.

BATE PE VIZIRULU LUI MURADU

II. Muradu urmandu esemplulu parentelui seu si voindu a stinge reulu in radecina, tramite in Asi'a (3) pe marele seu veziru Baiazetu cu unu corpu de trupe alese. Fortun'a inse nu favorà pe veziru, cumu favorase sultanului Mahomedu. Pretinsulu Mustafa cu armat'a sa, vine curagiosu inaintea lui Baiazetu; se incinge lupt'a, invinge si uccide pe veziru, si 'i respesce tóta armat'a, care acum-a nu mai avea comandante.

REFUGIULU LUI MURADU LA RUGATIUNI

III. Ajungêndu acea trista scire in Europ'a, Muradu fara a areta vre-o descuragiare, dîce aceste cuvente: « Amu gresi déca amu a-
« tribuî acésta perdere la eroismulu impostorelui, séu la neabilitatea
« vezirului meu, pe care d'in esperientia 'lu cunoscu soldatu bravu
« si generalu escellente. Altu undeva trebe se cercamu caus'a ace-

(2) *In secretu.* Mai bine credu ca este o calumnia inventata de turci contra greciloru pentru a avé pretestu de a se scola cu arme asupra loru; nici nu este altulu decátu Phranza, care in cartea I. capu 39. si 40. dice ca Mustaf'a, despre care presupune ca a fostu adeveratulu fiu alu lui Baiazetu, a fostu adusu dela Peloponesu la Gallipole prin midilocirea lui Ioanu Paleologu, care l-ar' fi recunoscutu de domnu partiloru occidentali ale imperiului otomanu, in contra protesteloru lui Muradu facute la greci de a nu 'i da adjutoriu.

(3) *In Asi'a.* Phranza la loculu citatu ne spune altminterea. Elu dice ca aprópe de Adrianopole a fostu batai'a intre Mustaf'a si vezirulu lui Muradu numitu Baiazetu, omu, precumu dice elu, de multa esperientia si abilu in artea militara; si ca Mustaf'a castigandu victori'a, s'a intorsu in Asi'a pentru a se bate contra lui Muradu, dar' ca acest'a l-a invinsu si a fostu constrinsu a se întórce éراس spre apusu; ca Muradu persecutandu-lu cu ajutoriulu unorunave genuese, l-a prinsu si omoritu. Dara, precum nu incupe dubiu ca Mahomedu I. a muritu in Adrianopole, si ca Muradu II. fiulu seu, intornandu d'in Romeli'a, a ocupatu immediatu tronulu, asia 'mi vine mie se acusu mai curendu pe Phranza, decátu pe scriptorii turci pentru lips'a de exactitate.

« stei fatale loviri : este mâni'a lui Dumnedieu contra poporului seu ;
 « noi ne-ămu attrasu indignatiunea sa prin peccatele năstre : unu
 « singuru midi-locu este de a'lu imblandi, si a face cá se prospere
 « lucrurile năstre : penitentia sincera , dese rogatiuni , si lacrimi
 « ferbinti (4). Eu nu asteptu de cátu de la acestea victoria si drépt'a
 « vindicta asupr'a inamiciloru mei ». Elu termina cu acestu prover-
 biu comunu : *Virmenge Maabud ne eite sun Mahmud ?* Déca creato-
 rulu este in contra, ce póte face creatur'a ? (5). Pe acelu timpu era
 unu omu cu numele Seid Bechar, renumitu la turci pentru virtutea
 si sanctitatea sa. Despre acesta credea turcii, cá elu póte se castige
 dela Dumnedieu ori-ce'i va cere. Elu se tionea departe de vanitatile

(4) *Lacremi ferbinti.* Turcii tienu ca nu multimea numerului, nici abilitatea u-
 mana, nici bravur'a soldatiloru, ci numai provedinti'a divina este auctorulu victori-
 eloru. De aci ei cauta totu deauna cauza legitima pentru bellu, ca se nu para ca ar
 vré a se bate contra vointiei lui Dumnedieu. Unu bellu justu, si singuru legitimu du-
 pa maximele loru, este bellulu pentru propagarea religiunei mahomedane ; si d'in
 contra, injustu este bellulu candu prinlu armele pentru latirea imperiului sau aug-
 mentarea venituriloru statului. De unde se póte vedé pré usioru, ca turcii potu avé
 totudeauna pretextu de a da bellului o colóre legitima. Kioprii Mustafa Pasia, mare
 veziru sub Solimanu II. unchiu alu imperatului de asta-di Achmedu, a sciutu cu
 multa desteritate a profita de acésta opiniune dominanta intre turci. La ocasiunea
 candu soldatii turci descuragiatu prin relele successe ale belleloru, refusara servitiulu.
 acestu Pasia in plinu consiliu 'si espuse parerea precumu urmédia: « Nu virtutea ini-
 micului, ci peccatele musulmaniloru sunt caus'a ca germanii invingu si noi perdemu.
 « Trebe vendute tóte utensiliile pretióse de argintu si de auru ale imperatului, si d'in
 « banii acestia se se platésca soldatii. Imperatulu se dea o proclamatiune, in care se de-
 « clare, ca bellulu contra germaniloru n'are altu motivu decátu numai si singuru pro-
 « pagarea religiunei mahomedane ; ca cei cari pórt'a la inima preceptele Alcoranului,
 « trebe se'i urmedie, nu fortiați, ci de buna voia ; si ca elu promitte, ca déca ar' avé
 « in servitiulu seu numai duóe-spre-diece mii adeverati observatori ai Coranului '
 « este sicuru ca in puçinu timpu ar' reporta victoria asupr'a germaniloru si ar' re-
 « cuper'a totu ce acesti-a au rapitu d'in imperiu ». Acestu consiliu a produsu la ince-
 putu totu effectulu doritu. Indata in prim'ă espeditiune vezirulu a cuceritu cetatile
 Siehirkioi, Nissa, Semendri'a si Belgradulu ; dara in a dou'a expeditiune bellica a per-
 dutu in batali'a dela Salankemen mai tóta armat'a, impreuna cu viati'a si glori'a sa.

(5) *Creatur'a.* Turcii atribuiescu acésta sententia sultanului Muradu II. Sensulu ei
 este ca fara Dumnedieu omulu nu póte nimicu si tóta labórea sa este in vanu. *Ma-
 abud* este unulu d'in cele una-mie-si-unulu nume ce turcii dau lui Dumnedieu, si
 însénna prevedietoriu, ingrigitoriu de servitorii séu adoratorii sei. Numele propriu
Mahmud este aci antithes'a lui Maabud. Asia sententi'a tradusa d'in littera in littera,
 ar' fi : déca Maabud nu da, ce póte face Mahmud ?

lumei închisu într'o chilia (cella). Muradu merse la elu pentru a'i narrá scirea despre perderea rusinósa a armatei sale, si într'unu tonu umilitu 'i dîse aceste cuvente: « Mâni'a lui Dumnedieu se aréta
 « prin victoriile inamiciloru nostri; este evidentu ca natiunea nó-
 « stra è culpabile de infinite calcari de lege, pentru aceste Dumne-
 « dieu à-totu-potinte ne pedepsește acumu. Eu suntu celu d'antaiu
 « a recunósce peccatele mele; dar' chiar' peccatele mele me facu se
 « nu cutediu a redica ochii cátrá tronulu maiestatiei divine si a cere
 « iertarea peccatorulu poporulu meu. În acésta stare penibile, eu me
 « adressediu tie, si'ti ceru a fi intermediatorulu nostru, si a obtiené
 « prin rogatiunile tale cá Dumnedieu se'si întórca indurarea sa spre
 « noi; adjuta-mi a imbandi spiritulu profetulu nostru pré-santu,
 « cá se'mi fia induratoriu, si se dea taría armatei musulmaniloru ». Si acumu urmédia partea miraculósa séu mai bine fabulósa a lucrului. Seid Bechar promitte lui Muradu a face precumu cere; si in nóptea urmatória punendu-se la rogatiuni, fú rapitu la ceriu cá prin minune; aici se apropia de spiritulu puru si immaculatu alu lui Mahomedu (6); cade la pamentu, 'i saruta (7) de trei ori pulberea

(6) *Spiritulu lui Mahomedu.* Aci se vede, cumu satan'a, care cérca a imita operele si misteriele divine, vrendu a resturna doctrin'a de dupla natura a lui Christu, inventa ce-va æsemenea si despre Mahomedu; dar inventiunea sa atátu este de fabulósa, încátu oricátu de paradoxa s'ar' para ratiunei nóstre umane doctrin'a despre Christu, doctrin'a despre Mahomedu este cu totulu absurda si impertinente. Pentru exemplu, ce póte fi mai ridiculu decâtu cele ce panegiristii lui Mahomedu spunu despre spiritulu acestui falsu profetu? si sectatorii sei tienu atátu de tare la ele, ca si crestinií la divinitatea lui Christu. Ei dîcu ca siepte-spre-diece mii de ani inainte de a crea Dumnedieu universulu, acestu spatiu unde este lumca nóstra asta-di a fostu unu paradisu pusu de man'a lui Dumnedieu, in midi-loculu carui-a era unu arbore numitu Tuba, si in ramurile acestui unu Tavus séu paunu, si in inim'a acestuia a pusu Dumnedieu spiritulu lui Mahomedu, pentru a fi acolo cu grige conservatu. Cañdu in urma s'a determinatu Dumnedieu a crea acésta lume visibile unde suntemu noi, care dupa cumu credu ei va fi cea d'in urma, si vrendu a o da locuintia ómeniloru, a luat una portiune d'in spiritulu lui Mahomedu, a suflatu viétia in primulu omu, l-a numitu Odem (Adam), l-a pusu in paradisu, si l-a opritu a manca gráu. Odem avendu tóta gradin'a la dispositiunea sa, a uitatu de porunc'a lui Dumnedieu si a mancatu gráu; dar' indata a simtitu ca a inghițitu ce-va ce 'i va causa mórtea; elu inse a simtitu in intrulu seu si spiritulu lui Mahomedu, si indata a sciutu ca va veni o di candu elu prin acestu spiritu éراسi va invia. Intr'aceea Odem mori, si n'a sciutu nimicu, nici despre nascerea sa nici despre mórtea urmasiloru sei, péné ce s'a nas-

picióreloru , si'lu rógá cu tóta umilinti'a cá prin rugatiunile sale à-totu-potinti se esopere de la Dumnedieu invingere lui Muradu asupr'a inimiciloru. De trei-ori repete acésta rogare , pênê in urma Mahomedu profetulu se indura a'i respunde : « Prin intercessiunea mea , Dumnedieu à-totu-misericordiosu au ascultatu rogatiunea lui Amuratu. Mergi si-i spune ca adjutoriulu lui Dumnedieu va fi cu elu , si va invinge ». In alta dî diminétia , Seid Bechar pentru á implini porunc'a profetului , tramite la Muradu vorba despre fericitul resultatu alu rogátiuniloru si ascénsiunei sale la ceriu. Muradu transportatu de bucuria , merge a dóu'a óra la acestu santu. Seid Bechar c'unu aeru propriu caracterului seu , luandu o sabia (8) , o incinse cu man'a sea la brèulu lui Muradu , si-i dîse : « Mergi , au-guste imperatu , si fii fericitu ; victori'a te astépta ».

PRIND UNU MIRACLU INVINGE PE IMPOSTORU

IV. Muradu multiamindu lui Dumnedieu pentru inalt'a sa indurare , se întórce acasa plinu de încrèdere in cuventele santului Bechar. Si in

cutu Mahomedu ; atunci prin simpathia misteriósa , particic'a de spiritu alu lui Mahomedu a inceputu a trasari in elu , si 'i revelà fericierea resurectiunei fiitóre si 'lu asigurá de salutea eterna atátu pentru elu cátu si pentru posteritatea sa. Adamu multiamindu lui Dumnedieu pentru acésta gratia dîse : « .... in fine dupa atâte secle posteritatea mea a produsu in fine pe fiulu meu uniculu adeveratu , care este celu d'in urma profetu pentru care a creatu Dumnedieu lumea , si m'a creatu si pe mine.... » Dupa mórtea lui Mahomedu , séu cumu se esprimu turcii , dupa Hegiret , adeca deparatarea séu fug'a sa d'in acésta lume , spiritulu seu puru si immaculatu s'a suitu la ceriu , unde vede faci'a divina a lui Dumnedieu.

(7) *Saruta*. Turcii tienu cà mortii , nici chiar santii , nu potu adjuta celoru vii ; in acésta i-au imitatu ereticii nostri moderni , cari au suptu dela ei veninulu acestei opiniiuni. Dar turcii concedu totusi , ca spiritulu lui Mahomedu aude rogatiunile ómeniloru si le presenta la tronulu lui Dumnedieu ; si credu ca acestu privilegiu numa elu singuru ilu are preste tóte celelalte creature. In acésta restrictiune , credinti'a turciloru pare a consuna cu credinti'a ortodoxiloru.

(8) *Sabia*. Dela acestu timpu incóce a trecutu in lege la turci , ca imperatulu , déca este in Constantinopole , se mérga in diu'a urmatória dupa suirea sa pe tronu a cerceta cu mare ceremonia monumentulu lui Eubensari , despre care vomu vorbì mai in josu . care este in suburbea numita Eiub. Aci Sieik Tekke séu superiorulu monastirei 'i incinge o sabia la bréu , si incheia acestu actu serbatorescu cu urmatórele cuvente : *Iurü nusret senundur* ; mergi , victori'a è a ta , dar' a ta numai dela Dumnedieu. Déca imperatulu este in Adrianopole séu intr'altu locu , indata ce vine la Constantinopole trebe se faca acestu actu serbatorescu : cá-ci asia demanda legea divina

data dupa aceea pléca in marsiuri fortiate contra falsului Mustafa. Acest'a 'si adunase ostile aprópe de cetatea Ulubad , si derimandu podulu asteptá fora frica venirea lui Muradu. Sultanulu sosesc, se pune in castre de cealalta parte a fluviului , si astépta promisulu ajutoriu d'in ceriu ; póte fi cá elu amanà batali'a si cu scopu ca intr'aceea se se astempere fervórea rebelliloru, care la inceputu este de regula fórté mare. Acésta tactica 'i succese dupa dorintia. Cà-ci de siese díle armatele inimice steteau façe in façe, fara a face vre-o miscare : generalii de o parte cá si de alt'a ingrijati de rezultatu, nu se miscau d'in posturile lor. A siepte-a dí impostorulu, cade intr'o violenta curgere de sange d'in nasu, care a tienutu trei díle, si nu era sperantia se mai scape cu viétia. Acestu accidentu atátu de singulariu si neasteptatu, a causatu o inspiratiune mare in armat'a lui Muradu : ea credea ca Dumnedieu voiesce cá intentiunea falsului Mustafa se nu se implinésca : ér amicii acestuia, cuprinsi de fric'a maniei lui Dumnedieu , fia-care cugetá se'si scape viéti'a , si adjutati de intunereculu noptiei desertara cu totii. Falsulu Mustafa insusi priuse fug'a, dar' nu putea fugi tare pentru morbulu de care suferia. Muradu informatu de disordinea inamicúli, urmari immediatu pe fugitivi, si ajungéndu pe impostorulu abíá resufléndu in cetatea Cara-Agadz , ilu prinse si dede ordinu cá se i se taie capulu pe locu.

MOARTEA LUI CARAMANU OGLI

V. Dupa ce impostorulu peri cá prin minune, mai remase anca de a slinge acele schintei de focu ce elu le causase, si cari se latisera in tierile vecine. Caramanu Ogli Mehmetu Beg , candu audi cá armat'a lui Muradu este distrusa si Vezirulu Baiazetu ucisu, a crediutu ca pótejse distruga intregu imperiulu ottomanu, si nu dubitá unu momentu cá póte se se arunce asupr'a tieriloru turcesci si se ocupe celu pucinu partile asiatice de sub dominatiunea lui Muradu. In acésta intentiune elu isi aduna armata considerabile, impresora Andali'a in sperantia cá ea se va supune indata. Dar garnisón'a se apera cu vigóre, si Caramanu lovitu de unu glontiu de tunu cade mortu. Trupele sale descuragiate radica obsidiunea, dupa ce mai antaiu 'si alessera unu altu generalu totu cu numele de Caraman-Ogli .

SI A ALIATULUI SEU OTHMANU BEG

VI. Gubernatorul Andaliei cu numele Gamze beg, vedindu ca inemicii se retragu in disordine, esindu cu garnison'a d'in cetate, se arunca asupr'a loru, si 'i ia la fuga. Chia r' in momentul acesta sosese Othmanu Beg, domnulu de Tekke (9), care venia intr'adju-toriu lui Caramanu Ogli. Dar' si acesta cuprinsu d'unu morbu acutu (10), s'a vediutu perasitu de toti ai sei. Gamze beg intrandu victoriosu in castrele inamicului, afla acolo pe acestu principe in agoni'a mortiei: 'i taia numai decatu capulu, si'lu tramite lui Amuratu in semnu de victori'a sa, pe care o complinesce ocupandu tote tierile lui Osman beg supunendu-le imperiului ottomanu.

MUSTAF'A SE REVOLTA

VII. De acolo Muradu se intorce in triumfu la Adrianopole spre a serba in publicu acea victoria minunata, pe care o castiga fora greutate si fora nici-unu periculu. Dupa acestea, pre candu elu se ocupa cu planulu, dupa care era se se apuce de lucruri paciuite si se aduca imperiulu in stare buna, ceea ce pene acilea nu a potutu face, fu impedecatu de nou prin turburari interne. Mustafa (11) fratele seu

(9) *Tekke*. Este sciutu ca acesta tiéra appartiene Asiei minore, si nu è departe de Kiutahi'a. Este probabile, ca numele seu vine dela vre-o Tekke seu monastire vecina: numele vechiu este necunoscutu. Incatu despre Othmanu begu, pare a fi si acest'a unulu d'in descendentii satrapiloru persiani, despre cari de atate-ori amu mentionatu.

(10) *Morbu acutu*. Turcii dicu ca acest'a a fostu o minune, care confirma promisiunea legislatorului loru, si implinesce profeti'a lui Sieik Seidi Bechar. Atatu omeni se lasa in superstitiuni estravagante candu au inceputu a'i predomni!

(11) *Mustafa*. Este un'a si aceeasi persona cu Mustaphopulus, despre care vorbesce Phranza in cartea I. capu 40, si despre care dice ca a venit la Constantinopole candu Muradu redicase asediulu. Dar' 'mi este imposibile de a'lu pricepe, candu adauga ca turcii, cari venisera d'in Asl'a, plini de admiratiune diceau ca acestu Mustafa semea cu Mahomedu, fundatorele religiunei loru, si d'in fajie 'lu cunoscu ca elu este imperatorele. Ca-ci abstragendu dela aceea ca turcii nu potu se face o astfelu de asemenare, dupa ce ei n'au portretulu lui Mahomedu, dar' nu se pote nici macar coniectura, ca aceste cuvete s'ar' pote aplica la altulu decatu la falsulu Mustafa, care dupa cumu spunu toti cari l-au vediutu, si in specialu garda s'a, ca semea intru tote lui Mustafa alu carui nume 'lu usurpase. De aci trebe se deplangu pe Phranza, mai alesu ca s'a pusu a scrie istori'a sa atunci, candu betranetiele, calamitatile, ne-

celu mai tineru, sedusu de intrigile greciloru, séu pôte si de dorulu întempestivu de a domni, se revolta în Asi'a; ocupa Nice'a, unde nu era decâtu o mica garnisóna, si stabilindu'si aici resiedinti'a imperiului seu imaginariu, 'si concentra în acésta cetate operatiunile bellului viitoriu, si 'si aduna munitiuni ce grecii 'i dedeau în abundantia.

DEVINE PRINSU SI UCISU

VIII. Muradu voindu a sugruma si acésta rebeliune câtu mai iute, merse cu armata mare în Asi'a. Mustafa Celebi n'avù curagiulu a astepta pe Sultanulu fratele seu în lupta deschisa; câ-ci afara de vre-o câte-va trupe regulate ce le recrutase d'între greci, armat'a lui nu se compunea decâtu d'în briganti, cari se alaturasera lui d'în impulsulu de spoliatiuni. Elu se inchide în Nice'a. Dar, nici aici nu se simtiá sicuru; câ-ci Amuratu vine si impresóra cetatea, o inchide din tóte partile, face mai multe assalte vigoróse, si în fine dupa obsidiune de doue-dieci-si-cinci de díle ocupa cetatea, prinde pe fratele seu, si ordina numai decatu a'lu strangula în presentia sa.

MURADU SE CASATORESCU CU FII'A LUI LAS OGLI

IX. Pentru a repara perderea ce famili'a aliothmana a suferitu prin uciderea lui Mustafa, Muradu cugeta a se insura, si la annulu Hegirei 827, se casatori cu fi'a lui Las Ogli (12), fidantiat'a sa de mai nainte. O principessa, care întrecea în frumsetia pe tóte femeile timpului seu: ea era Elen'a Servianiloru.

ISFENDJARBEK SE REVOLTA

X. Anulu urmatoriu 828, dede lui Muradu ocasiune singulara de a se produce cu bravur'a sa si a'si mari imperiulu. Crescerea imperiului era de mai multu tempu nesuferita lui Isfendjarbek principeulu de Sefab (13); si fiind-câ elu isi tómea tronulu, isi batea capulu

casurile si grigile, în atátu 'i debilitase memori'a, încátu celle ce audise în tineretie despre falsulu Mustafa, le-a aplicatu la cestalaltu Mustafa, adevératulu frate alu lui Muradu.

(12) *Las Ogli*. D'în famili'a lui Lazaru, despotu alu Serviei, de la care Servi'a se numesce de catra turci *Laz Ogli Vilaieti*, adeca tiér'a lui Lazaru.

(13) *Sphab*. Regiune în Asi'a mica.

A. 827

I. C. 1424

A. 828

I. C. 1425

cumu se debilitadie imperiulu turcescu. Nefericitele succese ale predecesoriloru sei inse erau probe viie a nu tenta fortun'a armerloru contra unei natiuni atâtu de belice; se resolvi dreptu aceea a urma calea politice; si nu numai ca facù pace cu Muradu, cù intrâ si in liga cu elu; si pentru a nu'i lasa nici umbra de suspitiune, 'i dede pe fiulu seu Casimbeg de ostaticu. Si pên' ce a vediutu ca Sultanulu sta cu ôste bine inarmata, promptu de a'lu atacâ la cea mai mica miscare, elu a remasu fidelu conditiuniloru contractate. Dupa ce inse Muradu si-a congediatu armat'a; si parea a fi datu cu totulu placeriloru casatoriei, Isfendiarbeg crediù ca acêsta este ocasiunea cea mai oportuna de a'si effectui propusulu. Elu 'si aduna trupele ce le avea de lungu timpu preparate, si cá unu tigru ce astépta préd'a sa, se arunca cu furia terribile asupr'a cetatiloru Taracli si Burni, le derima d'in fundamentu, si face cele mai neaudite crudelitati devastandu cu focu si feru totu ce'i vinea in cale; pentru cá asia se infrice pe toti care ar refusa de a se suppone lui.

DAR' CERE IERTARE, SI ESTE AGRATIATU

XI. Audindu Muradu de acêsta rebellione, isi aduna immediatu trupele, si trece cu ele d'in Europ'a in Asi'a. Abia ajunsu la Bolova, mai-marii si nobilii cetatieni vinu si se arunca la picioarele Sultanului, detestandu nebunesc'a si cutediatórea intreprindere a principelui loru, si rogandu-lu se destitue pe Isfendiarbeg, si se puna in locu-i pe fiulu seu, pe çare maiestatea sa ilu are de ostaticu. Isfendiarbegu surprinsu de acêsta si nesciendu ce se mai faca, vine si elu la Muradu si cerendu-i iertare 'i offere de ostaticu pe alu doilea fiu alu seu, si 'i promite anca a'i dá in casatoria pe unic'a sa fiica, princessa de o frumsetia incomparabile. Sultanulu imblanditu prin acêsta, ii promitte ertare pentru crim'a comissa.

ESPEDITIUNEA LUI MURADU IN EUROP'A SI ASI'A

XII. La reintórcere d'in acêsta espeditiune Muradu ocupa faimós's'a cetate Ismir, locu de mare comerciù pàna asta-di; suppone apoi tienuturile vecine, precumu Montesi'a (14), Aidin (15) Sari-

(14) *Montesi'â*, tiéra cunoscuta geografiloru sub acestu nume.

(15) *Aidin*, cetate in tiér'a Montesiei.

A. 830
I. C. 1426

chan (16) cu tóte tierile dependente de Hamid Ogli (17). Dupa aceste cuceriri in Asi'a, trece la anulu Hegirei 830', in Europ'a, si ataca pe Venetiani, devasta insul'a Gianta (18), ocupa castellu'lu Giogerginlik (19), si face spoliatiuni considerabili in tienuturile vecine: in urma se întórce victoriosu in Adrianopole. Apoi anca in acelu anu lasa a se construi in Ergena (locu mârécinosu, diumetate cale intre Constantínopole si Adrianopole) unu podu admirabile de pétra taiaa, cu siepte-dieci-si-duóe de arcuri, si in partea de càtra apusu o Giapia, o scalda, unu Imaretu si unu Chanu.

CARAMANU OGLI SUPPUNE TIERILE SALE LUI MURADU

XIII. Caramanu Ogli, despre care amu facutu mentiune mai de multe-ori, vediendu sórtea veciniloru sei, si aducéndu-si aminte ca si elu de multe-ori a fostu la marginea precipiciului si de abiá a scapatu, se resolvu a imbandi furórea leului mai nainte de a cadé in unghiele lui; asia in anulu Hegirei 831 se presenta la curtea lui Muradu si 'i offere in tóta umilinti'a si de buna voia cheile de la tóte cetatile sale. Muradu ilu primesce cu respectu mare, ilu onóra cu presente magnifice, si 'lu face Sangiacu séu gubernatoru perpetuu in Ipsalam.

MURADU INTRA IN GRECI'A

XIV. Muradu indata dupa aceea isi aduna trupele d'in Asi'a si Europ'a si intra in Greci'a pentru a ocupa acele câte-va parti ce mai remasesera anca sub potestatea imperatului greciloru; si fiindu-cá n'a datu de nici-o resistentia, a potutu ocupa fora dificultate Tes-salonic'a, Athen'a si Carlin'a; apoi urmatu de óstea sa, se întórce in Adrianopole incarcatu de predi si ducéndu cu sine o multíme de captivi si de vite.

(16) *Sarichanu*, romanesc Ospellu la citróne. Nume de tíera si de o cetate in aceeași tíera.

(17) *Hamid Ogli*. A se vedé not'a 22, la capu 4, cartea I.

(18) *Gianta*. O insula in marea adriatica. Anticulu ei nume è Iacincthus, asta-di se numesce Zante.

(19) *Giogerginlik*. Dupa etimologia insémna columbariu, séu casa de porumbi. Este unu fortu la marginele Moreei, alu carni nume anticu s'a perduto.

SE CASATORESCU CU FII'A LUI ISFENDIARREG

A. 832

I. C. 1428

XV. In anulu ce a urmatu acestei espeditiuni, 832 alu Hegirei, Muradu se casatorì cu fi'a lui Isfendiarbegu, care'i era promissa inainte cu patru ani. D'in acésta casatoria se nascù la siese ani in urma marele Mahomedu, cuceritoriulu Constantinopolei si flagelulu crestinatatiei.

CARAMANU OGLI SE REVOLTA

A. 838

I. C. 1434

XVI. Caramanu Ogli (20) pare cà ar' fi avutu intentiunea de a stirpi anca in nascere pe acelu-a care cu timpu a devenitu terrórea universului si cuceritoriulu a diumetate de lume. Elu se revolta in Asi'a chiar in anulu candu se nascù acestu erou, care era 838 alu Hegirei. Acésta rebellione neasteptata atrase pe Muradu in Asi'a, unde ocupà prin asaltu cetatile Aksiehri (21) si Conia. Caraman Ibrahimu beg se simti cu multu mai debile de catu se póta resiste armatelor victorióse ale Sultanului, si recurse la unu monachu cu numele Menla Gamse (22), omu de reputatiune pentru santitatea si virtutea sa, cá se intrevina la imperatulu si se 'lu induplece a se impaca. Monachulu acceptà bucurosu insarcinarea, si cu pietatea sa, pentru care era adoralu de toti musulmanij, séu cu elocenti'a sa singulara, a potutu imblandi anim'a lui Muradu intr'atátu, in câtu acesta uitandu injuri'a lui Caramanu, nu numai ca l-a iertatu, dar' i-a restituitu tóte titlurile si onorile de mai inainte.

MURADU BATE PE PRINCIPELE MOREEI

XVII. Restituita ordinea in Asi'a, unu nou inamicu appare in Europ'a. Acesta era Moracrali (23), frate cu imperatulu greciloru. Elu impresora cetatea Giogerginlik, situata la confiniele Moreei;

(20) *Caramanu Oglü*. Este acelasu principe de Caramania, care s'a suppusu Sultanului Muradu, și s'a casatoritu cu sór'a mai mare a acestuia. Dar' nu se scie cumu a fugitu d'in Romeli'a in Asi'a.

(21) *Aksehri*, séu cetatea alba; ea este in Asi'a mica.

(22) *Menla séu Mola Gamse*. Celu mai renumitu santu pe acelu timpu intre turci. Cellul'a sa in Caramania'a si asta-di este cercetata cu multa devotiune si pietate.

(23) *Mora Crali*. Pare a fi despotulu Demetriu, care, precumu ne spune Phranza, domnia pe acestu timpu in cea mai mare parte a Moreei. Se numesce aci frate alu imperatului grecu, fiindu-ca era confederatu si in affinitate cu acesta.

dar' Cassimu Pasia Beglerbeg (24) de Romeli'a ilu ataca pe neastep-tate cu o trupa alésa de soldati europeni, si 'lu pune la fuga. O mare parte d'in greci au fostu ucisi séu captivati, si victoriosulu Pasia se intorse incarcatu de spoliatiuni luate d'in castrele crestine.

BELLU IN UNGARIA

XVIII. Intr'aceea se nasce bellu crancenu intre turci si regele Ungariei. Lupt'a curge cu focu. dar' cu successu dubiosu, câte-odata ungurii, mai adese-ori turcii erau batuti. In urma bravulu generalu Michal Ogli Alibeg in fruntea unei numerose armate se respandesce cá unu torente in cele mai avute tienuturi ale Ungariei, duce in captivitate unu numeru mare de locuitori, cari nu se asteptau la acésta invasiune, si luandu-i cu sine d'impreuna cu alte multe predi, se intorce victoriosu la Adrianopole, unde Sultanulu Muradu, la anulu Hegirei 840 ordinà a se construi o Giamia (25) si unu Imaret, edificie demne de unu imperatu.

A. 840

I. C. 1436

(24) Despre semnificatiunea etymologica a acestui cuventu vorbiramu mai susu. Aci inse mai avemu se observamu acestea. Tóte gubernamentele in care pasiali gubernatori au onóra de a porta câte trei tuguri, se numescu Beglerbegate; dara in sensulu éminente alu cuventului au si pana in dio'a de astadi numai trei pasiali titlu de beglerbeg, adeca gubernatorulu Rumeliei, a carui resiedentia este in Sofi'a; celu de Anatoli'a cu resiedenti a in Kiutahi'a. si celu dela Damascu. Inainte de acésta, pasi'a dela Buda inca era beglerbeg. De si lingusitorii loru dau si la ceilalti pasi-ali titlu de beglerbeg, dara curtea imperiale nu le dà altu titlu, de câtu Destur Mükserrem, adeca plenipotente. Cuventulu acesta vine dela Tugra, care denóta acea semnatura, prin care se exprime numele Sultanului, pentru-cà, afara de marele veziru, numai acestora le este permisu a porta Tugra si a emitte durata in provinciile loru in numele imperatului. Pre câtu timpu beglerbegii se afla in funcțiunea aceea, auctoritatea loru in imperiulu otomanu este asia de mare, in câtu candu esu din capitala in provinci'a ce li s'a datu, séu candu sunt trimisi dein una tiéra in alt'a, cu exceptiune de interiorulu Constantinopolei, unde n'au nici-o jurisdictiune, in calea loru au potere ca si marele veziru, preste toti cati sunt loru inferiori in rang, fia aceia dein ori-care provincia. Ei potu spendiura, taia séu pedepsi cu alta specie de mórte dupa cumu le place, pe toti cati se voru afla culpabili, fara ca pasi'a locului se le póta pune cea mai mica pedeca, in câtu acestuia 'i remane singurulu mediulocu de a reclama la curte in contra abususului de potere a acelor plenipotentari.

(25) *Giamia*. Cea mai mare baserica intre câte sunt in Adrianopole; e aprópe de palatiulu unde marele veziru 'si are resiedenti'a. Se numesce de comunu Eski Giamí séu baseric'a vechia.

XIX. Ungurii au luat mergerea lui Alibeg la Adrianopole dreptu fuga, si irrumpu de nou in tierile turcesci, predandu cu focu si feru totu ce le stá inainte. Muradu spre a infréna acésta cutediare si a da o reparatiune eclatanta, trece Dunarea nu departe de Vidinu, si préda tóta tíer'a pe unde au potutu numai se adjunga cu trupele sale. In fine impresóra Belgradulu (26), acestu antemuru alu Ungariei. Prin cucerirea acestei cetati. Muradu ar' fi ajunsu duóe scopuri: si-ar' fi asicuratú tierile si suditii contra invasiuniloru unguresci, si si-ar' fi deschisu calea de a face excursiuni continue contra inimiciloru. Dar' fortun'a nu i-a secundatu in acésta intreprindere. Eroic'a aperare a impresoratiloru, si iern'a cê se apropiá, ilu constrinsera a ridica obsidiunea chiaru candu i se parea ca acumu-acumu devine domnu cetatiei. La întórcere cuprinde Sophi'a (27) si alte vre-o câte-va cetati in Bulgari'a.

VALAK OGLI DEPOSEDATU

XX. Muradu era fórté necajítu, cà nu a potutu cuceri Belgradulu, éra acea lipsa de successu nu o atribui valórei inimicului, ci suppu-nea cà este tradare la midi-locu. Principele Serviei Valak Ogli, unitu cu Sultanulu prin legaturi de sange si de amicitia (28), totdea-

(26) *Belgradulu*. Alba-greca, in timpii antichi Taurunum; cetate fórté cunoscuta, care asta-di formédia frontari'a imperiului turcu spre Ungari'a. Crestinii dicu ca ottomanii au perdutu unu numeru considerabile de soldati in obsidiunea acestei cetati; dar' avemu cauza de a ne indoi in acésta, mai alesu déca vomu considera cà dupa redicarea obsidiunei, turcii au ocupatu prin assaltu Sophi'a, si alte cetati, precumu Nissa, Scopia, Novomonte séu Siehiákioi; ceea ce si crestinii recunoscú. Disput'a este, deca aceste cetati au fostu cucerite inainte séu dupa obsidiunea dela Belgradu; crestinii dicu ca inainte; turcii afirma contrariulu.

(27) *Sophi'a*. Capital'a Bulgariei si resiedinti'a Beglerbegului de Romeli'a. Cetate fara muri de aperare. Se pare ca numele i se é deriva dela o baseric'a numita Sant'a Sophia, construita dupa modellulu bisericeii S-ta Sophi'a d'in Constantinopole, dar nu este atátu de mare ca acésta, nici prefacuta in Gianie.

(28) *De sange si de amicitia*. Scriitorii crestini dicu ca Georgiu, despotulu Serviei, pentru a consolida amicitia cu Muradu, si pentru a confirma pacea cu acesta, i-a datu pe fiia-sa in matrimoniu. Auctorii crestini sunt mai exacti^d decâtu turcii intru a insemna numele principiloru; pentru aceea n'amu cauza de a dubita despre ceea ce dicu ei aci, mai alesu ca turcii sunt de acordú cu ei asupr'a faptului, ca dupa ruptur'a intre acestu despotu si intre Muradu, s'a datu ordiru de catra acesta, ca se se scóta ochii fiiloru lui Georgiu, pe cari 'i avea de ostatici.

una se areta atâtu de devotatu interesselorü acestuia, in câtu i s'ar' fi parutu unu pecatu a dubita in fidelitatea lui. Dupa o cercetare rigorösa inse s'a descoperitu, ca elu nu numai cã a informatu pe regele Ungariei despre planurile ottomaniloru, ci cã a facutu totu pentru a impedita cucerirea Belgradulüf: Mufadu se infuria pentru asta tradare neasteptata; si spre a o pedepsi, dede ordinu a taia limb'a si la cei duoi fii ai lui Valak Ogli, pe cari 'i avea de ostatici. Apoi intrandu cu armat'a sa in Servi'a, cuprinse Semendri'a, cetate situata la tiermurea Dunarei; ocupã tôte tierile lui Zerín Ogli (29), alungã pe principe d'in tíera, si in fine suppusse potestatiei sale tóta Servi'a.

FUGE LA REGELE UNGARIEI

XXI. Valak Ogli scapã prin fuga de mani'a Sultanului, si se duse a cauta asilu la regele Ungariei (30). Dar' sörtea 'lu persecutã si aici d'impreuna cu pe principele care l-a primitu; parea ca totu s'a conjuratu la ruinarea Ungariei, de candu a pusu elu piciorulu aici. Elu aþitiã pe regele in contra turciloru, si'lu facü se franga tractatulu de pace inchiaiatu cu acesti-a. De aci immens'a versare de sange si flagellele ce au urmatu. Insusi regele a cadiutu victima, si si-a perdutu viétia.

ALTA REVOLTA A LUI CARAMANU OGLI

XXII. La anulu Hegirei 844 se puse cea d'in urma pétra la edificiuu Moscheei numita Eski Giami (31), care o incepuse anca Musa Celebi in Adrianopole. In anulu urmatoriu, Caramanu Ogli Ibrahim beg, nepotendu innabusi vechi'a ura ce o avea contra ottomaniloru, se revoltã de nou. Nici indulgenti'a precedente a Sultanului, nici sanctitatea tractatoru de pace intarite cu juramentu, nu potura a'lu retiené; elu irrupse cu armat'a sa in provinciile asiatice fara defenza atunci, si le devastã intr'unu modu neaudit. Muradu in-

(29) *Zerín Oglí*. Asia se numesce la turci tíer'a ce se intinde de-a-lungulu Savei, de unde acestu fluviu intra in Dunare pén' la Petrovaradinu.

(30) *Regele Ungariei*. Aci se intielege Vladislau regele Ungariei si Poloniei, cunoscutu mai multu prin batali'a fatale dela Varna, decâtu prin vre-o alta fapta a sa.

(31) *Eski Giami*. Dupa etimologia insémna baserica vechia. Vedi nota 27. mai in susu.

sciintiatiu de acésta irrupere, sburà in Asi'a, si pentru a preveni flagellele, la cari potea se fia espusa tier'a prin violentiele lui Caramanu Oglu, tramise in contra lui unu corpu de trupe alese, ér' in-tr'aceea isi aduna alta armata numerósa la Prusa. Inaintandu trupele, le vine inainte soci'a lui Caramanu, sóra mai mare (32) a lui Muradu, pe care Caramann o luase in casatoria pentru mai firma conservare a confederatiunei, si-i róga se stea pe locu, si se departedie dela sine ori ce cugetu de bellu: insarcinandu-se a midi-loci pacea, si a da satisfactiune Sultanului, fratelui seu. Immediatu dupa aceea merse la fratele seu. Si departe de a desculpa pe barbatulu seu, ea deplóra ca n'a sciutu pretiu o confederatiune precumu é a Sultanului; cere se ierte crim'a barbatului seu, se offere de garanta pentru fidelitatea sa in viitoriu, si'i promitte cu juramentu si in numele barbatului seu, cá nu va suferi nici-odata si sub nici unu pretestu, cá soldatii sei se intré in tierile ottomane, nici cá se se faca ce-va contra interesselor Sultanului. Eloquenti'a scaldata in lacrimi a sororei de o parte, si de alt'a affectiunea fraterna a lui Muradu, imbandi anim'a acestui-a; elu pardonà lui Caramanu Oglu, si 'lu primi éra si in amicitia sa sub conditiunile dictate de soru-sa. Pactulu de pace se confirmà de nou prin unu Ahd-name (33) si Muradu se intornà in Europ'a.

MURADU RENUNTIA LA IMPERIU

XXIII. Imperiulu era in pace d'in tóte partile; nici-unu inamicu nu'lu mai turburá. Ungurii (34) atátu de arroganti pên'acumu, s'au imblanditu si au facutu pace cu turcii. Muradu desgustatu de trebile statului si fatigatu de espeditiuni atátu de laborióse, se decise la

(32) *Sora mai mare*. Nu se póte determina cu precisiune timpulu acestui matri-moniu; probabile ca a fostu la anulu Hegirei 831 dupa suppunerea principelui de Caramani'a.

(33) *Ahd name*. Cuventu arabicu, compusu d'in *Ahd*, pactu séu conditiune si *nam* carte séu scrisóre. Acestu nume insémna literere séu chartiele ce delegatii straini obtienu dela Sultanulu pentru principii loru dupa ce au incheiatu pace. Aceste littere contienu conditiunile pazei, numite la Arabi Mevad, si sunt ratificate cu *Tugra* séu signatur'a numelui imperatului.

(34) *Ungurii*. Vladislau a frantu acésta pace, precumu vomu vedé indata d'in istoricii turci, la not'a 39 mai in josu.

A. 847
I C. 1443 anulu Hegirei 847 a abdica corónei in favórea fiului seu Mahomedu si se retrase la Magnesi'a (35) pentru a duce viétia privata.

CARAMANU OGLI INVITA PE REGELE UNGARIEI CONTRA LUI MURADU

XXIV. Îndata ce s'a audítu acést'a, Caramanu Ogli, care numai la intercessiunea sororei lui Muradu obtienù anulu trecutù iertare dela acést'a, rapitu érase de ur'a contra ottomaniloru, crediù ca acumu este timpulu oportunu de a'si resbuna; si in cugetulu seu tradatoriu, de a distruge imperiulu ottomanu, elu scrise urmatóri'a littera catra regele Ungariei: « Muradu, acestu vechiù tiranu alu « lumei, au abdicatu dela tronu in favórea fiului seu Mahomedu; « acesta è unu omu tineru fora experientia, si incapabile prin etatea « si mintea sa de a conduce afacerile civili si militari. Aci este mo- « mentulu favorabile de a ve resbuna de atâte rele ce turcii v'au « facutu. Nu lasati se ve scape acésta occasiune, cá-ci nici-odata n'o « mai poteti avé. Se atacamu de-odata tierile ottomaniloru, eu d'in « partea Asiei si voi d'in ȕartea Europei; si nu este dubiu ca curendu « vomu estermina tóta gentea Osmaniloru, si vomu restabili pe « atáti principii alungati si despoiatii de bunurile lor ».

INVASIUNEA UNGURILORU

XXV. Regele Ungariei, care nu de multu facuse tractatu de pace cu turcii, si cu man'a pe Evangeliù jurase pe immortalele corpu alu lui Christu ca va observa conditiunile pazei, n'ar' fi ascultatù atátu de usioru de consiliulu lui Caramanu, déca nu'lu seducea auctoritatea papei dela Roma (36). La instigatiunea acestuia, deslegandu-lu si de

(35) *Magnesi'a*. Nici unu istoricu crestinu, celu pucinu d'in câti cunoscù eu, nu vorbesce despre acésta abdicatiune a sultanului Muradu. Turcii sunt fórtè espliciti si clari in privinti'a asta: ei punu batai'a dela Varna sub Mahomedu II., si dicu ca Muradu pe acelu timpu nu era imperatu, ci numai comandante in armata, si ca dupa acésta batalia s'a retrasu la Magnesi'a, ér Mahomedu a remasu singuru domnitoriu dela anulu Hegirei 847. pèn' la 850 La acestu anu, dicu ei, mai-marii tieiei au rechematu pe Muradu la tronu, ér Mahomedu ca prea tineru a fostu tramisu la Magnesi'a, pentru a astepta acolo in retragere mórtea parintelui seu. In cursulu istoriei vomu vedé tóte aceste mai pre largu.

(36) *Papei dela Roma*. Zelulu falsu alu acestui omu nu potù se'lu deplanga destulu crestinii. De altminterea, turcii de comunu, afara de cei invetiati, credù ca pap'a este nemoritoriu, si opiniunea lorù è basata pe o fabula, care díce, ca: Califulu Amavi'a

juramentu, regele Ungariei 'si adună armata numărósa, si adjutatu de trupele auxiliare ale Bohemiloru, Poloniloru. Italianiloru, Bulgariloru si Servianiloru lui Valak Ogli, cari tóte jurasera nimicirea imperiului ottomanu, merse cu aceste contra turciloru si irrupse in teritoriulu loru.

MURADU REPRINESCE IMPERIULU

XXVI. Armate asia mari compuse dein popóra atátu de bellicóse inbarbatá pe crestini pe atátu, pe cátu insuflá musulmaniloru teróre; care crescea cu atatu mai multu, cu catu reflectá mai multu la tineretiile si la lips'a de experientia a imperatului loru; deci tienendu consiliu se decisera a chiama inderetu pe Muradu. Consimtindu si Mahomedu, fiulu acestuia, trimitu immediatu delegati la Muradu, pentru a'lu roga șe ia frénele gubernului éراسi in mana, si se apere statulu cu consiliulu si arm'a sa atátu de terribile inimiciloru. Muradu reiectandu acéstá ambassada, diše: « Aveti imperiu, si aveti imperatu; faceti cumu veti judeca ca este spre binele « vostru; dar' nu veniti a turbura pacea si linistea mea, care credu « ca o amu meritatu dupa atáte suferintie câte amu induratu pentru « voi ». Delegatii vinu a dou'a óra si insistu cu mai mare perseverantia, pana ce in fine Muradu consimte, si fara a perde unu momentu, se pune in fruntea armatei si pe la strimtóra de la Gallipole trece in Europ'a.

BATAI'A DELA VARN'A

XXVII. Dupa-ce ajunse la Adrianopole, Muradu tienendu consiliu cu fiulu seu si cu mai marii imperiului despre starea lucrurilor, in fine, dupa multe rogarí si chiar contra vointiei sale, se insarcina cu comand'a asupr'a armatei. Pentru-cá se'si ajunga cu atátu mai bine scopulu, Muradu pléca indata a treia-dí cu armat'a sa, si dupa unu mersu fortiatu ajunge aprópe de Varn'a (37), unde i se spune

a taiatu cu sabi'a pe unu papa in fație, si ca papii de atunci încóce au semnu a-cestei cicatrice, ceea ce o atesta captivii cari o au vediutu. Éca cumu acéstá natiune credula se lasa a se amagi prin fabule ridicule, de si acéstá nu'i servesce decátu spre desonóre.

(37) *Varna*. E traditiune la turci, ca Sultanulu Muradu inainte de batai'a de la Varna a conchiamatu unu consiliu generale in Adrianopole, unde a tienutu urma-

ca era in castre regele Ungariei. Muradu pléca inainte cu cavaleri'a, nevrendu a lasá se scada ardórea trupeloru sale, asteptandu infanteri'a ; si a trei-a dt' a fostu in façi'a inamicului. Elu ataca numai de câtu , dar' nu cu successulu la care se asteptá. Cã-ci arip'a drépta , nefindu sustienuta de infanteria, n'a potutu resiste primului atacu, si venindu in disordine a fostu persecutata cale mai bine de unu milu. Dar' chiar acést'a a fostu scaparea imperiului si a Sultanului. Cã-ci regele Ungariei, june, si mai curagiosu de câtu toti, crediendu-se acumu sicuru de victoria , voi a o complecta provocandu pe Muradu la duellu (38). Acesta dandu façi'a cu regele cá d'in intemplare ii strapunge calulu cu unu Girid (39), dupa care indata cade si re-

toriu discursu : « Noi credemu — dise elu — ca Haziret Isa (santulu Isus) este intr'adeveru Ruh Ullah (spiritulu lui Dumnedieu) nascutu d'in una vergine, profetu amatu de Dumnedieu, si este inca in viétia ; ca a scapatu de reutatea si mâni'a evreiloru, si s'a suitu in alu treilea ceru ; unde siede pentru a veni odata se judece pe acestu poporu pentru perfid'ia sa ; elu va judeca si pe Nazrani (crestini), pentru-ca au falsificatu evangeliulu seu ; noi recunóscemu ca este mare profetu, dar' nu este nemuritoriu, și va trebui se móra trei díle inainte de finítulu lumei ; ér' crestinii credu ca elu è fiulu lui Dumnedieu, si are viétia de veci si marire si putere assemenea cu creatorulu lumei. Si mai multu, ei credu in unele superstitiuni, ce le numescu sacramente : asià credu tare ca Isa Mesih (Isus Messi'a) loru a datu preotiloru sei putere de a se schimba decâte-ori voru vré, pana in adeveratu trupulu lui, si vinulu in adeveratu sangele lui. Pe acestu misteriu si pe Ingil Sierifu (evangeliulu santu) s'au juratu ei ca voru tiené pacea incheiata cu mine. Pentru aceea nu me indoiescu, ca Dumnedieu i va bate, fiindu-ca au frantu evangeliulu si au calcatu in picióre sacramentele lui. » Dupa acestu discursu se dice ca Muradu in midi-loculu focului luptei a ordínatu ca se puna intr'o lance scrisóri'a, prin care regele Ungariei a confirmatu pacea, si o persóna ne armata se o pórte prin tóte corpurile armatei, si se strige cu voce inalta : « Se vina ghiaurii (infidelii) contra Dumnedieului loru, si contra sacramentelóru lui ; si déca in adeveru credu ei in aceste lucruri, apoi o! Dumnedieule drepte ! care faci se resara sórele asupr'a celoru rei cá si asupr'a celoru buni, fa ca ei insii se 'si resbune intre sine, si insii se se pedepsésca pentru scelerateti'a lóru ».

(38) *Duellu*. Nevrendu a preveni opiniunea lectorului, lasu se judece singuru, óre turcii au inventatu acestu duellu pentru a face onóre imperatului loru, séu crestini ilu retacu pentru a ascunde temeritatea regelui Vladislau. In câtu pentru mine, io sunt inclínatu a crede turciloru, mai alesu ca auctorii crestini si in specialu Phranza cartea II. capu 19, mentionédia despre impregiurarea, ca Vladislau a patrunsu péné la cortulu lui Amera, ca acolo a cadíutu dupa ce i-a vulneratu calulu unu Ianiciaru cu numele Chamutia.

(39) *Girid*. Sagéta scurta și usióra, cu care țurcii se servescu fórté multu. Cei care

gele la pamentu. Ianiciarii cari ajunsera chiar in acestu momentu, ilu prindu, ii taia capulu, si punendu-lu intr'o lance, ilu pórta in triumfu si 'lu aréta inimicului strigandu d'in tóte puterile: Eca capulu regelui vostru! In acelasiu timpu se readuna cavaleri'a, si rupt'a reincepe; turcii petrundu in corpurile inimiciloru, ii respingu si'si facu cale în tóte partile. Crestinii se tieneau anca: dar' facên-

le sciu bine manua, pórta de ordinariu câte trei intr'unu tocu aternatu la partea drépta a calului loru. Ei dau cu éle la çinta cu atátu-a precisiune, încátu nu'i intrece nici venatoriulu celu mai desteru. Io insu'mi n'asiu fi crediutu, déca n'asiu fi vediutu cu ochii mei unu casu ce vréu a'lu narra aci. Catra finitululu bellului d'in anululu trecutu, inaiçte de a pleca trupele dela Zenta, imperatulu fiindu la Philippopole a lasatu camerariloru sei a se exercita in acésta arte in present'i'a sa, spre a se delecta in exercitiulu loru. Sagetile cu cari se exercitau nu erau ascutite, ci tocite la vérvu. Intre ei era unu cercassianu cu numele Mehemedu Aga, capu alu stabuleloru, postu fórte respectabile la turci. Unulu d'in compania 'lu nimeresce d'in nebagare de séma cu saget'a în spate. Lovitur'a a fostu violenta, si Mehemedu séu de rusíne séu de dorere, se înfurià, si stringédu in pinteni calulu seu arabicu persecutà cu vivacitate pe omulu seu care fugea inainte; acesta vediendu ca nu'i póte scapa déca continua a fugi, se întórce iute cu calulu seu spre drépt'a: atunci Mehemedu aruncà dupa elu o sageta cu atáta rapiditate, in cátu tómpita cumu era, petrunse in sielele calului, si a cadiutu si calu si calaretiu la pamentu. Imperatulu uimitu de acestu spectaclu, a opritu lui Mehemedu de a mai continua exercitiulu acesta. Amu vediutu totu pe acestu omu dandu probe de forti'a sa la o pórta de monastire in Moldavi'a: pórta era d'in scanduri de câte trei degete de gróse, si totusi cu sagéta ordinaria si neascutita o sparse facédu se petrunsa sagét'a prin ea. Eca acumu si modulu cumu turcii se exercita in acésta maiestria. Incepu cu unu girid de feru séu Lobut (*), precumu ilu numescu ei, greu de duóe-spre-diece ocale, fla-care oc'a face patru-sute dramuri: positur'a ce o ieau este, ca 'si punu degetulu celu mare dela man'a stan-ga in bréu, ér piciórele in linia drépta unulu dupa altulu, si cu man'a drépta arunca sagét'a intr'o gramada de pamentu móle, si continua péné 'i iérta puterile de nu mai potu. Unii arunca si de câte siepte-sute de ori un'a dupa alt'a. Dupa ce au facutu acósta proba cu sagét'a de feru, ieau sagéta de lemnu pe de duóe-ori atátu de grósa ca cea comuna, si se exercita péné atunci, péné candu o au aruncatu in pamentu móle de dóue-mii de ori un'a dupa alt'a; in fine apoi vinu la sagét'a ordinaria, care in comparátiune mai alesu cu cea de feru, este usióra ca o péna. Prin acestu exercitiu continuu 'si castiga o desteritate si fortia, încátu sunt cei mai abili in aruncatulu dardelor.

(*) Cuventulu in sine insémna *lenesiu*, care nu ese d'in casa nici-odata, nici nu caletoresce. De aci sagét'a cea grea de feru, in comparátiune cu cea usióra de lemnu, se numescu lenesi'a séu puturós'a. *Tr. Germ.*

Traductorulu germanu scrie Lubed,

du-se nópte (40). si neavendu comandante, au trebuitu se se retraga, si in acestu momentu perderea loru a fostu generale: câ-ci afara de vre-o câti-va cari au scapatu prin intunereculu noptiei, toti ceilalti au fostu parte ucisi parte captivati. Dupa acésta, Muradu, incarcatu de trofee si de spoliatiuni d'in campulu inamicului, 'si duce armat'a, care nu perduse multu, inderetru la Adrianopole.

MURADU ÉRASI ABDICA

XXVIII. Glori'a ce castigase Muradu in acésta espeditiune, pentru altii pôte ar' fi fostu unu impulsu la intreprinderi si mai mari, pentru elu inse n'a fostu alta de câtu unu esemplu despre nestabilitatea puterei omenesci. Elu a vediutu pe regele Ungariei plinu de gloria, incungiuratu de armate numeróse, adorat de atâtea natiuni adunate sub stindardele sale; l-a vediutu apoi cadiendu la pamentu prin o singura lovitura a sortiei chiar in momentulu candu se credea victoriosu, éra victori'a cadiendu-i d'in mana si trecundu in man'a inamicului, si trupele tóte nimicindu-i-se. In caderea acestui rege nefericitu, Muradu vede ca pôte se ajunga si elu acésta sórte, dupa unu timpu atâtu de lungu de prosperitati continue. Se decide deci, a remané pre langa propusulu seu de mai inainte; remitte a dou'a-óra sceptrul in manile fiului seu, si se retrage éراسي la Magnesi'a in viétia privata.

IANICIARII SE REVOLTA: MURADU ESTE RECHIAMATU

XXIX. Dar' nici de asta data n'a potutu sta aici in pace. Ianiciarii, prin alu caroru servitiu se castigasera pêné acumu atâtea victorii celebre contra inamiciloru, devinu la anulu Hegirei 850 flagellulu concetatianiloru. Ei urdira in Adrianopole o violenta seditiune pentru unu lucru de nimicu. Schintei'a aruncata, causà unu mare incendiu. Vedeai, cumu se intempla de ordinariu in tóte revolutiunile

A. 850

I. G. 1146

(40) *Nópte*. Se dice ca cei cari au scapatu prin intunereculu noptiei, au ajunsu preste asteptarea loru la muntele Cengie, séu Emu, cumu se numia in anticitate. Aici poporul i-a prinsu cu funi ca pe férele selbatece, si generalii si alti comandanti ai armatei toti au peritu, singuru Huniade a potutu scapa. Istoricii crestini vorbescu fórte multe despre acestu erou; si cine vre se studieze faptele luptatorului pentru crestianate, se le cerce la scriitorii crestini.

civili, casele cetatianiloru si ale strainiloru predate; omenii atacati si omoriti pe strade fara distinctiune de etate seu de sexu; furturi, omoruri pretutindenea; ca un cuventu, acei-a cari prin starea loru trebuiau se fia defensorii cetatianiloru, parea a se fi conjurati spre a'i ruina si slinge cu totul. Caus'a acestei rebelluni nu se po-tea afla airea, decâtu in juneti'a noului Sultanu si in prea marea blandetia a inimei sale. E raru casulu, unde militi'a se nu abusedie de unulu d'in aceste defecte ale principelui; si candu crede ea ca pôte face totu ce vrè, in scurtu libertatea trece in licentia. Spre a pune capetu acelei rebelluni, mai-marii tierei au recursu éراسي la Muradu, si l-au rogatu prin scrisori, se vina a restitui ordinea si a lua éراسي in mana imperiulu, cà-ci diceau ei, « fiu-seu este inca june si n'are « auctoritate suficiente pentru a infrena licenti'a; de aceea ei credu, « cà densulu va avea compatimire de starea imperiului ottomanu si « nu va suferi, cá imperiulu acesta, pe care elu l'a maritu si consoli- « datu, se péra cá o corabia fora capitanu. Cu unu cuventu, increde- « rea loru in prudenti'a si conducerea lui cea probata este asia de « mare, in câtu ei spera, cà prin dispositiunile sale imperiulu nu « numai se va ridica la starea sa de inainte, ci va ajunge la inflorire « si auctoritate mare ». Muradu miscatu pênè in inima de periculu comunu in care era statulu si suditiu sei, vine la Adrianopole, se pune éراسي pe tronul (41), si tramite pe fiulu seu la Magnesi'a.

CUPRINDE GRECI'A SI EPIRULU; SI ALUNGA PE SCANDERBEGU

XXX. Turburarile interne au incetatu indata ce Muradu a reluatul frenele guvernului. In anulu urmatoriu se întórce cu armele sale contra rebellului Castriot Iskenderbeg (42) si'lu allunga d'in regatulu

A. 851

I. C. 1447

(41) *Tronu.* Istoricii crestini dicu ca Muradu dupa victori'a dela Varna s'a retrasu in viéti'a monastirei dela Prus'a; si déca a lasatu elu acést'a victia singurateca, apoi n'a facutu-o nici pentru revolt'a Ianiciariloru, nici la inteşirile Pasiloru, ci destep-tatu de progressulu armeloru lui Huniade in Ungari'a si de revolt'a lui Iskenderbegu.

(42) *Iskenderbegu.* Acest'a è celebrulu Georgiu Castriotu, fiulu lui Ionu principe de Epiru. Istoricii crestini au scrisu volumi intregi despre faptele bellice ale acestui erou. Elu ca june anca aretà dispositiuni spirituali atâtu de nobile, in câtu Muradu impresionatu de virtutile lui ilu luà langa sine si-i dede acestu nume, care è o cor-ruptiune d'in Alexander, si care, precumu amu observatu, è fórte raru la turci; cà-ci afara de acesta numai duoi mai sunt, caroru istoricii turci le dau numele de Is-

séu ; devasta apoi tóta Greci'a si Arnaudi'a (43) ; si mergéndu totu înainte, intra in More'a si ocupa prin assaltu cetatile Balibadri si Akcehisar (44). Scanderbeg nu numai violase credinti'a sa catre Sultanulu, ci elu abnegase fara causa si religiunea mahomedana ; de aceea Muradu prefacú in Giamie si Moschee tóte besericile crestine d'in Arnaudi'a ; ordinà apoi cá toti locuitorii d'in Epiru séu se se taie impregiuru, séu cá voru fi pedepsiti cu mórte pentru infidelitatea principelui loru (45). Cu modulu acest'a tóta tiér'a trecú in scurtu timpu la credinti'a mahomedana.

BATE PE UNGURI LA COSSOV'A

XXXI. Pe candu se petreceau aceste in Greci'a, nou bellu erupse la frontariile Ungariei. Regele Ungariei (46) vrédu a resbuna mortea kender. Unulu este Iskender Rumi Ibnifelikes, séu Alexandru macedonénulu, fiulu lui Philipu, despre care nu sciu se'lu puna óre intre profeti séu intre principii crestini ; cá-ci nu vréu se concéda ca ar' fi fostu paganu. Celalaltu este Iskender Ziul Carneiu, séu Alexandru cornutulu, numitu altminterea la ei *Sahib Kiran Monarka* (*), sub care inse, pare ca intielegu pe Hercule, despre care se dicé ca n'a portatu alta armatura decâtu o maciuca, numita la ei Giurz. Dar accste se fia dise numai ca in trécatu.

(43) *Arnaudi'a*. Sub acestu nume se intielege de comunu Albani'a si Macedoni'a.

(44) *Akcehisar*. Cetate alba, alu carei nume anticu nu'mi este cunoscutu.

(45) Geórgiu Castriotu a fostu fiulu lui Ioanu, regelui de Epiru séu de Albani'a inferióre, care a trebuitu se dea cincii fi ai sei lui Muradu ca ostatici. Intre acesti-a celu mai tineru a fostu acestu Geórgiu, care era fórte placutu lui Muradu ; l-a crescutu in religiunea mahomedana. l-a instruitu in disciplin'a turcésca, si i-a datu numele de Iskenderbeg séu domnulu Alexandru. Dar' candu Muradu era ocupatu cu bellulu in Ungari'a, Iskenderbegu se folosi de ocasiune si fugi in Epiru ; de aici, precumu spunu istoricii crestini, au facutu minuni contra turciloru. In urma a moritu in Lissa, pe teritoriulu venetianu, la 27 Ianuariu 1467, in etate de 63 de ani. *Tr. Angl.*

(46) *Regele Ungariei*. Nu potu sci pe care 'lu intielegu aci turcii. Cá-ci regele legitimu pe acestu timpu era Vladislau, numitu Posthumu, pe care Fridericu duce de Austri'a (**) ilu tienea prinsu, si ungunerii d'in partea loru nu voiau a'lu recunósce de rege. Eu credu ca persón'a despre care se vorbesce aci, este Ioanu Huniade, ducele armatei ungunene. Scriitori crestini nu néga ca acestu duce a fostu batutu mai de multe-ori de Muradu ; dar ei insii afirma ca aceste batai au costatu turciloru perderi atátu de considerabili, încátu însusi Muradu a trebuitu se declare : « ca n'ar vré se cástige alte victórii cu perderi atátu de simtite ». Differenti'a intre scriitorii cres-

(*) Imperatulu Fridericu III.

(**) Monarchulu fericitu si invincibile. *Tr. Germ.*

predecesorului său, face liga cu mai mulți principii, între cari și Domnul Munteniei, care se revoltase cu puțin mai înainte contra Sultanului, și irrumpe cu acești-a în țările otomane. Muradu era încă în Greci'a, mai mult ocupat cu a da o formă de guvern această țări, decât cu a face noie cuceriri. Dar' pe data ce a întielesu de invasiunea regelui Ungariei, plecându spre Sophi'a, ajunge aici mai iute de câtu și-ar' fi pututu imagina cine-va; își adună vechii săi soldați, și mai adaogându acestor veterani încă și alte trupe n'oue, merge dreptu la inamicu. Dar' înainte de a veni armatele față în față, o trupă de musulmani, numiti Begleri, caroru Muradu le ordinase a' veni într'ajutoriu, în calea loră catra armat'a turcésca dau de romanii cari se țineau în ceva-si distanția de inamicu; 'i atacă, și-i punu la fugă. Lui Muradu i se parù acést'a dreptu auguriu despre viitoreă victoria, și înaintédia cu trupele sale spre Cossov'a (47) într'unu siesu mare aprópe de Negromonte, locu renumitu prin mórtea de martiru a valorosului Muradu I, numitu Chodavendighiar, în victori'a reportată asupra lui Las Oglu. Muradu îndată ce ajunsu aci, a începutu lupt'a; dar successulu nu respundea asteptarei sale; că-ci în inimiții loricati nu prindea sabi'a. Atunci Sultanulu se retrage cu trupele, și le ordina a lăpeda armele usióre, a da nevală asupr'a inamiciloru și a' i taiá în capete cu securile și cu bâtele de feru. Musulmanii încungiura pe crestini de tóte partile; acești-a vedindu că în lupt'a deschisă nu potu se reziste furiei musulmaniloru, se retragu cu incetulu și se punu după carale lor; de aci sustienu lupt'a cu bravura admirabilă și cu variabile successu pên' la santitulu sorelui. În urma vedindu regele că soldatii sunt descuragiatii și nu mai potu țiené foculu, 'și adună flórea cavaleriei sale, esorta în pucine cuvénțe restulu trupeloru, îndemnându-le de a se țiené încă și a reincepe batai'a, și dicéndu că e'lu merge a lua

tini și turci este, că acești-a dicu că tóte aceste fapte s'au petrecutu înainte de cucerirea Greciei, ér crestinii pretindu că Greci'a atunci era degiá subjugată.

(47) *Cossov'a*. Localitate nu departe de Negromonte, și faimósa prin dóue sângeroase batalii: un'a între Bulgari și Muradu I., unde acest'a a reportatu victoria, dar și-a perdutu viéti'a; și alt'a între Muradu II contra ungureniloru. Analile romanesce descriu acésta d'în urma că un'a care a fostu cea mai viia și cea mai sângeroasă d'în câte s'au vediatu pên'acumu, și nu credu că asemenea se se mai póta face în viitoriu.

pe inamicu d'in spate ; asia, crede ca victori'a se va declara in partea crestiniloru. Elu ese intr'adeveru d'in campulu luptei, dar' in-grigitu mai multu de viéti'a sa decâtu de securitatea omeniloru sei, in locu de a merge se atlace pe inamicu in spate, prinde fug'a si se duce. Armat'a vediendu-se fara comandante, 'si perde si ea tóta speranti'a, lasa campulu luptei, întórce si ea spatele, si cêrca fiacare a'si salva viéti'a. Turcii urmarescu pe fugitivi cu cea mai mare furóre ; ucidu multîme d'in ei, si pe multi 'i prindu. Afara de regele, toti generalii germani, bohemi si poloni au ramasu morti in acésta bataia, si preste duoe mii de ómeni prinsi captivi.

INSOARA PE FIULU SEU MAHOMEDU, SI MOARE

XXXII. Dupa acésta victoria, Muradu se întórce in triumfu la Adrianopole; si inca in acelu anu 'si casatoresce pe fiulu seu Mahomedu cu fic'a lui Solimanu begu, principe de Elbistan (48). In fine la anulu Hegirei 855, intr'o dí de luni care era a siepte-a dí d'in lun'a Muharem, mori dupa unu morbu usioru de vre-o câte-va díle.

CALITATILE, SI SUCCESSORII LUI MURADU

XXXIII. Muradu a vietuitu patru-dieci-si-noe de ani, domnindu ani trei-dieci, luni siese si díle optu. Principe dotatu cu tóte virtutile civili si militari : justu si valorosu ; de o inima mare ; laboriosu si patientu ; invetiatu si religiosu ; gratiosu si clemente ; amatoriu si incuragiatoriu de sciíntie ; favoratoriu si ajutoriu a toti cari escellau in vre-o arte ; imperatu bunu, si mare generalu. Nime n'a obtienutu mai multe si mai mari victorii cá elu. Belgradulu este singur'a cetate, care a sustienutu mai multe assalte de a le lui. Sub elu soldatulu totdeauna a fostu invingétoriu, si cetatianulu avutu si sicuru. Candu cuceriá vre-unu locu, primul se cugetu era se edifice acolo o Giamia, o Moschea, unu Imaretu, o Medrese si unu Chanu. In totu anulu dá lui Evladi Resul Allah (49) o miie de fiuluri,

(48) *Elbistanu*. Provincia in Asi'a mica, despre care amu vorbitu mai in susu. Numele vechiu nu se scie.

(49) *Evladi resul Allah*. Vre se díca ; fiii profetului tramisu de Dumnedieu ; de altminterea ei se numescu *Emiri* adeca domni, si, dupa cumu tienu turcii, se deriva dela Fatim'a fii'a lui Mahomedu. Mai inainte erau ca si Levitii evreiloru, destinati cultu-

si d'oe-mii-cinci-sute tramitea monachiloru mahomedani d'in Mecca, Medin'a si Kudigsierif (50).

Muradu au avutu cinci fi: Mahomedu, Aladinu, Hassanu, Orchanu si Achmedu. D'in acesti-a numai Mahomedu au ajunsu la tron; ceilalti toti au moritu in diferite morburi anca traindu parintele lor. Hasan si Orchanu au fostu immormentati in Adrianopole. Ach-

lui divinu, si aveau d'in thesaurulu publicu anumita retributiune anuale; asta-di acosta distinctiune favorabile a incetatu, si'i vedi respanditi in totu imperiulu otomanu. Uniculu semnu esterioru d'in care se cunosc este, ca p'orta turbanu (*) verde, p'ene candu ceialalti musulmani p'orta turbanu albu. Ei ca si alti particulari simpli, sunt suppusi judecatoriiloru ordinarie; dar' nu potu fi pedepsiti de nimene altulu, nici insusi de imperatulu, decatu numai de capulu lor numitu *Narib* ori *Naribut esref*, seu capulu, prepositulu santiloru, si care este de aceasi origine cu ei si descendente dela Fatima. E de observatu ceva in acosta familia, ce s'ar pare incredibile deca nu ar' fi facta. Si acosta este, ca emirii p'ene la etatea de patru-dieci de ani sunt forte seriosi, plini de gravitate, de sciintia si sapientia; indata inse ce au trecut prestu patru-dieci de ani, decadu, si de si nu devinu cu totul idioti seu stupidi, totusi observi in ei oresicare usiurintia seu tempire a mintiei. Turcii ieau acestu fenomenu, dreptu inspiratiune divina, si 'lu atribuie paupertatii d'in nascere si sanctitatii originarie a acestoru Emiri. Cu tote aceste, candu vreu se apostrofedie pe cine-va de nebu, ei intrebuintiedia proverbiulu: *Emir soi dur*; unu emiru; unulu d'in familia emiriloru; ca si candu ar' dice: éca unu nebu.

(50) *Mecca, Medin'a, Kudigsierif.* Mecca, Medin'a si Ierusalimu sunt trei cetati, unde turcii facu peregrinatiuni. *Mecca* seu Caabeè este in Arabi'a, unde Selimu, cuceriitorulu Egiptului, a lasatu a se edifica o moshea mare si frumosa in loculu unei mici. Traditiunea turcesca tiene, ca Avramu si-a facutu aici o casa seu cortu, construitu asia, in catu caletorii 'lu poteau vedé ori d'in ce parte veniau; si nu potea trece nici-unulu fara a nu bé unu pacharu de apa si a nu manca una a trei'a parte de pane. Cu timpu apoi, Mahomedu a transportatu aici d'in paradisu o pétra quadrata de colóre négra si o a locatu acolo cu man'a propria, pentru a servi de *Milrab* seu altariu, la care se se ifchine si se adóre pe Dumnedieu. Turcii credu ca Dumnedieu iérta peccatele si cele mai grele tuturoru acelora cari facu peregrinatiunea la Mecca. Ei mergu in peregrinagiu si la *Medina*, locu sacru pentru momentulu legislatorulu lor. Ei credu ca trupulu acestuia è conservatu aici intregu si neputreditu; si ca nu'i lipsesce decatu unu dinte, care l-a perdutu intr'o bataia, unde a caditu martiru. Intr'o carte intitulata *Muhamedie*, care contine vietii'a lui Mahomedu, se dice ca: «Ar-
«changelulu Gabrielu nici-odata n'a fostu in mai mare perplessitate de a merita ma-
«ni'a lui Dumnedieu ca atunci, candu intr'o bataia unu inimicu cu maciuc'a sa a
«nimeritu gur'a profetului si a facutu se'i sara unu dinte: ceea ce vediendu archan-
«gelulu a descensu iute d'in ceriu si a prinsu dintele inainte de a cadé la pamentu.

(*) Turcii 'i dicu *Dulben*, o legat'oria de lana cu care se invelescu la capu. Euro-penii 'i dicu *turbanu* dela turbe, cupola. *Tr. Germ.*

medu a moritu si a fostu ingropatu in Amasi'a, alu carei domnu era. Aladinu, care a successu lui Aḥmedu si a fostu sangiacu de Amasi'a, a moritu totu acolo, ér corpulu lui a fostu transportatu si im-mormentatu in Prus'a.

« si l-a pusu iérasu in gur'a profetului, dar' nu la locul unde a fostu mai înainte » Sultanii tienu in thesaurulu loru unu dinte de omu, despre care credu ca è dintele lui Mahomedu, si 'lu conserva intre raritatile loru cele mai pretiose. Ascemenea conserva in thesaurulu loru unu caputu, despre care credu ca a fostu alu lui Mahomedu. Trei dile înainte de Ramasan, care este lun'a postului, Mufti atinge arip'a acestui caputu in apa, pronunsiandu mai ántáiu unele rogatiuni. Turcii credu ca prin acésta atingere ap'a devine santita. ér caputulu neputreditoriu; si o numescu *Obiuhirki sierif*, ap'a santului caputu; o punu in butelce mici, si le sigilédia cu sigilulu thesaurariei; éra imperatulu le tramite marelui veziru si altoru persóne mai insemnate in semnu de inalt'a sa favóre. Candu postulu cade dupa apusulu sórelui, turcii punu o picatura d'in acésta apa santita intr'unu pacharu mare cu apa comuna, apoi o gusta câte-unu picu de trei-ori, si in urma o beau tóta dintr'odata, ca se nu mai remana nici-o picatura. *Kudsisterif*, locu prè-santu séu Ierusalemu, anca este unu locu prè venerabile pentru turci; dar care mergédu la Mécca, trece mai anteu pe la Ierusalimu, nu este perfectu Hagi séu perfectu peregrinariu. Obiectulu devotiunei loru in acésta cetate está o beserica edificata anca de imperatulu Iustinianu, care ei falsu o atribue lui Solimanu. Ei dicu ca aici este o pétra de trei coti in quadratu, aternata ca prin minune in aeru de insusi Mahomedu. Că-ci dicu ei, candu se sui Mahomedu pe Borak-ulu seu (asia se numesce in Alcoranu asinulu lui Mahomedu), primi ordinu dela archangelulu Gabrielu a se sui la ceriu, si indata se redicà in susu dimpreună cu asinulu seu, si cu o pétra ce se acátiá de piciórele acestui-a. Arhangelulu vedindu pétr'a díse profetului: ce cauta aici pétra, candu a chiamatu numai pe Mahomedu. Acesta díse atunci catra pétra: *Dur ia Mubareky*, opresce-te pétra fericita; si indata pétr'a a remasu in acellu locu pendente in aéru. Crestiniloru nu è permisu a cerceta aceste trei locuri. A fostu unu ambassadoru de Holandi'a, care, nu sciu cumu, a obtienutu unu ordinu dela Sultanulu adressatu gubernatorului de Ierusalimu pentru a'lu lasa se intre in Mosheea; gubernatorulu inse i-a refusatu. Ambasadorelu ilu intreba, ca pentru ce nu se suppone la ordinulu Sultauului: atunci gubernatorulu respunse: Io sunt promptu a esecuta ordinulu imperatului: acesta permite a intra, « dar, nu si-a esi; prin urmare 'ti sta in voia se intri, sub conditiune inse de a nu « mai esi nici-odata ». Acést'a a fostu destulu pentru a satisface curiositatea ambassadorului: elu se întórse inderetru si nu intrá.

Principi contimpurani cu Muradu II, in Europ'a au fostu :

La Constantinopole : Ioanu Paleologu 1421—1445 ; si Constantinu Paleologu 1445—1453.

In Occidentu : Albertu de Austri'a 1437—1439; si Fridericu III, de Austri'a 1439—1493.

In Angli'a : Henricu VI. 1422—1460.

In Franci'a : Carolu VII, 1422—1461 *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU II

ALU SIEPTELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU I. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SE INVOIESCE CU CARAMANU OGLI

I. Venimu acumu la Sultanulu Mahomedu Fatih (1), decâtu care imperiulu ottomanu, se nu dîcu tóta lumea, mai illustru séu si mai fortunatu principe n'a vediutu. Ceea ce multi predecessori ai sei au doritu, dar' puçini au avutu inim'a de a tenta, elu a împlinitu; a-deca : elu a cuceritu Constantinopolea. Acésta cetate, fortificata prin natura si arte, cu dóue mari deschise la cóstele sale, aperata de una armata mai numerósa decâtu fusese a inemicului : a fostu cucerita de Mahomedu, care o face capital'a regatului seu ; si prin acést'a s'a împlinitu apoi caderea totale a vechiului imperiu orientale. Dar' se ne intorcemu la firulu istoriei nóstre.

Dupa mórtea lui Muradu, Mahomedu II. care acumu era in etate

(1) *Tasih*. Cuventu arabicu ; insémna : care infrunta pericolele, care bravéza obstacolele, invingétoriu. S'a datu acestu nume lui Mahomedu II. pentru assaltulu si cucerirea Constantinopolei.

A. 855
I. C. 1451

de doue-dieci-si unu de ani, se incoronéza a dóu'a óra (2) in djéce alle lunei Muharemu anulu Hegirei 855. Anca in aceeași véra merge cu ostirile sale contra lui Caramanu Ogli, care nu interlasá nici-o ocasiune binevenita spre a face turburari si a infesta tierile vecine. Caramanu, audíndu ca imperatulu se apropia, a vediutu ca este cu multu mai slabu decâtu cá se i se póta oppune; asia 'si luà refugiulu la apucaturele sale consvete si-i cerù pace sub ori ce condițiuni ar' voí. Sultanulu, de si cunoscea sufletulu perfidu alu acestui omu, totusi, pentru cá prin unu inamicu atátu de neconsiderabile se nu fia impededatu in întreprinderile sale mai mari, isi sufocà resimtiemintulu seu si se invoí la pacea ceruta.

IMPRESORA CONSTANTINOPOLEA, DAR PUNE PACE SI SE RETRAGE

II. In anulu urmatoriu face cele mai mari preparative, ordina a se versa tunuri grele, si adunandu-si d'in tóte provinciile o armata considerabile, merge cu ea spre a impesora Constantinopolea. Imperatulu grecu inspaimentatu de marele periclu ce ilu amenintiá, 'si tramite delegatii la Sultanulu, si cu tota umilinti'a 'i cere pace sub ce conditiuni i-ar' placé a'i dicta. Mohamedu díse delegatiloru : « Compatimescu sórtea imperatului vostru, si consciinti'a nu 'mi « permite a 'i refusa pacea candu elu se umileste inaintea mea. « Dar pentru cá poporulu meu se nu me accuse, ca amu facutu spese « atátu de mari si amu inarmatu mai tóta Asi'a, fara cá se fiu casti- « gatu prin acést'a nici cellu mai micu folosu pentru imperiulu ot- « manu : poftescu dela imperatulu vostru ca se'mi céda pe vecia o « mica bucata de pamentu nu mai mare decâtu o pele de bou (3),

(2) *A dóu'a óra.* De aci este evidentu ca elu a mai fostu coronatu odata anca péné traia tatalu seu. Dar' candu a reluat acestu sceptrulu, candu a resignatu si l-a res-tituitu érași in manile fiului seu? Despre acést'a tacu scriitorii crestini.

(3) *Pele de bou.* Aci Mahomedu a vrutu se imiteze pe Elis'a (Didone) regin'a Carthaginei, a carei frauda se póte ceti in Iustinu cartea 18. capu 5. De altminterea nu numai Turcii, dar' si insusi Loniceru, tomu I. pag. 37. afirma, ca Mahomedu a fostu mare scrutatoriu alu anticitatiei; in spezialu dicu, ca elu avea mare placere in lectur'a cartiloru, unde sunt descrise espeditiunile regiloru si capitaniiloru antici, precum Alexandru celu mare, Scipione Africanulu, Hanibalu. Iuliu Cesare si altii.

« pe tiermurea européna a Bogas-ului(4). Sub acésta conditiune me « voiú retrage 'numai decátu cu ostirile mele, si voiú redica obsi- « diunea ». Grecii se invoira pré-bucurosu, si isi tienura de mare eastigu, ca cu unu pretiu atátu de nimicu potú se scape de unu periclu atátu de mare. Dupa ce aceste conditiuni au fostu confirmate si de o parte si de alt'a, Mahomedu si-a tramisu armat'a inderetru la Adrianopole.

INCHIDE MAREA NÉGRA PRIN UNU CASTELLU

III. Mahomedu, dupa redicarea obsediului, aréta delegatiloru greci unu locu stancosu (5) pe tiermurea Bosphorului, si pretinde se 'lu aiba in possessiune. Dandu-si ei consensulu, Mahomedu ordina a taia una pele de bou in cordele cátu se póte de subtiri, incun- giura cu ele o bucata de pamentu in circumferentia de cincisute de pasi, si ilu ocupa pentru scopulu seu, fara cá Grecii se cutedie a se oppune. Aici in patru-dieci de díle edifica unu castellu cu muri grosi, si ilu fortifica cu cincis tunuri, crai representa litterele cincis d'in numele Mahomedu (6); si imediatu dupa aceea lasa a se edifica unu altulu (7) pe cóst'a asiatica, care cade chiar in façie cu cellu d'antaiu. Provede aceste castelle cu tunuri grele si alte munitiuni,

(4) Bosphorulu séu canalulu Constantinopolei.

(5) *Locu stancosu*. Asupr'a Bosphorului in partea de catra Europ'a, in distantia cam de siese mile italiene dela Constantinopole.

(6) *Numele Mahomedu*. La Turcii acestu nume è unu feliu de tetragrammaton séu cuventu d'in patru littere, adeca *M. h. m. si d.*; si aceste, cu unu Tesdid, séu sem- nulu duplicatiunei asupr'a de alu doile *m.* facu cu totulu cincis caractere (*). Si fi- indu-ca castellulu è fortificatu cu cincis turnuri, Turcii tienu ca in acestu numeru este ce-va assemenare misteriósá ce hazardulu o a pusu intre turnuri si intre litte- rile d'in numele lui Mahomedu. De aci imperatulu scóse prognosticulu, ca elu va cu- cერი Constantinopolea, cá ci sórtea a vrutu ca edificiu ce elu a construitu, se pórté inscriptiunea numelui seu. Acestu castellu se numesce péné asta-di *Rumeli Hisari* séu Castellulu europénu.

(7) *Unu altulu*. Acesta è construitu in façi'a cellui despre care anu memoratu a- cumu, pe tiermurea asiatica a Bosphorului, unde miculu riurelu, *Gioksu* apa azuria, se perde in mare; si se numesce *Anadol Hisari* séu Castellulu asiaticu.

(*) Pentru cari nu sunt versati in limbele orientali, trebe se insemnamu, ca in acelea vocalile séu se omitu cu totulu, séu se insémna numai cu trasura de asupr'a séu de desuptulu consonantelorú. *Tr. Germ.*

pune o garnisona buna in ele, si da ordinu comandanților de a nu lasa se treca nici-unu vasu , cari pe tóta diu'a aduceau provisiune in Constantinopole de pe marea négra. Çupa ce s'au facutu tóte aceste, Mahomedu sub aparenti'a pazei, s'a inturnatu la Adrianopole, si in a trei'a di dupa sosirea sa aici, a pusu fundamentulu la unu palatu grandiosu, care si asta-di pórtá numele de Gihan Numa (8).

IMPRESORA CONSTANTINOPOLEA A DOU'A OARA

IV. In alu treilea anu alu domniei sale , adeca la anulu Hegirei 857, Mahomedu a datu in fine pe façie intentiunile ce le tienea pên acumu ascunse in peptulu seu. Elu isi puse pe picióre o armata câtu s'a potutu de mare , plecà cu ea de la Adrianopole spre Constantinopole, si inchise cetatea de tóte partile. Afara de machinele necunoscute pene acumu si intrebuintiate la acésta obsidiune , in speçialu admirabile a fostu aceea , cu care in parteà de catra média-nópte s'au transportatu unele vase prin déluri si vâli pene in intrulu porturilor , ceea ce a causatu apoi caderea cetatei (9). Nu incapa indoiéla, ca in vanu ar' fi fostu tóte adoperatiunile armatei pe uscatu, (care de si facea assalturi terribili asupra portiloru Edrene-Capu (10) si Egri-Capu, ea totusi nu putea se face nimicu contra

(8) *Gihan Numa*. Adecá : Turnu-observatoru, fiindu ca d'in apartamentulu femeiloru. care è fórte inaltu, se vede in tóte partile lumei.

(9) *Caderea cetatiei*. Turcii dicu ca Mahomedu vediendu ca vasele sale nu potu intra in portulu care se estindea in mare distantia péné la Blacherne, si ca d'in partea de catra uscatu è greu de a assalta si ocupa cetatea : elu a lasatu a se construi unele vase pe uscatu, si a se trage distantia de mai multe mile italiene dela satulu Besiktasi péné la Galata. Aci le-au indreptatu spre portulu care si asta-di se numesce Casim Pasia ; si asiediendu-le langa murul cetatiei, soldatii de aici au ocupatu mai áutáiu pórt'a numita Phanar.

(10) *Edrene Capu*. Acést'a é o pórtá in partea spre continentu pe calea care duce catra Adrianopole, si de aci se si numesce Pórt'a-Adriana. Spre média-nópte de la acésta, este pórt'a numita Egri Capu séu Pórtá-strimba ; aici se vedu cele mai antice palatie alle Constantinopolei. Unii dicu ca le-ar' fi edificatu anca Belisariu, a-celu capitanu faimosu , care a scapatu Itali'a d'in manile barbariloru, si in urma a fostu si elu unu jocu in man'a fortunei. Altii le atribuescu lui Constantinu magnulu. Si unii si altii sunt in eróre. Nu trebe decátu se caute cin@-va la structur'a foru moderna, in speçialu la Palation, numitu de Turci Ballat, si dela care si-a luat numele totu impregiurulu, si se va convinge ca aceste sunt oper'a ultimiloru imperatii ai Greciloru. Intre ruinele unui-a d'in aceste palatie, a gasitu unu tineru pe timpulu

A. 857

I. C. 1453

Greciloru ; pe cari desperatiunea 'i facuse eroi), déca trupele maritime petruندیu prin p'rt'a Phanar (11), n'aru fi cuceritu o parte mare a cetatiei, si n'ar' fi constrinsu prin acésta pe ceéalalta parte a

lui Mahomedu II. unu diamantu care tragea, precumu se spune, 120 de scrupuli. Unu lingurariu i l-a cumperatu pentru dué-spre-diece lingure de lemn, Acesta, fiindu-ca nu scia câtu ajunge, ilu aretà la unu evreu. Evreulu astutu si pricependu indata ca ce è, dise cu unu aeru indifferente, ca nu è alta decâtu unu cristalu, si ca 'i da pe elu unu galbinu de auru. Omulu voia trei, si evreulu 'i promise si atatu-a. Lingurariulu impresionatu de promptitudinea evreului, se mira cumu pôte pentru unu cristalu simplu se dea atati-a bani, si-i cere diece galbeni. Evreulu 'i da si atatu-a. Atunci omulu nostru sta pe cugete, si vine la idee'a ca pétr'a acést'a trebe se fla de unu mare pretiu ; se întórce si dice, ca numai a glumitu, fiindu ca pétr'a nu è a sa, cá-ci altminterea i o ar' fi datu pentru unu galbenu. Evreulu vede ca procederea sa a deschisu ochii lingurariului ; si pentru a'lu preveni face o chartia catra imperatulu si-i denuncia descoperirea ce a facutu. Sultanulu tramite indata dupa lingurariulu cu diamantulu. Stralucirea si marimea lui 'i causâ placere si admiratiune : evreulu si lingurariulu fura amendoii bine recompensati, si diamantulu remase la Sultanulu intre cellelalte juvele alle sale. Turcii sunt de parère ca diamantulu acést'a n'are parchia in tóta lumea ; elu 'si conserva numele de diamantulu lingurariului, in limb'a turcésca *Kasikci Tasci*. Palatulu unde s'a gasitu, la Turci se numesce *Tekkiur Serai*, séu palatulu imperatiloru greci.

(11) *Phanar*. Séu mai vulgaru *Fener*, p'rt'a care duce spre cellu mai d'in josu portu alu Constantinopolei. Partea acésta è insemnata asta-di mai alesu d'in cauza, ca aici si au locuintiele cei mai nobili si cei mai avuti greci ai cetatiei. Aci este baseric'a cathedrale, care è renumita pre langa alte raritati anca si pentru aceea, ca aici se conserva actele, scrierile, cuventarile si decisiunile tuturoru patriarchiloru cari au ocupatu scaunulu dela cucerirea Constanopolei prin turci péné 'n diu'a de asta-di ; tôte in regula si correctu scrise. Totu in partea acést'a este si una academia pentru instructiunea tinerimei. Acésta este edificata de unu grecu cu numele *Manolaki*, care nimicu n'a avutu ignobilu in sine afara de originea sa. Se invétia in acésta academia, philosophi'a si tôte partile ei, precumu si alte mai multe sciintie, tôte in limb'a pura si antica grecésca. Persóne fórte distincte prin pietatea si sciinti'a loru au esitu pe timpulu meu d'in acésia scóla. Intre altii *Ion Carophilu*, theologu si philosophu escellente, in urma renumitu predicatoru in baseric'a catedrale. *Blasiu Scaevophilax*, *Antoniu* si *Spandoniu*, toti philosophi peripatetici. *Iacomiu*, grammaticu accuratu, dela care pené candu locuiamu in Constantinopole, amu invetiatu elementele philosophiei. *Sebastu*, celebru prin calendariulu seu ecclesiasticu, dar mai alesu prin scrierile sale critice asupr'a controversiunei între baseric'a greca si latina. *Dionisiu Hieromonachu*, si *Alexandru Mavrocordatu*, stimati in generalu pentru rarele loru cunoscintie ; ei au fostu professori de philosophia, de theologia si de phisica ; acestu d'in urma a fostu si interprete (*) pre langa curtea ottomana. Elu a scrisu unu tractatu despre circulatiunea sangelui, care s'a tiparitu mai de multe-orì in Ita-

(*) Vulgo : dragomanu.

cetatiei a se supune lui Mahomedu. Acésta s'a întemplatu in a cinci-dieci-si-un'a di a obsidiunei; câ-ci séu neglenti'a séu trada-

li'a; apoi una istoria profusa despre creatiunea lumii pénê in dilele nôstre. Afara de aceste a lasatu o multime de littere si alte nenumerate tractate mai mici, cari, precumu audu, fiulu seu Nicolau Maurcordatu, omu fôrte versatu in litteratur'a orientale si occidentale, le-a publicatu in Moldavi'a. Nu trebe se ne imaginamu precumu face cea mai mare parte d'in crestini, ca Greci'a atât de tare ar' fi cadiutu in barbarismu, in câtu in timpii d'in urma ea nu ar' fi produsu barbati cari se póta egala cu cei mai vechi eruditi ai ei. Si pentru a nu merge mai departe, acumu in dilele nôstre amu vediutu trei patriarhi, unulu la Constantinopole, si duoi la Ierusalimu, cari pentru sciintiele loru merita tóta reputatiunea. Celu d'in Constantinopole é Cacinicu; unu adevératu oratoru eloquentu, care, lucru ce raru se intempla, a muritu ca patriarchu. Cei d'in Ierusalimu sunt *Dositheu* si *Chrysanthu*, acest'a ruda si succesore celui d'ântâiu, si care, precumu audu, este anca in viétia. Dela Dositheiu afara de alte monumente ale eruditiunei sale, avemu scrierile sale critice (*) contra latiniloru, tiparite in trel tomuri. Afara de acesti eruditi, academi'a d'in Constantinopole a mai produsu si altii; precumu: *Meletiu*, mai antaiu arhiepiscopu in Art'a, apoi in Athen'a; omu de literatura universale, dar mai alesu studiatu in dogmele helmontiniane séu mai bine in principiile lui Thales, d'in cari amu luat lectiuni dela elu in timpu de optu luni. Apoi *Elia Miniati Hieromonachu*, care in urma se facì episcopu Messenei in More'a; philosophu subtilu, si asemenea excellentu pentru cunoscintiele sale in theologi'a dogmatica si scolastica. *Marcu Lariseu*, limbistu excellentu. *Mitrophanu Hierodiaconu*, mare amatoriu de artea poetica si fericitu imitatoru alu anticiloru. *Liciniu*, nativu d'in Monembastia séu Malvasi'a, cunoscea philosophi'a si medicin'a d'in fundamentu. Elu a fostu primu-medicu in curtea nôstra, Sciinti'a si esperienti'a ce o avea in artea medicale i-a castigatu stima generale si auctoritate la turci. In urma a esitu d'in Constantinopole si s'a intorsu in patri'a sa; republic'a de Veneti'a l-a onoratu cu titlulu de comte. Cam la unu anu dupa aceea, l-au prinsu Turcii in Monembasi'a, si apoi amu auditu ca l-au spendiuratu publicamente in Constantinopole, sub cuventu ca pénê ce a fostu aici ar' fi statu in correspondentia cu Venetianii. Se mai numimu anca pe *Constantinu*, fiulu lui Duca, principe de Moldavi'a, superioru multoru-a d'in compatriotji sei in antic'a gréca si in philosophia; a fostu scolariu lui Spandoniu. *Andronicu* d'in nobil'a familia a Rhangaviloru, celebru pentru perfect'a cunoscintia a limbei grecesci mai alesu in ceea ce privesce puritatea ei; si era fôrte versatu in lectur'a cartiloru sântiloru parinti. Asiu mai poté adaoge cu totu dreptulu pe *Ierimi'a Cacavella*, nascutu in Creta (**) hieromonachu si predicatoru in baseric'a catedrale d'in Constantinopole; si dela care amu invetiatu primele precepte alle philosophiei. Apoi *Anastasiu Condoidi*, nascutu in Corcyra (***) a fostu instructoru pre langa fiii mei. Si *Anastasiu Nausi*, d'in Macedonia, cunoscutu atâtu in Germani'a câtu si in Angli'a, pentru capacitatea sa si profund'a cunoscintia a limbei grecesci.

(*) Disputationes.

(**) Adeca: Candia.

(***) Corfu.

rea Vezirului (12) (despre care se dice ca a fostu coruptu de catra crestini) a impedeatu de cetatea n'a potutu fi ocupata mai curendu. Ci, eu vreu a relata particularitatile acestei affaceri mai pe largu d'in istoriografii turci.

OCUPAREA CETATIEI PRIN ASSALTU D'IN PARTEA DE CATRA MARE

V. Crestinii, dupa obsidiune de cinci-dieci de zile erau storsi de continu'a vigilantia si labóre, si vedeau ca pucini, de si valorosi, au mai remasu spre aপরare; murii cetatiei sparti de tôte partile; bateriele distruse; cu unu cuventu, cetatea blocata pe mare si pe uscatu, si de nicairi n'avea se astepte vre-unu ajutoriu: asiá, dupa matura deliberatiune, au cugetatu ca pentru propri'a loru securitate nu potu face alta decâtu a capitula in sperantia ca Vezirulu, despre care scieau ca è coruptu de catra ei, le va face bunu servitiu in acestu lucru. Insusi imperatulu aprobâ acestu consiliu, si tramise delegati la Mahomedu cu propunerea, cá acest'a singuru se dictedie conditiunile. Acesti-a vinu d'in cetate cu stéguri albe in mana, in semnu de pace; Sultanulu 'i primesce cu tota curtenirea, le promitte ca concede locuitoriloru viéti'a si averea loru, si le da libertate a merge unde vor voí. Delegatii anca offeru a'i preda cetatea sub aceste conditiuni, si se intorcú inderetru a reporta Domnului loru despre missiunea cu care au fostu insarcinati. Dar' inainte de a ajunge sub murii cetatiei, Sultanulu Mahomedu avendu a le mai comunica ceva, ordina a'i chiama inderetru. Tramisii Sultanului mergu in cea mai mare fuga se ajunga pe delegati, cari se departasera acumu o buna cale inainte. Acésta fuga in graba a

(12) *Vezirulu*. Acest'a pare a fi fostu Halil Pasia, pasia, pe care Phranza in cartea 3. capu 13, ilu numesce capu consiliului secretu si cellu mai acreditatu d'intre toti, si despre care dice ca nu numai inainte de obsidiune, ci si dupa aceea, vediendu ca lucrurile nu se succedu dupa dorintiele sale, totu intr'un'a a consiliatu lui Mahomedu se desiste dela acestu bellu. In fine, dupa ce opiniunile sale n'au fostu ascultate, s'a facutu vendietoriu si pe sub mana a descoperitu imperatului grecu resolutiunile consiliului secretu. Pentru acésta fapta, cöte-va zile dupa cucerirea cetatiei, elu a fostu pedepsitu cu mörte. Turcii cunoscú bine tradarile ministriloru loru; dar' au interesu a nu le divulga: gravitatea istoriei nu le permite a eternisa memori'a tradatoriloru de o parte, si de alt'a, respectulu ce detorescu la posturi atâtu de inalte, 'i face se crutie onörea aceloru-a cari le occupa.

bandei turcesci a suscitatu in sentinelele de pe muri suspitiunea, ca Mahomedu voiesce cu frauda a intra in cetate de odata cu delegatii. Dau focu asupr'a turciloru spre a'i impedece se nu se apropie de cetate. Turcii vedindu ca companionii loru sunt greu vulnerati intr'unu modu atatu de neasteptatu, dau signalu de retragere, mergu la Sultanulu inderetru si ilu aviséza despre ceea ce li s'a intemplatu. Mahomedu a crediutu ca Greciloru le pare reu ca s'au impacatu, si ca in modu proditoriu au vulneratu pe omenii sei. Dreptu aceea, plinu de indignatiune, da ordinu soldatiloru sei a se prepara, si prin bravur'a loru a stinge cu totul pe acestu inimicu perfidu. De ceealalta parte, imperatulu grecescu anca, avisatu de sentinelle ca armat'a turcesca se încerca a cuprinde cetatea prin frauda, si ca se apropie degiá de muri, — da ordinu ómeniloru sei a prinde armele, si in acésta suprema necesitate a face totu pene la estremu. Grecii prindu curagiu d'in periclulu iminentu, si vedindu ca desperatiunea este singurulu loru refugiu, se decidu a'si apera cetatea pene la celle d'in urma. Dupa acestea se incinge o lupta inversiunata si sangerósa; cá cí o parte luptá pentru religiu-ne, libertate si viétia, ér' ceealalta pentru victoria si imperiu. Dar' pe candu Grecii se luptau barbatesce in partea de catra uscatu, pe atunçi cei cari aparau cetatea in partea de catra mare, au fostu alungati de pe muri prin puscaturile inimicului, si dau cale trupe-loru turcesci de a intra in cetate.

IMPERATULU GREDESCU CADE MORTU

VI. In acestu asaltu insusi imperatulu cade mortu, dupa ce se luptase cu cea mai mare bravura acumu cá generalu, acumu cá soldatu, si dupa ce in medi-loculu cellui mai mare periclu animase pe ómenii sei pretotindinea cu presenti'a sa. Cu caderea sa, glori'a imperiului grecu anca a caditu tóta in pulbere. Cadavrulu seu fara capu s'a gasitu zacéndu asupra cadavrului unui stegariu, de unde acestu locu pene in diu'a de asta-di a capetatu numele de Sangiaktar Iokushi (13).

(13) *Sangiaktar Iokushi*. Adeca délu séu culme pe care se punu semne séu stin-darde. E unu munte inaltu, pe inaltimea carui-a, nu departe de baseric'a cathedra-

CEEALALTA PARTE A CETATIEI CAPITULEZA

VII. Cei cari apearau cetatea in partea de catra uscatu , si respingeau anca totu cu bravura atacurile turciloru, cañdu au auditu cele petrecute in partea de catra mare , s'au decisu a'si cauta ultim'a sperantia a securitatiei in capitularea cetatiei stipulata degiá de mai inainte. Dreptu aceea, implanta pe murii cetatiei semnulu pazei (14) si štriga cátu le ia gur'a de susu de pe ziduri : « Nu ve temeti de « Dumnedieu ca fara nici-o cauza si fara cea mai mica vina d'in partea n'ostra, se ve frangeti promissiunea data ? Impaciuirea despre « capitularea cetatiei este degiá inchieiata, si amenduoi imperatii au « ordinau esecutarea ei. Incetati deci de la lupta, si nu mai neva- « liti asupr'a aceluor-a, cari au promis a fi pe viitoriu ai vostri supusi ». Mahomedu audindu aceste , si nesciindu p'ote ce s'a petrecutu in partea de catra mare, da ordinu se incete lupt'a , si promitte a impliní conditiunile pazei de mai inainte; si asia recepe cealalta parte a cetatiei prin capitulatiune.

MAHOMEDU PUBLICA CONDITIUNILE CAPITULATIUNEI

VIII. In alta di dupa acést'a, Mahomedu intra in cetate prin port'a numita Topkapu (15), si in presentia Greciloru, ingrijiati de religiunea si de viétia loru , da urmatoriulu ordinu: «V'amu promis in « tractatulu nostru ce amu facutu , ca t'ote bisericile si monastirile « au se remana intacte, si religiunea v'ostra n'are se suferi nici-unu « detrimentu. Dar' fiindu-ca una parte a cetatiei o amu ocupatu « prin puterea armeluor , ér' cealalta parte o amu receptu prin « capitulatiune : asiá, tienu ca este justu, si prin acést'a ordinu pre- « cumu urméza : casele religi'ose si besericile, ce cadu in cea parte « a cetatiei pe care o amu cuceritu , se se transforme in Giamie, ér' « cellelalte se remana intregi christianiloru ». Asia, dela Akserai (16) si pene la S-ta Sophia, t'ote besericile au fostu transformate

le, este una baserica edificata in on'orea santei Maria vergina ; singur'a, care turcii o au lasatu crestiniloru d'intre t'ote besericile vechi, ce esistau pe timpul cuceririi cetatiei.

(14) Stindardu albu.

(15) P'ort'a tunuriloru.

(16) Akserai. Palatulu albu. Asia numescu turcii o strada ce duce spre marea mar-

in Giamie; ér' dela templulu Suliu Monastyr (17) pene la Edrenekapu (18) tôte au romasu crestiniloru. .

MERGE IN PROCESSIONE LA S. SOPHIA

IX. Dupa aceea lasa a se aduna trupele atâtu maritime câtu si terestre in piati'a Akserai, si merge cu ele in processione triumfale la S-ta Sophia; aici ordina a se intona Ezan-ulu (19), si a se celebra Namaz-ulu (20). Dupa terminarea rogatiuniloru merge in palatulu imperiale, si candu a intratu aici, se dîce ca, ca iubitoriu de artea poetica, oprindu-se pe trepte a improvisatu unu distichu in limb'a

mora; aici sunt frumósele casarme ale Ieniceriloru, numite la turci Iengiodalar, séu locuintie nuóe. Nu è permisu femeiloru, nici macar celloru ale Ieniceriloru a trece prin acésta strada. Elle nu potu cere satisfactiune pentru injuriile ce li s'ar intempla trecéndu pe aici. Er' déca o femeia publica ar' voi se nérga la revedere in acésta strada, datin'a este ca ea se bata unu cuiu la coltiulu stradei si se 'si acatie acolo turbanulu: acestu semnu face atenti pe trecatori a lua alta cale, si a nu trece prin acea strada.

(17) *Suliu Monastyr*. Mónastirea apatósa. Pe timpulu crestiniloru, acést'a era base-ric'a armeniloru cari locuiau tóta acea parte a cetatiei. Asta-di este o Giamie. Numele de apatósa 'i s'a datu dela sorgintii de apa ce esu d'in fundamentele bisericeii.

(18) Pórt'a Adrianopolei.

(19) *Ezan-ulu*. Imnu ce contine professiunea credintiei mahomedaniloru. Este unu cantaretiu, Muezin, care d'in inaltimea turnului Giamiei numitu Menare, invita poporulu la rugatiuni de cinci-ori pe di. Vinerea esta si unu alu siesele-a Ezan, numitu Selat, care se canta dóue óre inainte de Nemaz-ulu séu rugatiunea de média-di, dar' nu è imprenatu cu rugatiuni; asia e si cu Temgid-ulu, care se canta inainte de rugatiunile de demanétiá, si precede immediatu acestoru rugatiuni; amenduóe sunt doxologie séu cantecé intru laud'a lui Dumnedieu datatoriu de lumina, si facatoriu de santei di de Vineri. Profesiunea credintiei mahomedaniloru sta numai din aceste duóe capete: «Nu è Dumnedieu afara de Dumnedieu»; si «Mahomedu è profetulu seu» (*). Candu canta Ezan-ulu, de comunu mai adaoga aceste: «Dumnedieulu pré «naltu; nu è Dumnedieu afara de Dumnedieu; si Mahomedu è profetulu seu». Acést'a se repete de duóe-ori, apoi adaogu: «Veniti poporulu la loculul pabei séu «integritatiei, aci se intielege Mecca,» veniti la asilulu salutei séu loculul mantuintiei». Precumu crestinii candu ocupa vre o cetate canta *Te Deum-ulu* loru, asia turcii in asemeni ocasiuni facu a resuna Ezanu-lu loru in besericele crestiniloru, si prin acést'a le transforma immediatu in Giamie séu Moschee.

(20) A se vedé not'a 6 la capu IV d'in Cartea I.

(*) In limb'a arabica: La Ilahé illalah, ve Muhamed Resuliullah, *Tr. Germ.*

persiana (21). Cucerirea Constantinopolei (22) s'a întemplat în anul Hegirei 857 la doue-dieci zile ale lunii Gemaziu-évvel.

(21) *In limb'a persiana.* Eca acestu disticu :

Perdè dari mikiuned ber kysri Caisar ankebut.
Bume neuvèt mizèend ber kiumbeti Efrasiyab.

Adeca :

Painginulu tiesse pans'a în palatulu imperatului :
Buh'a canta pe turnurile Efrasiyabului.

Efrasiyab este unu palatu alu regiloru persiani, despre care turcii au fôrte multe fabule. Aci prin acestu oraculu pare a se face alusiune la caderea superbeii maiestati a imperatorulu greci; cá-ci, precumu painginii implu de tieseturile loru casele desierte si ruinate, cari devinu apoi locu de cuiburi pentru buhe si canta nóptea în modu infioratoriu ; chiar' asia voru deveni palatele imperatorulu greci, alu caroru imperiu va trece la domnii noi; ele voru fi assemenea palatulu Efrasiyab. Profetia, care s'a implinitu în tóte circumstantiele sale! Palatele superbe ale vechiloru imperati greci, asta-di nu sunt alta decâtu imaginea desolatiunii orribile a potestatiei loru ; nu locuiesce acolo alta, decâtu, precumu amu observatu, buhele si liliacii: emblema terribile a ruinei acestui imperiu.

(22) *Constantinopolei.* Sciu ca multi istorici crestini, atâtu greci câtu si latini, nu 'su de accordu cu mine intru descrierea ocuparei Constantinopolei, si dicu ca ea tóta a fostu cucerita prin arme. Auctoritatea loru inse ori câtu ar' fi de respectabile, nu me confunda intru sustinerea celloru dişe de mine; si amu motive de a tiené ca adeverulu este în partea mea. Primulu argumentu este, assertiunea unanima a tuturoru celloru mai gravi istorici turci, atâtu vechu câtu si modernj. Acesti-a toti, de si nu sunţ de accordu asupr'a multoru particularitati cari concernu faptele imperatorulu loru, dar' asupr'a acestui punctu ei nu variaza de locu, si declara cá d'intr'o gura ca: diumetate, ba partea cea mai considerabile a cetatiei s'a suppusu lui Mahomedu prin capitulatiune sub certe conditiuni, cari au fostu insemnate de ei si au ajunsu péné la noi. Se scie ca scriitorii orientali, si io întielegu aci si pe turci, au datin'a de a mari lucrurile proprii, si de a mici si injosi pe ale altoru-a; de aci greu asiu putea cuprinde ca ei se affirme una minciuna, care n'ar servi decâtu spre rusinea loru. Totu omulu cu simtiu militariu scie, ca este cu multu mai gloriosu a cuprinde o cetate prin arma decâtu prin capitulatiune. A lu doilea, cu multu mai gravu argumentu este, ca grecii au remasu în possessiunea besericeloru, în partea cetatiei care a capitulatu, nu numai sub Mahomedu II. ci si sub Baiaze tu II. si sub Selimu I., care din urma inse le-a luat cu timpu si pe acelea dela crescini. Actele acestoru beserici de sub timpulu acestoru trei imperati, se conserva péné în diu'a de asta-di în archiv'a besericei patriarcale. Voiu spuue cumu s'au luat aceste beserici dela greci; voiu urma aci narratiunea lui Ali Effendi, nascutu în Philipppole, unulu d'entre cei maigravi auctori la turci, si care a traitu chiar pe acelu timpu; elu a fostu Chazine Kiatibi, séu secretariu alu thesaurariei, sub celebrulu Ferhad Pasia Defterdar, séu mare-thesaurariu alu Sultanulu Selimu I. Acésta narratiune va confirma opiniunea mea despre capitularea Constantinopolei. Selimu I. intr'unu accessu

DESCOPERIREA MORMENTULUI LUI EIUB ENSARI

X. Dupa ce s'au adusu in ordine totu ce era mai de insemnatu in cetate, a trei'a di dupa cucerirea ei se spune Sultanului, ca unu anu-

de zelu pentru propagarea religiunei sale, tramise dupa Mufti, si dupa ce a vorbitu cu elu in modu familiaru despre mai multe lucruri indifferente, in urma schimbã discursulu, si luandu unu aeru seriosu 'lu intrãba: ce crede ca ar' fi lucru mai placutu lui Dumnediu, si ar' servi mai multu spre onõrea sa? a suppune lumea intrãga, si a face pe sectatorii lui Isevi (Iesu) si lui Musavi (Moise) tributari ottomaniloru, si a aduna cu modulu acest'a in Beitul mali Muslimin, adeca in thesaurulu musulmanu, avutiile atãtoru regate? sãu a despretui tõte aceste thesaure, si a converte tõte natiunile la credinti'a mahomedana? Mufti, fara a pricepe intentiunea Sultanului, disse: «Ca conversiunea la credinti'a adeverata a unui singru sufletu perdutu, si perdute sunt sufletele tuturõru crestiniiloru si evreiloru: are mai mare pretiu in ochii lui Dumnediu, decãtu avutiile a tõta lumea». Acãsta Fetva, intari pe imperatulu in opiniunea sa. Cate-va dõle in urma chiama la sine pe marce veziru, si-i ordina a converte in Giamii sãu Moschee tõte besericile crestiniiloru; a le interdice profesiunea publica a cultului loru religiosu; a face totu pentru ca se trãca la legea lui Mahomedu, pãnã a intreuintia si pedãpsa de mõrte contra aceloru-a cari n'ar' asculta si ar' refusa de a se suppune ordiniloru sale. Cã de fulgeru fu lovitu vezirulu, audindu acestu ordinu atãtu de contrariu legi lui Mahomedu, si prejudiciosu chiar binelui imperiului; elu nu sciã ce se replice. Dar' audindu ca Mufti prin Fetv'a sa a confirmatu intentiunea imperatului, immediatu dupa esirea sa dela curte, a mersu la Mufti si 'lu mustrã pentru consiliulu ce a datu imperatului. Mufti marturisesce ca l-a surprinsu imperatulu cu vorb'a, dar' 'i promitte sub juramentu de a face totu pentru a indrepta gresiãl'a, si pentru a abate pe imperatulu dela propusulu seu. Se consulta apoi amendoiu despre mesurile de a preveni reulu. Resultatulu consultatiunei loru a fostu, ca au tramisu in secretu una persõna de incredere la patriarchulu, ca se ilu previia despre lucru, si se 'i spuna ce are se respunda la ordinulu imperatului, candu va fi trebuintia. Dupa aceea comunica Caimacamului mandatulu imperatescu ordinandu-i a converte in moschee tõte besericele crestiniiloru. si a constringe pe toti locuitorii de alta religiune din Constantino-pole a trece la religiunea mahomedana. Caimacamulu primindu mandatulu, sommãza pe patriarchu si pe totu clerulu seu de a comparui la palatu, pentru a li se ceti instructiunile ce a primitu. Patriarchulu, care era degiã instruitu in lucru de marele veziru si de Mufti, presentandu-se inaintea caimacamului, si ascultandu lectur'a ordinului imperialu, respunse: «Ca elu appelãdia la imperatulu, inaintea carui-a vre ca «Mufti si alte persõne sciutõrie de legi se'i asculte aperarea; si ca desbatendu-se «processulu in tõta regul'a, elu se va multiami cu sententi'a ce cu voi'a lui Dumnediu se va pronuncia dupa legea Coranului; er' dẽca i se va refusa acãsta dreptate «elu scie ca in lumea cealalta este unu altu tribunalu, inaintea carui-a va tramite «sufletele poporului seu spre a respunde de peccatele loru si de ale sale proprii.» Caimacamulu, precumu avea instructiune, tramitte responsulu patriarchulu la marele veziru d'impreuna cu unu recursu prẽ tãmlitu alu tutuloru crestiniiloru: tõte a-

mitu generalu mahomedanu cu numele Elbu Eiub (23) Ensari (24); a profetitū este acumu lungu timpū, ca elu va fi încoronatu cu

cluse intr'o scrisóre. Vezirulu si Mufti dupa ce le-au cetitu, le-au inaintatu Sultanului, anunciandu-i ca patriarchulu refusa de a se supune ordinului, d'in cauza ca aci este unu processu intre elu si intre imperatulu, in care mai inainte trebe se se pronuncia justiti'a. Dar' adaose Mufti, fiindu-ca la cuventulu lui Emrisiöeriin, voi'a dreptatiei trebe se se implinésca, si cursulu apelorū trebe se stea; asia, iö credū ca este justu ca maiestatea vöstra se ascultati plangerile patriarchului, si a-i respunde ce ve indurati. — Imperatulu sciindu ca nu póte aplica fortia contra opiniunea luí «Mufti, dise: bine, fia; si ordiná ca patriarchulu, metropolitii si vre-o cáti-va altii betrani d'in cleru, se se presente inaintea sa in Adrianopole. Admisi in divanu, patriarchulu se plange ca ordinulu imperatului nu numai ca este injuriosu faöie cu d'insii, dar' prin elu se violéza si se calca in picióre tractatulu ce l-au incheiatu antecessorii imperatului cu ei, si l-au confirmatu cu juramentulu loru. Defterdarulu Effendi, advocatulu Sultanului si defensoarele causei sale, 'lu intréba: Ce tractatu è acelu-a, despre care vorbesci? Patriarchulu luandu cuventulu, respunse: «Permite-ti-ne Maiestate, se ve aducemu aminte ocuparea Constantinopolei. Protoparintii «nostri au datu Sultanului Mahomedu Fatih diumetate d'in acésta cetate, si o au «datu d'in buna voi'a loru sub urmatoriele conditiuni: 1. Ca besericelé crestiniloru «se nu se schimbe nici-decumu in Giamie»; 2. Ca matrimoniene, ingropatiunile, cumu «si alte rituri si ceremonii alle besericei crestiniloru, se continöe a se celebra fara «nici-unu impeducamentu; 3. Ca serbatorile pasciloru se se póta tiené si serba in «tóta libertatea; si, pentru comoditatea locuitoriloru in suburbiuri, cari ar' voi se «participe la rugatiunile si servitiulu divinū de nóptea in beseric'a patriarchale, «a se lasa in cele trei nopti ale serbatoriloru pórt'a dela Phanar deschisa. Aceste «sunt conditiunile, sub cari amu primitu in cetate pe avulu Maiestatiei vöstre, pre-«sentandu-i cheile pe táiere de auru; elu ni-a datu cuventulu imperatescu, ca vomu «fi mantienuti in possessiunea besericelorū nóstre contra a ori ce attentatu si violen-«tia; si péné in diu'a de asta-di noi n'amu fostu turburati in acésta possessiune, «standu sub protectiunea a duoi imperati, predecessori ai maiestatiei vöstre. Si acuma «voiti prin ordinulu ce ati datu, se ne despoiati de aceste drepturi; si nuöe nu ne «remane alta decátu a plange; cá-ci nu nóue ne este datu a releva injuri'a, ce ni se «intenta. Incátu pentru celalaltu punctu d'in ordinulu maiestatiei vöstre, prin care «pretindeti ca se lasamu legea crestina si se trecemu la legea mahomedana, acest'a «anca este in contra tractatului despre care v'amu vorbitu; dar' elu este si in contra «legei Coranului, care dice espressu:» ca nime nu póte fi constrinsu a urma legea mahomedana d'in momentulu ce a ajunsu etatea virile si pén' la alu sieptediecelea anu, fiindu-ca in totu anulu respunde in forma de tributū trei-spre-diece drachme de argintu puru. Mufti declara ca asia este in textulu Coranului, si ca comentatorii anca dicu asia, ca acést'a è o lege sacra si inviolabile. Dupa aceea iea cuventulu advocatulu Sultanului si dice: Nimene nu néga ca ceea ce a citatu patriarchulu d'in Coranu, este purulu adeveru si merita cea mai profunda veneratiune, mai alesu candu Mufti insusi o confirma; dar', nu i se pare nici veritabile nici credibile aceea ce spun patriarchulu despre ocuparea Constantinopolei. Aci intréba Mufti pe patriarchulu:

mărte de martiru sub Constantin, dar' ca unu imperatu alu Muslimanilor, care va cuceri cetatea, prin o revelatiune divina va des

déca pôte se produca instrumentulu originalu despre acelu tractatu? «S'a perdutu in focu, respunde patriarchulu, dar' ca pôte se produca trei martori oculari cari au fostu presenti la acea transactiune, si anume trei Ieniceri, pe a caroru buna credintia me radiemu ca voru confirma ceea ce amu disu ». Se chiama inainte toti trei Ienicerii, betrani flacare de aprópe o suta de ani, si fara a esitá in marturirea lor, spunu in façi'a lui Mufti, ca: au fostu presenti la ocuparea Constantinopolái; ca 'si aducu aminte bine, si au vediutu cu ochii lor, cumu nobilii greci au venitu d'in cetate, s'au prezentatu Sultanului, care era in cortulu seu afara de murea cetatiei, si i-au adusu pe táiere de auru cheile, si au cerutu si obtienutu dela elu conditiunile afirmate de patriarchulu. Imperatulu Selimu, care ascultase péné acumu in tacere, luá cuvintulu si díse: «De si aceste conditiuni sunt date si concessé crestiniloru de «avulu nostru, totusi noi nu potemu se le confirmamu, fiindu-ca nu vedu nici in legea nóstra nici in regulele justitiei nimicu, ce ni-ar' poté obliga se lasamu, cá edificie «atátu de frumóse destinate servitiului lui Dumnedieu, se mai servésca de Butchané, «súu case de idoli. Noi dar revocamu si anulamu acele conditiuni; si in conformitate «cu preceptulu d'in santulu Coranu, concedemu ca crestinii sepóta in tóta libertatea «professa in publicu religiunea lor, placerea si voi'a nóstra inse este, ca tóte besericele de pétra alle crestiniloru se fia transformate in Giamii, liberi fiindu de a'si «face altele d'in lemnu, precumu le concedemu si aceea ca se 'si repareze pe acele «cari cu timpu s'au ruinatu ». Acésta sententia pronunziata de insusi imperatulu a fostu punctualu esecutata. Tóte besericele au fostu luate dela crestinii, incependu dela beserica patriarchale numita Pañmakaristos (*), care a fostu convertita in Giamia sub numele de Fetihie; acésta beserica in partea de catra resaritu avea in façi'e palatulu românú, numitu Cara Ilak séu dupa pronunzia corrupta Vlak Serai, si in partea de catra apusu palatulu Moldaviei, numitu Bogdan Serai.— Amu crediutu de utile a reproduce aci pe lungu acésta espunere a istoricului meu mai susu memoratu; espunere ce merita tóta attentionea, cu atátu mai vertosu, ca d'entre toti auctorii turci nici unulu nu vorbesce despre faptele crestiniloru cu atátu-a reserva si moderatiune ca acesta. Amu datu de cartea acést'a la unu grecu in Philippopole; trebe ca este uniculu esemplariu, fiindu ca n'amu vediutu altulu nicáiuera. Io l-amu lasatu in Constantinopole candu m'amu mutatu de acolo, si audu ca, d'impreuna cu alte mai multe colectiuni alle melle despre trebile si datinele turciloru, au cadiautu in manile lui Ion Maurocordatu, de presentu interprete pre langa curtea ottomana. — Asia crestinii au fostu despoiati de besericele lor, in possessiunea caroru-a au fostu conservati de aprópe unu seclu dela cucerirea Constantinopolei incóce. O singura bisericu le lasase Selimu, si acést'a anca numai d'in favore catra unu architectu grecu, care 'i edificase unu templu mare si frumosu in Adrianopole. Acestu architectu era nepotu unui altu architectu, pe care sultanulu Mahomedu II ilu insarcinase a edifica o Giamia in Constantinopole; si Selimu, pentru fidelitatea si punctualitatea cu care a esecutatu templulu seu in Adrianopole, i-a donatu Giamia acumu memorata d'impreuna

(*) Séu tuturoru santiloru.

coperi mormentulu seu. Sultanulu desiderosu de a implini acésta profetia, roga pe Scheich Akshemsudin, care, precumu se affirma, d'in impulsu divinu insoçia pe imperatulu pretotindinea, se céra prin rugatiunile sale dela Dumnedieu, ca se'i arete mormentulu lui Eiub Ensari (۳۳), că asia se nu se pérda o proba atâtu de momentósa despre originea divina a legei mahomedane. Si intr'adeveru Sheicului se aréta in visu loculu. Elu dupa aceea duce pe Sultanulu in suburbiulu, care si asta-di dela numele acelui generalu se numesce Eiub, si ajungédu la unu anumitu locu, lasa 'a se sapa pamentulu. Aici da de o pétra mare cu urmatórea inscriptiune : *Hassa Kabri Sahibi Resul-Allah, Ebi Eiubi Chalidins Gidul-Ensari*. Care romanesce se póte traduce asiá : « Acesta este sepulcrulu lui Eiub, « amicu neadormitu séu consiliariu si apostolu immortale alu lui

cu tóta strad'a unde este situata ; patent'a despre acésta donatiune se conserva péné asta-dí in archiv'a acestei beserice. Aprópe de acestu locu amu edificatu, pe candu siedeamu in Constantinopole, palatulu meu situatu pe o inaltime ce se numesce turcesce Sangiakdar Iokushi ; potu dice ca è fóрте elegantu, si totu respira a frumusetia ; situatiunea è admirabile : are unu prospectu, de unde poti vedé tóta cetatea si suburbiele. Socrulu meu, Sierbanu Cantacuzenu, principe Romaniei, a inceputu acestu palatu sub Mahomedu IV., redicandu murii d'in fundulu valei péné la inaltime de 25. de coti ; terrenulu l-a aplanatu si a facutu o gradina ; in fine redicase si murii principali ai casei fóрте inalti ; spesele 'i suiau degiá la trei-dieci si cinci mii de galbeni, candu deodata 'i veni ordinu ca se incete cu edilicarea, pentru ca ar' poté degia se véda chiar' in interiorulu palatului imperialu numitu Terschane Serai. Spre fericire, prin intervenirea marelui veziru Ali Pasia, in urma mi-a datu imperatulu permissiunea de a continua edificarea palatului meu pe fundamentulu celu vechiu ; dar' abia ilurterminai, si d'intr'odata fuseiu allungatu d'in principatulu Moldaviei.

(23) Numele si Hiob. *Tr. Germ.*

(24) *Ebu Eiub Ensari*. Unu suburbiu, care isi trage numele de la monumentulu lui Eiub Ensari, situatu deasup'r'a portului interioru, unde se vérsa riulu Kiagis-Chane (*) in mare. Nu departe de acestu locu erá odinióra Mónastirea Blacherna dedicata Santei Maria vergine, si celebra pentru multe miracle ce s'au facutu acolo ; asta-di è locuinti'a çiganiloru pusi acolo de Sultanulu insusi. D'in beserica n'a remasu alta de cátu o fóntana, d'in care curge in abundantia apa salutaria pentru cei credintiosi, asta-di è in possessiunea unui turcu, care iérta crestiniloru a cara de acolo apa pentru bani.

(25) *Ensari*. Insémna adjutatoriu. Este nume de onóre la cetatianii de Medina, fiindn ca au adjutatu pe Mahomedu in fug'a sa, si s'au asociatu lui. *Tr. Germ.*

(*) Móra-de-charthia.

« Dumnedieu ; immultiésca-se si crésca adjutoriulu seu ». Mahomedu da multiamita lui Dumnedieu pentru acésta descoperire , si ordina a se erige asupr'a mormentului o Turbe (26), Giamia si scóla.

ALTE PROGRESSE ALE LUI MAHOMEDU

XI. Precumu candu cade unu stejariu ramurosu betranu, rumpe si trentesce la pamentu toti arborii de prin pregiuru : asia caderea Constantinopolei a trasu dupa sine caderea celorualte cetăti vecine ; intre altele Silivri (27) si Burgass au offeritu cheile in manile Sultanului, voindu mai bine a si-lu face suveranu gratiosu de cătu cuce ritoriu. La anulu dupa acést'a , imperatulu edificà in centrulu Constantinopolei marele palatu care si asta-di pórtã numele de Eski Serai (28). In anulu Hegirei 860 merge cu una armata considerabile

(26) *Turbe*. Asia se numesce o speție de turnu séu columna , ce turcii punu la morminte. Io amu vorbitu despre acést'a intr'altu locu. De comunu se lasa deschisa pe deasupr'a pentru a semená cu Kiabe séu monumentele de Mecca ; in acésta apertura se aduna ploi'a , de unde trece pe florile si pe alte plante odorifere , cu cari se ornéza aceste locuri ; și pentru a impedita paserile se nu póta veni si se 'si faca cui-buri, inchidu apertur'a cu gratele de feru séu de arama.

(27) *Silivri*. Sylebri'a cetate asupr'a tiermurei mării marmora . intre Constantino-pole si Adrianopole, distantia de 10 óre de la acésta d'in urma. E resiedinti'a unui metropolitu ; are o beserica fórte frumósa, edificata anca pe timpii imperatiloru crestini. Aici se conserva reliquiele Santei Euphimia ; turcii le numescu Cadid (*), si mergu de le cercetéza d'in curiositate. Aici se vedu si ruinele unui grandiosu palatu construitu prin Ion Cantacuzenu. A se vedé despre acést'a Nicephoru Gregoras Tom II.

(28) *Eski Serai*. Palatululu vechiu. Unu ediliciu fórte vastu , despartitu in mai multe appartamente, si incungiuratu de muri inalti. Aici se tienu concubinele Sultanului decedatu, pe cari successorele seu, déca 'i este fiiu séu frateș nu le póte vedé, fara a cadé in pecatulu impietatiei ; totu aici siedu si Sultanessele, cari au avutu prunci , d'impreuna cu acesti-a si cu vre-o căti-va servitori pre langa sine ; apoi aici sunt anca si acelle fete betrane, a caroru delicositate a trecutu, si cari ne mai avendu nimica ce se le recomende, Sultanulu le tiene numai d'in gratia. Terrenulu acestui ediliciu è aprópe de o mila italiana , si murii forméza unu patru-unghiu. Sunt patru porti, d'intre cari dóue totdeauna sunt inchise, la celelalte dóue stau gárda diu'a si nóptea cinci-sute de baltagi. La usile interiori alle Seraiului stau eunuchi albi, pe cari eunuchii negri, cá mai nobili, 'i insarcina cu esecuțiunea ordinaru si comissiuniloru femeieloru. Comandantele lor se numesce Eski Serai Agasi, adeca , directorele palatului vechiu.

(*) Carne séca.

contra regelui Ungariei (29), ilu bate si sparge tóla armat'a cresti-
niloru, In batali'a acést'a insusi regele anca a fostu vulneratu, si se
díce ca puçinu dupa aceea a si muritu.

IMPRESOARA BELGRADULU INDESIERTU

XII. Obtiendu acésta victoria, pentru a poté tiené mai usioru in
frenu pe inimizii sei, impresóra Belgradulu, acestu mare antemuru
alu Ungariei. Dar' n'a fostu mai fericitu in succesu decâtu parintele
seu. Obsidiunea se traganà preste asteptare lungu; in câtu parte
pentru ca se apropiá iern'a, parte pentru perderea ce a suferitu in
soldati, a fostu constrinsu a redica obsediulu. In acelasiu anu cele-
brâ circumcisiunea fiiloru sei Baiazetu si Muradu, cu care ocaziune
a facutu sumptuóse festivitati.

SUPPUNE TOATA MORE'A

XIII. In anulu urmatoriu 861, a suppusu totu restulu Moreei. Pri-
mavér'a dupa aceea attaca si allunga pe Grecii, cari isi propusesera
a recupera ceea ce au fostu perdutu, si a pune cetatea Altymil éراسي
in stare de aপরare. Dar' Mahomedu lasa a se derima murii acestei
cetati, si pentru cá Grecii se nu mai pôte face in viitoriu turburari,
pune garnisóne tari in Akkerne si Beldesse, si devastédia insul'a
Kiurfuss (30).

A. 861

I. C. 1456

SUPPUNE IN DUOI ANI PRESTE PATRU-DIECI DE CETATI

XIV. In anulu Hegirei 863 da asaltu si ocupa cetatea Semendre,
care cu cati-va ani mai nainte o luasera crestinii in potestatea loru.
Cu unu cuventu, in duoi ani dupa cucerirea Constantinopolei, Ma-
homedu a suppusu sub potestatea sa, parte prin arme parte prin
capitulatiuni, mai bine de patru-dieci de cetati (31)

A. 863

I. C. 1458

(29) *Regelui Ungariei.* Acesta è Uladislau Posthumulu, fiulu lui Albertu imperatu-
lui Germaniei; scriitorii crestini punu mórtea acestui-a la 21. Novembre 1458., anulu
Hegirei 863.

(30) *Kiurfuss.* Acest'a e la Tarcu numele marei adriatice, care in comunu se nu-
mesce golfulu séu sinulu de Veneti'a. Este in faci'a insulei Corfn, numita la antici
Corcira.

(31) *Patru-dieci de cetati.* Aci trebe se intielegemu numai cei duoi ani cari au ur-
matu dupa cucerirea Constantinopolei. Cá-ci insii scriitorii crestini spunu, ca Ma-

DESPOIA PE KISSIL ACHMEDU DE TIERILE SALE

XV. In anulu Hegirei 864 cuprinde tierile lui Kissil Achmedu (32) in Asi'a, adjutatu fiindu de fratele acestui-a, de tradatoriulu Ismail Beg. Achmedu vediendu-se alungatu d'in tierile sale, fuge la Ussunhasan (33); dar' in locu de a gasi aici capetu miserieloru sale, elu a adusu numai una mare disgratia asupra capului protectorului seu. Căci, aûdîndu Mahomedu ca inamiculu seu este primitu si aperatu de Ussunhasan, trece cu una armata considerabile in Asi'a, sfarma trupele lui Ussunhasan, si ocupa Sinopea, cetate situata la pontulu euxinu. De aci merge cu armat'a sa victoriósa contra Trapezondei (34); in cale primesce prin capitulatiune cetatea Koiunlihisar de la Husein Beg, care tienea in casatoria pe fi'a regelui de Trapezonda. Dupa aceea impresóra Trapezond'a si o inchide de tóte partile; ér' regele ei, Davidu Comnenu, la persvasiunile soarei sale Sarchana, se suppune lui Mahomedu d'imprøuna cu totu regatulu seu. Mahomedu ilu primesce cu tóta onorabilitatea, si ilu tramite cu tóta famili'a sa la Constantinopole. Puçinu dupa aceea', victoriosulu Sultanu se întórce si elu in Europ'a.

CUCERESCE MITYLEN'A, BATE PE ROMANI

XVI. Dupa ce, dela cucerirea capitalei imperiali incóce, tóte provinciele cari appartienusera Greciloru, parte s'au suppusu de buna voia lui Mahomedu, parte au fostu subjugate de acesta: se parea

medu II. in tóta viéti'a sa au subjugatu duóe-spre-diece regate, si au cuprinsu duóesute de cetati.

(32) *Kissil-Achmedu*. Achmetu-Rosiulu, care anca pare a fi fostu unulu d'in satrapii persiani. Elu a fostu primul, care a datu cauza la bellu intre Ussunhasanu si Mahomedu II.

(33) *Ussunhasanu*. Hasanu-Lungulu, rege Capadociei, care s'a facutu renumitu prin bellele ce le-a avutu cu turcii. In cursul acestei istorii vomu reveni asupra lui, si 'lu vomu descrie mai pe largu.

(34) In anulu 1204, imperiulu grecu era impartitu in trei parti. In Constantinopole, domniá Balduin comite de Flandri'a; in Adrianopole, Theodoru Lascaris; in Trebizonda, Alexis Comnenu, care avea sub potestatea sa Paflagoni'a, Capadocia, Pontulu cu alte vre-o câte-va provincie. Acesta au avutu optu successori, d'intre acesti-a pe Davidu celu d'in urma imperatu alu Trebisondei séu Niceei, cumu o numescu unii, l-a suppusu Mahomedu II, assemenea pe Theodoru Lascaris si pe fratele acestui-a Ion in Adrianopole. *Tr. Angl.*

ca numai insulele ar' mai vré a'si sustiené libertatea , crediendu-se destulu de assicurate prin natura contra poterei osmanice. Pentru a infréna si cerbici'a acestora, Sultanulu in anulul Hegirei 865, prepara o flota grandioása , si ca de proba, de a'si cercá pentru prim'a óra fortun'a pe mare , ataca Mitylena , si pe langa tóta aperarea valórsa a insulaniloru, elu totusi o cucerese prin eroismulu ómeniloru sei, si o adnectéza imperiului seu. Celelalte insule de pe Archipelagu (35) ar' fi avutu assemenea sórte , déca pe acellasiu timpu Cassiclu Voda (36) principelé României, nu s'ar fi incumetatu a scutura jugulu turcescu, denegandu tributulu ce de comunu ilu respundea in totu anulu. Mahomedu crediendu ca trebe mai antaiu a delatura periclulu cellu mai de aprópe, se întórce fara amenare cu armele contra Romaniei , allunga de aici pe principele rebellu , si pune pe fratele seu cellu mai tineru Domnu tieriei.

A. 865
I. C. 1460

MAHOMEDU INFRANCE PE GRECII REBELLI

XVII. In anulul Hegirei 867. Sultanulu ordina a se construi Katirgá Ilimani (37), séu portulu Galéreloru spre média-dí in intrulu muriloru cetatiei , ca se aiba unu magazinu la casu de espeditiuni maritime, si unu portu securu pentru navele sale la ori-ce evenimentu. Pe candu era ocupatu cu acésta lucrare , Grecii in liga cu Venetianii facu revolutiune in More'a, occupa localitatile Giogerjin-

A. 867
I. C. 1462

(35) Séu marea egeica.

(36) *Cassiclu Voda*. Çepesiu voda, principe Romaniei, omu atroce si tiranu mare. Pentru unu lucru de nimica a trasu odata in çepe siese mii de ómeni; de aci l'au numitu romanii Çepelusi. Çepesiu séu fautoru de çepe. Turcii se vede ca au imitatu acésta etimologia, si i-au disu Caviclu, adeca bogatu in pari, in çepe. Crestinii 'lu numescu Dracula; dar' nu sciú pe ce rañiune; cá-ci acestu cuventu nu e usitatu in limb'a moldovená. Adeveratu ca a fostu unu principe in Moldavi'a cu numele Dragosiu, dar' Dracula a fostu cu multu mai inainte de acesta. Ci despre aceste mai pe largu intr'altu locu.

(37) *Catirga Ilimani*. Portulu galéreloru, situatu spre marea-marmora in partea spre média-di intre portile Ciatladi (*) si Cumcapú (**). De presentu è implutu cu pamentu si se intrebuiníéza pentru gradina de legumi, numita Ulanga; aici se facu crastavetii cei mai delicati.

(*) Crepatura.

(**) Port'a-de-nisipu.

lik, Sada, Giusselgehisar, Duragí (38) si Essornik, si tinđu a allunga pe Turci din totu Poloponesulu (39). Mahomedu informatu despre aceste lucruri, tramite imediatu pe Mehemedu Pasia cu una buna armata spre a pedepsi pe rebeli. Dar' acesti-a nici ca astépta sosiirea lui, ci perasindu castrele, dau cea mai buna ocasiune lui Mehedu nu numai de a recupera cetatile perdute, dar' anca de a supune domnului seu tóta tiér'a numita Kodjia Herseki (40).

EDIFICA UNA GIAMIA IN CONSTANTINOPOLE

XVIII. Mahomedu, pentru a multiami lui Dumnedieu de atâte mari victorie ce a obtienutu pêné acumu, si totodata spre a lasa posteritatiei unu monumentu de pietatea sa, a ordinaru anca in acela siu anu in lun'a Gemaziulu-achir, a derima beseric'a de la Santii Apostoli (41), si in locul ei a edifica o Giamia mare, care dupa numele lui s'a numitu Muhamèdiè, si este adornata cu optu scóle si totu atâte spitale. Acestu edificiu, cu care abiá se póte compara vreuna d'in minunile anticitatiei, s'a terminatu in lun'a Regeb, anulu Hegirei 876.

A. 876

I. C, 1471

(38) *Durai*. Odinióra Dyrrachium (Durazzo), depositulu séu loculu cellu mai renumitu de comerciu in tóta Rómeli'a; è situatu la tiermurea marei Adriatice, la confi niéle Dalmatiei si Albaniei.

(39) Peninsul'a More'a

(40) *Kodjia Herseki*. Illiri'a vechia; cá-ci *cogia* insemna vechiu, ér' *Hersek* Iliria.

(41) *Santii apostoli*. Acésta beserica a fostu edificata de Imperatés'a muierea marelui Iustinianu. Asta-di è unu munte séu locu elevatu in midi-loculu cetatiei, dar' mai aprópe spre portu decâtu spre continentu. Este mai inaltu de câtu toti ceilalti siese munti; si Giamia de 120. coti in quadratu, care se vede aici si care è edificata de Mahomedu Fatih, trece de cea mai mare in tóta cetatea dupa S-ta Sophia. Architectulu se dice ca a fostu unu grecu cu numele de Christodulu, si Sultanulu in recompensa pentru unu edificiu atâtu de vastu si admirabile, i-a donatu una strada intréga si i-a datu alte mai multe daruri imperatesci. Istori'a mai adaoge, ca intrebatu architectulu, déca ar' fi in stare se edifice o Giamia mai frumósa si mai mare decâtu acést'a, au respunsu: da! numai se 'mi dati materialulu necessariu. Audíndu Sultanulu acést'a, a datu ordinu se 'lu traga in cépa, cá successorile seu se nu póta avé unu architectu capabile de a construi o Giamia mai marétia decâtu a sa. Spre a esecuta acestu ordinu, au batutu unu paru de feru la port'a de catra média-nópte a curții Giamiei, si giuru-impregiurulu acestui paru a facutu unu turnurelu, in câtu d'in afara nu se vedea altu nimicu decâtu numai vervulu de la paru; ceea ce se vede si asta-di, Dar fía ori cumu, atâtu-a è incontestabile, ca Muhamedi'a, séu templulu lui

SUPPUNE BOSNI'A

XIX. In anulu Hegirei 868 si-aduna una armata numerósa, si trage cu ea catra orientu, spre a subjuga provinciile acelloru parti, cari n'au voitu pênê acumu a i se suppune. Intreprinderea sa au avutu successulu doritu. A invinsu si ucisu pe principele de Bosni'a (42), si a provediutu tóte castelele de acolo cu garnisóne tari; ér' in re-intórcerea sa d'in acésta espeditiune intari granitiile între Bosni'a si Albani'a, redicandu fortaretie la passurile celle strimte ale muntiloru.

A. 868

I. C. 1463

FACE PE FIULU LUI CARAMANU OGLI REGE

XX. In anulu proxime urmatoriu móre Caramanu Ogli Ibrahimu. Beg, acestu inveteratu inamicu alu casei osmanice, lasa dupe sine siese fii. Unulu dintr'acestia, Ishak (43) Beg, alunga parte cu poterea parte cu astutiá pe toti ceialalti frati ai sei d'in tíera, si ocupa singuru tóte tierilê parintelui seu. Nevrendu ei a suferi acésta nedreptate, 'si ieau refugiulu la Mahomedu, si 'lu róga in tóta umilinti'a cá se uite injuriile ce'a suferitu de la parintele loru; se aiba pietate de ei principií, cari sunt apesati si alungati de tiraniculu loru frate; si se puna pe unulu d'intre ei, pe care va voí elu, Domnu; cáci ei se punu cu totul la dispositiunea sa, si de la elu 'si astépta tóta fericirea. Mahomedu se pléca prébucurosú la rugatiunea loru, numesce pe Ahmedu Begu, unulu d'intre frati (dar cu consensulu celorlalti) principe Caramaniei, si'lu tramite cu una armata suficiente inderetru spre a lua in possessiune ereditatea parintelui seu

A. 832

I. C. 1464

Mahomedu este oper'a lui Christodulu, si ca imperatulu in recompensa i-a donatu o strada intréga: amu cetitu insumi actulu despre acésta donațiune, care l-amu depusu in archiv'a besericei beatei Maria vergine in Muglotiss'a. Si candu sub imperatulu acumu regnante, Achmetu III., turcii au intentatu processu crestiniloru d'in acea strada, voindu a le lua si strad'a si beseric'a, m'amu insarcinatu io cu aperarea loru, si între alte Hudget, séu probe justificative, de possessiunea loru legale, amu produsu inaintea marelui veziru Ciorlulu Ali Pasia acea scrisóre, care o ceti cu multá atentiune, apoi o sarutá de trei-ori, si totu de atate-ori o atinse de frunte, in urma mi-o restitui, si ordiná turciloru a nu mai molesta pe crestini in acestu subiectu.

(42) *Principele Bosniei*. Se póte conchide dupa scriitorii crestini, ca acestu principe a trebuitu se fia Stefanu, care si-a avutu resiedinti'a in Iaziga.

(43) Isaacu. *Tr. Germ.*

Pe ceilalți frați i-a ținut la sine, i-a înaintat la demnități înalte, și le-a dat salarii frumoase pe anu din thesaurul public. Într-aceea Ahmedu Beg merge cu armata sa în Caramania, bate pe fratele său Isaacu Beg, și-l constringe a fugi la Ussunhasan. După ce au ajuns în acest mod în posesiunea regatului Caramaniei, și a stins turburările intestinale, a trimis în modul cel mai onorabile trupele imperiale încărcate cu daruri la Mahomedu inderetru.

OCCUPA CATEVA CETATI IN ALBANIA

A. 870
I. C. 1465

XXI. În anul Hegirei 870. Albania a dat nouă ocaziune la expediții bellice. Anca Muradu, tatăl lui Mahomedu, invinsese mai înainte pe Iskenderbeg, principele acestei țări, și și presupusese cele mai multe fortărețe de aici. Dar fiindcă pe Muradu mórtea, ér pe Mahomedu alte ocupații, i-au împedat de a cuceri toată țara, așa garnisioanele rebelilor, profitându de ocaziune, infestau provinciile vecine prin frecvente excursiuni. Pentru această cauză Sultanul nevălesce în Arnaudi'a cu armata sa, cuprinde toate cetățile dela rebeli, unele le devastă cu totul, și pentru a preveni ori ce mișcare în viitoriu, ordina a se face una cetate nouă și tare chiar' la intrarea în provincia.

PUNE PE FIULU SEU MUSTAFA REGE IN CARAMANIA

A. 872
I. C. 1467

XXII. Sultanul după ce a presupus acum pe mai toți inimicii săi în Europa, și-a întors cugetele spre treburile sale în Asia. Caramania a împedat de multe ori întreprinderile încercate de imperiul otoman, și nu odată a oprit progresul victorios al puterilor turcesci. Mahomedu, care ținea minte aceste lucruri, se decide a estirpa casa Caramanilor, pentru ca se pōa lăsa acestu regat în liniste și în pace succesorului său. Asia în anul Hegirei 872 nevălesce cu una armată mare în Caramania, supune întregu regat, alungă de acolo pe principe cu toți frații săi, și pune pe fiul său cel mai mare, pe Mustafa, rege Caramaniei. În anul următoriu mai face una expediție în acestu regat, și cucerește acele cetăți cari mai înainte refuseră a se supune, și cari au încercat a lăpeda jugul turcesc; pune apoi gar-

nisóne tari in Akserai (44) si Giulluk (45) si se întórcele Constantino-
pole inderetru.

CUCERESCE INSUL'A EGRIBOSS

XXIII. Dupa ce a suppusu Caramani'a, nu era altu locu in Euro-
p'a, care se 'i para mai formidabile cá insul'a Egriboss (46). Pentru
a scóte acestu spinu d'in pecioru, Mahomedu la anulu Hegirei 874
merge in persóna cu mare armata si flota, si intra in Greci'a; aici
in intervallu de una luna ocupa cea mai tare fortarétia de pe acellu
timpu. Venetianii venisera si ei cu una flota considerabile, si pro-
misesera a adjuta obsediatiloru; dar', cá si candu ar' fi venitu nu-
mai pentru a fi spectatorii victoriei Sultanului, ei spre marea loru
rusine s'au intorsu inderetru, fara cá se fi datu un'a puscatura macar.
Dupa ce a ocupatu Mahomedu cetatea, a mai remasu aici vre-o
câte-va díle pentru a repara partile ruinate, apoi s'a intorsu cu ar-
mat'a sa victoriósa inderetru la Constantinopole.

A. 874
I. C. 1469

KISSIL ARSLAN BEG OFFERE TIERILE SALE LUI MAHOMEDU

XXIV. Aceste cuceriri au fostu caus'a apoi, ca nu numai acelle
cetati hostili, cari nu simtissera anca sabi'a lui Mahomedu, s'au
suppusu gratiei acestui-a, dar' ca in anulu Hegirei 876, principele
suveranu de Alaè (47), Kissil Arslan Beg s'a suppusu de buna voia
cu tóte tierile sale lui Mahomedu, care admirandu-i fidelitatea si
obedienti'a, l-a primitu cu distincta onóre, si i-a donatu provinci'a
Giumuldgina (48) pe vecia.

A. 876
I. C. 1471

GENERALULU LUI USSUNHASANU BATUTU SI CAPTIVATU

XXV. Chiar' pe acestu timpu Iusufce Beg, generalulu lui Ussun-

(44) *Akserai*. Palatulul albu; urbe in Caramani'a.

(45) *Giuluk*. Rosetum, gradina-de-rose; gradina-de-trandafiri, urbe totu acolo.

(46) *Egriboss*. Insul'a Negroponte in marea egeica; numele ei anticu è Eubèa, Ca-
pital'a acestei insule è Chalcois, care la turci se numesce totu Egribos.

(47) *Alaè*. Provinci'a unui micu principe numitu Kizil Arslan (*) begu, care vre se
dica, Leu rosiiu. D'in textulu istoriei se vede ca è in Asi'a mica. Nu 'i sciu numele
vechiu, déca cumu-va nu è Philadelphia anticiloru.

(48) *Giumuldgina*. Este numele turcescu alu unei provincie si cetati in Romili'a, nu
departe de Lariss'a.

(*) Unguresce : arszlán, séu oroszlán. *Tr. Rom.*

hasanu, însoțitu de o mare armata de Tataři, irrumpe în teritoriulu osmanicu, da focu cetatiei Tocad, și amenintia cu devastare contradele de prin pregiuru. Candu inse a voitu se încerce acést'a în Caramani'a, a fostu intimpinatu de Mustafa, fiulu lui Mahomedu, care cu ómenii câtı si-a potutu aduna, merge în contra lui, si dupa o lunga si sangerósa lupta ilu bate, ilu pune la fuga, ilu prinde în urma, si ilu léga în ferra, si 'ilu tramite la Sultanulu, parintele seu, în semnu de victoria.

MAHOMEDU PUNE LA FUGA PE USSUNHASANU

XXVI. Spre a resbună acésta lovitura, Ussunhasanu aduna în anulu urmatoriu una armata puternica, irrumpe însusi cu ea în tie-rile europene alle lui Mahomedu. Sultanulu prevediuse acésta, și pentru aceea, cá se nu fia surprinsu nepreparatu, isi asiediase armat'a în quartire de iérna astfeliu, în câtu la unu singuru signalu alu trompeteloru se se pótã aduna fórte usioru la unu locu. Deci, indata ce a auditu de miscarile lui Ussunhasanu; trece immediatu cu armat'a în Asi'a. Aici se lovesce de Persiani la Paias (49), si ordina atacu asupra loru. Lupt'a curgea cu varia si dubiósã fortuna; căci amendóue partile luptau pentru gloria si imperiu, si se incuragiau prin esemplele generaliloru loru. În urma, Mustafa, fiulu cellu mai mare alu Sultanului, în arip'a stanga unde comandã, da preste Sseinuldin (50), fiulu lui Ussunhasanu, care comandã arip'a drépta a inimicului. Acı numai decãtu se incinge unu duelu inversunatu între acesti duoi principii; în urma, Mustafa restórna de pe calu pe Sseinuldin, si înainte de a se poté redicã séu de a'lu poté scapa-ai sei, ilu strapunge cu lanci'a prin trupu (51). Acestu casu parea a trage dupa sine porderea totale a armatei. Cã-ci vediendu osmanii ca arip'a drépta a Persianiloru fuge în cea mai mare disordine, se arunca cu totii în cea mai mare furia asupr'a aripei stanga, care mai sustinea anca cu bravura atacurile musulmaniloru, si o constringu mai ântãiu a lasa din terrenu, ér' în urma a o lua la fug'a

(49) *Paias*. Cetate si locu mare de comerciulu în Paflagoni'a.

(50) Sseinuldin însemnéza: decorulu credintiei. *Tr. Rom.*

(51) *Prin trupu*. Scriitorii crestini dıcu ca au cadıutu mortu, lovitu de unu glontiu de pusca. La care d'ın duoi se credi?

largă. Multi au cădiutu morți, și nu pușini au fostu facuti prizoneri. Astfelu a obținutu Mahomedu o victorie glorioasă, și pre langa această luă prăda tôte castrele. Ussunhasan vedindu ca lupt'a è perdută, prinde fug'a și scapa cu vre-o căti-va ai sei schimbandu calulu adeseori,

CUPRINDE DELA ELU MULTE CETATI

XXVII. Dificultatea terenului n'a permis a urmari pe inamiculu fugitivu; dar' nici nu se vedea a fi in interesulu ottomaniloru, a perde timpul in vanu; asia a datu trupeloru sale numai duõe dile^e de repausu, si a trei'a di incungiura cetatea Karahisar Sharki (52) o cucerese in scurtu timplu, și devastéza apoi cu focu și ferru ténuturile vecine. Dupa aceea se întorce in triumfu cu una parte a armatei salls la Constantinopole, lasandú restulu sub comand'a vezirului seu, Gieduk Ahmedu Pasia (53), cu care acesta a ocupatu nu numai Ermenaka și Ssilifka, cì tóta provinci'a Varsak (54) ò a suppusu imperiulu ottomanu.

OCCUPA KIEF'A SI CRIME'A

XXVIII. In anulu proxime urmatoriu, totu sub comand'a acestui Gieduk Ahmedu Pasia, a ocupatu dela Genuesi Kiefa, cea mai tare localitate in Crime'a, și cu modulu acest'a a suppusu sub potestatea sa tóta peninsul'a tatarica. Aici a gasitu pe Mengili Girai, unu des-

A. 876

I. C. 1471

(52) *Kara hisar Sharki*. Cetate cunoscuta in Paflagoni'a, nu departe de Paias; pôte ca è Arseng'a anticiloru.

(53) *Gieduk Ahmedu Pasia*. Generalu renumitu, și in urma mare veziru alu Sultanelui Mahomedu II. I s'a datu numele de Gieduk, pentru ca n'avea unu dinte dinainte; căci ori-ce persona care nu are unu ast-feliu de dinte séu are buz'a crepată că iepurii, la Turci se numesce totu-de-a-una Gieduk. Cuventulu Gieduk in sensu propriu însămnă crepătura séu stirbitura; dar in sensu metaforicu însămnă unu corpu de militia. Asi'a se dice: *Gieduk Sahibi*, unulu care este inrolatu in vre-unu regimentu, etc. asemenea se dice: *Gieduk lerinden avil-madiler*, ei n'au deserțatu d'in rândulu loru, adeca n'au lasatu spartura in corpulu companiei séu regimentulu. Mai este și o parte a cetatiei Constantinopole, care se numesce Gieduk Pasia, și-si trage numele de la acestu Pasia, séu pentru ca a facutu una piatia, séu pentru ca au avutu unu palatu acolo.

(54) *Varsak*. Pare a fi Paflagoni'a.

cendente d'in famili'a principiloru capciatcani (55), care purtandu lungu timpu bellu cu fratele seu , in urma acest'a l-a invinsu , si elu a fostu constrinsu a se refugia la Genuesi. Mahomedu ilu luà sub protectiunea sa, si nu numai ca ilu puse Chanu in Crime'a sub anumite conditiuni, ci anca ilu tramise cu una armata spre a'si recupera tier'a sa. Mengili Girai (56) intrandu in regatulu Capciak, invinge cu ajutoriulu Turciloru pe fratele seu, ilu uccide, si-si reocupa

(55) *Capciatcani*. Unu poporu sciticu , aprópe de Iusbek, la confiniele tatariloru chagateani, preste marea caspica, spre orientu. Póte ca este aceeași tíera, care in chartele geografice asta-di se numesce regatulu Thibetu seu Turkestanu.

(56) *Mengili Gierai*. Primulu care dupe ce a despoiatu pe fratele seu de tronulu Crimeei tatarice . a supusu regatulu seu protectiunei imperiului alióthmanu pre langa stipulatiunea de certe conditiuni. Istoricii atátu crestini catu si turci, ilu facu descendente d'in famili'a Oliginghizianilor. Crestinii inse incarca naratiunile lor cu multime de fabule, in cátu, care le cetesce si are cátu de puçina cunoscintia a istoriei acestui poporu, nu póte se nu rida de ele ; dar ei pretindu ca au scrisu cu multu scrupulu si dupa multe si serióse cercetari. Dintre acesti scriitori crestini , Michalo Lithuanulu mi se pare ca merita se 'lu supunu criticei mele. Acest'a in *Tartari'a* sa, pag. 296, díce ca primulu principe alu Crimeei a fostu de origine Oligenghisiana, séu cingisiana, cum 'i place a corrumpe acestu cuventu. Dar acést'a nu è nimicú in comparatiune cu celle ce díce mai susu la pag. 193. Aici transpórta in Lithuanii'a pe descendentiu acestui principe, carui d'in propri'a sa autoritate 'i da numele de Lothonu : si apoi 'i face o lunga serie de successori, toti cesari séu Chani lithuani. Ultimulu d'in acesti nobili imperați, dupa istoriculu nostru, a fostu Atcikierai (póte Hagi-Gierai, nascutu inf Troki, care , díce elu, ca a fostu tramissu de santulu Vithkerode pentru a occupá peninsul'a tartarica ; si carui, dupa ce i-a successu acésta espeditiune , si a luat in possessiune principatulu, 'i s'a nascutu fiu cu numele Mengli-Kierai (Mengili Gierai). Acesta a avutu fii pe Mehemedu Kierai, Sadet Kierai (Seadet Gierai), Chas Kierai (póte Schah Gierai) si Sap Kierai : póte Sefai Gierai ; care din urma, cá cellu mai tineru a succesu parintelui seu in regatu , si era totodata principe alu Tatariloru. Cá-ci toti descendentiu acestei familie, cá principi, se servescu cu predicatulu nobile de Atcikierai, care l-au priimitu dela protoparintii loru. Nu face necessitate de mari argumente pentru a proba falsitatea acestei narratiuni : contradictiunile sunt evidente. Este o simpla tiesetura de coniecture, pentru cá se nu dícemn o chimera a istoriculu, contraria faptelor autentice si actelor Tatariloru. Cá-ci toti istoricii turci in unanimitate sustienu, ca nu Lothonu, ci Gierai a fostu primulu cuceritoriu alu Crimeei, si descendentiu sei i-au conservatu memori'a , purtandu-i cu totii numele; dar afara de acést'a, d'in acesti istorici è evidentu, ca tatarii lithuani n'au fostu de origine nici d'in Crimeea nici oguziani (de unde se devina famili'a oliginghisiana). ci ei sunt de origine ceremisica ; de unde moldovenii, compatriotii nostri, 'i numescu *cirimusi* : de si la turcii sunt cunoscuti sub numele de Lipkatatari. Cuventulu Lipka este coruptu d'in Litva. Se mai adaogemu anca si atàta, ca

tierr'a. Acesta a fostu primulu Chanu alu Tatariloru pusu de Turci, si care cellu d'ântâiu in Crime'a a ordonat in numele imperatului ottomanu a se introduce Chutbè (57) in rugatiunile publice.

famili'a Chaniloru asta-di domnitori in Crime'a, n'a inceputu a domni sub Muradu II sub care pune istoriculu nostru pe Atcikierai; nici aceea nu è adevèratu, ca numele de Gierai si l-ar' fi apropiatu acèsta familia numai pe acestu timp; că-ci ea este cu multu mai vechia decâtu imperiulu ottomanu, precumu se pòte convinge ori-cine atâtu d'in istoriele turciloru, câtu si d'in traditiunile tatariloru, si ceea ce credu ca amu demonstratu destulu de pe largu in prefatiunea mea. Si aci, nu ne vomu departa tare dela propusulu nostru déca vomu spune si aceea, ca chiaru si intre tâtari este mare disputa despre intrebarea: cari sunt successorii legitimi, si cari cei illegitimi ai lui Gierai. Că-ci afara de famili'a péné asta-di regnante in Crime'a tatarica, si care pórta per eminentiam numele de Gierai, mai este o alta familia, care de comunu este cunoscuta sub numele de Ciobanu Gierai, séu Gierai pecurariulu. Cu raportu la acèsta, se dice ca femei'a unui Chanu, alu carui nume l-amu uitatu, a avutu comerciu criminalu cu unu pecurariu, si a nascutu unu fiu; (mam'a, dupa ce a nascutu, a fostu judecata la mórte pentru adulteriu). Noulu nascutu a fostu datu unui sclavu alu regelui cu ordinulu de a'lu omori. Sclavulu inse a incelatu pe domnulu seu: a trecut cu miculu innocentu in Circassi'a, si l-a crescutu acolo in secretu. Si acestu fiu de ciobanu este, d'icu ei, dela care isi trage originea famili'a de asta-di, si este numai una pretentiune falsa ca ea s'ar deriva dela vechi'a si ilustr'a familia Gierai. De alta parte, Cioban Gierai dau calumni'a indereptu, si pretindu ca ei, ér' nu ceilalti Gierai deriva dela anticii Gierai. Aceste calumnii recipróce incurca fórte caus'a; mai alesu ca atâtu una parte câtu si ceeaalta sè provóca numai la traditiune; si precumu fía-care o esplica in partea sa, asia este fórte greu de a determina intr'adeveru, ca cari sunt descendentii legitimi séu genuini, si cari sunt bastardii. Votulu turciloru anca nu pòtese decida aci; că-ci de si tienu ei, ca famili'a asta-di regnante è cea legitima, totusi nu refusa celeilalte titlulu comunu de Gierai; si o lasa se locuésca in Iamboli (numita mai nainte Ianopoli) cetate destinata pentru resiedint'a principiloru Crimeei tartarice. Dupa batai'a si redicarea obsidiunei dela Vien'a, turcii neincredindu-se in Selim-Gierai, l-au destituitu si au redicatu la dignitatea de Chanu pe Chior-Gierai, unulu d'in famili'a Cioban-Gierai; dar' dupa câte-va luni l-au destituitu si pe acest'a, si au pusu pe tronul érași famili'a cea vechia a Gierailoru. Nici ca se mai pòte crede, ca Cioban Gierai se mai pòta ajunge vre-odata la acèsta onóre; de altminterea ei au pentru famili'a loru certe titluri de distinctiune séu oficiuri ce le sunt affectate, precumu Calga-Sultanu, Nurreddin(*) si altele asemenea.

(57) A se vedé not'a 10 la Capu II d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

(*) A se vedé espicatiunea acestoru cuvinte in Partea II: Cartea IV, capu I, not'a 75. *Tr. Rom.*

MOLDOVÈNII BATU PE TURCI

XXIX. Pe candu se petrecu aceste in Chersonesu (58), Solimanu Pasia trece cu una armata considerabile in Moldavi'a. Stefanu, Tekkiur Moldaviei (59), da preste elu nu departe de Falcii (60) la tiermuri Prutului. Aici se lupta impreuna lungu timpu, cu curagiu mare si cu resultatu dubiosu. Dar in urma, prin neglidenti'a generalului loru, musulmanii sunt resipiti; insusi generalulu remane mortu, multi suntu ucisi, unii cadu captivi, ér' ceialalti scapa prin fuga preste Dunare.

TURCII DEVASTÉZA MOLDAVI'A

XXX. La noutatea despre acésta perdere, Mahomedu plinu de indignatiune, merge in anulu urmatoriu elu insusi in persóna cu tóta armat'a sa in Moldavi'a; inimiculu vediendu acésta putere colosale, incapabile dé a i se oppune, s'a retrasu si n'a primitu lupt'a; er' Mahomedu a devastatu tóta tier'a pênê la partile muntene, si s'a inlorsu acasa ducêndu cu sine o multime infinita de vite si captivi.

ESPEDITIUNILE LUI MAHOMEDU IN ASI'A

A. 882 XXXI. La anulu Hegirei 882. Mahomedu occupa cetatea Skanderun, ér' la anulu dupa aceea edifica unu palatu nou, care asta-di este palatulu curtiei imperatului. In anulu Hegirei 884. Aladinu Beg, care implorase ajutoriulu lui Mahomedu contra parintelui seu Badak

(58) Crime'a. séu peninsul'a tatarica. *Tr. Rom.*

(59) *Tékkiur Moldaviei*. Insémna : rege alu Moldaviei. Acest'a è Stephanu celu mare, despre care amu vorbitu in alta nota (*). De la Bogdanu, numele fiuluiui seu turcii numescu Moldavi'a Bogdanie. Despre acést'a vomu tracta intr'altu locu mai pe largu.

(60) *Falcii*. Numele unei cetati si districtu in Moldavi'a asupr'a riului Prutu, avendu Istrulu la amédia-di, cam diece mille distantia de la Husi, unde Petru cellu mare imperatulu Russiei, dupa o bataia de patru dile cu turcii, a încheiatu pacea de la anulu 1711. Aci mi aduseiu aminte, ceea ce amu cetitu cu cati-va ani mai nainte in Herodotu despre unu poporu bellicosu si una cetate nu departe de Dunare numita Taiphali; si d'in curiositate amu tramisu vre-o câti-va ómenii se cerceteze, nu cumu-va voru da acolo de ruine séu urme de edificii vechi. Reintorcêndu-se ómenii mei, imi spusera ca nu departe de Falcii în desulu paduriloru au datu de muri ruinati si

(*) A se vedé not'a 1, la capu V din cartea I. *Tr. Rom.*

Beg (61), pregătesce una armată, învinge cu ea pe părintele său, și îl face să se caute refugiul la Cercassus regele de Misr (62).

MAHOMEDU BATE PE VENETIANI ȘI DEVASTĂZA APULI'A

XXXII. În anul următoriu, după ce bate pe Venetiani (63) lângă riuul Sontium, Mahomedu pregătesce una flotă mare sub comandă a lui Gieduk Ahmedu Pasia spre a distruge Apuli'a și dacă ar fi posibilă toată Itali'a. Acestu generalu și preda Apuli'a, și ocupa vre-o câte-va fortărețe; dar' chiar' în mijlocul progresului armelor sale, a fostu rechematu, fiindcă ajunsese știrea că Persianii erau să se miște, și Ussunhasan vră se face noul încercare, prin urmare ca este necesară prezența atătu a generalului câtu și a armatei. Puțin după sosirea lui Mahomedu, veni unu delegatu venetianu (64) și se rugă foarte umilitu de pace; Sultanulu, ocupatu acumu cu alte afaceri, se învoie pre bucurosu.

A. 885

I. C. 1480

LA RHODES REMANE RESPINSU

XXXIII. Dar' această pace nu a fostu nici firmă nici durabilă. Căci în anul Hegirei 886 trimite Mahomedu pe Mesih Pasia (65) cu una flotă mare spre a ocupa cetatea Rhodes. Generalulu debarcându cu oștea sa, încungiura cetatea de toate părțile; dar' inamiculu vigilante și valorosu, îl respinge, și în urma îl constringe a redica asediul cu mare pierdere, rușine și pericolul vieții sale.

A. 886

I. C. 1481

fundamente de case în linia rectă. Acest'a mă face să nu mă dubitez, că Falcu de astăzi este edificatu în locul său foarte aproape de locul anticii cetăți Taiphali. Despre acest'a voi tracta mai pe largu într'unu opus al meu particulariu despre Moldavi'a antică și modernă (*).

(61) *Bagdaku begu*. Pare a fi provincia Sina, sau numele ori pronumele vre-unui rege de pe acești timpuri, care înseamnă nouă până astăzi nu ne este cunoscutu.

(62) *Egyptu. Tr. Rom.*

(63) *Venetiani*. Istoricii creștini facu mențiune de o bătăie ce ar' fi suferitu venetianii lângă fluviul Sontiu; dar' în locul Gieduk Ahmedu Pasia, ei punu pe nimeni Alabechu sau Marbechu. Nu știu, pe alu cui credințu; căci aceste nume nu au nimic în sine din sunetul turcescu.

(64) *Delegatu venetianu*. Acest'a a fostu Benedictu Trevisano, barbatu de mare autoritate la venetiani, și de o inteligență foarte rară.

(65) *Mesih Pasia*. Creștinii dicu că au fostu grecu, și încă descendență din famili'a

(*) A se vedea « Descriptio Moldaviæ » Partea prima, Capu IV, punctu 9. *Tr. Rqm.*

MOARE LA MALTEPPE

XXXIV. In vér'a urmatória aduna tóta puterea armata a imperiului osmanu, nu numai pentru a pedepsi insolenti'a lui Ussunhasanu, ci si pentru a'si estinde domnatiunea preste tóta Asi'a. Cu acestu scopu trece Bosphorulu nu departe de Iuskiudar, se pune in cor-turi sub Malteppe (66), si credea ca in scurtu timpu va fi domnu pênê la marginile extreme alle Indiei. Póte chiar acésta emotiune extraordinaria a spiritului i-a causatu una lovitura de apoplexia (67), la care s'au mai adaosu si alte simptome, in catu dupa scurte dar' violente dureri se stinse in cinci alle lunei Gemaziulu evvel. Elu lasà imperiulu, fiului seu Baiazetu (68).

CALITATILE LUI MAHOMEDU

XXXV. Mahomedu a traitu cinci-dieci-si-unulu de ani (69), si a domnitu trei-dieci de ani si trei luni, necomputandu aci timpulu câtu a domnitu pênê ce a traitu anca tatalu seu. Afara de virtutile sale bellice, despre cari a datu probe escellente, elu era anca re-numitu pentru invetiatur'a sa, cunoscinti'a de limbe, desideriuulu de a sci lucruri curiöse, prudenti'a si laboriositatea sa. Elu era

paleologiloru. Turcii inse nu mentionéza nimicu despre famili'a sa, In câtu pentru numele Mesih, acest'a pare a deriva de la ebraiculu Messiah, precumu Iesù-Cristu la Turci se numesce Issa Mesih.

(66) *Malteppe*. Romanesce munte-bogatu séu muntele bogatiei. Este unu munte fórté inaltu, nu departe de Nicéa. I s'a datu acestu nume d'in causa ca la pótele lui s'a gasitu unu thesauru fórté bogatu. Vasele de pe marea-négra venindu spre Bosphoru, vedu acestu munte in departare de optu-dieci de mile, si dupa acesta 'si indrépta cursulu, de si elu este cu multu mai aprópe de marea-marmora de câtu de marea négra.

(67) *Apoplexia*. Scriitorii crestini dicu, ca a fostu atacatu de una violenta colica trei dile dupa intreprinderea acestei expeditiuni; in acést'a convinu cu Turcii, cari dicu ca pre langa apoplexia s'au mai adaosu si alte rele cari i-au causatu mórtea.

(68) Mustafa, fiulu celu mai mare, se dice ca a fostu strangulatu la ordinulu parintelu seu, fiindu-ca maltratase pe consórt'a lui Ahmedu Pasia. *Tr. Angl.*

(69) *Cinci-dieci-si-unulu de ani*. Aci trebe se intielegemu ani lunari, cari redusi la ani solari facu circa patru-dieci-si-nóue de ani, siepte lune si siepte dile. Turcii nu sunt de accordu cu crestinii asupr'a acestuí punctu. Ei dau lui Mahomedu cinci-dieci-si-unulu de ani de viétia, si trei-dieci de domnia; d'in contra crestinii dicu ca a traitu

si religiosu ; si in scurtu, elu ar fi fostu unu principe perfectu, déca ar' fi fostu atátu de conscientiosu, se nu 'si franga de multe-ori cu-ventulu pentru binele statului.

cinci-dieci-si-trei de ani, si a domnitu trei-dieci-si-duoi. Io credu ca tóta differenti'a acést'a provine de acolo, ca crestinii cuprindu in computulu loru si cei trei ani in cari a domnitu acestu principe anca trairu parintele seu.

~~~~~
Regenti in Europ'a contimpurani cu Mahomedu au fostu :

La Constantinopole : Constantinu Paleologu, cellu d'in urma imperatu crestinu in Constantinopole, 1444—1453.

In Occidentu : Fridericu III, 1440—1493.

In Angli'a : Enricu VI, 1422—1460; si Eduardu IV, 1460—1483.

In Franci'a : Carolu VII, 1423—1461, si Ludovicu XI, 1461—1483. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI BAIAZETU II

ALU OPTULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA III.

BIAIAZETU CUGETA A FACE O PEREGRINARE LA MECC'A

I. Fiindu-ca trebile osmanice pe acestu timpu erau in flóre , asiá Mahomedu a incredintiatu guvernamentulu câtoru-va provincie , celloru duoi fi ai sei, Baiazetu si Gemu ; si anume pe cellu d'ântáiu l-a facutu Sandgiak (1) in Amasi'a, ér' pe alu doilea Sandgiak in Iconi'a ; cá asiá, nu numai se póta avé venituri pentru a poté tiené curte, dar' mai alesu , se póta avé ocaziune de a se deda anca de tineri in artea si sciinti'a de a governa. Baiazetu era chiar' in Amasi'a, si avé de cugetu se faca unu Hádgiu (2) séu pregrinare la Mecca, candu pe neasteptate i vení nunciulu de la marele Veziru cu scirea, ca tatalu

(1) *Sándgiak*. Inainte de institutiunea de Pasie si de Beglerbegí , toti gubernatorii provinciilor purtau numele de Sangiacu : astadi inse, Sangiacu se numescu numai acei-a, cari sunt pusi in capulu óre-carei provincie, dar fara prerogativ'a de a purta *Tug*, adeca códa de calu. Asiá, unu Sangiacu este mai puçinu de cátu unu Begu ; unu Begu mai puçinu de cátu unu Pasia ; si unu Pasia maş puçinu de cátu unu Beglerbegu.

(2) *Hádgiu*. Insémna peregrinagiu la locurile sante Mecca, Medina si Ierusalemu ; celu care face acestu peregrinagiu, se numesce *Hagí*, séu pelerin. Fie-care turcu é obligatu prin lege, de a face acésta caletoria una-data in vícti'a sa, si anume atunci

seu a muritu si l-a numitu successore la tron. De-o-data cu acésta scire, primì si una scrisóre, subscrisa de vezirulu si de ceialalti mai-mari ai tiei, in care acesti-a ilu eshortau a veni, si a lua in posesiune tronulu, si a lasa pregrinarea altoru omeni de nascere mai de josu si de ocupatiune mai pucina; câ-ci pentru prosperarea religiunei mahomedane este de unu folosu immensu, déca elu prin valórea armeloru si gravitatea consilieloru sale va impedece, cá inimicii acelei religiuni se nu prinda nou curagiu si nóe puteri.

DA REGIMULU IN MANILE FIULUI SEU KORKUD

II. Acestu neasteptatu nunciu a surprinsu fórte tare pe Baiazetu, si standu la indoieli si consternatu cumu era, nu sciá ce se faca, de unde se incépa in aceste fatali impregiurari. De o párté, pietatea sa ilu chiamá, se implinésca votulu cea facutu; ér' de alta parte, ratiunea statului i dicea, ca nu é bine a lasa se rémana tronulu vacantu lungu timpu. In fine, religiunea ii fu mai multu decatu grij'a de prosperitatea Statului; si spre fericire, Baiazetu gasì espedientulu de a scapa si un'a si alt'a. Elu avea unu fiu, cu numele Korkud, de o afabilitate si modestia atátu de extraordinaria, in câtu intrecea in aceste nu numai pe cei de una etate cu elu, cì anca si pe cei mai betrani de câtu elu. Avulu seu Mahomedu, inainte de a murì cu doui ani, a transmisu dupa elu, si l-a adusu in curte pentru a'i celebra circumcisiunea numita la Turci Sunnet(s), si prin bunele sale calitati, tinerulu intr'atátu a castigatu inim'a lui Mahomedu, in câtu de la acelu timpu

candu starea sa materiale i permite cá diumetate se-i ajunga pentru speselé de peregrinagiu, ér' cealalta diumetate se-i remana, cá pre cându se va întórce inderetru, se aiba din ce se subsiste cu onóre. Pentru cá acesti pelerini se póta caletori in siguritate si cu tóta comoditatea prin acelle locuri deserte si arride. Sultanulu de comunu da ordinu lui Pasi'a din Damascu, cá se le dea soldati si purtatori-de-apa (*); si se aiba grige, cá numerulu loru nici-odata se nu fla mai micu de patru-spre-diece mii.

(3) *Sunnet*. Turcii distingu in legea loru dóue specie de precepte. *Sunnet*, de la care in certe impregiurari póte cine-va se fla dispensatu; si *Fars*, care este de absoluta necesitate pentru mantúintia. De *Fars* se tienu, precumu dicu ei, *Salevat* si *Zekiat*. *Salevat*, este marturisirea credintiei, care nu o póte neglige séu intermitte nici-unu omu care póte vorbi, fara a nu incurge periclulu de a-si perde sufletulu. *Zekiat*, este

(*) Vulgo Sacagii; cari pórtá si dau apa pe bani. *Tr. Rom.*

inainte, nu a mai voitu a-lu lasa de langa sine. Pe timpul candu a muritu Sultanulu Mahomedu, acestu Korkud era la armata. Acestu fiu, cugetá Baiazetu, are se-i suplinésca locul, in sperantia, ca prudenti'a consiliariloru va supliní defectulu tineretiei. Asiá, se puse si scrise Vezirului urmatoriulu respunsu : « Nu-mi mai sta in « potere de a renuncia prè-santului peregrinagiu, si mai curendu « vreu a risca domni'a a tóta lumea, decâtu se nu-mi implinescu vo- « lulu ce amu facutu. Dar, cá statulu osmanicu se nu suffere prin « acést'a nici unu detrimentu, svatulu meu este, cá voi se recu- « nósceti de suveranu alu vostru pe fiulu meu Korkud, si se ve sup- « puneti lui pênê la reintórcerea mea ». Dupa acést'a fara a mai as- tepta respunsu, s'a pusu pe cale catra Mecca, spre a cere de la Dum- nedieu unu bunu inceputu alu regimului seu. Ér' mai-marii tieriei au investitu pe Korkud, fiulu seu, cu potestatea șuverana, care o a purtatu bine, fericitu in nóue luni de dñle, sub care timpu elu lasá

actulu de a imparti in totu anulu a cinci-diecea parte a averei sale între seraci, etc. In specialu, *Sunnet* numescu Turcii circumcisiunea, si *Sunnet Dughiumi*, solemnita- tile ce se observa la circumcisiune, precumu si alte rituri ecclesiastice, a carora ne- observare de si este pecatu, dar' nu este pecatu neiertatu; ba, in casu de necesitate urgente, acésta neobservare a ritului, nici nu se considera de pecatu. Pentru aceea Turcii nu celebra circumcisiunea fiiloru lor, inainte de a ajunge acesti-a etateá de siepte ani; fiind-ca credu, ca unu copilu necircumcisu inainte de acésta etate, totusi ajunge a fi admisu in paradisu. Asemenea, déca cineva, in locu de cinci inchinari la rugatiunea de amédia-di, face numai trei, ceea ce este Fars séu imediat'a po- runca a lui Dumnedieu, si intermitte celelalte duóe, cari sunt ordinate numai de profetu si confirmate prin usulu besericei, atunci acésta intermittere este pecatu, dar' nu è pecatu mortale. Dar' care nu face nici celle trei, nici ceste duóe, unulu cá acela trebe se si espieze pecatulu sufferindu tormente de mai multi ani in purgatoriu (*).

(*) Purgatoriulu la Turci se numesce *Aeraf*, care este pluralulu cuventului arabicu *Urf*; si amenduóe insémna locul dintre paradisulu si infernulu mahomedanu. Mu- sulmanii nu sunt de accordu intru calificarea aceloru persóne care stau in purgatoriu. In generalu, punu aici pe acei musulnani, ale caroru fapte bune si rele, sunt egali; in cátu nu merita nici a intra in paradisu, nici a fi aruncati in infernu. Un'a din punitiunile loru este, ca vedu fericirea celoru din paradisu, si fórté dorescu a ajunge si ei acolo; dar' acést'a nu o potu ajunge pênê la diu'a judecatiei, candu se voru prosterne inaintea feçiei creatorului lor, si prin acestu actu de adoratiune, faptele loru celle bune voru clumpani pe cele rele, si voru audi aceste cuvente : « In- tratí in paradisu, unde nu este nici grige nici cutremuru ». Saadi dice despre *Aeraf*. ca pentru cei fericiti este infernu, ér' pentru cei condamnati este paradisu. *Tr. Angl.*

a se memora numele seu in rugatiunile publice, si monet'a a se bate sub firm'a numelui seu.

DUPA REINTORCEREA DE LA MECCA ESTE CHIAMATU LA TRONU

III. Dupa trecerea acestui timpu, Baiazetu s'a intorsu d'in peregrinagiulu seu, si mai nainte de tôte a tramissu scrisori fiului seu si mai-mariloru tieiei, pe cellu-a rogandu-lu se mai tiena regimulu, ér' pe acesti-a se continue a-i fi suppusi-ascultatori; pentru sine nu cerea alta, decâtu se i se conceda a se retrage la Nice'a in viétia privata. Este greu a determina, ca ce a potutu indemna pe Baiazetu se contemne tronulu? Fostu-a acést'a una inspiratiune a religiunei, si un'a ardóre de a servì lui Dumnedieu, aprinsa si mai multu prin peregrinarea lui la Mecca? Séu se temea pôte, ca façie cu poterea, ambiùinea, talentulu si popularitatea fiului seu, nu se va poté face iubitu la poporu? Si d'in acestu motivu, ar' fi mai bine cá retragõndu-se la Nice'a, de aici prin apucaturi secrete se scõtia pe fiulu seu d'in siéua, decâtu cá prin una pretentiune intempestiva de a avé regimulu, se espuna pericolulu atâtu imperiulu câtu si viéti'a sa? Dar marele veziru indata ce i-a primitu scrisóreã, a adunatu pe mai-marii tieiei, le-a cerutu opiniunea, si dupa câtava desbatere, cu consensulu tuturoru, a luat conclusioniunea, ca dispoziùinea lui Mahomedu trebe firmu sustienuta, si singuru Baiazetu trebe recunoscutu si proclamatu de imperatore.

KORKUD SE INVOIESCE

IV. Obstaclele de a pune in practica acésta conclusiune, erau aceleasi pentru ei, cá si pentru Sultanulu-tata; câ-ci violentele apucaturi pareau mai puçinu sicure decâtu conclusiunile ensesi. Dreptu aceea, se resolvira cu totii, a se adresa mai antaiu lui Korkud si a-lu sonda. Marele Veziru, Ali Pasia, obtienendu audientia, i-a vorbitu precumu urméza: « Serenitatea sa Domnulu parinte alu Maies-
« tatiei Vóstre, s'a intorsu, cu adjutoriulu lui Dumnedieu, sanetosu
« si intregu de la Mecca, si, precumu audîmu, a ajunsu la Aleppo.
« Ni-amu tienutu de detorintia, a aduce acést'a la cunoscinti'a Maies-
« tatiei Vóstre, spre a scè ce Ve este cu placere a ordina in privinti'a
« sa si a sosirei sale ». La acésta informatiune, Korkudu responde:

« Servitiile ce ati facutu imperiului, sunt cu dreptu cuventu totu a-
 « tâte probe despre fidelitatea voastra ; dar', fiind-ca voi prin unu
 « discursu atâtu de artificiosu, se vede ca ve indoiti in fidelitatea
 « mea, asiá abiá me potu retiené, de a nu ve taxá pe voi de trada-
 « tori. Au nu sciti voi, ca parintele meu n'au abdicatu absolutu . si
 « n'au resignatu pentru totu-deauna corónei in favórea mea, cí mi-a
 « ordinatu numai a tiené regimulu in loculu seu, pêné ce se va in-
 « tórce din peregrinatiune , ce o a întreprinsu pentru linistea sa si
 « pentru binele publicu. Eu amu facutu acésta, pentru-ca n'amu
 « voitu a nu me suppone porunciloru unui parinte. Acumu ca s'a
 « intorsu, imperiulu este alu seu ; se vina si se-si ocupe tronulu ; eu
 « depunu sceptrulu, si nu vreú a fi altu decâtu pururea fiulu si va-
 « salulu seu suppusu ».

RESTITUIE TRONULU PARINTELUI SEU

V. Câte-va zile dupa aceea , audîndu Korcudu despre apropierea parintelui seu , trece Bosphorulu , urmátu de toti vezirii sei si de ceilalti oficiali civili si militari, si ilu intimpina nu departe de Nice'a. Aici immediatu isi manifesta obedienti'a sa , si comanda si celorlalti, de a urma esemplulu seu ; apoi ordina a se face unu Mimeter (4). Facutu acesta , a luat pe tatalu seu de mana , l-a dusu pe tronul , si întorcîndu-se catra spectatori , díse : « Acesta este parintele si domnului meu , dar' totodata elu este domnitoriulu si imperatulu osmaniloru. Eu amu fostu pêné asta-di umbr'a sa ; acumu, ca lumin'a a venitu, umbr'a trebe se dispara. Aretati numai »
 « lui singuru obedientia si reverentia ». Dicîndu aceste cuvinte , s'a reintorsu la Constantinopole spre a accepta acolo pe tatalu seu. Baiazetu a sositu aici in 29 alle lunei Gemaziulu-achir, annulu Hegirei 886., si immediatu a fostu investitu cu corón'a imperiale. In diu'a

A. 886

I. C. 1481

(4) *Mimeter*. Piedestalu inaltu de trei trepte, pe care se pune tronulu imperatului, care are cam forma unui scaunu de episcopu in biser'ca; asemenea este si *Vaisulu* (*) adeca pulpitulú sêu catedr'a de unde se predica.

(*) Acestu cuventu însémna si predicatoriu *Tr. Germ.*

urmatória, Korkud, cu apanage demne de unu imperatu, s'a depar-tatu la Magnesi'a (5).

GEMU SE REVOLTA

VI. Dar' lui Gemu (6) nu 'i convinea nici-de-cumu acestu lucru. Elu avea mare sperantia, ca pre langa etatea tinera a lui Korkud, anca totusi nu-i va fi greu de a ocupa imperiulu; dar' dupa ce Baiazetu s'a urcatu pe tron, elu se vediù inelatu cu totulu in asteptarile sale. Elu pretindea, ca corón'a se cuvine lui, pentru ca Baiazetu s'a nascutu inainte de ce Mahomedu, tatalu seu, s'a facutu imperatu; si declara, ca este desonóre pentru imperiu, cá se ajunga pe tron fiulu unui omu privatu, in prejudiciulu unui erede imperiale. Elu accusá dispositiunea testamentaria a parintelui seu de falsa, pentru ca nu s'a facutu in scrisu, cì vine numai d'in gur'a unui veziru tradatoriu. Effectulu acestoru vorbe a fostu, ca nu numai fórte multe cetati, dar' anca si cea mai mare parte a trupeloru asiatiche, au venitu la convingerea, ca elu este eredele legitimu alu tronului, si chiar pentru acést'a l-au si proclamatu imperatore in Prus'a Immediatu dupa aceea, ajutat cu bani de catra cetatianii d'in Prusa si de alii cari i tieneau partea, si-a formatu una armata considerabile.

DAR ESTE RATUTU SI FUGE LA CAIETBAI

VII. Dar acésta putere nu a fostu nici ferma nici durabile. Cáci Baiazetu audindu de procederile fratelui seu, a trecutu numai de

(5) Traductoriulu germanu nu are acestu din urma pașagiu, dar' este in traductiunea englesa si francesa, anteriori traductiunei germane. *Tr. Rom.*

(6) *Gemu*. Gemu in limb'a vulgare insémna una speție de strugure, care are un gustu mai deliciosu de câtu ori ce altu struguru. Dar déca littera *m* seduplica, atunci *Gemmu* è terminu magieu, si insémna numele fabulosu de Solomonu ori Alexandru cellu mare; asi'a *Chalemi Gemm* insémna sigilulu séu inelulu-sigilu alu lui Solomonu; *Giami Gemm*, oglind'a lui Solomon séu a lui Alesandru; care intr'una alta fabula grecésca se atribue lui Leone sapientele, fiului lui Vasiliu macedonénulu, si imperatu alu Greciei, In care sensu, din aceste duóe, si-a luat acestu Sultanu numele de Gemu, nu potu se sciu; dar' de alta parte nu amu auditu nici nu amu cetitu niceairea, ca altu óre carele turcu se fia purtatu acestu nume. Scriitorii christiani, fora dubiu, ca de la acestu-a isi voru fi luat cuvintele Zemes si Zizim, care de altminterea dupa ety.nologia nu au nici-o significatiune.

câtu in Asi'a cu una armata mare, ilu intimpina nu departe de Prusa, si dupa una bataia inversiunata si sangerósa, ilu pune la fuga dimpreuna cu toti asseclii sei. Gemu scapandu cu vre-o câli-va ai sei, fuge mai antaiu la Aleppo, apoi la Sultanulu Caietbai (7), regele de Misr. Spune acestui-a tiraniele fratelui seu : ca i-a ocupatu nu numai imperiulu care i appartiené, cî i-a luat u anca si copiii si i-a ucisu in modulu cellu mai injustu : si-i cere cu totu adinsulu adjutoriulu seu. Caietbai din contra i dède consiliu mai salutariu, si ilu esbortá se lase la o parte tóta inamiciti'a contra fratelui seu, pentru ca bellele civili nici-odata n'au potutu avé altu resultatu, decâtu totdeauna detrimentulu santei loru religiuni; pe candu din contra pre langa amórea si concordia fratiésca, religiunea face progressele celle mai admirabili. Asiá, pentru cá cu timpu se i tréca foculu mâniei sale, i recomandá a face una peregrinatiune la Mecca, si, prin acésta sacra caletoria, a-si schimba imaginari'a nefeicire intr'o adevrata beatitudine a sufletului. Cáci, díse Caietbai mai departe, precumu stau lucrurile asta-di, candu Baiazetu are una armata mare sub comand'a sa, é greu a incerca vre-o întreprindere contra lui; ér déca, péné la intorcerea sa din pregrinare, s'ar schimba faci'a lucrurilor, atunci se va adopera cu tóta puterea sa se-i adjute in dreptulu seu.

DE LA CAIETBAI LA VARSÁK

VIII. Cu de acestea si alte assemeni cuvinte voiá Caietbai a imblândí pe Gemu. Dar' acesta avea alte intentiuni. De lungu timpu incóce elu legas e una stricta amicitia cu mai-marii din Varsak si Tur-

(7) *Kaietbai*. Si nu *Kaitheban* séu *Kaithbeg*, precumu ilu esprimu scriitorii occidentali. Cáci *Kaietbai* nu este nume turcescu, nici nu se póte deriva de la *Kaith* si *Beg*, care va se dica principe; ci este cuventu puru tataricu, compusu din *Kaiet* si *bai*, care din urma se adaoge numai pentru a evita cacofoni'a lui *Uistun* (*), care se pronuncia de comunu cá vocal'a nostra *e*. *Kaiet* in limb'a tatarica insémna conversiune, si *bai* avutu. Tatarii mai de frunte au datin'a a adaoge acésta monosillaba la numele loru; asiá *Tumanbai*, *Mambetbai* (in locu de *Muhamedbai*, fiindu-ca *Muhamed* in limb'a tatarica se pronuncia *Mambet*). Chiar asiá cuventulu *Celebi* la turci, este unu titlu de distinctiune, ce-lu pórtá Capu-Pasii armatei turcesci, si *Aga*, si

(*) Acest'a é numele unei vocale turcesci, care se cetesce cá *a* séu *e*. *Tr, Germ.*

gad (8), si avea probe atâtu de tari despre amicitia acestora, in câtu nu dubitâ unu minutu, ca voru face pentru elu totu ce voru poté. Asiá, le scrie din Misr, plangându-se despre injuriile lui Baiazetu, ce a comissu acest'a fație cu elu si cu copiii sei, si-i rîga se-idea ajutoriu. Acesti-a in respunsulu loru, detestandu impietatea lui Baiazetu, promitu in unanimitate a sta cu vieti'a si averea pentru Shehzade (9) si domnulu loru. Aceste promissiuni animara pe Gemu, si fiindu ca vedea ca ajutoriulu lui Caietbai nu é sicuru si é departe anca de a se realisa, asiá se preface cá si candu i-ar' aproba consiliu lu, si ilu rîga se-lu provéda cu celle necessarie pentru peregrinatiune. Caietbai bunu-bucurosu ilu prevede in abundantia cu tôte lucrurile necessarie, si la departarea sa i da unu personalu de servitiu, correspundietoriu positiunei si calitatiei sale. Dar' ceea ce cautá Gemu, nu era devotiune, ci regatu. Asiá, la prim'a occasiune bine-venita elu desiste de la peregrinare, lasa personalulu de servitiu inderetru, si fuge cu vre-o câti-va ai sei la amicii din Varsak si Turgadu. Aici, pre langa vre-o cati-va Gionguli (10), pe cari 'i recrutase in graba, mai lasa a se aduna trupele ambeloru tieri, si vre a cerca anca odata furtun'a bellului.

ÉRASI É BATUTU SI FUGE LA CRESTINI

IX. Dar' incercarea sa nici de asta-data n'a avutu mai bunu successu. Cà-ci Baiazetu audindu de aceste miscari nóue ale fratelui

alte persóne de origine nobile. Dar acestu Caietbai alu nostru a fostu de origine cercassianu si a ajunsu la potcstatea suverana prin alegere. Elu a fostu Hanibalulu imperiului turcescu (*).

(8) *Varsak si Turgad*. Amu disu mai in susu (**), ca Varsak pare a fi fostu Paphlagoni'a. Turgad pare a fi o provincia vecina cu Varsak.

(9) *Shehzade*. Insémna fiu de imperatu, de la cuventulu persicu Sheh, care s'a formatu prin sincope (***) din Shah, imperatu, si din zade, fiu. Se da acésta numire fiiloru de imperati atunci, candu cine-va din respectu nu vre se pronuncia numele l'oru propriu.

(10) *Giongulli*. Acesti-a au formatu odiniora voluntarii, cari serviau in óste cu spelele loru proprii. Asta-di forméza unu corpu de cavaleria sub vezirii loru, care la occasiuni de solemnitati publice merge inaintea lui Aegavat seu officiarului mili-

(*) Acestu passagiul lipsesce din traducerea germana. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 42, la capu I, din cartea III. *Tr. Rom.*

(***) Adeca eliminandu pe è si inlocandu-lu cu a. *Tr. Rom.*

seu, a tramissu una armata in contra sa, care la ântâi'a lovire ilu bate si-i pune la fuga trupele nedisciplinate. Dupa acêsta succumbere, Gemu travestitu a amblatu ratecindu câtu-va timpu de la unu portu maritimu la altulu, pênê in urma a datu de una nave destinata pentru Itali'a. Cu acêst'a merge mai ântâiu in Rhodes (11), si dupa aceea in societate cu vre-o câti-va rhodiani face una visita la Papa (12). In urm'a recomandatiunei acestui-a, Gemu a fostu cu multa onôre primitu de catra regele Neapolei (13). Elu in cuvente fôrte alese si elegante, espune regelui causele refugiului seu, si implôra adjutoriului principiloru christiani spre a poté recupera ereditatea sa paterna; si tot-o-data le promisse sub juramentu, ca in casu de a obtienê imperiulu prin adjutoriulu loru, osmanii nici-o-data nu voru mai pune piciorulu pe territoriu crestiniu, si ca elu va observa cu tóta religiositatea tractatulu de pace inchieiatu intre ei si intre repositulu seu parinte. Principii christiani (14), cari tre-

tariu de curte, si pôrta uniforma ungresca séu bosniaca. Colonelulu loru se numesce Gionguli Agasi. Mai este unu altu scadronu de cavaleria asemenea acestoru calareti, si se numescu *Delileri*, adeca nebuni séu furiosi (*). Acestia nu erau mai inainte sub nici una disciplina militara, ci mergeau orbisiu si navaliau asupr'a inamicului din tôte partile. In urma inse, s'au regulatu si ei; dar' chiar prin acêst'a si-au perdutu valôrea antica, si le-au remasu numai numele. Nici eu n'amu auditu de vre-o fapta memorabile ce ar' fi facutu in timpii din urma; nici in vre-o bataia unde si io amu fostu presentu, n'amu vediutu se fia datu vre-o proba de bravur'a loru.

(11) *Rhodes*. Scriitorii christiani dicu ca a fostu fôrte bine priimitu de marele magistru, care dandu-i un'a buna escôrta, l-a trimisu la pap'a Innocentiu VIII, si ca dupa aceea a fostu datu lui Carolu VIII, regelui Franciei, care chiar atunci se prepará pentru espeditiunea neapolitana. In urma pap'a Alexandru VI (dicu totu acesti scriitori), l-a inveninatu de frica ca Carolu ar' poté se-lu restituie lui Baiazetu, si prin acêst'a si-ar' face prè mari merite inaintea acestui-a.

(12) *Papa*. Acesta a fostu Innocentiu VIII, despre care amu mentionatu in not'a precedente. Successorcle seu a fostu Alcxandru VI, care inse nu é culpabile de crim'a ce i-o atribuiescu crestinii.

(13) *Regele Neapolei*. Aci Turcii sun in erróre; cá-ci Gemu nu a fostu dusu in manile regelui de Neapole. ci in manile regelui Franciei, Carolu VIII. care chiar atunci se prepará la espeditiunea neapolitana.

(14) *Principii christiani*. Toti principii christiani se numescu la Turci in generalu

(*) In sensu de curagiosi, animosi. *Deliler* însémna deliriosu, turbatu, cu capulu a mana etc. *Tr. Rom.*

murau anca de terrórea armeloru turcesci, ilu animara a prinde curagiu, asigurandu-lu ca ei voru face totu posibilulu, si nu voru o-mitte nici una ocaziune pentru de a-lu restaura in imperiulu seu parintescu. Afara de acésta, regele Neapolei, in semnu de ulterioá sa bunavointia, i-a assignatu una pensiune anuale onorabile.

BERBER BASCHI I TAIA GUTULU

X. Baiazetu inse nici aici nu ilu lasa in siguritate, fiindu-ca se te-mea ca ar poté se dea crestiniloru consiliuri stricatórie regimului seu si trebiloru osmanice. Intr'o dí, vorbindu in modu familiare despre lucrurile acestea, se intemplà ca a fostu de fație unu anume italianu captivu, care trecuse la religiunea mahomedana sub numele de Mustafa, si care pentru excellent'a sa desteritate in maiestri'a de a rade, a fostu inaintatu la servitiulu de Berber Bashi (15). Acestu omu, plinu de astutia, audíndu ce vorbesce Baiazetu, se arunca la picioárele acestui-a, si díce : « Déca Maiestatea vóstra ve veti in-
« dura a me insarcina pe mine cu esecutarea unui lucru atátu de
« momentosu, eu vreu se ve scapu inim'a de tóte superarile, si a
« curati din cale pe fratele vostru, chiar déca s'ar fi ascunsu in celle
« mai secrete unghiuri alle Italiei ». Baiazetu nu numai ca 'i dede deplina potore de a comitte acésta fapta, ci jurà pe santele suflete alle antecessoriloru sei (16), ca va inaltia pe Mustafa la dignitatea de Mare Veziru, déca va implini una fapta atátu de divina (17) si fo-

cu titlu *Vemerail-Milletli-Mesihie*, adeca principii natiunei lui Messia; *Kiuberait-Taifette-Isevic*, séu domnitorii poporului lui Isus (*).

(15) *Berber Bashi*. Insemna Primu-barbieru; care este alu sieselea intre mai-mari servitori ai curtiei, despre care vomu vorbi lectoriloru intr'altu locu.

(16) *Antecessoriloru sei*. Imperatii turci nu se oblega nici-odata prin alta formula de juramentu de cátu prin cea urmatória : *Edsdadum Ervah sheri fleri ilciun*, pe santele séu fericitetele suflete ale parintiloru mei; séu in numerulu singulariu : *Geddum Ruhi ilciun*. pe sufletulu protoparintelui meu. Er candu incheia tractate cu crestinii, atunci adaogu : pe numele dumnedicului préinaltu, *Koran Haki ilciun*, pe veritatea Coranului; *Peigamberung pahi Ruhi ilciun*, pe sufletulu curatu alu profetului, etc.

(17) *Divina*. Poruncile imperatului, de ori-ce natura ar' fi ele, Turcii le considera cà purcesse de la Dumnedieu, si le primescu fara oppunere; si nesuppunerea la acele-lea, o tractóza cà cea mai detestabile impietate. Asià, candu vezirulu avea se-si pérda viéti'a prin sententia de mórte, Sultanulu nu comittea altui a, decátu chiar insusi ve-

(*) A se vedé not'a 6, la Capu V, d'in cartea I. *Tr. Rom.*

lositória intregu imperiului osmanicu. Mustafa incuragiatu prin această promisiune, arunca la o parte abitudinile (18) turcescu, și trece că fugitivu la Franchii (19) locuitori în Pera. Aici cu lacrimi simulative se plange înaintea lor, că a fostu constrinsu a-si abjura religieuna, și i conjura a 'lu lua sub protecțiune, și a-i ajuta se scape și se treacă în patri'a sa; căci, daose elu, mai bucuros vrea se traiescă în cea mai mare miseria între creștini, decâtu, cu pierderea sufletului său, se gustă fie chiar' și cea mai înaltă splendoră la curtea otomană. Franchii îi credu, și compatimindu-i starea, îl duc și îl punu pe una nave destinată pentru Itali'a, cu care în câte-va zile adunghie la Neapole. Gemu, care era chiar aici, aude că a venit un barbier excelent din Turci'a, și, pôte curiosu de a afla ce se petrece la Constantinopole, ordina că se-lu aducă la sine.

zirului executiunea sentinței, semnificându-i-o în scrisu în terminii precumu urmăza: « Fiindu că tu mărte meriti pentru cutare său cutare faptă, asiă voi'a noastră este, că, după ce vei fi facutu Obdest, adică lavarea capului, mânilor și picioareloru, și după ce vei fi terminatu Nemazulu, adică rugățiunile, se-ti dai capulu la dispozițiunea acestui alu nostru trimis Kapudgi Bashi ». Si Vezirulu de si de multe-ori ar' avea putere de a se oppune, elu totusi se plăca cu tōta suppunerea acestui mandatu; și această de frica, că sa nu se considere de transgessoru alu ordinului imperatescu, și că atare se se numere între infideli, și se fie exclusu de la *Gemaat* său *Ummeti Muhomed*, în limb'a creștină, exclusu de la biserica, escomunicatu. Această s'a intemplat pe timpulu meu cu multi barbati mari, cari au refusat de a se supune mandatului imperatului; și cari de si au scapatu prin fuga ori prin ajutoriulu armelor, ei totusi au trebuitu după aceea să pōrte în perpetuu numele batjocoritoriu de *Firari* adică fugitivi, precumu: *Firari Hasan Pasia*, și *Firari Ismail Pasia*. Ce é mai multu, această ignominia trece și la fiii, cari spre eterna rusine se numescu *Firari Ogulleri*, adică fii de fugitivi.

(18) Imbracamintea, portulu, costumulu etc. *Tr. Rom.*

(19) *Franchii*. Este în usu la Turci, ca ei în generalu mai tōte natiunile creștin (cu excepțiunea Poloniloru, Unguriloru, și altoru-a cari pōrta vestminte lungi), și în specialu pe Italiani îi numescu cu numele *Efrenghi*, care de comunu se pronunția *Firkenki*. Dar' au pentru fie-care poporu și unu nume particularu alu seu: asiă pe Germani îi numescu *Nemce* (*); pe Francesi, *Firansiz* (**); pe Spanioli, *Espaniol*; pe Anglesi, *Inglis*; pe Holandesi său Flamingi, *Nidirlanda* său *Filimendi*; pe Saxoni, *Saks*; pe Svediani, *Isveci* (***) ; pe Poloni, *Leh* său *Lih*; pe Unguri, *Madgiar*; pe Rusi, *Moskovi*; pe Cozaci, *Kassak*; și asiă mai departe.

(*) Assemenea și *Ataman*. *Tr. Germ.*

(**) Si France. *Tr. Germ.*

(***) Si *Isved*. *Tr. Germ.*

Venindu barbierulu la Gemu, si intrebatu fiindu : cumu stau lucrurile asta-di in Turcia ? elu response : ca de mai multi ani încóce fiindu in Constantinopole, nu s'a ocupatu cu alta decâtu cu barberii'a in officinele publice, si n'a cugetatu la alta decâtu a se perfeciona in artea sa, si la midi-lócele cumu se-si recastige libertatea ; ceea ce, dupa lunga asceptare si cu adjutoriulu unoru ómeni buni a si ajunsu, in cátu acumu póte respira aerulu patriei sale si póte professa liberu religiunea crestina. La aceste replica Gemu : « Pu-
« çinu me impórta cultulu vostru si religiunea ce professati ; câci
« Dumnediu a datu fia-carui omu voia libera (20). Dar' fiindu ca eu
« traiescu intr'una tíerra, unde barbierii sunt fórté inabili, nu vreu
« alta decâtu ca voi se'mi fiti barbierulu meu ; cu atátu mai vertosu,
« ca dupa ce voi ati petrecutu cátu-va timpu între compatriotii mei,
« cari, precumu sciti, radu cu o mana atátu de usióra si dulce, in

(20) *Voia libera. Iradeti ghiutschlu séu ghiutschlu Iklidar.* Dupa doctrin'a Coranu lui turcii credu, ca fara voi'a lui Dumnedieu nu se póte intempla nimicu, nici bunu nici reu ; câci Coranulu dice : *Chahru Serr min Allah*, binele si reulu vine de la Dumnedieu. Cu tóte aceste, recunoscú si ei in omu una voia libera ; si acésta din motivu, cá Kiffarii (infidelii, si anume crestinii, si toti acei mahomedani cari nu sunt musulmani) se nu se póta escusá la judecat'a cea mai de pe urma, ca pentru aceea nu au imbraçiosatu legea mahumedana, pentru ca n'au avutu voia libera. Eu amu intrebatu pe unii dintre cei mai eruditi interpreti ai Coranului, cari la Turci se numescu *Tefsirdgi Kuran*, ca : póte óre unu omu, se vorbésca ori se faca ceva ce este in contra vointiei lui Dumnedieu, séu nu póte ? Dar' n'amu potutu se amu de la ei nici unu res-punsu categoricu. Totu ce'mi respundeau, era : *Gennet hak, Gehennem hak*, siguru esiste paradisulu, siguru existe și infernulu ; acestu din urma nu este fara scopu, ci l-a facutu Dumnedieu pentru óre-care anumita trebuintia ; acumu, déca é facutu pentru unu anume scopu, apoi acesta nu póte fi altulu decâtu punitiunea aceluor-a cari sunt destinati pentru infernu. Déca (*) i intrebamu mai departe : cumu se unesce acésta argumentatiune cu opiniunea lorú despre voi'a libera a omulu ? ei presupuneau de mai nainte despre ce este intrebarea, si diceau : totu omulu póte fi fericitu, déca vre ; dar' nime nu póte fi fericitu, de cátu acellu-a pe care Dumnedieu l-a destinatu pentru fericire. In urma apoi concludeau cu axiom'a : *Takdir Tedbiri bozar* (**), adeca prevedinti'a divina distruge dispositiunile séu propunerile omenesci (**). Din acésta contrarietate de opiniuni, provine apoi, ca unii inaltia voi'a libera pré multu, ér' altii o despretiuescu cu totulu.

(*) De aci péné in finea acestei nóte, lipsesce in traducerea francesa. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 23, la capu IV, din carte I. *Tr. Rom.*

(***) Homo proponit, Deus disponit. Omulu propune, Dumnedieu dispune. *Tr. Rom.*

« câtu omulu abia se pôte retiené a nu adormi sub durat'a opera-
 « tiunei, asiá eu credu ca si voi veti fi invetiatu ceva d'in acesta ar-
 « te a loru ». Mustafa, pentru a seduce si mai bine pe Gemu, se
 face ca nu voiesce a primi acestu officiu. Gemu inse insiste, si Mu-
 stafa in urma se invoiesce dicéndu, ca consciinti'a nu'i permite a
 refusa onórea de a servi pe unu principe atátu de mare, si de a
 tunde unu capu, a carui façie tóte sufletele din Constantinopole
 dorescu a o vedé. Cu modulu acest'a Mustafa a fostu primitu de
 Gemu intre camerarii sei, cá in dílele indatinat se-lu rada dupa
 methodulu turcescu. Dupa ce si-a facutu acestu officiu câtu-va timpu
 cu cea mai mare apparentia de fidelitate, se intempla odata ca Gemu
 adórme sub actulu rasului, si prin acést'a da buna ocasiune lui
 Mustafa. de a-si esecuta planulu premeditatu. Elu adeca, vedíndu
 ca d'entre servitorii lui Gemu nici unulu nu este in casa, taia gút-
 legiulu principelui cu briciulu (21) seu bine-ascutítu, si pentru cá
 plag'a se nu sangerésca, o léga cu una carpa de pusunariu; apoi
 ese din casa si spune servitoriloru vigilanti, ca domnulu loru dór-
 me, se stea linisciti si se nu-lu disturbe in somnulu seu. Faptulu
 era consumatu, si elu grabesce la portu, unde statea un'a nave
 gal'a de a'lu primi, si plecandu cu acésta, ajunge mai ántáiu la Can-
 di'a, si de aici apoi la Costantinopole.

ELU E NUNITU MARE VEZIR

XI. Ajungéndu la Constantinopole, se duce immediatu la Baia-
 zetu, si-i annuncia mórtea fratelui seu, si modulu cumu o a esecutatu.
 Sultanulu nu voiá se créda; dar' in urma s'a convinsu prin scirea
 ce a ajunsu puçínu dupa aceea, care dícea ca Gemu a fostu ucisu (22)

(21) *Briciulu*. Turcii acquita pe pap'a Alexandru VI, de la acésta esecrabile crima
 cu care ilu accusa christianii, si anca chiaru catholicii scriitori; accusa, ce s'a sus-
 tienutu si crediutu in cursu de mai multi ani. Io lasu lectorelui, se se allature la
 parerea care va voi (*).

(22) *Ucisu*. Aceste sciri sie-si contradicétórie, servescu chiar a confirma cellea ce
 dicu Turcii despre mórtea lui Gemu. Disput'a este despre locu unde s'a intemplatu
 acést'a. Christianii dicu ca inveninarea s'a facutu in Teracina, in mergerea sa cu
 Carolu VIII spre Neapole; Turcii din contra dicu, ca a muritu in Neapole debriçiuulu
 lui Berber Ibrahim. Lasam lectorelui se judece, unde este adevverulu.

(*) Vedi mai susu nota 11. *Tr. Rom.*

prin tradarea unui creștinu. Asia Baiazetu aducându-si aminte de promisiunea sa, înalta pe Barbierulu Mustafa la dignitatea de Mare Veziru. După aceea trimite la Neapole, spre a-i se aduce cadavrulu fratelui seu. Delegatii sei au fostu primiti cu tóta onórea cuvenita rangului loru, si li s'a elibeatu cadavrulu, care la ordinulu lui Baiazetu a fostu inmormântatu in Prusa, nu departe de mormentulu lui Muradu, între fiii imperatesci ai familiei osmanice.

CALITATILE LUI GEMU

XII. Acesta a fostu finitului lui Gemu, principe de mare sperantia, si dotatu cu anima fórté buna. Nimicu nu-i lipsia d'in ceea ce se numesce virtute, prudentia, magnanimitate, fortitudine si întiepletiune. Înre cei de etatea sa, elu nu avea parechia. In specialu, era admirabile pentru eloquenti'a (23) si artea sa oratorica; in cátu, elu a trasu pe ómeni in partea sa mai multu prin discursurile sale, decâtu prin bani séu daruri din gratia. Cu unu cuventu, elu ar fi fostu (precumu dicu Turcii) celu mai perfectu principe și dæmnu de una origine atâtu de illustra, déca nu întunecá lustrulu virtutilor sale prin fug'a sa rusinósa la creștini. Cu tóte aceste, elu si între acestia a observatu strictu ritulu mahomedanu, si nu numai ca recitá rugatiunile indatinate de câte cinciori pe di, dar' anca in tóta septeman'a terminá odata *Telavetti Coranu* (24).

(23) *Eloquentia*. *Ilmi Kielam*, sciinti'a oratoriei, séu artea de a vorbi bine; precumu *Ilmi Mantik*, artea de a rationa; *Ilmi Sarf*, sciinti'a grammaticei; *Ilmi Nahum*, cunoscenti'a sintaxei; *Ilmi Hikmet*, cunoscenti'a lucrurilor secrete, séu cunoscenti'a filosofiei; *Ilmi Ilahi*, sciinti'a divina séu teologi'a; *Ilmi Fakih*, sciinti'a legiloru séu jurisprudenti'a, care la turci este sciinti'a cea mai nobile, fiindu ca ea este spre folosulu tuturoru; *Ilmi Nedgiam*, sciinti'a despre stelle, séu astronomi'a; *Ilmi Bendese*, sciinti'a despre mesuri séu matematic'a; *Ilmi Ikografie*, (*). Geografi'a; *Ilmi Rakam*, aritmetic'a; *Ilmi Shir*, poesia, etc.

(24) *Telavetti Coran*. Lectur'a a întregu Coranului. Se face cu ocașiunea inmormentarei unui defunctu, si asupr'a mormentului acestui-a, si tiene patru-dieci de dile chiar cá la noi psaltirea mortiloru, care anca tiene patru-dieci de dile. Turcii credu ca sufletulu mortulu ambla asupr'a mormentului patru-dieci de dile, si ca cetindu Coranulu vine Archangelulu Gavrilu, ca se-lu pazésca de draci, si apoi ilu duce in paradisu. Ei mai tienu anca, ca rugatiunile celoru vii adjuta fórté multu sufletelor

(*) Dicu si *Giagrafiie*, ceea ce este mai aprópe de terminologi'a greca. *Tr. Rom.*

BAIAZETU FORTIFICA GRECI'A CU CASTELLE

XIII. Rivalulu imperiului delaturatu prin fraticidiu, statulu reaidu in stare buna, Baiazetu, alu carui spiritu martiale amortise, isi revine in sine, si pare indemnatu a-si largi marginile imperiului prin spoliatiunea principiloru christiani. Pentru a intari inse statulu, inainte de a-i estinde territoriulu, merge la anulu Hegirei 887 in More'a, si intaresce Istmulu de acolo, spre sinulu corinthicu, cu doue castelle tari, intrebuintandu la acést'a totu materialulu, ce crestinii ilu destinaseru cu totulu spre altu scopu. Le provediù cu garnisóna buna, si cu tóte speciele de munitiuni, cá se póta respinge pe inimici, déca, precumu au facutu de multe-ori, ar' nevalj d'in acésta parte asupr'a teritoriului ottomanu, si se aiba timpu de a veni la ai sei intr'adjutoriu.

A. 887

I, C. 1482

OCCUPA D'OE CETATI IN MOLDAVI'A

XIV. In primavér'a urmatória ordina a se edifica, pe unu locu fórté amenu la fluviulu Tundge in Adrianopole, una Giamia, Medrese, Darush-Shifa, Imaret, si una scalda publica. Dupa aceea trece cu tóte trupele sale in Moldavi'a (25), unde pe acellu timpu era domnu Stefanu, si ocupa antemurii tierrei, adeca cetatile celle mai tari, Kili (26) la Dunare, si Akkierman (27), situata nu departe de

celloru morti. Dar' ei nu invóca nici santi nici profeti, ci numai pe Mahomedu (*). Despre ceialalti dicu, ca nu potu se cumpatimésca miseriele umane, pentru ca chiar' prin acésta ar' fi impeditati intru a gusta perfect'a fericire la care au adjunsu.

(25) *Moldavi'a*. De câte-ori aruncu ochii asupr'a chartei Ungariei, totu-deauna me prinde mirarea, câtu de absurdu si erronatu se vedu acolo delineate limitele Romaniei si Moldaviei; si n'amu vediutu charta nici vechia nici moderna, care in privinti'a acést'a se nu fla plina de celle mai gróse erroru. Asia p. e. cetatile *Kilia* si *Akkierman* se punu in Romania'a, pre candu elle nici-odata nu i-au appartenutu; elle se tienu de Moldavi'a, si sunt in distantia de mai bine de trei sute mille de la confinele Romaniei. La altu locu voiu vorbi mai pe largu despre acésta (**).

(26) *Kili*. Moldovenii 'i d'cu Chilia; este antic'a Licostomos; cetate situata la gur'a de miédia-nópte a Dunarei, care este si mai larga si mai afunda de câtu tóte celle lalte patru. De la ea in distantia de patru-dieci-si-optu de óre pe tiermurea Dunarei este cetateea Galati, locu renumitu de comerciu in Moldavi'a.

(27) *Akkierman*. Numita mai inainte Moncastru 'Oξία la Herodotu. Moldovenii

(*) Vedi not'a 7, la capu IV din cartea II. *Tr. Rom.*

(**) Vedi *Descriptio Moldaviae*, Pars I. Caput IV. Editiunea academiei romane, Bucuresti 1872. *Tr. Rom.*

aci, la tiermurii pontului euxinu. Prin acésta a impedecatu nu nu-mai pe Moldoveni de a-si esercita piratariele loru pe acésta mare, dar' anca i s'a deschisu calea de a debilita prin frequente incursiuni acésta tíerra, pe care de atâte-ori s'a încercatu in vanu a o cuceri.

CUCERESCE CATE-VA CETATI IN ASI'A. ININICITIELE SALE CU CAIETBAI

XV. Anca in acelasiu anu, sub comand'a Beglerbeg-ului d'in Asi'a, cuceresce faimósele cetati Tarsus (28), Kurshunli (29), si Kasunli. In Adrianopole, marele generalu Gieduk, Ahmedu Pasia, a fostu accusatu cu tradare, si pedepsitu cu mórte (30). Totu de pe acestu timpu datéza inimiciti'a intre Baiazetu si Caietbai, regele de Misr, si se incinse bellulu intre ei, care dupa numeróse lupte s'a terminatu in fine cu resturnarea regatului lui Caietbai. Ei de multu se uitau cordisiu unulu la altulu, dar' nici unulu nu cutediá a ataca pe celaltu; cáci ei credeau, ca amenduóe imperatiile atátu stau de tare, in câtu ar' fi preste putintia a le cuceri prin potere séu dispositiune omenésca. Imperiulu otomanu era superioru celuilaltu prin estensiune si numerulu armatei; imperiulu egipteanu d'in contra, se intaria pe totu anulu cu truppe cercassiane, cari erau cei mai

asta-di i dicu Cetate-alba, care corespunde numelui turcescu Akhierman, Ea este una cetate fórte vechia; si renumita, pentru ca aici a fostu in esiliu marele poetu Ovidiu; aprópe de ea este unu lacu, care Moldovenii ilu numescu laculu lui Ovidiu. Dar' despre acést'a voiu vorbi mai pe largu intr'altu locu (*).

(28) *Tarsus*. Tarsus in Cilicia, patri'a, precumu se crede, a santului apostolu Pavelu.

(29) *Kurshunli*. Insémna plumbatu séu de plumbu. Dar cuventulu immediatu urmatoriu, Kasunli, dupa etimologi'a sa nu are nici unu intielesu, si eu nu cunoscu nici una cetate cu acestu nume, nici ca unde ar fi situata. De altminterea mai este una alta cetate cu numele Kurshunli in Crimea, numita la Herodotu, Γρημνη, séu cumu vreu altii Chersonesu, de unde apoi tota peninsul'a si-a luat acestu nume.

(30) *Mórte*. Se dice ca Gieduk Ahmedu Pasia a fostu accusatu ca are intentiunea de a detrona pe imperatulu, si a face mari schimbari in statu; assemenea, ca elu ar' fi sollicitatu pe Achmedu fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu, de a se revolta contra parintelui seu. Dar dupa mórtea acestui Pasia, Sultanulu a venitu la cunoscinti'a innocentiei sale, si s'a plansu de multe-ori ca a pedepsitu cu mórte pe unu omu innocentu, pe unu abilu consiliariu alu seu, si pe unu faimosu generalu alu armatei sale. Asiá vérsa crocodilulu lacremi asupra victimei, ce insusi o a ucisu!

(*) Veji *Descriptio Moldaviae*, Pars I, Caput IV. Editiunea academiei romane, Bucuresci 1872. *Tr. Rom.*

bellicosi ómeni între tóte poporale. Baiazetu avea pretextu destulu de plausibile pentru bellu, fiindu-ca Caietbai nu numai ca a primitu in ospitalitate pe fratele seu Gemu, ci i-a datu pe ascunsu si bani (31) spre a-lu pune in stare de a incepe nuóe turburari. Dar, fiindu-ca acesta nu i se vedé mpriivu suficiente pentru a-si incurca imperiulu in bellu, asiá tienù ca este mai consultu a'si ascunde intentiunea pêné ce i se va areta una ocaziune mai favorabile. Acést'a i se si presintá in scurtu timpu, si anca intr'unu modu precumu nu se asteptase. Olaidevlet (32), unu micu principe alu unoru provincie in Asi'a, sedusu de a lacomia intempestiva de a-si estinde teritoriulu, se încérca a ocupa in Asi'a câte-va cetati dela Cercassiani (33).

(31) *Bani*. Pare ca aci se intelegu banii ce Sultanulu Egiptului i-a datu pentru a caletori la Mecca.

(32) *Olaidevlet*. Pare a fi si acest'a unulu dintre principii persiani. Annalile turcesci nu spunu alta despre elu, de si tíer'a sa pórtá anca numele seu, nume, care in unele charte geografice se scrie in modu corruptu *Aladuli*. Acésta é una tíera inchisa între Taurus si Antitaurus, séu Capadoci'a.

(33) *Cercassiani*. Cea mai nobile natiune între tóte popórale scithice. Locuiescu intr'una tíera fórte muntósa si aspra, între pontulu euxinu si marea caspica. Russii i numescu *Cerkiesi paetigorscoi*. si prin acestu nume i distingu de Cozaccii cercassiani. Ca-ci in limb'a russésca toti Cozaccii de Ucraina se numescu cercassiani, dar in specialu aceia cari locuiescu pe tiermurii fluviului Donetiu, si traiescu in Slobodenie, adeca ca coloni. Acesti cercassiani, distribuiti in aceste colonii, au cinci provincie, alle caroru capitale sunt *Issy, Charcov, Ochlikha, Ribinska si Sumy*, la cari se mai adaoge vechi'a cetate rusésca, numita *Cíuhuiiov*, care odinióra a fostu fortareti'a imperiului rusescu spre confiniile de catra Tatari, pe candu adeca acestu imperiu nu era inca atátu de estinsu precumu este asta-di. *Cíuhuiovia* é situata la Donu. — Cercassianii patigorigi nu recunoscú nici una divinitate; ei n'au nici cultu, nici religiune. Ei posedu una padure désa intr'unu siesu intinsu, incungiuratu de tóte partile cu munti inalti. Acestu locu é provediutu bine cu apa, si inchisu juru-impregiuru cu unu siantiu largu. Aici se intrunesce totu poporulu catra finitului lui Augustu, cá si candu s'ar' aduna la jocuri olimpice si-si facu daraverile între sine prin schimbulu de totu feliu de marfe. Cu ocaziunea acestoru adunari, dupa o traditiune, a carei origine nici ei nu o sciú, ei isi consacra celle mai bune arme alle loru, si le acatia de unu anume arbore in acésta padure. Acestea, la anulu candu se intrunescu éراسي, le curatia frumosu, le saruta, si éراسي le punu la loculul unde au fostu. Armele stau aici acatiate fara cea mai mica paza, pêné in urma le manca rugin'a séu le consume timpulu. Mai multi istoriografi, cari s'au ocupatu cu descrierea acestoru popóra, ne spunu ca mai de multu Genovesii, domni pe atunci in Kiefe, i-ar' fi convertlitu la fidea christiana; dar ca cu timpu, cucerindu Turcii Crimea, acesti-a li au luatú preotii, si ei éراسي au cadíutu

Dar' fiindu batutu cu rusine, și vedindu ca elu singuru este prè puçinu de a le poté stá in contra, asiá rogà pe Baiazetu se 'i dea ad-jutoriu, si 'i promitte ca i va concede a imprime pe moneta numele

in ignorantia loru de mai nainte. Intre confismarea acestei opiniuni, istoriografi a-daogu, ca Cabartanii, inainte de a se infecta de doctrin'a mahometanismului, au avutu pe unulu intre ei fôrte stimatu cu numele Petru, si ca le-ar' fi fostu permis de a manca carne de porcu, ceea ce unii dintre ei asta-di nu o facu. Ei nu stau sub nici-o lege, si nu au nici judecatori, pentru ca ei sunt fôrte convinsi, ca remorsulu consciintei omului culpabile, este suficiente si adequota punitiune pentru elu. Mai nainte nu era nici umbra de stiintie intre ei; dar' de vre-o câtu-va timpu incóce, unii cari au imbraciosiatu mahomedanismulu, au inceputu a se initia in litteratur'a arabica; ér' ceilalti persevera in vechiulu loru paganismu, si isi conserva péné asta-di vechile loru datine selbatice. Tóta tier'a loru é impartita in trei principatø, dintre cari cellu mai de capetenia este *Kabarta*. Ei trimitu in totu anulu Chanului Crimeei tatarice c'á tributulu duoe-sute de tineri si un'a-suta de tinere vergine. Acesti-a se alegu nu dupa placu, ci dupa sôrte. Cei dintre ei, cari s'au nascutu intre Tatari, nu mai au nici fisionomia nici statur'a acestui poporu; si n'ar gresi multu de la adeveru, care ar' dîce ca ei sunt cei mai frumosi dintre tôte popórale orientali. Ei inventa totdeauna ceva nou in imbracaminte si armele loru, si tatarii i imitéza in acest'a cu tóta pasiunea, in câtu s'ar' poté dîce ca ei sunt Francesii Tatariloru. Tiar'a loru é scól'a de educatiune pentru Tatari, si care nu a invetiatu artea militara si bun'a purtare in acésta scóla, unulu ca acelu-a se considera de unu *Tevtek*, adeca prostu, imbecile, netántocu. Fiii Chaniloru de Crime'a, indata ce s'au nascutu, se trimitu la Cercassiani pentru a fi crescuti si educati acolo. Dupa ce ajunge infantele in Cercassi'a, trebe se i se procure o nutrice (*), si acela care i-o procura se numesce *Ata* séu tutorele Sultanului, s'apoi atátu acest'a catu si tóta familia sa este esempta pentru totdeauna de la ori-ce imposite, din cauza ca cá *Ata* intra in óresi-care legatura de fraternitate cu Sultanulu. Si chiaru pentru acést'a, fia-care cercassianu é gelosu de a avé o muiere séu o sora, care se dea macar odata titia fiului Sultanului, si a do. bendi prin acést'a liberarea de la tributulu. Câte-odata vine lucrulu pên' la violentia; cáci se intempla de unu barbatu, déca este mai forte decâtu cellu la care é prunculu, merge pe ascunsu séu cu puterea in cas'a unde se gasesce miculu Sultanu la titia; ilu iea cu sine, ilu duce dreptu in cas'a sa, si ilu da femeiei ori sororei sale spre a-lu laptu. In duoi ani, in câtu timpu prunculu este la titia, se intempla casuri pe acestea fôrte multe, Dupa ce principele a crescutu si a prinsu ceva putere, ilu invéia cu multa grige a calari, a trage cu arculu, a purta arm'a, si a se deprinde in tôte sciintiele si preparativele bellice, si apoi ilu trimitu iérsi acasa. — Femeiele loru se considera de nobile, déca au degete subtiri si picióre mici. D'in contra, déca una vergine é corpulenta si are degete si picióre difforme, ori câtu ar' fi ea de ilustra dupa nascere, totusi se considera de ignobile; si déca cumu-va nu are vre-o averø mare, ea nu póte avé sperantia ca-si va capeta barbatu. Pentru aceea,

(*) D.ica. crescutória, laptatrice. *Tr. Rom.*

seu, si a se mentiona in rugatiunile publice, si-i da tôte tierile in feudu. Sub aceste conditiuni, Olaidevlet obtienendu de la Baiazetu

indata ce o féta ajunge etatea de siepte ani, o incingu cu unu cercu de ferru, patru péné in cinci degete de latu, si picidorele i le stringu in papuci de lemnu: si atátu cerculu de ferru, câtu si papucii de lemnu, trebe se i pórté péné ce cresce mare, Eca dar', ca ceea ce facu muierile franceze prin osu de pesce si alte maiestrii penibili, aici se face fara cea mai mica incomoditate anca din fraged'a etate. si-i gusta placerea in totu restulu vietiei loru. Baietii si baietele nu se culca in patu móle, ci pe scanduri ori pe pavimentu asternutu cu fenu séu paie, pentru a preveni cá se nu seingrasie séu effemeieze, care nu fara ratiune concludu ca este sorgintea a tóta lenea si lasitatea. Prin acést'a poporulu cercassianu devine atátu de valorosu si tare, in câtu, dupa marturisirea chiar a Tatariloru, cinci cercassiani ajungu câtu diece Tatari, precumu diece crimeani ajungu catu cinci-spre diece budgiacani, Despre acésta fortitudine vreu a servi lectoriloru mei cu unu esemplu, care s'a petrecutu cam cu siése ani inainte de acést'a, si care nu este tare dissimile acelloru fapte prin cari Greci'a antica a devenitu atátu de renumita. Odata Selim Ghirai, chanulu pe acellu timpu alu Crimeei (omu cu multa intielectiune si virtuosu, si vechiu soldatu), n'a primitu tributulu annuale cu care 'i erau detori cercassianii; asiá, indata la anulu urmatoriu tramite pe fiulu seu Shabbass Ghirai sultanu, cá se le céra sclavi-captivi pe amenduoi anii. Elu a fostu priimitu cu tóta onórea, fiindu ca nu luase cu sine cortegiu spaimantatoriu, si a priimitu numai decátu tributulu din manile betraniloru asiá precumu s'a cuvenitu. Din intemplantare inse, elu a vediutu o féta fórté frumósa a unui Cercassianu, care nu era pusa in list'a sclaviloru pentru tributulu; o prinse indata, si, contra usului tieiei, o duse cu forti'a in cas'a sa. Fratii ei, duoi tineri bravi si robusti, isi ascunsera la inceputu mani'a ce simtiau din caus'a acestui accidentu, si consolau pe parintele loru lingusindu-lu cu prospectulu, ca sor'a loru va poté avé anca onórea de a fi priimita in patulu Sultanului. Intr'aceea ei asteptau numai ocasiunea binevenita, si in urma au irruptu pe neasteptate in cas'a principelui, pe candu acesta se credea siguru si se gasia singuru cu fét'a pe care o rapise; gard'a sa, parte era dusa de acasa, parte era beuta; si ilu strápungu atátu pe elu câtu si pe sor'a loru, si ucidu gard'a pén' la cellu din urma omu. Audindu tatalu sultanului despre acésta fapta, si innebusindu resimtiemintulu seu de indignatiune, declará ca cercassianii bine au facutu ca au punitu pe unu omu, care contra usului tieiei a cutediatu a rapí o vergine si a o duce cu forti'a la cas'a sa. Intr'aceea móre Sultanulu Selim Ghirai, si-i remane succesoru fiiulu seu cellu mai mare cu numele Devlet Ghirai, pe care nu presté multu dupa aceea l-a detronatu Marele Sultanu si l-a tramisu in esiliu la Chios. Fratele cellu mai tineru si succesorele acestui-a, cu numele Caplanu Ghirai, a obtienutu permissiunea de la curtea ottomana, de a esf' la lupta contra cercassianiloru cu optu-dieci de mii de Tatari, si ai amenintia cu destructiune totale. Caplanu Ghirai trecundu Donulu, i se allaturara cinci-dieci de mii de cubani. Principele de Caburta, audindu de acésta irruptiune, se retrage cu siepte mii infanteria si trei sute cavaleria pe vervulu unui munte inaltu, incungiuratu de ruinele unei mari si vechi cetati, si se fortifica aici, implendu crepaturele muriloru cu

câte-va truppe in ajutoriu, ataca de nou pe Cercassiani, și dupa mai multe lupte, sustienute cu schimbatióse successe, ocupa ce-

pietre, arbori mari si bolovani de pamentu. Caplanu Ghirai vedea bine marea difficultate de a ataca acestu munte, care nu avé decátu unu singuru locu de intrare, si tramite unu nunciu la principele de Cabarta se-i spuna ca : Sultanulu are de cugetu se faca una espeditiune contra Usbeghianiloru, si ca i cere trei mii de cercassiani intr'ajutoriu; afara de acést'a, ilu róga se vina in josu din munte, fiindu ca are se i vorbésca ceva in persóna. Cabartanulu pricepù stratagem'a inimicului si respunse nunciului, se mérga se spuna domnului seu, ca pentru momentu nu póte se se dea josu din munte, fiindu ca suffere de unu accessu violentu de podagra, dər' indata ce-i va fi mai bine, si multu in trei dile, pe calu ori in lectica (caru de care au ei cu duóe róte), va merge se faca curtenire Sultanului. Dupa ce se departá nunciulu, Cabartanul 'si adună cercassianii sei, si le adressá urmatóriele cuvente : « . . . Ce « cugetati, compatriotiloru, despre starea presenta a lucrurilor nóstre? Credeti óre « ca é bine, cá se ne damu sclavi in eatusiele Sultanului, si se ne lassamu a ne ma- « celari pe noi, ér' pe sociele si pe fiii nostri se-i duca in sclavia perpetua? séu ca « voiti mai bine a invinge ori a muri? Murindu cu totii, vomu scapa cellu pucinu « de spectacolulu abominabile, de a vedé cumu tiranulu isi vérsa furi'a asupr'a nó- « stra; ér' invingéndu, resultatulu va fi, ca cu una singura lovitura vomu scapa de « crudelitaea insupportabile a Tatariloru ». Respunsulu loru unanimu a fostu : « Mu- « rimu mái bine cu totii, de catu se ne damu in man'a inimicului ». Dupa aceea i ob- « ligá a tiené tare si vertosu la resolutiunea ce au luatú . si, dupa datiná, i jurá pe « sabia si arm'a loru. Dupa ce a facutu acestea, Cabartanulu anca in aceeași séra « tramite pe unulu din omenii sei la Chanulu, se-i spuna, ca : podagr'a i este acumu « mái supportabile, si ca voiesce in diu'a urmatoria a-i face visit'a dimpreuna cu be- « tranii armatei sale, si a i se suppone cu tóta umilinti'a. Caplanu Ghirai transportatu « de acésta scire imbucuratória, ordiná a lasa liberu caii se pasca la campu, si se re- « solvi a-si petrece tóta nóptea fara grige. Cercassianii intielegéndu celle ce se petrecu « in ordele Tatariloru, se punu si facu din scorti'a arboriloru nisce fasce mici, le ungu « bine cu resina, le léga de códele cailoru loru, si apoi in tacerea cea mai mare i méná « péné intre corturile (*) Tatariloru, si aici le aprindu fascele si dau cale cailoru. Caii « parte pentru lumin'a focului, dar' mai vertosu pentru durerea ce simtiau in códa, de- « vinu dintr'odata furiosi, si cá selbatici fugu si alérga cátu potu in tóte partile, si, « fiindu nóptea intunecósa, se amesteca cu una multime infinita de cai tataresci, cari, « la acestu spectaclu vinu si ei in turbare, rumpu caestre si strénguri, si fugu si al- « lérga cu mare tumultu in tóte partile. In acésta rumóre Tatarii se destépta, dar nu « vedu nici nu audu alta decatu o flacara intinsa suflandu de la unu capu alu campu- « lui péné la celalaltu; cáci de frica, ori de intunereculu noptiei, ei nu vedeau caii; si « credeau ca focu a cadiutu din ceriu; si mai antaiu infanteri'a a inceputu a fugí cá « nebunii in cea mai mare disordine. Vediendu Cercassianii acést'a, si-aranca tóte ar- « mele, lasandu-se numai cu sabiele, si taia cu aceste totu ce gasescu in cale pene in

(*) Cortu în limb'a cercassiana se dice Cosiu.

tatile Giuliki (34), Sues, Adana, Kaisarie si Antab. Caietbai pricepù astuti'a lui Baiazetu, si vedea ca acesta are intențiunea de a-lu slabí cu armele altui-a, fara cá elu se cutedie a hasarda ceva ; asia

reversatulu dilei urmatórie, candu se vediù ca acest'a a fostu mai multu unu macellu decâtu o lupta. Dupa ce s'a facutu diua, cercassianii au adunatu aprópe unasuta-mii de cai de ai inimicului, si cu perdere abia de cincí ómeni, s'au intorsu in triumfu la munte inderetru. De alta parte, Tatarii cubani, cari numai constrinsi au urmatu Sultanului, si cari péné acumu traisera in strinsa amicitia cu cercassianii, se arunca asupr'a Tatariloru dissipati, si duóe dile in continuu au taiatu la ei cu sabiele. Caplan Chirai cu vre-o cati-va ómeni ai sei scapa si fuge în Crimea, lasandu vre-o patru-dieci mii morti dupa sine, si restulu armatei sale dispersu in tóte partile. Dupa acésta, a fostu acusatú la curtea de Constantinopole pentru nebuñesc'a si imprudent'a sa intreprindere ; iar curtea l-a destituitu apoi din dignitatea sa, si l-a tramisu in esiliu la Ianopole, cetate in Misi'a. In loculu seu a fostu numitu Chanu, Devlet Ghirai, care era esilatu in Chios, si care comandase truppele tatarice in batai'a din urma cu Rusii.

In ce valóre stau cercassianii la Turci, se póte judeca din pretiulu cu care negutatorii de sclavi vendu pe captivii lorú. Ei punu pe cercassiani in loculu primu, fiindu ca verginile lorú sunt mai frumóse cá ale altorú-a ; ele au unu trupu mai proportiunatu si mai bine formatu ; sunt capabile de instructiune, si sunt fôrte modeste ; si tinerii lorú, precumu se crede, sunt mai ingeniosi si mai inteligenti, cumu si capabili a se face cei mai buni artisti. Dupa cercassiani, in catu pentru pretiu, urméza immediatu Polonii, apoi Abassianii ; dupa aceea Rusii, fiindu ca au corpu robustu si potú indura labórea cea mai fatigiósa, pentru care calitati ei se trimitu de matrosi la galerele marelui sultanu ; apoi urméza Cosacii, apoi Georgianii, si in urma Mingrelianii. Pe Germani, Unguri si Venetiani (pe cari in generalu i numescu cu numele collectivu de Ifrenki), i tienu incapabili de ori-ce lucru mai greu, din cauza ca sunt facuti slabi cá femeiele ; ér pe femeiele acestorú-a le tienu incapabile de deliciele ce se astépta de la acestu sexu, din cauza ca carnea lorú é pré dura. Asià, déca din tóte aceste popóra aru aduce negutatorii in piatia sclavi de aceeași etate, frumusetia, si robustime, unu cercassianu, barbatu ori femeia, s'ar vindé cu un'a miie galbeni imperiali ; unu Polonu cu siese sute ; unu Abassianu cu cincí sute ; unu Russu séu Cozacu cu patru sute ; unu Mingrelianu cu doue-sute-si-cincí-dieci ; unu Germanu adeca Ifrencu cu pretiu totu mai scadiutu. In Egiptu, Cercassianii si Abassianii se vendu cu pretiu indoitu, fiindu ca aici ei singuri succedu in drepturile si proprietatea domnului lorú, si anca cu escluderea totale a fiiloru legitimi. Adeveratu ca acestu usu este in contra preceptelorú Coranului, dar egiptianii totusi ilu sustienu din acea singulara si superstitiósá parere, ca Ioseph. pe candu era sclavu in Egiptu, a rugatu pe Dumnedieu, cá acestu poporu se fia in perpetuu suppusu sclaviloru ; ceea ce prin secretulu judetiu alu lui Dumnedieu, cu timpu a si urmatu.

(34) *Giuleki*. Acésta si celelalta ce urméza, sunt cetati in Siri'a. Elle tóte, afara de Giuleki, au remasu necunoscuté caletoriloru europeni in Orientu.

face si elu assemenea, si intrebuintiéza chiar acelasiu midi-locu, punendu in contra lui Olaidevlet pe vecinulu seu Kiorshah. Acesti doi mici principi, adjutati de cei doi mari Sultani, s'au luptatu unulu cu altulu lungu timpu cu succesu dubiosu, in câtu era greu a determina, care d'in doi avea de aici folosu. De aci a urmatu, ca aceste tieri acumu erau suppose Cercassianiloru, acumu Turciloru.

ESPEDITIUNEA LUI BAIAZETU IN CERCASS'A

XVI. De aci a vediutu Baiazetu, ca dominatiunea Cercassianiloru in Egiptu nu se pôte resturna prin arme, nici acestu infloritoriu imperiu nu se pôte cuceri, pênê candu nu se va devasta Cercassi'a, si nu se va inchide calea, prin care in toti anii se strecóra de aici atât-te popóra in Egiptu. Pentru aceea face la aparentia pace cu Sultanolu Egiptului, isi chiama truppele inderetru, si la anulu Hegirei 889 in lun'a Gemaziul-ochir nevalesce pe neasteptate in Cercassi'a, inunda tóta tiér'a, iea cu sine unu numeru mare de captivi, si inchide cu castelle passurile muntiloru (35) ce o incongióra, cá asia locuitorii se nu pôta esi nici-de-cumu d'intr'ensa. Inchisa cu modulu acest'a scol'a de sementia a soldatiloru, Caietbai, care vedea ca puterile sale scadu d'in dt in dt, ér celle alle inimiculuiu totu crescu, se dîce ca d'in superare a caditu bolnavu, si puçinu dupa aceea a si muritu.

ALTE ESPEDITIUNI ALE LUI BAIAZETU

XVII. In acellasiu anu móre Abdullah, fiulu lui Baiazetu, principele Iconiei. In anulu Hegirei 890, tramite una armata in Moldavi'a, si flagellá pe locuitori in modulu cellu mai crudelu; ér in anulu urmatoriu suppué d'in nou pe rebellii d'in tiérr'a Varsak.

BIAZETU DA ADJUTORIU MAURILORU DIN SPANIA

XVIII. Pe candu trebile imperiului ottomanu erau in flóre si ste-teau bine in Orientu, pe atunci religiunea mahomedana sufferi una

(35) *Muntiloru.* Asta-dí se numescu muntii de Erssirum, Demirkapu si Derbend, a-deca port'a séu passulu de ferru, unde Tomiris regin'a Scithiei a amegitu si atrasu pe Cyrus regele Persiei, si, precumu se dice, l-a nimicitu dimpreuna cu tóta armat'a sa.

A. 889

I. C. 1448

A. 890

I. C. 1485

lovitura fatale in regatul Endelos (36). Dupa multe succumbere, Musulmanii au fostu espulsi de acolo de preste totu loculu, si martirati, si constrinsi de a-si abjura religiunea. In acésta lamentabile stare, trimitu delegati la Baiazetu, cá se-lu informeze despre furi'a si crudelitatea Spanioliloru, si se-i céra ajutoriu cá de la unulu care este capulu lunei mahomedane. Baiazetu se aréta gat'a a le asculta rugarea, si spre a-si implini promissiunea, trinite in vér'a urmatória una flóta grandiósa in marea mediteranëa sub comanda lui Kiemal Ali Pasia; care bate flot'a crestiniloru, devastéza insul'a Malta, si dupa ce préda costele maritime alle Spaniei si Italiei, se întórce acasa incarcatu cu spoliatiuni.

A. 891
I. C. 1486

SUPPUNE BOSNIA SI CROATI'A

XIX. Baiazetu animatu de aceste succese, se resolvì a-si mai cerca odata fortun'a contra christianiloru; si in anulu Hegirei 894 trinite pe generalulu Iacub cu armata in Croati'a si Bosni'a, cá se suppuna acolo totu ce se mai oppunea anca potestatiei osmanice. Dupa ce acesta cucerise degià mai multe cetati, si percurse in triumfu tóta tier'a, in urma intimpina pe crestinii inarmati, si batendu-i intr'una lupta memorabile, prinde d'in ei mai multi nobili, si-i trinite d'impreuna cu comandantele loru, General-Iami (37), cá captivi, la imperatulu. In acellasiu anu Baiazetu 'si marità pe fia sa dupa Ahmedu Mirssa (38) Ogurogli (39).

A. 891
I. C. 1489

(36) *Endelos*. Andalusi'a. Cu acestu nume se numesce la Turcii vechi tóta Spani'a care cadiuse sub dominatiunea Mauriloru, póte din cauza ca prim'a provincia. care o au ocupatu, purtá acestu nume. Asta-di Turcii distingu cá si noi Spani'a in duóe parti, adeca: Spani'a propria si Lusitani'a, care din urma si la 'ei se numesce Portugali'a.

(37) *General-Iami*. Acesta é celeberrimulu comite Ion Torquatu, a carui sórte o descriu in modu atátu de diferente scriitorii crestini si turci. Asiá, crestinii dicu, ca ellu in lupt'a acésta a muritu in midi-loculu cellei mai dese mu'timi a inamicului, dar nu cá invinsu, ci ostenitu de victoria; Turcii din contra affirma, ca a fostu prinsu de viiu si trimisu captivu la imperatulu-sultanu. Carui-a se cédu d'in duoi, eu singuru nu sciu.

(38) *Ahmedu Mirssa*. Pronumele de Mirssa aréta destulu de claru, ca acesta séu a fostu din famili'a regelui de Tibris, séu de vre-o alta origine inalta. Cá-ci de si eti-

ESPEDITIUNILE SALE IN ASIA

A 895

XX. In anul Hegirei 895 móre Sultanulu Iacub, regele d'in Os-serbedgianu ; mórtea acestui-a trase dupa sine perírea a mai mul-

I. C. 1490

mologi'a acestui cuventu nu é cunoscuta(*) (déca cumu-va nu se deriva de la *Mir*, principe, si *Sad* care însémna descendente, provenitoriu din seminti'a protoparintiloru, séu de la *Sade*, liiu); totusi atátu-a é certu si nedisputabile, ca Tatarii nu dau, si nici nu potu da acestu nume altoru-a, decâtu numai unei persóne, care dia timpi imemorabili se trage din familia nobile, si a priimitu vre-o anume hórda prin dreptu de ereditate de la antecésorii sei. Lectorele póte se va mira, cumu s'a potutu conserva memori'a de nobilitate la unu poporu atátu de selhaticu, care pre langa acésta è lip-situ de datinele de politetia si de sciintie, si mai alesu ca este constatatu, ca nici una parte a istoriei nu é atátu de confusa si incurcata cá partea geneologica. Cu tóte aceste, é lucru sciutu si incontestabile, ca nici-unu poporu in lume nu póte enumera nobilimea sa si scar'a antecesoriloru sei mai accuratu cá scithianii. Adeca, la ei é lege sacra si inviolabile, ca nici-unu Tataru, care nu se deriva din celle mai vechi familii de nobili, nu póte purta numele de Mirsa, adeca de nobile, chiar si déca s'ar' fi intemplat, cá elu singuru se fia eliberatu pe intregu poporul de la períre, séu se fia castigatu o lupta degiã perduta, séu se fia facutu fapte de acelea, cari intrecu puterile omenesci; cu atátu mai puçinu póte apoi cá unu *Kassan* séu *Kosiu* (asia numescu ei pe rustici séu familiile ignobile) se aquire prin daruri ori prin bani si avere vre-unu titlu nobilitare. Prin urmare, acelle familie, cari de la inceputu au avutu privilegiulu de nobilitate, acest'a ilu conserva numai singure si pèntru totu-deauna. Familii de aceste sunt abia un'a suta in tóta Scithia. *Krimli*, *Orakogli* si *Orumbetogli*, sunt cele trei mai de frunte. Despre ceatea duóe din urma voiç vorbi mai in josu. *Krimli*, crimeanii, se impartu in duóe linii, cari sunt *Skirinii* si *Mirsa*. Amenduóe se deriva din un'a si aceeași stirpe; totusi, cea d'antaiu se considera mai nobile, din cauza ca ei s'a datu dreptulu de a alegè Chanu prin majoritate de voturi, buna-óra precumu in Germani'a alegerea imperatului é data principiloru electorali. Famili'a acést'a fiindu fórte latita in Crimea, Chanulu instituie patru dintre cei mai betrani cu deplina auctoritate asupra tuturoru celloralalti. Numai acesti patru au puterea de a alege si a confirma pe Chanù; de a decide cauzele; si de a guverna tierr'a: si acésta a loru putere atátu este de mare, in cátu Chanulu, chiar' alesu fiindu, nu póte fi installatu fara invoirea loru, nici nu póte se essercite nici cellu mai micu actu de potestate regale. Totu ce póte elu face in assemenea casu este, ca destituie pe Skirinii obstinati si-se 'i substituie prin altii; cari inse arare-ori contradicu acteloru predecesoriloru sei, dia aceeași familia si stirpe fiindu cu ei. Mai inainte, si pe timpul pe candu erau liberi, ei, dupa mórtea ori esiliulu unui Chanu, alegeau pe unulu din fiii ori fratii acestui-a (dar' tienendu totdeauna la famili'a ginghissiana)

(*) D'Herbelot dice ca cuventulu Mirsa é contrasu din *Emir Sadeh*, ceea ce in limb'a persiana însémna fiu de principe si a fostu in usu mai alesu la famili'a si descendetii lui Tamerlanu; dar asta-di é fórte latitu intre Tatarj. *Tr. Angl.* Acestu cuventu se scrie de altmintrelea si *Imirsa*. *Tr. Germ.*

toru altoru-a, ca ci ea dede ocaziune la terribile sguduirii in acellu imperiu. Baiazetu, cá si regele Egiptului, successoréle lui Caietbai,

si ilu confirmau in acésta dignitate prin peculiari ceremonii. Dar' dupa ce i-au suppusu Turcii, au trebuitu séu se esopere de la curtea ottomana confirmatiunea alesului Chanu alu loru, séu se primésca pe acelu-a pe care ilu tramitea acea curte. Solemnitatile ce le observa la confirmatiunea unui Chanu sunt fórte singulari. Ei au unu covoru vechiu in patru unghiuri, destinat, precumu credu ei, spre acestu usu anca de Ginghischanu, si care asta-di é rosu de timpu si mancatu de molii. In midi-loculu acestui covoru punu pe noulu alessu Chanu, si cu totii in capete descoperite striga cátu le iea gur'a : *Kop tasha*, séu dupa cumu amu dice noi : traiésca la multi ani Chanulu! Apo: patru skirini mai betrani prindu covorulu de patru cornuri, si redica in susu pe Chanu, proclamandu-lu Chanu alu tuturoru Tatariloru. — In cátu pentru Mirsesci, acestia anca au avutu odinióra intinse averi ; asta-di puçini mai traiésca ; s'au stinsu aprópe toti. Cáci sub regimulu lui Selimu II., imperatu alu Turciloru, Mirsescii toti (cu exceptiunea Skiriniloru) s'au revoltatu contra Chanului loru cu numele Menghili Ghirai si l-au detronatu ; dar' la rugarea Skiriniloru érási l-au priimitu si l-au recunoscutu de Chanu alu loru. Chanulu isi propusese a resbuna acésta injuriá si a preveni ori ce rebelliune in viitoriu ; dar' la inceputu isi nebusi resimtiulu, si publicá amnestia generale. Duoi ani in urma a datu o mésa stralucita, la care a invitatu pe toti Mirsesci. La mésa tóte erau in abundantia, si banchetulu tienù péné catra mediulu noptiei, cand Chanulu vediendu ca toti sunt beuti de vinu dulce si de *Boza* (o specie de beutura la Tataru ce se prepara din meu), a lasatu de i-au incarcatu pe cara pentru a-i duce la casele loru ; dar' in cale, soldatii pusi a nume de Chanulu, le-au esitu inainte si, chiar pe candu erau mai amortiti de beutura, i-au uccisu pe toti. Prin acésta lovitura tragica s'a stinsu cu totulu famili'a Mirsesciloru in Crimea, si n'au remasu de cátu acei puçini cari au avutu fericirea de a nu fi atunci la mésa, séu a fi departe din tíera. Dar' celelalte popóra scithice isi au anca pe Mirsescii loru, mai alesu in Budgiacu, care este Besarabi'a anticiloru. Fiiele acestoru Mirsesci nu se marita decátu numai dupa Mirsescu ; dar' fiii loru sunt liberi de a lua si sclave, si baietii loru sunt totu atátu de legitími, cá si candu s'ar' fi nascutu din femeia mirsésca. Sunt curióse riturile ce se observa la incredintiari si la cununii. Dupa ce parintii s'au invoitu la maritisiulu fiiloru loru, tatalu miresei ordina a se face o casutia mica, cu un'a usia care duce in cas'a lui de dormitu, si cu una feréstra atátu de mica, in catu abia póte incapé capulu unui omu. Prin acésta feréstra esta iertatu mirelui a saruta nóptea pe mirés'a sa, si a se consulta cu ea despre chipulu si modulu cumu se fuga amenduoi. Parintii si fratii pandescu cu grige dupa mirésa, pe candu mirele se adopera séu a o fura séu a o duce cu puterea. Cu ocaziuni de acestea vine lucrulu de multe-ori la bataia, dar' numai in pumni séu cárpace, numite *Kamtci* ; si déca se intempla de prindu pe mirele, elu trebuie se se rescumpere cu bani ; ér' déca in asta lupta, mirele póte se ajunga péné la mirésa, elu intra invingétoriu, o iea cu sine, préda tóta mic'a ei locuintia, retiene pentru sine totu ce gasesce acolo, ca dote de mirésa. Fratii ei inse, in societate cu consangeniiloru loru, o urmarescu, si déca o potu prinde inainte de a ajunge la cas'a mirelui,

au fostu mestecati aci ; fiindu ca unulu, cá si cellalaltu, voià a pune man'a pe acellea tieri remase fara domnitoriu. Trompet'a anca nu sunase hine signalulu de bataia , si armatele de ambe partile se incinsesera degiá in lupta. Turcii au remasu victoriosi , si in cursu de siese ani dupa aceea, au petrunsu prin tóte anghiurile Asiei. In urma, dupa multe lupte, in anulu Hegirei 901, tóte acellea tieri , pentru cari s'a batutu pênê acumu Baiazetu si Cercassianii, s'au adnectatu imperiului ottomanu. In anulu Hegirei 902, generalulu turcu Nasubegu, bale pe Rhodiani si le causéza mare stricatiune. Chiar pe acestu timpu Ahmedu Mirssa, a carui fidelitate o cumperase Baiazetu cu siepte ani mai inainte maritandu-si fi'a dupa elu , sub pretestu de venatória, esse d'in Constantinopole, si fuge la Tibris (40) unde a fostu alesu de rege.

A. 901

I. C. 1496

A. 902

I. C. 1497

SE BATE CU VENETIANII IN GRECIA, SI PUNE PÀCE CU TOTI VECINII SEI

XXI. In anulu urmatoriu Baiazetu pune in Constantinopole, aprópe de Eski Seraiu , fundamentele la una Giamie , Spitalu , Teellum

acesta trebe séu se o rescumpere cu bani , séu se o iea fara dote. Dar' indata ce mirés'a a intratu in cas'a mirelui lupt'a incéta si începe ospetiulu. — Despre ficele acestoru Mirsesci se vorbescu minuni si lucruri demne de admiratiune. Candu ajungu etatea nubilitatiei , si au pentru ántáiasi-data cele de luna , ori cátu ar' fi fostu de robuste si sanatóse mai nainte, ele dintr'odata cadu intr'o speçe de bóla lunatica. Parintii se bucura de acést'a, si-si gratuléza unulu altui-a cá de unu lucru ce este celu mai invederatu semnu despre originea loru nobile ; si mam'a anca se acquitta de adulteriu , de care ar' fi pututu fi accusata , déca flic'a sa nu avea acésta indispositiune. Immediatu dupa acésta se face mare ospetiu, la care se invita tóte ficele Mirsesciloru. Er dupa ce s'a terminatu ospetiulu, verginea lunatica trebe sejóce trei dile si trei nopti in continuu la sunétulu unui monochordu (instrumentu despre care anca Pliniu face mentiune), fara a manca , fara a bé, si fara a dormi, pênê in urma cade la pámentu cá mórtá. In diu'a a treia i dau ceva se mance, si suppa din carne de callu se bee ; prin acésta se restauréza pucinu si apoi éراسi o chiama la jocu. Acésta se repete de trei ori, si apoi i trece bol'a ca luata cu mana , si nici ca-i mai vine in tóte dilele vietiei salle.

(39) *Oguragli*. Insemna, fiu de bunu auguru (*), de la *Ogur*, bunu auguru, si *Ogul*, fiu. Dar' insemna si fiu de furu.

(40) *Tibris*. La cesti moderni se numesce Tauris, odinióra capital'a imperiului persianu ; ea se numera asta-di intre cèle mai de frunte cetati alle Persiei.

(*) Séu fiu de bunu omenu, ori de buna sperantia. Si fiu de furu, adeca de lotru, de hotiu, etc. *Tr. Rom.*

Chane (41), și scôla, cari edificiiuri tôte au fostu terminate in optu ani. In anulu Hegirei 905, trece cu unu numeru mare de truppe in Greci'a, si la primulü atacu cuceresce cetatea Ainebacht; in vér'a dupa aceea, in patru alle lunei Muharemu, occupa cetatea Mothone prin assaltu, si cetatea Coroni prin capitulatiune. In anulu Hegirei 907 Ifrengii impresóra cu un'a flota numerósa cetatea Mitilin (42), dar' se retragu, fiindu ca venisera cinci-dieci de galere alle Sultanelui intru ajutoriu obsedatiloru. Totu pe acestu timpu, Baiazetu face pace cu toti vecinii sei (43), si apoi da ordinu, cá soldatii sei, storsi prin atâte espeditiuni hellice, se pauseze, si greútatile martiali de pênê acumu, se le schimbe cu placerile vietiei cetatianesci.

A. 905

I. C. 1499

A. 907

I. C. 1501

SHEITAN KULI INFECTÉZA PE PERSIANI CU ERESIELE SALLE

XXII. Cátu de stricatiósa inse a fostu acésta quiete si pace pentru imperiu, au aretatu destulu de evidentu evenimentele ce s'au petrecutu pe acestu timpu in Asi'a. Sheitanu Kuli (44), unu strigoiu, magicianu, si omu plinu de maiestrii diavolesci, care se tinea as-

(41) *Insémna*: casa de dorere, séu casa de intristare; este unu feliu de spitalu. *Tr. Rom.*

(42) *Mitilin*. Scriitorii crestini dicu ca Mitilen'a a fostu obsediata de o flota francesca. Ceea ce eu bucuros o credü; căci Turcii pe toti europenii occidentali i numescu Ifrenci.

(43) *Toti vecinii sei*. Aci se intiellege pacea incheiata intre Turci si Venetiani prin midi-locirea lui Andrea Gritti, care pe acellu timpu era sclavu in curtea lui Baiazetu. In virtutea acestui tractatu, Turcii au primitu Leucadi'a si Nerisulu, ér Venetianii Cephaloni'a.

(44) *Sheitanu Kuli*. Adeca servulu séu sclavulu lui Satanu, primulü heresiarchu intre muhamedani. Turcii i dau acestu nume, fiindu-ca credu ca a fostu unu magicianu si strigoiu. Persianii din contra, afirma ca a fostu unu omu fórte invetiatu si plinu de spiritulu lui Dumnedieu, si ca nu numai a indreptatu Coranulu, dar' a intaritu doctrinele sale prin minuni, si de aci si-a capetatu de la ei numele de *Sofi* séu *Sophus*, adeca invetiatu. Totu assemenea differintia este la Persiani si la Turci, relativu la istori'a propagarei doctrineloru sale. Căci Persianii dicu, ca: Sofi espulsu de Baiazetu din tierile othmanice, s'a retrasu la Ismail, regele Persiei, unde, sub timpulu cătu s'a ocupatu cu functiunea de preceptore pre langa fiii acestuia, si i-a instruitu mai alesu in matematica. a terminatu correctiunea si genuin'a interpretatiune a Coranului, si a castigatu atátu pe rege cătu si pe cei mai de frunte ai curtiei pentru opiniunea sa. Dar' fiindu-ca pe poporu nu-lu poté trage in partea sa nici prin predice nici prin eshortatiuni, asia a esoperatu de la rege unu mandatu, prin care se dicea ca: toti acei-a cari s'ar' oppune doctrineloru sale, déca sunt avuti, isi perdu tóta averea si

cunsu lungu timpu nu departe de cetatea Beg-Bassar, vedjendu ca poporul simplu, dupa una pace de diece ani, este pofitoriu de lu-

onórea , si déca sunt seraci, isi perdu viéti'a. Persi'a, dicu ei mai departe , a fostu cuprinsa de terróre audindu de acestu edictu, si vedeai locuitorii ei trecúndu in mas- sa in regatele vecine, lasandu-si si avere si bunuri ; chiar precumu in seclulu din- urma Hugenoții fugiau din Franci'a. Regele consternatu de acésta desertiune a su- ditiloru sei, chiamá la sine pe Sofi, si 'i dise, ca : in cátu pentru sine, este convinsu de veritatea doctrineloru sale , dar' nu póte lasa ca pentru acést'a imperiulu se fia despoiatu de locuitorii sei. Sofi la acestea respunse, ca : in acestu casu de necesitate, unde veritatea doctrinei este in collisiune cu binele publicu. lucrulu celu mai natu- rale este a-si lua refugiulu la miracule ; elu are atáta confidentia in Dumnedieu si in profetu , ca-i voru adjuta se faca una minune , prin care va confirma si stabili doctrin'a sa in inimele ignorantiloru. Dupa acésta regele a convocatu din totu impe- riulu pe cei mai invetiati interpreti ai Coranului, care adunandu-se, Sofi le presentá una carte legata, cu foile tóte albe si nescrise anca, si le dise .. « Déca mai dubitati anca « in doctrina mea, Dumnedieu va confirma adevverulu prin una minune, cá care o- « chi n'au vedjitu si urechi n'au auditu ». Apoi puse cartea nescrisa in scorbura unui arbore betranu, si pre langa ea una alta carte cu Coranulu scrisu asia precumu era péné acumu in úsu. Apoi apertur'a goletatiei, pe unde au pusu acelea carti, o au in- chisu cu cercuri de ferru si o au legatu cu trei sigille, dintre cari unulu a remasu la regele, ér' celelalte duóe la partea contraria. Sofi venia in tóte dilele si facea ruga- tiuni sub acestu arbore misteriosu; in urma, la a patru-spre-diecea di, cerú a rumpe sigilele si a se scóte cartile. Atunci s'a vedjitu ca cartea cea cu foile albe s'a gasitu tóta scrisa de la unu capetu péné la celalaltu, si cá consuna intru tóte cu copi'a reve- diuta si corresa de elu ; ér' cartea cea scrisa, adeca copi'a vechia, era cu totulu stórta, si numai marginile remasessera neatínse. La vederea acésta, tóta adunarea strigá : *Allah, Allah!* Dumnedieule, Dumnedieule ! Si indata îmbrácosiara doctrin'a lui Sofi cá unica adevverata si afara de tóta suspiciunea ; ér' copiele cele vechi ale Coranului tóte le-au adunatu si le-au aruncatu in focu, facéndu-si nuóe copii din acésta carte a minuniloru. Pre langa acésta ; au schimbatu si scrisórea. Cáci pe candu copiele ce- le vechi de péné acumu ale Coranului erau scrise cu litterele numite *Naschi* (ceea ee la Turci se conserva anca si asta-di, pe atúnci Sofi ordiná ca tóte esemplarielu Co- ranului se se transcrie cu lițterele numite *Talik*, spre a poté face distinctiune între copiele celle genuine si cele false (*):

Astfelu descriu Persianii acésta istoria. Se vedemu acumu, ce dicu Turci. Ei dau cu totulu alta colóre acestei istorióre, si dicu ca : Sheitanu Kuli sub timpulu cátu a fostu preceptore pre langa filii lui Ismail, regele Persiei, pre celu mai tineru dintre ei (i-amu uitatu numele, cáci multe lucruri trebe se le scriu numai dupe cumu me adjuta memori'a, fiindu ca notitielu ce 'mi facusemu dupa narratiunile o- rali alle unoru turci eruditi si din alte documente, sórtea invidiósá tóte mi le-a rapitu), ilu ducea adese-ori intr'o padure, si acolo i aretá unu arbore vechiu, reco- medandu-i a-lu tiené bine minte, si déca odata tatulu seu l-ar' întreba, se-i numé-

(*) Sub *genuine* intiellege cele nuóe si sub *false* cele vechi. *Tr. Rom.*

cruri nuóe, a începutu la anulu Hegirei 916 a propaga erezí'a sa in Koran, premeditata de lungu timpu mai nainte; o sustienea prin

A. 916
I. C. 1510

sca unu arbore, se nu arete pe altulu decâtu pe acesta. In acestu arbore, dicu Turcii mai departe, au pusu elu cu unu anu mai inainte una carte a Coranului, asia precum ilu corresese elu insusi, si scrisu in littere necunoscute péné acumu, dar' fórte elegante, si pre langa elu una alta carte, copia simpla din Alcoranulu vechiu, maculatu, rasu, stersu si desfiguratu cu totulu. Goletatea acestui arbore era prin natura séu prin artea magica a lui Sofi atátu de bine inchisa, in cátu pe dinafara nu se potea observa nici cea mai mica urma de crepatura. Candu apoi in urma si cu timpu, Sofi a fostu infruntatu de catra Ismail pentru rebelliunea ce a escitatu in poporu cu doctrinele sale, acesta s'a folositu de ocaziune, si luandu-si refugiulu la insielatiunea sa premeditata, se offeri regelui a confirma doctrin'a sa prin unu miraclu. Regele se invoii, si primindu offerirea, conchiemá un'a multime de ómeni spre a fi presenti la vederea miracului. Conditiiunile au fostu cele urmatórie: déca veritatea doctrineloru sale va fi confirmata prin unu miraclu, atunci totu omulu, fara esceptiune, è detoriu a le primi, ér' déca nu, atunci mórte se fla respilat'a lui Sheitanu Kuli, cá unui-a care a insielatu poporulu. Nesuppunendu niine vre-o fraudá, toti s'au invoitu in aceste conditiiuni, si asia regele, insocitu de unu mare numeru de invetiati si de poporulu intregu, merge afara la padure. Impostorulu se adresséza insusi catra regele, si pentru cá se previna ori ce suspiciune de franda, i disé: se demande celui mai tineru principe, fiu alu seu, se-i arete unu arbore, care-i va placea lui. Aprob andu atátu regele cátu si poporulu acésta propunere, disé regele catra fiulu seu: aréta-mi tu dar' unu arbore óre-care in acésta padure. Junele principe a facutu, precumu a fostu invetiatu, si aréta chiar arborele cu fraud'a. Sheitanu scóse immediatu astupusiulu de la scorbúr'a arborelui, si pune in elu cartea necrisa si vechiulu Coranu, precumu disesemu mai in susu, si dupa ce a simulatu una rugatiune de ipocritu, lasa amenduoe acolo, si lasa a se inchide vacuitatea cu cercuri de ferru si a se lega cu sigille. La patru-spre-diece dile, poporulu éراسi se aduna in giurulu arborelui, si aci impositorulu (cu manile gole si cu rugatiunile sale pentru a departa ori ce suspitiune) se apropia de arbore. atíngs scorbúr'a, petrunde cu manile in ea, si scóse cartile, dar' nu cele duo'e puse in urma, ci celelalte duo'e puse de mai nainte. Le aréta poporului, si ilu întreba: déca acestea sunt cartile, cari la vederea ochiloru sei le-a pusu in acestu arbore? Si fiindu cá legatur'a si form'a esterióra correspundeá cu tóta esacititatea, poporulu respunse: acelea sunt. Dupe aceea dandu-le in mana la spectatori vediura ca cartea cu foile albe a impostorelui este scrisa cu littere fórte elegante, si comparandu-o cu noulu Coranu alu lui Sofi, a gasitu ca este in perfecta consonantia cu acest'a. Atunci unu strigatu se redicá *Asiss Allah!* laudatu fia Dumnedieu! Er' vechiulu Coranu, vediendu-lu totu maculatu cu tinta, esclamara din tóte puterile: *Hak Allah! Subhan Allah!* Dumnedieule dreptu! Dumnedieule bune! Si acumu, spre a sterge pentru totu-deauna ori ce suspitiune de fraudá, Sofi, asia dicu Turcii, a farmecatu pe Ismail cu magiciele sale, in cátu acesta a datu ordinu, se se arda arborele numai de cátu, sub pretestu de a preveni poporulu de la ori ce adoratiune superstitiósá a celui arbore. Cu modulu ace-

minuni, si farmecă cu acestea pe vulgulu credulu intr'atâtu, in câtu in urma a fostu in stare a scôte la campu una armata intréga de assecli ai sei. Baiazetu tramite immediatu pe Ali Pasia cu trupele necesarie spre a sparge acele tumulte seditiöse. Acesta invingându

s't'a — dicu Turcii — a propagatu impostorulu religiunea sa la Persiani. Dela acestu timpu datéza disput'a cea vehementa intre Turci si Persiani despre religiune. Punctulu principale pre langa care se inverte disput'a loru este, ca Persianii blastema din tôte puterile pe trel descendentii si successorii ai lui Mahomedu, pe *Ebrubekir*, *Omer* si *Osmanu*, si i numescu impostori, falsificatori si furi, si nu recunosc de adeveratulu succesoru alu lui Mahomedu de câtu numai pe Ali, care, precumu ei affirma, au fostu ucisu de rivalii sei intr'o Giamia. Turcii din contra, recunosc pe toti patru de successorii legitimi ai profetului, si le conserva 'acelasiu respectu si reverintia memoriei dupa mórtea loru. Una alta cauza de cërta religiösa intre aceste duöe popora este, ca Turcii indata ce se scöla diminéti'a din patu si inainte de a-si face 'alu loru *Sabah Nemasu*, suntu obligati, dupa legea loru, a 'si spala piciórele cu apa, si a le freca si şterge bine inainte de a-si pune ale loru *Mest* adeca papucii séu pantofii. Persianii din contra, tienu ca è de adjunsu ca cine-va la sculatulu din patu se-si frece numai piciórele, si ori ce alta spalare este superflua. Ori câtu de mica si neinsemnata s'ar' paré acésta cërta, ea totusi in consecentiele sale è de mare insemnate, căci prin acésta Turcii si Persianii se considera unii pe altii de cei mai mari inimizii, si li se da ocaziune de a-si face unii altoru-a cele mai amare imputari, reprobatiuni si injurii. Turcii numescu pe Persiani, blasfemati, impii, infideli, Kizilbashi séu Capiroşi (*), si dicu ca sunt mai rei de câtu crestinii. Persianii éraşi la rendulu loru, dau inderetru Turciloru tôte aceste epitetu de injuria si oprobriu. Inimicitia intre aceste duöe popöra atâtu este de mare, in câtu Turcii credu firmu, ca pentru totu inamiculu de alta religiune (cu care stau in alta relatiune de câtu cu Persianii); pe care i au omoritu, Dumnedieu le conserva buna remuneratiune pëntu acestu alu loru servitiu; dar' in comparatiune cu acést'a, unu Persianu omoritu este egal cu siepte-dieci de crestini. De aci ne potemu esplica si formalitatile ce le observa intre sine aceste duöe popöra candu isi tramitu unulu la altulu delegati. Candu regele Persiei tramite la imperatulu turcescu unu delegatu, atunci acesta intre alte daruri presentu Sultanulu mai ántáiu Coranulu, cá si candu ar' voi se dica ca Sultanulu si Turcii se respecte veritatea acestei legi si se o urmeze cá singura cea adeverata. Er' Sultanulu din partea sa, dupa ce a primitu in audientia pe delegatulu persianu, si a lasatu a i se ceti registrulu séu list'a de daruri prin Reisul Kiuttab (de comunu Reis Efendi séu mare-cancellariu), candu acesta ajunge cu cetirea la numele de Coranu, iea si elu in mana Coranulu seu de pe unu pultu ce este in apropiare, ilu saruta, si apoi éraşi ilu pune cu tóta reverintia la locul unde a fostu mai nainte: prin acésta solemnitate silentiösa, elu vre se arate veritatea Coranulu seu si falsitatea Coranulu Persianiloru.

(*) Fiindu-ca pörta turbanu rosiu. *Tr. Rom.*

pe impostorulu, ilu constringe a se refugia la Ismail (45) Schah (46), unde inse gasi mai multa libertate de a-si lati veninulu, si seduce atâtu pe regele câtu si pe intregu poporulu de la calea cea adevrata a Koranului.

BAIAZETU SE RESOLVE A DA IMPERIULU FIIULUI SEU ACHMEDU

XXIII. Chiar pe acestu timpu, candu Baiazetu in midi-loculu pazei se tavalia in placerile lumesci, simtindu elu ca se apropia greutatile etatiei betranesci, si tormentatu de acutele dureri de gutta in mâni (47), care si-o contrasse prin necumpetulu seu, veni la idea de a imita esemplulu avului seu, si a abdica de buna voia la tronul. Spre acestu scopu, chiamà la sine pe Achmedu, fiulu seu cellu mai mare, pe care ilu pusesse guvernatore in Koni, si ilu declarà de erede alu imperiului; ér' in câtu pentru sine, dîse: ca viéti'a ce o mai are,

(45) Ismail a fostu fiulu lui Sheik Haidar, a carui mama a fostu fiia a lui Ussunhasan, primulu Sultanu din dinasti'a Turcomaniloru, numiti Baianduriani séu oui albe. Haidar este unulu din pronumile lui Ali, si insémna Leu. De aci famili'a lui Sheik Haidar pretinde a-si deriva origine din Ali prin alu doilea fiu alu acestui-a numitu Husein. Haidar si-a perdutu viéti'a intr'una bataia cu regele de Shirvan; si dupa aceea, acésta familia. care era fórte numerósa, s'a perdutu si stinsu mai cu totul. Dar' Ismail, unulu din fii sei, a scapatu; si acest'a a fundatu dupa aceea dinasti'a de asta-di, care domnesce de prezentu in Persi'a sub supranumele de Sophi. Persianii dicu, éa Haidar a fostu cellu d'antaiu care a inventatu turbanulu rosu cu doue-spre-diece cretie in giurulu capului, si a facutu ca totu poporulu seu se pórté assemenea turbanu; care in limb'a persieana se numesce Haidar-Tag, séu corón'a lui Haidar. De aci vine si aceea, ca Turcii numesce pe Persiani *Kissilbasch* séu capete rosie. *Tr. Angl.*

Mai trebe sciutu, ca intre Turcomani au fostu doue dinastie, d'intre cari un'a se numia *Ak-Koiunli* óie alba, ér' cealalta *Kara-Koiunli* séu óie négra. *Tr. Germ.*

(46) *Ismail Shah*. Regele Persiei, contimpuranu cu Baiazetu. Inimicu incarnatu si perpetuu alu casei osmanice. Omu fórte geniale, si care pentru eminentele sale sciintie s'a numeratu intre cei mai eruditi principi; si probabilmente chiar pentru acést'a i s'a datu supranumele de *Sofi*, adeca sapientu (*).

(47) *Gutta in mani*. Crestinii dicu ca Baiazetu a fostu lovitu de gutta in picioére. Póte ca si unulu si altulu are dreptu, flindu ca acésta bóla ataca in generalu cam deodata si manile si picioérelé.

(*) Acesta a fostu fundatorele familiei regesci de asta-di in Persi'a, si de la elu a conservatu acesti regi numele de Mare-Sofi péné asta-di. Vedi mai pe largu not'a additionalé mai in susu la §. XXII. *Tr. Angl.*

vre se o petróca în retragere la Magnesia, locu unde si avulu seu a traitu în singuratale.

SELIMU SE OPPUNE, DAR' REMANE BATUTU

XXIV. Dar' fiindu-ca elu si-a descoperitu intentiunea mai înainte de ce si-ar' fi castigatu pe mai marii tieriei, si i-ar' fi attrasu în partea lui Achmedu, asiá lucrulu nu i-a successu precumu ar' fi voitu, ci din contra, ceea ce crediuse ca va fi spre binele seu, s'a întorsu chiar în detrimentulu seu. Că-ci Selimu, care era gubernatore în Trapesund, audîndu de transactiunile aceste, 'si aduna trupele provinciei sale, trece cu ele pontulu euxinu, merge la Adrianopole si, pentru ca se nu instraineze de la sine inimele poporului prin cuventulu de rebelliune, ellu pretindea ca a venit numai spre a-si areta respectulu ce detoresce parintelui seu⁽⁴⁸⁾. De aici merge apoi cu două-dieci de mii de ómeni directu la Constantinopole, în sperantia ca Ienicierii despre cari sciá ca i tienu partea, se voru allatura la elu. Baiazetu inse, care bine pricepea intentiunile fiului seu, 'si aduna trupele căle avea atunci în Constantinopole, merge resolutu contra lui Selimu, si în lun'a Gemaziulu evel, anulu Hegiroi 917, ilu attaca langa unu satu numitu Ogriss nu departe de Ciorlu. Lupt'a era lungu tîmpu dubia; dar' în urma Selimu este invinsu, si constrinsu a lua fug'a. Baiazetu opresce totu omului, de a-lu persecuta, în sperantia, precumu dicea, ca fiulu seu se va cõfregi si-si va veni érase în nunte, convingèndu-se elu d'în acésta bataia parintié-sca, ca Dumnedieu nu incuviintiéza nici-de cumu rebelliunea filorú contra parintiloru lorú. Ér' déca nici de acumu nu ar' vré a se îndrepta, atunci trebe lasatu în vindict'a lui Dumnediu, care nici-o-

A. 917

I C. 1511

(48) *Parintele seu.* Turcii, dupa legea lorú, sunt obligati, cá dupa una lunga absentia, se-si cerceteze patri'a si parintiá deca le sta în putintia. Care neglige acésta, lucrú în contra legeri divine. De aci este la ei proverbiulu: « Care cercetéza patri'a si « parintiá sei la tîmpulu cuvenitu, acelu-a face unu lucru chiar' atatu de mare, cá si « candu ar implini peregrinare religiosa la Mecca ». Pentru aceea, déca unu sclavu ar' cere de la domnulu seu, ca se-i permita a cerceta patri'a sa, domnulu nu póte se-i refuse; séu déca o face, atunci pórtá elu sarcin'a pecatului, ér' nu sclavulu seu. Dér acésta a fostu de la Selimu numai unu pretestu, căci singur'a lui intentiune a fostu detronarea parintelui seu; fiindu-ca se scie ca de la suirea lui Baiazetu pe tronú, Selimu nu-lu cercetase nici macar' odata.

data nu lasa pedepsiti pe fiii rebelli. Cu modulu acest'a, scapa Selimu prin bunetatea parintelui seu, si merge la Varna⁽⁴⁹⁾, si de aici la Kiefe, una cetate maritima in Crime'a tatarica.

BAIAZETU ÉRASI OFFERE CORON'A FIULUI SEU ACHMEDU

XXV. Scapatu de acestu periclu, Baiazetu, care nu cugetà, ca Dumnedieii, ér' nu ómenii⁽⁵⁰⁾ suntu cari impartu corónele, crediù ca nu va mai fi acumu nici-o pedeca, de a da imperiulu aceluia-, carui-a ilu destinase de mai nainte. Asiá mai tramite odata dupa Achemedu, si-i face cunoscutu, ca inamiculu si rivalulu este invinsu si allungatu preste frontariele imperiului; se vina dar si cu invoirea generale se primésca corón'a d'impreuna cu binecuventarea parintelui seu. Dar' Achemedu, care luase in consideratiune mai matura ofertulu parintelui seu, respunse : ca in vanu se ostenesce a-i conferi acésta favore, fiindu ca scie ca nu numai Ienicierii, ci toti mai marii tieréi sunt inclinati lui Selimu, si nu vreu pe altulu imperatu de

(49) *Varna*. Cetate langa marea negra, memorabile pentru batai'a 'in care a ca diutu Vladislau, regele Ungariei si Poloniei (*).

(50) *Nu ómenii* De si Turcii affirma ca, nimica, nici bine, nici reu, nu se póte in-templa fara voi'a lui Dumnedieu, ei totusi asia credu, ca Dumnedieu nu póte se refuse rugatiunea seriósa a unui Mislimanu; cáci, dice Coranulu : « O angeri ! servulu meu » m'a confundatu, io me rusinezu ca nu i-amu implinitu rugatiunea sa ». Dar' sunt duo'e lucruri, cari, dupa doctrin'a loru, nu se potu ajunge prin rugatiuni : profeti'a si imperati'a. Acestea, Dumnedieu nu voiesce a le mai da altui-a, fiindu elle degiá date prin decretulu seu divin, si anume : darulu de profetu é datu lui Mohamedu, si nime altulu dupa elu nu-lu póte avé, ér' imperati'a é data numai casei osmanice ; asia esplica cei mai multi interpreti Coranulu. Si cu modulu acesta subtilulu impostoru s'a pronunsiatu pe sine celu din urma profetu intre toti profetii ; si a stinsu in toti altii. afara de cas'a osmanica, ambitiunea de a adjuge la imperatia, asia in cátu, déca cine-va ar' dice numai in modu ipoteticu : « candu mi-ar' Dumnedieu mie imperati'a, séu darulu de profetu, io asiu face ceea si ceea, » — unulu cá acesta s'ar' considera numai deéátu de unu negatoriu de Dumnediu si apostasiatu de la credinti'a cea adeverata. Unu pecatu acest'a, care nu se póte sterge de cátu prin *Tesdid Iman*, adeca prin reinnoirea credintiei ; ceea ce se face asia, ca nou-convertitululu trebuie se se presente inaintea Imanului adeca a preotului, si in presenti'a a duoi séu trei martori se declare din nou professiunea credintiei sale.

(*) Vedi not'a 39 la Capu IV. din Cartea II. *Tr. Rom.*

câtu numai pe elu : asiá nu fratele , nici rivalulu , ci soldatii lui , cari 'i tienu partea , sunt aceia de cari se teme .

IENICERII NU SUFFERE CA BAIAZETU SE MAI TIENA REGIMULU

XXVI. Baiazetu vediendu , ca Achmedu desaprôba intentiunea sa , si voindu totusi cá pe Selimu se-lu escluda de la tronu pentru insolenti'a sa si pentru immoderat'a sa bóla de a domni , crediù de bine a-si allege alta cale , si a amena pentru altadata esecutarea propusului seu , in sperantia ca i se va da occasiune mai buna pentru acésta . Dar' era un'a difficultate mare la midi-locu ; cumu adeca se-si revóce declaratiunea de abdicare de la tronu ? câci ori ce dice séu face unu Sultanu , la turci se considera atátu de santu (51) , in câtu nu se mai pôte retracta sub nici unu pretextu omenescu . Asia nu-i remase de câtu unu singuru espediente ; adeca , a face pe mai marii tieriei , ca ei se róge pe Achmedu se-si schimbe cugetulu , si se primésca corón'a . Mai marii tieriei din contra , incuragiau pe Ieniceri a tiené partea lui Selimu , pe cari i duceau unde voiau ei , cu atátu mari vertosu , ca Ienicerii insii detestau pe unu imperatu atátu de móle , care tiene pace acumu de diece ani (52) , ér' soldatii

(51) *Atatu de santu*. Intre titlurile celc mai inalte ale Sultanului in loculiu primu este acelu-a cându i se dice : *Siltullah* séu Umbr'a lui Dumnedieu ; ceea ce însemna , a se suppone cu totii edictelor sale , ca si candu ele ar' veni de la Dumnedieu , si nimenui nu este iertatu a li se oppune . Ca proba despre acést'a vreu se reproducu aci unu casu particulariu , ce s'a petrecutu pe timpulu parintelui meu . Candu Mahomedu IV a trecutu cu armat'a sa , in lun'a lui Maiu , in Moldavi'a spre a obsedia cetatea Camieneti , isi aduse aminte ca acumu este chiar pe acelu timpu , candu in Constantinopole se gasescu ceresie cópte ; si fiindu chiar la mésa , intrebà pe marele veziru : cumu de n'a adusu ceresie pe mésa ? Vezirulu tramisse immediatu pe unu Kapudgi Bashi la principele Moldaviei cu ordinulu , ca numai decátu se-i castige ceresie pentru mésa Sultanului . Principele se escusà si dise , ca pe timpulu acesta anca nu sunt ceresie , ele abia se potu capeta in Iuniu . Atunci Kapudgi Bashi replicà : « O ! principe , candu poruncesce ceva imperatulu , atunci nu se cuvine a dice ca « cutare lucru nu este séu nu se pôte face » . Asia principele , cá se-lu faca se-i créda , tramite prin Kapudgi Bashi vre-o cateva ramuri de ciresiu cari abia erau anca in florite . Mahomedu vediendu-le , esclamá : *Ghiaur Vilaieti sovuk imish* , tierile infideliloru sunt reci ! Acésta se pôte interpreta in dóue sensuri : séu reci de la natura , séu unu lucru esecrabile si contrariu religiunei mahomedane .

(52) *Diece ani*. Esperienti'a constanta a probatu , ca pacea si quietea nu sunt folositorie acestui poporu . Si ei , déca nu sunt ocupati cu vre-unu inamicu esternu , se in

dupa pace atât de lunga nimicu nu doriau mai ferbinte că turburari si belluri intestine.

EI RECLAMA PE SELIMU SI-LU ADUCU LA CONSTANTINOPOLE

XXVII. Mai marii tierעי tramitu in secretu scrisori la Selimu, si-i anuncia ca ei toti in unanimitate sunt resoluti a-lu primi de imperatore, si nu voru a suferi ca Baiazetu se abstea de la declaratiunea ce a facutu de a abdica la tronu. Selimu, infricatu pôte de periclulu de mai nainte, refusa la inceputu de a-si da invoirea, si lasa conspiratoriloru a le spune : ca é gat'a a-si varsa sangele pentru ori-care d'intre ei, anca si pentru cellu mai d'in urma soldatu, dar' nu voie-sce a face nici cellu mai micu pasiu contra vointiei parintelui seu, mai alesu ca esperienti'a din urma l-a invetiatu, ca man'a lui Dumnezeu lucra in contra sa. Ienicierii recopëndu acestu respunsu, au tramisu d'in partea loru pe Ssemberekci Bashi (53) la Selimu, ca se lu róge din nou, si se-i sp una ca sunt gat'a a se lega prin juramentu cu totii, ca nu se voru asidia, pênê candu nu-lu voru vedé pe tronu, fia chiar si in contra vointiei parintelui seu. Selimu in urma s'a lasatu invinsu prin acésta promissiune, si pleca de la Kiefe cu vre-o cativa urmasi ai sei; si totu sub pretestulu de mai nainte merge la Constantinopole. Indata ce se lati scirea despre sosirea lui Selimu, Ienicerii se adunara trupe-de-trupe pe strade, si plini de bucuria mersera inaintea lui pênê la Top-Kapù (54). Selimu

torcu cu furi'a loru contra imperatului, si cá racii se mananca unii pe altii. De aici este proverbiulu loru. care dice: *Elharekietul Berekiet*, séu miscarea è fericirea, a-deca : ori-ce schimbare aduce cu sine fericire. Cáci, afara de aceea ca ei au o inclinatiune naturale la rebelliune, de unde apoi urméza ca ei nu potu avé nici-o pace intre sine, dar' chiar si legea loru le demanda a nu tiené lungu pace cu crestinii si cu nici-unu poporu care nu crede in Mahomedu. Una atare pace lunga ar' impedece propagarea religiunei loru, si ar' da ocasiune la rebelliuni intestine permanente. — Se revenimu la cuventulu *diece ani*. Turcii dicu aci puru si simplu *Hall Seman*, a-deca : câtu-va timpu. Eu inse numeru diece ani. Scriitorii crestini sunt de acordu cu Turcii; ei dicu, ca Baiazetu a statu câtu-va timpu pe pace, si ca podagr'a l-a tienutu cá legatu in casa.

(53) *Semberekci Bashi*. Acesta a fostu odinióra superintendentele baterieloru si altoru instrumente de bataia. Semberek însémna machina de spartu pietre, si Bashi, capu directoru, presidente. Asta-di acestu officiu nu mai este in usu.

(54) *Top Kapù*. Dupa etimologia însémna port'a machineloru de bataia. Este in par-

incungiuratu de una banda de acesti soldati, intra in cetate, si trage dreptu la campulu Ieng-ibagece, (55) unde Ienicierii redicassera corturi pentru elu.

RESPUNSULU LUI SELIMU CATRA TRAMISULU PARINTELUI SEU

XXVIII. Baiazetu s'a turburatu, audîndu de aceste lucruri neasceptate și vedîndu ca acî nu pôte face nimica cu puterea, se determinâ a imblandi pe fiulu seu cu cuvinte gentile. Dreptu aceea, in a opt'a dî, pe candu credea ca se va fi stemperatu foculu vehementu alu fiului seu, tramîte dupa Marele Veziru Kodgia-Mustafa Pasia (56), si-lu insarcina a spune in numele seu lui Selimu urmatóriele: « Déca « doresce fiulu meu se me védia, si se aiba binecuventarea mea, « pentru ce intardîa, si nu vine la mine? ér déca prin acésta pro- « cedere a sa, vré numai se-si ascunda intentiunile sale impie, « atunci pentru ce perde atátu-a timpu in vanu? » Vezirulu merge si implinesce insarcinarea, espunendu lui Selimu, cu totu respectulu cuvenitu, porunc'a Sultanului. Selimu intielegea bine curs'a ce-i intindea parintele seu, si raspunde vezirului in termini totu atátu de acuti si ambigu: « Du-te — dîse Vezirului — si spune pa- « rintelui meu ca nu voiescu nici-decumu a nu me suppune porun- « ciloru sale; d'in contra, sunt gata a merge, ori unde m'ar' tra- « mite; dar' ilu rogu, se binevoiesca a me lumina asupra unoru « dubietati, ce apasa inim'a mea in starea presenta a lucrurilor. « Sofi Ogli, (57) unu omu fara insemnetate, sa resculatu in Orientu, « si cu una celeritate surprindietória a facutu progressu atátu de « repede, in câtu devastandu tierile ottomane, au ajunsu cu armele

tea occidentale a cetatiei, pe strad'a cea mare între *Edreni Kapusi*, séu port'a adriano-politana, între *Siltvri Kapusi*, séu pórt'a sillebriana. Pe strad'a acést'a sunt nisce turnuri mari, in cari Turcii tienu pravulu de pusca, si de aici ilu distribuiescu pe la locurile unde au trebuintia.

(55) *Ieng ibagece*. Dupa sensulu originale insémna o gradina nuóa. Este unu spatiu in estindere cam de unu milu; asta-di este liveda unde pascu caii, si se numesce la ei *Ciair*.

(56) *Kodgia Mustafa Pasià*, séu betranulu Mustafa. Acest'a a lasatu a se edifica in Constantinopole un'a casa de cambiu mare de pétra si spatiósa pentru comoditatea comerciantiloru; si care péné in diu'a de asta-di pórt'a numele seu.

(57) *Sofi Ogli*. Ismail regele Persiei.

« sale cucerit6rie p6n6 la Cesarea ; si voi, in locu se ve redicați in-
 « tru aperarea acestoru provincie, stati ca nisce spectatori otiosi la
 « victoriile sale. Si de alta parte, unu Cercassianu (58) obscuru si
 « dupa nume si dupa origine, si care ar' fi trebuitu se se prosterna
 « la armele osmaniloru, a ocupatu nu numai Egiptulu, ci anca si
 « alte mai multe tieri in Syri'a cari odinio6ra erau sub potestatea n6-
 « stra, si le tiene anca si asta-di c6 si candu acelea ar' fi ereditatea
 « sa legitima. La at6tu dispretiu au ajunsu maiestatea imperiului,
 « at6tu de respectata sub antecessorii nostri?! Si acei, cari inainte
 « de a sta sub numele lui Baiazetu au fostu respectati de pop6rale
 « vecine ca eroi invincibili, acumu, totu sub acelasiu nume, sunt
 « insultati si tractati de omeni eff6meiati si inepti la intreprinderi
 « mari! Unde este acumu glori'a sceptrului oliosmanu? Unde 6 dis-
 « ciplin'a militara? Unde zelulu de a propaga credinti'a? Unde ar-
 « tea de a governa? S6 p6te 6re d6ce la noi : ca imperiulu cresce?
 « P6n6 acolo amu ajunsu, in c6tu inimizii se nu se mai t6ma de
 « noi? Ne potemu noi 6re lauda : ca ard6rea soldatiloru nostri odi-
 « ni6ra invincibili, s'a conservatu p6n6 asta-di? Intr'adeveru, ca cu
 « modulu acesta, gloriosii nostri antecessori n'au redicatu nici tro-
 « nuri, nici marginile imperiului nu le-au lat6tu. D6ca consideramu
 « acumu t6te acestea, apoi eu lasu parintelui meu se judece, 6re
 « pctu reman6 fara a fi pedepsiti acei-a, cari s6u prin consimtie-
 « mentulu (59), s6u lasarea, ori neglidenti'a loru, au causatu aceste
 « reutati? Si d6ca aceste coruptiuni nu se voru vindeca curendu
 « si d'in bunu timpu, atunci nu bravurei inimiziloru nostri, ci lenei
 « n6stre proprie, va trebui se adscriemu ruin'a ce se apropia, si
 « care 6ste mai inevitabile a imperiului nostru ».

BAIAZETU ABDICA IN FAVOREA LUI SELIMU, SI SE RETRAGE LA DYMOTICA

XXIX. V6zirulu intornandu la Sultanulu, si aduc6ndu respunsulu
 fiului seu, Baiazetu a replicatu acestea : « Vedu pr6-bine, ca fiulu
 « meu nu are intentiunea de a cerceta pe tatalu seu, ci, cu dreptu

(58) *Unu cercassianu*. Regele Egiptului.

(59) *Consimtiementu*. Perfidulu fiu c6rca aci pretestu spre a detrona pe tatalu seu
 si a-i lua vi6t'a.

« ori fara dreptu , a ocupa imperiulu. Si chiar cériulu anca, lui i l-a « destinat ; despre acést'a m'amu convinsu d'intr'unu visu (60) ce « amu avutu in nóptea trecuta ; amu vediutu adeca , ca soldatii au « pusu coron'a mea pe capulu lui Selimu. Fiindu-ca dar io tienu ca « este lucru impiu de a intreprinde séu a face ceva , ce este contra « vointiei lui Dumnedieu , asia me supunu in tóta umilinti'a pro- « vedintiei divine, si prin acést'a depunu coron'a ; si vreu, si ordinu « ca pe Selimu de adi inainte totu omulu se-lu recunósca de impe- « raçu, si se fia onoratu de toti ». Immediatu dupa acésta, Baiazetu insciintiéza pe Selim despre resolutiunea sa, si-i cere permissiunea de a se poté retrage in viétia privata la Dymotica. Selimu róga pe tatalu seu se remana in palatulu celu nou, ca-ci elu , avendu si regimulu , se indestulesce cu palatulu celu vechiu. Baiazetu inse remane si insiste pre langa cererea sa de mai inainte, dítcându între altele, ca : duóe sabii (61) nu potu incapé nici-odata intr'una si aceeasi téca (62). Asia invinse in urma si cererea i se implini, si luandu cu sine lucrurile cele mai pretióse din camer'a de thesauri, si insoçitu de Iunus Pasia (63) si alti câti-va amici ai sei, se departà din Constantinopole in 18 ale lunei Safer, anulu Hegirei 918.

A. 918

I. C. 1522

SELIMU SE INCORONÉZA

XXX. Selimu cu mai marii tierei pléca inainte, si astépta pe tatalu

(60) *Visu*. Turcii sunt fôrte superstitiosi la visuri. Ei credu ca şuletnlu curatu alu unui musulmanu vede in visu lucrurile de cari trebe se se pazésca. Ei au o carte numita *Vakaa Name* (carte de visuri) séu interpretele visurilor, care o consulta in assemenea casuri. Dar ei dicu : *Diush ghiorende deghiul dur, ghïorunde dur*, adeca : eventulu visului nu depinde de la care l-a visatu, ci de la care l-a interpretatu. De aci, déca cineva dice : amu avutu unu visu asta nópte, toti striga dintr'odata : *chav-ola (*)* !, si prin acést'a credu, ca déca si visulu in sine ar' insemna ceva reu , chiar inse prin acésta strigare, reulu se poté deturna.

(61) *Duóe sabii*. Se pare ca a facutu allusiune la dis'a lui Alexandru celu mare : « Precumu duóe lumini de sóre nu potu incaldí lumea , asiá duoi imperati nu potu governa unu imperiu.

(62) Pe arabicesce, insémna : Elseifani la iadstamassni Gimd vahad. *Tr. Germ.*

(63) *Iunus Pasia*. De la cuventulu ebraicu Iochanan, séu Ion. Totu asiá Ion profetulu la Turci se numesce *Iunús Peigamber*.

(*) Insémna : é bine ; é semnu bunu. *Tr. Germ.*

seu în Kuciuk-Cekmedge (64), distanția de două ore de la Constantinopole. Aici a vorbitu cu elu despre consolidarea Statului, și, că și candu ar' fi voitu a espia inobedenti'a sa trecuta prin present'a sa umilire, a cerutu se-i dea binecuventarea parintiésca. În urma se desparti de tatalu seu, se întórse la palatu, și primi diadem'a imperiale cu tóte solemnitatile usitate.

MOARTEA DE MARTIRU A LUI BAIAZETU

XXXI. Intr'aceea Baiazetu isi continua calea sa mai departe; dar' in pasiu atátu de incetu, in câtu, sub pretestu de indispositiune, mai la totu satulu se opria; ceea ce a suscitatu in fiulu seu suspitiunea, ca elu ar' spera se fia chiamatu la guvernul (carui neyrendu a resignatu) prin chiar propri'a miscare a poporului. Póte acést'a era caus'a, ca elu, departatu abia patru-dieci de mille de la capitala si-a terminatu viéti'a prin una neasceptata mórte de martiru (65). Auddindu Selimu despre mórtea parintelui seu, ordiná numai decátu marelui Veziru si mai-mariloru tieiei, se-i aduca cadavrulu la Constantinopole. Elu insusi imbracatu in vestminte de doliu, la reintórcerea acestoru-a a esitu pedestru pênê afara de cetate, si cu mare pompa, cá in triumfu, petrecu cadavrulu in cetate, si ordiná a'lu immormenta in Giami'a fundata de insusi Baiazetu.

SUCCESSORII SI CALITATILE LUI BAIAZETU

XXXII. Baiazetu a vietjuitu siese-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu patru-dieci-si-duoi (66). Elu au avutu cincii fii: pe Achmedu, Selimu, Shehinshah, Alémshah, si Korkudu, despre a caroru sórte

(64) *Kuciuk-Cekmedge*. Unu micu podu de trasu, care in urma s'a prefacutu in podu stabile, dar' totusi a conservatu numele de micu, pentru a se poté distinge de unu altu podu mai mare. Kuciuk-Cekmedge inse, despre care é vorb'a aci, este una cetate care inainte de acést'a era cunoscuta sub numele de Athyra. Ea este situata pe calea ceea mare ce duce la Adrianopole in distanția de două ore dela Constantinopole, si de siese de la Buiuk-Cekmedge (adeca de la podulu celu mare).

(65) *Mórte de martiru*. De aci se poté deduce, ca nu este fictiune ceea ce Philip Loniceru, pa urm'a lui Antoniu Moenevin, dice despre mórtea lui Baiazetu. Elu (la Tomu I. Partea V. capu 22). dice, ca Baiazetu a fostu ucisu pe cale de man'a unui medicu evreu; cu tóte aceste Turcii nu vreau a confessa nici-de-cumu apriatu acésta fapta.

(66) Tr. Francesu pune cu erróre trei-dieci-si-duoi ani. *Tr. Rom.*

vomu vorbi mai in josu. Déca potemu crede istoriografiloru turci, apoi Baiazetu a fostu unu principe valorosu , activu , si de unu spiritu invincibile chiar si in cele mai mari adversitati, si de una taria corporale, castigata prin esereitiu, atátu de robusta, in câtu puçini erau lui assemenea, si nici unulu nu'lu intrecea. Elu era unu punctualu observatoriu alu legei, si mare patronu alu invetiatiiloru ; in câtu fia-carui din acesti-a nu numai ca-i dá una pensiuone anuale de câte diece Aktce (67), dar' anca avea grati'a de a-lu imbraca cu Softa (68), si a-lu provedé cu cele necesarie pe fie-care dupa conditiunea sa. Elu insusi atátu era de versatu in tóte partile litefaturiloru, in câtu insusi poporulu seu ilu tienea de capu nu numai alu imperiului, ci anca si alu invetiatiiloru. Prin dispositiunile sale séu prin favorabil'a sa fortuna, nu numai ca a melioratu imperiulu osmanu , dar' anca a purtatu belluri glorióse si regaturi vaste a cuceritu. Elu a spendatu mare parte a venituriloru sale intrú ardica-reea de edificiuiri , cari au fostu destinate pentru glori'a lui Dumnedieu (69). Elu lasá a se repara murii cetatiei, ruinati in multe locuri prin unu cutremuru de pamentu ; si pe piati'a caldarariloru (70) lasá a se construi un'a Giamia pompósa si de una architectura admirabile, ér' alt'a in Amasi'a, de si nu atátu de mare, dar' totu atatu de frumósa si eleganta : ne mai memorandu multe Medrese si I-marete , ce au fundatu iu nenumerate locuri. Afara de aceste edificie, destinate servitiului divinu, elu a edificatu aprópe de Osman-dgk pe riulu Kissil-Irmak (71) unu podu de marmure de nóue spre

(67) *Aktce*. Insémna albu, de la traducerea cuventului grecescu *ἀδρον*. O speçie de moneta, cea mai mica si in valóre si in pondu de câtu tóte celelalte (esceptandu diumetafe-pfenigii numiti Mankiri). Una-suta-duóe-dieci de acesti aspri facu unu leu, ér' trei-sute facu unu ducatu venetianu.

(68) A se vedé not'a 30 la Capu IV din Cartea I. *Tr. Rom.*

(69) *Glori'a lui Dumnedieu*. Despre tóte edificiele dedicate lui Dumnedieu , se dice in generalu ca sunt edificate in onórea lui Dumnedieu. *Hak Ioline*, séu in arabicesce *fi Sebülullah* ori *fi Tarikullah*, insémna, in calea Domnului (*).

(70) *Piat'a caldarariloru*. Situatu nu departe de vechiulu palatu , numitu in tim-pulu anticu *Χαλκοπράτης*.

(71) *Kissil-Irmak*. Riulu rosiiu.

(*) Turcii intrebuintiéza totdeauna acésta frasa, candu é vorb'a de Dumnedieu , de religiune, séu de binele publicu. *Tr. Germ.*

diece arcuri, si altulu de pétra taiata totu cu atâte arcuri in provinci'a Sarichan preste riulu Giossui (72).

UNU ESEMPLU SINGULARIU DE PIETATEA SA

XXXIII. Inainte de a purcede mai departe, trebe se mentionezu unu specialu esemplu de pietate a lui Baiazetu, care Turcii ilu tienu demnu de tôte laudele. Se dice adeca, ca in viéti'a sa, tóta pulberea, ce in cursulu espeditiuniloru sale s'a legatu de vestmintele sale, o a strinsu si conservatu cu tóta grigea, si scurtu inainte de a muri, a lasatu cu limba de morte si conjurandu pe toti carii-lu assistau, cá din acea pulbere se arda una mare caramida, si se i-o puna in grópa sub braçiulu dreptu in locu de perina; adaogându ca elu in tóta viéti'a sa a tienutu fôrte multu la acestu Hadis, (73) séu proverbiu: «*Min Igbiratu Cademahu si Sebilwiah, harem Allah'aleih*» «*Enmare*; adeca: «Ale carui picióre sunt batute de pulbere in calea «Domnului, pe acelu-a Dumnedieu ilu va mantui de foculu infer-nului».

(72) *Ghiossui*. Apa de ochi; in sensu metaforicu, lacrimi. Cá si *Ghios Iashi*, umediél'a séu sorgintea ochiloru.

(73) *Hadis*. Acést'a insemnéza propriamente oraclulu unui profetu falsu, care dupa opiniunea Turciloru, se pronuncia in spiritu cu totulu profeticu. Cáci Turcii împartu profetiele din Coranu in duóe parti: un'a divina, séu aceea care o a profetitu Mahomedu, inspiratu de Archangelulu Gavrilu, si acést'a o numescu *Hadisul-Kudus* (*); si alt'a profetica, care insusi Mahomedu din inspiratiune divina o a profetitu, si acést'a la ei se numesce *Hadisun Nebevi*.

(*) Sententie divine. *Tr. Germ.*

Domnitorii in Europ'a, contimporani cu Baiazetu II., au fostu:

In Germani'a: Fridericu IV. de Austri'a, 1439—1493 si Maximilianu III. 1493—1518.

In Angli'a: Eduardu V. 1483; Richardu III. 1483—1485; Enricu VII. 1485—1509; si Enricu VIII. 1509—1546.

In Franci'a: Carolu VIII. 1483—1498.; si Ludovicu XII. 1498—1515. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SELIMU I

ALU NOULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA III.

ACHMEDU REBELLU

I. Selimu, supranumitu Iavus, (1) s'a nascutu la anulu Hegirei 872, pre candu avulu seu Mahomedu era inca in viétia, si tatalu seu

(1) *Iavus*. Sensulu propriu alu acestui cuventu este : *feróce séu selvaticu* si de aceea *passionatu*. S'a datu, precumu se dice. acestu supranume lui Selim, (*) pentru natur'a sa rabiata si tiranica, cu care persecutà nu numai pe criminali ci si pe innocenti, ba chiaru si pe tatalu séu si pe fratii sei, cá si candu i-ar' fi fostu inimici. Se dice despre acestu Sultanu, ca intr'o di a datu ordinu marelui seu Viziru, de a arborã códele de calu la port'a palatului seu, cá semnu de una prossima espeditiune, si de a asiediã corturile intr'unu locu bine accomodatu. Vezirulu isi permise numai intre-barea, ca : in ce locu voiesce Maiestatea Sa se se puna corturile ? ; Selimu in locu de a 'i respunde, lasà immediatu a-i taia capulu. Successorele acestui viziru avu aceeași sórte anca in aceeași di. Dar' alu treilea Veziru, invetiandu d'in esemplulu celoru doi, a pusu corturile spre tóte patru parti alle lumii, si a facutu cu admirabile promptitudene tóte preparativele necesarie la espeditiune. Intrebandu-lu dupa aceea Sultanulu : déca, si in ce locu a facutu preparativele pentru espeditiune ? Vezirulu a respunsu : tóte sunt gata, potemu pleca ori in care parte veti gasi de cuviintia Atunci Sultanulu replicà : « mórtea celoru doi d'ântâiu a salvatu viéti'a celui de a treilea, si mie mi-a datu unu veziru bunu ». Dintre toti atâti imperati ai Turciloru.

(*) *Selm*. insémna, nevinovatu, perfectu, pacificu. *Tr. Germ.* De aci pôte se deriva unguresculu *szelid, szerény*, blandu, modestu, etc. *Tr. Rom.*

Baiazetu Domnu în Amasi'a. Acesta, precumu amu vediutu in capulu precedente, a fostu detronatu, si dupa aceea s'a proclamatu Selimu imperatore alu osmaniloru in 19 ale lunei Safer anulu Hegirei 918, fiindu in etate de 46 de ani. Fratii sei n'au avutu curagiulu de a se oppune acestei procederi, séu pentru ca Selimu avea soldaii in partea sa, séu pentru ca credeau ca astfeliu voru poté îmblandi natur'a sa feroce. Numai Achmedu singuru, care cunoscea pré bine dispositiunea inimei lui Selimu, si sciá ca, péné ce va fi acesta pe tronul, nicaierea nu va poté fi in securitate, se resolvi, in desperatiunea sa, séu de a-lu sterge din cale séu de a muri insusi. Si sedusu de fals'a sperantia, ca unii magnati numai la apparentia ar'tiené partea lui Selimu, si usioru ar' trece in partea sa, aduná tóte trupele din Amasi'a, si cugetandu ca è mai consultu a intra in tierile fratelui seu, se prepará a trece in Europ'a.

ACHMEDU INVINSU SI STRANGULATU

II. Abiá luase Achmedu acésta resolutiune, si indata fù descope-

uniculu Selimu a fostu care, dupa ce ajunse pe tronul, a lasatu se-si rada barb'a; ceea ce este contra preceptelor Coranului si contra usului introdusu Este lege la turci, care ordina ca fiii imperatoru trebe se-si rada barb'a inainte de a ajunge la tronul, ér' dupa aceea se si-o lasa se crésca. Selimu, infruntatu odata de Mufti in modulu celu mai gentile si affabile, ca pentru ce isi rade barb'a, elu respunse : « 'mi radu barb'a, cá vezirii mei se nu aiba de ce me prinde ». Turcii mai dicu anca despre acéstu Sultanu, ca avea totdeauna la sine si purtá, in mana una maciuca scurtá, numitu Topus; si ca, la acést'a ar' fi datu ocasiune urmatóri'a intemplare. Anca pe timpulu parintelui seu, unele provincii invecinate cu Persi'a, respundear acestui imperiu, pentru a sustiene pacea, unu anumitu tributulu anuale de tapete, cé se numiau *Giul*. Murindu parintele seu, gubernatorele acestoru provincii tramite la Selimu se-lu intrebe, déca se mai respunda Persianiloru acestu micu tributulu ori nu? Selimu respunse : « Spuneti aceloru infideli, cu capete rosie, ca tatalu tapetelor a trece cutu din lume, si in loculul lui a venitu tatalu maciucelor ». Frás'a de « tatalu maciucelor », o au imprumutatu Turcii de la Evrei si Arabi, si insémna unu omu care are in abundantia cutare ori cutare lucrul; precumu *Ebul Iman*, insémna tatalu credintiei, séu omu plinu de credintia; *Ebul Sulh*, tatalu pazei, séu omu plinu de pace, omu pacificu; *Altun Babasi*, tatalu aurului, adeca abundante in auru; *Devlet Babasi*, tatalu fericirii, séu omu imbetranitu in onóre. In acéstu sensu, Selimu numesce pe tatalu seu Baiazetu, *Giulgi Babasi*, tatalu tapetelor, fiindu-ca a datu tapete Persianiloru, ér' pe sine se numesce tatalu maciucelor, fiinduca in locu de tapete a destinatu arm'e si maciuc'a. Turcii au o multime de istorii de aceste despre Selimu, pe care inse noi, pentru a scurta, le omitemu.

rita lui Selimu prin spionii sei, pe cari i avea in tóte partile. Spre a innabusi asia dar' acésta flacara, si a surprinde pe fratele seu inainte de ce si-ar' fi potutu aduna tóte trupele sale, trece cu armat'a sa canalulu constantinopolitanu si intra in Asi'a. Achmedu, de si vediu ca planulu seu este prea curendu descoperitu, totusi, fiindu-ca vedea ca trebe séu se invinga séu se móra, se puse in fruntea trupeloru câte isi putu aduna, si merse cu inima a intimpina pe fratele seu la Ieng-ishedir. Lupt'a a fostu un'a dintre cele mai furióse. Achmedu luptá in frunte, si luptá cu eroismu, in câtu nu o data isi readună aripele sale risipite. Dar' in urma, armat'a sa a fostu cutrupita de numerulu mare alu inamicului, si, dupa mari perderi, nimicita cu totul. Cei mai multi voiau mai bine a muri, de câtu a-si lasa loculu pe care ilu apearau; si numai puçini au incercatu a scapa prin fuga. Intre acestia era si Achmedu, dar' a fostu prinsu de viiu, si strangulatu la momentu. Elu este immormentatu in Prus'a.

KORKUD PEDEPSITU CU MOARTE FARA CAUSA

III. Dupa acésta victoria, lasandu Selimu câtu-va timpu de respirare trupeloru sale, descinse cu ele contra fratelui seu Korkud, pe care anca tatalu seu ilu púsesse Domnu in Magnesi'a. Korkud se purtá pëhê acumu cu totu respectulu catra fratele seu, si mai bine ar' fi voitu a sufferi ori ce i-ar' fi dictatu sórtea, de câtu cá se-si spurce manile cu sange de fraticidiu. Dar' vediendu ca umilinti'a si suppunerea nu se respecta, si celú pe care ilu crutiá, insetá dupa sangele seu, se resolvi a nu muri celu puçinu neresbunatu, si merse cu trupele câte le avea sub comand'a sa contra lui Selimu. Dar' Selimu cu armat'a sa bine disciplinata si fórte numerósa, invinse si disperse fórte usioru trupele fratelui seu. In acésta desperata stare, Korkud scapà prin fuga; dar' perasitu de ómenii sei, râtéciá fara servitori si companioni noptea singuru prin cãli neamblate si locuri deserte, ér' diu'a se ascundea prin spelunce intunecóse si orribili. De aci se dicea, ca elu vre a imita esemplulu lui Gemu, (2) se fuga la

(2) *Gemu*. Io credu ca acést'a este numai una ironia din partea Turciloru, de óra-ce se scie bine ca Gemu a fostu omoritu la crestini (*).

(*) A se vedé not'a 20 la capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

crestini si se le c era scutul contra violentiei fratelui seu. Selimu ingriatu ca Korkud fugindu la crestini ar' poté se dea acestoru-a consiliuri desastrose statului osmanic, ordin a ca se caute dupa elu cu mai multa diligentia. In urma, asi a a voitu fatulu seu, c a se 'lu gasésca unu soldatu in cavern'a sa, se'lu scóta de aici si se 'lu duca inaintea lui Selimu. Acesta, fara se-i lase timpu a se defende, de si o cerea cu taria, ilu d ede numai de c atu pe man'a carneficelui (3), care imediatu ilu si strangul a.

**SELIMU INTRA IN PERSIA SI INAINTE DE A INTRA IN LUPTA SE CONSULTA CU
MARELE VEZIRU**

IV. Selimu, dupa ce a nimicitu, precumu amu vediutu, pe rivalii imperiului seu, si a mai curatftu din cale pe unii inimici de casa (4), se intórse cu t ote cugetele sale la cuceriri esterne. Intre toti inimicii sei esterni, celu mai de capetenia era fara dubiu Sultanu Gavri, regele Egiptului, cu care, dupa multe certe, Baiazetu facuse pace. Dar nu era nici securu nici consultu de a-lu attaca, inainte de a invinge si nimici pe Kisilbash Shahi (5) Acest'a daduse destule probe de inimiti'a sa, pentru-că Selimu se se téma, ca p en e candu va fi ocupatu cu trebile in Egiptu, Persianii ar' poté se attace pe osmani si se neval esca in tierile acestoru-a. Inimicitiele intre aceste du oe pop ora erau anca si mai acute, de candu cu schimbarile eretice ce le introdusesese Sheitanu Kuli in Coranu, si cari prin aprobatiunea a insusi regelui infectassera tóta Persi'a, si fecera din acestu poporu inamicu de mórte a toti adeveratii sectatori ai Coranului. Din aceste consideratiuni, Selimu se resolvi a umili pe Persiani inainte de a purcede la alte intreprinderi. Asi a, la anulu Hegirei 920 trece cu

A. 920

I. C. 1514

(3) Ghide, hoheriu, esecutoru, justitiariu etc. *Tr. Rom.*

(4) *Inimici de casa.* Adeca unii servitori mari de curte, cari in secretu tieneau partea lui Baiazetu, si pe cari Selimu i-a pedepsitu cu mórte pe toti.

(5) *Kisilbas Shahi.* Regele Capu-rosiloru. Acesta  e Ismail Sofi, celu mai intieptu si mai invetiatu intre toti regii persiani. Suditii sei l-au numeratu intre santi, bindu ca pe timpulu seu si sub auspici ele salle s'a implinitu reformatiunea in Coranu, precumu amu relatatu intr'o nota mai in susu (*).

(*) A se vedé not'a 42 la capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

una armata numerósa in Asi'a si la Tibris (6), un'a din cetatile principali ale Persiei, intr'unu siesu numitu Cialduran (7), da de armat'a inimica, care nu era mai puçinu numerósa de câtu a sa, apoi indata chiama pe veziri si pe ceialalti officari mai de frunte, si-i consulta ca : ce este de facutu ? Ei toti erau de opiniune, cá se nu se precipite lucrulu ; soldatii sunt fatigati de lung'a cale, si ar' pote se usioreze victori'a inimicului ; pentru aceea, mai bine se se améne batai'a péné la diu'a urmatória, si se se lase armatei timpu de a se reculege. Toti aprobara in unanimitate acésta opiniune , singuru Selimu a fostu in contra, si dise : « Consiliulu ce dati voi, nu este mai « puçinu favorabile inimicului cá n'óue. Au ei nu sunt osteniti de cale « cá si noi ? Eu nu vedu dar', pentru ce se le damu timpu a se reculege, si a se prepara mai bine pentru lupta si a ni se oppune cu « mai multa vigóre. Intr'adeveru, ca acumu vedu gresiél'a cea mare « ce amu facutu, ca nu i-amu attacatu indata candu i-amu vediutu. « Si nu inainte , ci dupa bataia , se ne fimu consultatu de respirarea « necessaria ostirei nóstre.»

APROABA OPINIUNEA LUI PIRI PASIA

V. Dupa ce a disu aceste cuvente, dissólve consiliulu si da ordinu a se prepara la lupta. Si immediatu tramite dupa Defterdarulu (8)

(6) *Tibris*. Puçinu dupa aceea, Persianii au reocupatu acésta cetate, si o tienu péné in diu'a de asta-di.

(7) *Cialduran*. Dupa opiniunea mai multoru-a , acesta este unu siesu spatiosu , cáre se intinde pre sub murii cetatiei Tibris, si pórtu péné asta-di acestu nume. Altii dicu ca este o cetate mica nu departe de Tibris. In sensu etimologicu , insémna un omu care espune ceva lucru la furi, de la verbulu *cialarum* (*), a fura ; de unde apoi deriva *cialdururum*, a face se fure. Asemenea mai insémna anca : a face larma, a ciocani, a face pe cineva se ciocanésca, etc.

(8) *Defterdarulu*. Cuventulu acest'a se deriva dela persiculu *Defter*, comptu séu carte de accompturi, si *dar*, a purta, a tiené ; séu déca place cui-va mai bine, de la grecesculu Διφτέρρα, pelle, pergamentu, ori velinu, pe care se póte scrie. Defterdaratulu este unu officiu fórtu insemnatu la curtea ottomana ; si persón'a care imbraca acésta sarcina , are dispositiunea asupr'a de tóte veniturile esterne. Dara candu pórtu acestu officiu unu secretariu séu *Effendi*, elu nu póte se faca nimica fara consensulu marelui veziru. Din contra, candu unu Pasia cu trei tuguri are acestu officiu . elu póte

(*) Póte de aci se deriva unguresculu *cialni* (csalni) a incela ; *csaló*, incelatoriu, *csalárd* incelatoriu. etc. *Tr. Rom.*

Piri (9) Pasia, care nu luase parte în consiliu, si-Ń cerea opiniunea asupra casului presente. Acesta fora se fia sciutu cugetulu impe-

se iea Tugra cu sine fara scirea vezirului, si se publice fermanulu sub numele seu propriu. Dar' acést'a se intempla fórte arareori, si numai în casulu candu vezirulu este unu omu ignorante si n'are capacitatea pentru astfelu de lucruri; atunci imperatulu si-alege unu omu de incredere si cu auctoritate, pe care-lu insarcina cu administrarea finantielor. Deftedarulu are sub directiunea sa dóue-spre-diece cancelarii, numite *Calem*; aici incurgu tóte veniturile, tributele si vâmurile din totu imperiulu, si de aici se distribuie stipendiile militari; dar tóte aceste în diverse cabinete si sub altu directore séu superintendente. Deftedarulu sta în capulu primulu cabinetu; de aici se dau tóte mandatele atâtú cátrá celelalte cabinete séu cancelarii, câtú si catra totu imperiulu, pentru redicarea tributurilor si vâmurilor. În capulu cabinetulu alu doilea este *Reis Effendi*, séu marele cancellariu alu imperiulu. Alu treilea sta sub *Defter Emini*, care inspecta cartile si accompturile despre tóte veniturile. *Beglúci*, direge cabinetulu alu patruea; de aici se espedescu tóte mandatele catra Pasi, si scrisorile catra pasialicuri, principale si alte auctoritati mai înalte. Alu cincilea sta sub *Rusnamedgi*; aici se pórtá diurnalulu de tóte dílele despre stipendiile ce se platescu în totu imperiulu. În cabinetulu alu sieslea comanda *Bash Muhasebedgi*; acest'a e comptabilulu generalu, si în cabinetulu seu se facu tóte accompturile. Alu sieptelea, sta sub directiunea lui *Anadoli Muhasebedgi*; de acestu cabinetu se tiene administrarea a tóte veniturile asiatiche. Directorele celui de alu optulea este *Charagi Muhasebedgi*; acesta are de a ingriji pentru incasarea tributelor de la evrei si crestini. Alu nóuelea sta sub *Mevkufat*, care are sub dispositiunea sa banii destinati pentru scopuri de pietate. Alu diecelea sta sub directiunea lui *Maliyet Teskeredgi*; aici se administra averile dominiale si alte venituri. Preste alu unu-spre-diecelea este pusu *Mucabeledgi*, carui noi i-amu dice controloru; acest'a pórtá listele despre soldati, si aréta care din ei au muritu séu au devenitu invalidu, cá asia se nu se 'platésca soldu nici mai mare nici mai micu decâtú cumu este numerulu reale alu soldatiloru; elu are duoi adjutori subordinati lui, unulu este *Iata Mucabeledgi*, care pórtá registrulu despre infanteria din totu imperiulu, si celalaltu este *Allu Mucabeledgi*, care tiene în evidentia pe Spahi si pe cealalta cavaleria a imperiulu, precumu si pe ceialalti stipendiari ai Sultanelu, cari sunt dispersi în *Tymar Siiofnet*. În urma capulu celui de alu duoi-spre-diecelea este *Teshrifatci*, séu, cumu i-amu dice noi, primu-ceremoniaru. În tóte cabinetele aceste, mandatele se dau în limb'a turcésca; dar' compturile tóte se redactéza în limb'a persiana cu caractere numite *Kirma*, adeca abreviatuni, pe care numai acelu-a le póte ceti, care é dedatu cu elle; acestea atâtú sunt de concise, în câtú veniturile si spesele annuali din totu imperiulu se potu presenta imperatulu în duodeci-si-patru de pagine. Fia-care directore de cabinetu isi are Kalf'a séu mai vulgaru *Kalifulu* seu; noi i-amu dice secretariu. Cei mai de capetenia între acesti Calfe sunt *Maden Kalfa*; sub inspectiunea acestui-a stau tóte acelea venituri, din cari incurgu apumite si determinate summe, precumu sunt minele, provinciile, cari trebe se aduca unu tributú fixu annuale etc.; si *Ochor Kalfa*, care pórtá compturile asu-

ratului, isi dède opiniunea chiar' dupa placulu acestui-a. « Nu trebe, « dise elu, a espune reputatiunea armeloru osmane la compromissiu- « nea de a se deda inimiculu a ne cauta in fație, si prin acésta a se « invetia mai antaiu se se tiena tare in contra nôstra, si apoi a des- « pretiui eroismulu nostru. Este totdeauna unu bunu auguriu, (10) « déca ataci pe inimicu indata ce l-ai vediutu, si nevalesci asupr'a

pra stalluriloru Sultanului. Afara de aceste cancellarii séu cabineté, mai sunt anca si alte officie, numite *Emanet*, séu cumu amu dice, officie de concedere, din çausa ca, nepotendu face accompturile cu tóta precisiunea, trebe in cele mai multe casuri a se lasa in onestitatea officiariloru. Deftedarulu nu pôte da in numele seu nici-unu mandatu acestoru officiolate, de si elle sunt obligate a si face accompturile lor in cancellari'a sa. Aceste suntu : 1° *Tershane Emîni*, care are inspectiunea asupr'a conștruirii séu repararii bastimenteloru, si asupr'a a totu ce se tiene de navigatiune. 2° *Ghiumruki Emîni*, capu-inspectorulu duaneloru (*). 3° *Sarbehane Emîni* capu imprimeriei de moneta ; acest'a nu è obligatu, cá ceialalti, a tiené accomptu despre perceptiuni si erogatiuni, ci elu cumpera ori iea in arenda aurulu si argintulu crudu sub condițiune de a admistra in thesaurulu publicu atâte séu atâte pungi pe di, si din ce remane dupa aceea, elu are potere de a bate moneta câtu pôte in profitulu seu, 4° *Matpach Emîni*, séu capu-bucatarulu alu marelui Sultanu. 5° *Topchane Nasiri*, superintendente alu tunuriloru si altoru instrumente bellice. 6° *Arpa Emîni*, a-cesta ingrigesce pentru provisiunea necessaria de ordiu la stallele imperatesci, si la subofficiarii de pre langa acestea. 7° *Mubaiadgi*, provisorulu séu cumperatoriulu generale alu victualeloru si beuturiloru. 8° *Shehir Emîni*, officulu acestui-a este a ingrigi cá murii cetatiloru si fortificatiunile se se conserve in stare buna, si se se faca reparaturele necessarie. 9° *Ghiumish Chane Emîni*, care inspecta minele de metalu, si elu seu stringe singuru profitulu ce dau aceste, séu le da in arenda pre langa una certa renta annuale. Pentru a termina, mai observamu, ca dupa marele veziru numai unulu este intre officarii externi de curte, care este mai mare decâtu Deftedarulu, si acest'a este *Kietchudabeg* séu *Kiehaia*, adeca locotenentele marelui veziru, care in rangu urmèza numai decâtu dupa acesta. Din toti banii câtî intra in thesaurulu imperiale, Deftedarulu are a duoe-diecea parte, ceea ce, precumu sciu de siguru din esperientiã, i aduce pe anu celu puçinu duoe-sute-de-mii de thaleri imperiali, din cari da lui Kietchudabeg cinci-dieci de mii. Dar' marele veziru pôte se-si faca cu dreptu si cale pe anu siese-sute-de-mii de thaleri, necomputandu aci darurile ce primescè, si alte maiestrii de ale loru ce intrebuintièza pentru a-si satura lacomi'a insatiabile. A-cesta se ya paré cu totulu incredibile aceloru-a, cari n'au vediutu curtea ottomana ; dar' altminterea voru cugeta acei-a, cari o cunosc mai bine. Inse despre acést'a mai pre largu intr'altu locu (**).

(9) Piri însémna betranu. *Tr. Germ.*

(10) *Bunu auguriu, Ogur*. Turcii credu fôrte tare, ca déca ei incepu mai antaiu atta-

(*) Vameloru. *Tr. Rom.*

(**) Vedi «*Descriptio Moldaviae*» Pars secunda, caput 14, pag. 109 et sequ. *Tr. Rom.*

« lui înainte, de a'si fi potutu deschide bine ochii. Afara de acésta, « déca nu grabesci cu ataculu, te poti teme ca din amênare s'ar' « poté nasce vre-o seditiune in armata. Că-ci trebe se scimu, ca sunt « multi sub stindardulu turcescu, cari de lungu timpu stau in rela- « tiuni de amicitia si de affinitate cu Persianii; si asia este fôrte « possibile, ca déca le lasi timpu se converseze unii cu altii, i voru « seduce, si, precumu vulgulu este inconstante, de si nu voru face « pôte rebelliune publica, dar' de siguru nu se voru bate de câtu cu « unu curagiu dubiosu si (precumu dice proverbiulu) numai din ver- « vulu degeteloru (11) ». Selimu audindu aceste cuvete, esclamá : « Éca in urma, dupa multa dificultate, totusi amu gasitu in armat'a « mea unu omu cu minte si intieleptu; si consiliulu seu imi ajunge « mai multu, de câtu capetele, manile si armele miiloru ce me « incongióra. Intr'adeveru, ca mare perdere a fostu pentru mine si « pentru imperiulu meu, ca acestu omu n'a ocupatu pênê acuma « postul de mare veziru ».

BATE PE PERSIANI SI LE FACE MARI STRICATIUNI

VI. Selimu apróba-consiliulu betranului Pasia', si immediatu da ordinu a incungiura pe inamicu si cetatea, pre langa care se asiediasse, si apoi a ataca acésta armata persiana, care parea a fi pregatita mai multu pentru parada de câtu pentru aপরare. Lupt'a s'a inceputu cu descarcarea tunurilor celoru grele, cu cari dedeau focu trupele europene in arip'a stanga; dar atátu erau de reu asiediate, in câtu glóntiele séu se opriau intr'o culme ce sta chiar in fație, séu treceau fara efectu pe deasupra castreloru persiane. Trupele asiatiche inse, sub comand'a lui Sinan Pasia (12), inaintau in linii in-

culu, victori'a trebe se fia a loru. De aci este proverbiulu la ei : « Care trage mai ántáiu, acel'a é tragatoriu bunu si perfectu ». Dér' in belulu din urma cu Germanii, cei mai buni si mai prudenti generali turci au fostu cu totul de alta opinione.

(11) *Vervulu degeteloru*. Este o frasa turcésca, care va se dica : « a prinde unu lucru cu vervulu manei », in locu de a dice : « a te apuca de unu lucru fara vola ». Ei mai dicu anca : *Harbe Udgi ile virmekji*, adeca, a trage numai de la estremitatea séu de la vervulu lancei; cu acést'a vreu se caracterize pe acei locuitori margineni, cari nu cutédia a face de sine ceva, ci se lasa totdeauna in adjutoriulu altoru-a.

(12) *Sinan Pasia*. Unu generalu fôrte renumitu la Turci. In Constantinopole, cumu intri pre la portulu interioru de catra Pera, se vede unu edificiu grandiosu, construitu

chise contra Persianiloru, si aduceau dupa sine tunurile de campu. Candu s'au apropiatu Sinanu de o puscatura de ei, dède ordinu linieloru prime a se desparti in drépt'a si in stang'a, si a face locu artileriei. Acést'a dandu focu, atât'a stricatiune a facutu in Persiani, in câtu ei, cari mai nainte pareau a forma unu muru, acumu nu semenau a alta de câtu totu a strade si ulitie (13). Rupte cu modulu acest'a linielre inimice, se da signalu a nevali asupr'a loru omu de omu cu sabiele si cu sagetile; prin acést'a diumetate din arip'a stanga a inimicului a fostu batuta. ér' ceealalta diumetate a fostu constrinsa a o lua la fuga. Viediendu Shahulu ca arip'a stanga a Persianiloru este in periclu, lasa arip'a drépta si merge la ceea intr'ad-jutoriu cu celle mai bune truppe ale sale; elu respinge cu bravura pe Turci chiar in momentulu candu acesti-a erau se stinga cu totulu pe cei puçini Persiani cari mai remasessera anca. Selimu de alta parte, observandu ca arip'a sa drépta este fórte strimtorata de multitudinea inimicului, pune trei-spre-diece mii de Ieniceri in cóst'a lui, ordinandu-le a da focu asupr'a inimicului la inceputu numai din departare, si apoi a-lu attaca peptu la peptu cu sabi'a in mana; cá asia, pe candu in foculu luptei voru fi trasu attentionea asupr'a loru, pe atunci ceialalti se aiba timpu a se reculege si a se pune éراس in ordine. Acestu ordinu alu lui Selimu a fostu la momentu esecutatu, si Persianii cu atata fervóre attacati, in câtu la inceputu au trebuitu se se retraga cu incetulu, ér' dupa aceea se prinda la fug'a larga. Persianii din arip'a drépta, sustieneau anca cu bravura atacurile Turciloru; dar' vediendu sórtea celoru din arip'a stanga, si desperandu de a mai poté invinge, au prinsu si ei fug'a se scape macaru cu viétia. Invinsi Persianii in tóte partile si pusi la fuga cu rusine, soldatii turci i-au urmaritu, taindu si prindiendu la ei, si facendu-le atâta stricatiune, in câtu le-au remasu de aci un'a

pe cinci-diece colonne de marmora in forma octogena, adeca cu optu frontispiciuri. Acesta é edificatu de generalulu Sinanu Pasia; si aici siede primaver'a *Bostangi Bashi*. Aprópe de aci este o pórtá care duce in curtea imperiale, destinata pentru locuinti'a Bostangiiloru; si totu aci este o casa de baia numita Iali Kioski (*).

(13) *Strade si ulitie Sokak be sokak*, Strada de strada. Este una frasa turcésca, care insémna gramada preste gramada. áruncata un'a preste alt'a si incóce si in colo.

(*) Insémna : Palatu la tiermure. *Tr. Germ*

péta rusinósa pentru totdeauna. Shahulu insusi numai cu mare necasu a scapatu prin agerimea calului, seu pôte cá nici asiá nu scapá, déca nu venia intunereculu noptiei se puna capetu urmarirei lui. Persianii, pre langa miile de soldati uccisi (14), au perdutu in acésta batalia pe comandantii ambeloru aripe, pe Mehemedu Chanu si pe Tekieli Chanu, cei mai bravi si mai curagiosi generali pe acelu timpu in tóta Persi'a.

ELIBERA PE CAPTIVII MUSULMANI

VII. Acésta victoria ar' fi fostu anca si mai mare si mai completa, déca Selimu nu se tómea de periclulu de a urmari nóptea pe căli grele si passuri anguste pe unu inamicu, care cu tóte perderile sale, anca totu nu era atátu de nimicitu, in câtu reculegéndu-se se nu fia potutu cutedia de a face unu nou atacu. Asia ellu ordiná a se da signalulu de retragere, si se întórse in castrele perasite de Persiani, si predandu-le se incarcá cu immense thesaure, si alte armature pretióse, lasate acolo de Ismail Schah. Dupa aceea numesce mare Ve-ziru pe Piri Pasia, care f consiliase acésta batalia; si ordiná a se a-nuncia in publicu, ca intre captivi se nu se tiena nici-unu Nisa si nici-unu Sabi (15), ci acesti-a se fia eliberati cu totii; si apoi adaose: «Nu este justu a tiené captivi pe acei-a cari sunt Sunni (16), si nu-

(14) *Miile de soldati uccisi.* De si acést'a a fostu o lupta inversiunata si sangerósa, totusi istoriografii turci nu spunu numerulu cadiutiloru si de o parte si de alt'a.

(15) *Sabi* insémna unu apostatu. Asia se numesce unu poporu in giuru de Bassora numitu altminterea Isaniti; religiunea loru este o mistura de crestinismu si de mahomedanismu. Mahomedu le-a promis in Coranulu seu ca 'i va protege. Intre ace, sti-a se numera si crestinii, asia numiti Nasrani. Dar' n'amu potutu afla déca amenduoi se cuprindu sub numele de Sunni. *Tr. Germ.*

(16) *Sunni.* Asia se numescu Turcii pe sine si pe ceialalti musulmani, intru distinctiune de Persiani si de alti eretici. Ei tienu ca nu este permisu a detiené sclavu pe unu *Sunni*, chiar si candu ar' fi cadiutu captivu in bellu. Déca este rebellu, punésca-se cu mórte; dar', déca nu, atunci trebe lasatu liberu. Acésta é una lege inviolabile la Turci; dar' Tatarii, chiar' fiindu de legea mahomedana, totusi nu o observa. Despre acést'a voi narra o istoria, din care vomu vedé dispositiunea inimei Tatariloru fácie cu Turcii, si care o amu vediutu eu cu ochii mei. Pe timpulu candu parintele meu Constantinu Cantemiru era domnu Moldaviei, Seraskierulu séu generalulu armatei turcesci, *Ainadgi Sulimanu Pasia*, care in urma s'a facutu mare veziru, stá cu armat'a sa la Babadaghi, cetate in Misi'a, siese dieci mille dincolo de Dunare; aici adunandu-si trupele europene, se prepará a face dispositiuni pentru

« mai prin fortia au fostu constrinsi a prinde armele; si candu avemu
« victori'a, atunci iuvingătoriului siede mai bine clementia față cu

proviantarea cetatiei Camieniti, fiindu-ca domnia o fomete terribile. Vrendu a se informa de starea castellului si a castreloru lui Ion III, regelui Poloniei, tramise o scrisóre parentelui meu prin Ismail Aga, unulu din officiarrii sei numiti Agaler, prin care i ordona a da acestui-a salva guardia la Camieniti péné la Caramanu Pasia, care avea comand'a garnisónei acestei cetati. Parentele meu i da salva guardi'a, si Aga Ismail ajunge in pace péné in cetate; aici crediendu se in siguritate, tramitte guardi'a nostra inderetru, cugetandu ca va pótea se se întórca acasa cu vre-o câti-va soldati din garnisóna. Dupa ce a luatú informatiune despre celle ce i se ordinase, pléca din cetate cu diece soldati turci. Ajungédu la Stefanesci, una urbe in Moldavia, situata la tîermurea prutului, rencontra o ceta de Tatars, cari mergeau la préda in Poloni'a. Intrebându-i cine le este comandantele, si póftindu-le espeditiune prospera, isi continua calea mai departe. Dar' indata dupa acést'a vede ca, cam la cinci-dieci de Tatarsi vinu asupr'a lui cá din pusca, si cá si candu ar' fi uitatu ceva se întrebe de la elu. Turcii, cari nu portau téma de Tatarsi cá de ai lorú alliati, spre nefericire stau loculú si-i ascépta péné ce sosescu. Tatarsii, la momentulu candu sosescu, scotu sabiele, si pretindu a se dá josu de pe cai. In vanu Turcii întrebau ca ce póftescu. Tatarsii fara a respunde ceva, i dau josu de pe cai, i léga pe toti in curele, i desbraca péné la camésia, si-i aménintia cu mórte, déca nu voru urma precumu ei le voru porunci. Turcii inspaimentati de acestu imminente si neasteptatu periclu, promittu a face totu ce voru pófti. Tatarsii se punu apoi, si mai antaiu cãrbacescu fara indurare pe captivii lorú, dupa aceea le tundu barb'a si mustetiele, si-i fortiéza se invetie unu respunsu in limb'a russésca, care voru trebuí se-lu pronuntia de câte-ori li se va pune întrebarea: din ce tíera sunteti? ei adeca se dica: *Ne snam, ta Russiak*. nu sciu, io suntú russu. Dupa ce le-a datú acésta lectiune, câte-va dile mai tardiu, i ducu cu mainele legate la Ismail, cetate in Budgiacu, situata la Dunare. si o nópte intréga i maltratéza fórté crudelu, cá nu cumva se spuna ca sunt Turci. Ei au trebuitú se jure ca nu voru spune nimicu. In alta di i espunu Tatarsii in piatiu spre vendiare. In Ismail sunt o multime de mercanti, cari cumpera sclavi pentru Turci, si-i trimitu campanistilorú séu asociatilorú lorú traficanti in Constantinopole. Candu acesti mercanti esindu la piatiu, au vediutu negociulu de sclavi, 'i-au întrebatu dupa datina: «D'in ce tíera sunteti?» Er'atunci Tatarsii, proprietarii negociului, redicau cãrbaciulu asupr'a captivilorú, cá se-si aduca aminte de batai'a ce au mancatu, si se respunda russesce, precumu i-au invetiatu. Nefericitii Turci asiá facu, si Tatarsii, vendu cu câte diece thaleri de capu (cáci n'au cerutu multi bani pentru unu negociu atátu de prostú, si apoi se intorcu immediatu acasa. Captivii in duóe séu trei óre dupa aceea, incepu a vorbí in limba curata turcésca, si ceru, pentru Dumnedieu, a li se dá ceva da mancare si de béutu. Mercantii se mira audindu dialectulu puru turcescu, care pentru Russi este fórté difficile de a-lu pronuntia, si-i întreba: cumu, na scuti in Russi'a, potú se vorbésca atátu de correctu turcesce? Turcii le aréta vergele vinete pe spate de batai'a ce au mancatu, si dicu, acést'a este cá astuti'a Tatarilorú ni-au facutu se fimu Russi, pre cându noi suntemu adevérati Turci. Vediendu mercantii ca in locu de Russi au cumperatu Turci, si ca prin urmare si-au perdutu banii, le

« invinsu decâtu crudelitatea . In câtu pentru Shahulu, fia, ca a-
« cestu preludiu de victorii se-i servésca de invetiatura si se véda
« de ce successe potu se fia incoronate in viitoriu armele ottomane

DUPA CUCERIREA CETATIEI TIBRIS, PETRECE IERN'A IN AMASI'A

VIII. In diu'a urmatória, locuitorii cetatiei Tibris, vediéndu-se perasiti de regele loru si fara sperantia de vre-unu ajutoriu, au incercatu grati'a cuceritoriului offerindu-i cheiele cetatiei loru. Selimu ascultand rugarea loru, intra in cetate, si lasandu soldatiloru sei câte-va dñle de respirare, ordină a se celebra servitiulu divinu dupa usulu

dau drumulu si-i lasa liberi se mérga in cotro voru voi. Dar officirulu Ismail Aga, omu de spiritu si ingeniosu, cere de la mercantele seu, cá se-lu duca cá sclavu péné la Babadaghi, (unde Seraskierulu astepta dupa elu), si acolo se 'lu espuna in piatiu spre vendiare; elu va face ca si candu ar' voi se scape, dar' mercantele se nu-lu persecute. Instruitu bine mercantele si consimtindu si densulu, duce pe officirulu nostru in castrele de la Babadaghi, unde era campata armat'a, si cumu era vinetu de batai'a cureleloru. si tunsu de barba, de nu-lu mai cunoscea nimeni, prinde fug'a printre corturi si merge dreptu la tind'a Seraskierului. Mercantele, din prefacere striga : prindeti-lu ! prindeti-lu pentru Dumnedieu ; captivulu meu a fugitu, infidelulu muscalu mi-a scapatu din mâni ! Pe acésta strigare se face mare sgotu in piatiu si in castre ; toti allerga in susu si in josu, pentru a prinde pe fugariu. Ajungédu acesta la intrat'a cortului celui mare, numitu *Divanchane*, spune (in corruptu turcesce, cá se para ca prin lungimea timpului câtu au absentatu din tíera, si-a uitatu limb'a materna), ca intr'adeveru é captivulu mercantelului, dar' ca é turcu si musulmanu scapatu de curendu din Poloni'a, si ca prin urmare ar' fi injustu a-lu espune spre vendiare. Apoi adaose, ca ar' avé ceva de a descoperi generalului ; fiindu ca plecandu abia de cinci-spre-diece dile din Leopole, cunósce fórte bine starea lucrurilor in Poloni'a. Seraskierulu audindu aceste, ordina numai decâtu se aduca pe captivulu in *Oba* séu cortulu seu interioru. Aduu aici, elu isi aretá inainte de tóte suppunerea si obedienti'a sa generalului, apoi dise : « Caramanu, Pasia din Camieniti, tramite domnului meu profundele salle respecte ». Generalului se parea ca cunósce acésta voce, dar' esteriorulu, faci'a acestui omu, i venia straina. Asia, ilu intréba : » Cine esti tu, si de unde cunosci aceste lucruri ? » « Nu cunosceti — respunse elu — pe officirulu vostru, Ismail Aga, pe care l-ati tramisu la Caramanu Pasia ? Ne snaesh po Russki ? nu scitirusesce ? » Atunci generalului dise : Dar ce sceleratu a potutu fi acellu-a, care intr'atátu te-a desfigurat ? « Ér' elu replicá : » Tatarii vostri m'au facutu russu si m'au vendutu in Ismail la unu comerciante de sclavi, din mainele caruia amu scapatu si amu fugitu aici la domnulu meu ». Dupa aceea i spune totu cu de ameruntulu, ce a sufferitu de la acea banda rapace si tradatória de Tataru. Seraskierulu nu se poté mira destulu despre astuti'a acelloru briganti, mai alesu ca totu asia i-au spusu si companionii lui Ismail Aga, cari ajunsesera aici in

comunu Vinerea următória in beserica, si a se tiené rugatiuni atátu pentru elu cátu si pentru tóta armat'a sa. Succesulu ulterioare alu armeloru salle l-a impedicatu scumpetea bucateloru , causata prin aceea, ca inamiculu devasta tierile vecine , pentru cá Turciloru se le substraga totu modulu de subsistentia. Selimu anca, vedindu ca fara mare periclu nu se mai póte tiené in acestu locu, lasà una garnisóna tare in Tibris, și se retrase inderetu la Amasi'a. Truppele le asiédia desucumu s'a potutu in quartire de iérna, pentru cá la viitóri'a espeditiune se le póta aduna cátu se póte mai curendu. Dupa aceea, in semnu de victoria, tramitte la Constantinopole pe Husein (17) , fiulu lui Bikarar, nascutu dintr'una din celle mai nobile familii per-

diu'a următória. Generalulu dède ordinu numai decátu a urmari cu totu adinsulu pe acei Tatari; dar' unde se-i póta gasi intre atâte hórde de acesti vagabundi? Totu ce a pututu face a fostu, ca a inaintatu pe officirulu nostru, dupa ce i-a crescutu barb'a, la dignitatea de Stallu-magistru, si l-a onoratu cu multe daruri frumóse. Totu in modulu acest'a rapescu Tatarii adese-ori copii de ai Turciloru, si dupa aceea i vendu in locu de copii muscalesci. Cáci, in ceea ce se atinge de perfidia si de astutia, nu este poporu in lume care in aceste se intréca pe Tatari.

(17) *Husein*. Mecenatele musicantiloru orientali. Eluauavutu in fórté mare stima pe *Hodgea Musicar*, orfeulu Persianiloru, si pe scoláriulu acestui-a *Gulam* arabulu. Tóta Turci'a si Persi'a se delectá in melodiele si cantecele loru péné pe timpulu lui Mahomedu Sultanulu, candu artea musiceii, uitata mai cu totul nu numai a reinviatu, dar' anca s'a redicatu la cea mai mare perfectiune prin Osmanu Effendi. nobilu din Constantinopole. Acesta a lasatu dupa sine mai multi scolari artisti atátu in music'a vocale cátu si in cea instrumentale. Anume in cea vocale a fostu renumitu unulu *Chafiss*, supranumitu Kiomur (Carbune), apoi *Buhurdgi Oglu*, *Memish Aga*, *Kiucuk Muesin*, si *Despihci Emir*; ér' in cea instrumentale au escellatu duoi greci, *Kiemani Ahmed*, unu renegatu, si *Angeli*, orthodoxu (amenduoi mi-au fostu instructori cincispre-diece ani), apoi unu evreu cu numele *Celebico*; intre Turci, mai renumiti au fostu *Dervish Osman*, si *Kurshungi (*) Oglu*, elevulu seu, si alti duoi cu numele *Tastci (**)* *Oglu*, *Sinik(***) Mehemed* si *Bardaci(****) Mehemed Celebi*; acesti duoi din urma au avutu de instructore pe unu anume Camboso Mehemed Aga, si dupa aceea de inpreuna cu pe *Ralaki Eupragiote*, nobilu grecu din Constantinopole, i-amu instruitu io in unele parti ale musiceii mai alesu theoretice, si intr'unu metodu nou inven-

(*) *Kurshungi*. Insémna plumbariu; care vérsa, topesce, lucra cu plumbu. *Tr. Germ.*

(**) *Tastci*. Sculptoru; care taia in pétra; care sfarma pétra, *Tr. Germ.*

(***) *Sinik*. Frantu, slabu, rupturos, neputintiosu. *Tr. Germ.*

(****) *Bardaki*. Pórta-ulcioru; servitoriu pre langa curtea ottomana, care candu imperatulu e pe cale, pórtá pe calu unu ulcioru cu apa; se numesce si *Kiuptar*. *Tr. Germ.*

siane, dimpreună cu alți mai multi captivi, mai celebri de câtu ceilalti, prin originea séu sciinti'a loru.

OCCUPA CATE-VA CETATI SI TIÉR'A LUI OLAIDEVLET

IX. Selimu, din esperienti'a acestui anu a invetiatu. ca in aceste tieri reci si muntóse, de cari é incungiurata Persi'a, puçinu progresu póte se face, déca nu incepe campani'a din bunu timpu alu primaveréi. Pentru aceea, indata in primaver'a anului Hegirei 921, pléca cu armat'a sa din Amasi'a, si, inainte de ce s'ar' fi acceptatu Persianii, le ocupa in graba cetatile Ghiumah si Baiburud. Ne dandu de nici-o

A. 921

I. C. 1515

tatu de mine pentru a esprime canticele si doinele prin note, inventiune necunoscuta mai nainte Turciloru. Amu mai avutu afara de acesti-a, scolari pe cari i-amu invetiatu music'a theoretica si practica, pe *Darul* (*) *Ismail Effendi*, mare thesaurariu alu imperiului, si pe *Latif Celebi*, Chassinedar-ulu (**) seu. Invitatu de acesti-a, amu compus o carte mica in limb'a turcésca despre artea musicei, si o amu dedicatu lui Achmedu II. Sultanului acumu regnante. Precumu amu intielesu, amatorii de musica se servescu péné in diu'a de asta-di de regulele puse de mine in acea carticica. Lectoriloru europeni póte se le para curiosu, ca eu laudu pe unu poporu pentru deprinderea intr'o arte atâtu de nobile, pe unu poporu, pe care tóta crestinetatea ilu tiene de barbaru. Io concedu ca barbaru a fostu acestu poporu pe la inceputulu, séu cumu amu dice, infanti'a imperiului ottomanu, candu Sultanii nu cugetau la alta, decâtu a-si estinde marginile dominatiunei loru. Dar' cu progressulu timpului, candu incetarea bellelor a permisu cá omenii se se ocupe cu artele pazei, atunci au lasatu si ei din selbâteci'a loru de mai nainte, si s'au cultivatu si civilisatu in asia mesura, in câtu asta-di abia se mai potu observa pe ei urmele barbariei loru antice. Si pe temeiulu adevेरului potu se affirmu, ca music'a turcésca in câtu pentru rithme si proportiunea cuventelor. este cu multu mai perfecta decâtu multe din cele europene; cu tóte aceste trebe se marturisescu, ca ea este fórté grea de intiellesu; in câtu, in vast'a cetatea a Constantinopolei, unde residee curtea cea mai mare din lume, între atáti amatori si pricepetori de musica, abia vei gasi vre-o trei ori patru, cari se cunosca perfectu fundamentele acestei arte. Dar' caus'a ca musicianii perfecti sunt aici atâtu de rari, provine din dificultatea de a potécoperinde tóte acele particelle de sonori, ce Arabii le numescu Terkiib (**), despre cari Hodgea Musicar, pe urm'a lui Ptolomeu, dice ca sunt infinite si fara numeru, dupa axioma: *Emmakti Terkiibate Nihaiet iok*, adeca: «infinita este compositiunea partiloru». Nu intra in propusulu meu de presentu a me occupa aci pe largu cu acésta materia; déca inse Dumnedieu imi va da viétia si sanetate, voiu tracta despre acésta arte intr'unu opu separatu dupa sistem'a si opiniunea lumei orientali.

(*) *Darul*. Insémna toba. *Tr. Germ.*

(**) Séu de comunu *Hasnadar*, insémna subthesaurariu. *T^p Germ.*

(***) Artea de compositiune in musica. *Tr. Germ.*

resistentia, si vediendu ca nu este de nici-o utilitate a tiené una armata alátu de mare intr'unu locu atátu de neinsemnatu , ordiná lui Ferhad Pasia a merge cu una parte a truppeloru contra lui Olaidevletu fiúlu lui Sulkadir (18), care stá in suspitiune, ca tiene parte Persianiloru. Ferhadu surprinde inopinatu pe acestu principe, i nimicesce tóta armat'a, si-i taia capulu. Tierile acestui-a le da apoi Selimu lui Ali-Beg (19), fiulu lui Schah Suvar (20), in recompensa pentru servitiurile ce-i facuse pre langa curte, punendu-i de singura conditiune, cá numele seu se se mentioneze in rugatiunile publice. Dupa acestea, Selimu incarcatu de magnanimitate si de victorii, retórna catra finitulu anului la Constantinopole.

DIARBEEKIRENII ALLUNGA PE PERSIANI, SI SE OFFERU EI INSHI LUI SELIMU

X. In anulu urmatoriu i se offerira nuóe ocasiuni de a-si lati imperiulu. Unu poporu cu numele Kare-Emid (21), locuitoriu in provinci'a care si asta-di se numesce Diarbekir (22), si se governa de catra Karachan, delegatu alu regelui Persiei, dar pe care locuitorii nu'lu putea sufferi din caus'a unoru turburari civili ce atitiase intre ei, si voiau a scapa de jugulu seu. Vedeau inse ca cu puterea nu o potu scóte la cale; asia se resolvira a ó face prin stratagema. Facu una littera falsa in numele regelui Persiei, si o tramitu prin unu nuntiu lui Karachanu. Scrisórea continea urmatoriulu ordinu: « Tu, care tu esti (23) Karachanu, in momentulu candu vei priimi acestu ordinu, se scii ca amu decisu a te tramitte cu tóta armat'a ta con-

(18) *Insémna*, potente dupa *Tr. Germ*

(19) *Ali Beg*. Unulu dintre nobilii persiani, cari au trecutu la Sultanulu Selimu, unu esemplu de rara fidelitate intre Turci.

(20) *Suvar*. *Insémna*, calaretiu, cavaleru. *Tr. Germ*.

(21) *Kare-Emid*. Emidii negri, cari locuiescu tiér'a intre Urfa si Van in Asi'a.

(22) *Diarbekir*. Dupa etimologia *insémna*: tiér'a lui Bekir. Este una provincia situata la marginile Kurdistaniei, alu carei nume se vede mai in tóte chartele geografice. Cuprinde asta-di tóta Mesopotami'a péné la confiniile tienutului Musul, care é Ninive a anticiloru.

23 *Tu, care tu esti*. Formula usitata la Turci si la Persiani in scrisori. Dupa ce premitu titlurile de onóre ce dau Veziriloru, apoi incepu scrisórea cu fras'a: Tu, care tu esti. Asiá, *Ahmed Pasia Lalan sen sie ki*, adeca: Lala meu, tu, care tu esti Ahmedu Pasia. Asemenena: *Sam sin ki Kirim Chani olan Kaplan Ghirai*, adeca: Tu care tu esti Chanu in Crimea, Caplanu Ghirai. etc.

« tra inamiciloru, cari se tienu pe aci prin pregiuru si vreau se neva-
 « léscă in tiér'a ta. In cea mai mare graba dar, si multu in cincii dîle
 « esi din cetate, si te pune cu corturile tale in locul numitu Kia-
 « vakielder, cá la o alta porunca a nóstra, se fi gat'a a merge undé
 « voru cere impregiurarile, séu a veni fara intardiare la noi ». Kara-
 chanu, care nu scia nimicu de acésta tradare, tiénea ca este lucru
 culpabile a nu se supune comandei regelui seu. Si ese din cetate
 cu tóte trupele sale si cu tóta cas'a sa, si se pune in castre la locul in-
 dicatu. Candu cetatianii au vediutu, séu au crediutu celu puçinu ca
 tiranulu loru s'a departatu intr'o distantia atátu de mare de la cetate,
 in câtu nu se mai puteau teme ca se va poté întórce inderetru in
 ajutoriulu puçiniloru soldati ce a lasatu in garnisóna : inchidu por-
 tile cetatiei, si taia tóta garnisón'a in bucati. Apoi se punu numai
 de câtu si tramitu scrisóre lui Selimu, in care i spunu cele petrecu-
 te, si se promittu a-i offeri cetatea, rogandu-lu totodata cá se bine-
 voiasca a le pune domnu pe *Mehemedu Beg*, compatriotu alu loru
 fiulu lui *Biikli Ogli* (24), care pe acelu timpu se aflá chiar la curtea
 lui Selimu.

LUI SELIMU PARE LUCRULU SUSPITOSU

XI. Lui Selimu placea fórte multu acestu offerlu. Dar' cunoscea
 bine maliti'a acestui poporu, si se temea nu cum-va se fia ceva in-
 sielatiune la midi-locu. Asia mai bine voi a se lipsi de nuóa aquisi-
 tiune, de câtu prin o pré mare credulitate se espuna hasardului
 trupele sale, si — amenà respunsulu unu anu întregu. Intr'aceea
 curgeau certe ferbinti si continue intre Karachanu si cetatiani, cari
 din urma, fatigati de atâte lupte, si dupa ce rugasera pe Selimu prin
 mai multi nuntii, au tramisu in urma pe *Cemsid Beg*, unulu dintre
 cei mai avuti ai tiei, si care singuru avea preste trei-sute de sate;
 acesta gasindu crediementu la Selimu, a dobenditu totu ce a cerutu
 pentru natiunea sa.

IN URMA SE INVOIESCE SI LE PUNE REGE PE MEHEMEDU BEG

XII. Ratificandu-se conditiunile pactului de ambe partile, Selimu

(24) *Biikli Oglu* Din famili'a óre-carui principe alu Kurdiloru. Numele de *Biikli*,
 se de acellora, cari au mustetie lungi sburdate.

face pe Mehemedu Begu, fiulu lui Biikli Ogli, *Beglerbeg de Diarbekir*, cu potestate suverana, si-i da totu regatulu Malikianu (25), mai aplacidandu-i si una pensiune annuale de patru-dieci Iuki (26); si tôte acestea sub unic'a conditiune de a-i remané fidelu. Dupa aceea Mehemedu pléca immediatu la Diarbekir, si cu invoirea staturiloru si classeloru tieriei, adnecta cetatea si intregu regatulu la imperiulu ottomanu.

KARACHANU REMANE BATUTU SI UCCISU

XIII. Dar' imperatulu isi potea imagina fôrte usioru, ca numai singura present'i'a lui Mehemedu nu va fî in stare a stinge foculu lui Karachanu, si asia i trimise la anulu Hegirei 922, unu numeru bunu de truppe intr'adjutoriu; si ca se-lu îndemne si mai multu a se lupta eroicesce, i tramite o scrisóre de reprobare, in care i imputa lenea in urmatorii termeni: « Candu te-amu facutu principe in Diarbekir, « me asceptamu ca vei face lucruri cu multu mai mari, de câtu cele « ce ai aretatu pênê acumu. Pentru ce stai in lene? Pentru ce inso-

A. 922

I. C. 1516

(25) *Malikianu*. Acestu cuventu, dupa sensulu seu propriu, însémna *possessivu*; si acestu nume-lu pórtá tôte acelle tíeri, cari nu sunt Vukuf (*), adeca nu sunt dedicate unei Giamie. Acestu modu de possessiune a tieriloru, trecuse degiá de lungu timpu din usu. Dar inainte cu vre-o cincispre-diece ani, secandu cu totulu venitele thesaurului publicu, elle au trebuitu *immultite*. Asia, Sultanulu Mustafa II, care domniá pe acellu timpu, a ordonatu cá vechile feude malakiane se se reinflintieze sub certe conditiuni. Sunt cu tôte aceste unele tienuturi séu cantóne libere, cari inse trebe se platésca in totu anulu in lun'a lui Martiu unu tributulu annuale numitu Mukataat. Acestu tributulu se platea dupa o anume mosia, ce se vindea prin licitatiune publica in piati'a numita Mesat; si care offeria mai multu, o tienea pe viétia, ér dupa mórte éراسi venia la erariu. Pentru fiii acestoru cumperatori era anca acea favore, ca déca fiiulu dupa mortea parintelui seu, voiá a da trei din patru parti ale pretiului de tributulu cátu offeria unu strainu, atunci nu se vindea la strainu, ci se lasá la fiiulu defunctului. Cu modulu acesta capeta thesaurulu publicu unu sporu mai bine de una-mie-duóe-sute pungi (**) pe anu.

(26) *Iuki*. Este o certa summa de bani, usitata in accompturile thesaurului publicu, si face in generalu una-suta de mii de aspri (***).

(*) In numerulu singulariu, è : Vakf. *Tr. Germ.*

(**) Cari facu siese-sute-mii de thaleri. *Tr. Rom.*

(***) Patru *mangiri* si totu atáti *ghieduki* facu unu aspru. Trei aspri, facu o *para*. Cinci, unu *beslik*. Diece, unu *onlik*. Duóe-dieci-si-patru, unu *zolota* séu florinu. Duóe-sute-siese-dieci, unu *Sherif*, séu ducatu ungurescu. Un'a punga face cincisute thaleri imperiali, cari se primescu la curtea imperiale, cátesi unulu, in optu-dieci de aspri, si se dau in una-suta-duoe-dieci de aspri. *Tr. Angl.*

« lenti'a lui Karachanu remane atâta timpu nepunita anca ? Pentru « ce nu descoperi virtutea ta latentă, prin fapte demne de nobil'a « ta inima ? Ceea ce mie mi-ar face bucuria, inamiciloru tei necasu, « ér' tie ti-ar' servi spre gloria. Déca dar', te vei distinge in modulu « acest'a, atunci vei avé negresitu inalt'a mea gratia, vei aduce pe « inimizia tei in terróre si confusiune, si vei adjuge la onórea, ce « ti se cuvine ». Mehemedu se simti fórté atinsu prin acésta infruntare, si-i cadîu fórté greu ca ilu accusa de indolentia chiar acelu-a, carui avea de a-i multiami si viéti'a si fericirea sa. Dreptu aceea, fara a accepta truppele imperiali, elu lasa a se adaoge ómenii sei de curte la armat'a ce adunase din tíera, si ese la campu cu corturile sale contra lui Karachanu. Pe candu facea elu aceste dispositiuni, inamiculu dintr'odata se arétà in façi'a lui. Dupa aceea da ordinu ómeniloru sei a se pune in linia de bataia ; de si nu era anca decisu, déca se incépa lupt'a acumu indata, séu se ascepte pênê mâne. De cealalta parte, Rafissii (27), póte pentru ca si ei erau chiar atâtu

(27) *Rafissii*. Acésta numire o dau de comunu Turcii Persianiloru, din cauza ca, precumu dicu Turcii, sunt intre ei ómeni cari la apparintia pórtă numele de muhamedanu, dar' in fondu professa o doctrina abominabile. Asia. dicu mai departe Turcii, sunt intre ei unii, cari pretindu a avé dreptulu de a dellora pe ficele loru proprii inainte de a le marita, si afirma ca ei au o lege divina despre acést'a, care dice : « Care planta arborele, acel'a se gusté mai ántâiu din fructele lui ». Intru confirmatiunea opiniunei loru, ei mai invóca o Fetva, ce o persóna óre-care ar' fi prezentatu lui *Ali* (succesorele lui Mahomedu), in urmatorii termini : « Déca cineva cullege « fructele arborelui ce elu insusi a plantatu, si le manca cu placere si cu multiamita : « lucra óre elu contra legeru lui Dumnedieu si a Coranului? » La acést'a Ali a respunsu : « Nici de cumu ». Ceva asemenea doctrina urméza si *Mum Soiunduranii*(*). Ei la unu anumitu timpu se intrunescu in adunare, care tiene patru-dieci de dile ; si sub tóta durat'a acestoru dile, se culca, la luminari stinse, mestecati unii cu altii, fara a tiené ca incestulu commisu in aceste patru-dieci de dile ar fi pecatu. Dar dupa trecerea acestoru patru-dieci de dile, ei pazescu o viétiá atâtu de casta, in cátu déca óre-care-va ar' fi surprinsu in comerciu cu vre-o femeia, se punesce cu mórté. Eresi'a acést'a are multii urmatori in muntii Kasdaghi (**). Sunt unii cari adóra foculu. si se numescu *Olesh Perest* séu mai vulgaru *Oleshe Tapan* ; acesti-a sunt remasitie anca de la vechii Persiani. Sunt apoi altii cari adóra cáinii, si acesti-a se numescu *Kielb Perest* ; si ér' altii, cari adóra taurii, acesti-a se numescu *Ghiav Perest*. In fine sunt altii pe cari Turcii i cuprindu sub nume le communu de *Rafisi*, *Ghiebr*

(*) Adeca : Stinge-luminari, stingétoriu de lumini. *Tr. Germ.*

(**) Muntele gansceloru, numitu de comunu Caucasu. *Tr. Germ.*

de indecisi, la esemplulu trupeloru turcesci, se punu assemenea in linia de bataia, dar nu facu nici-o miscare. Intr'aceea appare in aeru unu nuoru mare de fluturi, si sbóra asupra campului intre cele duõe armate; aci se impartu in duõe turme, si cei albi mergu spre Turci (28), ér' cei rosii spre Persiani. Indata dupa aceea, albiu attaca pe cei rosii, si dupa o lupta inversiunata i batu si-i resipescu in tôte partile. Arm'a n'ar fi fostu in stare se faca effectulu, ce aceste insecte au produsu in ànimele soldatiloru din ambe partile. Turcii se inspira de curagiu vediendu acestu bunu presemnu, si attaca cu inima pe Persiani cuprinsi de terróre; si fara multa dificultate batu si punu la fuga o armata, care din o superstitiune isi perduse totu curagiu. Intre numerulu captiviloru era si Karachanu, care la ordinulu lui Mehemedu Beg, a fostu la momentu decapitatu.

MEHEMEDU BEGU OCCUPA MAI MULTE CETATI

XIV. Acésta mare si neasceptata victoria a fostu pentru Mehemedu una evidente proba despre adjutoriulu si protectiunea lui Dumnedieu. Si vorbindu la soldati, si incuragiandu-i la intreprinderi si mai mari, merge si incungiuura si inchide cetatea cea tare numita Mardun (29), Acésta cetate, pentru situatiunea sa si pentru valórea eroica a locuitoriloru sei, ar' fi fostu impugnabile, déca pestilentia si fómee nu silia pe acesti-a a capitula, si prin acésta a castiga gratia cuceritoriulu atátu pentru sine cátu si pentru cetate. Câte -va dile in urma, impresóra cetatea Musul (30), si la primulu assaltu

séu *Tersa*, in limb'a persiana. Dar' tôte aceste eresii sunt calumnii din parte Turciloru, a le atribui Persianiloru; cáci ei o facu acést'a numai pentru ca de la Persiani le audisera mai àntáiu.

(28) Aci pare a fi contradictiune in textu, si ar trebui se se dica *amicii Turciloru* si nu simplu *Turci*; cáci mai in susu se dice, ca Mehemedu Begu n'a acceptatu trupele imperiali, ce i le-a tramisu Sultanulu; prin urmare, cumu se potu numi Turci. trupele provinciei lui Mehemedu Begu, cari nu sunt Turci? Traductorulu francesu de la care imprumutamu acésta nota, a indreptatu erórea in textulu traductiunei sale. Traductorii anglesu si germanu, nu facu nici-o observare. *Tr. Rom.*

(29) *Mardun*. Séu in vulgaru *Mardin*. Este o cetate fórté cunoscuta in Mesopotamia.

(30) *Musul*. Cetate fórté celebra, care se afla mai in tôte chartele geografice, si se presupune ca ar' fi Ninive a anticiloru (*).

(*) Vedi mai in susu nota *Tr. Rom.*

o coprinde, suppunendu-o prin focu si ferru potestatiei salle. Dupa cucerirea acestoru duóe antemururi alle tieiei, cellelalte mai mici cetati le-au suppusu usioru; anume: Anne, Hadise (31), Hegeti, Sugiari, Hasinkesfi, Gemisghierg, Amadie, Sudek, Gejdgeon, Baldir Ham, Serbak, si Chaisanu; si in scurtu timpu dupa aceea au adnecatatu imperiului ottomanu intregu regatul Kiurd (32), si Gessirei(33).

SELIMU ILU LAUDA

XV. Mehemedu Begu credea acumu ca prin atâte faple va fi spatatu pét'a de rusinea ce-i facuse Selimu, si-lu va lasa acumu se vecuieasca in pace. Cu acestu scopu a tramisu pe fratele seu Uveis Pasi'a cu una scrisóre la Selimu, in care i reporta despre cuceririle sale de pênê acumu. Selimu s'a imbucuratu fôrte de bunele sciri, si a laudatu in presenti'a vezirului bravurele lui Mehemedu Begu, ér' pe Uveis Pasia l-a tramisu inderetru incarcatu de onóre si presente pentru fratele seu.

SELIMU MERGE CONTRA PERSIANILORU, DAR' ISI SCHIMBA PLANULU SI ATACA PE EGIPTIANI

XVI. Cursulu rapede alu acestoru victorii continue, descépta in Selimu cugetulu de a resturna intregulu imperiu persianu, séu déca acést'a nu i-ar succede, a'lu debilita cu totul, in câtu se nu se mai póte redica. Spre a esecuta acésta intentiune a sa, pleca in anul Hegirei 923, din Constantinopole cu una armata mai numerosa decâtu celle de pênê acumu, si se pune in castre aprópe de Aleppo (34). Nu departe de acestu locu i vine in contra cercassianulu,

(31) *Anne, Hadise etc.* Sunt cetati in vecinetatea cetatiei Musul.

(32) *Kiurd.* Acestu regatu, déca 'mi aducu bine aminte, se estinde de la confiniele Siriei pênê la cetatile Shehresul si Van in marginile Persiei. Locuitorii lui se numescu Kiurdi séu Kiurdani si vorbescu corruptu limb'a persiana.

(33) *Gessire.* Dupa etimologia insémna insula. Acést'a este chiar Mesopotami'a, situata intre fluviurile *Frat, Murad* si *Shat*. *Frat* este Eufratulu; *Murad* o aripa a Eufratului; si *Shat* è Tigrulu. Atátu Eufratulu câtu si Tigrulu se numesce de catra locuitori in comunu *Firatlat*; si Eufratulu are anca si unu nume particulariu de *Nehrus-Selam*, adeca, riulu pacificu.

(34) *Aleppo.* Celu mai renumitu locu de commerciu in Siri'a, si mai in tóta Asi'a. Ea este fôrte poporata nu numai de indigeni, ci si de straini. Aici resiedu consulii francesu, ollandesu si anglesu. O multime de europeni isi cumpera aici case si mo-

rege alu Egiptului Sultanu Gavri⁽³⁵⁾, cu una armata asemenea de numărósa, si tramitiendu delegatulu seu la Selimu, i offeresce ami-

sii, se însóra, si apoi cu modulu acesta se considera ca indigeni. Aici este residentia patriarchului de Antiochi'a; cá-ci in Antiochi'a insasi, ai carei locuitori mai ántáiu au luat numele de crestini, asta-di nici numele de crestinu nu se mai aude.

(35) *Sultanu Gavri*. Acesta è de origine dintre cercassiani, celu mai nobile poporu între Scitiani, si la care nici unulu nu se considera de ignobile. Despre natur'a, caracterulu si datinele acestui poporu, amu vorbitu in un'a din notele de mai nainte (*) Aci se vorbimú ceva din istoria. Dupa ce cruciatii au cucerit u Palestin'a, Saladinu, Sultanulu Egiptului, pe la anulu Hegirei 583, séu 1187 de la Christu, a cumperatu sclavi cercassiani, pentru cá se-i formeze un'a armata mai disciplinata, mai bine esercitata, si mai robusta, de cátu cumu erau effemeiatii egiptiani; si instruindu-i apoi in artea militare, a recucerit u in curendu prin valoarea lorú, tóte locurile asia numite sante. Dupa mórtea lui Saladinu inse, chiar acesti soldati se revoltara cóntra sucesoriloru sei, si la anulu Hegirei 642 detronandu pe Elmutanu, eredele legitimu alu regatulu, nu numai ca ocupara totu Egiptulu (**), ci-si estinsera cu timpu fórte tare teritoriulu dominatiunei lorú, unde, aducédu in totu anulu soldati de nationalitatea lorú din extremele unghiuri ale Asiei, se aperara cu o admirabile bravura péné pe timpulu lui Selimu. Egiptianii sunt preocupati de o superstitiune fórte vechia, care de altminterea deriva din funte adevératu; ei adeca credu, ca: datu este de la provedintia, ca captivii se domnéscá in tiér'a lorú, ér nativii se fia supusi acellora. Turcii cá si Arabii sunt de opiniune, ca acésta credintia a Egiptianiloru provine din acea impregiurare, ca patriarchulu Ioseph s'ar' fi rugatu lui Dumnezeu, cá acestu poporu se fia in perpetuu suppusu sclaviloru (***). Acésta credintia, de si este contra lezei Coranului, ea totusi se observa la Egiptiani cu tóta rigórea péné in diu'a de asta-di. Cá-ci de si nu se póte nega, ca Egiptulu este suppusu imperiulu ottomanu, si curtea le pune si depune câte unu Pasia, precumu i place; totusi trebile statulu au se le ádministre duóe-dieci-si-patru de Beghi séu principi, cari mai nainte toti au trebuitu se fia sclavi, cá-ci acést'a este conditiune esentiale, pentru a eredita, séu a veni cine-va la gubernu. Ei professa in publicu ca voiescu a se suppone mandatelorú curtei osmanice, in fapta inse urméza convictiunile si simtiemintele lorú proprie. Se intempla de multe-ori ca nu le place de Pasi'a, pe care li-lu tramite Sultanulu, si ilu destituiescu din propri'a lorú auctoritate, inchidiendu-lu intr'unu turnu numitu Kioski Iusuf (séu palatiulu lui Ioseph), si despoiandu-lu apoi de tóte averile sale, ilu tramitu inderetru golu cumu a venitú; dar pentru a preserva respectulu de maiestate catra imperiulu ottomanu, tramitu numai decâtu deputatiune la Pórtá ca se le dea altu Pasia. De multe-ori se intempla, ca dupa ce au destituitu pe unu Pasia, ilu tragu la dare de séma, si pentru a-lu

(*) A se vedé not'a la Capu II din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Acesti Cercassiani au domnit u in Egiptu aprópe duóe-sute-optu-dieci de ani, sub patru-spre-diece suverani successivi. Si acesti-a sunt pe cari noi i numimú in modu corruptu *Mamaluki* de la *Mamluk*, in pluralu *Memaliki*, care in limb'a arabica insémna *sclavu*. *Tr. Angl.*

(***) A se vedé si not'a la Capu II din Cartea III. *Tr. Rom.*

citi'a sa cu promissiunea de a-i da ajutoriu contra Persianiloru. Dar' pe cându armatele si de una parte si de-alt'a steteau in pace si in nemiscare in corturile loru, pe atunci se intemplă de unii cercasiani, séu din indulgenti'a domnului loru, séu din ordinari'a insolentia a soldatiloru, prindu si despóia câte-va cămile cari mergeau incarcate in castrele lui Selimu. Acesta infuriatu explica fapt'a cercasianiloru dreptu provocatiune si despretiu contra sa, si se decide a-si versa acumu immediatu contra Egiptianiloru mâni'a ce o nutria contra Persianiloru: declara numai de cătu bellu cercasianiloru, pentru ca l-au offensatu fara cauza; si-si propune a debella si cuceri totu Egiptulu.

insulta si mai multu, tramitu la elu pe *Zaraf Bashi*, séu mare-cambiaru, care de ordinariu è jidanu, si care dupa ce si-a facutu mai antăiu *Selam*-ulu, adeca salutarea séu complimentele sale, i dice: « Domnii principi ve ordina a restitui toti banii, ce « pe nedreptu si contra legeri ati adunatu. » Si déca Pasia refusa séu face óre-care escusatiune, evreulu insiste cu mai multa insolentia, si-i dice: « Trebe se-i restituiti, « ve asiguratu, O! fericite Pasia! » Acésta procedura se observă la ei inainte de acést'a façe cu ori-care Pasia tramisu loru de curtea ottomana; si o observau atātu de constantu, in cătu din diece abiă poté scapa unulu cu onóre din manile loru. Dar acumu, dupa ce, precumu isi aducu aminte parintii nostri, Ibrahimu Pasia prin dispositiunile sale a umilitu pe principii egiptiani, de atunci incóce viéti'a lui Pasia este cu multu mai sigura acolo, de si nu este esempta de ori-ce periclu. Modululu de a eredita, anca este fórte singularu in Egiptu. Persón'a care móre, esclude prin testamentu de la successiune pe toti fiii sei, si numesce pe óre-care sclavu séu captivu, a carui virtute si probitate é recunoscuta, de singurulu erede alu seu; acesta apoi, indatu dupa mórtea domnului seu, iea in possessiune tóte bunurile remase de elu, si face pe fiii decedatului de *Sais* séu gleba-adstricti ai sei, si ei trebe se fla multiamiti cu acésta stare, si se fla suppusi pe tóta viéti'a loru acellui-a care a fostu sclavulu parintelui loru. Tóte acestea se atribuie de comunu benedictiunei lui Ioseph, ce a reversatu elu asupr'a sclaviloru din Egiptu; si acumu nici nu s'ar' poté altera acést'a fara mare detrimentu alu binelui communu; si acést'a din cauza, ca indigenii egiptiani sunt de la natura acumu atātu de stupidi, in cătu nu au nici-o aptitudine de a governa tiér'a. Mai multi dintre principii indigeni egiptiani au incercatu de multe-ori a cultiva pe fiii loru cei barbari, dar totdeauna au vediutu ca fatigiulu loru este in vanu. Fiindu-ca dar, precumu amu vediutu, ereditatea descendentialoru nu trece la fii cila sclavii invescuti cu virtute, Turcii au venitu la cugetulu de a nu mai da officiulu da Pasia la unu captivu, si cuatātu mai pucinula unu cercasianu, ci mai bine la unu turcu, séu la alta persóna libera care professéza religiunea muhamedana. Căci sí ei credu, ca este unu destinu alu fatului, ca Egiptulu nu-lu voru poté ocupa si cuceri altminterea, de cătu déca va fi gubernatu de unu sclavu.

INVINGE PRIN TRADAREA GENERALILORU LORU

XVII. Selimu lasandu-se de planulu de a irrumpe in Persi'a, si resolvindu-se a bate pe Egiptiani, a priimitu nisce scrisori de la Chairbegu, gubernatorele Damascului (36), si de la Gasselihegu, gubernatorele din Aleppo (inimici de mórte, de sí numai in secretu, ai lui Sultanu Gavri). In aceste epistole spuueau ei, câte servitiuri au facutu lui Gavri, si cumu elu totusi, condusu de tirania, ingrati-tudine, avaritia si gelosia, nu cérca alta decâtu a le lua viéti'a; totodata i promittu a deserta de la cercasiani in midi-loculu cellei mai deaprópe lupte, si a trece la elu si a-i fi suppusi pentru totde-auna; ér in recompensa pentru acést'a nu ceru alta, dscátu cá unulu se fia pe viétia gubernatore in Damascu, si cest alaltu in Egiptu. Sentielege cá interessulu lui Selim cerea, cá mai bine se atraga pe acesti generali in partea sa, decâtu ca se-i fi potutu macar veni in minte a refusa cererea loru. Asia, nu numai cá confirma prin juramentu si prin subscrierea numelui seu tóte conditiunile pactului, dar' da anca instructiuni tradatoriloru, cumu se'si esecute mai bine intentiunile loru. Acestia priimescu instructiunea lui Selim, si sub diverse preteste incita pe Sultanu Gavri, a intra in certamine cu Turcii, dicéndu intre altele, ca Turcii sunt unu poporu effemeiatu, ér cercassianii sunt valorosi cá nici-unu altu poporu pe Jume; ar' fi o desonóre, adaogeanu ei, pentru numele cercassianu, a suferi cá Turcii se

(36) *Gubernatorele Damascului*. Séu, dupa cumu se numesce asta-di, *Sham Beglerbeghi* (*). De si acestu nume se da prin lingusire la fla-care Pasia, care are privilegiulu de a purta trei code-de-calul, elu totusi de dreptu se cuvine numai la patru, acesti-a sunt: *Sham Beglerbeg*, séu gubernatorele Damascului, *Beglerbeg de Kutahia*; care é pusu preste Natoli'a; *Beglerbeg de Sophia*, care guverna provinciile europene; si *Beglerbeg de Budun*, séu gubernatorele de Buda, pe care din urma imperatorele Leopold acumu in dilele nóstre l-a stersu din lista. Turcii numera Damasculu intre locurile sante, din cauza ca Mahomedu, dupa ce a fostu rapitu din Ierusalimu si redicatu péné la alu nóuelea ceriu, si a primitu aici Coranulu din manile lui Dumnedieu, a descensu din ceriuri la Damascu. Afara de acést'a ei mai credu anca si aceea, ca judecat'a cea de pe urma se va tiené in Damascu, si acésta cetate va fi metropolea imperiului fara fine, care aici isi va lua inceputulu. Aceste si alte assemeni fantasmagorii se potu gasi espuse pe largu intr o carte turcésca numita Muhamedie (**).

(*) A se vedé not'a 4, la Capu IV, din Cartea. *Tr. Rom.*

(**) Mahomediada, séu Istori'a lui Mahomedu. *Tr. Rom.*

stea campati atat'a timpu nepuniti in façi'a nóstra. Gavri nesciindu nimica de tradarea generalilor sei, credea ca tóte aceste sunt vorbe, cari nu dovedescu alta decâtu adeverat'a loru bravura ; si lasa numai decâtu a se pune armat'a in linia de bataia intr'unu campu numitu Burgi-Vaik (37), si merge in contra Turciloru. Selimu audindu de acésta , isi pune si elu omenii sei in ordine aprópe de Aleppo asia, cá se póta primi cu putere pe inamicu ori din care parte ar veni acest'a. Cercassianii cu pasiu incetu se apropia pón' la o puscatura de Turci , si apoi intre strigate violente se arunca asupr'a acestoru-a, i ataca cu cea mai mare furia, si pre langa tóta resistenti'a loru valorósa , i constringu a cede din terrenu. Dar' chiar pre candu credeau cá victori'a este a loru, generalu Chairbegu in arip'a drépta, si Gasselibegu in arip'a stanga, desertéza pe neasceptate cu trupele loru si trecu la Turci; ceea ce a causatu extrema terróre in Cercassiani. Cu tóte aceste, ei se decidu a muri mai bine decâtu a se lasa invinsi, si incepu ataculu din nuou, si se arunca asupr'a inamiciloru cu atata turbare, in câtu pre langa tóta multiimea contra carei se luptau, victori'a parea a inclina in partea loru. Dar Selimu vediendu ca cercassianii prin iutimea si agilitatea corpului loru evita lovirile de sabie, de darde si de sageti, ordina cavaleriei a sta pe locu, si punendu pe Ianiceri in frunte, le comanda a da focu asupr'a inamicului. Acésta manopera se effectui cu succesu alátu de bunu, in câtu Cercasianii spamentati de subitulu flagelu si continu'a cadere a ómeniloru loru , se tragu inderetru spre a se pune erasi in linia. Turcii vediendu acést'a, fara a le lasa timpu a se reculege si a incepe lupt'a din nou , se repedu asupr'a loru cá unu torrente, si imprastia trupele si altminterea respite degiá. Sultanu Gavri anca, vediendu cá nu mai este nici-o sperantia de a invinge, se resolvi cá perdiendu-si imperiulu se'si pérda si viéti'a cu elu. Se arunca in midi-locu intre inimici, taia totu ce'i vine inainte, si sbóra prin liniile

(37) *Burgi-Vaik*. Unu locu aprópe de Aleppo ; Burj seu Buri, dupa etimologia in-sémna turnu séu fortarétiá ; prin urmare *Buri Vaik*, turnulu séu fortareti'a lui Vaicu. Turcii au usulu de a da numele de Buri ori Zodiacu in sensu metaforicu la turnurelele de la fortaretiile loru; fiindu-ca chiar precumu zodiaculu incungiura spher'a ceriului, asiá acele turnurele incungiura giuru-impregiuru cetatea. Pentru esemplu, dicu : *Burji Kalaa*, zodiaci séu bastiône ce incungiura cetatea.

loru, cá prin una turma de oi. Elu cauta dupe Selim, ilu striga si ilu provoca la duellu, cá séu se-i dea viéti'a si imperiulu, séu se i le iea. Dar' fortun'a nu l-au adjutatu in propusulu seu; elu s'a intorsu érași inderetru de unde a venit; si fiindu ca isi imaginá cá de câte-ori taia unu turcu, de atâte-ori nimeresce in Selimu, elu a facutu unu macellu orribile. In urma, fara cá in midi-loculu atátoru sabii se fia primitu o singura vulhere (ceea ce é lucru admirabile), ci numai de ostenél'a atátoru vulneratiuni ce elu altoru-a a datu, si fiindu ca nebusitu de caldura nu mai póté respira, a cadiutu mortu intre ucii-și sei inimici.

ALLEPPO SI DAMASCULU SE SUPPUNU LUI SELIMU.

XVIII. Dupa acésta victoria locuitorii din Aleppo vinu si cu profunda umilintia presenta lui Selimu chieile cetatiei. Acesta i primesce cu multa distinctiune, si daruesce câte-unu Chilat (38) unui fia carui-a dintre cetatiani principali. In Vinerea proxima urmatória merge in Giamia, si asculta cu mare satisfactiune mentionandu-se nu-

(38) *Chilat*. Unu feliu de toga in varie colori, cusuta pe margini totu cu fire de auru si de argintu; si se da de catra Sultanulu, in semnu de onóre, Veziriloru, Pasiloru si altoru demnitari mari, séu candu intra acesti-a in oficiulu loru, séu in recompensa pentru vre-unu servitiu notabile, séu chiar' pentru o scire buna. Sunt trei clase de Chilat. Cellu de prim'a classa se numesce *Chilati Fachire* (*), care se da numai Veziriloru si Pasiloru cu trei tuguri. Dar' câte-odata se da si delegatului extraordinariu alu imperatului Romaniloru, precumu a fostu, pentru esemplu, contele Oetingeni dupa pacea de la Carlovitiu. Dupa acést'a, domnulu Feriole, ambassadeore extraordinariu alu regelui Franciei, pentru cá domnulu seu se nu pașa inferioru imperatului Romaniloru, n'a crutiatu nici spese nici ostenéla pentru a fi onoratu și elu cu unu Chilat, dar' cu tóte aceste nu l-a potutu capeta nici decumu. Dupa aceea, Petru Tolstoi, ambassadeorele Czarului, ori cátu de mare favoritu a fostu alu marelui Veziru Ciurluli Ali Pasia, totusi si elu a priimitu acellasiu refusu cá si Feriole. Acésta onóre, care nu o amu cercatu nici-odata (pentru ratiuni particulari, ce nu se potu divulga): mi s'a conferitu mie cu ocașiunea candu Sultanulu Ahmedu m'a instituitu domnu principatului Moldáviei. A dou'a classa de Chilat este *Ala* (**), care de communu se da pasiloru, principiloru mahomedani si christiani, si ambassadeoriloru extraordinari ai potentatiloru crestini. A trei'a classa, care de communș se numesce *Evsat* (medilócia), si de altadata *Edna* (inferióre), se da persóneloru de rangu mai inferioru. Chilatul-ulu de comunu se numesce si Caftanu.

(*) Vestmentu de onóre. *Tr. Germ.*

(**) Vestmentu pestritiu, séu pestritiatu *Tr. Germ.*

mele seu in rugatiunile publice; ordinà apoi a se da lectórelui, anca pêné era acesta pe cathedra, unu vestmentu cosutu totu cu auru, si a se imparti multa elemosina nu numai intre preoti, ci si intre alté persóne de tóta conditiunea. Acésta gratiósá clementia a avutu effectulu seu, càci nu numai cetatile mai neinseminate din acea tíera s'au suppusu de buna voia cuceritoriului, ci pêné anca si locuitorii Damascului, audindu de apropierea lui Selimu, au tramisu pe betranii loru inaintea lui, spre a-lu intimpina si a-i implora grati'a si buna-vointi'a. Selimu, i-a priimitu cu façe amicabile, si dupà ce le-a cettitu de duóe-ori rugarea, le-a promisú ca le va implini tóte ce ceru dela elu.

SELIMU DESCOPERE MOMENTULU LUI SHEICH MUHIDDIN

XIX. Dupa atâte fapte aratátore de clementia, Selimu cugetá a fi de utilitate, cá se castige inimile poporului superstitiosu anca si prin unele probe de pietatea sa. Asia, indata in prim'a dí a intrarei sale in Damascu, ordinà a se celebra unu servitiu divinú in Giami'a numita Beni Umnie (39), si a se face rugatiuni pentru prosperitatea s'a. Dupa aceea a mersu cu tóta religiositatea spre a cerceta momentulu faimosului Muhiddin (40), care era afara de murii cetatiei. Cei mai betrani ómeni din cetate, abiá isi poteau aduce aminte se

(39) *Beni Umnie*. Opiniunea publica tiene ca acesta ar fi numele acelu generalu saracenu, care a ocupatu mai ántáiu Damasculu de la crestini, si a transformatu beseric'a renumita de acolo in Giamia; cu tóte ca crestinii atribuiescu acésta cucerire lui Omaru, alu doilea succésore dupa Mahomedu.

(40) *Muhiddin*. Califu saracenu, care elu mai ántáiu a ocupatu Spani'a; si fara dubiu é tótu acela, pe care scriitorii crestini ilu numescu *Musa*, si despre care dicu, ca la anulu Hegirei 92 cu generalulu seu Tarichu, mai ántáiu a intratu cu armat'a saraceniilor in Spani'a. Chronologi'a consuna intru tóte cu faptele; cá-ci istoriografi arabi dicu, ca Muhiddin domniá anca pe la anulu Hegirei 99, (care coincide cu anulu 718 de la Christu, si in acestu anu, dupe cumu ne relata Vasaeus, Moise, emirulu Saraceniiloru, a fostu batutu crancenu de Pelagiu, regele Asturie. Dar' nu potú coniectura nici de cumu. ca de unde au potutu lua crestinii numele *Musa*. Pronume nu póte se fia, atátu pentru-ca elu este unu nume profeticu, pe care mahomedanii ilu léga de primulú nume, cátu si pentru ca dupa natur'a limbei. Muhiddin cu mai multa probabilitate se póte considera de pronume de cátu Musa (Moise). Si éراسi cu greu potú crede ca Musa se fia unu nume propriu, pentru-ca Muhidin califul in epitafulu seu se numescu *Muhamed ben Arebi*. Apoi trebe se distingemu de acestu Muhamedu pe Muhamedu succésorele lui Abdullah, sultaúu alu Saraceniiloru, sub

fia auditu ceva despre immormentarea acestui erou ; si mormentulu insusi nu numai ca era intr'unu locu fôrte scârnavu , dar' anca acoperitu cu escremente de ômeni , cari de siguru nu cunosceau reliquiele pretiöse ce continea acelu locu ; murdariile ce-lu acoperiau si-lu desfigurau cu totul , presintau mai multu imaginea unei culme de gunoiu , de câtu a unui locu religiosu. Selimu vediendu atâtu de neglese aceste reliquie pretiöse , isi exprimâ just'a indignatiune façe cu atâta impietate a locuitoriloru , si ordinâ a curati numai decâtu loculu ; sub acêsta operatiune gasesce una pêtrea de marmora cu urmatôri'a inscriptiune : « Acesta é mormentulu lui Sheich Muhiddin Beni Arebi , care a cuceritu Spani'a ». Imperatulul convinsu din acêsta inscriptiune , ca aici este immormentatu cadavrulu eroului , i redicâ asupr'a mormentulu una Kubbe superba , si in apropierea ei una Giami'a cu unu ospitiu pentru intretinerea seraciloru cu mancare si beutura in tôte dilele. Afara de acêsta , scutesce aceste locuri si edificii de la sarcinele a ori ce taxa ; si tôte aceste dispositiuni le confirma prin unu Chatisherif (41). Pentru tôte aceste fapte pietöse ,

a carui domnia Saraceni au batutu flot'a crestiniiloru , au devastatu Dalmati'a , au arsu Ancon'a ; dar' cari in urma , chiar' candu erau se ocupe Rom'a , au fostu invinsi si nimiciti cu totul de câtrâ civii romani la Ôstiu in anul de la Christu 849.

(41) *Chatisherif*. Littera (scriptura) santa. Sub acêsta numire se cuprinde propriamente numele Sultanulu , prin care acesta aprôba ori confirma unu mandatu séu scrisôre ; si de aci are apoi intregu documentulu numele de Chatisherif. Mai nainte , de aceste mandate le scrieau insii Sultanii cu mân'a loru pe una charthia simpla si cu littere ordinariie ; unu esemplu despre acêst'a ne da Chatisherifulu lui Mahomedu II. , care si asta-di se conserva in biseric'a de la Maguliotisa , inchinata Stei Maria vergine (*) Dupa aceea inse , cu timpulu crescându si estindendu-se marginile imperiulu , a crescutu si luxuri'a si truf'a imperatiloru , si au tienutu ca este mai josu de demnitatea imperatulu , decâtu cá se mai scria séu se mai subsemne mandate. Asia , au ordinatu lui Nishandgi Pasia , cá elu se confirme mandatele imperiali si se inscria pe elle numele Sultanulu intr'unu modu artificiale , care de comunu se numesce *Tugra* , dar' nu la finea scrisorei , precum este usulu la alte natiuni , ci la începutu deasupra celei d'ântâiu linia din mandatu. Candu inse imperatulul voiesce se dea pondu mai mare decâtu celu ordinariu mandatelorulle , atunci iea pên'a si scrie supra de *Tugra* urmatoriulu apostilu : *Mudgibinge Imla otuna* , adeça : a se observa cele ce urmêza aci (**). Chatisherifulu provediutu cu acêsta signatura , numitu comunu *Chatti humaiun* , adeça littera sublîma. atâta veneratiune se da nu numai

(*) A se vedé nota (la fine) 17 , de la capu I din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Assemenea apostilulu : « Se aproba » *Tr. Rom.*

Selimu , precumu credu Turcii (42), a fostu recompensatu in abundantia prin favorurile ce ceriulu a reversatu asupra imperiului seu ; căci ei tôte victoriele ce s'au facutu de aici inainte in acestu mare si potente imperiu, le adscriu numai acestui Sheich si virtutiloru si gratiei sale inaintea lui Dumnedieu.

in viétia , ci si după mórtea Sultanului , in cătu nici-unu turcu nu cutéla a-lu atnge fara a-lu saruta mai antaiu cu tóta religiositatea si a sterge cu ambe falcile pulberea de pe elu ; precumu amu vediutu chiar eu ca a facutu marele viziru Ciorluli 1ili Pasia, candu i-amu aretatu Chatisherifulu sultanului Mahomedu II. Nu va fi inu- Ale pentru cei curiosi a reproduce aci pe largu intregu acestu Chatisherifu séu mandatu. Elu suna : « O tu, care tu esti confederatu cu onórea. Subashi de Constantinopole « Dupa ce prin grati'a nóstra prè inalta amu 'donatu architectului *Christodulu* cá « recompensa pentru lucrarea sa perfecta, strad'a numita Kiuciuk Geafer, mergi la be- « seric'a Maguliotisa , si o descrie si o desémna cu tôte adjacentele locuri virane « si introdu pe numitulu *Christodulu* in posesiunea loru , in puterea acestui sacru « mandatu alu nostru, carui tu crediementu se dai». Din acesta scrisóre se pótø vedé si aceea, ca sub Sultanulu Mahomedu Fatih sistem'a de a governa cetatile era cu totulu differenta de aceea ce se practica asta-di. Căci pe acelu timpu, unu singuru mandatu imperiale catra Subashi (care asta-di este unulu dintre cei mai inferiori officiali si fara nici o autoritate) , era destulu spre a effectui unu lucru , ér asta-di numai prin multe ordinatiuni si prin midi-locirea persóneloru de diferiteranguri poti se ajungi la scopu Asiá , asta-di déca ar' voi Sultanulu se dea numai 'o singura casa cui-va, trebe mai antaiu se notifice despre acésta pe marele veziru prin unu Chatisherifu ; vezirulu, déca cas'a este in cetate, tramitte ordinu lui Mima Aga séu marelui architectu, cá se mérga in faci'a locului, se mesure si se descria esactu tóta localitatea, terrenu, curte si camere ; ér daca cas'a este in apropiare de murii cetatiei , tramitte mandatulu catra Shehr Emimi, adeca inspectorelui muriloru si stradeloru. Mimar Aga séu Shehr Emimi, ori care adeca, care a primitu mandatulu vezirului, chiama indata la sine pe Naib , séu delegatulu judelui de Constantinopole ori de Pera (déca cas'a este in Pera) , si prin acesta tramitte descriptiunea séu delineatiunea casei la Istambul Effendis, adeca supremului jude de Constantinopole. In urma, o copia a mandatului si a descriptiunei architectului se pune in archivu, ce la Turci se numesce *Sidgil*, si numai dupa aceea se confirma person'a respectiva in posesiunea casei donate de Sultanulu.

(42) *Credu Turcii*. De si opiniunea cõmuna la Turci este, ca sufletele mortiloru nu potu da nici-unu ajutoriu celoru in viétia (*), totusi anca si la cei vii prin rugatiunile loru, potu se face impressiune asupra mortiloru, cá acesti-a se røge pe Dumnedieu cá se le asculte rugatiunile. Assemenea, ei admitu ca é bine si cuviintiosu a venera memori'a santiloru, si a cerceta cu religiositate mormentele loru. In specululegea loru le ordona a invoca numele lui Mahomedu si alu urmatoriloru sei, dicéndu , *Ia (**)* *Muhamedu ! Ia Ebubekir ! Ia Omer ! Ia Osmanu ! Ia Ali ;* si a scrie aceste,

(*) A se vedé not'a † la capu IV. din cartea II. *Tr. Rom.*

(**) O! *Tr. Rom.*

ORDINA DECAPITAREA LUI HUSANU PASIA

XX. Ocupatu cu regularea trebiloru parte civili parte bisericesci, a petrecutu aici vre-o câte-va zile; dupa aceea, cu trupele sale,

nume cu littere fôrte elegante, si a le pune pe paretii in Giamii si in alte localítati; séu a-i depinge pe paretii in urmatoriulu modu: in midilocu punu si descriu pe Mahomedu; adeca, ca elu a avutu fačia rosia si lungaretia, nasu subtire, ochi vinetji, barba négra de optu policari, peptu latu, talia subtire, mani rotunde, degete lungi, fluierele piciozeloru subtiri, piciozele late cu degete cam lungi. etc. Dupa acést'a descriptiune s'ar poté depinge portretulu lui Mahomedu fôrte usioru; cu tôte acestea: nu é permisso a'i depinge alta decâtu numai manele si piciozele; si a i depinge vre-o alta ori-care parte, se considera de pecatu. Persianii inse nu suntu atâtu de superstitiosi; ei ilu depingu intregu, si-lu punu de comunu in fruntea scrieriloru loru istorice. Assemenea depingu portretele profetiloru si imperatoriloru. Amu vediu o assemenea carte persica pe candu eram in Constantinopole, si care contiené istori'a Persianiloru incependu de la creatiune péné la Schah Ismail. Adeveratu ca portretele nu erau facute cu mare simetria, dar' cu multa elegantia. Dintre imperatorii turci, uniculu Muradu IV., care a cuceritu Babilonulu si a fostu fôrte dedatu vinului, a ordinaru se i orneze cu picture paretii camerei sale de dormitu, dar' succesorii sei le-au stersu pe tôte. Maí este numai o singura casa pe Bosphoru nu departe de satulu Beikossi, unde se vedu mai multe picture facute din ordinulu acestui Sultanu; elle representa persóne cari venéza si pusca dupa lupi si cerbi, si apoi manca si beau, si altele assemenea. Dar' Turcii sunt de ferma convictiune, ca angerii nu potu intra intr'o casa unde pe paretii sunt depinsi cani séu alte portrete, fia chiar' de alle ómeniloru. Pentru aceea ei nici nu tienu alte portrete decâtu celle alle imperatoriloru. Aceste se conserva din vechime in bibliotec'a Sultanului, de unde prin mari daruri si cu ajutoriulu buniloru mei amici de la curte, mi-anu procuratu copii scóse de Musavvirulu Sultanului, séu capu-pictorele curtiei, Leuni Celebi, pe cari si acumu le amu la mine (*) Scriindu aceste, imi adueu aminte de o conversatiune ce amu avutu o data cu unu turcu invetiatu asupra pictureloru. Elu ne imputá, ca noi péné in diu'a de asta-di ne facemu idoli, imagini si picture, carora ne inchinamu, de si ele sunt lucruri de mana ómenésca. Io i-amu reflectatu, ca in privinti'a acést'a nu este nici o differentia între musulmani si christiani; elu se mirá, si declara ca uresce fôrte tare cultulu imaginiloru. Io 'i replicaiu, ca voiescu a proba assertiunea, déca voiesce se me asculte. « Nu descrieti voi — i disei — pe tablele vóstre in littere de auru figur'a « si statur'a profetului vostru? Nu depingeti voi manile si piciozele sale cu cefle mai « vii colorii dimpreuna cu o rosa, despre care diceti ca a resaritu din sudórca lui Ma- « homedu candu a caditu acésta pe pamentu? Nu scrieti voi numele Ashabiloru (a- « deca celloru patru successorii ai lui Mahomedu), pe table de lemnu séu de auru, « si-i punetji in Giamiele si in casele vóstre spre Kible (adeca in pârtea spre Mecca, « între resaritu si amédia-di)? Si candu ve sculati demineti'a, si v'ati facutu ruga- « tiunile vóstre, au nu sarutati cu devotiune acelle icóne, si apoi cu fruntea vóstra

(*) Sunt aceleasi, cari se vedu publicate in traducerea anglesa si germana, in fruntea descriptiunei istoriei fia-carui Sultanu. *Tr. Rom.*

pline de speranți'a victorieilor, merge contra țierei Kahire. In acésta cale ajunge la unu locu numitu de catra locuitori Chani Iunus⁽⁴³⁾, și precumu conversá in modu familiáriu cu officiarii sei, Husanu Pasia, unulu dintre vezirii sei, ilu intréba mai multu din` gluma de câtu seriosu: « Prêfericite imperate, candu vomu intra in Kutbuir

« stergeti pulbera de pe elle? Fiindu-ca dar, voi faceti acést'a in onórea acellora. « alu caroru nume se mentionéza pe acelle table: spune-mi, aretati voi acésta reveren-
« tia séu acestu servitiu catra colori, catra linee séu catra table? » « Nici decumu »
— respunse elu; si apoi continuaiu mai departe: « Dar' candu unu christianu séu chiar
« unu turcu ar' scuipa pe acelle table, séu intr'altu modu si-ar areta despretiulu facia
« de acelle icóne: au nu legea vóstra este care pe unu atare omu ilu declara culpa
« bile de mórte? » « Fara dubiu » respunse elu. « Ei bine, replicaui io, totu asia merge
« si la noi, la crestini, in respectulu cultului imaginiloru. Nu é imaginea, nici lem-
« nulu, nici altu lucru de mana omenésca, ce veneramu, ci veneratiunea nóstra se
« reporta la persón'a pe care o representa imaginea ». « Déca este asia — dise ellu —
« apoi intr'adeveru ca este injustu a numi pe crestini But Perestu, adeca idololatri ». Admiraiu candórea turcului, si animatu de acést'a. continuaiu: « Asia dar ca, dintele
« profetului vostru, inestimabile pentru voi, se conserva in thesaurulu imperiale, si
« in totu anulu, inainte de prim'a di a lunei Ramazanu, dupa ce mai ántáiu s'au fá-
« cutu rugatiunile publice de ocaziune, ilu iea Sultanulu cu cea mai mare revêrentia
« si ilu presenta mai mariloru țierei pentru a-lu saruta? Nu conservati voi cu tóta
« religiositatea *Sandgiaculu* adeca Stindardulu lui Mahomedu, si *Hirki Sherif* séu sa.
« crulu seu caputu. a carui margine in totu anulu si totu in acea di o atingeti in apa
« si diceti cá ap'a acésta apoi é santita si neputreditóre, si o numiti *Abi Hirki Sherif*
« adeca ap'a santului caputu, și o impartiti intre mai marii țierei, cá in dilele de
« postu se puna câte o picatura din ea intr'unu pacharu mare cu apa, care gustandu-o
« de trei ori, o beau apoi dintrun'a spre a-si stempera setea. Nu venerati voi dintele
« profetului vostru, de si acesta é mortu: nu ilu conservati si nu-lu adorati? Si a-
« cumu, fiind-ca aceste lucruri se facu in publicu la voi, te întrebu se-mi spuni: déca
« unu lucru neinsuflețitu, precumu este dintele si ap'a, ilu venerati voi pentru elu in-
« su-si, sau ilu venerati numai in vederea spiritului immaculatu (precumu diceti voi,
« alu profetului vostru si in vederea încrederei ce o are elu la Dumnedieu? » « Se in-
« telege — dise elu — ca tóte aceste lucruri se reporta la elu, pentru a carui voia elle
« se considera de sanctificate si sante ». Dupa aceea eu amu conclusu dicéndu: « Cu
« multu mai puçinu dar' se potu christianii accusa de idololatria; cáci onórea ce dau
« ei imaginiloru si reliquieloru santiloru, o dau mai ántáiu si in prim'a linea lui Dum-
« nedieu, si numai in a duó'a linea o dau prototipului séu persónei ce elle representa.
« Ei nu șe inchina la santi cá santi séu ómení santiti, ci cá la servii lui Dumnedieu,
« séu, cumu amu díce, santii lui Dumnedieu ». Acésta esplicatiune clara si intelli-
gibile a doctrinei nóstre placu Turcului. dar' pentru aceea totusi nu l-amu potutu scóte
din retacirea sa.

(43) *Chani Iunus*. Ospellulu lui Ion. Nu potu se spunu de siguru, déca turcii credu
ca acést'a ar' fi fostu cas'a lui S-tu Ion profetulu.

« Kais (44) ? » Imperatul vedindu ca prè marea familiaritate cu servii sei degenera in despretiu, respunse : « Vomu intra candu va vré « Dumnedieu ; ér' io vreu cá tu se remani aici ». Si dicendu aceste cuvente, ordinà immediatu a-i lua capulu.

CALETORESCE LA IERUSALIMU SI OCCUPA UNELE CETATI

XXI. De aci isi continua calea pênè la Gasse , unde intielegèndu ca Kudgisherif (45) nu mai è departe de aci , ilu cuprinse unu doru irresistibile de a vedé acésta cetate , care a fostu léganulu atátoru profeti, si teatrulu atátoru miracule. Insoçitu de vre-o câti-va calareti ai sei face acésta cale, si in trei dîle implinesce totu ce religiunea cerea de la elu, si apoi se întórce la armat'a sa in Gasse. De aci isi urméza calea dreptu spre Elkahire (46), si in trecere cuprinde cetatile Sifidulbahr (47) si Chanuldgiani. Dar' nu tienù de consultu a lasa in ele garnisóne, càci, cugetá elu, ca déca invinge, ele nu se mai potu scuturá de sub jugulu cuceritoriului, ér' déca remane invinsu, atunci nu-i potu da nici-unu refugiu securu. Asia lasa in ele numai pe acei-a inderetru , cari pentru vulnerile loru séu pentru lung'a caletoria au fostu incapabili de a urma grosulu armatei, si

(14) *Kutbunur Kais*. Unu satu seu mai bine suburbu in Cairo. se pare a fi fostu unu locu strimtu si dificile de amblatu , dar' nu potu afla in care parte a cetatiei se fia.

(45) Ierusalimulu. *Tr. Rom*.

(46) *Elkahire*. In tierile nóstre scriu de comunu intr'unu modu falsu *Alkair* ; ca si *Alcoranu* in locu de *Elcuronu*. Elkaire este capital'a Egiptului , si cunoscuta la tóta lumea ; se numescó si cu numele de *Misr*. Trecu in adinsu cu tacere presté fábulé turce despre acésta cetate si despre Ioseph Παγκαλος (*) ; ele se gasescu pe largu in o multime de carti, ce au esitu la lumina despre faptele egiptiane.

(47) *Sifidulbahr*, etc. Propriamente insémna marea-alba (**). Sunt aceste duóe cetati. alu carora nume anticu nu-lu cunoscú. Càci nu amu anca atata abilitate, in càtu se potú descoperi tóte numirile vechi ale atátoru cetati , care dupa atâte secle stau ascunse sub modernele numiri barbare.

(*) Adeca, celu mai frumosu. Este o generale opiniune intre orientali, ca patriar-chulu Ioseph n'a avutu parechia de frumosu. Si dicu ca a fostu mare architectu si geometru ; lui atribuiescu construirea columneloru in Cairo, cu cari mesura inaltimea Nilului ; construirea canalului pentru derivatiunea acelui fluviu ; construirea fontaneloru, magazineloru, si piramideloru ; mesurarea si impartirea tierci dupa fluviu ; si alte mai multe fapte *Tr Germ*

(**) Asia numescu Persianii marea mediteranea. *Tr. Germ*.

merge mai departe. Vedeudu acésti'a cetatiani din Gassè, si cugetandu ca imperatulu nu se va mai întôrce nici-odata, ci ca cercassianii ilu voru ucide dimpreuna cu pe tóta armat'a sa, se punu si omóra pe toti invalidii si pe toti medicii insarcinati cu ingrigirea acestor'a.

INVINGE PE CERCASSIANI

XXII. Póte, cá incercarile nuóe ale Cercasianiloru de a-si apera regatulul , au îndemnatu pe locuitorii din Gasse a se revolta si a face acelu masacru. Câ-ci cei cari scapassera din ultim'a batalia de la Aleppo, indata ce au ajunsu in Kahire, au convocatu o mare adunare, si au proclamatu de rege pe Tumanbai , descendente dintr'una din cele mai nobile familii cercassiane, si inaugurandu-lu, i-au datu titlulu de Muluki Eshref⁽⁴⁸⁾; si totodata se léga cu totii prin juramentu a-si apera imperiulu contra tiraniei injustului Selimu, séu a muri cu arm'a in mana si a-si rescumpera scumpu viéti'a si vastulu loru territoriu. Sub comand'a acestui generalu se aduna si toti ceialalti cercassiani, caroru-a se mai alatura ca truppe ausiliare anca Arabii corturari; se prevedu cu tunuri grele si alte instrumente bellice, si cu una armata alésa de patru-dieci mii de ómeni se punu in castre la unu locu numitu Ridanie; aici se fortifica prin tóte stratagemele imaginabili, cugetandu ca Selimu, incrediutu de succesele salle de mai nainte, va veni immediatu se attace castrele loru, si cadiendu apoi in cursa, voru poté pré usioru a-lu bate si a-lu invinge. Selimu inse, informatu bine prin spionii sei despre aceste curse, precumu era superioru in numerulu trupeloru, da ordinu unei parti a armatei salle a se trage in giurulu castreloru inimice pe la spatele muntelui Gebeli Maktab⁽⁴⁹⁾, si la primul semnalu datu, se nevaléscu asupra loru. Cu modulu acest'a, Cercassianii findu incungiurati de tóte partile, in primele díle⁽⁵⁰⁾ alle lu-

(48) *Muluki Eshref*. Adeca prè-santu séu prè-fericitu.

(49) *Gebeli Maktab*. Eu cugetu ca nu Maktab ci Machtab ar' trebui se dicemu, cea ce ce insémna culme séu munte, unde este mausoleulu anticiloru si faimósele piramide.

(50) *In primele díle*. In privinti'a insemnarei díleloru, la Turci este usulu, ca ei in literele loru si mai alesu in ordinatiunile imperiali, insémna séu dílele a întregci luna, séu impartu lun'a in trei decade. Asia déca se face ceva in primele diece díle

nei Gemaziulu evvel, anulu Hëgirei 923 se incinge o lupta atâtu de sangerôsa si obstinată, in câtu aceea abia se pôle descrie. Cercassianii adeseori cutropiti de numerulu celu mare alu inimicului, si de multe-ori respinsi, totu de atâtă-ori se reculegu si ataca din nuou pe inamicu, fiindu-ca regele loru luptă pururea in frunte, si animă pe soldati prin esemplulu seu. Lupt'a se continuă anca câtu-va timpu in linii rupte; dar' in urma, vedindu Tumanbai, ca ômenii sei parte sunt prinsii parte ucisi, si ca victori'a nici într'unu casu nu o pôte avé, asia cu o truppa allésa de soldati cari i serviau de garda, isi face cale cu sabi'a în mana, pe unde inimiculu era mai desu, si fuge la Sheikh Areb (51) fiulu lui Bekaar. Asia Turcii obtienura o victoria complectă, dar' le-au co-statu fôrte scumpu. Generalulu loru, Sinanu Pasia celu mai celebru erou pe acelu timpu, a remasu mortu. Môrtea acestui-a într'a-

ale lunei, ei scriu *Evailinde* adeca prim'a decada; dat'a celoru diece dile din midilocu o însêmna cu cuventulu *Evasilinde*, adeca a dou'a decada; despre cele diece dile din urma dicu *Evachirinde*, adeca ultim'a decada. Prin urmare *Gemaziul evvel Evailinde*, adeca in primele dile ale lunei Gemaziul evvel, însêmna: in un'a din dilele de la prima pôné la diece acestei lune. Si asia mai departe.

(51) *Sheich Areb*. Pare a fi unulu dintre Sheikhii sôu prelatii arabiani, cari aveau de a face mai multu cu guvernamentulu ecclesiasticu decâtu cu celu civile, si pretindu a fi legitimii successorii ai lui Mahomedu. Sunt din ei siepte familii mai celebre între Turci, ale caroru nume inse mi-au scapatu din memoria. Căci eu de prezentu traiescu într'unu locu, unde nu numai ca sunt fôrte departatu de Arabi, dar' nu é nici umbra de vre-o invetiatura mai înaltă, si unde na audi nici macar din nume de vre-o biblioteca complectă, departe de a potégasi lucrulu ce-lu cauti. Atâtă inse se pôte deduce, ca acesti Sheikhii sunt fôrte respectati de catre insii Sultanii, fiindu ca capulu loru (care isi are residentia in Mecca, si care de si se confirmă de Sultanulu, dignitatea sa totusi o transmite cu dreptu de ereditate fiiloru sei), candu scrie la Sultanulu, i enumera mai antaiu tôte titlaturele cele mai pompôsë, si apoi ilu numesce *Vakilimus* seu vicariulu seu si alu profetulu in tóta imperati'a lumei. Se dice ca totu asiâ scrie si in cartile sale catra imperati' Indiei. Amu vediutu odata unu Sheikh de acestia, candu mersesemu la Sultanulu Mustafa, fratele imperatulu de acumu (*), care pe acelu timpu era in cortulu seu într'unu satu numitu Akbunar, nu departe de Adrianopole; elu venise se-si faca reverenti'a, si totu timpulu stetea in cortu la Sultanulu, si conversă in modu fôrte familiaru cu acesta. Era incortelatn a Cerkies Mehemedu Aga, magistru stalleloru de curte, si unu intimu amicu alu meu; acest'a imi spunea ca de câte-ori acestu Sheikh vorbiă despre Sultanulu, totu-deuna ilu numiă alu seu Bisum Vekil, alu seu vicariu seu vicegerente.

(*) Achmedu III. *Tr. Rom.*

tăta miscase pe Selimu, în câtu lungu timpu, dupa cucerirea cetătiei Kahire, ilu plangea esclamandu : *Misri alduk, emma Iusuf al-durdul*; *Iusuf siss, Misirden ne olur ?!* «Cucerii Egiptulu, dar per-
« dui pe Ioseph ; déca nu mai amu pe Ioseph, ce'mi ajunge Egipt-
« țulu?! »

MAI ANTAIU TRACTÉZA ONORIFICU CU TUMANBAI, SI APOI LASA DE-LU SPENDIURA

XXIII. Asia dara, acésta tiéra fertile pare a fi cu totul suppusa imperiului ottomanu ; dar' Tumanbai era anca în viétia si se tiea în vecinatate promptu la ori-ce miscare ; ceea ce'insuflá frica Turciloru ca voru perde o tiéra ce atâta sange le-au costatu. Era lucru sciutu ca Tumanbai s'a refugiatu la Arabi, si asceptá numai cá Selimu se se retraga din Egiptu, spre a încerca o resturnare. Selimu spre a preveni periclulu ce-lu aménitiá din acésta parte, tramitte delegati cu pretiöse daruri la Sheich Areb, fiulu lui Bekaar, cá se-lu róge se-i estradea pe fugariulu inimicu, avisandu-lu totodafa ca è mai consultu a-i castiga amicitia prin bune servitiuri, de câtu amerita mâni'a prin vane obstinatiuni. Scheichulu, séu ca se teme de puterea lui Selimu, séu ca era sedusu de pretiösele daruri, comitte fapt'a rusinósa si estrada pe Tumanbai, pe care-lu luase sub protectiunea sa : fapta contraria dreptului gintiloru, si mai alesu contraria la *Rai* arabicu (52). Dar' déca bravur'a lui Tumanbai n'a potutu misca inim'a unui amicu lasiu, ea a potutu se imblandié-

(52) *Rai arabicu*. *Rai arebi*, la Turci se esprime prin *Eman*, séu mai vulgaru *Amman*, dar este mai usitata espressionea arabica. Este aceea ce italianii dicu *Parola* englesii si francesii *parole*) ; adeca cuventu datu de siguritate, de pace, de aliantia, de protectiune ; asia cuventulu *Berai* la Arabi (ceea ce Turcii dicu *el Eman usre*) însemna : securu ! gratia ! quartiru ! Arabii se lauda ca între toti omenii pamentului, ei se tienu mai strictu de cuventulu (parol'a) loru : si póte ca au dreptu. Cáci déca cine-va ar' ucide, fia chiar si în foculu luptei, pe unulu cui s'a datu Rai, unulu cá acel'a dupa legile Arabiloru é culpabile de mórte. Déca prindu pe unu inimicu de alu loru (precum sunt în certa continua unii cu altii), i dau Rai, si tragu în giurulu lui unu cercu, impunendu-i se nu ésa de acolo ; si captivulu nici nu çutédia se faca acést'a, chiar déca ar' soi ca are se móra de fómpe séu de sete. Într'aceea învingătorii anuncia pe inimici, ca cutare si cutare este închisu colo si colo în cerculu Rai, si déca vreau se-lu rescumpere, trebe mai antaiu se respunda talionulu cc captivulu a promissu. Dupa ce s'a respunsu acestu pretiu de rescumparare, merge la captivu unulu din acelu tribu, din care a fostu celu care l-a prinsu, sterge cerculu

sca mâni'a unui inamicu generosu. Candu s'au adusu acestu rege legatu in ferra inaintea lui, si a vedjutu cumu inim'a lui brava lugesce din ochi-i, atunci Selimu nu s'a potutu retiené se nu-i redea libertatea, si a-lu ruga se vina in tôte dîlele la elu la mésa. Tumanbai, recastigandu-si libertatea cu pretiulu virtutiei sale, a conversatu dupa aceea multu cu Selimu despre lucrurile atátu publice câtu si private, si l-a informatu despre starea lucrurilor in Egiptu, despre legile, geniulu si datinele poporului de acolo. Dar' nefericitulu Tumanbai a trebuitu in urma se arate prin tristulu seu esemplu, cumu sôrtea se jôca cu lucrurile omenesci. Selimu nu potea se nu admire virtutile eroice, singular'a fortitudine, consiliurile intielepte, si portarea grava si seriósa a lui Tumanbai; elu tienea, ca é lucru vile de a ucide pe unu barbatu atátu de superiore altoru-a; si, departe de a se teme de ceva periclu din partea lui, elu se resolví a-lu primi in amicítî'a sa, si a-lu pune domnu preste regatulu Egiptului. Dar' chiar pre candu se ocupá cu aceste cugete, se lati vorb'a intre poporu, cá éca Tumanbai au ajunsu in mare favóre la imperatulu, si acusi va fi gubernatore in Egiptu; atunci apoi potemu avé sperantia cá, indata ce Selimu se va retrage din Egiptu', Tumanbai cu restulu Cercassianiloru si cu Arabii va bate si alunga garnisónele de aici, si va restaura dominatiunea cercassiana. Acésta rumóre nu potea se remaná in secretu denaintea lui Selimu, care era vigilantu', observatoru nu numai a totu ce se facea, ci si a totu ce se vorbiá. Dar' cu tôte aceste, elu nu voiá bucurosu a da crediementu acestoru vorbe; cáci credea cá ele potu se vina chiar din

cu piciorulu, si captivulu este liberu. Care a cadiutu odata in cercu, nu pôte se-si recastige libertatea decátu numai solvindu pretiulu de rescumperare. Cá-ci chiar déca consotii sei ar' bate in urma pe inimici, si le-ar sta in putere a-lu libera din cercu, elu totusi nu cutédia a esi fara consimtiementulu acelu-i-a carui-a i-a datu Rai; cáci déca ar' face un'a cá acést'a, elu pe tóta vieti'a este tienutu de omu fara onóre, atátu dinaintea amiciloru câtu si a inamiciloru, si nu mai pôte nici-odata prin nici-o fapta meritósa se-si recapete numele celu bunu. Er' déca ar cutedia se ésa din cercu si se fuga, atunci chiar compatriotii sei ilu prindu si-lu tramitu legatu la inamiculu, cá se-lu judece séu la mórte séu la sclavia perpetua, precumu i va placé si va afla de bine; in acestu casu rescumpararea nu pôte avé locu cu nici unu pretiu. «Cáci — dicu ei — care omu isi pretiuiesce mai multu vieti'a, decatu Rai, nu é demnu de libertate, si nu merita a se numi omu, cu atátu mai puçinu arabu.»

gur'a inamiciloru. In urma inse, vediendu ca fam'a se totu tiene, veni la suspitiune, ca ceva tradare trebe se fia la medi-locu, si ordinã lui Sheich Suvar Alibegu (pe alu carui tata acumu de curendu ilu spendiurara Cercassianii intr'unu paru de ferru), cã se duca pe nefericitulu rege in Kahire si se 'lu spendiure acolo sub pòrt'a numita Savil. Çandu a datu Selimu acestu ordinu, a disu urmatòriele cuvente: « Cãtu de mare a fostu grati'a mea façie cu elu, amu are-
« latu indestulu pênê acumu; dar' ce effectu potu avé malitiõ-
« sele vorbe ale vulgului, védia acumu elu nefericitulu singuru ». Alibegu esecutã cu tóta placerea acésta comissiune, cã-ci i se dete buna ocasiune de a-si resbuna pentru mórtea tatane-seu; si infortunatulu Tumanbai, in diece ale lunei Rebiulu evvel, anulu Hegirei mai susu mentionatu, a fostu spendiuratu in Cairo la port'a numita Savil. Nu se pòte spune ce terróre a cuprinsu pe Egiptiani candu audira de mórtea neasteptata a regelui loru. Cei cari mai nainte clociau ura in ascunsu contra dominatiunei sale injuste, i vedeai acumu alergandu umiliti suplicanti la Selimu, cerendu-i gratia, si promittendu-i a fi pururea fideli servitori ai casei osmane. Imperatulu le iertã tôte sub conditiune, ca unde voru sci ca este ascunsu vre-unu cercassianu, se-lu aduca numai decãtu legatu inaintea s'a. Abia ce declarã elu acést'a in publicu, si indata poporulu communu, amatoriu de noutati si in sperantia cã va obtiené iertare. canta in tôte partile dupa cercassiani, domnii sei de odinióra si aduce vre-o cati-va din ei legati inaintea lui Selimu spre a fi masacrati. Pe diu'a urmatòria lasa Selimu a se redica unu amfiteatru cu tronu afara de cetate pe tiermurea Nilului, si demanda a se decapita toti captivii in presenti'a sa, si a le arunca cadavrele in rfu. Numerulu acestoru nefericiti se díce cã au fostu preste trei-dieci de mii. In a dou'a di dupa acést'a, Selimu voindu a-si areta si mai multu puterea, si a umili cu totulu inimele invinsiloru, intrã cu pompa triumfale in Cairo; dar' abia dupa câte-va óre se departã de aici anca in aceeași di, asiediendu-se in corturi intr'unu locu nu departe de Nilu, numitu Russa, si lasandu truppeloru sale timpu de a se restaura. Unu ingeniosu poetu arabu a insemnatu epoc'a acestui macelu in urmatoriele cuvente:

Hai Schevi (53) Sultan Selim !

Vai ! acesta è Sultanu Selimu ! (54).

OCCUPA ALEXANDRI'A SI SUPPUNE PE ARABI

XXIV. In acelasu anu , la siepte ale lunei Gemaziulu evel , face espeditiune la Iskenderie (55) spre a o attaca ; dar' mâni'a cuceritoriului a fostu invinsa prin capitularea cetatiei de buna voia. Dupa ce apoi si-a regulatu tôte trebile in acésta cetate, se retrage in partea centrale a Egiptului, si instituie pe Chairbegu guvernatore tieiei, apoi pléca in lun'a Siaban inderetru la Constantinopole. In acésta rentórcere, trecéndu pe la Gasse, isi resbuna de perfidi'a locuitoriloru ei , si lasa a trece prin sabia toti' fara distinctiune de sexu si etate, si assemena cetatea cu pamentulu. De aci merge la Damascu, si in virtutea pactului avutu, da lui Gaselibegu guvernamentulu preste acésta cetate si preste localitatile invecinate din Palestin'a si Siri'a. Cu unu cuventu , in timpu de unu anu si intr'una singura espeditiune, Selimu a adnectatu mai multe tieri imperiului seu, de câtu unulu ori-carele din predecessorii sei, in totu timpulu câtu au regnatu ei. Câ-ci elu a cuceritu nu nutmai tôte tierile Cercassianiloru in Asi'a si in Egiptu, ci anca a rêdusu , asia cá in trecatu, sub potestatea sa alte cetati tari si faimóse ale Asiei, precumu : Malatie (56), Dierbeghi, Derende, Behtisi, Kierkieb, Kiachte, Beredgik, Antab si Antakie. Afara de tôte aceste, chiar si Sherifulu (57) din Mecca (58),

(53) Séu *Scheviet*, adeca escrementu de omu, ori animalu. *Tr. Germ.*

(54) Propriamente : aceste sunt escrementele lui Selimu. *Tr. Germ.*

(55) *Iskenderie*. Alexandri'a, locu fórté insemnatu de comerciu in Egiptu si cercetatu de náile tuturoru natiuniloru. Alexandri'a a fostu fundata de Alexandru celu mare, si data spre locuintia Greciloru din Egiptu.

(56) *Malatie etc.* Dintre acestea , Malatie, Derende, Beredgik, Antab si Antakie séu Antiochi'a , sunt cetati destulu de marisióre ; dar cele-l-alte sunt mai multu oppide mici decatu cetati mari.

(57) D'Herbelot dice, ca cuventulu arabicu *Sherif* insémna in generalu *nobile* séu de innalta origine ori dignitate . si in specialu este titlulu ce-lu intrebuintiéza descendentii lui Mahomedu din generele acestui-a *Ali* cu sica sa *Fatime*. Acesti-a se mai numescu anca *Emir* si *Seid*, adeca principe si domnu, si se distingu de ceialalti prin turbanulu loru celu verde. In Afric'a a fostu o multime de dinastii din acesti Sherif. Asiá numitii *Edrisiti* anca au fostu Sherifi , si famili'a care domnesce asta-di

a prezentatu chjeile cetatiei sale lui Selimu , pre candu acesta era anca in Cairo ; si a r̄ecunoscutu publicamente suveranitatea acestu-i-a. Selimu ilu primi cu t̄ota onorea , si a ordinaru c̄a fiulu seu , renumitu prin virtute , pietate , si sciintia , se-i fia succesoru in principatu. Acestu omu a miscatu apoi t̄ote triburile ūelbatice ale Arabiloru , precumu Beni Ibrahim, (59) Beni Sevaletu, Beni Ata, Beni

in Fess si Marocco , anca se numesce Sherif. Sherifii de Mecca si Medina se bucura si asta-di din partea Turciloru de putere suverana. *Tr. Angl.*

(58) *Sherifulu din Mecca.* Inainte de domni'a lui Selimu, acestu Sherifu era principe suveranu si domnu absolutu in Mecca si in vre-o cate-va alte cetati in Arabi'a. Dar' de la timpii lui Selimu inc̄ocea a recunoscutu si elu pe imperatorii turci de paziatori si protectori intereseloru musulmane.

(59) *Beni Ibrahim.* Sunt preste siepte-dieci de pop̄ora seu triburi, originari din diferite linii , cari inse t̄ote se lauda ca sunt de origine de la Abraham ; elle ratecescu prin vastele deserte alle Arabiei, unde isi au locuintiele incerte. T̄ote vorbescu limb'a arabica ; dar' in dialecte at̄atu de diferente . in c̄atu abia se potu intielege unii pe altii. De aci , cu dreptu cuventu se p̄ote dice , ca limb'a arabica este cea mai copīosa si chiar infinita. C̄aci unulu si acelasu cuventu ins̄emna o miie de lucruri de natura cu totulu differita ; si erasi , unulu si acelasu lucru se p̄ote exprime prin o miie de cuvente , cari nu au nici cea mai mica analogia intre sine. Afara de ac̄est'a , abia vei pot̄e gasi o calitate a unui lucru , care se nu dea subiectului , in care ea se cuprinde o numire cu totulu particulara. In *Thesaurulu* lui Meninski despre limbele orientali , sunt o multime de es̄emple de ac̄esta natura ; cari inse a le copia aci , nu este scopulu nostru prezentu. Din floricelele acestoru infinite dialecte este compusu Coranulu ; si de aci vine , ca sectatorii Coranului credu , ca ac̄esta carte nu e scrisa in limba omen̄esca , ci in limba dumnedieŃesca. C̄aci nici unulu din t̄ote aceste pop̄ora seu triburi nu este in stare se intiel̄ega intregu Coranulu ; si nici cellu mai mare invetiatu dintre Arabi nu se p̄ote lauda , ca ar sci da esplicatiune tuturoru cuventeloru din acea carte. Asupr'a acestui subiectu ei mai adaoga o istorīora comica , dar' in care ei credu f̄orte tare. Dicu adeca , ca pe timpii lui Mahomedu , limb'a arabica a ajunsu la cea mai inalta perfectiune ; si ca infloriau pe atunci unii poeti inventiosi , cari , c̄a pe timpulu jocuriloru olimpice , de c̄ate-ori inventau unu disticu ingeniosu , ilu affigeau pe o columna erecta a nume pentru ac̄est'a in piati'a publica. Apoi se d̄a la altu poetu unu terminu de trei luni de dile , c̄a se respunda la disticulu affiptu cu unu altu disticu , numitu *Nasir*. La diu'a anumita se adunau toti poetii , si esaminandu amende de versurile , dedeau preferintia acellui-a , care era mai multu aplaudatu de publicu , si pe auctoru ilu numiau principe alu poetiloru , onorandu-lu cu unu nouu *Machlas* , adeca unu supranume nouu. Mahomedu folosindu-se de oportunitatea acestei datine , a affiptu si elu pe columna unu *Nasm* seu unu versu din Coranu ; toti poetii l-au studiatu nōe luni de dile c̄a se p̄ota da respunsu : in urma triumphulu recunoscutu in unanimitate a fostu alu lui Mahomedu ; versurile sale au fostu declarate de inspirate de Dumnedieu , si doctrin'a sa de la acelu timpu inainte o imbratiosara cu totii.

Asiie, Beni Saad, si mai multe alte, (60) alu caroru nume nu 'mi este cunoscutu, si locuescu in tierile deserte intre Mecca, Cairo si Damascu ; si le-au facutu de s'au suppusu de buna voia lui Selimu , dandu-i in scrisu ca-i voru fi pururea fideli, si tramitiendu-i in ostatecu vre-o câti-va din cei mai ilustri compatrioti ai loru.

(60) *Mai multe altele.* Intre ceialalti erau si monachii cari locuescu in muntele-Sinai. Despre acestia se vorbesce o istoria singulare, pe care vreu a o reproduce aci, fiindu-ca, pre câtu sciu eu, nu se face mentiune despre ea decâtu numai int' o carte plina de fabule despre monachii acestei monástiri. Se dice adica, in modu cu totulu fabulosu, ca: Mahomedu cá omu de origine mai inferióre, avea datin'a in tinere-tiele sale de a mana dintr'unu locu intr'altulu camile luate cu chiria. Intr'o caletoria de aceste elu a ajunsu odata la muntele Sinai, si s'a pus in campulu deschisu pentru a dormi puçintelu. Pe candu dormia, a vediutu egumenulumônástirei ca unu nuoru se redica asupr'a capului lui Mahomedu, si-lu apera de radiele sórelui. De aci abatele a concludu, ca acestu omu tineru trebe se fia ceva mai multu, de cât ceea ce-lu aréta exteriorulu seu; péntru ca, unu presemnu atátu de singulariu, dupa a sa parerea nu se potea areta altui-a, decâtu acelui-a, care pe viitoriu are se fia domnu asupra acestoru tieri. Merse dreptu aceea la elu, ilu salutá cu totu respectulu, si ilu invitá in camer'a sa, rugandu-lu a gusta acolo liniste neturburatu de nimene. Dupa aceea crediendu ca prin acést'a si prin alte mai multe maniere de curtenire, i-a castigatu buna-vo-inti'a, l-a intrebatu: in casulu candu ar ajunge odata domnu in aceste tieri, ce i-ar fi cu placere a dispune in privinti'a acestoru monachi? Mahomedu respunse ca: « i-ar scuti cá pe *Ruhbani* (*) : adeca: pazitorí de buna viatia si de buna purtare: de la « tóte tributele, si i-ar avé in mare onóre ». Ácést'a promissiune o dède abbateleui si in scrisu, in limb'a arabica, si fiindu-ca nu avea sigilu, o intari cu palm'a sa propria, intingendu-o in tinta si apoi apesandu-o pe charthia. Lungu timpu dupa aceea, fiindu Selimu sultanulu in Egiptu, vine abbatele din muntele Sinai la elu, si-i aréta privilegiulu adevveratu séu inventatu alu lui Mahomedu. Imperatulu ilu cumperá de la monachu cu patru mii de galbeni, declarandu-i totodata ca sunt si remanu pentru totdeauna scutiti de la tóte tributele, si confirmandu-i prin unu Chatisherifu alu seu atátu in acestu vechiu privilegiu cátu si in tóte alte ale loru privilegiuri. Ácést'a carte a lui Selimu, tradusa din arabesce in turcesce, o amu cetitu in Adrianopole, si precátu imi potu aduce aminte, era scrisa precumu urméza: « Venindu monachii din « muntele Sinai la inaltulu nostru divanu, si aretandu-ne in tóta umilinti'a, ca Mahomedu el Mustafa(**) alu lui Dumnedieu santu profetu (pace si bine-cuventare asupr'a lui) in caletoriele sale a fostu primitu cu ospitalitate in monastériulu loru, si, dupa « puçinele loru midi-lóce, l-au servitu cu tóta onórea si réverenti'a; si ca Mahomedu « in consideratiunea acestoru servitiu, au avutu grati'a a scuti pe acést'a comunitate « a monachiloru *nazareni* de la ori ce tributulu anualu alu loru, si intru confir-marea

(*) De la cuventulu *Rah*, cale si *Ban*, custode, garda, pazitoriu, precum se vede ca-lu deriva autorulu nostru. Dar *Ruhban* este pluralulu cuventului arabicu *Rahib*, care fusesca monachu. *Tr. Germ.*

(**) Aléslulu, predestinatulu. *d. Tr. Germ*

PRIMESCE PE UNU DELEGATU ALU REGELUI PERSIEI

A. 925
I. C. 1519

XXV. In reintorcere din acésta espeditiune, ajungundu in Aleppo in luna Remazan, anulu Hegirei 925, i veni unu delegatu persianu, tramisu de regele sub pretentiunea de amicitia, spre a seduce pe Sultanulu; si cu modulu acesta prin supunerea simulata, a diverte furtun'a ce pare a se redica asupr'a Persiei. Pentru a-si ajunge scopulu mai iute, delegatulu pre langa darurile pretiose ce adusesse cu sine, si cari erau demne de ambii imperati, elu se mai incercá a lingusi ambitiunea lui Selimu cu adaogarea de titulare nooe, numindu-lu: *Shehin Shahi Alem, ve Sahib Kirani beni Odem*; (61)

« acesteia s'a induratu a le da o santa charthia sigilata cu man'sa propria: Noi « anca, voindu a urma esemplulu seu, amu ordinatu si ordinamu din inalt'a nostra « gratia, ca disii monachi se fia scutiti de la tributulu anuale, la care altii sunt su- « pusi; si in besericile si in riturile loru se nu fia molestati, ci se le póta esercita « liberu dupa anticele loru legi. Spre acestu scopu amu ordinatu si ordinamu din gra- « tia, a li se da o copia autentica de pe documentulu santului profetu alu lui Dumne- « dieu, confirmata cu semnatur'a nostra. Demandamu dreptu aceea, tuturoru persóne- « loru, cari esercita vre-o potestate séu jurisdictiune, in totu cuprinsulu imperiului « nostru, a nu insarcina pe numitii monachi de sect'a lui Iesu cu nici unu tribut « séu alte impositie civili. Si cine va lucra in contra acestui alu nostru *Chatisherif* si « mandatu, unulu cá acela se scia ca de siguru va fi certatu si punitu. Datu in Ka- « hire, etc. ». Si intr'adeveru ca acésta esemptiune de la tributulu a monachiloru din muntele Sinai, a remasu in vigóre in totu imperiulu Turciloru péné pe timpululu lui Solimanu II, unchiu de-mosiu alu Sultanului de acumu, candu Túrcii au inceputu a lua de la ei *Haragiu*, si acést'a mai Antáiu prin dispositiunea lui Kioprili Oglu Mustafa Pasia, care nu si-a facutu nici unu scrupulu, a declara totu documentulu de falsu. Pentru cá se previna necasulu ce-i amerintiá, au fostu tramisu unii monachi din muntele Sinai cu documentulu loru de privilegiu la Adrianopole; aici i-amu vediutu in manile loru si mi-amu scosu o copia dupe elu. Totu ce au dobénditu prin suplic'a loru a fostu, ca ei si societatea loru a remasu scutita de la tributulu; dar' pentru celelalte monástiri n'au potutu scóte nimica la cale.

(61) *Shehin etc.* Titulaturele imperatorulu turci in generalu sunt fórtie pompóse; cu tóte aceste numiréa de *Siltullah*, adeca umbr'a lui Dumnedieu, o pretiuiescu mai pre susu de cátu tóte cele-l-alte, din cauza ca acést'a vine de la regele Persiei, precumu amu observatu intr'altu locu. Dar la curte candu se face mentiune despre Sultanulu, séu se adreséza lui, nu se intrebuintéza nici-odata aceste titulature, ci se dice numai *Padishahi* (*) *Além. Penah*, adeca: imperatulu, refugiulu séu scutululu lumei; si

(*) *Padshah* séu *Padishah* se deriva de la cuventulu persicu *Padu*, a lua, a allunga, si *Shah*, rege. Adeca *Padishah* insémna unu rege, care allunga séu departa daun'a si reula, precufnu *Padsehr* séu *Padisehr* (de comunu Bezoar) insémna o medicina care departa veninulu. séu antidotu, de la *Pad*, si *Sehr*, veninu. *d. Tr. Germ.*

adeca : « Imperatul imperatoru , si singurul cuceritoriu (séu autocratu, singuru-domnu) alu filoru lui Adamu ».

AMBITIUNEA SI MOARTEA LUI SELIMU

XXVI. Atâte victorii mari, atâte gratulatiuni lingusitorie ce veniau nu numai de la popórale invinse, ci si de la principii invecinati, implura inim'a lui Selimu de atáta vanitate si ambitiune, in cátu credea ca elu este singurul monarchu alu întregu universului, si despretiuindu imperatiile pamentesci, elu isi imaginá ca ar' trebui se se supuna armeloru sale chiar' si imperatiile ceresci, déca ar' poté ajunge la ele. Asia, dupa ce intrá cu pompa triumfale si intre aclamatiunile poporului în Constantinopole, se legá in publicu prin juramentu (62) (cá si candu sórtea inconstanta a resbellului ar' trebui se se plece la comand'a sa), ca la anulu urmatoriu va întreprinde una alta espeditiune si nu se va întórce acasa, pênê ce nu va fi resturnatu cu totul pe rivalulu seu imperiu alu Persiei, si nu va fi stinsu cu totul pe unu poporu necredintiosu lui Dumnedieu si odiosu ómeniloru ; convinsu fiindu ca dupa aceea va poté supune fara dificultate si pe principii crestini. Dar cátu sunt de deceptióse planurile ómeniloru, ce nu vinu de la Dumnedieu, si cátu este de fragile unu pumnu de lutu candu se infla de ambitiune vanitósá, a aretatu domnulu supremu alu univrsului, altoru-a spre invetiatura, prin urmatoriulu esemplu. Era lipsa totale de bani; cáci espeditiunea egiptiana desecase cu totul fondurile tesaurului publicu internu si esternu (63); si Selimu a fostu necessitatu a amêná bellulu seu intentiosu pe altu anú, si a vedé cumu ar' poté se adune

Oliosman Padishahi, adeca: imperatul filoru lui Osmanu. Prin acést'a din urma numire Turcii vreau a da se se intieléga, ca întregu poporulu turcu au recunósce alta fântána a nobilitatiei decâtu numai pe Osmanu, primul loru imperatu.

(62) *Juramentu*. Turcii credu ca imperatul loru nu póte nici dice nici face ceva, decâtu numai din inspiratiune divina. Prin urmare, ce confirma imperatul prin juramentu, aceea si trebe, si póte se se implínscá. Dar' esperienti'a a aretatu de multe-ori, cátu de falsa este acésta imaginatiune a Turciloru !

(63) *Fondurile thesaurului . . . esternu*. Turcii au duóe thesaure séu duóe casse in cari tienu banii publici : thesauru esternu si thesauru internu. Defterdariulu séu marele thesaurariu (despre care amu vorbitu intr'o nota precedente) (*), este in

(*) Vedi mai in susu not'a 7. *Tr. Rom.*

nuoé fonduri din tierile cucerite. Dar' acést'a in anulu d'ântâiu a mersu mai incetu de cumu ar' fi doritu elu; si iérn'a anca apropiandu-se, a vediutu ca anotimpulu pentru espeditiuni bellice a trecutu; asia se resolvi a cerceta in acea iérna mormentele antecesoriloru sei in Adrianopole. Cu scopulu acesta, trimitte inainte pe toti officiarii sei mai inalti, afara de Ferhad Pasia, barbatulu sororei sale, si care era Kaimakam Pasia; (64) si apoi a plecatu si elu din Constantinopole. Dar' abia ajunsese in calea sa pên' la satulu numitu

capulu thesaurului esternu, numitu *Dishi-Chassine*. Banii cari intra aici, se numescu *Beitul-Mali Muslimin*, séu banii publici ai musulmaniloru; din cari nici imperatulu insusi, afara de vre-unu casu de extrema necesitate, nu pôte nici se dea la altii, nici se ia pentru sine, fara a se espune celui mai mare periclu. Cáci déca face un'a ca acést'a, poporulu incepe numai decátu a murmura, si de multe-ori erumpe in rebellione. Poi este *Ici-Chassine*, séu thesaurulu internu, care se numesce si thesaurulu imperiale; cu acesta pôte se dispuna Sultanulu dupa placu, fara a se teme de vre-unu murmuru séu obstaclu. Acestu thesauru sta sub directiunea lui *Hasnadar Bashi*, care in apartamentele femeieloru are celu d'ântâiu rangulu dupa *Kislar Agasi*; cáci si elu é eunuchu, si in casu de vacantié elu inaintéza in loculul lui *Kislar Agasi*. Pe timpulu meu, banii cari intrau pe anu in aceste duóe tesaure, se nrcau la duóe-dieci-si-siepte mii de punge, contienendu fia-care punga cinci sute de thaleri imperiali.

(64) *Caimacam Pasia*. Acesta é locu-tiietoriulu marelui Veziru, si-lu numesce Sultanulu dintre vezirii carii au privilegiulu de a purta trei tugiuri. Candu imperatulu este presentu in Constantinopole séu in Adrianopole, atunci Caimacamulu nu are nici-o potestate in aceste cetati; elu nu are, cá ceialalti veziri, de a face nimica cu trebile publice; celu multu, are de a da numai consiliu. Dar' déca Sultanulu este absentu din cetate in departare de optu óre, atunci autoritatea Caimacamului este mai pe atátu de mare ca a marelui veziru. Candu imperatulu este dusu in espeditiune, de si vezirulu é presentu, totusi numesce unu Caimacamu, care, in casulu candu vezirulu s'a dusu de langa imperatulu in departare de optu óre, are deplina putere de a face tóte trebile, de a ordina, de a schimba; cu singur'a esceptiune ca nu pôte se face ceva ce ar deroga mandatoru Vezirului, nici a destitui séu a decapita pe vre-unu Pasia vechiu. Amu observatu, ca intre marele veziru si intre caimacamu nici-odata n'a domnit o buna intiellegere: caci é lucru raru ca se fia buna concordia intre accia, cari rivaliséza dupa putere. Afara de acestu caimacamu mai este unu altulu, pe care imperatulu ilu insarcina cu inspectiunea asupra cetatiei imperiali, cand merge in vre-o espeditiune séu la Adrianopole. Acesta urméza in rangulu numai decátu dupa marele veziru; dar' in autoritate este chiar atátu, ca si unu Pasia in guvernamentulu seu; cu esceptiune totusi, ca in administratiunea justitiei si in trebile civili, nu pôte se face nimicu fara ordinu de la marele veziru. Elu are duoi adjutori séu asistenti, dar' de un rangulu mai infcriore; unul este *Bostangi Bashi* séu superintenden-

Suoshi (65), si o violenta ferbintiela ilu cuprinsese prin totu trupulu; sangele 'i ardea, si unu accesu de friguri ilu tormentà. In

tele Seraiului (*) imperatescu, si alu gradineloru, precumu si alu suburbieloru dinafara de murii cetatiei; si apoi *Segban Bashi*, care urmèza immediatu' dupa *Iengiceriler Agasi* séu Aga Ieniceriloru, si é generalu supremu alu infanteriei, insarcinatu cu paz'a cetatiei si cu comand'a asupr'a garnisónei ei. Acestu Caimacamu cu ajutorii sei duoi, administra totu guvernamentulu civile in cetate. Guvernamentulu eclesiasticu sta sub inspectiunea lui *Istambol Effendi*, séu judele clericalu, care in rangu urmèza numai de catu dupa cei duoi Kassiulaskieri, dintre cari unulu, precum amu vediutu mai in susu (**), este judecatoriu generale alu causeroru eclesiastice in Europ'a, ér' celalaltu in Asi'a.

(65) *Suosthi*. Adeca: innotà preste riu. *Suosthi* este numele unui satu pe calea (dar nu cea mare) de la Constantinopole la Adrianopole. Caus'a pentru care i s'a datu acestu nume, se dice a fi urmatóri'a: Este unu riu micu, care curge pre langa satulu acest'a, si care cand se topesce néu'a, séu ambla ploile de tóamna, se imfla atátu de tare, in cátu inunda toti campii de prin pregiurú, si face caletoriloru fórté difficile recerea preste elu. Unu Pasia de rangu mai inferiorudara fórté avutu, vrendu a detatura acestu inconvenientu, a lasatu de s'a facutu preste riu unu podu fórté frumosu de pétra. Baiazetu II, tatalu lui Selimu, venindu odata pe aici cu tóta armat'a sa, a fostu fórté surprinsu vediendu unu podu atátu de frumosu; si doria se scie cine l-a facutu. Presentandu se Pasia, i cerú Sultanulu se primésca dela elu banii pentru spelese ce a facutu cu edificarea podului, si se-i lase lui remuneratiunea ce se ascépta in lumea ceealalta pentru unu benéliciu atátu de mare ce a facutu pentru genulu omenescu (Trebe se observamu, ca dupa legea Coranului, unu turcu' póte se dea séu se venda la unu altulu operele sale bune, fapte de charitate, edificie erecte in onórea si glori'a lui Dumnedieu séu pentru binele omenirei, asia, ca remuneratiunea ce merita pentru aceste de la Dumnedieu in lumea ceealalta, se fia a cumperatoriului). Pasi'a respunse imperatului, ca nu-i póte implini cererea, pentru ca nu are alta opera, care se fia calificata pentru a se póte presenta cu ea inaintea maiestaticii divine. Cáci-dise elu mai departe — n'amu facutu acestu podu pentru a castiga aplausele ómeniloru, ci pentru binele publicu, si pentru mantuirea sufletului meu. Sultanulu de trei-ori isi repeti cererea, si Pasi'a de atáte-ori i-o denegá. Rabiatu pentru acestu refusu, Baiazetu omóra pe Pasia, se pune pe calu, si urmatu de gard'a sa, intra in torrentulu rapide, si cu celu mai mare periclu alu vietiei sale, innota preste riu péné de ceealalta parte; ér' celeilalte armate ordina a stá pe locu péné ce va scadá ap'a. Si cu acésta ocasiune, se dice ca a pronunsiatu urmatoriulu *Beit*, adeca distichu:

Minet ile Kokma Ghiuli al Elise Suseni.

Ghiesme namerd Kiuprisini, ko aparsun Suseni.

Adeca: Sufere mai bine piperiu, decátu se amirosi o rosa, ce ti-a costatu multe

(*) Palatiulu imperiale. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a la Capu III din Cartea I. *Tr. Rom.*

diu'a următoria se trezi cu una apothema (66) mortale in siene, care atātu era de torturatōria, in cātu i se parea ca toti nēryii trupului si mai alesu in piciorē, (67) s'au contrasau si secatu cu totul. Unu chirurgu abile i taia si deschide apothem'a, și aplica tōte remediile pentru a delatura veninulu bōlei; dar' se vedea ca mōrtea este inevitabile; cā-ci buboiulu obstinatu sfidā tōta artea medicalē, veninulu pestilentu se lati in totu trupulu, si dupa patru-dieci de zile de cele mai crudele tormentē, Selimu isi dēde sufletulu, si asia, intr'o dī de Dumineca, in nuōe ale lunei Sievval, dupa apusulu sōrelui, se stinse pentru totdeauna acēsta stea brillanta a imperiului ottomanu.

VEZIRII TIENU IN SECRETU MOARTEA LUI SELIMU

XXVII. Selimu prin mōrtea sa a facutu renumitu unu satu puçinu cunoscutu inainte de acēst'a. Ferhadu Pasia, care singuru era pre langa elu, a tienutu in secretu denaintea poporului mōrtea imperatului; dar' veziriloru, cari asceptau cu impatientia sosirea Sultanului la Adrianopole, le annunciā acēsta trista intēplare. Acesti-a ilu rōga, se faca cā si candu imperatulu ar' fi in viētia, si se administre tōte trebile in numele acestui-a, cā nu cum-va se se nasca vre-una rebelliune pēnē ce ar' sosi succesorēle lui. Dupa aceea Ferhadu Pasia transmite la Solimanu, fiulu lui Selimu, care atunci isi avea resiedinti'a in Trapesund'a, si ilu insciintiēza despre mōrtea parentelui seu rogandu-lu se vina fara intardiare si se iea in mana frēnele guvernului. Solimanu priimindu acēsta scrisōre, plēca numai

rugari. Nu trece preste podulu unui omu uritu si avaru, mai bine lasa se te inghita apa (*).

(66) Buboii, imflatura. *Tr. Rom.*

(67) *In piciorē.* Se pare ca Turcii facu aci allusiune la juramentulu lui Selimu, ca nu se va intōrce inderetru pēnē nu va supune sub piciorēle sale intregu imperiulu persianu. Si pentru aceea, vindict'a divina l-a punitu mai antātu in piciorē prin contractiunea sinuseloru (**), atātu pentru a umili' superb'i'a omenēasca, cātu si pentru a areta justiti'a divina.

(*) Sēu din cuventu in cuventu : Decātu mirosulu unei rōse din mila; mai bin' iea o lilia selbatica in mana. Nu merge preste podulu unui omu avaru si vile; mai bine lasa ca ap'a se te maie. *Tr. Germ.*

(**) Sinus, germ. Schenen, nerve. *Tr. Rom.*

decātu in cea mai mare graba la Constantinopole. Indata ce s'a auzit acést'a, vezirii au annuntiatu in publicu mórtea imperatului, au lasatu armat'a se mérga acasa, si lasandu pe Mustafa Pasia singuru inderetru spre a pazi thesaurulu publicu, mergu ceialalti cu totii d'inpreuua cu tóta curtea imperiale in capital'a imperiului, spre a-si face omagiile noului lor suveranu.

SOLIMANU SE PROCLAMA IMPERATU

XXVIII. Ajungându Solimanu in Constantinopole, vezirii toti imbracati in doliu, i esira inainte si ilu salutara ca pe alu loru imperatu, esprimendu-si tot-odata dorerea pentru mórtea prè timpuria a parintelui seu. Si fù acést'a in ultimele dile (68) ale lunei Sievval, anulu Hegirei 926. Anca in aceeaasi di, dupa amedia-di, Solimanu insusi merse cu tóta curtea sa péné afara de cetate spra a intimpina convoliulu ce aducea cadavrulu parintelui seu; ilu petrecu cu mare pompa péné la Giami'a fundata de Mahomedu cuceritoriulu cetatiei, si ordina a-lu inmormenta acolo. Pe mormentulu lui s'a pusu urmatoriulu epitafiu:

„Baka Mulkinge assmi idup Sefer Kildi bu dir Tarich : Koinup Sultan Selim baki Gihan Mulkin Suleimane.

Adeca: « In acestu anu trecù Sultanu Selimu in imperati'a ceriului si lasà lui Solimanu imperati'a pamentésca » (69).

CALITATILE LUI SELIMU

XXIX. Asiá Selimu, defensorele imperiului ottomanu, se desparti de acésta lume, unde vietuindu ani cinci-dieci-si-patru, a domnitu ani nuoe si luni optu. Anii cātu a domnitu au fostu pucini; dar chiar' in acesti pucini ani, elu a facutu fapte, caroru asemenea abia se potu gasi. Căci prin deligenti'a si valórea sa, elu nu numai a eliberatu provinciile asiatice de tôte invasiunile inamiciloru, dar' prin dispositiunile sale in orientu, a deschisu campu largu successoriloru

(68) *Ultimele dile.* Adeca in un'a din dilele intre două-dieci si trei-dieci ale lunei Sheval. Despre acestu modu de a computa dilele lunelor la Turci, vedi mai in susu not'a 43.

(69) Propriamente: In acestu anu, immortalulu Sultanu Selimu a trocutu la eternulu seu imperiu, si lasà lui Solimanu imperiulu seu pamentescu. *Tr.Germ.*

sei de a-si intinde dominatiunea in occidentu. Elu avea tóte calitatile unui erou : capu luminatu , braçiu fórte , si mare talentulu inventiosu ; infatigabile in ceea ce cerea salutea binelui publicu ; fórte desteru in modulu de a esecuta unu lucru ; si ingeniosu preste mesura in a descoperi factiunile secrete si alte intrige ascunse. Mergea de multe-ori travestítu in piatie, pe strade si in castre, diu'a nóptea, si pedepsiá aspru totu ce vedea ca este contrariu legiloru sale ori binelui communu. Si unde nu putea merge in persóna , tramittea pe spionii sei , cari in fineti'a si astuti'a loru nu mai aveau parechia ; acesti-a se furisiau in tóte societatile , si apoi reportau Sultanului despre totu ce au vediutu si auditu. Cu modulu acesta Selimu sciá totu ce se intempla ; incátu pe timpulu seu era de tóte dílele proverbiulu : « Imperatulu va sci dimínéti'a ce s'a pètrecutu asta nópte « in casa intre barbatu si femeia ». Utilitatea ce a resultatu de aci pentru imperiu a fostu evidenté ; cáci pre langa tóte espeditiunile întreprinse in mari departari , totusi nu s'a facutu nici una rebelliune care se'nu fia fostu inecata anca in nascerea sa. Pentru aceste calitati si lucrari ale sale ar' fi meritatu gloria eterna , déca elu prin inclinatiunea sa la mânia si la crudelitate nu si-ar' fi obfuscatu splendórea virtutiloru sale , prin care , spre distinctiune de alti imperati omonimi , si-a apropiatu numele de Iavusu (70). Inainte de a terminá cu espunerea mea diffusa despre faptele lui Selimu , credu ca nu va fi inutile de a narra aci o fapta despre mara lui crudelitate. Duoi ani inainte de mórtea lui , se aretá in Turcomani'a unu anumitu brigantu , care prin lotriele sale nu numai infestá acésta tíera si tienuturile vecine , dar' dupa ce isi formase o banda considerabile de companioni , voiá a se face domnu preste aceste provinciî. Pentru a stinge din bunu timpu acésta flacara , Selimu tramitte pe Ferhadu Pasi'a cu una buna parte de armata contra acestui aventurariu. A-

(70) *Iavus*. Despre acestu nume amu vorbitu mai in susu la not'a 1 din acestu capu. Aci vreu numai a da onórea lui *Ali Effendi*, care este autorulu unei carti fórte frumóse despre istori'a a loru patru Sultani , si anume: Mahomedu II., Baiazetu II, Selimu si Sulimanu si pe care io de atâtea-ori cu lauda l-amu consultatu ; unu auctoru í acest'a de mare gravitate , care tiene la adeveru , si é strainu de ori-ce lingusire. Cartea sa é chiar si intre Turci fórte rara ; din acést'a amu descrisu multe lucruri ce se referescu la subiectulu despre care tractezu.

jungându Ferhadu Pasia in Amasia, aude ca tóta acésta banda cu capulu ei cu totu este batuta si risipita de catra Ilbistanbegu Mehemedu, fiulu lui Sheich Savur; si fiind-cà nu voiá cá se-si ostenésca armat'a prin o cale atâtu de lunga de o parte, ér de alt'a, fiindu ca nu cutedià a se reintórce fara ordinu espressu de la imperatulu, asia se puse in castre la Amasi'a, si asceptá aici responsulu Sultanului la raportulu ce-i tramisese. Intr'aceea vine la Ferhadu unu calumniatoru malitiosu, si-i dice, cà din credinti'a ce detoresce imperatului, nu pôte se nu-i descopere unu complotu de rebelli ce este intre cetatianii Amasiei. « Este — adaoase elu — ascùnsu intre acesti cetatiani unu impostoru cu numele Muradu, care se da pe sine de fiulu lui Achmedu Sultanu, si a castigatu degiá tóta cetatea, si anca vre-o siepte sute de briganti in partea sa ». Ferhadu Pasi'a, fara a cerceta adeverulu lucrului, raportà imperatului despre cele ce a auditu, si-i cerù ordinulu in acestu periclu iminentu. Selimu, incrediutu pôte pré multu in prudenti'a generalului seu, fara a face vre-o ulterióre cercetare, i tramitte ordinu cá se traga in frigare pe toti fruntasii tieiei. Ferhadu esecuta immediatu ordinulu imperatului, si trage in tiépa preste siese sute persóne innocente si respectabile, pe altii i decapita, si pe ceilati i lega de códele cailoru si lasa de-i tējaie si sfarma dealongulu stradelcru cetatiei.

Domnitorii in Europ'a, contimporani cu Selimu au fostu :

In Germani'a : Maximilianu I. 1493—1518., si Carolu V. 1518—1558.

In Angli'a : Henricu VIII. 1509—1546.

In Franci'a : Ludovieu XII. 1498—1525., si Franciscu I. 1525—1547. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SOLIMANU.

SUPRANUMITU CANUNI

ALU DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA III.

GASELIBEGU SE REVOLTA, DAR REMANE BATUTU SI UCCIS*

I. Solimanu Canuni (1) abia se sui pe tronulu parintelui seu , si o rebelliune considerabile erupse in Asi'a. *Gaselibegu*, Beglerbegu in Damascu (prin a carui tradare a obtienutu Selimu victori'a sa contra Cercasianiloru), indata ce a fostu informatu de mórtea lui Selimu , si-a imaginatu ca cu elu s'a ingropatu tóta virtutea si tóta fortun'a imperiului osmaniloru ; si frangându-si juramentul de fidelitate, se resolví a se face insusi suveranulu deplinu asupr'a provinciiloru , alu caroru numai gubernatore era. In acestu scopu 'si aduna trupele sale , si impressóra cetatea Aleppo cu atât'a celeritate , si pe atâtu de neasceptatu, in câtu cursorulu tramisu la curtea otomana

(1) *Canuni*. De la cuventulu grecescu *Canonista* , care insemna legislátore , séu institutore de regule Nu se pôte nega ca imperiulu Ottoma nu se guberná si inainte de Solimanu dupa certe constitutiuni ; dar' aceste se basau mai multu pe usu, de câtu pe legi scrise ; séu vorhindu mai dreptu : vointi'a principelui, era lege Solimanu a fostu celu d'ântâitu, care a facutu distinctiune intre officierile civili si militari, si le-a separatu unele de altele ; a designatu fin-carui-a rangulu si dignitatea sa ; a stabilitu legi pentru curte, palatu , tribunale , si armata ; si a instituitu acelu corpu de legi, care si asta-di se observa la curte si in totu statulu ottomanu. Succesoru sei se tienu atâtu de strictu obligati a observa aceste legi, in citu d'ca occure vre-unu casu dubiosu ei credu ca trebe se consulte canónele lui Solimanu, numite *Tes-*

spre a duce scirea despre acésta rebelliune , abia a potutu scapa. Cu tóte acestea , cetatea aperata de *Codgia Mustafa Pasia*, (2) face o buna resistantia, asia in cátu Solimanu a potutu avé timpu de a in-neca flacar'a inainte de a se lati mai departe. Solimanu ne vrendu ca suditi sei se se insiele in acceptarea loru, a tramisu in Asi'a, sub comand'a lui Ferhadu Pasi'a, (3) atát'a armata cáta avea la in-de-mana, ordinandu totu-odata cá in cale se i se alature truppele asiatice conchiamate din tóte partile. Gaselibegu, a carui ardóre se reci prin neasceptat'a bravura a obsediatorilor, vedea bine ca elu singuru cu trupele sale este cu multu mai slabu decâtu cá se póta sta fație cu o armata enorma ce venia in contra lui ; redica obsediulu, si in castre merge aprópe de Damascu intr'unu locu numitu de locuitori *Mastaba* ; aici se fortifica cu sianturi mari, sperandu ca armat'a imperiale silita prin scumpetea ce domnia si prin incomoditatea ano-timpului , in urma va trebui se se retraga ; si apoi elu va poté avé mana libera de a nevali in provinciile vecine. Ferhadu Pasia inse, de si la adjungerea sa gasi cetatea Aleppo libera de impresorarea rebellului , totusi aducèndu-si aminte de ordinulu im-

hri/a. Asia pentru esemplu, la consultatiuni asupr'a unui bellu , ei cáuta inainte de tóte la canónele acestui-a. Si déca credu ca gasescu in ele o justa causa pentru bellu : ilu decreta si-ilu proclama numai decâtu ; ér' din contra, concludu a-lu evita. Déca este a se inchieia vre-o pace cu unu principe crestinu, érași consulta aceleasi canóne, ca nu cumu-va se se faca ceva ce este in contra legeri Coranu'ui séu in detrimentulu imperiului ottomanu. Este unu canonu in Coranu, care ordina, ca pacea se nu se inchieia nici in Constantinopole nici in alta cetate a imperiului, ci la confinii, in campu, sub arme ; cá se nu para ca dóra s'ar fi facutu din frica, ci ca ea s'a datu inamicului din indurarea imperatului, si din sollicitudinea acestui-a pentru quietea poporului seu. Pentru ratiunea acestoru constitutiuni, se vede in biblioteca imperiale. Solimanu depinsu cu o carté in mana ; dupa acésta pictura amu lasatu de mi s'a scosu o copia ce se vede aci in fruntea descriptiunei vietiei sale (*).

(2) *Codgia Mustafa Pasia*. Betranulu Mustafa *Codgia* in sensu figuratu insémna : o persóna grava, seriósá si de multa prudentia. Asia , *Bir Codgia oedem*, insémna unu barbatu espertu , gravu, prudentu. Assemenea *Bir Baba Odem* , vre se dica omu binevoitoriu, cáci cá unu baba, adeca tata, elu vre binele tuturoru.

(3) *Ferhadu Pasia*. Generalu turcu fórté renumitu ; hárbatu de mare curagiu, eroismu si inteligentia. Sub conducerea acestui-a a facutu Solimanu mari lucruri in Asi'a, si a ocupatu multe tieri de la Persiani. Loniceru si alti scriitori éuropeni ilu numescu Farates.

(*) A se vedea not'a la capu precedente III din acésta carte. *Tr. Rom.*

peratului, merge urmarindu cu bravura pe Gaselibegu, și in contra asteptarei tuturor, ilu attaca in fortificatele sale castre la 27 alle lunei Saferu anulu Hegirei 927. Aci a urmatu o lupta inver-siunata si lungu timpu dubiōsa; ea a duratu diece ore, in care Tur-cii au fostu strimtorati mai multu prin greutatea positiunei decâtu prin armele inimice. In urma inse, dificultatile positiunei au fostu invinse prin valōrea soldatiloru turci, si tōta armat'a rebella di'n-preuna cu conducētoriulu ęi a fostu nimicita. După acēst'a, invin-gētoriulu Ferhadu Pasia se întōrce si intra in Damascu, pune pe *Aias Pasia* de Beglėrbegu alu cetatiei, regulēza tōte trebile in acelle parti, si apoi se întōrce cu trupele sale la Constantinopole.

A. 927
I. C. 1520

SOLIMANU CUCERESCE BELGRADULU

II. Restabilindu pacea in Asi'a, Solimanu se resolvi a-si întōrce armele contra Europei, cu propusulu de a-si estinde dominatiunea in partea occidentale de la Constantinopole chiar' pe atātu de de departe, pe cātu de departe ę aceea in partea orientale de la acēsta cetate. In acestu cugetu, si pentru că se nu fia impedicatu in midi-loculu progresseloru sale prin turburari ce ar' poté veni din alte parti, precumu s'a intemplatu acēsta mai de multe-ori predecesso-riloru sei, a insarcinatu pe Ferhadu Pasi'a, că cu o buna parte a ar-matei sale se tienă sub ochi Asi'a; tramite apoi o flota de observa-tiune in Archipelagu (4); ęr' la alt'a, constatōria din cincii-dieci vase de resbellu, da ordinu a naviga in marea nēgra; si patru-sute de ba-stimente a dispusu pentru a transporta provisiunile necesarie la armat'a destinata pentru expeditiunea ungara. In fine elu insusi plēca din Constantinopole pe uscatu cu una armata considerabile pentru a suppune tōta Ungari'a. Dar' inainte de ce ar' fi plecatu, tramite ordinu lui *Iahiabeg* (5), fiulu lui Balibegu, gubernatore de Semendri'a, cā se mērga in cea mai mare graba cu trupele ce le avea si se încungiure Belgradulu inainte de ce ar sosi elu, si se impiedice cā nici-o provisiune si nici-o alta garnisōna se nu pōta intra in cetate. Iahiabegu asia si face, si pe cāndu elu impressorā cetatea, sosese si So-

(4) Sėu marea egeica. *Tr. Rom.*

(5) Principele Ioan. *Tr. Rom.*

limaŃu in persóna si se pune in castre pe campulu numitu Semín; de aici tramite pe vezirulu seu Mustafa Pasia (6), si pe Ahmedu Pasia, Beglerbegulu de Rumili, cu una parte a armatei sale spre a da ajutoriu lui Iahiabegu. Acesti duoi generali, avidi de a castiga si mai multu favorea lui Solimanu, si fiindu-ca scieau ca pentru acesta lucrulu cellu mai placutu va fi a cuceri cetatea catu se pote mai currendu, cá cu modulu acesta se póta avé cale deschisa catre Bud'a, capitala regatului: asiá prin canonade diŃ baterii si prin subminari, dirima in sfarimaturi murii, face in tóta ór'a cate-unu assaltu prin aperturele muriloru, si debilitéza pe obsediati intr'atátu, in cátu preanga tóta resistenti'a loru eroica, in urma totusi au fostu constrinsi a cede furiei Turciloru, si a se preda (asiá a fostu faptulu lui Dumnedieu), in cinci alle lunei Remazanu; si prin acést'a au caditu acestu antemuru alu Ungariei, care de multe ori a fostu atacatu, dar' nici-o data cuceritu péné acumu. Intr'aceea Solimanu anca n'a statu otiosu, ci cu restulu armatei sale a ocupatu parte prin asaltu, parte prin capitulatiune mai multe cetati, precumu Burgas (7), Baridgi, Tirudge si Bugurdlen; a inundatu tóte tierile vecine; si pe calea acést'a puse basa pentru locarea belluriloru urmatórie preste frontarielile vechi alle imperiului ottomanu.

ORDINA UCCIDERA LUI SHEH SUVAR

III. Abia intorsu, dupa aceste cuceriri in Constantinople, a si primitu scirea in lun'a Silcade, cá Sheh Suvar Ogli, principe de Marash, (8) face turburari in Asi'a cu scopu de a scapa de jugulu mahomedanu, dar' cá a aménatu esecutarea propusului seu, din cauza ca lucrurile nu erau anca cópte bine pentru rebellione. Solimanu pentru a preveni reulu, tramitte immediatu ordinu lui Ferhadu Pasia, care avea comand'a in Asi'a, ca se iea capulu principelui tradatoriu. A

(6) *Mustafa Pasia*. Acela despre care amu disu mai in susu, ca ceilalti veziri l au lasatu in Adrianopole pentru a pazi thesaurulu dupa mórtea lui Seljmu. A se vede § XXVII la capulu precedentu III din acésta carte.

(7) Pyrgos in antici *Tr. Rom.*

(8) *Principe de Marash*. *Marash* este o cetate care se alla in chartele cele mai noúe geografice totu sub acestu nume Sheh Suvar Ogli, Principele acestei cetati si famli'a sa, nu pré sta in mare védia la curtea ottomana; dar' éa se lauda péné in dio a de asta-di cu anticitatea nobilitatiei sale intre totu asiaticu.

executa acestu ordinu' in publicu, pareu lui Ferhadu Pasi'a lucru cam periculosu; din contra a intrebuintia o stratagema, credea că va avea mai bunu effectu. Asia tramite principelui o scrisóre amicabile, in care i dice că Sultanulu l-a tramisu lui intr'adjutoriu, si ar dori se vina pênê la elu că se se consulte despre trebile publice. Príncipele, nesciindu nimicu despre ordinulu Sultanului si intentiunea lui Ferhadu Pasia, vine si cade singuru in cursa; căci ajungendu cu duoi fii ai sei in cortulu lui Ferhadu, soldatii acestui-a postati a-nume, 'i prindu si-i uccidu la momentu pe toti trei.

OCCUPA INSUL'A RHODES

IV. Suffocata acésta rebelliune anca in nascere la anulu Hegirei 928, Solimanu prepara o flota grandioasa, si tramite pe vezirulu Mustafa Pasi'a inainte, spre a ocupa cetatea Rhodes; (9) ér' elu merge pe uscatu la Thessali'a si de aici la Marmaros, unde imbarcandu-se pe nâi, ajunge la Rhodes in patru ale luni Remazanu. Indata dupa sosirea sa, a lasatu a se incungiura cetatea de tôte partile, si giuru-impregiuru a se trage linii si siantiuri tari. Cu ocaziunea acestei obsidiuni s'au aplicatu tôte maiestriele de assaltu si de aperare, ce a potutu inventa pênê atunci geniulu umanu. Turcii atacau cu bravura; si crestini respingeau cu nu mai puçinu eroismu asaltele loru. Asia s'au luptatu intregi cincii luni de dile cu atâtu furia din amenduõe partile, in câtu ti se pareu că se disputa dominatiunea imperiului lumei si nu a unei singuratice cetati. In fine, christianii, storsi prin continu'a privighiare si prin multele perderi, au trebuitu a se preda in trei ale lunei Saferu, anulu urmatoriu; si a da lui Solimanu acésta faimósa cetate, renumita sub domni'a imperiului romanu si grecu, si pe care atavulu seu Mahomedu in vanu a tentatu a o cuceri. Dupa cucerirea cetatiei si a insulei Rhodes, a urmatu

A. 928
I. C. 1521

(9) *Rhodes*. Capital'a insulei Rhodes; asia se numia ea si la antici. Numele ei turcescu este Rodos. Pe ruinele ei s'a inaltiatu Malt'a. Proba acést'a, ca amórea lui Dumnedieu catra crestini nu s'a stinsu anca, si ca elu uresce puterea ottomana, că un'a ce amerintia crestinatatea cu perire, si acésta amerintiare provipe numai pen-tru deplorabi'l'a discordia ce domnesce între príncipií crestini.

capitularea voluntaria a insulelor vecine mai mici, precumu Istankioi (10) si Butrum.

TRAMITE PE MUSTAFA IN EGIPTU SI PUNE PE IBRAHIMU MARE VEZIRU

V. Pe candu durà obsidiunea cetatei Rhodes, móre Chairbeg, (11) gubernatorele Egiptului, lasandu dupa sine thesaure immense. La nouitate despre mórtea acestui-a, cà si candu ar' fi cadutu celu mai mare radiemu alu dominatiunei ottomane, unu anume *Dgiumani-Kiashus* (12). atítia pe egiptiani a scutura jugulu ottomanu, aretandu-le cá acumu este cea mai favorabile ocasiune de a-si recupera vechi'a loru libertate si a scapa de jugulu sclaviei; si prin vorbe, promissiuni si daruri atâta impressiune a facutu asupr'a spiriteloru, in câtu cu totii in unanimitate se resolvyîra a se elibera de sub sclavi'a osmanica. Solimanu inse aude despre aceste uneltiri ale Egiptianiloru, si indata transmite pe vizirulu seu Mustafa Pasia cu cincii vase bellice in Egiptu, spre a inneca acêsta flacara mai inainte de a erumpe. Mustafa Pasi'a cu ventu favorabile in câte-va dile ajunge in Eskenderie, surprinde (13) pe rebeli, cari departe de a fi preparati, dar' nici nu credeau cá intentiunile loru ar' fi potutu

(10) *Istankioi*. Insul'a Κω. Cuventu corruptu din grecesculu *εις την Κω*, precumu Istanbul din *εις την πόλιν*. Asemeni derivatiuni nu placu lui Michael Langius; dar' elu anca face altele, cari sunt mai multu curiose detâtu veridice; asia, pentru esemplu, elu deriva cuventulu Istanbul de la Istadibol, care insémna cetate abundante in artisti. Dar' eu, consiliulu celu mai bunu ce i-asiu dà este, se nu se amestece a face etimologia intr'o limba pe care nu o cunósce, si se nu introduca barbarisme de aceste intr'o idioma pe care elu o numesce greco-barbara. Cáci urmandu acêsta procedere, isi descopere numai ignorantia atâtu in literatur'a gréca câtu si in cea turcésca, pe cari elu se lauda ca le cunósce (*).

(11) *Chairbegu*. Persianu de nascere. A fostu gubernatøre in Damascu sub Sultanul Gavri. Despre rebelliunea si trecerea sa la Selimu amu vorbitu mai in susu (**).

(12) *Dgiumani-Tiashuf*. Unu Sheich arabianu, care pe timpulu lui Selimu s'a suppusu imperiului ottomanu (***)

(13) Alexandria *Tr. Rom.*

(*) Ion Michail Langius reproduce acêsta derivatiune a cuventului Constantinopole din Andrea Acoluth, si o apróba in introductiunea sa la Artea poetica barbaro-greca, pag. 42. Dice adeca ca s'ar' deriva de la *Istad*, artistu, magistru, si de la *bolma'* (mai bine bulmak), a gasi, a nimeri. Magistrii ar inseamna aci pe preotii religiunei *Tr. Germ.*

(**) A se vedé § XVII la capulu precedentu. *Tr. Rom.*

(***) Dgiumani — Kiashuf insémna aflatoriu de perle. *Tr. Germ.*

junge la urechile Sultanului; i pune la fuga si-i respesce; si restaureaza potestatea ottomana in Egiptu in stralucirea sa de mai nainte. Dar fiindu-că Mustafa Pasia a trebuitu se remana mai lungu timpu in Egiptu, parte pentru a stringe vast'a avutia a lui Chairbegu, parte pentru a aduce in ordine trebile egiptiane, asia Solimanu, carui se parea pre greu a purta singuru intrég'a administratiune a gubernamentului, a numitu pe Ibrahimu Aga, unu Ienicieru comunu din a nou'a compania (14), de mare veziru alu seu.

MUSTAFA SE RESCOLA IN EGIPTU, DAR' REMANE INVINSU

VI. Noutatea despre acésta promotiune nu putea decâtu se indigneze pe Mustafa, căci elu credea că dupa victoriile sale din urma va merita mai curendu distinctiune si onore, decâtu acestu affrontu degiositoriu. Dar aducéandu-si aminte că servesce pe unu principe, a carui vointia este lege pentru elu, cu astutia isi ascunse in peptulu seu lovitur'a ce primi, si cá si candu n'ar fi sciutu nimica despre cele ce s'au petrecutu la Rhodes, tramite imperatului unu raportu despre cele ce a facutu elu in Egiptu, rugandu-lu cá in recompensa pentru serviciile sale se-lu numésca gubernatore acelei tieri. Solimanu se aretà gata a-i împlini rogarea, si facéandu-lu gubernatore, nu-si rezervà alta in totu regatulu Egiptului decâtu numele de suveranu si dreptulu de a bate moneda; tóte celelalte le lasa bucuros si cu placere lui Mustafa. Acesta vediendu-se investitu cu acésta putere, si inavutitu cu thesaurii lui Chairbegu si cu efectele celloru parte cuceriti si parte proscrisi, a inceputu a aspira la suveranitate, si se resolvi a suppune potestatiei sale totu Egiptulu. Dar' axiom'a vechia: violenti'a nu póte se țiena multu; a trebuitu se se implinésca si la Mustafa. Căci elu, pre candu se ocupá cu aceste cugete, a descoperitu secretulu seu lui Mehemedu Effendi, scriitoriu in Divanu (15) si-lu puse veziru alu seu, crediendu-lu de omu in-

(14) *A nou'a compania.* Sunt la numeru una-suta-unu-spre-diece companii de Ienicieri, cari la Turci se numescu *Oda* séu camere. Oda a unu-spre-dieceare rangulu primu; oda un'a, rangulu alu doilea; si oda una-suta-unu-spre-diece, rangulu alu treilea; celelalte apoi urméza in ordine numerica un'a dupa alt'a.

(15) *Scriitoriu in Divanu.* Divan Kiatibi. Fia-care Pasia are unu asemenea officialu. Officialu loru consiste in a ceti eu voce clara plansorile ce vinu in scrisu la

tieleptu si de intimu alu seu amicu. Mehemedu inse, séu din indemnulú consciintiei sale, séu pentru ca detestá prav'a intentiune a domnului seu, se résolvi a vindica tradare prin tradare, si a libera Egiptulu de unu tiranu, si pe Sultanulu de unu rebellu. Spre acestu scopu, se intielese cu cati-va complici a ucide pe Mustafa pre candu acest'a va fi luandu baia. Dar' Mustafa a fostu informatu prin unu fidelu servitoriu alu seu de periculu ce-lu asteptá , si scapa din manã loru prin o usia din ale baiei, fuge cu vre-o câti-va ai sei la Sheichulu Arabiloru (16). Aici , prin mari promissiuni isi aduna usioru o banda numerósa de Arabi, si merge se se bâta cu scriitoriulu , pe care-lu dispretiuiá pentru inespérienti'a sa. Intr'aceea scriitoriulu insciintiase pe Solimanu despre celle petrecute, care in recompensa pentru servitiile sale ilu face guvernatore Egiptului. Spre a-si areta acum fidelitatea catra imperatulu, incuragiéza pe soldati distribuindu-le summe mari de bani, i duce in lupta contra domnului seu de mai nainte si inimicu alu Sultanului, ilu invinge dupa o lupta sangerósa , si-i taia capulu.

IBRAHIMU SE CASATORESCE CU SOR'A LUI SOLIMANU.

VII. Tradarea lui Mustafa si virtutile lui Ibrahimu au fostu mo-

divanulu respectivului Pasia. Ei au anca unu altu nume mai onorabile, adeca : Divan Effendi ; cuventulu *Effendi* insémna omu invetiatu , omu de littere. Marele veziru are duoi de acesti scriitori, cari inse nu se numescu Kiatibi, scribe, ci Teskieredgi Efendiler (*), adeca secretari : si anume Teskiere evvel séu mai vulgaru Buiuki Teskieredgi, adica primu séu mare secretariu ; si Teskiere sani séu Kiutciuk Teskieredgi, adeca alu doile séu sub-secretariu. Candu vezirulu asculta causele in Divanu, primulu secretariu sta totdeauna de-a-drépt'a lui, ér' alu doilea dé-a-stanga, si alternative cetescu cu voce inalta petitiunile séu *Arsuhul*-ele , ce primescu dela Ciaush-Basi. Totu asia se urméza si in Galibe Divanu (**) inaintea Sultanului. Candu Sultanulu ordina a se face unu lucru, secretarii ilu scriu intr'o carte mica, care apoi o confirma vezirulu cu man'a sa sub-semñandu de comunu cuventulu Sah (***) Dar' confirmatiunea din partea Sultanului se face prin unu Chatisherifu , despre care amu vorbitu mai in susu (****).

(16) *Sheichulu arabiloru*. Nu i se scie numele.

(*) Pluralulu de la Effendi. *Tr. Germ.*

(**) Marele Divanu. *Tr. Germ.*

(***) Autentica, se confirma. *Tr. Germ.*

(****) A se vedé not'a 35 la capulu precedente. *Tr. Rom.*

tivu suficiente, că lui Solimanu se nu-i para reu ca a datu cellu mai inaltu officiu in imperiulu ottomanu unui omu de conditiune atâtu de infima. Pentru a-lu obliga si mai multu la fidelitate, i dède, la anul Hegirei 930. pe soru-sa (17) in matrimoniu, si onorà nuptiele cu presentî'a sa : bucurî'a din acea di à fostu dupla, căci Sultan'a chiar atunci avù unu fiu, carui s'a datu nume Selimu (18).

A. 930

I. C. 1523

IBRAHIMU TRAMISU IN EGIPTU. BATE MONETA FALSA

VIII. Puçinu-dupa aceeà, Ibrahimu merge cu una escadra de galere spre a regula trebile in Egiptu. Dar ventulu nu-i favorà, si turburós'a tempestate ilu respinge totu inderetru, in câtu in urma a trebuitu se puna ancora in marea marmora sub insul'a Kissit Ada (19)

(17) *Soru-sa*. Este in usu la Sultanii turci de a-si marita pe surorile si ficele lor dupa Pasi si Veziri, chiar' si candu ele n'ar avea inca etatea matura; ba câte-odat a le marita chiar' din lèganu. Mirii apoi sunt detori a ingrigi de educatiunea lor; si nu le este permis a lua alta nevèsta inainte de a consuma matrimoniulu cu sultan'a. Candu a ajunsu Sultan'a la etatea de maritatu, o petrecu cu mare pompa si ceremonia din Seraiu in palatulu mirelui. Déca inse intr'aceea s'ar intempla ca mirele se môra, séu prin ordinulu sultanului se fia decapitatr, atunci sultan'a trebe incredintata numai decātu cu altu Pasia, care intra in drepturile si detorintiele celui de mai nainte. Sor'a lui Muradu IV, in nu mar' multu de unu anu au avutu patru barbati, si duça aparentia nici unulu din aceste matrimoniuri n'a fostu consumatu; câ-cî abia ceremoniele usuali de nuptii erau terminate, si indata au fostu acusat de cutare séu cutare crima, si puniti cu mórte prin ordinu de la imperatulu. Avutiele si tôte efectele lor se adjudecau sultanei, câ la spons'a legitima; dar' in realitate ele intrau in thesaurulu imperiale.

(18) *Scitim*. Acesta é care a succesu parintelui seu Solimanu pe tronu, faimosu atâtu pentru memorabil'a perdere ce a suferitu flot'a sa de la crestini apròpe de Nauptus (*), câtu si pentru escisiv'a sa betia.

(19) *Kissil Ada*. *Insula rosia*; pôrta acestu nume de la pétr'a rósia ce se gasescé acolo. E situata in marea Marmora, síepte-spre-diece mile italiene de la Constantinopole. Este cea mai mare dintre trei insule situate un'a langa alta, si pe cari Turcii le numescu cu numele comunu de Kissil Adaler (**). Sunt aici trei monastiri: la sant'a Trinitate, la Verginea Mari'a, si la S-t George; in tôte sunt numai monachi greci. In cea mai mica din aceste insule sunt o multime de iepuri in varietate de color, cari se numescu iepuri moscovitici, si candu esu acesti-a din culcusiele lor, pascu pe campu, si se pare ca tóta insul'a é acoperita de o turmã de oi. Se dice ca anca si pe timpii imperatorulu crestini acesti iepuri erau fòrte numerosi. E interdisu a'i pusca séu a-i prinde.

(*) Lepanto, *Tr. Rom.*

(**) *Ler* terminatiunea pluralului de la Ada. *Tr. Rom.*

siepte-spre-diece mile de la Constantinopole. Solimanu îndată se pune pe barc'a sa imperiale, si merge la Vezirulu spre a visita flot'a, si dupa ce se consultă cu elu despre trebile publice, se întorse la Constantinopole inderetru. Ibrahimu pe unu ventu favorabil' iese din Hellespontu, dar' in Archipelagu érase ilu ajunge o noua furtuna de mare, si s'a vediutu necesitatu, cu perderea a loru câte-va galere, a intra in Rhodes. Aici vediendu ca marea nu-i este propitia, lasa năile sale inderetru., si merge pe uscatu pênê la Aleppo, si de aici la Kahire. Dupa sosirea sa aici, aduce in ordine starea turburósa a regatului, resipesce cu autoritatea sa pe rebelli; pune mân'a pe capii rebelliloru, cari erau fiii lui Omeru si ai lui Becaar (20), lasa de-i spendiura. si le confisca tóta averea. Si cumu intre efectele acestora era si o mare cantitate de auru, Ibrahimu lasa a se bate din elu moneta, simile ducaliloru de Veneti'a, dar' cu trei-dieci aspri mai usiori; ei pórtă pênê in diu'a de asta-di numele de *Ibrahimi* (21). Dupa aceea dède guvernamentulu lui Solimanu pasia, si elu in anulu Hegirei 931, in trei-dieci dile alle lunei Siaban, s'a intorsu la Constantinopole inderetru.

A. 931

I. C. 1524

SOLIMANU BATE PE REGELE UNGARIEI

IX. In anulu următoriu, Solimanu reincepe bellulu interlasatu pênê acumu contra Ungariei, si in trei-dieci dile alle lunei Regebu, ajunge la Belgradu cu una armata fórtè mare. Ordina numai decátu a se face unu podu preste fluviulu Sava, si-si trece ostirile sale pe unu siesu numitu Serem. De aci trage spre Buda, si in cale sub comand'a lui Balibegu attaca si ocupa cetatile Suluk si Ossek (22); apoi ordina a se derima podulu care nu departe de Ossek serviá de trecutória preste fluviulu Drava. Puçinu dupa acést'a, ungurenji anca sosescu aci cu intentiunea de a trece Drava chiar preste acellu podu;

(20) *Omeru si Becaar*. Pare ca acesti-a au fostu cercassiani din familia egiptiana, cari dupa uciderea lui Sultanu Gavri, au scapatu de crudelitatea lui Selimu.

(21) *Ibrahimi*. Acesti-a sunt o moneta simile ducaliloru venetiani; dar' dupa propri'a fassione a Turciloru, cu trei-dieci de aspri mai usiori. S'a fostu imprimatu in Cairo o cantitate atátu de mare, in cátu s'ar' fi potutu responde cu ei pe duoi ani tributulu din Egiptu. La ordinulu imperatului au fostu adunati si topiti cea mai mare parte; totusi se mai vedu anca ici si colea in Constantinopole si in alte piatie.

(22) Solnoc si Esseg? *Tr. Rom.*

dar' vediendu podulu stricatu, i-a prinsu mirare si frica totu-odata, din cauza ca destructiunea podului era proba evidente, ca Turcii au trecut fluviulu cu resolutiune de a invinge séu a muri. *Ladosiu* (23), regele Ungariei, pentru a preveni devastatiunea imperiului seu, merge cu o iutiéla incredibile, si se pune in castre in façi'a armate turcesci intr'unu locu numitu Mohaciu. In diu'a urmatoria, care era dóue-dieci-si-duóe alle lunei Silcade, se lovescu armatele din ambe partile, si se batu diu'a intréga cu atât'a obstinacitate, in câtu lungu timpu nu se potea prevedé in care parte va înclina victori'a. In urma, pe la apusulu sórelui, ungurii prindu fug'a; regele însusi cade in lupta, si resulta ca tóte castrele cadu préda in man'a osmaniloru.

SOLIMANU OCCUPA BUD'A

X. Dupa acésta victoria, Solimanu trage dreptu la Bud'a, capital'a Ungariei, care desperata pentru batai'a din urma, a fostu fórté usioru de a o ocupa in trei ale lunei Silhige; ér in diu'a urmatoria, Peste cetate in façe cu Bud'a de cealalta parte a Dunarei, anca s'a suppusu de buna voia cuceritoriului. Pre candu Solimanu era ocupatu cu acésté lucruri, unii unguri cari scapasera din batai'a din urma, s'au incumetatu a omori mai multi Turci, cari imprestiati prin tiéra isi çautau préda. Solimanu audindu acést'a, lasa numai decátu a se improvisa unu podu presté Dunare, si ordina trupeloru sale a se impartii in cete, si a urmari pe acei unguri. Ordinulu Sultanului fú esecutatu cu atât'a diligentia, in câtu mare parte din acei unguri au fostu omoriti, altii prinsii si adusi inaintea lui Solimanu; care cu modulu acesta curati tiéra de acei inimici. Intr'aceea apropiandu-se iérn'a, se întórse cu ařmat'a catra casa, si in cale ocupa prin assaltu cetatea Baciú, langa Dunare, si Segedinulu si Titelulu langa Tisa. Mai devastandu anca tienuturile invecinate, ajunge in urma la Constantiòpole, si la trei ale lunei Muharemu anulu He-

(23) *Ladosiu* Acest'a é Uladislau, regele Ungariei, despre care scriitorii crestini nu néga ca a fostu reu batutu de Turci la Mohaciu, si ca elu însusi a cadiautu in bataia (*).

(*) Aici cu numele acestui principe, autorulu nostru este in eróre; câ-ci regele de atunci alu Ungariei a fostu Ludovicu II. *Tr. Angl.*

A. 933 girei 933, intra in triumfu cu armat'a sa victorioasa, incarcata cu captivi si multime de spoliatiuni.
I. C. 1526

SUPPRIME REBELLIUNEA IN ASI'A

XI. Pre candu se petreceau acestea in Europ'a, o falsa fama se latise despre moartea lui Solimanu pênê in celle mai departate parti alle Asiei. De aci mai multi briganti din tienutulu Iulxadir (24), incepura a predá fara crutiare tôte provinciile invecinate, si a le devasta atátu prin rapiri clandestine, câtu si prin incursiuni aperte. *Piri Pasia*, gubernatorele de Adana, a resistatu cu bravura acestoru rebeli omorindu multi, si pedepsindu cu mórtea pe toti câti i potea prinde; dar fiindu ca nu avea truppe suficiente, nu a potutu suffoca rebeliunea, care se latise dejá fôrte tare. Kalenderbegu (25), fiulu lui Hagi Bektash. capulu rebelliloru, refusá ori ce offertu, si nu voiá a se persvade la nici-o suppunere. Pentru a frange acêsta obstinatiune, Solimanu trimite pe Vezirulu Ibrahimu pasia cu armata suficiente in Asi'a. Acesta intelnesce pe Kalenderbegu aprópe de Kaisarie (câci pênê aici penetrase acumu), si-lu attaca cu curagiu: rebelii se apera pe viétia si. mórte; dar' in urma, dupa o lupta sangerósa, sunt batuti: trei-dieci de mii au remasu morti; ceialalti au scapatu cu fug'a.

(24) *Zulcadir*. Crestinii ilu scriu Dulcadir, schimbandu falsu litter'a turcésca Z in D (dintre cari cea d'antaiu in alfabetulu turcescu numai prin aceea se distinge de acéstalalta, ca i se pune unu punctu de-asupra). Acêsta tíera se mai numesce anca si cu unu altu nume la Turci, si anume *Alaidevlet Memleketi*, adeca tíer'a lui Alaidevlet. Se marginesce de o parte cu muntii Capadociani, si cu unu poporu, ce la Cedrenu se numesce Manzures; de catra Siri'a cu Aleppo, ce la antici se numia Beroea (cu unu simplu ρ Βυροια, pentru a se distinge de Βυρροια in Macedonia), de catra Persi'a cu Armeni'a mare; de catra territoriulu ottomanu de pe acelu timpu cu Amasi'a; ér' de catra Caramani'a cu Adana, despre care multi credu ca é totu un'a cu anticulu Tharsus; dar' Turcii anca si pênê in dío'a de asta-di facu distinctiune in tre Tharsus si Adana.

(25) *Kalenderbegu*. Nu se scie ca cine se fia fostu Hagi Bektash. Dar fiulu seu Kalenderbegu, precumu insii Turcii marturisescu, la atáta estremeitate adusese puterea ottomana, in câtu imperiulu parea a fi la marginea unei totale destructiuni. Cáci totu territoriulu turcu in Asi'a pênê la Cesari'a a fostu dintr'o data cuceritu de elu, si a fostu recunoscutu de domnu suveranu acestoru tieri. Dar' sórtea órba a Ottomaniloru a fostu abile destulu, de a nimici anca si pe cei mai sagaci beligeranti. Minunate sunt totusi caile secrete ale Provedintiei!

UNU TURCU PUNITU CU MOARTE PENTRU EVANGELIU

XII. Anulu urmatoriu a inceputu cu turburari religioase. Era in Constantinopole unu anume *Cobisr Agemu*, omu cu mare invetiatura intre Turci, si forte versatu in lege si in alte sciintie. Acesta nu numai privatu in scole, ci si in publicu prin discursuri in Giamie, se adoperá a convinge pe poporu, ca doctrin'a christiana are base mai firma decâtu cea mahomedana.

Opiniunea atátu de neasteptata a unui omu atátu de prudente, a trebuitu se instraineze atátu pe omenii de lege, colegi ai sei, cátu si pe poporulu comunu. In vanu ilu faceau attentu, si-lu admoniau a retracta și a numai propaga doctrinele sale; nu adjutá nimicu; asiá in urma l-au prinsu si l'au dusu inaintea lui Mufti. Aici, nu numai ca repeli publice si liberu totu ce a predicatu la poporu, dar' anca prin comparatiunea religiunei crestine cu Coranulu si prin alte argumente forte tari, se adoperá a demonstra superioritatea legii crestine si a precepteloru evangeliului.—Ilu facu attentu anca odata, și-lu adhórta din nou a renuntia acestoru doctrine, si a nu macula cu rusinosa defectiune de la lege, o viétia atátu de santa precum este a sa. Dar elu despretiui tóte eshortatiunile si tóte amerintiarile, si remase firmu in convictiunile sale: asiá in urma, la ordinulu imperatului a fostu punitu cu perderea capului; totu-odata s'a publicatu unu edictu, prin care se declará ca asemenea penalitate voru incurge toti acei-a cari aru cutedia pe viitoriu, fia chiar si numai in forma de disputa-tiune, a da doctrinei lui Christu preferentia asupr'a doctrinei lui Mahomedu.

TOTI ALBANESII DIN CONSTANTINOPOLE PUNITI CU MORTE

XIII. Totu pe acellu timpu unii furi din Constantinopole spargu cas'a unui negutiatoriu crestinu aprópe de templulu lui Selimu (26)

(26) *Templulu lui Selimu*. Sta pe unu munte care se inaltia asupra portiei Phanaru. Cu atât'a elegancia si arte este construitu, in catu numai fiii lui Dedalu (*) aru fi in stare a descrie proportiunile si simetriile acelu templu. Structur'a e quadrata, si tóta din pietre cioplite; lungimea partiloru are cinci-dieci, ér' inaltimea sieptedieci de urme cubice. Involiulu contine atât'a spatiu cátu si pavimentulu. Arcurile nu iesu din anghiuri; ci volt'a (**) isi iea rotunditatea sa pe nesimtite din parati asia, ca din punctulu anghiuriloru se forméza arculu unui cercu aproape horisontale (**).

(*) Maestri, architecti. *Tr. Rom.*

(**) Bolta, boltitura, ceriulu bisericei et c. *Tr. Rom.*

(***) Adeca boltitura simpla si nu composita, nu elliptica. *Tr. Rom.*

omóra pe negociatoriu , si-i iau nu numai banii , cì tóte efectele ce avea in casa. In alta di deminéti'a, se da plansóre la divanulu imperatului , si dupa o stricta cercetare ese la lumina , ca faptulu l-au commisu unii albanesi ; dar' nu se pòte constata numele auctoriloru ; din jurstari inse se vedea ca multi dintre ei sunt culpabili. Asiá Sul-

La intregu acestu edificiu spatiosu, nu s'a intrebuintiatu, precumu se spune, nici-unu picu de ferru ; ceea ce este o minune. Architectulu a fostu unu grecu din Constantinopole, care afara de acestu templu a facutu unu altulu anca si mai maretiu in Adrianopole, in care sunt nuóe-sute-nuóe-dieci-si-nuóe de ferestre. Sultanulu ordinase ca se b' faca cu un'a mie de ferestre , dar' architectulu a omisu intr'adinsu un'a. Dupa terminarea edificiiu s'au numeratu ferestrele, si s'a vediatu ca intr'adevöru cu un'a sunt mai pucine de cátu cumu ceruse ordinulu imperatului : atünci acesta a venitu in furia, si a ordinaru se spendiure pe architectu. Architectulu a cerutu se-si apere caus'a, declarandu ca é gata a suferi acésta pedépsa, déca Sultanulu si dupa ce-i va fi auditu motivele, va gasi de bine a-lu condamna. Accordandu-i-se acésta cerere, elü díse : « O ! imperate, déca se va poté gasi in tóta lumea unu architectu, care, fara a gresi in contra regulorü architecturei, va poté se mai faca « o feréstra la acestu edificiu, atunci se-mi luati viéti'a ; ér' déca nu, atunci credu « ca meritu grati'a vóstra imperatésca. Dar' mai amu anca o alta ratiune, pentru ce « nu amu facutu cea de a mii'a feréstra ; si acést'a este, ca numerulu de o mie « pare vulgului neinvetiatu mai de puçina valóre de cátu numerulu de nuóe-sute-« noué-dieci-si-nuóe ». Architectulu nu se inelá in asteptarea sa , cá-ci nu numai ca i s'a iertatu crim'a pentru ca n'a facutu à mii'a feréstra, dar' imperatulu i-a datu anca daruri fórté frumóse. Acestu magnificu edificiu, intre alte lucruri memorabili, are patru turnuri, de nde se anunçia Esan-ulu ; dar' ele paru pré arguste in proportiune cu inaltimea lorü . In distantia departata din cele patru strade mari , nu se pótu vedé de cátu numai duóe. Ér' candu sunt venturi mari, se vede dupa umbr'a lorü, ca se misca. Porticulu celu mare de naintea usiei, are duóe columne fórté inalte si gróse de porfiru , pe cari se vede o linea alba de susu péné josu , pare ca ar' fi trasa cu penellulu. Cumu s'a potutu face acésta, abia se póte cugeta ; déca cumva nu vomu suppune ca amenduóe columnele sunt cioplite de unu singuru trunchiu de porfiru, asiá ca line'a alba care a fostu ascunsa in midi-loculu trunchiului, acumu se vede pe suprafaci'a amenduror'a. Mai sunt in acestu porticu anca si alte columne locate un'a in faci'a de cealalta, si fia-care correspundiendu in colóre cu soçi'a sa. Le-au adusu din Troas, ale carei ruine dau materiálu abundante Turciloru anca si pentru alte edificii. Giami'a, despre care vorbescu aci, este o quadratura, cu laturele de siepte-dieci urme cubice. Acést'a é form'a, ce place mai multu Turciloru in construirea edificielorü lorü. Porticiü in generalu au figur'a quadrangulara. Dupa, ce si-a terminatu architectulu lucrarea , l-a intrebatu Sultanulu : in care din aceste duóe edificii a aretatu mai multa ingenuitate , si mai multa arte ? Architectulu a respunsu : cu cea din Adrianopole amu avutu mai multe espense ; la cea din Constantinopole amu pusu mai multa arte.

tanulu da ordinu ca se se aresteze toti Albanesii câti se află in Constantinopole, fia cá locuitori, fia cá veniti numai in trecatu pentru traficul loru, se-i aduca inainte pe toti pênê la cellu din urma omu, si se-i punésca cu mórte pentru acellu singuru omoru (27).

(27) *Singuru omoru.* Sultanulu a iucratu aci in modu mai multu decâtu tiranicu, dar' nu in contra legi. Cá-ci é lege la Turci, ca déca o miie si unulu de ômoni ar omori in tumultu pe o singura persóna, si n'ar' voi a spune care a datu lovitur'a d'ántăiu, toti cei una-miie si unulu trebe se móra. Amu vediutu unu assemenea casu pe timpulu meu. S'a intemplatu adeca in Constantinopole sub Caimacamulu Mustafá Pasia (pe care-lu prinsesera Polonii la Strigoniú, si numai dupa sêpte ani a fostu eliberatu la intercessiunea parintelui meu), ca unu tieranu de origine grecu, cenindu pe cale de la Kiuciuk Cekmege, o cetate pe strad'a de catre Adrianopole, vam duóe ôre de la Constantinopole, se intelnescce cu unu-spre-diece Ienicieri; acesti-a incepu mai antaiu a-lu injura ca nu se da mai iure josu de pe calu, apoi se aranca asupr'a lui, si-lu omóra strapungéndu-lu cu cutitele. Din intemplare vinu totu pe acea cale alti Turci calari (cá-ci Ienicierii erau pedestri si mërgeau se bea vinu), si, vediendu ce facu acesti-a, le-óu spusu cu frumosulu se nu comitta o fapta atátu de hidosa si ilegale asupr'a unui suditu alu imperatului. Dar' Ienicierii le-au respunsu cu insulte si injuraturi. Turcii si-au continuatu calea, si indata ce au ajunsu la Constantínopole, au mersu la Caimacamulu si i-au spusu cele ce au vediutu. Cáci Turcii credu, ca precumu Dumnedieu remunera pe aceia cari facu o descoperire de buna voia, chiar' asia acél'a, care contra consciintiei sale refusa de a face descoperirea, vine a fi consideratu cá persón'a culpabile insasi. Muierea ucisu lui vine si ea cu o petitiune, si intre torrente de lacrime cere la judecatoriu se faca dreptate. S'a tramisu numai decâtu dupa Ienicieri, si-i gasescu bėti in satu. Aducéndu-i la Constantinopole, candu s'au desteptatu in deminéti'a urmatória, si au intielesu ca sunt acusatati pentru omoru, si ca degiá multi martori au depusu contra loru; s'au resolutu in nesciinti'a loru de legi, ca déca-i va întreba judecatoriulu, ca care din ei a omoritu pe Raiá, adeca pe suditulú: se respundia, ca cu totii deodata au comisú faptulu. Ei adeca nu-si poteau imagina ca ar fi possibile, ca pentru unu singuru omu, si acesta anca crestinu fiindu, se se iea vi'ti'a la unu-spre-diece musulmani si ienicieri. Adusi inaintea divanului, au marturisitu ca ei cu totii au omoritu pe omulu din cestiune. I-au întrebatu apoi, ca care din ei au datu mai antaiu cu cutitulú? La acésta au respunsu, ca nu sciú; dar' pe catu isi aducu aminte, ei cu totii au datu deodata, si deodata l-au strapunsu cu cutitele. Dupa terminarea interogatoriului, judecatoriulu resume casulu, si-lu tramitè la Mufti cu urmatori'a întrebare: « Déca unu-spre-diece musulmani fara justa causa omóra pe unu Ghi-aur (*), care este suditulú imperatului si platesce tributulu, ce este de facutu? » Mufti subscrie cu man'a sa propria, precumu urméza: « Si déca ar' fi una-miie-si unu musulmanu, ei toti trebe se móra ». Judecatoriulu cetindu acésta sententia a lui Mufti, si venindu-i mila de atáti Ienicieri, se întórse catra femeí'a ucisului, si o

(*) Infidele, necredintiosu. *Tr. Rom*

LOCUTORII DIN ALEPPO PUNTI PENTRU OMORUL JUDECATORILOR DE ACOLO

XIV. Si totu pe timpul cându se facea acestu masacru in Constantinopole, o mare cërta se escà in Aleppo intre judecatorii ecclesiastice de acolo, *Mevla și Kasiler* (28). Cesarianii ne mai potendu suferi acêsta cërta, si vediendu ca ea nu mai are finitu, au facutu o conspiratiune, si i-au omoritu chiar' in Giamia pre candu își faceau rugatiunile matutine. Soliman audindu de acêsta fapta, a ordinaru numai decàtu la vre-o câti-va Pasi, cá se mérga acolo cu armata, și se uccida pe toti locuitorii fara disinctiune de vinovatu séu nevinovatu. Dar' vezirulu Ibrahim Pasia s'a intrepusu pentru ei, si prin védi'a sa ce o avea inaintea imperatului, a obtienutu cá numai principalii si capii conspiratiunei se fia puniti cu varie pedepse de mórte; ér' pe poporulu comunu, fiindu ca mai multu a fostu numai sedusu de conspiratori, decàtu se fia participatu la crima din propriulu seu indemnu, se-lu deporteze in Rhodes.

O PLOIA MARE IMPEDECA PE SOLIMANU IN ESPEDITIÚNEA SA LA UNGARI'A

XV. Intr'aceea, pre candu Solimanu era ocupatu cu aceste turburari interne, catra finitulu anului Alamanu Kirali (29) ocupa Bud'a de la Ioanu regele Ungariei(30), o intaresce cu nóue fortificatiuni

intrebà, nu cumu-va s'ar' invoi a primi unu pretiu (numitu Diët) pentru sangele barbatului seu: offeri doue dieci mii galbeni pentru viéti'a a loru unu-spre-diece Ieniceri. Serman'a femeia respunse, ca sub auspiciile guvernului si sub gratiosulu scutu alu Sultanului, ea nu are trebuintia de bani, ci ea cere dreptate; si refusà cu o firmitate admirabile offertulu. Si fiindu ca dar' nu se potea persvade nici-de-cumu de a primi bani intru rescumperarea sangelui barbatului seu, asia unu-spre-diece Ieniceri au fostu in realitate puniti cu mórte.

(28) A se vedé not'a 10 la Capu III din Cartea I. *Tr. Rom.*

(29) *Alamanu Kirali*. Asià numiau Turcii mai de multu pe imperatorii Germaniei. Asta-di inse in scrisorile loru i onóra cu titulu de *Nemice Kirali*, rege alu Germaniloru, si *Ciasar*, Cesariulu, precumu si *Ruma imperaduri*, imperatulu Romaniloru.

(30) *Regele Ungariei*. Cu câta infidelitate a purtatu Solimanu tutoratulu incredintiatu lui. si cumu, dupa esilarea reginei si a fiului ei la *Lebessus* séu Legosiu Sanguacu, a pusu dintr'odata man'a pe regatulu Ungariei: sunt lucruri cu multu mai bine cunoscute, decàtu cá se ne ocupamu aci mai pe largu cu ele. Cu tóte acestea, pentru a vedé mai bine acêsta tradare in tóta uritiunca sa, nu va fi inutile de a adaoge aci urmatori'a istorióra asià precumu insii Turcii ni o relata. Dupa mórtea lui Ioanu, regelui Ungariei, Solimanu a fostu rogatu a libera Buda din man'a Germaniloru, si junele rege cu nobilimea Ungariei a venitu in castru pentru a-i face vi-

si pune in ea garnisóna germana. Solimanu pentru a-si resbuna de acésta injuria data unui rege de sub protectiunea sa, pléca la anulu Hegirei 935 din Constantinopole cu armata mare, si aprópe de Filibe (31) intr'unu campu fórte spatiosu se pune in castre cu intentiunea de a-si aduna aici tóte truppele europene. In loculu acest'a, Mufti, fara nici o cauza legitima, cade in disgratia la Sultanulu, care dupa ce l'a infruntatu, l'a si destituitu din officiu. Dar innocentí'a acestui santu omu, care imperatulu nu o poté vedé, o a descoperitu ceriulu insusi! Dumnedieu, carui a displacutu (32) acésta procedere a lui Solimanu, spre a-lu puni, a tramisu anca in acea di o plóia atátu de terribila si torrentiala, in catu aceea, assemonea unui mare diluviu, nu numai a dusu cu sine cassanele (33) cu banii si pretio-

A. 935
I. C. 1528

sit'a. Sultanulu indata a ordinaru a se pregati mésa stralucita, si a lasatu vezirului a invita pe nobiliu unguri, si tiutulu seu Selimu a invita pe junele rege la mesa, dicéndu acestui-a: «Ada-ti aminte, fiuule, ca eu-ti sunt tatalu teu naturale, ér' celui-a i sunt «Ochirit (adeca tata de cealalta lume) séu tafa spirituale. După mórtea mea, iube-sce-lu cá pe fratele teu, si pórtá grige de elu si de regatulu seu». Dupa mésa dise vezirulu catra Sultanulu: «Éca! atotpotinte' imperate, aci este ocaziunea de a-ti «suppune tóta Ungari'a cu o singura lovitura de sabia». Sultanulu s'a mániatu fórte asupr'a cuventeloru vezirului. séu cellu puçinu se prefacú ca ar' fi fórte maniosu, si dise: «Asia b imperiulu ottomanu nu are trebuintia de a se largi nici prin tra-dare, nici prin fraudá, nici prin perfidia, cu atátu mai puçinu prin uciderea in-justa a celloru principi, caçi vinu se céra protectiunea nóstra, dara intre arme si in lupta deschisa. Ungari'a nesmintitu are se vina odata sub dominatiunea otto-mana; proba suficiente despre acésta este chiar ceea ce se petrece asta-di sub o-chii nostri». Turcii sunt de la natura fórte copiosi in cuvente frumóse, dar' cu atátu mai sterili in fapte bune, in cátu au ei unu proverbium comunu care dice: *Osmanti ciu soiler fen aishler*: vorbele Turcilor sunt bune, dar faptele lor sunt rele.

(31) Philopopole *Tr. Rom.*

(32) *Desplacutu*, Dintre tóte popórale din lume, Turcii sunt cari tienu mai multu la superstitiune. Si nicaiurea preoçii nu se respecta mai multu cá la Turci. Inperatulu chiar, póte se-i deporteze, se-i tramitta in esiliu, dar' nu póte se-i condamne la mórte. Si dintre toti Sultanii, uniculu Muradu IV a fostu care a condamnatu pe unu Mufti la mórte prin-sdrumicarea lui intr'unu moitariu de marmora, dicéndu: «Cape-tele pe cari dignitatea le scutesce de a fi taiate cu sabi'a, trebue sfaramate cu piu'a». Unu casu de asemenea superstitiune s'a intemplatu in resbellulu din urma cu imperatulu Germaniei sub Achmedu II, care eu cu ochii mei l-amu vediutu, si pe care-lu voiu narra in partea secunda a istoriei mele.

(33) *Cassanete*. Cassete cu banii ce Turcii ieau cu sine in espeditiune, le punu tot-deauna in medi-loculu castreloru, intre cortulu Sultanului si alu vezirului, si le pazescu cu Spahii séu calaretii, cari se schimba din când in când. Cassete de multe-orí

sele, ci a pusu în periclu de viétia chiar pe Sultanulu si pe tóta armat'a sa (34).

SOLIMANU REOCCUPA BUD'A DE LA GERMANI

XVI. Nimicite tóte provisiunile bellice prin violenti'a torrentelui, Solimanu a fostu necessitatu a amena espeditiunea sa pe alta data, Cu tóte aceste a datu ordinu trupeloru salé a se inquantira pe iérna in provincieles invecinate, cá armat'a se fia cu atátu mai la indemana in primavéra. Intr'aceea, elu face nuóe collectiuni de bani si nuóe preparative bellice, mai mari de cumu au fostu celle distruse prin torrente. Dupa ce au fostu gat'a tóte preparativele, merge in anulu urmatoriu cu mare celeritate prin Ungari'a si trage dreptu la Bud'a; aici sepune in castre sub murii cetatiei, si o inchide din tóte partile. Dupa ce s'a fortificatu bine in castrele sale, a inceputu a bombarda murii cetatiei, si a face continue assalte cu atáta furia, in catu garnisón'a pre langa tóta brav'a sa aperare, in urma totusi a trebuitu se promita a se supune sub conditiune de a-si avé viétli'a si armele. Solimanu a primitu aceste conditiuni, si le asigurá salva-viétia, déca i voru preda cetatea. Pre candu esiau inse din cetate, incepu unii Turcii, si in specialu Ienicierii, a-i insulta si a le imputa lasitate. Unu soldatu germanu nepotendu suferi acestu affrontu, se uita furiosu in ochila Ienicieriu, si díce: «io n'amu de a comanda, io amu de a asculta»; si cu acést'a isi scóte sabi'a si tróntesce pe Ienicieriulu batjocoritoriu la pamentu. Atunci ceialalti Ienicieri incepu a striga: articlulu é violatu!; si contra ordinului Sultanului (asiá dicu Turcii pen-

sunt góle, dar' totusi elle sunt acoperite cu covóre si stau espuse la vederea soldatiloru, cá se nu cugete ca imperatulu este fara bani, si prin acésta se scada ardórea trupeloru când trebe se se lupte. Unu medi-locu acesta fórté efflcace, dupa opiniunea mea, de a inspira curagiu soldatiloru. Relativu la acésta ne spunu Turcii, ca sub domni'a lui Eghir Sultanu Muhamedu când inimicii au petrunsu péné in castre si péné la cassele cu thesaurulu, soldatii ottomani s'au rapeditu cu cellu mai mare entusiasmu intru aperarea loru, asia in cátu din invinsi ce erau, au devenitu invingétori (*).

(34) Trebe se observamu, ca atátu aci, cât si in alte locuri unde autorulu nostru face mentiúne despre vre-o interventiune a ceriului prin miraclu, elu se servesce de chiar cuventele istoriciloru turci, pe cari i-a decopiatu cu fidelitate. *Tr. Angl.*

*) A se vedé mai in josu paragraphulu III la Capu IV. *Tr. Germ.*

tru a escusa pe compatriotii lor), a nevalitu asupr'a Germaniloru, si inainte de a se poté supprime tumultulu, i taia si dimica pe loti (35). Asiá, pre candu nemtii au predatu Turciloru o cetate atátu de tare pentru a-si preserva libertatea si averea, pe atunci ei le-au predatu pe amenduóe si pre langa aceea anca si viéti'a.

MOLDAVI'A TRIBUTARIA

XVII. Dupa cucéirea cetatiei, Solimanu s'a retrasu pe cate-va dile in partile vecine, spre a lasa timpu soldatiloru de a se restaura puçinu. Intr'aceea, Teutulu Logotheta (36), vine cá delegatu alu lui

(35) *Dimica pe toti*. Cetimu adesse-ori in istoria, ca Turcii candu li se preda o cetate, séu omóra garnisón'a, séu o face prisoniera contra capitulatiuniloru confirmate cu juramentu, precumu s'a intemplatu acésta cu garnisonenele din Constantinopole, din Bud'a si din Bagdadu. Turcii nu potu nega acésta, căci sunt martori vii cari li-o punu in façie; dar' pentru cá se nu para culpabili de crim'a frangerei juramentulu, si dicu ca nu fara justa causa au fostu necesitati a lucra contra conditiuniloru de capitulatiune. Acestu poporu fórte subtile in inventarea escusariloru, recurge indata la Coranu, unde gasesce sute de passagie, ce-i servescu bine intentiunei sale. Asia, pentru esemplu se suppunemu ca garnisón'a a capitulatu sub condiçion e de a esi din cetate fara arme. Acumu, déca turculu vede numai unu cutitu séu o secure la vre-un soldatu, numai decât striga ca crestinii au violatu articlulu, si intrebuintiéza contra loru cele mai mari severitati. Êr' déca conditiunile de capitulatiune au fostu, ca garnisón'a se ésa cu armele, tunurile si bagagiile sale, si ea ar' intardia a eşi numai cu ceva dupa ór'a delipta, séu ar' da vre-unu respunsu aspru, séu ar' da cellu mai micu pretestu de frivolitate: Turcii nu-si facu nici-o consciintia de a viola capitulatiunea-si a-si frange juramentulu. Pentru aceea este mai bine si mai consultu pentru crestini, ca se móra mai bine de fóme, de ferru si de focu intre murii cetatiloru lor, decâtu a se espune perfidiei si barbariei Turciloru!

(36) *Logotheta*. Unulu din celle mai illustre familii nobile din Moldavi'a, de la care si péné asta-di mai multu de cincii sute familii isi deriva originea; dar' multe au scapatatu fórte dela splendórea loru de odinióra, si semena mai multu a tierani, decâtu a nobili. Sciá perfectu limb'a gréca, latina, polona, si alte limbi alle popóraloru invecinate; avea multa esperientia in politica, si era fórte prudentu. Când a fostu tramisu in calitate de ambassadoru la curtea ottomana, si a fostu admisu in audientia la marele veziru, a ordinatu, precum se spune, servitoriului seu, se-i aduca calçiunii in sal'a de audientia. Vezirulu i dise: ca poté se teme ca-i va fura cine-va calciunii? Êr' Logotheta respunde: de ómeni cari tóte pretindu, trebe se-ti pazesci tóte lucrurile. Vezirulu i replicá: N'aveti ce ve teme, căci Turcii ve sunt acumu amici si nu inimici. Asiu dori—incheiá Logotheta—ca Turcii se fla atatu de buni amici pentru capu, cá pentru picióre. Acestu Logotheta a edificatu in Constantinopole unu palatlu, care péné in diu'a de asta-di se numesce Bogdan-Seraiu, adeca palatiulu Moldaviei, in care este si o bisericu dedicata santului Nicolae.

Bogdanu (37), principelui Moldaviei in castrele turcesci. Admisu in audientia, declara ca are missiunea de la principele si dela poporul

(37) *Bogdanu*. Nume slavonescu, formatu din grecesculu Θεοδοῦς. Moldovenii i-au datu supranumele de Negru. Annaliḡ moldovene dicu, ca Stefanu cellu mare, dupa ce a domnit patru-dieci si siepte de ani si cinci luni, si dupa ce sub acestu timpu a facutu atâtea lucruri frumöse, si a reportatu atâtea victorii gloriose asupr'a Turciloru, Unguriloru, Poloniloru, Romaniloru si Tatariloru, in urma simtindu ca, de si tare anca in spiritu, dar' puterile trupesci i slabescu, si ca mörtea i se apropia, a chiamatu la sine pe uniculu seu fiu si erede alu tieiri si pe mai-marii boieri si le-au vorbitu precum urmęza : « O ! Bogdanu, fiulu meu, si voi toti amici ai mei de arme, cari ati fostu martori atätoru victorii gloriose, si ati luat parte in elle ! Eca, amu finitu cursulu naturei melle fragile si vedu inaintea ochiloru, ca vięti'a mea, ca umbr'a spre sóra, grabesce cá se apuna. Eu nu voiu mai calca pe caile, ce ca muritoriu, ba ca unu verme. am lasatu in urm'a mea ; mörtea e la usia. Dar nu acęst'a este de ce me temu : căci sciu eu, ca indata cu nascerea mea, amu inceputu a grabi spre mormentu. Periclulu ce amerintia acęsta tíera din partea acelu lui racnitoriu si florosu leu de Solimanu, care arde de setea sangelui crestinu, eca ce disturba si imple de frica si de cutremuru inim'a mea. Elu a inghititu pęcę acum prin intrige si uneltiri mai tóta Ungari'a ; a suppusu prin puterea armelor sale Crime'a si celle pęcę acumu anca neinvinse triburi alle Tatariloru, si le-au legatu siesi prin introducerea superstitiunei mahomedane ; Bassarabi'a nóstra cutropita de violentiele sale ; Valachi'a, ai carei locuitori de si inimici nóue, dar' sunt crestini cá si noi, geme sub jugulu acelu tiranu ; cu unu cuventu, cea mai frumósa parte a Europei si Asiei, este sub potestatea lui. Dar' anca nu este indestulitu cu atátu, ci-si estinde armele fatali in tóte partile, si nu vre se cunósca margini puterei si ambitiunei sale de a domni. Asiã standu lucrurile, credeti voi, ca dupa devingerea atätoru obstacule, isi va retienę elu man'a de a nu o pune asupr'a Moldaviei, care este incungiurata de atâte provincii ale sale ? Nu ve temeti voi, ca dupa ce va fi suppusu tóta Ungari'a, se va întórce cu tóte puterile in contra nóstra ? Nu sciti voi, ca elu nutresce ura implacabile contra crestiniloru, si acęsta nu numai pentru inim'a sa depravata, ci si pentru ca asiã-lu invętia legea Coranului ? Déca cautu la vecinii mei de prin pregiuru, eu nu potu decâtu se deplangu deploabil'a stare a lucruriloru nóstre. Pe Poloni i cunoscun si sciu ca sunt inconstanti si incapabili de a resiste furiei Turciloru ; Ungurii gemu degia cu totii sub jugulu loru ; Germanii au precum mi se pare, atâte incurcaturi interne, in cátu nu vreu séu nu potu a se ocupa cu celle esterne. Căci a intinde velurile contra fortunei si tempestatiei, face numai unu nebunu, dar' nu unu navigatoriu intieleptu. Puterile nóstre sunt pré pucine ; adjutoriulu strainu, incertu si departe : ér' periclulu certu, si aprópe. Pentru aceea, eu judecu ca este mai bine se inblandimu si pe acęsta bestia turbata si selbatica, decâtu cá se o irritamu si mai multu prin strepitulu armelor. Căci, eu nu vedu cumu amu poté usiora intr'altu uolu acęsta stare calamitósa a nóstra, decâtu moderandú flacar'a inestingibile a furiei sale, prin róu'a binefacęcória a supunerii. Si pentru aceea, in aceste ale mele ultime momente, ve esortu, ca unu tatá și cá frate, cá : déca pre langa preservatiunea legiloru nóstre

Moldaviei, de a offeri Sultanului amenduóe Moldaviele (38) sub conditiuni onorabile; in specialu cá religiunea lor se remana neatinsa si tier'a se platésca tributulu annuale portiei. Pentru Solimanu nimicu nu putea fi lucru mai placutu decâtu acesta ; căci grelele ocupatiuni ilu impedicassera de a-si întórce armele si in regiunile aceste de o parte, si de alt'a, bataile ce au suferitu de atâte-ori Turcii de la Moldoveni, ilu faceau se petróca cu attentiuone continuá' miscarile lor. Asiá acceptá din tóta inim'a conditiunile propuse, le confirmá cu scrierea mânei sale proprie, si actulu despre aceste

« civili si eclesiastice, poteti obtiené pacea sub conditiuni onorabile, chiar fia si pre
« langa unu tributulu : atunci este mai consultu a ve increde in clementi'a sa decâtu
« in armele sale. Dar' déca v'ar' prescrie alte conditiuni, atunci mai bine se perití cu
« totii de man'a inimicului, de cátu se fiti spectatori otiosi la profanatiunea religiu-
« nei vóstre si la calamitatea tieriei vóstre. Ér' Dumnedieulu parintiloru nostri, care
« face minuni, va intinde grati'a sa inesaurable asupr'a vóstra, si miscatu de lacri-
« mele servitoriloru sei, va tramite pe unulu care se ve scape, séu se scape posteri-
« tatea vóstra de sub jugulu barbariloru, si se redea tieriei libertatea si puterea sa. »
Bogdanu, urmandu acestei ultime vointie a parentelui seu, a tramisu in alu sieptelea
anu alu domniei sale delegati la Solimanu, si elu cellu mai ántáiu i-a suppusu Mol-
dov'a sub titlu unui tributulu. Dar' vai ! asta-di nu credu se fia vrê unu omu de lit-
tere, carese nu cunósca tirani'a miserabile şub care geme Moldavi'a !

(38) *Amenduóe Moldaviele*. Moldavi'a este impartita in superióra si inferióra. Moldavi'a inferióra incependu de la Iasi, resiedinti'a in presentu a principelui, se estinde spre resaritu péné la Bender, care Moldovenii o numescu Tigina ; spre média-di se marginesce cu Galatii la Dunare; la apusu cu Valachi'a si eu muntii Transilvaniei, cari se intindu dealungulu drumulu numitu *Petra*, si apartienu Moldoveniloru si nu Transilvaniloru. Moldavi'a superióra anca incepe de la Iasi, si spre apusu se marginesce cu muntii Carpatiloru séu alpii Transilvaniei, si se estinde péné la Sniatim, o cetate in Pođoli'a. De Moldavi'a inferióra se tíenea odata tóta Bassarabi'a , numita la Turci Budgiak ; aici sunt celle duóe cetati renumite, Akkiermanu si Kilia (*), Akkierman la Herodotu se numescu *Ovia* ; Moldovenii i dicu Cetate-alba ; ér la Romani se dicea Julia-Alba ; si é renumita , pentru ca aici a fostu Ovidiu in ecsiliu ; nu de parte de ea se vede unu lacu, pe care Moldovenii péné in diu'a de asta-di ilu numescu Laculu lui Ovidiu. Kijia, in timpí anticí s'a numitu Licostomon ; este aprópe de gur'a Dunarei, unde acestu fluviu intra in marea négra. De Moldavi'a inferióra, asiá precumu ea este suppusa asta-di principelui Moldaviei, se mai tíeneau anca si alte cetati fortificate, precumu : Tigina pe tiermii fluviului Tyras séu Nistru (pe care unu principe alu Moldaviei cu numele *Hero*, o au datu Turciloru intr'unu modu fórte rusinosu, si ei o au numitu Bender (**); apoi Gherghina langa Siretu , nu departe

(*) Vedi not'a 24 la Capu II, din cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Bender insémna pasu, trecere. *Tr. Rom.*

liu da delegatului pentru a-lu duce principelui seu la Suceava (39). Dupa acésta, Solimanu se întórce din espeditiunea de estu anu catra casa, si pre candu era aprópe de Sophi'a, o civitate in Serbi'a, vine Bogdanu cu unii diñ boerii sei inaintea lui, si-i presenta patru mii

de Galati, sub ale carei ruiñe se gasescu monete anca din timpii Romaniloru. Acésta cetate este fundata chiar' de imperatulu Traianu; ceea ce se vede din inscriptiunea pe o pétra de marmora ce s'a sapatu anca pe timpul meu; inscriptiunea este acést'a: *Imp: Caesari Diuo filio Nervae Traiano, Augusto, Ger. Dacico, Pont. Max. Fel. B. dict. XVI. Imp VI., Cons. PP., Calpurnio, Marco, C. Aurelio Rufo* (*). Apoi mai este o cetate pe riulu Milcovu, care desparte Moldavi'a de Romani'a, si care de comunu se numiá Craciun'a; ér pe Prutu, nu departe de Falciu, era Taiphalia lui Hierodotu, care atrebuitu se fia fórté mare, judecandu dupa ruinele de muri ce s'au descoperitu acolo pe timpul meu (**). Mai sunt anca Soróca, numita inainte de acést'a Olchionia. langa Nistru, ai carei muri sunt construiti totu din pétra arsa; in fine Iassi langa fluviulu Bahlui, patru mile dela Prutu. Moldavi'a superióra contine anca cetatile fortificate: Suceava, odinióra capital'a tieiei; apoi Némtiu, Romanu si Chotinu. Locuitorii Moldaviei superioari sunt renumiti pentru marea loru avutia; ér cei din Moldavi'a inferióra pentru bravulu loru curagiu in batalii: si unii, si altii, pentru marea ospitalitate a loru, cu care se pórtá catra toti pre langa tóte perderile mari ce au suferitu. Ci, despre tóte aceste, déca Dumnedieu imi va da viatia si putere, voi tracta mai pe largu intr'o scriere propria pentru acestu obiectu (***)

(39) *Suceva*. Péné candu anca Turcii nu-si întórsera armele contra Europei, Suceva era capital'a principatului Moldaviei, si resiedinti'a domnitoriului ei. Dar', dupa ce Turcii au cuceritu Constantinopolea. Despotii moldoveni, pentru a fi mai aprópe de frontáriele turceşci, si-au mutatu tronulu la Iasi. Iasii nu este cetate mare, dar' é tare prin naşura si arte, si memorabile péné in dío'a de asta-di pentru ruine le palatiului de acolo. Intre alte lucruri demne de memoria, ce se gasescu acolo, nu este in Moldavi'a afara de Iasi, in care se se gasésca vre-o inscriptiune seu vre unu semnu macar', despre numele fundatorelui seu anticitatiei ei. In murii Iasiloru se gaşesce unu monumentu taiatu intr'o pétra mare, representandu siepte turnuri, de asuprá caror'a duoi lei tienu redicata o coróná imperiale; in josu la piciórele acestoru turnuri se vede unu campu, si in acestu campu duoi pesci solzosi, incrucsiati unulu preste altulu cu capetele in josu si cu códele in susu; sub ei unu capu de bou avendu in frunte o stea cu siese radie. Inse chiar' acestu semnu din urma aréta, ca acellu monumentu nu é pusu acolo de cellu dântáiu fundatore alu cetatiei; din cauza ca çapulu de bou a inceputu cu multu mai tardiu a se pune intre insigniele tieiei. Dar' si despre acést'a voi vorbi mai pe largu intr'altu locu (****).

(*) Nu putemu ghici ce insémna in acésta inscriptiune *Fel. B. dict.* Cáci dupa *Pont. Max.* de regula urméza *tribunitia potestas*. Apoi la *Imp. VI.* vine *Cons. VI.* si nu *Cons. VII. Tr. Germ.*

(**) A se vedé not'a II la Capu I Cartea III *Tr. Rom*

(***) Intielege «*Descriptio Moldaviae.* *Tr. Rom.*

(****) *Idem.*

galbeni (40), patru-dieci cai moldovenesci, si două-dieci-si-patru falconi, cu promisiunea de a-i tramite i totu anulu la Constantinopole asemenea daru in semnu de feudal'a sa suppunere. Imperatulul primesce pe Bogdanu cu tóta distinctiunea, si ratifica de nou conditiunile contractate cu delegatul; i da *o* cuca (41) mare in-

(40) *Galbeni*. Chiar nici Turcii insi nu cutéza a nega, ca Moldov'a li s'a suppusu numai cá tributaria. Diplomele Sultaniloru prin cari s'au ratificatu aceste conditiuni, s'au conservatu lungu timpu dinpreuna cu alte documénte publice in arhivele Moldaviei. Dar' anca pe timpulu meu, si anume la anulu 1686., candu Iuon Sobieski, regele Poloniei, au nevalitu in Moldavi'a, le-au scosu din archivu, si din ordinulu, séu cu permissiunea sa, le-au arsu publice in Iasi, facéndu urmatori'a declaratiune catra poporul adunatu: « Vedeti! cumu maiestatea sa regale ve elibera de jugulu turcescu». Nu sciu dóca a fostu intielépta acésta faptu. Destulu ca, intre nenumerate alte privilegiuri, ce se acordau Moldoveniloru dupa impregiurarile aceloru timpuri, acesta a fostu cellu mai insemnatu; cáci in elu se dice apriatu, ca: « Moldavi'a de buna voia si neconstrinsa de nimene a offeritu suppunerea sa imperiului ottomanu; si chiar pentru aceea vointi'a Sultanului este, cá tóte besericele loru, riturile religióse si legile tierei, neatinse se remana; si nici ca pretinde alt'a de la principe, decátu ca in totu anulu se trimita prin boiari credintiosi la sublim'a Pórta, patru mii de galbini, patru-dieci de cai moldovenesci si două-dieci-si patru de falconi, tóte aceste sub titlu de *Peskisiu*, adeca presentu séu donu». Turcii s'au si tienutu de aceste conditiuni cu tóta punctualitatea péné pe timpulu lui *Petru Raresiu*. Sub domni'a acestui-a au inceputu a cere unu Haragiu, adeca o summa mai mare sub titlu de tribut. si pretinsera anca de la principe, ca cellu pucinu odata in trei ani se mérga a-si face inchinatiunile sale la pragulu sublimel Porti. *Petru* refusá cu indignatiune aceste innovatiuni umilitórié; si pentru cá se nu figureze sub numele seu calamitatile ce póte ar' urma de aci pentru tíera, elu a abdicatu la tronul si s'a retrasu la *Ciceu*, una urbe in Transilvani'a, undé si-a cumperatu cu banii sei o avere nu neinsemnata, si traiá din venitul ei. Dar *Stefanu* cellu tineru, care a fostu alesu in locul seu, miscatu séu de ambiúnea propria, séu chiar' cu consensulu senatului (*), a promisú Fórtel duóe-spre-diece mii de galbeni tributulu annualu. Ér' successorii sei, rapiti de pré marea Iacomia de a domni, au immultitu cu timpu acésta summa intr'atátu, in cátu afara de siese-dieci de mii de galbeni, ce se platescu asta-di ca tributulu in thesaurulu imperiale, si pre langa două dieci-si-patru mii ce se dau cá daru de *Pasci*: sunt anca o multime de dari ce acesti vampiri insatiabili storcu de pe tíera. Cáci, precumu ei n'au lege contra avaritiei, asiá nici pretentiunile si estortitiunile loru nu cunoscú margine. Totu depinde de la voi'a marelui veziru; si care ar face vre-o remonstratiune contra placerei lui, unulu ca acela incurge pericululu de a-si perde viéti'a.

(41) *Cuca* (**). Acésta este o crésta séu ornamentu de capu, facutu din pene de strutiu

(*) Séu inaltulu divanu. *Tr. Rom.*

(**) *Cucu* este numele unei passere cu grumazi lungi, de la care probabilmente si-a luatú numirea acestui ornamentu. *Tr. Germ.*

carcata cu pietre scumpe, si pre langa acést'a si unu Chilat Fachir (42), precumu si unu armasariu provediutu cu insieleminte imperiali. Dupa aceea da ordinu la patra guardisti ai sei (43), a-i face serviciu de onóre. Acestu usu se observa si asta-di de cate-ori merge principele Moldaviei la curtea ottomana.

SOLIMANU IMPRESSOARA VIENN'A

XVIII. Catra finitulu aceluiasi anu, Solimanu intarindu bine cetatile cucerite si provediendu-le cu tóte celle necesarie, merge cu

Accstu ornamentu nu se da altoru-a decâtu numai la Buluc Agalari (coloneli), la Segban Bashí séu capu-officierulu de Segbani, care in rangu urméza immediatu dupa Ag'a ieniceriloru; apoi se mai da principiloru Moldaviei si Valachiei. Este o alta cuca mai mica. care o pórtá Solokii (*). Çuc'a destinata pentru principii Moldaviei si Valachiei, li-o pune pe capu Muhsir Aga (care in totu deauna este langa marele veziru; are comand'a gardei de la curtea acestuia; si-lu representa inaintea a întregu corpulu ieniceriloru); ér marele veziru insusi le pune Caftanulu (**), in semnu ca ei appartienu la Odgiak (***), séu la sét'a ienicerilpru.

(42) Vestmentu de onóre. A se vedé not'a 32 Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

(43) *Guardisti at set.* Nici Pasia, nici vezirii nu se installéza cu atáta pompa cá principii Moldaviei. Cá-ci unu Pasia, indata ce Marele veziru i-a pusu caftanulu in spate, merge acasa, si in ceealalta di primesce patent'a despre pasialiculu seu, dinpreuna cu stindardulu numitu Sangiacu. Dar' principele Moldaviei, dupa ce a primitu caftanulu de la marele veziru ca semnu alu potestatiei sale suverane, merge, insocitu de întregu diyanulu si intre aclamatiunile ciausiloru (****) la biseric'a patriarcale unde patriarchulu de Constantinopole cu totu clerulu si nobilimea gréca, il astepta pentru a-lu intimpina si a-i da santirea. Dupa ce principele a ajunsu in curte, se da josu dupe armasariu, si trece pe o pétra quadrata asediata anume pentru acésta oca-siune; intr'aceea ciausii cu totii canta cu voce inalta versuri usitate la asemeni ceremonii «Dumnedieule mare! tiene la multi ani pe imperatulu nostru, si pe principele nostru Effendi, si le da loru viétia indelungata si fericita.» (Effendi se vede a fi cu-ventu corruptu din grecesculu Ἀυθέντης) Principele apoi merge in beserica, ér cei cari l-au insocitu, stau afara in curte si pe strade, si ascépta in tacere respectuósa péné ce iese éra. In momentul candu principele a pasitu pe pragulu beserice-i, cantaretii incepu a intoná Ἀξιότιον(†), unu imnu compusu in onórea S-tei vergura Maria. Dupa ce a gatatu cu cantarea ast'a, principele se pune pe unu tronu, care e facutu anume pentru principii Moldaviei. Cand diaconulu recita rugatiunea

(*) Trabanti.

(**) Séu *Chalatul.* Vedi not'a 32 la Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

(***) Insemnéza : familia *Tr. Rom.*

(****) A se vedé not'a 16 la Capu II din Cartea I. *Tr. Rom.*

(†) Cuvinc-se cu adeveratu se te fericimu pre tine, etc. *Tr. Rom.*

tóta armat'a sa la Vienna, si impresóra cetatea. Elu pune in actiune tóte pentru a o cuceri, si patru-dieci de dile o bombardéza ne-

τὰς ἄλτενας (*), totdeauna amintesce si pe noulu principe in urmatorii termini: «Ér' « ne rugamu, pentru pré induratulu, stralucitul si de bine-facétoriulu nostru domnu « N. N., pentru cá domulu Dumnedíeu se-i dea putere, invingere, taria, sanetate si inde- « lunga viéti'a ; si pentru cá domnulu Dumnedieulu nostru se-i adjute, se-lu pazésca « si se-i suppuna sub piciórele lui pe toti contrarii si inamicii lui ». Dupa aceea patriarchulu in ornatulu seu pontificalu, si insoçitu de patru séu mai multi metropoliți merge in altariu ; ér' principele urmandu-i se apropia de altariu, si patriarchulu face simbolulu crucei in façie cu amenduóe manile ; apoi plecandu-si capulu pe sant'a mésa, patriarchulu ilu acopere cu Homophorulu (**), si recitéza rugatiunile ce erau in usu odinióra la santirea imperatiloru orthodoxi, si in urma ilu unge pe frunte cu santulu miru. Dupa acésta ceremonie, principele se întórna la tronulu seu, ér' cantorii intonéza urmatoriulu Polychronion (***) : « Si da dómne, prea induratului, si da « binevoitoriului nostru domnu N. N., domnu a tóta Moldo-vlachia, viétia indelun- « gata, ; tiene-lu dómne ! la multi ani ! » Dupa aceea patriarchulu ese din altariu si se apropia de tronulu principelui ; aicea recitéza in tacere o rugatiune, apoi tiene o scurta allocutiune, si o termina cu Polychronionulu de mai susu, pronuntiatu de insusi patriachulu. In fine, dupa tóte aceste , patriarchulu si principele , urmati de totu poporulu, essu impreuna din beserica. In porticu principele saruta man'a drépta a patriarchului ; ér' acesta, prin cuvinte si prin semnulu crucei i da binecuventarea. Principeleapoi incaleca armasariulu seu, si se întórce acasá cu aceeași pompa cu care a venit ; ér' acasa imparte daruri celloru ce l-au insocitu si apoi i lasa se mérga pe la alle loru. La câte-va dile dupa aceea, vine Mir Alem Aga, vexiliferulu imperatului, si, intre sunetele musicei imperiali, tubilchana, aduce stindardulu mare, numitu Sangiacu, din seraiu la palatulu Principelui , unde acesta ilu astepta si-lu primesce in anti-camera. Aici Aga iea stindardulu in mana , ilu saruta, dupa usu , cu gur'a si cu fruntea, si apoi ilu da in mânile principelui. Acesta primindu-lu ilu saruta in acelasiu modu, și apoi ilu da vexiliferulu seu, si pronuntia aceste cuvinte : « A-totu « laudatulu si marele Dumnedieul se dea viatia indelunga prea potintelui, pré « graciosului si pré dréptului imperatu , si se-i immultiésca dilele lui ! » Dupa aceea, principele da lui Mir Alem Aga unu caftanu, si ilu dimitte onorandu-lu mai antaia cu darurile usitate la asemeni ocașiuni. La câte-va dile dupa aceea, principele, terminandu-si regularea trebiloru sale cu curtea, este invitatu in Divanulu cellu mare, unde ilu astepta imperatulu avendu de adrépt'a sa pe marele veziriu, pe ceialalti Cubbe vezirleri, si pe duoi Caduleskieri. In anticamer'a de *Arsodasi* séu de la sal'a de audientia, ilu astepta Çapudgilar Kietchudasi , adeca marele portariu , si i pune caftanulu in spate , ér' Muhsir Aga i pune cuc'a pe capu si da tuturu boieriloru principelui, cari de comunu suntu duóe-dieci-si-optu, cate unu caftanu nou. In acestu ornatu intra principele in sal'a de audientia cu patru boieri ai sei, cu duoi

(*) Ectenia, rugatiune pentru beserici, preoti, principi, etc. *Tr. Rom.*

(**) *Ὁμοφóριον*. Patrasiru. *Tr. Rom.*

(***) Rugatiune pentru indelunga viétia. *Tr. Rom.*

incetatu cu ajutoriulu mineloru, distruge o parte a muriloru, si comanda soldatiloru a intra in cetate cu assaltu. Dar' de câte-ori fa-

Capudgi Basi cari-lu ducu de duóe parti de suptu suori, cu marele portariu inainte si cu interpretele curtiei in urma, care de comunu este unu crestinu grecu. La intrare, priacipele se inchina de trei-ori péné la pamentu, apoi merge si sta in mediloculu salei, care de altminterea nici-de-cumu nu e pré mare. Atunci imperatulu de pe tronu (Tacht) se întórce catre marele veziru, si-i dice se spuna principelui urmatoriele : « Audindu Maiestatea mea de fidelitatea si lealitatea lui, i conferu diu gratia ca recompensa, principatulu Moldaviei. Detorinti'a lui este, de a nu lipsi nici pe viitoriu de la credinti'a si servitiulu seu. Elu are se protégá si se defenda tierile de sub domni'a sa ; si se se pazésca bine a nu face nimicu in contra sau preste mandatulu meu. La aceste principele respunde : « Punu votu pe viétia si pe capulu meu, ca voiu servi din tóte puterile mele pré dreptului si pré gratiosului meu imperatu, pe câtu timpu elu nu-si va întórce aspectulu gratiei sale de la nulitatea servului seu. » Prin aceste din urma cuvinte vrea se arete pucinatatca servitiiloru sale). Dupa aceste, principele ese din sala accompaniatu de acei-a cu cari a intratu ; si incalecandu unu armasariu imperatescu la pórtá din intru a curtiei, saluta pe marele veziru si pe ceialalti veziri cari mergu trecundu pe dinaintea lui, si cari i multiamescu facéndu complimente dia capu ; apoi se întórce acasa insocitu de boierii sei si de tóta suit'a sa. Êr' candu este acumu se mérga in principatu pentru a-si ocupa tronulu, Sultanulu, fia in Constantinopole séu in Adrianopole, da ordinu unui-a din officiarii sei de curte, se mérga se-lu petréca péné acasa, si se-lu instaleze in domnia. Acesti officiaru de ordinariu suntu Silahdar Aga, Ciokadar Aga, Miri Ochor Aga, Kapudgilar Kiehaiasi, séu unulu dintre cei mai betrani Kapudgi Basi. Pre langa unulu óre-care din acesti officiaru mai mergu duói Peiki, séu duoi gardisti imperiali, imbracati in costumulu loru de parada, ornatu totu cu auru si cu argintu ; si apoi alti duoi Akkiulahlu (*) (numiti asia de la pelariele albe, ce obisnuescu a purta), si atáti capugii si ciausii, cati place principelui se iea cu sine. Officiulu acestoru din urma este, cá de câte-ori principele incaleca séu se da josu de pe calu, totdeauna se strige acclamatiunea usuala de *Alkisiu* (**), si in cetati séu sate se procure celloe necesarie pentru cortegiulu principelui. Candu cortegiulu intra séu ese din vre-o cetate, ciausii totdeauna mergu cevasi inainte pedestri ; ér' capugii tienu scarile de câte-ori principele incaleca séu se da josu de pe calu. In modulu acesta este servitu pe tóta calea, péné ajunge la loculul resiedintiei sale. Aici toti mai marii tieriei, civili si militari, cam duóe mii la numeru, vinu inaintea lui. La toti acesti-a principele fara a se da josu de pe calu, le intinde man'a se o sarute fia-caré, si apoi intrebându-i de sanetate, le dice se incalece cu totii, si se plece. Atunci Boierii se punu de-a-drépt'a si de-a-stang'a lui, care-si dupa rangulu seu, ér' officiarii militari mergu inainte ; si in acésta ordine intra in cetate, mérégându numai in pasi, cá parad'a se fia cu atátu mai pompósa. Ajungendu in curtea besericeii ca-

(*) *Ak* inséunna albu, *kiulah* pelaria, si *lu* este terminatiunea possessivului. *Tr. Germ.*

(**) Multa fericire ! *Tr. Rom.*

ceau unu assaltu, de atatea-ori garnisón'ă curagiósa, de si cu mari perderi, 'i batea inderetru. Si crestinii, pre langa tóta valórea loru, in urma totusi ar' fi fostu constrinsi a se supune armei cuceritórie a Turciloru, déca prin fraudulente appromisiuni (44), nu ar' fi deceptatu pe insusi prudentele Solimanu. Ei adeca tramitu impe-

tedrale, dedicata S-tului Nicolae, se da josu de pe calu. Aici metropolitulu insoçitu de trei episcopi (ca-ci in Moldavi'a sunt trei episcopii, pre candu in Valachi'a suntu numai duoe), si de celalaltu cleru, i *presenta* crucea si sant'a evangelia se le sarute. Sub acestu actu solemnu music'a imperiale observa tacere. La intrarea principelui in beserica, se întóna imnulu ἄξιον ἔστω; apoi se cetesce rugatiunea τὰς ἐχθράς; si dupa aceste, se apropia de altariu; aci metropolitulu, dupa ce dice in tacere rugatiunea usitata. ilu unge cu santulu miru, déca cumu-va n'a fostu unsu degiá prin patriarchulu din Constantinople, ce se póte intempla atunci, candu promotiunea la dignitatea de domnu se face in Adrianopole, séu candu patriarchulu din Constantinople este absente. Elu este apoi, si se numesce unsulu lui Dunnedieu. Dupa ce s'au facutu tóte aceste, si dupa ce s'a cantatu si Polychronionulu, principele, intre sunete de trompeta, de tympane, si de alta musica, trage la palatu. Intrandu in divanu se pune inaintea tronului preparatu anume pentru acésta ocaziune, ér' boierii cari au venitu cu elu, isi ocupa fla-care loculu seu. Atunci oficiariulu insarcinatu de imperatulu pentru a fi prezentu la instalare, da Chatisierifulu séu mandatulu imperiale, lui Divanu Effendi, séu secretariului curtiei, care este turcu, cá se-lu cetésca. Acesta cetesce mandatulu cu voce inalta, frasa de frasa, si marele postelnicu le esplica in limb'a loru. Dupa aceea, oficiariulu imperialu pune in spatele principelui caftanulu ce a adusu cu sine, si luandu-lu de man'a drépta ilu duce pe trouu. In acestu momentu se da cu tóte tunurile, si ciausii reduplica acclamatiiunile usitate. Principele apoi inca la rendulu seu, da oficiariului imperatescu unu caftanu captusitu cu ermelinu; ér' secretariului unu altulu mai simplu. Pusu cu modulu acest'a pe tronu, principele lasa pe boieri se vina a-i saruta mana; dupa aceea i saluta, si se retrage in cabinetulu seu. Festivitatea se termina cu unu prandiu splendidu in onórea oficiariului imperiale, la care ilu insoçiescu mai multi curteni de ai principelui.— Dar credu ca atáta e destulu, pentru a vedé, in ce modu se installóza si se confirma principii Moldaviei in dignitatea de domnia. Care desidera mai larga cunoscintia, consulte istori'a méa despre Moldavi'a, care speru ca in scurtu timpu se va publica (*).

(44) *Apromisiuni*. Turcii dicu ca garnisón'ă crestina de Vienn'a vediendu ca cetatea nu se mai póte tiené lungu timpu, a tramisu la Sultanulu se céra unu armistitiu de diece dile, pentru ca se póta informa pe gubernulu loru despre circumstanțiile in cari se afla, dicéndu ca suntu legati prin juramentulu loru militare, de a nu deschide portile fara scirea sa nici unui strainu; ér' déca in aceste diece dile nu li-ar' veni nici-unu respunsu, atunci se voru crede dispensati de la juramentulu loru, si voru poté chiar' contra voiei sale a preda cetatea Sultanului; dreptu aceea, ilu róga se

(*) Vedi. « Descriptio Moldaviae » Pag. II, Cap. III.

ratului prin unu delegatu inchinatiunea *Eiuvalah* (45) se-i spuna ca suntu storsi cu totul, si ca-i promitu a se suppuné si a-i fi vasalii sei; dreptu aceea 'i ceru unu armistitiu. Dar' sub diverse preteste, ei aména confirmarea conditiuniloru de capitulatiune. Prin acést'a nu numai ca au castigatu timpu de a se reculege, dar' au insuflatu nou curagiu in garnisóna, sperandu ca in scurtu tîmpu au se urmeze ploile de tórna, si Turcii voru fi necessitati a redica obsediulu. Si nu s'au insielatu. Că-ci pre candu se ocupau cu conditiunile tractatului, au inceputu ploile natúrali pe acestu tîmpu a cadé in atáta abundantia, in câtu obsediati nu mai dubitau acumu, ca voru poté tiené cetatea; ér Turcii suferira atátea stricatiuni, in catu departe de a spera succesulu doritu, din contra isi vedeau chiar' si viéti'a periclitata. Multi au peritu de frigu si de moia; si cei care erau tramisi a face assalluri, mare parte au fostu ucisi de ferulu si foculu inamicului.

SOLIMANU REDICA OBSIDIUNEA

XIX. Aceste calamitati continue si perdi diurne, constrinsera pe Solimanu a redica obsidiunea (46). Dar' nu mai pucina sagacitate

binevoiesca a nu mai bombarda turnulu S-tului Stefanu, si se crutie acestu monumentu de structura frumósa si admirabile, a carui destructiune nu-i ar' aduce nici-unu folosu. Sultanulu se invoiesce la cererca loru, si, pentru cá se dea si elu timpu de restaurare trupeloru sale, le accorda armistitiulu atátu pentru cetate catu si pentru turnu, sub conditiune inse, ca se puna semilun'a in locul crucei pe vervulu turnulu. Obsediati se dice ca ar' fi implinitu acésta conditiune, dar' de promissiunea de a capitula nu s'au tienutu.

(45) *Fericire si prosperitate de la Dumnedieu Tr. Rom.*

(46) *A ridica obsidiunea.* Unii istorici turci, cari tienu fórte multu la fabule, dicu ca: Pe candu Solimanu era resolutu de a mai continua obsidiunea, dar' totodata incepuse a dubita de bunulu succesu, i s'a aretatu in visu Mahomedu, si i-a disu, « déca nu vei imblandi mani'a lui Dumnedieu prin sacrificarea à loru patru-dieci-de-mii de berbeci; tu nu vei scapa din periclu ». Solimanu si-a esplicatu visulu in sensulu literalu, si tramite la vezirulu ordínu ca se-i procure patru-dieci-de-mii de berbeci. Vezirulu i dise: acést'a este imposibile; căci, cu acestu obsediu, care tiene de atátu timpu, mai tóte provisiunile s'au consummatu, si ceea ce a mai remasu, abia va poté ajuage cá soldatii se-si póta stempera fómea. Afara de acést'a, tienuturile vecine atátu sunt de prédate prin incursiunile tatariloru, in câtu nu este nici-o sperantia de a mai poté stringe vre-unu nouu materialu de provisiuni. Atunci Solimanu si aduna pe toti officiarii sei, si le spune visulu ce a avutu. Acesti-a respundu, ca:

se cerea a-se retrage si a-si scapa armat'a de totala perire. Truppele inimice erau aprópe , si Solimanu , dupa atâte perideri , vedea bine , ca este cu multu inferioru în poteri de catu cá se lă póta sta fa-
 çie. De alta parte , armat'a sa avea de a face cu o multime de capti-
 tivi de ambe sexele , pe care Tatarii si ceealalta cavaleria usióra i
 aduceau de prin escursiunile ce faceau pene pe la podulu Isken-
 der (47). Se-i tiena prinsi , i pareo periculosu ; sa-i lase liberi , pareo
 lucru imprudente. Pentru a scapa din acésta incurcatura , da ordinu
 a ucide in presentia sa pe toti captivii fora distinctiune de sexu séu
 etate. Dupa acéoa da ordinu a redica corturile , si fara cá inimiculu
 se observe , pléca cu restulu armatei sale , si merge dreptu spre
 Buda. Ajunsu aici , a datu câte-va dile timpu de repaosu soldatiloru ;

acésta revelatiune divina nu trebe esplicata dupa sensulu literale , ci dupa sensulu
 ei internu ; si anume , ca cei patru-dieci-de-mii de berbeci însémna patru-dieci de-
 mii de musulmani , ce trebé se-si sacrifice viéti'a sub* murii cetatii , si se móra cá
 adevérati martiri pentru legea loru. Candu in urina Sultanulu s'a intorsu la Buda , si
 a luatú in revista armat'a , a vediuu ca chiar patru-dieci-de-mii lipsescu. Si din a-
 césta cauza a legatu pe sucesorii sei cu cellu mai gravu blastemu (Lanet) , a nu mai
 obside in viitoriu Vienn'a. Acésta istoria in sa , nu-o adevérescu alti istorici mai ac-
 curati ai loru. Cu tóte aceste , Turcii atátu de tare credu in ea , in câtu nu-si facu
 nici-unu scrupulu de a afirma in publicu , ca perdérea loru fatale de la Vienn'a , ce
 s'a intemplatu acumu pe timpulu meu , a urmatu nunui pentru acéoa , pentru ca au
 calcatu pe pamentulu , unde prin blastemulu lui Solimanu nu le-a fostu permissu a
 intra , si prin acést'a au irritatu mani'a lui Dumnedieu in contra loru , care este res-
 bunatoriulu tutóroru celloru ce-si frangu votulu loru.

(47) *Iskender*. Acesta este de siguru podulu de la Ratisbona (*), pe care , se pare
 ca pentru elegantia si renume sa frunsetia , tatarii ilu numescu , podulu lui Alec-
 sandru. Nu potu , cu asta ocaziune , a nu memora ceva despre sciinti'a Tatariloru in
 studiulu geograficu. Se va paré paradoxu , si totusi este unu adevéru probatu prin
 experientia , ca nici-unu poporu din lume , nu are o cunosçintia mai exacta despre
 situatiunea locuriloru , cá ordele Tatariloru. Ei nu au nici carti nici mape geogra-
 fice ; dar' cu tradiitiunea in maça , ei au o cunosçintia esacta despre tóte càtile , riu-
 rile , podurile , vadurile , lacurile , cetatile si satele ; cá-ti ei vorbescu despre aceste
 atátu de adese-ori , in câtu déca nu lu-ar' fi vediuu nici-odata , totusi elle se implanta
 in memori'a loru atátu de tare , in câtu nu le uita nici-odata. Pentru aceea Turcii au
 facutu proverbiulu : *Tatarung Kulavuse Ihtlage Ioktur* , adica : Tatarii nu ieau nici-
 odata calauzu , si totusi nu gresiescu calea. E de ajunsu ca se fia fostu numai odata
 intr'unu locu , cá se-lu cunósca atátu de bine cá si candu ar' fi fostu nascutu de acolo
 si-lu descrie copiiloru sei atátu de esactu , in câtu chiaru dupa mu multe generatiuni

(*) La antici se numia Reginalpolis. *Tr. Rom.*

totu aici a primitu de la Voivoda (48) Transilvanei (Turci-ilu numiau Banu), decim'a de tributulu collectata in Ungari'a, si l'a confirmatu in dignitatea de domnu alu principatului.

CIRCUMCISIUNEA A TREI FII AI LUI SOLIMANU

XX. Dupa ce s'a intorsu la Constantinopole, a celebratu cu mare pompa in lun'a Rebiul-evvel circumcisiunea a trei fii ai sei, Mustafa, Muhamedu si Selimu. La acésta solemnitate au fostu presenti nu numai toti Vezirii si Pasi imperiului, ci anca si delegatii principiloru crestini, si celu alu Persiei, care de care cu daruri mai mari si mai prelióse: in câlu ti se parea ca tóta lumea a venitu se congratulezo cu acésta ocaziune Sultanului. Dupa ceremonia, a urmatu unu festinu splendidu pentru toti cei presenti. La mésa langa imperatulu de-a-drépt'a a lasatu se siédia (49) *Mufti Kiemal Pasia Sadé* si pe *Kasialaskier Kadri Celebi*, ér' de-a-stang'a *Hodge* (50) alu seu si *Muhi Illedin Celebi*. A dóu'a mésa era pentru veziri; a trei'a pentru pasi; si a patr'a pentru *Ulemi* séu invetiatiu in legi. Ceialalti officiaru civili si militari au luat u locu la mese care-si dupa rang u. O mésa sepa-

totusi ilu afla. Ei se aplica la acestu studiu cu fórté multa diligentia si-lu considera de unu lucru fara de care nu le-ar' poté succede a face incursiunile lor u quotidiane. Dar' ei dau locurilor u, numiri particulari dupa fantasi'a lor u propria, asiá, in câtu unu strainu, ori câtu de bine ar' cunosce tienutulu, totusi cu mare dificultate, va pricepe ceea ce voru se dica ei cu numirile lor u imaginarie.

(48) *Voivoda*. Acesta este unu cuventu slavonescu, si insémna capitaniu séu generalu de armata. Polonii inse dau acésta numire la gubernatoriu de provincii; precumu Vaivoda Kiowsky, Posniasky (*) etc. Er' Turcii au usulu da a dá acestu nume principiloru crestini din Moldavi'a, Valachi'a si Transilvani'a, cari sunt tributarii lor u mai alesu occure acestu nume in mandatéle si scrisorile imperiali ale marelui viziru, precumu : Bogdan Vaivodasi, Iflak séu Erdel Vaivodasi; cu tóte ca principii Moldaviei inainte de acésta, precum atesta istoriograalii, s'au numitu Tekkiur, adeca *regi*. Câte odata se da acestu titlu si gubernatoriloru de cetati mai mari, presupunendu ca acesti-a nu sunt Pasi; precumu : Pera Vaivodasi, Galata Vaivodasi, etc.

(49) *Se siédia*. Acestu usu a inceputu a se perde sub Solimann; si asta-di Sultanii nu admitu pe nimene se siédia cu ei la mésa.

(50) Instructorulu seu. *Tr. Rom.*

(*) Adeca : Voivod'a de Kiovi'a, de Posnani'a, etc. *Tr. Rom.*

rata a fostu pentru ambassadorii straini , intre cari cellu de Persi'a si de Germani'a aveau pe acellu timpu precadentia (51).

FIRINDOS IMPRESOARA BUD'A

XXI. Pre candu ahia' se incepea acestu ospetiu la Solimanu, unu nuntiu neasteptatu din Ungari'a l-a disturbatu in bucuriele se'le. Firindos (52) regele Cechiloru (53), crediendu ca Solimanu este cu-fundatu in aceste preocupatiuni de familia, impresóra pe neasteptate Buda, si in duóe-dieci-si-siepte de dile o attaca cu tóte fortiele sale. Dar' Ienicerii, cari tieneau garnisón'a, respingu cu bravura as-saltele inimicului, si dau lui Mehemedu beg, fiulu lui Iahia Pasia, gubernatorelui de Semendri'a, timpu de a veni intr'adjutoriulu cetatiei cu trupele din sangiaculu seu. Mehemedu inse, simtindu-se pré slabu, a cugetatu a dejuca forti'a inimicului prin o stratagema. Cu scopulu acesta, a lasatu se se latiesca faim'a intré captivii ce-i prin-sese de prin tienuturile vecinè, ca elu este *Ibrahimu pasia*, primulu veziru, si ca imperatulu in trei séu patru dile are se ajunga aici cu totu restulu armatei sale; si cu acésta informatiune fictiva, i lasá pe toti se scape. Asesti-a indata alérga în castrele crestiniiloru, si spunu celle ce au auditu. Spusele loru atáta terróre au bagatu in crestini, in catu lasandu-si tunurile si cellelalte provisiuni bellice inderetu

(51) *Precadentia*. Loniceru in istori'a sa despre Turci, reproduce o scrisóre a unui literatu catra David Chytraeus, in care se descriu pe largu petrecerile usitate in asemèni ocazioni; in specialu se descrie acolo lupt'a intre unu leu cu unu porcu, pe care o reproducu aci chiar' cu vorbele sale: « Erau — dice ellu — si lupte de ani-
« male. Intre altele, unu porcu adusu din curtea ambasadorelui germanu, s'a luptatu
« cu trei lei unulu dupa altulu, asia in câtu nu numai ca a sustienutu atacurile intr'
« unu modu admirabile, dar', déca nu era legatu de unu picioru, póte ca i-ar' fi in-
« vinsu mai bine si i-ar' fi pusu la fuga. Mai alesu pe celu din urma l-a apucatu cu
« rostrulu seu si l-a trentitu asia, in câtu s'a dasu totu tevãlindu-se, si a fugitu cu
« rusfne. Acésta a causatu mare confusiune Turciloru; fiindu-ca ei se assémãna pe
« sine cu leii, ér' pe crestini, si in specialu pe Germani, cu porci' ».

(52) *Firindos*. Ferdinandu, pe acelu timpu rege alu Ungariei si Bohemie. Dar Turcii, precumu credu ei, din nebagare de s'oma au pusu aci numele regelui in locu de numele vre unui generalu alu seu.

(53) Séu Bohemiloru. *Tr. Rom.*

redica obsediulu, crediendu-se destulu de fericiti a poté scapã prin o iute retragere (54) de periclulu imminente.

DAR REMANE BATUTU DE SOLIMANU

XXII. Cu modulu acest'a Buda a fostu liberata. Dar' necasulu lui Solimanu era, ca cumu regele Cechiloru s'a potutu retrage fara perdere. Pentru a-si resbuna pentru acésta rusine, intra la anulu Hegi-rei 938 cu o mare armata in regatulu Bohemie, si pe unde au potutu se adjunga, totu au prepeditu prin arma si focu. Firindos audindu de acésta invasiune, vine inaintea lui in graba cu o armata nu mai pucinu considerabile; primescce lupt'a, si se bate lungu timpu cu mare bravura. Dar' in urma a trebuitu se céda valórei Turciloru, armat'a sa este resipita si constrinsa a refugi la Gradisca (55) resiedinti'a sa, si a se ascunde de inaintea persecutiunei Turciloru. Acésta victoria nu numai a adaosu imperiului turcescu mai bine de duóedeci de cetati, ci a intimidatu pe micutiei principi ai Slaviloru si Chirvatiloru (56) intr'atátu, in cátu s'au suppusu de buna voia si ei lui Solimanu.

ITALIANII ESPULSI DIN MORE'A

XXIII. Intr'aceea si inainte de ce prin acésta victoria s'ar fi re-

(54) *Retragere.* Unii istoriografi turci, de si puşinu accreditati, dicu ca cetatea a fostu cu totul in altu modu eliberata. Éca ce dicu ei. Dupa ce Turcii au fostu respinsi de la unu bastionu, o femeia evreica, vediendu ca Germanii au intratu in massa pe o pórtã a cetatiei, si-a ruptu mânecarile de la camesia, si aprindiendu-le a datu focu cu ele unui tunu mare, ce Turcii ilu numescu Baliemes. Acesta a facutu o distrugere atátu de terribile intre Germani, in cátu Turcii au avutu timpu a se reculege, si a respinge pe inamiculu inspaimentatu de acésta lovire neasteptata, si apoi a se pune in defensiva din nou. Solimanu in memori'a acestei fapte, a lasatu de s'u legatu acelu tunu cu unu cercu de argintu in form'a unei coróne, si pe evreic'a dinpreuna cu tóta famili'a sa, o a declaratu libera de la ori ce tribut.

(55) *Gradisca.* Urbe celebra in Slavoni'a. Dar' Turcii suntu in erróre, precumu credu eu, candu dicu ca acést'a ar' fi fostu resiedinti'a lui Ferdinandu; cáci niciunu scriitoriu crestiniu nu dice ca Ferdinandu si-ar' fi avutu candu-va acolo resiedenti'a.

(56) *Slaviloru si Chirvatiloru.* Acesti-a şuntu unulu si acelasiu poporu. Cu tóte aceste, Turcii numescu Chirvati pe acei-a cari suntu sub potestatea si in tierile crestiniiloru; ér de alta parte, pe acei cari au adoptatu mahomedanismulu sêu suntu sub potestatea ottomana, i numescu in generalu Serhadîü, adica margineni.

stabilitu pacea la frontariele imperiului otomanu, Italianii (57) adjutati si de alti principi, au nevalitu cu o mare flota in More'a, au ocupatu cetatea Coron, si au devastatu in modulu cellu mai barbaru tóta peninsul'a. Solimanu audindu de acést'a, pune Beglerbegu Moreei pe Mehemedu Begu, gubernatorele din Semendri'a, fiulu lui Iahia Pasia, (care chiar acumu in urma a datu o proba evidente de prudenti'a si bravur'a sa la eliberarea cetatiei Buda), si dandu-i o buna parte de armata, i ordina a merge si a lua cetatea din manile inamicului; a-lu ataca cu resolutiune musulmana (58), si a-si resbuna asupr'a lui, Mehemedu setosu de gloria, si animatu prin aceste vorbe alle domnului seu, pléca indata la locul unde era tramisu, impresóra cetatea pe neasteptate, si o attaca cu atáta vioitiune, in cátu Italianii, vedindu ca nu mai potú avé sperantia de a scapa, au capitulatu in urma sub conditiune de salva viétia, si au fostu necesitati a se curati din Morea.

OLAME IRRITA PE SOLIMANU CONTRA PERSIANILORU

XXIV. Duoi ani dupa acést'a, Olame principe de Oserbedgianu, suppusu péné acumu Persiei, pentru securitatea sa fugé la Solimanu, se da cu totul sub protectiunea acestui-a, si-i aréta midi-lócele cumu ar' poté ocupa Bagdadulu. Solimanu se lasé a se convinge prin rationamentele lui Olame si transmite pe Ibrahimu Pasia cu armata in Asi'a. si cu ordinu de a petrece iarn'a in Aleppo, ér in primavér'a urmatória se mérga a-i esecuta intentiunea si a ocupá Bagdadulu. Ibrahimu a urmatu acestui ordinu, dar' ajungendu la Bagdadu, a veditu ca cucerirea ei este cu multu mai dificile de cátu cumu se asteptase; si asiá se întórcé la Vanu (59) si o cuprinde indata la primulú assaltu.

(57) *Italianii*. Turcescé Ifrengi; nume ce in generalu ilu dau ei popóraloru din óri care parte a Italiei.

(58) *Resolutiune musulmana*. Adeca resolutiunea de a invinge séu a muri. Atátu un'a cátu si alt'a, dicu ei, ca é lucru placutu lui Dumnedion. Că-ci ei credu, ca acel'a care móre in batalia, é incoronatu cu mórté de martiru; ér acel'a care invinge, va fi remuneratu pentru labórea sa in lumea cecalalta. De aci, candu mergu in espeditiune bellica, repetu adese acestu proverbiiu: *Ja Tacht ia Bacht*, séu tronulu, séu ferictrea etermă. Séu anca: *Ja Shehid, ia Gazi*, séu martiru, séu invingétorin.

(59) *Vanu*. Cetate appertinente Turciloru, situata la confliniele Persiei, si atátu de cunoscuta, in cátu nu mai este necesariu a o descrie.

SOLIMÁNU NUMESCE ADMIRALU PE CHAIREDDINU

XXV. Chiar' pe acellu timpu, Chaireddinu Pasia, care pênê acuma avuse profesiunea de piratariu pe marea alba (60), offere servitiulu seu lui Solimanu si-lu rîga se-lu faca admiralu unei flote, promitendu-i ca elu va supune imperiului ottomanu regatele Tunis și Dyesair (61). Imperatulu la acést'a i respunse, ca se mérga la Aleppo, si se se consulte cu Ibrahimu Pasia (62), cá-ci elu a insarcinatu pe acesta cu acést'a afacere. Chaireddinu se duce la Aleppo, convinge pe vezirulu ca cucerirea acelora regate nu numai é facile, dér' fôrte avantagiósa pentru imperiulu ottomanu, si imediatu a fostu numitu admiralu unei flote.

UNII PRINCIPI PERSIANI SE DAU IN PARTEA LUI SOLIMANU

A. 911
I. C. 1534

XXVI. In anulu urmatoriu, Solimanu merge cu restulu armatei intr'adjutoriulu marelui seu veziru, Ibrahimu Pasia, care era anca totu la Vanu. Departandu-se de aci, si ajungendu la Tibris (63), Sultanu Musafferu, rege de Ghilanu (64), cu diece mii omeni, si Mehemedu Chanu, se alatura lui contra Persianiloru, si-i promitu de a-i fi pe viitoriu suppusi vasali. Solimanu i incuragiaza, assecurandu-i de favorea si buna-vointi'a sa, si apoi trage cu armat'a sa la Sultani'a, de unde dupa o scurta pausare, cu inceputulu iernei pléca spre Bagdadu.

SOLIMANU OCCUPA BAGDADULU

XXVII. Tekkielu Mehemedu Chanu (65), care guberná Bagdadulu

(60) Marea mediteranea *Tr. Rom.*

(61) Algeri'a *Tr. Rom.*

(62) *Cu Ibrahimu Pasia.* Candu Sultanii turci au insarcinatu pe marele veziru cu deplina putere de a administra trebile imperiului, si in spezialu, candu l-au tramisu in vre-o espeditiune: in asemeni casuri, ei nu facu nimicu fara scirea vezirului; séu de facu, atunci é semnu ca autoritatea vezirului a scadiutu. Pentru aceea déca se iutempla, cá imperatulu se ordine ceva, ce ar' fi trebuitu se ordine vezirulu, atunci numai decátu se aude la curte proverbiulu: *Semeri Iere urdi*, siéu'a si sielamintele au cadiutu josu, séu: l-au scosu din siéra; adeca au cadiutu din onórea si din dignitatea sa.

(63) *Tibris.* In timpii mai dinainte s'a numitu *Tavris*, séu precumu dicu altii, *Persepolis*. vechi'a residentia a regiloru Persiei si capital'a imperiului.

(64) *Ghilanu.* Mai de multu se numia Hircani'a.

(65) *Tekkielu Mehemedu Chanu.* Unu renumitu generalu persianu si gubernatore

in numele regelui Persiei, audindu ca se apropia Solimanu, si simtiendu ca este cu multu mai slabu decâtu ca se póta reziste puteriloru ottomane, ese din cetate, lasa tier'a in grați'a lui Solimanu si so retrage cu omenii sei departe in intrulu Persiei. Solimanu vine si intra in cetate fara nici-o resistentia. Elu intrebuintia vre-o câteva dile pentru a cerceta monumentele vechiloru eroi; aici observá unu locu dedicatu memoriei lui Imam Asam (66), de unde nu numai se potea defende cetatea in contra atacuriloru inimice, dar' si locuitorii se potea tiené bine in frêu, in casulu candu ar' cutedia a se revolta. Dreptu aceea, elu a datu immediatu ordinu a fortifica bine acelu locu, a-lu provedé cu munitiunile necesarie, si-a pune acolo o garnisóna buna de Ienicieri. Dupa aceea, fiindu ca avea timpu liberu, s'a pusu si a esaminatu acconturile Defteriului; cu care ocaziune a vediutu, ca nu numai a intrebuintiatu in usulu seu propriu o suma enorme de bani, dar' prin avariti'a sa a lasatu a se seduce, péné in câtu a vendutu Persianiloru totu planulu domnului seu, asia declarandu-lu culpabile lesa-maiestate, a ordinaru a-lu spendiura numai decâtu. Defterdariulu adusu sub furci (67) cerú péna, cernéla si charthia, dicându ca are se descopere Sultanului unu secretu importante inainte de a muri. Dupa ce i s'au adusu péna si charthia, a scrisu o epistola catra imperatulu, in care i spu-nea, ca Ibrahimu Pasia, marele veziru, este totu-atátu de culpabile cá si elu, si ca acesta este corruptu prin bani de catra Persiani, cá

de Bagdadu. Acesta a sciutu prin manoperele sale se corumpu pe vezirulu si pe Defterdarulu lui Solimanu: din care periclu, Solimanu numai prin favorea sortiei órbe a scapatu.

(66) *Imam Asam*. Se crede ca aci este mormentulu fundatorelui ceremonieloru sectei musulmane, cari de comunu se celebra sub numele acestui-a. Succesorele lui a fostu *Imam Schafi*; aici pe'acést'a nu-lu urescu Turcii, dar' nici nu-lu urméza atátu de tare cá pe cellu d'ántáiu.

(67) *Sub furci*. Turcii credu fóre tare in fassiunea persóneloru moribunde. Ei au firma convictiune, ca ceea ce confessa unu omu in ultimele momente ale vietiei sale, fia ca móre de mórté naturale ori de mórté violenta, atátu este de adeveratu, in câtu nu numai ca ajunge mai multu decâtu spusele a loru patru dieci de martóri, dar' sterge tóta ulteriór'a dubietate, 'chiar' de ar' fi lumea intréga de opiniune contraria. De aci, nu este mirare, deca Solimanu a crediutu acestui unicu martore, si ne mai asteptandu alte probe, a punitu pe vezirulu seu cu mórté.

se atente asupra vietiei imperatului. Acésta epistola, pe care Sul-tanulu o supresse (68) la inceputu, a fostu caus'a in urma, de nu multu dupa aceea a trebuitu acestu faimosu si prudentu veziru, se si pérda viéti'a.

PERSIANII SPAIMENTATI CERU PACE DE LA SOLIMANU

XXVIII. Pre candu stá Solimanu in Bagdad, totu intr'una i veniau nuntiuri de la frontariéle inimice, ca Schachulu Persiei merge cu o armata mare se impresóre cetatea Vanu. La aceste sciri Solimanu se întórce immediatu la Tibrisi; aici mergéndo in Giami'a cea mare fundata cu spese immense de Solimanu Hasanu, fu fórte multumitu audindu pe Chatib (69) mentionandu in rugatiunile publice si numele seu pre langa numele celoru patru succesori (70) ai lui Mahomedu. In diu'a urmatória merge de se pune in castre la Derghegine, pentru a fi gata a se oppune la ori ce întreprindere a inamicului. Cu modulu acest'a, atáta spaima a bagatu in Schachulu Persiei, in catu nu numai a renunsiatu la intentiunea sa de a impresóra cetatea Vanu, ci immediatu a tramisu delegati la imperatulu pentru a-i cere pace. Solimanu i ascultá cu sange rece, dar' i tramise acasa fara a le da respunsu.

SOLIMANU SE INTOARCE ACASA, SI ORDINA A LUA VIÉTI'A LUI IBRAHIMU PASIA

XXIX. Vediendu Solimanu ca nu mai are de a se teme nimicu de Persiani, la anulu Hegirei 942, in lun'a Saferu, se întórce cu armat'a sa victoriósa preste Chavit la Dergisié. Aici vine Chanulu de Bitlis (71) la imperatulu in castre, si obtienédu audien-

(68) *Supresse*. Tóta lumca scie câtu sunt Torcii de abili in arta de dissimulare, mai alesu in casuri de tradare, séu in cele ce concernu pe inimizii loru. De aci este proverbiulu comunu la ei, care dice: *Kiesilmejen El opilmeki ghierchi*, adeca: man'a pe care nu o poteinu taia, trebe se o sarutamu.

(69) *Chatib*. Lectore, precumu sunt Diaconii in beserivile nóstre: séu unu predicatoru, care de pe catredra mentionéza in rugatiunile publice numele imperatului.

(70) *Succesorii*. Vedi numele loru mai in susu la Capu II din Cartea III, in not'a 41. Persianii néga pe cei trei d'ántáiu, si recunoscu de successore alu lui Mahomedu numai pe Ali.

(71) *Bitlis*. Urbe înseinnata in Persi'a la marginile Georgiei, pe unu ríu ce pórtá a elasiu nume. Ríulu acest'a abundéza de o specie de pesci, numiti *morunt*; cei mai mari pesci de apa curgétória, si de cari nu se mai afla decâtu numai in Dunare si

tia, nu numai i promise ca va fi in viitoriu suppusu imperiului otomanu, ci si offere cu tóta umilinti'a cheile de la tóte cetatile de sub jurisdicțiunea sa; Solimanu primindu-i offertulu, ilu dimitte acasa incarcandu-lu cu celle mai distincte onori. Dupa departarea Chanului, Sultanulu isi continua calea preste Amse la Aleppo, si in urma in lun'a Regebu intra in triumfu in Constantinopole. La trei zile dupa aceea ordina mórtea, mai nainte atátu de iubitului seu și bravului generalu Ibrahimu Pasia.

COMITTE LUI MEHEMEDU CHANU SE CUPRINDA GIURGISTANULU (72)

XXX. In anulu urmatoriu s'a vediutu necesitatea de a întreprinde o noua espeditiune in Persi'a pentru a preveni cá cuceririle facute mai in urma, se nu se pérda. Dar' fiind-ca imperatulu, pentru calea cea lunga si fatigiósa, se infiorá a face insusi acésta espeditiune, asiá tramite cu o buna armata pe Mehemedu Chanu, care i se suppusese acumu de curendu, cá se ocupe Giurgistanulu (72).

A. 943
I. C. 1535

Volga. Ei nu remanu preste iérna in acestu riu, ci in de cu primavéra mergu in marea caspica, si in spre tótna se întorcu inderetru in Volga, asia in cátu preste iérna nu vei gasi nici unulu in marea caspica. Russii, cari au gurile fluviului Volga, sciu acesta, si primavér'a candu sciu ca acuma esu si mergu spre mare, astupa esirile cu gardu de tresthia, si prindu o multime din ei. Locuitorii din Bitlis, vedíendu ca cu modulu acest'a li se subtrage pescuitulu lor, au facutu cu Russii o învoire, ca in diu'a înainte de duminet'a Floriiloru, pentru binele crestiniloru din Bitlis, se ridice celu pucinu unu gardu, si se lase libera esirea pesciloru in cursu de trei zile. Indata dupa acésta, si chiar' in diu'a urmatória, din riulu Bittlis se prindu o multime de moruni. Déca aceste sunt adeverate (precum mi le-a naratu unu turcu locuitoriu in Bitlis, si care cu ochii sei le-a vediutu), apoi omulu trebe se se mire de celeritatea acestoru pesci, cari in dóue-dieci-si-patru de óre percurgu tóta marea caspica.

(72) Giurgistan însémna: tíer'a Georgiloru; cá-ci Stan, séu istan însémna tíera: precumu Kiurdistan însémna tíer'a Kiurdiloru, etc. *Tr. Angl.*

(73) *Giurgistanulu*. Patri'a unui poporu fórte faimosu, situata intre pontulu euxinu si marea caspica. Locuitorii acesteí tíeri, in timpii antichi se numiau Ἰβηροί (Iberiani), ér' asta-di se nmescu Georgiani. Únii suntu de parere ca numele acesta li s'a datu de la S-tulu George, patronulu lor, dupa ce adeca au imbraçiosiatu religiunea crestina. Dar' falsitatea acesteí opiniuni este mai multu decâtu evidente; cáci inca Pliniu si Mela, cu multu mai nainte de timpii S-tului George, facu mentiune despre Georgiani. Ei profeséza religiunea greca-orthodoxa. Açara de artea venatului, de maistri'a de a trage cu arcu, si de a fura, abiá, si cu greu vei gasi la ei alta

Mehemedu , pentru a-și areta fidelitatea sea și zelulu catra imperatulu, plăca immediatu cu armat'a și intra în Georgi'a ; și după multe și sangerose lupte umilește pe locuitori într'atâtu, în câtu ei însii au tramisu delegati la imperatulu, și i-au suppusu tîta tiéra sub certe conditiuni.

HASRUD BEGU BATE PE CRESTINI ÎN BOSNI'A

XXXI. Chiar pe acestu timpu, unu numeru considerabile de Moldoveni, Poloni, Bohemi, Germani și Spanioli se intrunescu în modu voluntariu, facu o invasiune în Bosni'a, și impresóra Suli'a. Dar' Hasrudu Beg, bravulu guvernatore alu Bosniei, fara a astepta ordinulu séu adjutoriulu imperatului, i ataca, și cu armata pucina, dar cu atâta rapediune, în câtu acei-a cuprinsi de terróre, nu numai au redicatu obsidiunea, dar' cugetau fia-care cumu se-si scape viéti'a prin fuga. Hasrudu Begu, neindestulitu numai cu liberarea cetatiei, persecutéza cu vigóre pe fugari, și ajungundu-i aprópe de Kilis se descarca cu furia asupr'a loru, și-i respesce cu totul. După aceea impresóra cetatea Kilis , și o cuceresce în câte-va zile. Cu modulu acesta elu a adneclatu imperiului unu sangiacu cu totul

arte séu sciintia. Dar' se dice ca de vre-o trei ani încóce au adusu unu typariu grecescu din Hollandi'a, și au typaritu o carte, în care se cuprindu laudele beatei Maria vergine ; și se pare ca au prinsu gustu de a se ocupa cu literatur'a gréca. Chanulu séu principele loru anca se tiene de religiunea crestina ; dar' nu póte se ajunga pe thronu , înainte de a face profesiunea credintiei mahomedane ; dar, după aceea regele Persiei i da licentia se-si faca rugatiunile séu în vre-o Giamia séu în beserica crestina. De unde cu dreptu cuventu se póte dice, ca elu în privinti'a religiunei este unu amfibiu. Unu Chanu de acesti-a a fostu necessitatu pentru certe cause a fugi în seclulu trecutu la Russi'a ; și fiulu seu au adjunsu generalu de artileria în armat'a lui Petru celu mare ; elu a cadiautu prinsu în batali'a cu Svedianii, și-a muritu în Stockholmu. Cându amu mersu la Moscu'a în anulu 1712. l-amu intelnitu aici, și mi-a datu una geneologia a Chaniloru din Georgi'a, tradusa în grecesce, și plina de cele mai curioase fabule. Asia , în acésta geneologia se dice, ca Davidu regele Iudeiloru a fostu fundatorele familiei acestoru Chani ; și anume ca nepotulu lui Davidu din lini'a lui Solomonu a esitu din Iude'a și a trecutu în Georgi'a , și a fundatu aici unu imperiu, apoi în urma (Dumnedieu scie cumu) a fostu botezatu prin tatalu seu în numele S-tei trinitati. Convinsu de aceste istorii idilice, elu afirmá susu și tare, ca după sange este ruda cu Domnulu Iisusu-Christosu cá omu. De aci, Lectorele va pote vedé pré usioru, câta ignorantia este la acestu poporu.

nou, și a tramisu scire la Constantinopole despre acésta imbu-
curatoria noutate.

CHAIREDINU DEVASTA APULI'A

XXXII. Pre candu imperiulu ottomanu se latiea in Asi'a, pe atunci nu mai puçinu crescea si in Occidentu. Chairedinu Pasia (74) (pe care Solimanu, cumu amu vediutu mai in susu, din simplu pirataru l'a facutu mare-admiralu), lasa a devasta tôte còstele africane in marea mediteranea, ocupa cetatile cari nu voiau a se supune de buna voia, si distruge cu focu si feru provinciele invecinate. Dupa ce a suppusu tôte cetatile intarite din aceste parti, in reintòrcere ajunge la Apuli'a, ocupa cetatea Kuslube, inunda tienuturile vecine, si iea cu sine o multime de captivi.

IMPRESORAREA DE LA CHIURFUS NU SUCCEDE

XXXIII. Catra finitulu anului, imperatulu prepara alta flota, si o tramite in marea adriatica sub comand'a lui Lufti Pasia (succesorele lui Ibrahimu Pasia in dignitatea de mare veziru), si sub comand'a lui Chairedinu capudanu Pasia, sprea luà de la Venetiani insul'a Kirfus (75). Elu insusi, acompaniatu de duoi fii ai sei, Mustafa si Mahomedu, merge in armat'a terrestre prin Avlonia (76), cu scopu

(74) *Chairedinu Pasia*. Acestu cuventu, dupa etimologia insòmna bunetatea si grati'a credintiei. Acestu Chairedinu a fostu mai antaiu unu piratu renumitu, si apoi s'a facutu mare-admiralu alu imperiului ottomanu; elu a fostu terròrea crestiniilor, cari de comunu ilu numescu *Barbarossa*. Dupa elu au mai avutu Turcii pe unulu Capudanu Pasia, renumitu sub Sultanulu Mustafa, si care s'a numitu *Mezzomorto*; acest'a a adusu marin'a turciloru la cea mai mare reputatiune. Acestu Capudanu Pasia, de si purtà trei tuguri si avea tôte onorile unui veziru, totusi elu nu se imbracă nici-odata altfelu decātu in uniforma de marinariu, dicèndu, ca portulu turcescu nu se potrivește pentru marinari, si ca e lucru rusinosu pentru unu marinariu a purta imbracaminto lina si scumpa. Pentru aceca, dela acestu timpu inainte, toti admiràlii si capitani de la marina au inceputu a se imbraca numai in uniform'a loru de marinari.

(75) Corfu, la cei vechi Corçira. *Tr. Rom.*

(76) *Avloni'a*. Numele unui tienutu si cetati in Albani'a, care, dinprcuna cu Epirulu, la Turci se numesce Arnaud. Locuitorii acestui tienutu sunt obligati a urma in castrele turcesci cu optu mii de ómeni. Soldatii loru sunt fòrte bellicosi, curagiosi, si excellenti in a trage cu pusc'a. Mai nainte au professatu religiunea orthodoxa; dar' asta-di atātu sunt de coplesiti de mahomedanismu, in càtu intrecu chiar'

de a debella pe Arnaudi, cari facussëra aici nescari turburari. Dar acesti-a ar fi potuto se face fôrte dificile trecërea lui Solimanu prin

pe Turci in superstitiuni. La ei nu se cultiva nici-o sciintia ; dar' care se aplica la vre-o arte, face progresso fôrte mari in ea. Duõe arti sunt, in cari escelëza : apeductele, si vindecarea de ruptura (*). In câtu pentru cea d'ântâiu, nu trebe decâtu se vëda cine-va apeductele din Constantinopole, pentru cá se se convinga despre a loru desteritate. Si ce é mai multu, ei facu aceste apeducte fara a fi invetiatu câtusi de pucinu sciintiele matematice, fara regule, fara instrumente ; mesura inaltimea muntiloru, distanti'a locuriloru mai exactu de cumu o ar' potea face acësta unu geometru ; sciu judeca fôrte bine despre qualitatea si quantitea apei. Déca-i întrebti despre fundamentele acestei sciintie, ei nu te pricepu ca ce vrei de la ñi, nici iti sciudá vre-o explicatiune. In câtu pentru cur'a de-vatamatur'a, ei au unu metodu duru in sinã, dar' care succede la persõne de ori si ce etate. Candu eramu la Constantinopole, secretariulu meu, care era acunnu trecutu in ani, patimiá de acësta bóla ; eu cá se cunoscú mai bine metodu loru de vindecare. amu lasatu se-lu cureze in palatulu meu.

Dupa ce ne-amu invoitu pentru pretiulu de cura, ci s'au pusú si au legatu pe patientulu de o scandura lata imfasiurandu-lu cu curele de pansa de la peptu péné la piciorë ; dupa aceea, cu o speçie de briciu facéndu o incisiune din josu in fóle, au deschisu hypodermiulu, au trasu peritoniulu afara cam de o palma, si au adusu la locu intestinale, ce erau cadiute in cóie. Apoi au cusutu hypodermiulu cu o açie grósa, si dupa ce i-au facutu in capetu unu nodu bunu cá se nu se deslege, au taiatu cu acelasiu briciu buzele hypodermiului ce spendiurau asupr'a cuseturei ; au unsu apoi ran'a cu grasime de porcu, si o au arsu cu ferru aprinsu. Dupa aceea au redicatu cevasi in susu piciorële patientului, care era mai multu mortu decâtu viuu, au deschisu nitielu ran'a, si au versatu in rana albusiulu de la nõqe õue prospete. Déca intr'o óra séu duõe albusiulu incepe a spuma séu a clocoti, atunci é semnu bunu ca cur'a succede. Ér' déca, dupa asteptare de trei óre, albusiulu óualoru nu incepe nici a spumá nici a clocoti, atunci tienu si dicu ca bol'a é mortale. din cauza ca patientulu este atátu de slabu, in câtu este peste putintia se-i adjute bunetatea medicinei. De altminterca, dintr'o suta abiá le móre unulu séu duoi ; si acest'a anca o atribuiescu mai multu debilitatiei séu betranctiei personei, decâtu neajunsului artei loru. Adóu'a si a trei'a di se repete infusiunea cu albusiulu de õue. Si in totu timpulu acest'a, patientulu a trebuitu se stea in continuu intinsu pe spate ; si erá atátu de storsu de fõte simtirile, in câtu elu semená mai multu a mortu decâtu a viuu. Nici ca-i permiteau a manca séu a bé ceva, ci diceau ca este destulu a-i u-medí limb'a din candu in candu si câtu se póte mai adese-ori cu câte o picatura de apa. In a patr'a di au luatú pe patientulu legatu de scandura cumu era, si l-au pusú pe padimentu ; nici elu si-a revenitu in simtiri, si cu o voce debile se vaietá de durerile ce simtiu. Apoi i-au datú puçina apa calda pentru a-i stempera setea ; ér in urmatoriele trei dile i-a permissu a lna puçina suppa, fla de ori ce, numá se grigésca a nu-si incarca stomachu lu cu alte mancari. In a sieptea di i-au deslegatu infasiuraturele, si l-au pusú incetu-incetu in patu. Dar' pentru cá se nu-si redice pi-

(*) Hernies. *Tr. Rom.*

Avlonia , déca la indemnulu lui Aias Pasia, compatriotu alu loru , nu s'ar' fi suppusu de buna voia imperatului. Suppunendu-i-se Arnaudi'a (77) fara un picu de versare de sange, Solimanu a statu aici aprópe o luna de dile , pentru a regula trebile interne alle tierei, si apoi a trecut in insula, crediendu-se degiá domnu asupr'a ei. Dar' sórtea a voitu altminterea. Aici esindu pe uscatu cu trupele sale , a comandatu a da focu tuturoru cetatiloru si sateloru, si a impresora si inchide cetatea de tóte partile ; in urma inse dupa multe ciocniri si perderi de amendoue partile, fu liberata prin apropiarea iernei, care a silitu pe Sultanul cu atátu mai vertosu o redica obsidiunea si a-și luá calea inderetru la Constantinopolé, fiindu ca marea anca incepuse a jucá tempestatile sale oragióse.

MEHEMED BEGU BATE PE CRESTINI

XXXIV. La anulu Hegirei 944 , o armata de doue-dieci mii de ómeni adunati din differite natiuni, sub comand'a unui anume Kohpan (78), intra pe la Serem (79) in granitielè imperiului ottomanu,

A. 944

I. C. 1537

ciórele séu se se misce, duoi aș statu in continuu țanga patientulu, si repetiau infusiunea cu albusiu de óua in tóta diu'a. Dupa a nóu'a dí si pénè la a dóue-spre-diecea infusiunea se facea cu albusiu numai din siese óua, si inspumatiunea se parea ca é mai mare decâtu mai nainte. Intr'a cincispre-diecea dí, ran'a abíá potea primi mai multu decâtu albusiulu unui ou ; dar' infusiunea totusi s'a continuatu péne mai potea intra in rana ori cátu de pucinu albusiu , si péne candu se mai vedea ceva inspumatiune. Candu tóte aceste semne au incetatu , au aplicatu pe rana unu emplastru preparatu din resina, oleiu si alte mixturi, si au permissu patientului a-si miscá piciórele si a se culcá pe cóste. Intr'aceea, in tóta deminétia inainte de ce patientului ar' fi luacu ceva la sine, trageau incetisioru de capetulu ației ce spendiurá afara, cá se véda, óre nu s'a deslegatu cusutur'a. Dupa duóe-dieci, trei-dieci, séu patru-dieci de dile, dupa cumu permite etatea séu puterile patientului, tragu afara aci'a, aplica unu altu emplastru pe rana, si cur'a è terminata. Si cu acestu metodu duru, care eu cu ochii mei l-amu vediutu, vendeca acesti ómeni neinvetiati unu morbu atátu de greu.

(77) Adeca : Albani'a. *Tr. Rom.*

(78) *Kohpan*. Cine se fla fostu acesta. cu greu se póte ghici. Ca Turcii dau Germaniloru numele de Spanoli, caus'a, precumu credu eu , trebe cautata in acea imprejurare, ca imperatulu Carolu V. a fostu tofodota si rege alu Spaniei.

(79) *Seremu*. Turcii dau acésta numire unui siesu largu, situatu dincolo de fluviulu Sava intre Belgradu si Petrovaradinu ; pe locuitorii acestui tienutu i numescu de comunu Serin Oglí. •

cu scopu de a impresorá Semendri'a. Dara inainte de a adjuge acolo, Mehemedu Begu, gubernatorele cetatiei le ese inainte, i ataca de'ndata, si le respesce tóta arma'ta. Dupa ce cu modulu acesta a curatitu tienutulu seu de inimici, a tramisu pe fiulu seu Arslanu Begu la Sultanulu spre a-i duce scire despre acésta noutate placuta. Imperatulu anca in recompensa i darui unu sangiacu (80).

SOLIMANU PRIN GENERALII SEI OCCUPA REGATULU JEMEN

XXXV. Aceste victorii alle generaliloru sei, au animatu pe Sultanulu la alte intreprinderi si mai mari. Asia, in anulu urmatoriu tramite pe admiralulu seu Chairudinu, si pe Solimanu Pasia, comandantele infanteriei, cu o armata considerabile la Indi'a (81) cari amenduoi esecuta ordinulu imperatului cu atáta zelu si diligentia, in cátu in pucinu timpu supunu si adnecta imperiului ottomanu totu regatulu Jemen (82), dimpreuna cu tóte provinciele adjacente.

(80) *Sangiacu*. Acesta era in timpii mai dinainte cellu mai onorificu officiu la Turci. Dar' dupa ce s'au introdusu regulamentele civili si militari alle lui Solimanu, Sangiacatul este cellu din urma din speçiele de gubernamentu; cáci cei cari se investescu cu acestu officiu, nu pórtá tugu séu còda-de-calú, ci au numai unu stindardu, care se chiama sangiacu.

(81) *Indi'a*. Aci se intielegu marginile Arabiei Felice; cáci io n'amu cetitu nicaiurea, ca o armata turcésca se fia trecutu vro-odata in Indi'a.

(82) *Jemen*. Esté unú regatu de o estindere fórte mare intre marca rosia si golfulu persicu, care dupa geografi atátu antichi catu si moderni, face o parte din Arabi'a, si care in comunu se numesce Arabia *ευδαίμων* séu Arabi'a Felice. Dar' nici-unu istoriografu turcu ori arabu, n'au numeratu pe locuitorii Iemeniei intre arabi. De aci presupunu eu, ca opiniunea geografiloru europeni, ori cátu ar' avé sanctiunea atátoru timpuri trecute, ea totusi nu are nici-unu fundameнту firmu. Pentru a intielege mai bine acésta materia, trebe a se observa, ca arabianii împartu pe locuitorii Asiei si Africei in trei triburi: Tatari, Persiani si Zengi. Sub numele de Tatari cuprindu tóte natiunile dintre oceanulu septemtrionale si muntii caucasi, si anume pe Tatari, pe Calmuci, Siberiani, Chinesi etc. Sub numele de Persiani, intielegu pe toti locuitorii de asta-di ai Persiei. Cu numele comunu de Zengi numescu pe toti, cari locuiescu pre langa si in giuru de Persi'a, si de la marginile Chinei pené la oceanulu occidentale, in Asi'a si in Afric'a, precumu sunt Indianii, Arabii, Egiptianii, Abisinii, Ethiopianii, locuitorii din Marocco, Tunis, Tripoli si Fez, apoi Maurii si Negri, si tóte acelle popóra barbare, care locuiescu acellu vastu continentu alu Asiei si Africei. Acésta numire de Zengi se deriva de la perulu scurtu si cretiu, cu care a distinsu natur'a petóte aceste popóra, dar' numai pe aceste. De aci Persianii pe coi cari au peru lungu si eretiu, ii numescu Mui Zengi. (In cátu pentru Asi'a minore,

SOLIMANU DEVASTA MOLDAVI'A

XXXVI. Pre candu generalii sei ilu informau despre aceste petreceri victorioase, Solimanu insusi in fruntea unei armate numeroase intra in Moldavi'a sub titlu de amicu (83); dar', preste asteptarea locuitorilor, elu de la Dunare si pene la Suceav'a, capital'a tieriei de atunci, devasta tota tier'a prin focu si feru. Se pune apoi in corturi aproape de acesta cetate, si ordina a i se raspunde tributulu annuale.

Moldovenii, vedindu ca nu este alta cale de a scapa din acesta calamitate neasteptata, se roga in tota umilinti'a de pace, si promitu a-i raspunde tributulu annuale sub singur'a conditiune, ca se remana liberi ca si pene acumu in usulu (84) de a-si alege pe prin-

amu aretatu la o nota precedenta (*), ca ea de comunu a fostu considerata ca partea Europei seu a imperiului romanu). Er' in catu pentru numele de Arabu, acesta nu se da decatu acelloru triburi, cari nu au locuintie stabile, ci traiescu vietia errante prin desertele siesuri intre Aleppo, Damascu, Mecca si Bagdadu, care este chiar' acea parte de pamentu ce in chartele moderne se numesce Arabia Deserta si Petrosa. Deca dar' geografil europeni sub numele de Arabi, dupa sensulu primu, intielegu pe toti Zengii, atunci trebe se dea Arabiei o estensiune cu multu mai mare decatu ceea ce se vede in chartele si comentariile loru. Er deca, urmandu sensulu alu doilea sub Arabi intielegu numai pe acei-a, cari ei insii se numescu cu acestu nume, atunci este evidentu, ca tier'a ce o numescu ei Arabi'a Felice, cade afara de marginile adeveratei Arabia. Caci chiar si numele insusi de Sarihindi, adeca indiani galbini seu olivastri, ce se da Iemenianiloru de catra toti orientalii, anca areta indestulu ca ei nu sunt Arabi, ci Indiani dupa originea loru. Turcii dau numirei de Indiani galbeni, duoe ratiuni. Unii dicu ca pentru aceea se numescu galbeni, pentru ca imperatulu loru porta vestmente numai in colorea galbena, si e interdisu particulariloru din tota tier'a a porta vestminte de acesta colore; chiar' precumu la Turci nu e permisu nici unui strainu a porta vestminte in colorea verde. Altii erasi tienu, ca chiar' colorea naturale a feçiei loru, care in comparatiune cu a Ethiopeniloru, trage albura, le-a datu acestu nume. Dar, dupa opiniunea mea, puçinu importa a sci care din aceste disputabile pareri este mai aproape de adeveru. Destulu atata, ca acestu poporu, locuitoriu in Iemeni'a, se numesce in unanimitate Indiani si nu Arabi, si ca prin urmare Iemeni'a nu face propriamente parte din Arabi'a, ci din Indi'a.

(83) *Amicu*. Annaliile Moldaviei dicu, ca Turcii sub pretestu de a merge se faca o espeditiune in Poloni'a, au cerutu dela Moldoveni se treca prin tier'a loru; dupa aceea inse au intorsu armele in contra loru, si au devastatu tota Moldavi'a in modulu ce se pote mai miserabile.

(84) *In usulu*. Turcii, aproape un seclu intregu au sciutu sa nu disturbe pe Moldoveni in dreptulu de libera alegere a domniloru, dreptu garantatu loru prin tractate.

(*) A se vede not'a 20 la Capu II. din Cartea I., si not'a 16 la Capu 3 din Cartea I. *Tr. Rom.*

cipele , si acesta se-si conserve potestatea regale (85) illimitata cá mai nainté. Solimanu le acórdar cererea, le confirma pe principele (86) pe care l-au alesu ei, si le da inderetru liberi pe toti captivii. Dar pe diu'a urmatoria, da ordine tuturor boieriloru a se aduna inaintea sa, si aici le face aspra ínfruntare, ca au cutediatu a uita beneficiurile primite de la imperatorii musulmani, si a redica arm'a contra unui imperiu atátu de potente, si nu numai a da focu la cetatea Kilia, dar' anca a ucide o multime de musulmani. De si aceste fapte se punescu , dupa legea mahomedana cu mórte, totu-si elu — Solimanu — dice cá pentru a-si arelá clementi'a sa le concede viétii'a si libertatea, sub conditiune inse de a-i estrada toti thesaurii ultimului loru principe (87). Nefericitii Moldoveni cumu puteau se re-

Dar' cu timpu au inceputu a le pune domni ei insii, si de comunu le puneau domnu pe fiulu principelui pe care-lu tieneau cá ostatecu in Constantinopole.* In urma au offeritu acésta dignitate la cutare grecu din Constantinopole ; asiá a fost inainte cu patru-dieci de ani Demetrie Cantacuzenu, cu trei-dieci de uni Antonu Rossetta, si pe timpulu meu Duca Rameliota si Nicolae Maurocordatu , fiulu renumitului Alexandru Maurocordatu, primu-interpreté pre langa curtea ottomana, si con-delegatu lui Rami Mehemedu, Reis effendi, la pacea de la Carlovitiu. Dar' despre tóte aceste voui vorbi mai pe largu in Descriptiunea Moldaviei, ce am de cugetu in scurtu timpu a o dá la lumina.

(85) *Potestatea regale.* Acésta potestate a remasu anca péné asta-di neviolata principiloru de Moldavi'a si de Romani'a. Ei împartu dupa placu tóte deregatoriile mai inalte, facu legi nuóe, si au deplina putere de viétia si mórte asupra tuturoru ai loru suditi. Si dupa ce este instalatu odata in dignitatea sa de domnu, nu se mai primesce la curtea ottomana nici-o plangere pentru punirea cu mórte a vre unei persóne, fia boieriu séu altulu, si ori cátu de innocentu ar' fi fostu acest'a. Dar' déca asupresce pe suditii sei facéndu esactiuni in modu tiranicu si ilegale, elu póte fi trasu la respundere pentru astfelu de procedere a sa.

(86) *Principele.* Istoriografii moldoveni ilu numescu Stefanu cellu tineru, unu fiu naturale alu lui Bogdanu.

(87) *Ultimului loru principe.* A ceea este sistema la Turci, cá se incarce cu crime fictive pe acela, pe care si-au propusu a-lu puni. Este adeveratu, ca Moldovenii au datu focu cetatiei Kilia , dar' acést'a nu s'a facutu cu consensulu statului , ci numai din pofta de resbunare a unor persóne private ; si anca 'nici acesti-a nu erau atátu de culpabili cá tatarii din Budgiacu. Caci mergendu acesti tataru in societate cu alti nuoi coloni turci, la o padure cá se taia lemne, s'a escatu cértá între ei si între locuitorii din Kiegeci , in urm'a carei-a acesti din urma au alungatu pe Turci din padure. Dupa cátu-va timpu, Turcii se intorcu a dou'a óra se taia lemne ; atunci locuitorii i-au pusu érași la fuga si i-au urmaritu péné la Kilia , si au datu focu

fuse? Defterdariulu acompaniatu de unii Ienicieri intra in cetate, si despoia thesaurulu, atátu cellu publicu câtu si celu privatu alu principelui (88), unde pre langa summe considerabili de bani, erau anca si diademe de alle principiloru, sceptre, cruci, si o multime de imagini adornate totu cu pietre scumpe, pe cari Solimanu abusandu dupa placere, le luà cu sine, si se duse cu elle si cu trupele sale inderetru la Constantinopole. In rentórcerea sa, a ordinaru cá Kili'a (89) distrusa de Moldoveni, se se edifice din nuou; si fiindu ca in aceste parti nu erau paduri, daru spre scopulu acesta lem-nulu podului ce lasase elu a se construi preste Dunare.

CHAIRUDINU BATE DUOE FLOTE CRESTINE

XXXVII. Intracea, Chairudin in întórcerea sa din regatulu Iemen, da pe neastéptate, aprópe de Creta, de o flota inimica constatória din trei sute de nâvi, si dupa o lupta fierósa si obstinata o nimicesce cu totul, ocupandu multe din nâvi, spargêndu celelalte si cufundandu-le in mare. In alta di, da de o alta flota a inamiciloru, constatória din nâvi de diferite natiuni sub comand'a lui *Andrevirius* (90) in portulu de la Prevesa, si o ataca cu curagiu. Inimi-

cetatiei. Asia Moldovenii, cari odenióra se luptau pentru libertatile loru, asta-di sunt constrinsi prin tirani'a Turciloru a-si dá nu numai arborii din paduri, ci anca si capulu, sub securea barbariloru! Péné candu, O! dómne, se mai domnéasca anca reutatea in lume!

(88) *Theaurulu* . . . *principelui*. Hezar Fenn (*), unu istoriografu turcu fórtu dreptu si accuratu, dice, ca in acestu thesauru s'agasitu o avutia immensa, intre care elu mentionéza despre o cruce de auru adórnata cu atáte pietre scumpe, in câlu nime n'a fostu in stare se-i scia spune pretiulu. Mi s'a spusu ca acésta cruce si asta-di se conserva intréga in thesaurulu imperiale.

(89) *Kilia*. Moldovenii i dicu Chilia, ér' in vechime se numia Lycostomon; é situata la gur'a cea mai lata a Dunarei spre media-nópte, pe unde singuru potu intra náile in marea négra; nu é departe de cetatea Akkiermanu. Ambe aceste cetati s'au tienutu mai nainte de Moldavi'a; asta-di se tienu de tier'a Budgeacu, care moldovenii o numescu Bessarabia.

(90) *Andrevirius*. Pare a fi numele vre unui generalu crestinu, pronuntiatu in forma corupta de Turci; dar' n'amu potutu afla ca cine ar poté fi (**).

(*) Numele acesta insémna pe romanescu: Mii-de-astutii.

(**) Acestu generalu pe care autorulu nostru ilu numesce *Andrevirius*, a fostu renumitul *Andreas Doria* (numitu la Paul Iovius *Auria*), unu genovesu, care pe timpulu mentionatu aci, a fostu in servitiulu imperatului Germaniei. *Tr. Angl.*

culu , aperatu de positiunea favorable a locului , se tiene cu mare bravura , in câtu victori'a lungu timpu a fostu dubia ; in urma inse crestinii vediendu ca nu se mai potu tiené , si facêndu-se si nôpte , s'au retrasu lasandu vre-câte-va nâvi admiralelui turcu cã unu pretiu alu fatigiiloru sale. Admiralulu se întôrce dupa aceste-victorii la Constantinopole crediendu-se in cea mai mare siguritate. Intr'aceea inse, Andrevirius scapatu degiã de periclu, impresóra Nova, si ocupandu-o lasa a trece prin sabia pe toti mahomedanii locuitori acolo, spre a satisface pe cei malcontenti din caus'a perderiloru din urma. Dar' acêsta cucerire a lui Andrevirius a fostu de puçina durata ; câci Chairudinu in anulu prossime urmatoriu attaca Nova cu o prôspeta flota, si reocupandu cetatea, in resbunare pentru compatriotii sei, sacrifica si ucide pe toti crestinii fara distinctiune de etate séu sexu.

GERMANII SUNT ALUNGATI DE LA BUD'A

A. 946
I. C. 1539

XXXVIII. La anulu Hegirei 947, se incinge unu nuou resbellu in Ungari'a. Iuon de Zapol, regele Ungariei, care sub protectiunea lui Solimanu isi porlá trebile cu bunu succesu , móre in urma, si lasa erede regatului pe unu fiu alu seu minorenu cu numele Istifan (91). Regele Germaniei, (92) crediendu ca e usioru a detrona pe unu baiatu, merge si impressóra Bud'a cu o armata de optu-dieci de mii de ómeni, totu soldati alesi. Veduv'a regelui Iuon insciintiéza numai de câtu pe Solimanu , care luase sub tutel'a sa pe junele principe, si-í cere adjutoriulu contra unei invasiuni atátu de neastep-tate. Solimanu tramitte inainte pe vezirulu seu Sofi (93) Mehemedu

(91) Stefanu. *Tr. Rom.*

(92) *Regele Germaniei.* Acesta nu é Carolu V. care pe acellu timpu era imperatu alu Germaniei, ci fratele seu Ferdinandu imperatu atu Româniloru si rege alu Bohemiloru, care pe motivu de affinitate, si-a formatu titlu de pretendente la Regatulu Ungariei (Elu luase in casatoria pe Anna, fii'a lui Vladislavu VI, sór'a lui Ludovicu II. care a cadiutu in batai'a de la Mohaciu). Dar vediendu ca nu póte face nimica cu for-çi'a, s'a impacatu cu Iuon Zapolia asia, ca acesta se tiena regatulu pêné va trai , ór' dupa mórte-i se tréca la Ferdinandu.

(93) *Sofi.* Sofi numescu Turcii pe cei mai stricti observatori ai legiloru (*), dar' aceia , cari acêsta observare a mâna pêné la excessu , se numescu *Zahid*, adeca i-

(*) Séu cu unu cuventu: *Rigoristi.*

Pasia cu o buna parte de armata, si scrie reginei o epistola, in care incuragiandu-o i promitte ea in scurtu timpu are se vina chiar' elu in persóna cu tóte poterile sale intr'adjutoriu. Mehemedu Pasia in urmarea ordinelu primite de la Sultanulu, merge cu tóta iutiél'a spre Buda. Aici a gasitu pe inamicu bine intaritu in siantiuri si alte fortificari; dar' nu-lu potea descuragia nici-unu obstaclu, si indata comanda ómeniloru sei a da atacu. Regele Germaniloru audindu de la spionii seí ca Turcii nici-de-cumu nu sunt numerosi, si-a impartitu armat'a in duóe truppe, cu un'a continuandu obsidiunea, ér' cu cealalta oppunendu-se assaltelu ottomaniloru. Astfeliu trei-dieci de dile au tienutu atacurile in continuu si cu unu succésu atâtu de dubiosu, in câtu nici o parte nu se potea lauda cu vre-unu avantagiu. Anulu se apropiá contra finitu, si Solimanu vedea bine ca cu modulu acesta departe de a potea elibera cetatea, din contra o pune in periclu de a fi cucerita de Germani, cu atâtu mai vertosu, ca acesti-a derimassera degiá fortificatiunile; asia in primavér'a urmátória vine in persóna cu celledalte truppe intr'adjutoriulu vezirului seu. Germanii audindu de apropiarea lui Solimanu, pre candu acesta era anca in departare cam de patru dile de la castrele loru, redica obsidiunea, necutediandu a primi lupt'a, si se retragu nóptea lasandu-si tóte tunurile cele grele inderetru. Mehemedu Pasia, tienendu ca é o desonóre pentru elu a lasa se se departeze inamiculu fara nici-o perdere, ilu urmaresce cu vigóre, si ajungø mai nainte de elu la locul unde voiá a se imbarca pe Dunare: omóra o multime; prinde mai pe multi precumu veniau unii dupa altii fara a se pazi; ér' altii lapedandu-si armele au scapatu prin fuga. Dupa ce inamiculu a fostu respitu cu modulu acest'a, Solimanu sosindu a intratu in Buda, si a tramisu in Transilvani'a pe Stefanu, eredele tronului, dimpreuna cu mama-sa, pentru ca-i tienea incapabili de a apera regatulu (94), pe unulu pentru juneti'a sa, pe cóstalalta

A. 948

I. C. 1511

pocriti. De altminterea cuventulu Sofi, se pare ca deriva de la grecesculu σοφος cá si φιλοσοφος, care la ei se pronuntia *Feilesuf*.

(94) *Regatulu*. Amu disu intr'una din notele precedente (*), ca Turcii la vorbe sunt buní, dar' la faple sunt rei. Proba despre acést'a purtarea lui Solimanu in casulu

(*) A se vedé not'a 24, la acestu Capu.

pentru sexulu seu , tramise pe hórdele tieriei si pe mam'a lui in Transilvani'a , si acolo le-a assignatu unu sangiacu pentru sub-sistenti'a loru. Dupa aceea pune o garnisoua respectabile de Ieniceri in Buda sub comand'a lui Solimanu Pasia , pe care-lu insti-tui guvernatore , si convertindu apoi besericele in Giamie , si nu-mindu si unu Kady , s'a intorsu cu gloria la Constantinopole.

SOLIMANU FACE CONFEDERATIUNE CU FRANCESII

XXXIX. Acestu cursu atátu de repede alu victoriiloru , nu numai a insuflatu respectu suditiloru sei si a implutu pe inimizii sei cu ter-róre , dar' a facutu chiar si pe principii crestini a implora ajutoriulu lui Solimanu contra injusteloru opressiuni alle veciniloru loru. Cu scopulu acesta , Firance Padishahi (95) in anulu Hegirei 949, fiindu

A. 949

I. C. 1542

presentu. Dupa ce sub aparinti'a virtutiei si-a attrasu affectiunea a tóta nobilimea ungara ; vedindu ca acumu este occasiunea bine venuta de a-si satisfice insatiabili-tatea monstruosa , intorse spatetele , le aretà calcâiele calului seu , si inghití regatulu carele apartienea unui orfanu. O ! de ar' vedé de aci crestinii , la cè le servesce pro-ctectiunea Osmaniloru ! Asiu fi doritu cá Carolu XII., Regele Svediei (in alte res-pecte unu erou alu vécului seu), se fla cumpenitu bine acésta , inainte de a se arun-ca elu insusi in braçale pururea perhidiose curti ottomane. Si in adeveru , eventulu a aretatu péné la evidentia , cátu de prejuditiösa a fostu procederea sa , atátu regatului seu cátu si intregei crestinatati ; si anca este de temutu ca ea va aduce stricatiuni a-tátu unui-a , cátu si cestei-lalte.

(95) *Firance Padishahi*. Curtea ottomana nu da titlulu de Padishahi la altu principe crestinu , decátu numai regelei Franciei. Remarcabile este casulu si originea acestei numiri , asi'a precumu ni-o reporta insii Turcii. Ei dicu ca o nepóta a regelui Fran-ciei a pusu votu se faca unu peregrinagiu pên' la Ierusalimu , dar' pe cale apröpe de Cipru o au priasu piratii turci si o au dusu iuaintea lui Solimanu. Aici , atátu pentru inalt'a sa nascere , cátu si pentru rar'a ei frumsetia a fostu suscepta intre cele mai amabile concubine alle Sultanului , care apoi prin aerulu si manierele sale fran-cese , prin jocurile sale , si prin poesiele sale de amoru , intr'atátu si-a attrasu af-fectiunea Sultanului , in catu in urma avea o influentia absoluta asupr'a lui , si ea diregea tóte trebile interne si esterne. Nu multu dupá aceea , ajunge unu ambassatoru din Franci'a chiar in acésta cauza la Constantinopole ; care inse vedindu ca nu mai póte fi lucru practiculu de a o scóte din Seraiu , a facutu din necesitate virtute , si a disu catra imperatulu : « Regele Franciei se simte fôrte fericitu de marea onóre , ca pro-vedinti'a a destinatu pe *fi-a-sa* (cáci asià dicu ei ca o a numitu , si nu *nepóta sa* , cum ar' fi trebuitu se-i dica) , pentru patulu unui imperatu atátu de potente ; si spera ca , allianti'a perpetua si amicitia între cei doi mai mari monarhi din lume , va fi confirmata si mai multu prin acésta legatura de sange ». Si dupa acést'a apoi , la staruintiele Sultanei , Solimanu nu numai ca s'a invoitu la tóte câte cerea regele Fran-ciei , ci anca i-a datu titlulu de Padishahi , si a datu ordinu , cá ambassadorele francesu

ca nu se mai putea tiené contra Spanioliloru , tramitte unu ambasadoru estra-ordinariu la Solimanu cu o scrisóre, in care i aréta injurielo ce suferé de la ei , si-lu róga in tóta umilinti'a , se-lu scape: de puterea inamiciloru sei. Solimanu primesce cu tóta bunavointi'a pe ambasadoru ; face confederatiune cu Firance Padishahi; si pentru cá se cástige crediementu promissiuniloru sale, tramitte pe Chairudinu Pasia cu o flota numerósa in Spani'a. Elu intr'aceea cu trupele sale se pune in quartiré de iérna in giurulu Adrianopolei , cá in primavér'a viitória se póta face din bunu timpu invasiune in Germani'a.

OCCUPA VRE-O CATE-VA CETATI IN UNGARI'A

XL. Dupa ce au priimitu Francesii acestu ajutoriu , au inceputu á molesta ei de o parte pe Germani , pre candu de cealalta parte Solimanu intrà in Ungari'a cu óste fórté considerabile , și indata la inceputu a ocupatu cetatile *Liposa, Beciovi si Shoklova* (96), pecari Germanii le recucerissera inainte cu duoi ani. Dupa aceea petrunde mai departe in Ungari'a ; ocupa cetatile *Usturgun Beligrad* (97), *Tatarhisari* (98) si *Ustuni Beligrad* (99); converte besericele celle mai bune in Giamii ; fortifica apoi cetatile cu garnisóne tari , si se întórce apoi catra casa spre a intra in Constantinopolè cu triumfu. Dar' chiar' candu era aprópe de cetate , si comandase dejá a pune in ordine

se aiba totu-deauna intrare la persón'a sa inainte de toti ceialalti ambasadori. Tóta acésta naratiune pare a fi o pura fabula, mai alesu ca eu nu am gasitu nici un istoriografu séu genealogistu christianu, care se faca vre-o mentiune despre acésta materia. Cu tóte aceste, francesii nu-si facu nici unu scrupulu a se lauda in Constantinopole , ca regele loru este in affinitate cu famili'a osmana , si pe acestu temeiu a pretinde precadentiá (*) asupra fútoruru altoru crestini. Din acésta cauza, imperatulul Germaniei nu tiene nici-odata ambasadoru estraordinariu la curtea ottomana, ci numai un residentu ; dar' cându se tractéza de lucruri mai momentóse , precum confirmatiunea unui tractatu de pace, séu de prolongirea unui armistitiu, atunci tramite si elu unu plenipotentiaru (Murachas), care in acésta calitate are preferentiá asupra tuturoru celloralalti.

(96) Lippova, Bescherecu, si Ciacova? *Tr. Germ.*

(97) *Usturgun Beligradu*. Strigoniu séu Granu.

(98) *Tatarhisari*. Adeca : castellulu Tatariloru. Totu pe acéstu timpu pare ca s'a ocupatu si cetatea numita germanesce Funf-Kirchen.

(99) *Ustuni Beligradu*. Alba-regale, in germanesce Stuhlweissenburg.

(* La curtea ottomana. *Tr. Rom*

Ala-iulu, (1°) primesce trist'a scire despre mórtea repentina a fiului seu Muhamedu ; ceea ce atâtu de tare a affectatu inim'a cea altminterea invincibile a lui Solimanu, în câtu, lasandu la o parte tóta pomp'a triumfale, a intrátu in cetate plinu de doliu cá unulu care a remasu invinsu. Intru memori'a acestui fiu alu seu, si pentru salutea sufletului seu, Solimanu a lasatu apoi in Constantinopole, in strad'a ce duce spre pórt'a numita Eng-Capù (101), a se redicá o Gia-

(100) *Ala-iulu*. Alaiu nu este atâtu unu triumfu, catu mai vertosu unu mersu alu soldatiloru in anumita maniera, ce trebe se-lu observe de câte-ori imperatulu ese din cetate séu intra in cetate. Triumfulu ce se tiene in urm'a unei invingeri, se numesce *Donanma humaiun*, adeca triumfu maiestaticu. Alaiu se numesce si aceea, cand la o lupta cu inamiculu, soldatii se punu in ordine de'bataia, care, fiindu-ca nu credu ca voiu avea occasiune a o mentiona intr'altu locu, éca o descriu aci. Tóta armat'a se divide in cinci parti, si anume in: *Sagkol*, arip'a drépta; *Solkol*, arip'a stanga ; *Dib alai*, grosulu armatei ; *Ciarkagi*, precursorii (séu avant-garda) ; si *Dundar*, post-cursorii (séu post-garda), cari din urma sunt destinati pentru a întórce pe cei cari retiréza séu fugu, si a-i constringe se intre din novu in lupta. In frontu stau *Serden Ghiesdi*, dupa acesti-a urméza Ienicerii, comandati de Aga loru ; apoi vine artileri'a cu Topci si Dgebedgi, séu conductorii artileriei ; immediatu dupa artileria, urméza marele veziru cu curtea sa si cu Segbanii, avendu in drépt'a cavaleri'a de Asi'a, si in stang'a cavaleri'a de Europ'a. Dupa marele veziru vine Sultanulu (deca si elu participa la espeditiune) incungiqratu de curtenii sei si de Bostangi, avendu la drépt'a pe Spahi de la stindardulu rosu, si la stang'a pe Spahi de la stindardulu galbenu, care din urma se numescu si Sihladari. Dupa acestu cortegiu alu imperatului, vinu carale cu cassele cu banii ; apoi urméza o multime de cara si cămile incarcate cu provisiuni si alte necesarie. Cei din urma sunt Dundarii, despre cari amu'mentionatu mai susu. Mai totu acésta ordine se observa si atunci, candu intra in lupta reale cu inamiculu. Serden Ghiesdi dau focu mai întâiu, apoi Ienicerii si cealalta infanteria. Intr'aceea cavaleri'a se încérca a ataca pe inamicu in còste, si in casu de a fi respinsa, Spahii 'i vinu intr'ajutoriu din amenduoe aripile. Vezirulu le urméza cu cavaleri'a sa. Ér' Aga Ieniciloru cercetédia, in care parte sta pedestriimea mai reu, si-i trimite novu ajutoriu. Imperatulu se tiene la o distantia ôre-care dela campulu bataliei cu omenii sei, cauta asupr'a de tóta armat'a, si candu vede ca ea in ôre-care parte e strimtorata de inamicu, tramite numai de câtu ajutoriu din ômenii sei si din alte regimente. — Infanteri'a asiatica intreccé pe cea egiptiana, si cea albanesa pe cea européna. Dar' despre acésta voiu vorbi mai pre largu intr'altu locu. — Pre langa acesti ômeni de arme mai sunt anca la armat'a turcésca asià numiti *Urđi Alaî*, adeca trupp'a mercantiloru si artificiariloru, cari la ordinulu imperatului trebe se urmeze pretutindinea armat'a, spre a nu-i lipsi nimicu din tóte ce-i trebe si ce se potu gasi intrunu orasiu.

(101) *leng-i Capu*. Un'a din cele dáuë-dieci-si optu de'porti principali alle Constantinopolei, si care duce spre Silivri'a. Despre care inse mai multe intr'altu locu.

mia mare, infrumusetiandu-o cu unu colegiu si unu spitalu. Acestu edificiu pórta pêně in diu'a de asta-di numele de Shehzade Giamì.

MERGE CONTRA PERSIANILORU

A. 954

I. C. 1547

XLII. In anulu Hegirei 954, *Elkasib Mirsa*, sub pretestu ca Persiani i-au facutu o mare injuria (102), a fugitu la Sultanulu, si-i spune cumu si prin ce midi-lóce ar poté se suppuna tóta Persi'a. Pre langa aceea, se offerà de conducetoriu si generalu alu trupeloru lui Solimanu, si sciù se dea lucrului o verisimilitate atátu de plausibile, in câtu Solimanu lasandu-se convinsu de propunerile lui Mirsá, i da o summa mare de bani pentru a-si forma armata si a-si recupera tierile sale (103). In primaver'a urmatória Sultanulu însusi merge cu armata numerósa in Persi'a. In cale primesce pe fiii sei Baiazetu, guvernatore de Iconi'a, si Mustafa, guvernatore de Amasi'a, cari au venitu se sarute man'a parintelui loru, si apoi i-au tramisu indere-tu pe fia-care la gubernamentulu seu (104).

A. 955

I. C. 1548

REOCUPA CETATEA VANU SI BATE PE PERSIANI

XLIII. Dupa aceea trece preste fruntarie si intra in *Asserbedgianu*, cu scopu de a deschide bellulu in provinciile persiane.

Dupa ce a remasu aci vre-o câte-va dile, Sultanu Burhanu (105), unu descendentu alu anticiloru Sultani din Shirvan, vine in castre, si se suppune imperatului dimpreuna cu tóte tierile sale. Indata dupa acést'a, însarcina cu pazirea cetatiei Tibris pe *Elkasib Mirsa*,

(102) *Injuria*. Se dice ca régele Persiei i-ar' fi desonoratu femeii'a.

(103) *Tierile sale*. Turcii nu ni au insemnatu numele acestoru tieri, si io anca nu le potu gasi niciurea.

(104) *Gubernamentulu seu*. Sunt unii chronografi turci, cari dicu că Solimanu ar fi auditu pe suptu mana, ca fiii sei au venitu cu intentiunea de a-lu detrone. Si cu tóte aceste, elu pentru reputatiunea sa, nevrendu a-si macula manile cu sange din sangele seu, au ordinaru filoru sei a se întórce acasa de unde au venitu; dar in urma, dupa ce lucrulu s'a descoperitu si mai bine, a punitu pe Mustafa cu mórte, precum vomu vedé acést'a mai in josu (*).

(105) *Sultanu Burhanu*. Burhanu este ceea ce la greci se numesce *αποδεικτικον*, si la latini *demonstrativum*. De aci Turcii, silogismulu demonstrativu ilu numescu *Dclik burhani*. Dar' déca ilu luamu că nume propriu, atunci insemnéza ceva forte, și aprópe invincibile. Numiri de acósta natura erau odinóra fórté frequente la Turci, dar' asta-di nu mai sunt in usu.

(*) Aci la noč'a 92. *Tr Rom.*

autorulu acestei expeditiuni. Acesta inse vedindu ca nu este destulu de tare contra atacuriloru Persianiloru , nici a intreprinde ce-va cu effectu in favórea Osmaniloru : derima palatielu Shahului , si merge cu armal'a sa în castrele imperiali , cari acumu erau inaintea cetatiei Vanu. Solimanu , intaritu cu adaosulu acestoru trupe , face unu assaltu atátu de vigorosu asupr'a cetatiei , in câtu obsediatiu inspaimentati , se offeru a capitula sub conditiune de a li se lasa viéti'a. Imperatulu , pentru a nu se versa mai multu sange , prime-sce capitulatiunea , si la nóue-spre-diece ale lunei Regeb , devine iérasu domnu asupr'a acestei superbe si formidabile cetati. Avendu acésta fortarétiá in mana , Solimanu merge cu trupele sale mai departe spre Amse , unde surprinde si bate o parte a armatei persiane , si apoi tramise victorioselu sale trupe in quartire de ierna in giurulu cetatiei Aleppo.

PUNE MAN'A PE THESAURII SHAHULUI SI SUPPUNE GEORGIA

XLIII. Intr'aceea vinu spionii sei si-i spunu , ca immense thesaure alle Shahului jacu in cetatile Ispahan , Kieshan si Kamid , (106) si ca numai o sentinella fórté slaba le pazescé. In sperantia deci , de a face o spoliatiune atátu de grasa , tramite pe Elkasib Mirsa cu o truppa usiora din armata , cá se puna man'a pe acelele avutii. Mirsa , care cunoscea fórté bine cálile , petrunde fora dificultate in acelele parti afunde alle Persiei , si respindu sentinelele inainte de ce elle ar fi sciutu ceva de venirea lui , pune man'a si iea in posesiune thesaurele ; distruge apoi cu focu si feru tóte tienuturile invecinate , si se întórna la imperatulu incarcatu de gráve spoliatiuni. Elkasib offeré in ascunsu o parte din aceste spoliatiuni vezirului Asisallah , cá se fia comandatu de adjutoriu pre langa gubernatorele de Babiloni'a : Vezirulu Iacomosu , i implinesce cererea. Dar' candu ajunge la Bagdad (Babiloni'a) cu mandatulu imperatescu , ilu cuprinde o remustrare a consciintiei , ca a desertatu de la Persiani , si scrie in secretu o epistola regelui , in care se róga de iertare pentru gresiél'a sa din

(106) *Ispahanu*, etc. Odinióra acésta cetate a fostu capital'a provinciei Arak , asta-di é capital'a a tóta Persi'a. Kieshan se numescé in mappé Casianu , dar' acesta este unu modu corruptu de scrierea originalulu ; ér Kamid , póte ca e un'a si aceasi cu ceea ce în descriptiunile moderne se numescé Com.

trecutu, si promitte a-i fi credintiosu în viitoriu chiar' si între inimi, si ca i va reporta cu diligentia despre tôte miscarile Turciloru. Acésta intriga inse n'a potutu se scape dinaintea collegului seu Mehemedu Pasia, care petrecea cu ochi ageri tôte miscarile lui Mirsa, si numai decâtu ilu accusá la imperatulu de crim'a prodiu-nei, care immediatu i tramite ordinu, cá se-lu puna in fera si se-lu tramita la pórtá. Dar' Mirsa anca din partea sa inainte de ce ar fi ajunsu ordinulu imperatului la Babiloni'a, a fostu informatu prin unii amici ai sei (pe cari i castigase cu bani persiani), despre sórtea ce-lu asteptá, și vediendu ca nu este alta cale de scapare, a fugitu în Giurgistanu. Din acestu incidentu Solimanu isi aduse aminte de tradarea din urma a Georgianiloru, candu acesti-a cu unu anu mai nainte (107) au surprinsu pe Mustafa Pasia, gubernatorele acestoru parti, într'o strimtóre, nevalindu assupra lui într'unu modu perfidiosu si dumicandu-i armat'a. Dreptu aceea, Solimanu tramise pe Mehemedu Pasia cu o buna armata pentru a resbuna acésta fapta, care, intrandu, in Giurgistanu, dupa câte-va batalii sustienute cu variu succesu, in urma risipesce cu totulu tôte armatele Giurgistaniloru. Dupa acésta victoria, ocupa siepte din celle mai tari cetati, si derimandu-le le assémôná cu pamentulu. Anotimpulu inaintatu nu-i mai permittea a face alte progresse; asiá a iernatu cu trupele sale in Diarbekir. In primavér'a urmatória merge din bunu

A. 956
I. C. 1549.

OCCUPA TEMISIOAR'A

XLIV. Consolidatu, în estu modu imperiulu in Orientu, Solimanu cugetá a-si largi dominatiunea si in occidentu. Cu scopulu acesta tramite pe Mehemedu Pasia, Beglerbegu de Rumili cu armata européna spre a ocupa Temisiór'a, una din celle mai tari cetati in U-

A. 959
I. C. 1552

(107) Pare ca nu cu unu anu, ci cu mai multi ani mai nainte. A se vedé mai susu § VI. *Tr. Rom.*

gari'a Mehemedu în misiunea sa, ocupa mai întâiu cetatile învecinate, precum Baci, Bucigergi, Ratiu si Cenadu (108), si apoi impresora si inchide Temisiór'a de tóte partile. În acelasu timpu vine o armata pentru a libera cetatea, care, vediendu Mehemedu ca este superióra trupeloru sale, insciintiéza immediatu pe imperatulu despre periculu ce-lu amerintia, si cere se-i tramita fara intardiare ajutoriu. Solimanu si tramite numai decátu pe marele seu veziru Mahmud Pasia, cu restulu armatei spre a se allatura lui Mehmedu, care, intaritu prin acestu ajutoriu, attaca si bate pe inimicu; ocupa cetatea prin assaltu, si adnecta imperiului ottomanu totu tienutulu Temisiórei, care este aprópe atátu de mare cátu ori-care Beglerbe gatú; dupa aceea pune în cetate o garnisóna buna, si o lasa intru aপরarea lui Kasim Pasia (109).

PERSIANII BATU PE TURCI

XLV. Pe candu dominiatiunea ottomana se latiá estfeliu în Europ'a, pe atunci lucrurile nu mergeau atátu de bine în Asi'a. *Shah Ismail* fiulu lui Tomasib, rege alu Persiei, candu a vediutu ca s'a departatu armat'a musulmana de la fruntariile persice, a intratu în tierile subiecte Turciloru, si în graba a ocupatú cetatile Erdish si Aglash (110) omorindu în modulu cellu mai miserabile pe toti Turcii, cáti a potutu gasi în acelle cetati. Iskender Pasiá a fostu insarcinatu a merge cu o buna parte a armatei asiaticé, spre a reprime acésta întreprindere temeraria, Shah Ismail inse merge cu curagiu contra lui, si incingéndu-se lupt'a, ilu bate, si-lu pune la fuga omorindu-i cea mai buna parte a armatei sale. Acésta fortuna lingusitória Persianiloru în batalii mici, i-a animatú a intra în altele mai mari, dar' nu-

(108) *Baciu, etc.* Aceste, dupa tóta probabilitate, sunt cetati situate între fluviurile Dunarea și Sava, alu caroru tienutu Turcii ilu numescu Batcia ovasi.

(109) *Kasim Pasia.* Generalu renumitu la Turci, care în urma a adjunsu la dignitate de mare veziru. Acesta a fundatu, séu intinsu colonia noua în Galata, unde asta-di sunt magazinele de provisiuni; si chiaru pentru atést'a, acestu locu pórta péné în diu'a de asta-di numele lui.

(110) *Erdish si Aglash.* Sunt cetati situate la conlniele Shirvanului. În chartele geografice, în locu de adeverátulu loru nume, se scriu în modu corruptu Ergish si Elata.

mai spre a simți spinul acestor'a. Că-ci Solimanu auzind de această scire rea, într'atâtu se indignase, în cătu infruntandu aspru pe Iskender Pasia pentru fug'a sa rusinósa, se resolvi a merge în persóna cu o armata mai numerósa și a umilí pe Persianii inganfati de victori'a lor. Dar' anotimpulu era cu multu mai inaintatu, de cătu că se póte intra în actiune bellica în acele parti; asiá a tramisu înainte pe marele veziru Mehemedu pasia, ordínandu-i a petrece iérn'a cu armat'a căta avea, în giurulu cetatiei Tokad (111); ér' în lun'a Remasan, a anului Hegirei 960, a mersu însusi în persóna cu cellalalte ostiri alle sale pênê aprópe de unu locu ce se numesce Erkilé, unde erau castrele vezirului seu. Aici primesce informatiuni sigure, ca fiulu 'seu Mustafa (112) pe care în anulu trecut pentru suspitiune de tradare ilu pusese sub rigorósa paza), a intratu în complotu contra vietiei sale, și ca are multi complici. Dupa o stricta cercetare Solimanu s'á convinsu de adevéru, și a datu ordinu a-lu strangula numai decátu. Dupa aceea, venindu la Aleppo, aude ca unu altu fiu alu seu cu numele Gihanghir, (113) a muritu. Asiá i-a remasu numai fiulu celu mai betranu, Selim, carui i-a datu ordinu a petrece iérn'a cu trupele în Merash.

A. 960
I. C. 1553

SOLIMANU OCCUPA CETATEA REVAN SI DEVASTA PERSIA

XLVI. Adunandu-si tóta armat'a în anulu Hegirei 961, Solimanu

A. 961
I. C. 1553

(111) *Tokad*. Este o cetate în Natoli'a nu departe de Amasi'a. Unii tienu ca ar' fi antic'a Eudoxia.

(112) *Mustafa*. Alu patrulea fiu alu lui Solimanu, care se dice ca a escitatu pe toti fratii sei contra parintelui lor. Turcii dicu, ca Solimanu cu mare politetia a suferitu unu anu întregu nepunitu atentatulu lor, în sperantia ca se voru căi și îndreptá. Dar' dupa ce a yediutu ca ei persistu în obstinatiunea lor, a ordínatu strangularea unicului Mustafa, ca autorulu rebelliunei. Unii credu ca nici Gihanghir n'a muritu mórte naturale, ci ca din ordinulu parintelui seu a fostu învenínatu. Dupa această rebelliune a fiiloru sei, Solimanu a facutu o lege, cá fii Sultanelor pe viitoriu se nu mai póta fi gubernatori, ci se fia detienuti în residentia imperiale. Si cu tóta această lege, unii, precumu se spune, totusi au fostu pusi gubernatori; asta-di inse acést'a nu se mai face.

(113) *Gihanghir*. Se dice ca a fostu ghebosu, în cătu ai fi cugetatu ca are unu globu în spate; și pentru aceea i-a datu Solimanu numele de Gihanghir, ceea ce vre se dica, unu atlante séu nuu pórtá-globu. Despre sórtea lui, vedi not'a precedenté.

intra in Shirvanu, si tramite unu heraldu la Shahulu, (114) care se-i spuna ca-lu astépta la lupta deschisa, si totodata 'lu provóca se vina in campulu de bataia, déca are curagiulu a-si incredintia sórtea in valórea ómeniloru soi. Persianulu inse n'a respunsu la acésta provocare nici cu vorb'a nici cu fapt'a. Asia Solimauu impresóra cetatei Revanu, (115) resiedenti'a regelui persianu, in lun'a Siabanu, o ocupa in cate-va dile, si distruge tóte gradinele, palatiile, si villele regali; in urma da focu cetatiei si preface in cénusia acésta cununa de gloria a Persiei. Dupa aceea trage cu trupele sale catra Neh-Givan, (116) si sub conducerea lui Sultanu Husein (117) lasa a se devastata totu tienutulu intre Tibris si Meragii, (118) distrugéndu cu focu si feru tóte cetatile, urbile si satele. Dupa ce si-a resbunatu cu atáta severitate contra Persianiloru, apropiandu-se iérn'a, si-a tramisu armat'a in quartire de iérna in giurulu Amasiei.

INCHIEIE PACE CU PERSIANII

XLVII. In primavér'a anului urmatoriu, inainte de ce ar' esi So-

(114) *Shahulu*. La Turci este opritu prin lege de a incepe resbellu inainte de a in-sciintia pe inamicu. Acést'a se face (dicu ei) parte pentru aceea, cá bravur'a osmaniloru se nu sulfere scadere, candu ei ar' bate si suppune pe adversariu prin fraudu si stratagema; ér' de alta parte, cá se nu póta dice inamiculu ca nu a avutu timpu a imbraciosia legea Coranului si a trece la religiunea mahomedana. Care déca o ar' refusa inamiculu, ei nu numai ca se tienu nevinovati de tóta versarea de sange ce ar' urma, ci anca credu, ca murindu in lupta, se facu martiri in ochii lui Dumpe-dieu; ér' invingédu, devinu totu atati Gazi. Cu tóte aceste inse, ei nu se tienu strictu de acésta lege, ci de multe-ori o interpretéza dupa urgenti'a evenimentelor, si declara bellulu numai dupa ce a iuslptu sabi'a in corpulu inamicului. Amu vedutu acést'a acumu pe urma in bellulu portatu contra Venetianiloru, candu Sultanulu Achmedu prin generalulu seu Ali Pasia, in patru luni de dile le-a luatú tóta More'a. Dar' nu ar' fi cu dreptu a condamna numai pe Turci pentru o practica ce este communa tuturoru mortaliloru.

(115) *Revanu*. Celebra cetate in Persi'a; in chartele moderne se scrie in modu coruptu Ervan.

(116) *Neh-Givan*. In chartele geografice se scrie dupa o pronuntiatuone corrupta Nah-Schuan.

(117) *Sultanu Hussein*. Pare a fi unulu din acei persiani refugiati, cari se suppuneau pe acestu timpu unulu dupa altulu potestatiei ottomane. Cá-ci Amadi'a, care este o provincia in Ghirvanu séu Azerbedgianu, este de presentu suppusa Persiei. Din cuventulu Amadi'a, se pare ca deriva ebraiculu Madian si grecesculu Midian.

(118) *Meragis*. In chartele geografice se scrie incorrectu, Marraga.

limanu in campania cu armat'a sa , Sultanu Shah Kuli (119) vine la elu aprópe de Ersirumu, (120) si cerendu-i gratia se suppune cu totulu protectiunei lui. Dupa aceea, mergendu de aci la Bagdadu, primesce o deputatiune de la regele Persiei, rugandu-lu umilitu de pace, care dupa mai multe conferinție in urma s'a si inchieiatu, si prin trens'a cetatile Van, Merash (121) si Musulu (122) s'au designatu de cetati frontiare ale imperiului ottomanu.

SE PRINDE UNU FALSU MUSTAFA

XLVIII. Pre candu imperatulu era ocupatu in'Asi'a, unu óre-care impostoru appare in Dobrudgia (123) sub falsulu nume de Sultanu

(119) *Shah Kuli*. Unulu din Chanii persiani, cari revoltandu-se au trecutu la Solimanu. N'a fostu pentru alta renumitu, decâtu numai pentru artea sa in musica. Esistu péné asta-di de la elu unele arii incomparibilu de frumóse, puse pe note pentru instrumente, despre cari dicu artistii musiciani, atátu cei dinTurci'a cátu si cei din Persi'a, ca sunt inimitabile. Anume este un'a ce se numesce Shah Kuli Sakili cu echoulu husseinianu, si alt'a Kiupare in echoulu hisar : ambe in metrulu numitu Diveki.

(120) *Ersirumu*. Dupa etimologia , insémna tíera grecésca séu européna. Cáci Turcii numescu parti alle Europei totu ce este situatu dela Ersirumu spre apusu, dinpreuna cu Asi'a mica séu Anadoli'a. Dar' acestu Ersirumu este capital'a Armeniei mari, care é suppusa Turciloru, nu departe de confiniile Mediei, siése dile departare dela Trapesund'a, langa marea negra spre média-di. Acest'a é unulu dintre celle principali pasialicuri alle imperiului ottomanu, si nici nu se tramitte aici altu Pasia, decâtu unulu dintre acei-a cari au privilegiulu de a purtá trei tuguri, adeca trei códe-de-calu.

(121) *Merash*. O cetate in Asi'a langa riulu Murasius , aprópe de Eufrate, intre Aleppo si Malatia.

(122) *Musul*. Dupa parerea unoru-a, este Ninive a anticiloru.

(123) *Dobrudgia*. Este o provincia situata dincóce de nuntele Emu, si se estinde de-a-lungulu Dunarei de la Dristoru in Romani'a péné la gurele acestui fluviu. Tóta tier'a é numai unu siesu ; o campia vasta, fara fluviuri , fara selbe ; numai la estremitatea aprópe de Dristoru, este o padure, pe care Turcii o numescu *Deli Orman*, són padurea nebuniloru. Locuitorii ei sunt de origine Turci, si au venitu aici din Asi'a, dar' asta-di se numescu Citaki, si sunt renumiti pentru singular'a loru ospitalitate. Déca trece vre-unu caletoriu prin satulu loru, fia acell'a de ori ce natiune ori religiune ar' fi, toti parintii de familii esu inaintea portiei , si in modulu cellu mai afabile ilu invita a intra in a loru casa, si a primi se siéda la mésa, si se mance din celle ce le-a datu dumnedieu (Aceste sunt propriiele loru cuvinte de invitatiune). Acella apoi, a carui invitatiune calétoriulu o a primitu, ilu tiéne la elu trei dile cu cai cu totu, déca nu sunt mai multi de trei, si-lu ospeta fara vre-o recompensa, si

Mustafa, care adunandu-si o banda cam de vre-o patru-dieci ómeni depravati, a inceputu a devasta in modulu celu mai crudelu nu numai in Dobrudgia, ci in tóte provinciile invecinate. Imperatul era in departare cu multu mai mare, decâtu ca se póta infrêna in graba pe acestu impostore; dar' Baiqzetu, alu siesilea fiu alu Sultanului, usandu-se de o stratagema admirabile, a sciutu se traga in cursa pe deceptorele, si prindiendu-lu l-a tramisu legatu in fera la tatalu seu. Prin acêsta fiulu a scapatu pe parintele seu de o mare grige, carele cugetá chiar' a tramite pe Mehemedu Pasia cu armat'a sa pentru a bate si a pune man'a pe falsulu Mustafa.

cu atáta curtenire si affabilitate, in câtu abia se mai póte gasi acestei paruchia in lume. Ei i punu mai nainte óua', miere (de aceste are tíer'a in abundantia), si pâne cõpta sub cenusia, dar' care este fórte fina si buna. E de insemnatu, ca ei pregatescu câte-o casutia anume pentru primirea óspetiloru, cu unu caminu in midi-locu, incungiuratu de tóte partile cu paturi, unde caletorí se potu face comodi dupa a loru placere. Fiindu ca nu au paduri cu lemne, asia incaldiescu in casa cu balegariu uscatu la sóre. Casele le facu din pétra, dar' fara varu si nesipu, in câtu paretii loru paru a fi mai multu unu aglomeratu de pietre, decâtu unu muru consolidatu. Dar' pentru a se assecurá contra frigului, ei bátu paretii pe din afara cu balega. Pentru a avea apa, isi facu fontani; dar' cari pentru siccitatea solului, trebue se le sape afundu péné la câte una suta de stenjeni (*). Tíer'a acést'a produce si cai fórte iuti la fuga, pe cari Turcii i tienu de cei mai buni dupa caii moldovenesci. Eu amu trecutu adese-ori prin partile aceste, din cauza ca pe aici imi era calea din Moldov'a la Constantinopole; si voiu dar' ca cu acêsta ocaziune se relatezu ceea ce mi s'a intemplatu odata pe acêsta cale. Trageamu totdeauna la unu locuitoriu in satulu Ali-begu, unu omu fórte cu védia in satu si pre langa aceea si avutu. Amu ajunsu odata la elu chiar' in 22. Iuliu (**), diu'a de S-tulu Foca, si amu vediutu ca toti lucratorii lui (si avea preste una-suta de crestini la lucru preste anu), siedu idilicesce, fara lucru, ca in di de serbatória. Atunci l-amu intrebatu: cum de acesti omeni nu sunt asta-di la lucru? Elu imi respunse: Sunt mahomedanu adevératu, dar' nici candu nu voiu suferi ca omenii mei se lucre in diu'a acêsta. M'a prinsu mirare de aceste cuvinte ale lui, si l-amu intrebatu mai departe: ce, póte este asta-di serbatória la voi? Elu a surrisu, si apoi imi dise: «Me miru, cá voi cá crestini, nu sciti ca asta-di è diu'a St-lui Foca». Si ce aveti voi — i diseiu—cu diu'a St-lui Foca? — «O! amiculu meu—imi replicá elu—cumu vorbiti voi asia! Acestu santu, prin miraculele sale a datu probe suficiente intre noi despre puterea sa. Asculta. Anca de la strabuñii nostri a renasut la noi acêsta scire, ca ómenii nostrii, cari nu sciau nimica despre serbatori'a St-lui Foca, au tramisu in diu'a acést'a pe lucratorii crestini la recolt'a bucateloru de pe campu, si cu tóte ca acesti-a le-au facutu obiec-

(*) Orgii dela grecesculu Ὀργια *Tr. Rom.*

(**) Dupa calendariulu vechiu *Tr. Rom.*

SOLIMANU VINE CU O FLOTA INTRU ADJUTORIU FRANCESILORU

XLIX. Pe acestu timpu se incinsese de nouou resbellulu intre re-gii Spaniei si Franciei, in care regele francesu (124) vediendu ca sôr-tea nu-i favoresce, si inimiculu ilu strimtôra, a cerutu de la impe-ratulu acumu a dou'a ôra se-i tramita adjutoriu. Solimanu, care credea ca nu trebe se refuse nici o rugare a alliatului seu, tramite pe Carli Elibeg (125) cu o flota mare contra Spaniei. Elibeg ne ga-sindu nici o resistentia pe mare, devasteza còstele spanice si unele insule de prin pregiuru; aduna spoliatiuni immense, face o multi-me de captivi, si pune focu la totu ce n'a potutu lua cu sine. Acêsta procedere a fostu caus'a, ca Spaniolii temendu-se ca Elibegu le pôte face anca si mai mare stricatiune, si-au retrasu trupele din totu loculu si le-au tramisu in contra lui; dar' chiar prin acêst'a, armat'a francesa sub comand'a lui Corbon, (126) a repurtatu o completa vic-

«tiunea, ca este diu'a St-lui Foca, ei totuși i-au fortiatu prin bataia a face ce le-au « poruncitu. Crestinii bietii, n'au avutu ce face, decâtu a se supune chiar si in « contra voiei lor, si au mersu si au incarcatu carale cu grânele domniloru. Dar' « ce se intempla intorcându-se catra casa? Unu omu betranu, venerabile prin etatea « sa, le ese inainte cu o faclia aprinsa in mana, si infruntandu pe Iucratorii brestini « ca i-a profanatu serbatori'a, pune focu la carale cu grâu. Flacar'a se intinde că « fulgerulu, preste totu tienutulu si preface in cenusia nu numai bucatele ce erau « anca pe campu, dar' și acellea ce le carrasera degiá acasa. Asiá parintii nostri, inve- « tiandu minte din acêst'a perdere, si-au propusu a tiéné acêsta serbatória chiar cu « aceeasi religiositate, cu care o tienu crestinii, si a se abtiené in acea di de la ori « si ce lucru. De candu tienemu si noi la acestu votu alu proto-parintiloru nostri, « nu ne aducemu aminte că se se fla mai intemplatu unu assemenea focu ».

(124) *Regele Francesu.* Acesta é Franciscu I., care prin resbellele continue cu Carolu V., a datu ocaasiunile celle mai bine-venite lui Solimanu de a cuprinde re-gatulu Ungariei.

(125) *Carli Elibegu.* Acesta pare a fi fostu unu vechiu admiralu, dar' nu pare a fi fostu investitu cu dignitatea lui Capitanu Pasia. Dupa numele de Carli s'ar poté con-jectura ca a fostu unu christianu renegatu.

(126) *Corbon.* Dupa tóta probabilitatea, acesta pare a fi Carolu Ducele de Bourbon, generalu in armat'a imperatorelui Carol V., care revoltandu-se contra Franciei, a trecut in urma la acesta. Este in usu la Turci de a confunda fôrte adese-ori nu-mile generaliloru crestini. In catu pentru acêsta batalia, nici istoriografii germani, nici cei francesi, nu facu mentiune despre ea; pentru aceea, io tare credu ca acêst'a este numai o fictiune a francesiloru, pentru a aduce pe Solimanu se le stea cu atâtu mai tare intr'adjutoriu. O apucatură de care se servescu ei in Constantinople fôrte

toria asupr'a Spanioliloru, lasandu acesti-a , precumu se spune, patru-dieci de mii de morti pe campulu de lupta.

TRAMITE O ALTA FLOTA IN HURMIUS

L. Solimanu, incuragiatu prin acestu succesu , tramite o alta flota sub comand'a lui Peri Reis in Hurmius (127), spre a devasta cstele acestui regatu ; ceea ce acestui-a i-a si succesu la inceputu, c-ci depredandu tte provinciile maritime ale regatului, si incarcandu-se de spoliatiuni , se intrce cu aceste la Constantinopole. Dar' precandu naviga, precumu credea elu , in cea mai mare siguritate pe marea egiptiaca, (dintrodada se vede urmaritu de flot'a inimica , care atacandu-lu, fiindu-ca vasele lui erau separate, ilu bate, si o parte din vase le cufunda in mare, altele le prinde, mai alesu cele ce erau frte incarcate cu spoliatiuni ; dintre nile cele usióre au scapatu unele cu fug'a ; intre acestea era un'a, alu carei comandante era Seid Ali Capudanu. Acesta readunandu nile disperse , ce su nu luasera parte in bataia, su scapasera cu fug'a, reataca flot'a inimicului chiar pre candu se retragea in disordine , si prin o rara schimbare a fortunei remane superioru, si innca o multime de ni de ale inimicului. Cu modulu acest'a armele lui Solimanu au avutu bunu succesu attu pe mare ctu si pe uscatu , si o mica perdere printre ele nu era dectu nuntiulu de o victoria si mai mare. Si intr'adeveru ca totu pe acestu timpu Toigun Pasia, Beglerbegulu de Bud'a, a occu-

adese-ori, precumu o cunoscu din esperienti'a ce amu facutu pe timpii mei chiar acolo fiindu.

(127) *Hurmius*. Turcii dau acestu nume la doue tieri si la doue mari ; tierile sunt-Portugali'a si insul'a Ormus ('Αρμουξ la Ptolomeu); r mrile sunt : marea portuge-sica si golfulu persicu, fiindu ca intr'amendue se gasescu perle , ce la Turci se numescu Hurmius. Este in generalu cunoscutu, ca Turcii au avutu o flota mare in cursu de lungu timpu in marea rosia, numita la ei Bahrul Kulzum, su mai usitatu Suveid Dengi-isi; se scie si aceea ca Selimu a incercatu a uni marea rosia cu marea mediteranea , de la care propusu alu seu nici nu a desistatu, pn cndu canalulu acupu pe aci pe aci terminatu, nu s'a implutu pe neasteptate de nesipu. Pentru aceea ar' trebui se credu, ca aci  vorb'a despre golfulu persicu, déca nu s'ar' dice ca flot'a s'a intorsu la Constantinopole. Dar' acest'a nu se pte fara ca se nu incongiure tta Africa , ceea ce inse Turcii ne cumu se o fla a facutu , dar' nici n'au incercatu-o nici odata.

patu de la crestini trei cetati, (128) și a facutu o multime de captivi. De alta parte Salih Pasia, guvernatore de Dgesair, (129) supune cetatea Bidgiane, (130) și alte trei castele in Spani'a.

MAI TRAMITE O ALTA FLOTA FRANCESILORU INTR'ADJUTORIU

LI. In anulu Hegirei 963 se presenta lui Solimanu o noua ocaziune pentru a-si castiga gloria. Francia Padishahi, fiindu-ca succesulu contra Spanioliloru nu a fostu asia precumu elu ar' fi doritu, cere acumu a trei'a óra dela Solimanu flota intru adjutoriu. Solimanu se bucurà fòrte, ca pòte se franga unu ou cu altulu, fara a se vateama la mana, și implinindu cererea regelui. tramite pe Capudan Piiale Pasia (131) cu o flota mare in marea spanica, spre a fi intr'adjutoriu flotei franceze. Piiale esecuta ordinele imperatului cu multu

A. 963
I. C. 1555

(128) *Trei cetati*. N'amu cetitu anca nicairea numele loru.

(129) *Dgessair*. Séu cu articlu El Dgessair (*); in chartele geografice se numesce Algiru séu Algeri'a. Este suppusa Turciloru, dar' se governa dupa legile sale proprie, ca și Tunisu. Este inse obligata a da Sultanului in timpu de resbelu siese pênê in optu mii de soldati. Èr' candu Sultanulu are pace cu Venetianii și cu celealte state crestine, atunci ea este libera de la ori ce obligatiune fație cu elu, și pòte se continue deprinderea piratagiului, chiar' precumu facu cavalerii de Malta printre crestini. Ei au unu Pasia, pe càre ilu tramite loru Sultanulu; dar' acestu Pasia nu pòte se face nimicu de capulu seu, precumu se face in alte locuri. In càtu pentru subsistenti'a sa, precumu victuale, imbracaminte și alte necesarie, elu este in abundanta provediutu de catre locuitorii tiei; dar' afara de acestea, elu nu are nici dreptu, nici putere de a pretinde alte lucruri in numele imperatului. De multe-ori se intempla ca locuitorii ilu destituie din propri'a loru auctoritate; dar' pentru a salva onórea curtiei ottomane, ei ilu accusa la Sultanulu ca se pòrta reu, și ceru altulu mai bunu. Curtea nu apróba acésta procedere, dar' se uita printre degete, și temendu-se se nu provóce vre o revolta, condamna totdeauna pe Pasia, și da dreptu locuitoriloru din Dgessair.

(130) *Bidgiane*. Probabilmente este Nizza, unu castellu in Piemontu, pe care Francesii cu adjutoriuulu Turciloru l-au ocupatu chiar' pe acestu timpu (**).

(131) *Piale Pasia*. Unu mare-admiralu fòrte renumitu la Turci, care a facut o piatia și o Giamia in Constantinople, care și asta-di se vedu.

(*) Dupa D'Herbelot, cuventulu Dgessair, in limb'a arabica se scrie Gezair séu Kes-sair, care dice elu, ca este unu cuventu coruptu din latinesculu Caesarea, și ca Algiru este antic'a Iulia Caesarea, capital'a acelei parti a Mauritaniei, care la Romani se numia Caesariensis, pentru a o distinge de celealte duóe provincii mauritane, adeca de Tingitana și Sitifensis. *Tr. Angl.*

(**) È mai probabile ca autorulu intielege aci Bugia in Afric'a, pe care o au reocupatu Turcii de la Carolu V. *Tr. Franc.*

zelu, si in unire cu flot'a franceza cuceresce Misina (133) Ridge (133) si Marioca (134), si alte mai mici trei insule vecine (135); si lasandu apoi a devasta tôte còstele Apuliei, in spre tòmna se întorçe la Constantinopole incarcatu de bogate spoliatiuni.

FACE NOUE LEGI IN STATU

LII. Dupa-ce Solimanu consolidà asia imperiulu seu, si ilu in-tari de tôte partile, a datu respiriu soldatiloru sei, si apròpe diece ani a intrebuintiatu pentru a introduce ordine mai buna in trebile civili ale statului seu. Prim'a sa ingrigire a fostu, se termine construirea Giamiei, la care cu trei ani mai nainte pusese fundamentele; si care intr'adeveru, ca e facuta cu o frumsetia alátu de alésa, in câtu, pre langa S-ta Sophia, precumu opiniunea publica crede, ea nu mai are parechia in lumea întréga; si se numesce de la numele seu Suleimanie (136). Dupe aceea, vediendu ca multe lucruri atátu la curte câtu si in imperiu mergu neregulatu, si ca incurcatele gra-

(132) *Misine*. Messina in Sicili'a (*).

(133) *Ridge*. Regium Iulium (**) in Calabri'a. Turcii mistifica (cam cumu facu ei de comunu), punendu Messin'a si Ridge in Spani'a.

(134) *Marioca*. Acést'a este insul'a Maiorca, cea principale dintre tôte insulele balearice.

(135) *Trei insule vecine*. Aceste pòte ca suntu: Minorca, Ivica, si Formentera Dar acést'a este numai o simpla coniectura.

(136) *Suleimanie*. Acestu templu e locatu pe o culme ce cauta spre portu, si e construitu cu atát'a arte si elegania, in câtu nici unu altu edificiu nu se pòte compara cu elu. Amu auditu acésta afirmandu-se nu numai de la Turci, ci si de catra strain din diferite tieri. Nici ca este vre-o mirare, ca acestu edificiu este atátu de frumosu, candu s'au pusu si aplicatu aici nu numai pietrele de marmora si resturile ruineloru de la Troad'a, ci anca totu ce au gasitu pretiosu sí rar in structurele antice ale greciloru, prin cari Turcii, nebunii de ei, isi imaginau a-si face nume immortale. Patru turnuri adornéza acestu templu. dintre cari duóe suntu cu câte trei sherife, séu balcóne ori coridóre, de unde se canta si se anuntia Esanulu; ér' celelalte duóe turnuri au numai câte duóe balcóne. Presiedintele collegiului de pre langa acésta beserica are precadentia inaintea tuturoru celorlalti, si din acestu officiu inaintéza immediatu la dignitatea de Mevla.

(*) N'amu aflatu ca Turcii ar' fi ocupatu acésta cetate. Dar' este *Massa* langa sinulu neapolitanu, care dimpreuna cu *Sorrento* au fostu devastate de catra Turci la anulu 1558, dupa ce mai nainte cetatea *Reggio* avu aceeasi sòrte. Vedi Giannone Istori'a Neapolei, Tomu IV, pag. 161. *Tr. Germ.*

(**) Reggio in Calabri'a *Tr. Rom.*

duri de officiuri causéza certe si discordine între officiali, a facutu nuóe regulamente atátu civili câtu si militari, dandu-le putere de lege obligatória pentru întregu poporul musulmanu, si regulandu asiá ierarchi'a atátu la curte, câtu si in statulu civile si in celu militariu. Dar', de si armele lui Solimanu durmiau, nu durmi'a in sa spiritulu seu; elu, asemenea berbecelui impungétoriu, se retrase numai pentru a da inimicului seu o pocnitura cu atátu mai vehe-menta. Elu observase adeca in espeditiunile din urma, ca imperiulu germanu este cu multu mai tare, de câtu ca se-lu póta resturna numai cu potcóve de cai morti, ci se ceru preparatiuni mai mari si timpu mai lungu, pentru a poté distruge murele ce-lu apera. Pentru aceea, in cursulu acestoru diece ani, elu a facutu cele mai mari preparatiuni bellice, a reimplutu cu bani thesaurulu desecatú, a adu-natu truppe din tóte partile; si candu tóte aceste au fostu gata. se resolvi a esecuta planulu, ce afara de elu numai Muhamedu Fatih si-lu formase, dar' pe care si elu in vanu l-a incercatu degiá.

MOARE IN OBSEDIULU DE LA SEGETVAR

LIII. Cu scopulu acest'a, in anulu Hegirei 974, pléca cu armata puternica din Constantinopole la Adrianopole; si dandu de aici o parte a armatei sub comand'a marelui veziru Pertev Pasia, ilu tramine inainte pentru a ocupa Giula (137). urmandu-i elu mai incetu cu cealalta parte a armatei. Nimicu nu lipsiá acestei espeditiuni; ceea ce i lipsiá, era juvenilitatea lui Solimanu: etatea sa betrana erá degiá o pedeca in esecutarea intentiuniloru sale. Storsu de puteri, abatutu de betranetie, ajunge la Segetvar (138); aici pentru immensele fatigiuri, a fostu atacatu mai ántáiu de nisce friguri usióre, cari inse incetu cu incetulu se schimbaseru in frigurile cele mai reutatióse. Do si imperatulu suferiá torture terribili, si abiá era sperantia de a se mai poté reinsanetosia, totusi, elu invincibile si totodata immortale in sufletulu seu, ordiná a impresora cetatea si a-i da assaltu. Dar' comaudantele cetatiei facea o resistentia la care Solimanu nu se asteptase, si acést'a ilu atacá si mai multu in mor-

A. 943
I. C. 1566

(137) *Giula*. Asia se numesca si a-ta-di in chartele geografice.

(138) *Segetvar*. Crestinii i dicu Sigeth.

bulu seu; pentru aceea in pré marea grige a sa pentru binele statului seu, ilu audia repetindu adese-ori esclamarea: « O! cetatea, « a carei vótra (139) trebe stérsa; ea, nu é cucerita anca » Dupa aceea, simlindu ca i se apropia ór'a mortiei, a redicatu manile spre ceriu, si pronuntiá urmatori'a rugatiune: « O! Dumnedieule á tóta « lumea (140), O! domnitoriule mare sí domnu a tóte creaturele! « Eu umilitulu me rogu la sant'a ta marire, ai pietate de acésta óste « a credintiosiloru tei, si adjuta-le dómne, din mare mil'a ta, cá se « póta cuceri câtu mai curendu acésta cetate »! Dupa ce a pronuntyatu acésta rugatiune, si-a datu si sufletulu; si asia muri Solimanu in trei-spre-diece ale lunei Safer, anulu Hegiriei mai súsu mentionatu.

MOARTEA LUI SOLIMANU SÉ TIENE IN SECRETU. CETATEA SEGETVAR ESTE CUCERITA

LIV. Marele veziru insciintiéza numai de câtu pe Selimu, care era pe atunci in Magnesi'a, despre mórtea parintelui seu, si-lu róga se vina câtu se póta mai in graba la armata. Intr'aceea elu tienea mórtea imperatului in secretu; si in numele acestui-a eshortá pe soldati a ocupa cetatea; si direge tóte lucrurile cu atáta perspicacitate, in câtu nime nu potea nici macar suspecta mórtea imperatului. La 18 alle aceleiasi lune, comanda assaltu generale, care adjutatu de unu focu (141) accidentale escatu in cetate, succese atátu de bine, in câtu garnisón'a pre langa tóte ca facea valorósa resistentia, in

(139) *Vétra*. Este o frasa turcésca, care insénna devastatiune si destructiune totale. Cáci de unde nu ese fumu, acolo nu locuiescu omeni.

(140) *A tóta lumea*. Turcii dicu ca Dumnedieu a creatu siepte-dieci de mii de munderi (lumi): dar' cá acésta de acum'a va fi cea mai de pe urma. A fostu mare disputa odata intre invetiatiu turcu asupra acestei espressioni. Unii diceau ca nu se unesce cu doctrin'a ortodoxiei a dice: Dumnedieu a tóta lumea: pentru-ca este numai unu Dumnedieu, si acesta este Dumnedieulu Musulmaniloru; apoi mai diceau, ca a-lu numi domnitoriu alu buniloru si alu reiloru, nu convine cu sanctitatea lui. Altii din contra, afirmau contrariulu, si produceau unu pasagin din Alcoranu, unde Dumnedieu se numesce domnu a tóta lumea. Acésta opiniune apoi a fostu aprobata de toti ceialalti.

(141) *Focu*. Turcii atribuescu acestu accidentu numai si singuru rugatiuniloru lui Solimanu, in urm'a caror'a cetatea nu a fostu ocupata prin forti'a armeloru, ci prin unu casu miracólosu, placéndu lui Dumnedieu a remunera cu gloria rugatiunile serului seu.

urma totusi, si in pucine óre, a trebuitu se ceda si se succumbe bravurei soldatiloru ottomani. Acésta di memorabile pentru cucerirea acestei tari cetati, a fostu mai ilustrata anca prin noutatea ce chiar' sosise, ca Giul'a anca a capitulatu in acelasiu timpu.

SELIMU SE PROCLAMA IMPERATORE

LV. Intr'aceea Selimu dupa ce a primitu scrisórea vezirului, a plecatu cu cea mai mare graba la castre. Dupa sosirea lui s'a facutu in publicu cunoscuta mórtea lui Solimanu, si Selimu a fostu in unanimitate proclamatu imperatore. Ér' dupa aceea, pentru a-si implini cea mai din urma detorintia catra remasitiile parintelui seu, Selimu a lasatu ca corpulu defunctului se se'puna pe unu caru auritu, si insocitu de tóta armat'a, ilu duce la Constantinopole. Pre candu au ajunsu aprópe de cetate, toti Ulemii, Esrafi (142), Mai marii tierei, cu o multime immensa de poporu, vinu inaintea conductului funebrele, si intre cantari si invocatiúnea numelui Dumnedieului Sikir si Tesbih, ilu petrecu cu totii pênê in cetate; aici depunu cadavrulu in curtea Giamiei fundata de insusi Solimanu, si care pórtá numele lui; apoi se tienù Nemas-ulu dupa regulele lui Imam Shafii (143), pentru care imperatulu insusi nu numai ca era fórté affectionatu, dar' anca purtá pururea cu sine pe Imam (144) Nakibulu Eshref, unulu din acésta secta. Dupa ce s'au terminalu tóte ceremoniele, cadavrulu s'a pusu in pamentu; si tuturoru preotiloru si monachiloru, cari pe acellu timpu au fostu in Constantinopole, s'a datu ordinu cá se faca Telaveti Coranu (145) in tóta diu'a de câte patru-dieci de ori, si acést'a patru-dieci de dile un'a dupa alt'a, cá asiá prin aceste rugatiuni mortulu se póta avé pacea sufletului seu. Selimu,

(142) *Esrafi*. Omeni de o viétia santa, séu mai respectuosi decâtu altii pentru dignitatea loru eclesiastica. Cuventulu Esraf se deriva de la sierif, santu. De aci numirile: *Kudsi-Sierif* Ierusalimu, si *Kiabei-Sierif* Mecca, etc.

(143) Vedi not'a 52 la § XXVII din acestu capitolu. *Tr. Rom.*

(144) *Imam*. Unu Εφημεριος, preotu care é chiamatu a face in tóte dilele rugatiunile publice. Cellu care servesce la Sultanulu si face rugatiunile in presentia acestui-a, este tienutu in mare onóre, si spre distinctiune are titlulu de Imam Effendi.

(145) *Telaveti Coranu*. Recitarea Coranului intregu; ceea ce este in usu a se practica asupr'a mormentului defunctului; chiar' precumu la noi se çetesce in asemenea casu psaltirea si noulu t'estamentu,

fiulu seu, mai lasà anca a se face inaintea Giamiei unu Mihrab (146) si asupr'a mormentului una Turbe mare de marmura, care pênê in diu'a de asta-di este cercetata de musulmani cu cea mai mare pietate; cà-ci ei credu tare, ca Solimanu a fostu unu favoritu fôrte mare alu ceriului; si acêsta din cauza ca elu nu numai ca si-a perdutu viêti'a in obsediunea de la Segetvaru, si ca prin urmare este unu Shehiv (147), dar cà elu a fostu si unu Gassi (148), fiindu ca sub conducerea reliquiilor sale s'au cuceritu duôe cetati, si s'au adnectatu imperiului ottomanu.

CALITATILE LUI SOLIMANU

LVI. Acêst'a a fostu viêti'a si acêst'a domnirea lui Solimanu, principe de o inima eroica si invincibile, de o valóre si prudentia mare, si atâtu de patientu in supportarea greutatilor legate totdeauna cu espeditiunile bellice, in câtu ti se parea ca din aceste se nutresce si se intaresce. Afara de limb'a turcésca, elu vorbea anca limb'a persiana si arabica, si in artea poesiei ce la Persiani se numesce Nasm (149), elu intrecea pe toti atâtu prin elegandia câtu si prin ingenuitate. Victoriile sale in Persi'a, in Ungari'a, si pe mare, l-au fa-

(146) *Mihrab*. Insémna atâtu altariulu insusi, câtu si partea ce cade spre média-di a Giamiei. In câtu pentru cuventulu acesta Turcii au urmatóri'a istorióra. Unu anumitu poetu avea o concubina, pe care, de si palida, betrana, barbósa si sbircita, elu totusi o iubiá cu pasiunea primului seu amoru. Amicii sei i faceau critica pentru unu amoru atâtu de insensatu. Elu atunci s'a pusu si le-a respunsu prin urmatoriulu distichu :

Gier Mescid ikildise ;

Nola Mihrab Ierinde.

Alteca: De si Mescid (séu templulu) é ruine;

Dar Mihrab (altariulu) sta anca bine.

Inimicii sei indata ce audira acestu distichu din gur'a lui, l-au trasu in judecata pentru blasfemia, dicéndu si esplicandu versulu asiá, ca elu a comparatu faci'a cea sbircita a concubinei sale cu o beserica, ér acea parte a corpului ei, care era obiectulu pasiuniloru sale in tineretia, cu unu altariu. Judecatoriulu intr'átatu s'a infuriatu de acêst'a, in câtu a condamnatu pe poetu se-si péda viêti'a.

(147) *Insemnéza* : martiru *Tr. Rom.*

(148) *Adeca* : íavingétoriu, cuceritoriu *Tr. Rom.*

(149) *Nasm*. Unu metru poeticu, care occure adese-ori, mai alesu in Coranu; pentru aceea ilu si tienu de o mai iualta elegandia, de câtu cumu sunt celelalte.

cutu renumitu ; dar' reformele ce a introdusu in justitia, si legile escellente , prin cari se tiene anca in flóre imperiulu ottomanu, i-a castigatu gloria anca si mai mare. Pentru aceste tóte i-au datu Turcii numele de Canuni. Elu a domnitu imperiulu ottomanu patru-dieci si unulu de ani, si á traitu siepte-dieci si patru. A avutu siepte fii : Muradu , Abdullah , Mehemedu , Mustafa , Selimu , Baiazetu , si Sihanghir , cari toti afara de Selimu , succesorele seu , au muritu mórtea nenaturale inainte de mórtea parintelui lor.

Domnitori in Europ'a, contimpurani cu Solimanu I., au fostu :

In Germani'a : Carolu V. 1519—1558., si Ferdinandu I., 558—1563.

In Angli'a : Eduardu VI. 1546—1553. ; Mari'a 1553—1558. ; si Elisabeth'a 1558—1602.

In Franci'a : Franciscu I. 1525 — 1547. ; Enricu II. 1547 — 1559. ; Franciscu II. 1559—1560. ; si Carolu IX. 1560—1574. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SELIMU II.

SUPRANUMITU MEST (1)

ALU UNSPRE DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA III.

SELIMU SE PROCLAMA IMPERATORE

I. După moartea lui Solimanu nu era altu fiu alu seu, decatu singurul Selimu care se-i succéda pe tronu ; si care pe acestu timpu se tinea in Amasi'a , precumu amu vediutu mai in susu (2). Elu a plecatu de aici in nóue-spre-diece ale lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 974., in care domniá chiar' planet'a lui Merrich (3), si ajungédu

A. 974

I. C 566

(1) *Mest.* Adeca ; betívu ; supranumitu asiá, pentru ca era fórte dedatu vinului si beuterei ; si acést'a era plácerea lui cea mai mare. Dar' cu tóte ca era dedatu acestui vitiu péné la estremu , totusi se dice . ca nici-odata n'a intermisu de a-si face rugatiunile usitate in tóta diu'a. Mai sunt apoi alti ístoriografi, cari nu voiescu a lipi acésta péta rusinósa pe faci'a unui imperatore atátu de celebru. si dicu, ca elu n'a avutu nici de cumu patim'a betiei, ci de multe-ori a fostu rapitu de óre-care enthusiasmu divinu , si pentru-cá poporul se nu-lu suspecteze de hypocrisia, elu insusi spunea ca nu e enthusiasmu divinu, ci numai o betia, vindu astfelu mai bine a-lu tiené de betívu decâtu de unu hypocritu. Dar' aceste sunt vorbe, cu cari se póte amagi numai lumea ignorante.

(2) La capulu precedentu §. LIV, unde inse nu se dice Amasia, ci Magnesia *Tr. Rom.*

(3) Marte. *Tr. Rom.*

la Constantinopole, s'a suitu pe tronulu parintelui seu. In diu'a urmatória, toti mai-marii imperiului, urmandu datinei, s'au prezentatu in mare doliu (4) la curte, si manifestandu-si omagiile loru catra noulu imperatore, totodata ilu consolara in cele mai alese cuvinte pentru morteá parintelui seu.

ARMAT'A ANCA I SE INCHINA

II. Trei dile in urma, pléca cu vre-o câte-va persóne din Constantinopole spre Segetvar. Dar' in acelasiu timpu marele veziru Mehemedu Pasia a ocupatu cetatea, si lasandu acolo o buna garnisóna si-a trimisu armat'a in quartiré de iérna, si ajunsese degiá péné la Belgradu, tienendu sub totu timpulu acesta mórtea imperatului in secretu (5). Chiar' pentru acést'a, soldatii s'au turburatu candu au vedíutu ca Selimu a ajunsu aici atátu de iute si atátu de neastep-tatu; si fiindu ca erau ingrigiati, nu cumu-va Selimu, la esemplulu avului seu de acelasiu nume, se fia facutu ceva injuria parintelui seu: au cursu cu totii la arme. Dar' dupa ce li s'a spusu in modu autenticu, ca Solimanu au muritu mórte naturale, ei anca au primitu cu totii pe Selimu de legitimu succesoru la tronu, l-au recunoscutu de alu loru suveranu si s'au suppusu lui.

SELIMU FACE PARENTELUI SEU INMORMENTARE SPLENDIDA

III. Dupa aceea Selimu a lasatu se se faca tóte preparativele ne-

(4) *Doliu.* Mai inainte era in usu a se observa celle mai mari solemnitati la mórtea unui imperatore turcu, si a alege celle mai distincte coloru in vestmintele de doliu. Asta-di tienu doliulu in vestminte rosie si numai trei dile, dar' nici acést'a nu è de rigóre, si dupa trei dile éراسi se imbraca cu totii in vestmintele loru usitate.

(5) *In secretu.* Atátu scriitorii crestini cátu si turci affirma in unanimitate, ca marele veziru in cursu de patru-dieci-si-un'a de dile a tienutu in secretu mórtea lui. Solimanu, si anume péné la sosirea lui Selimu in Belgradu. Lectorele, care nu cunósce datinele Turciloru, va crede ca acést'a este imposibile intre atáte mii de soldati; dar' nu va dubita acell'a, care cunósce tacerea mai multu decâtu pithagorica ce observa turculu in intrulu curtiei osmanice. Nime nu pronuntia acolo unu cuventu, afara de casulu candu i se demanda; nime nu vorbesce aici unulu cu altulu; nici nu cutéza óre-care a stranuta séu a tusi, ori cátu stranutarea séu tus'a l'-ar ghidili. Candu vre unulu vrea se comunice altui-a ceva, o face in limb'a mutíloru, prin semne. Nici unulu din domestici nu pórtá papuci, si ambla numai in vervulu degeteloru, si atátu de linu si cu grija in catu abia le audi pasii chiar' si candu mergu in fuga. Care ar' face cea mica rumóre, se punesce fórté aspru.

cessarie pentru immormentarea parintelui seu, si s'a intorsu la resiedinti'a sa imperiale. Aici, dupa ce s'au terminatu ceremoniele funebrali, a fostu confirmatu din nuou pe tronu de catra tôte auctoritatile si staturile tierei, si apoi a celebratu victoriele parintelui seu cu unulu din cele mai splendidetriumfe. Dupa aceea a distribuitu Ienicieriloru si Spahiiloru Baksisiulu (6) séu darulu usitatu; ér' Ulemiloru si celorlalti p̄eoti, cari au facutu officiu lu funebrele la immormentarea parintelui seu, le-au impartitu bani si vestminte de metase.

BATE PE REBELLI ARABI

IV. Intr'aceea, arabianulu Beni Omeru (7) Ulian Ogli, audindu de mórtea lui Solimanu, si-a luat curagiulu nu numai de a scutura jugulu ottomanu, dar' anca si de a îndemna pe vecinii sei a se al-

(6) *Bacsisiulu*, adeca daru, ce de comunu se da soldatiloru cu ocaziunea instalarei unui nuou imperatore. Fie-care Ienicieriu (si sunt patru-dieci de mii de ei) capeta câte doue-dieci de taleri, si unulu fie-care din cinci-spre-diece mii de Spahi, câte doue dieci-si cinci de taleri. Câte-odata Sultanulu, candu are placere, le immul-tiesce soldulu loru quotidianu câte unu aspru; dar' acésta se întempla fórte arare-ori, si cellu multu in casulu candu Sultanulu are necessitate de a-si castiga favoarea soldatiloru sei.

(7) *Bent Omeru*. Fiii séu posteritatea lui Omeru, cari sunt unulu din triburile arabiane vagabunde prin desertele Bagdadului, si cari n'au nici-o locuintia permanente. Câte-odata sunt suppusii imperiului ottomanu, si platescu gubernatorelui din Bagdadu in totu anulu unu tributulu fórte considerabile in bani din productulu loru de curmale, care este singurulu loru sorginte de avere. Dar' de multe-ori ei se revolta, si petrundu cu devastatiunile loru péné prin suburbiele cetatiei Basre. Sub domni'a lui Mustafa Sultanulu, ei au nevalitu prin surprindere chiar si asupr'a cetatiei Basre, si au remasu domni asupr'a ei aprópe duoi ani. Dar' dupa aceea, Daltaban Mustafa Fasia, gubernatorele Babiloniei, i-au allungatu de acolo, si au stirpitu mai totu tribulu, omorindn preste trei-dieci de mii de ómeni, alle caroru capeteapoi lea-a espusu inaintea lui Capudgi Basi Badtal Ismail, pe care imperatulu ilu tramisese anume pentru acést'a. Prin acésta victoria, Daltaban Mustafa Fasia si-a castigatu mare reputatiune la imperatulu, in cátu puçinu dupa aceea a fostu inaintatu la dignitatea de mare veziru. Dar' acésta inaintare a fostu si perirea lui. Cá-ci, abia dupa trecerea a trei luni de dile, Mufti a redicatu accusa de rebelliune contra lui, si, de si innocentu, a fostu punitu cu perderea vietiei. Acestu actu de crudelitate a datu nascere in scurtu timpulu unei conjuratiuni, ale carei urmari au fostu detronarea Sultanului Mustafa, si uciderea lui Mufti (unu casu acesta, ce fórte arare-ori se practica intre Turci). Dupa detronarea lui Mustafa, corón'a imperatésca a fostu data lui Achmedu, Sultanului asta-di regnanté (*).

(*) A se vedé Partea II.

A. 975
I. C. 1567

tura jugulu turcescu, dara a induplecatu si pe vecinii sei, ca unin-du-se cu elu se'i dea ajutoriu rebelliunei sale. Asiá face invasiune in tienutulu Bagdadului , si-lu devasta in modulu celu mai crudele. Dar' cutediatoriu n'a potutu se remana lungu timpu nepunitu. Cà-ci Selim informanduse de procederea lui , a ordinaru numai decátu gubernatoriloru de Bagdadu , Basre (8) si Shehresul (9), a aduna unu numeru bunu de Ieniceri pre langa trupele din acele tienuturi , si se mérga a cauta pe acei rapitori. Ordinulu lui Selimu a fostu la momentu esecutatu : arabii vagabundi prin desertele Basrei , au fostu atacati , batuti , resipiti si alungati , si tienutului i s'a restituitu tranquilitatea sa de mai nainte. Totu in acelu anu Selimu a terminatu unu podu (10) care-lu incepuse parintele seu cu cinci ani mai nainte, nu departe de Constantinopole.

INCERCAREA DE A LEGA DONULU CU VOLGA, NU SUCCEDERE

V. Intr'aceea era necessariu unu-nouu rebellu , ca virtutea osmanica se nu se tocésca sub lips'a totale de ocupatiune. Dar' cu imperatulu Germaniei s'a inchieiatu pace numai acumu de curéndu, si nu era nici-o cauza de a rumpe cu elu. Shahulu Persiei era singurulu principe, contra carui s'ar' poté întórce armele ottomane, fiindu ca elu prin invasiunile sale continue se parea a fi datu justa causa la resbellu. Dar' éراسi Selimu se îngrozíá de difficultatile de a poté penetra prin acelea locuri de o parte, ér' de alt'a vedea ca chiar pentru acésta, nu póte se-si transporte acolo tóte munitiunile bellice si

(8) *Basre*. Balsora, numita inainte de acést'a Bostra ; in chartele geografice se pune de comunu la gur'a Eufratelui, dar' fórte erronatu, căci ea este situata cale de siese dile in susulu acestui fluviu. La gur'a Eufratelui e situata Curm'a, cea mai însemnata cetate mercantila in orientu, dar' care geografloru dinr' căti cunosc eu , a ramasu cu totulu necunoscuta.

(9) *Shehresulu*. Acést'a este o cetate si provincia fórte cunoscuta in Asi'a. Pasi'a de aici are privilegiulu de a purta trei tuguri. Dar' acést'a numai atâtá însemnéza la Turci, ca unu Pasia care e tranșferitu dintr'unu altu pasialicu in pasialiculu de Shehresulu, se considera că si candu ar' fi tramisu in esiliu si condamnatu la eterna paupertate.

(10) *Podu*. Acestu podu este edificatu preste laculu Buiuk Cekmege, unde acesta, langa unu satu de assemenea nume , se vórta in marea marmora, distantia de duóe óre de la Constantinopole. Intregu podulu este construitu din pétra cioplita, și are in lungime duóe-mii de pași ; opera intr'adeveru demna de unu imperatu. Hu-

provisiunile necesare, fara de cari sciá bine ca numeróse armate ale antecesoriloru sei s'au fostu ruinatu cu totul. Pentru a preveni aceste obstacule, a tramisu o truppa de soldati preste marea négra la Kiefe (11), si a datu ordinu catra Chanulu Crimeei ca se adune pe lucratorii din tóte triburile tartarice, si punendu-se cu ei in corturi, langa fluviulu Essel (12), intr'unu locu ce nu este departe decatu siese mille italiene de la fluviulu Teri (13), se faca prin ei unu canalu care se impreune aceste duóe fluviuri. Elu spera cá reusindu acestu planu alu seu, va poté trece fórté usioru din marea négra prin Maille (14) Teri si Essel, in marea caspica, si precumu Persianii nu au acolo nici-o flota, se va poté transporta fórté usioru cu o armata

dai, unu poetu renumitu de pe acelu timpu, a lasatu o inscriptiune in versuri fórté elegante, adresata Sultanului, care si asta-di se vede taiata intr'o pétra de marmore, si care, pre cátu mi-aducu aminte, este urmatóri'a :

Bashadi bu dgisri, olmadan temam,
Kildi asmi sui Gennat, Errahim.
Ghieldi Sil hakk Schah Sultan Selim,
Itti teknil, oldi bu gisir asim.
Didi Tarichin Hıudai olseman,
Iapti Ob usre bu Gisri Scheh Selim.

Adeca :

Elu (*) incepù acestu podu a-lu edifica ;
Dar plecă la ceriu inainte de a-lu termina.
Fericitul Schah Selimu, care i-a urmatu ,
Implini lucrulu, și podulu l-a terminatu,
Hıudai, poetu pe acellu timpu, semnà anulu,
Candu Selimu, preste apa-a terminatu podulu.

Din acestu din urma distichon, dupa o computatiune, ce la Turci se numesce Ebged, ese numerulu anului Hegirei 974.

(11) Adeca Caffa, mai inainte Theodosia. *Tr. Rom.*

(12) Adeca Volga, odinióra Rha. *Tr. Rom.*

(13) Séu Tanais, vulgo Donu. *Tr. Rom.*

(14) *Maille*. Cu numele acesta numiau Turcii mai inainte marea meotica (Palus Moetis) ; precumu concludu io chiar din insesi vorbele istoricului, acést'a nu pôte fi alta, decâtu o coruptiune din cuventulu Moeotis. Dar' asta-di Turcii numescu Maille acellu golfu de la marea négra, care spala Ociakovulu, numitu la antici Olbiopolis. Incatu pentru marea meotica, ea la Turci se numesce asta-di Azak Dengisi, adeca marea de Azovu ; ér' Bosforulu, numitu la antici si Cimmerius, Turcii 'lu numescu Ghiercǐ Taman Bogasi. Osmanu Pasia, marele admiralu alu Turciloru, dupa-ce Rusii au fostu ocupatu Azovulu, au inchisu Bosforulu cu duóe fortaretie ; cari déca mi-aducu bine aminte, la Greci se numiau mai de multu *Nimphaeum Cimmericum si Tauricum*.

(*) Adeca Soltmanu, parintele lui Selimu.

in Shirvanu, si va poté fara multa dificultate a suppune tóta Persi'a. La acésta opera póte ca i-ar' fi succésu tóte dupa dorinti'a sa, déca supremulu domnitoriu a tóta lumea ar' fi sufferitu, ca margi-nile ce le-a pusu elu insusi acestoru riuri, se le póta schimbá pute-rea omenésca. Chanulu Crimeii indata ce a primitú ordinulu Sulta-nului Selimu, s'a pusu pe cale si trecéndu prin Aisderchan (15 si 16) au ajunsu, la locul destinat, unde s'a apucatu de lucru; dar' abia ce a facutu a trei'a parte din canalu, a trebuitu se desiste dela continu-area lucrului, căci lucratorii infestati prin ploile continue si prin venturile reci, si suferindu de lips'a provisiuniloru, muriau de fóme si de frigu. Dar' cu tóte aceste nefericiri, espeditiunea intreprinsa cu acésta ocasiune totusi a avutu si folósele sale, si anume, ca trei-dieci de mii de tatari nigaiiani (17), cari pên'acumu au fostu suppusi imperiului rusescu, au trecutu la ottomani, si s'au asediatu cu tóte familiile loru in Criméa, in localitati designate anume pentru ei. Dupa acésta nefericita intreprindere a lui Chan Kirim (18) Turcii s'au intorsu la Constantinopole.

SELIMU SUPPRIME REBELLIUNEA IN IEMEN

A. 977

VI. Chiar' pe acestu timpu, Muttahir, Sherifulu regatului Iemen,

I. C. 1569

(15) *Aisdercan*. Unu regatu fórté bine cunoscutu in Tatars'a; asta-di este suppusu Russiloru, si in comunu se numesce Astracanu. Acestu cuventu in limb'a persiana insémna locuinti'a Balauriloru séu domnulu Draconiloru; si s'a datu acestu nume locuitoriloru acelei tieri pentru natur'a loru feroce si selbatica. Dar' asta-di intr'a-tat'a s'au dedatu cu supunerea, in cătu nu se mai aude despre ei ca le-ar'mai veni in minte a-si revindicá vechi'a loru libertate, chiar' nici cand li se da cea mai buna ocasiune pentru acést'a. Asiá, ce n'au potutu face armele lui Alexandru cellu mare, a facutu cnut'a si baltagulu Russiloru, si a imblanditu cu totul natur'a feroce a acestui poporu. Ce nu póte face asupr'a spiritului ómeniloru, fric'a impreunata cu amórea!

(16) Traductorulu germanu scrie *Esdérchan*. *Tr. Rom.*

(17) *Nigaiiani*. Acestoru Tatarsi li s'au assignatu locuintie in Bessarabi'a intre Tatarsi budgeacani, unde péné si in dí'oa de asta-di sunt preste optu-spre-diece mii asiá numiti Tatarsi casaniani. Amu vediutu pe fratii loru din imperiulu rusescu, si n'amu observatu nici-o differintia de limba, de fație, statura, si de datine intre ei. Asia de afundu a placutu naturei a intipari semnele proprii in fla-care poporu. in cătu nici departarea locului, nici diversitatea climei, nu sunt in stare a le schimbá si cu atátu mai puçinu a le sterge totalu!

(18) Adica Chanulu Crimeei. *Tr. Rom.*

cu vre-o câti-va arabiani , pe cari i atrasese in partea sa , nevalesce pe neasteptate asupr'a lui Muradu Pasia , care erá Beglerbeg in Iemen , si-lu nimicesce dimpreuna cu tóta armat'a ; si cu modulu a-cesta elibera regatulu Iemenu de sub jugulu ottomanu. Selimu auidindu despre noutatea acestei rebelluni , plinu de indignatiune ca s'a servitu de unu omu a tátu de imbecile , a datu ordinu lui Sinan Pasia (19) , gubernatorelui din Egiptu , ca se-si unésca trupele cu cele ale lui Osdemir Ogli (20) si se mérga impreuna a lua isbenda asupr'a sangelui compatriotiloru loru. Acesti duoi generali intrunindu-si puterile , au esecutatu ordinulu Sultanului cu atáta diligéntia , in cátu surprindiendu pe rebelli , i-au batutu si i-au resipitu cu totulu , si au readusu totu regatulu éراسي sub obedienti'a ottomaniloru. Dar' buçuri'a acestui fericitu succesu a fostu turburata prin unu incendiú repentinu , ce a erruptu indata la anulu urmatoriu in Constantinopole , si care a tienutu siepte dile cu atáta vehementia , in cátu mai tóta cetatea s'a prefácutu in cenusia.

PROMITTE ADJUTORIU SARACENILORU IN SPANI'A

VII. In anulu Hegirei 978., Saracenií cari au remasu in Spani'a, si A. 978
cari sufferisera degiá fórté multu sub domni'a crestiniloru , au apu- I. C. 1570
catu armele , au ocupatu Garb'a (21) , si au proclamatu de rege alu
loru pe Mansur din famili'a Beni Achmer (22). Si mai multu : ei au
atacatu cu vigóre pe Spanioli , i-au invinsu , si le-au causatu multe

(19) *Sinan Pasia*. Nu trebe confundatu cu unu altu Sinan Pasia , care a fostu mare veziru sub Selimu I. , si care a cadiautu in Batai'a cu Cercasianii (*).

(20) *Osdemir Ogli*. Cuventulu Osdemir dupa etimologíá insémna : totu-din-feru. Elu era unu luptaciu fórté renumitu , si de o fortia atatu de extraordinaria , in cátu Turcii nu credu ca a mai fostu , nici ca ar' mai poté fi altulu lui asemenea. Elu a fostu Samsonulu Turciloru. Nu sciu cu siguritate , déca inainte de acésta espeditiune a mai fostu elu unde-va gubernatore ori nu.

(21) *Garbia*. Séu cu articlu *El Garbia* , este unu regatu fórté cunoscutu , crestinií i dicu Algarva , si care este suppusu regelui Portugaliei. Se pare ca a primitu acésta numire de la situatiunea sa in partea oceanului occidentale ; cáci Garbia in limb'a arabica insemnéza cósta occidentale.

(22) *Beni Achmer*. Unulu din famili'a vechiloru regií ai Saraceniloru , pe care Ferdinandu Catholiculu l-au alungatu din Spani'a. Dar' despre vicisitudinile lui nu găsescu insemnatu nimicu , nici la istoriografi turci nici la portugali.

(*) A se vedé not'a. 10. la Capu III din cartea III.

si mari perderi. Cu tóte aceste, ei vedeau bine ca sunt cu multu mai slabi, decâtu ca se póta resiste lungu timpu puterei Spaniolilor : asiá au tramisu delegáti la Selimu, rugandu-lu se le dea adjutoriu contra acestora, ca contra unui inamicu comunu alu musulmaniloru. Selimu ocupatu cu ide'a de a cuceri Ciprulu, pómítte a le da adjutoriu, inse numai dupa ce-i va succede acésta espeditiune; i eshórta totodata, ca pênè atunci se remana in câtu se póte împreuna si nedespartiti, si se se tiena numai in stare de defensiva; dupa aceea dandu delegatiloru daruri fórtè insemnate, i dimitte acasa.

FACE O INVASIUNE IN CIPRU

VIII. Inca inainte de a fi ajunsu acesti delegati acasa, Selim espedise degiá o armata numerósa sub comand'a marelui veziru Mustafa Pasia si a lui Capudanu Ali Pasia spre a cuceri insul'a Kybris (23), dandu ordínu cestui din urma a se tiené pe mare si a pazi ca invasiunea se nu póta fi impededata, ér' celui d'ântâiu, ca se tréca cu armat'a pe uscatu in insula, si se impresóre tóte fortaretiele. Mustafa incepù a impresora Nicosi'a (24), facéndu asalte vigoróse asupr'a ei. Dar' situatiunea locului si resistenti'a obstinata a garnisónei au redusu pentru acestu anu la nulla valórea ottomana, si a constrinsu pe marele vezirù a schimbá obsidiunea in blocada, si a-si pune soldatii in quartire de iérna.

SI O SUPPUNE POTESTATIEI SALE

A. 979
I. C. 1571

IX. Dar' la anulu urmatoriu 979., Capudanu Ali Pasia, cu o flota reinnoita, cu munitiuni bellice si cu truppe nuóe sub command'a lui Pertev Pasia, pléca din Constantinopole, si ajungéndu in Cipru', reinnoiesce obsidiunea ce in anulu trecutú nu succese; elu bombardà si prin subminari sparse si dirimà murii cu atáta effectu, in câtu pre langa tóta aপরera obstinata a obsediatiloru, cetatea in urma totusi o au ocupatu prin assaltu. Caderea cetatiei Nicosi'a a

(23) Cipru. *Tr. Rom.*

(24) *Nicosi'a.* Turcii o numescu Kibris, fiind-ca Nicosi'a a fostu prim'a cetate ce au cuceritu ei in insul'a Cipru; si de aci se vede ca au datu Nicosiei numele intregei insule.

trasu dupa sine capitularea a tóta insul'a. Căci vediendu ca nu pôte spera de nicaiurea vre-unu ajutoriu, Magus'a (25) mai antaiu, si a-poi dupa ea celelalte cetati s'au predatu de buna voia gratiei cuce-ritoriului. Totu pe acestu timpu Kilidgi Ali Pasia (26), gubernato-rele din Gezair (27), ocupandu cetatea Tuness (28) de la Arabi, o ad-nectă imperiului ottomanu.

TATARII FACU INVASIUNE IN RUSSI'A

X. Intr'aceea, pe candu Turcii cu modulu acesta isi estindeau marginile imperiului in partea de catra média-di, pe atunci armele Tatariloru faceau progresse nu mai pucinu fericite in partea spre média-nópte. Principele loru, Devletu Ghierai Chanu, adunandu tóte hórdele scithice de sub imperati'a sa, a penetratu in Russi'a, si fi-

(25) Famagusta. *Tr. Rom.*

(26) *Kilidgi Ali Pas'a*. Supranumitu *Sabia*. Acesta este care in Constantinopole in suburbiulu numitu Topchane séu Arsenalu, la tiermurea Bosforului, a edificatu o Giamia mare. Turcii pretindu ca elu, fara se scia cine-va inainte, a pusu funda-mentele acestei Giamie, si o a ridicatu péné la primele ferestri intr'o singura nópte. In deminóti'a urmatória, poporul trecundu pe acolo, sí vediendu unu edificiu atât de spatiosu, pentru care nime n'a observatu ca s'ar' fi facutu preparativele ne-cessarie de mai nainte: a denuntiatu lucrulu la Sultanulu, ca unu ce miraculosu. Imperatulu a chiamatu la sine pe edificatoarele, si l-a intrebatu: cumu i-a fostu possi-bile cá intr'o singura nópte se faca unu lucru atât de prodigiosu? *Ér' elu a respunsu*: «Nu é oper'a mea, ci a imperatului; căci sclavii galereloru sale au facutu acellu e-dificiu; intentiunea mea a fostu numai, se dau o proba despre desteritatea mea si «despre puterea imperiului ottomanu. Căci déca unu omu privatu pôte se faca unu «lucru ca acesta numai cu ajutoriulu acellora, cari sunt condamnatu la galere, a-«tunci ce nu se pôte accepta se faca osmanii cu puteri unite contra inamiciloru loru?» Se dice ca prin aceste cuvinte Ali Pasia intr'atátu si-a castigatu grati'a lui Selimu, in câtu nu numai ca l-a inaintatu la dignitatea de Pasia cu trei tuguri, ci anca l-a facutu admiralu a tóta oestea maritima, si l-a numitu gubernatore in Afric'a (*). Nu scimu câtu adeveru contiene acésta istoria despre Ali Pasia; atât'a inse sta, ca Turcii, dupa Chairudin Barbarossa, pe elu ilu considera de cellu mai bunu price-petoriu in lucruri maritime. Căci dupa ce Turcii au perdutu mai tóta flot'a la Le-panto, elu a fostu care intr'unu anu de dile a pusu marin'a osmana érași in picioru mai numerósa si mai forte de cumu érá mai inainte.

(27) Algiru. *Tr. Rom.*

(28) Mai de multu Tremisia. *Tr. Rom.*

(*) Acestu passagiu ce urméza de aci péné in fine, traductorulu germanu nu-lu are. *Tr. Rom*

indu-ca nu i s'a facutu nici-o resistantia , a petrunsu pênê la capital'a (29) tierei, a devastatu totu tienutulu, si pe locuitorii cari n'au potutu scapa prin fuga, parte i-au ucisu, parte i-au luat cu sine, si apoi s'a intorsu la Crimë'a incarcatu cu spoliatiuni.

PERDEREA TURCILORU LA LEPANTO

XI. Dupa aceste victorii a urmatu cellu mai mare desastru pentru Osmani, ce a potutu ei resimti de la perderea incercata sub Ildirim Baiazetu si pênê in diu'a de asta-di. Prin acést'a au aretatu fortun'a , ca nici-unu imperiu, fia ori câtu de mare si de tare, totusi nu pôte scapa de capriciele ei. Dupa ce admiralulu Ali Pasia a cuceritu insul'a Cipru, a pusu tóta flórea armatei in garnisóne prin cetati; pe soldatii europeni, fatigati prin laborea continua de duõe-spre diece luni la facerea de siantiuri si de alte lucruri, i-a dimissu a casa, ér' elu cu flot'a si cu celelalte truppe s'a intorsu la Constantinopole. Dar' chiar' pre candu navigá pe marea mediterana, s'á'vediutu dintr'o data atacatu de o flota inamica, intarita, precumu dicu unii, prin ajutoriulu Germaniloru si Spanioliloru. Capudanu Pasia, pre langa puçinulu numeru (30) alu ómeniloru sei abia potea ave sperantia se invinga; cu tóte aceste elu a preferitu mai bine a muri, decâtu a

(29) *Capitala*. Evidentu ca Turcii intielegu aci Moscu'a. Annalile russesci inse tienu, ca Tatarii n'au petrunsu mai departe, decâtu numai pênê la Tuba, care este in departare de una-suta-nóue-dieci mile italiene de la Moscu'a, si care pentru numerulu seu cellu mare de fauri, se pôte cu dreptu cuventu numi Vulcanopole (*). Totu acelle annale ne spunu., ca Tatarii cu a loru subita irruptiune au surprinsu pe locuitorii cetatiei, si au omoritu fórte multi din ei; dar' puçinu dupa aceea au patitu-o si ei; căci nu departe de Cursca, nevalindu asupr'a loru armat'a russesca, i-au trecut prin sabia mai pe toti, si le-au luat tóte spoliatiunile ce facussera mai inainte.

(30) *Puçinulu numeru*. Turcii atribuiescu acésta perdere numai impregiurarei, ca flot'a loru au avutu fórte puçini ómeni; si prin urmare, ca numerulu cellu mare alu vasaloru loru fara soldati, a fostu mai multu o pedeca, decâtu unu avantaju pentru ei. Dar' eu pôte nu gresiescu, dëca credu ca acést'a este numai o inventiune a istoriografiloru ottomani; căci, pre câtu i cunosc eu, este unu usu de tóte dilele la ei, ca dëca nu le succede bine vre-unu lucru, ei adscriu acést'a nu bravurei inimicului si nici inactivitatiei loru proprie, ci la unu óre-care accidentu nepreveditu, séu la imprudenti'a generalului loru. Căci aceea abia se pôte crede, cá armat'a maritima

(*) Cetate de Vulcani, de fauri. *Tr. Rom.*

fugi cu rusine, si se determiná a intra in lupta cu acele puține truppe ce le avea pre langa sine; si s'a tienutu cu atâta eroismu, in câtu succesulu luptei a remasu lungu timpu fôrte dubiosu. In urma inse, dupa ce respinsese pe inamicu mai de multe-ori, facându acumu pe generalulu comandante acumu pe soldatulu luptatoriu, a cadiutu in midiloculu luptei, si prin mórtea sa a causatu de victori'a a inclinatú in partea inamicului seu. Câci náile musulmane, din lips'a comandantelui, au inceputu numai decátu a prinde fug'a si a se resipi care in cotrou; ér' inamiculu prinse de aci curagiu si mai mare, si se aruncá cu atât'a furia asupr'a Turciloru, deveniti degiá in disordine, in câtu i-au nimicitu mai cu totul, si parte le-au prinsu, parte le-au cufundatu in mare mai tóta flot'a (31).

SELIMU IN AFFLICTIUNILE SALE SE CONSOALA CETINDU CÖRANULU

XII. Care, fiindu in flôrea fericirei sale, a simtitu vre-o-data lovierea sortiei fatale, acela pôte se-si imagine durerea lui Selimu, ce a simtitu elu la audiulu despre acêsta calamitate neasteptata. Elu abiá primise scirea despre cucerirea Ciprului, si chiar' asteptá rein-

turcésca din Europ'a se_îfla cutediatu singura, fla cu vasa de transportu, fla cu mai mici bastimente, se tréca preste intreg'a mare ce separa Ciprulu de Greci'a, chiar atunci, candu flot'a crestina dominá acêsta mare.

(31) *Mai tóta flot'a.* Nici Turcii si nici Christianii nu sunt de accordu asupr'a numerului vasaloru flotei ottomane, Unii dicu ca Turcii au avutu duóe-sute-siepte-dieci, ér' altii ca numai una-suta-siepte-dieci de nái; toti inse convinu intr'aceea, ca numai duóe-dieci-si-optu de nái au scapatu. Ambasadorulu de Veneti'a, care rá detienutu in Constantinopole, immediatu dupa acêsta bataia, si adeca numai decátu dupa ce audise despre acêsta victoria, a cerutu audientia la marele veziru; acordata audienti'a din partea acestui-a, ambasadorulu s'a prezentatu in cea mai mare parada ce se pôte. Vezirulu pricepá orgoliulu Venetianului, si-i dise: « Vedu pré bine Ilcibeg (principe ambasodoru), ca n'ati cerutu acêsta audientia cu alta intentiune, decátu cá se ve aretati fudulukulu (ostentatiunea) naturale compatriotiloru vostri, si se vedeti cu ochii vostri amaratiunea sufletului nostru; pentru perderea ce amu suferitu; dar' inainte de a ve areta voi nebuni'a vôstra in publicu, eu, cá bunu amicu', ve dau unu consiliu: desbracati-ve de acestu aeru de vanitate, si aduceti-ve aminte, ca déca voi ne-ati tunsu perulu, apoi noi mai nainte v'amu taiatu braçiale. Si precumu perulu, déca ilu tundi, in trei séu patru luni érase cresce, si anca cu multu mai desu de cumu era mai inainte; asiá si flot'a nôstra, pênê candu avemu lemne, cari crescú in abundantia, ea in scurtu timpu va fi si mai mare si mai numerosa; ér' voue, din contra, nici nu ve este permisú a cugeta la recastigare braçialoru vôstre; intielegu estinsulu si renumitulú regatu Cipru ».

tórcerea flotei sale victorióse , ba facea anca si preparative pentru a o primi cu triumfu: candu éca vinu cei puçini cari au potutu scapá , si-i anuntia nimicirea totale a flotei si a armatei sale. Imperatorul, care de altminterea era de o natura fórté tare , intr'atátu s'a frantu la audiulu acestei noutati, in cátu trei dile (32) nici n'a mancatu nici n'a beutu , nici n'a sufferítu ca cine-va se intre la elu , ci diu'a si nóptea se rugá lui Dumnedieu, protectorele musulmanilor, cá se se indure asupr'a poporului seu, si se departeze rusinea ce a suferítu prin acésta perdere. In fine, a patr'a di a luatú Coranulu in mana, si deschidiendu-lu (33) din intemplare a datu de urmatoriulu passagiu : « In numele pré induratului si pré misericordiosului (Dum-
« nedieu). Victoriéle, ce au reportatu europénii asupr'a locuitoriloru
« pamentului , afligu inim'a mea. Fia , cá pe viitoriu ei se nu mai
« aiba bucuri'a nici unei invingere ». Acestu oraclu a datu lui Selimu se intieléga, ca degetulu lui Dumnedieu a lucratu aci de a venitu acésta perdere asupr'a imperiului ottomanu ; si multiamindu-i pentru acésta castigatiune parintésca , elu se impacá in suflétulu seu, cadiutu mai nainte in totale afflictiune. Acésta calamitate pare a fi fostu prognosticata prin casulu, ca chiar' cu cévasi mai inainte s'a fostu cutrupitu plafondulu de lemnu (34) de la beseric'a

(32) *Trei dile.* Acestu esemplu alu lui Selimu l-a urmatu si Achmedu III, imperatul de acumu alu Turciloru , care, dupa ce a tramisu pe vezirulu seu Ahmedu Pasia contra Rusiloru cari intrasera in Moldavi'a, s'a pusu la rugatiune, si, precumu mi s'a spusu, patru-dieci de dile si de nopti s'a rugatu in continuu la Dumnedieu , nemancandu tóta diu'a péné dupa apusulu sórelui ; nici a postí nu a incetatu, péné ce n'a auditu de bunulu successu alu armelorú sale.

(33) *Deschidiendu-lu.* Turcii credú cá divinatiunile scóse din Coranu sunt infalibile. De aci, candu i apésa vre-o superare, séu sunt in dubiu ca cumu se incépa vre-unu lucru , ei ieau Coranulu si citescu mai ántáiu uná Sura (*) séu duóe, apoi inchidu cartea si érasí o deschidu pe nimerite : aici citescu prim'a linia de pe prim'a pagina. Déca cuvintele cetite consuna cu alu loru cugetu, atunci se aréta plini de bucuria, si indata se punu a-si esecuta propusulu indivinatu. Din contra, déca acelle cuvinte nu correspundu propusului loru, atunci nu numai ca devinu, melancolici, ci de multe-ori desistu de la a loru intreprindere si-si schimba cu totulú planulu ce l-au avutu mai nainte.

(34) *Plafondulu de lemnu.* Amu observatu intr'altu locu, ca templulu din Mecc'a, pe care Turcii 'lu tienu ca a fostu oratoriulu lui Abrahamu , nu are coperisiu ; ci

(*) Vulgo: Surata, adeca: Capu, Suchu. *Tr. Rom.*

din Mecc'a ; celu pucinu asia ne interpretéza acestu casu sapientii de pe acellu timpu. Asiá , pentru cá pe viitoriu acellu plafondu se fia o emblema mai firma a imperiului, Selimu a lasatu de s'a refacutu totu din pétra.

REPARA FLOT'A SA DIN NOU SI ATACA CU EA PE CRESTINI

XIII. In anulu urmatoriu Kilidgi Ali Pasia , care a urmatu lui Ali Pasia in postulu de mare-admiralu, unu barbatu de o bravura imensa si navigatoriu escelente, a reparatu flot'a cu atáta celeritate, in cátu in vér'a acellui anu a pusu pe mare dóue-sute-cincideci de galere. In fruntea acestora a plecatu din portulu de la Constantinopole , si a infestatu litoralele crestiniloru pe totu loçulu pe unde au potutu ajunge. Si candu flot'a crestiniloru s'a aretatu aprópe de Evarin (35), atunci Capudanu Pasia, ardiendu de a sterge rusinea perderei din urma, se pune si o attaca cu mare vigóre. Dar', dupa lupta ce a tienutu cátu-va timpu cu succesu dubiosu si fara perderi mari din ambe partile, apropiandu-se nóptea, partile combatanti s'au despartitu un'a de all'a si Capudanu Pasia anca s'a retrasu. Patru dile in urma, admiralii crestini s'au conșultatu cumu ar' poté se surprinda flot'a musulmana ; ei sperau a o poté face acést'a cu atátu mai usioru , cáci stancele inalte ce incungiura portulu Coron, impe-deca vederea libera , si aici s'ar' poté ascunde bine cu flot'a loru. Dar', Kilidgi Ali Pasia, informatu prin spionii sei de intentiunile inimicului, ese din portu si-si pune flot'a in ordine de bataia. Intr'a- ceea vine inimiculú, dar' a remasu surprinsu candu a vediutu ca Turcii (pe cari i credeau cu corabiile pe ancora), stau in largulu marei, preparati de a primi lupt'a. Cu tóte aceste se apropia mai tare

A. 980

I. C. 1572

este o speçie de coperementu, care merge din anghiurile paretiloru in susu, redicandu-se in arcuiri si lasandu o apertura in midi-locu (*). Acestu coperementu a fostu mai inainte de lemnu, ér Selimu a lasatu a se face din pétra,

(35) *Evarinu*. Acesta fara dubiu é Navarinu ; cáci nu este altu poporu in Morëa, care se pôrte acestu nume. Ci amu observatu acumu de multe-ori, o mai repetu si aci, ca Turcii sunt fôrte negligenti intru a insemna accuratu numele locuriloru si alu generaliloru.

(*) O speçie de coperisiu asediatu, cu paretii elevati giuru-impregiuru, in cátu se se póta prinde ap'a de plóia. *Tr. Germ.*

catra Turci, cá si candu ar' voi se-si esecute intentiunea; dar' vedindu totusi, ca dupa tóta probabilitatea i-ar' merge fórte reu candu i-ar' attaca, asia întórce velurile, si lasa flot'a musulmana a-si continua calea in pace si a se întórce la Constantinopole incarcata cu spoliatiuni grase.

NOV'A LIBERATA

XIV. In anulu acesta armele ottomane au fostu coronate de acelaasi succesu si pe uscatu. Germanii, cari de o parte isi imaginau ca tóta puterea imperiului ottomanu s'a nimicitu in anulu proxime trecutu prin perderile ce au induratu pe mare, ér' de alta parte do-riau cu sete de a recupera fara vre-unu obstaclu cele ce au fostu perdutu, au intratu in Bosni'a si au impressoratu cetatea Nov'a. Dar' gubernatorele Bosniei si cei din provinciile vecine, au grabitu a veni cu puteri unite intr'adjutoriulu si scaparea cetatiei, au surprinsu pe inamiculu care cugetá numai la obsediune, ilu punu la fuga, si in semnulu victoriei trimitu trei-sute de captivila Constantinopole.

SELIMU ORDINA REPARAREA S-TEI SOPHIA

XV. Dupa ce prin aceste victorii s'au vediutu pe deplinu reparate daunele cauzate prin perderile celle din urma, Selimu spre a-si a-reta pietatea sa si simtiulu de gratitudine pentru atâtea favoruri divine, si-a propusu a infrumusetiá edificuriile sacre. Intru realizarea acestui propusu alu seu, a ordinau anca in acellu anu a se repara in templulu S-ta Sophia totu ce injuriile timpului au fostu stricatu; a lasatu a se construi in patru cornuri a templului, patru Menare séu turnuri in diferite forme (36), a derimatu vre-o câte-va

(36) *Diferite forme.* Tóte Menarele séu turnurile Giamieloru, déca sunt duóe ori patru, au un'a si aceasi forma; ér' déca sunt siese, atunci patru sunt facute dupa un'a si aceasi figura, si sunt infrumusetiate cu câte trei sherife (*); éra celelalte duóe, construite la anghiurile Haremului (**) esterioru, sunt mai mici, si au numai duóe sherife. Numai S-ta Sophia are patru turnuri de forma diferente. Déca intrebi pe Turci, ca ce este ratiunea acestei diferente de figura, ei de comunu iti respundu: templulu S-ta Sophia este o constructiune de architectura inimitabile; imperatului a placutu ca se aiba menare de diferente forma, ca chiar' prin acést'a ea in nimicu se nu mai pôta avé parchia vre-o alta Giamia.

(*) Adeca: balcône, terase, ambite. *Tr. Rom.*

(**) Aci însemnéza: porticu, tinda. *Tr. Rom.*

case de ale particulariloru de prin pregiuru, si a fundatu in loculu loru duõe Medrese de o architectura admirabile.

TRAMITE O FLOTA CONTRA SPANIOLILORU

XVI. Pre candu Selimu era ocupatu cu aceste lucruri, si-a aduce aminte, ca inainte de espeditiunea sa in Cipru, a promis u la deputati Musulmaniloru din Spani'a, ca le va da ajutoriu contra christianiloru. Pentru ca se nu para dar', ca elu nu si-ar' tiené cuventulu de o parte, și de alt'a ca se taia superbi'a îngânfata a Spaniolii, si se-si resbune asupr'a loru pentru perderea ce a suferitu de la flot'a spaniola in Lepanto: tramite pe vezirulu seu Piale Pasia (37) si pe marele admiralu cu o flota contra Spaniei. Acesti-a ajungu la Mesina, cu intentiune de a o cuceri, si in cale si prin pregiuru devastéza tôte tienuturile cu focu si ferru. Si, precum se vedea ca nici-o armata nu este care se vina intr'ajutoriuu cetatiei, ei negresitu ca o ar' fi cuceritu, déca insasi natur'a nu s'ar' fi oppusu la tôte intreprinderile fortiate ale Musulmaniloru. Că-ci in momentulu candu acesti-a aveau cea mai mare sperantia de unu bunu succesu, marea a devenitu dintr'odata atātu de tømpestuõsa, in câtu trupele ottomane sub risiculu de a nu perde totu, au trebuitu se se retraga.

TUNIS OCUPATA DE SPANIOLI SI REOCUPATA DE TURCI

XVII. Regele Spaniei, vediendu ca flot'a ottomaniloru s'a retrasu si s'a intorsu catra casa, se întórce cu puterile sale ce le destinase pentru liberarea cetatiei Messina, si merge in Afric'a, surprinde si ocupa cetatea Tunis, uccide si face captivi pe toti musulmanii locuitori acolo; intaresce apoi cetatea prin fortificatiuni si mai bune, si pune in ea o garnisõna din proprii sei soldati. Tõta culp'a ace-

(37) *Piale Pasia*. A mai fostu unu altulu cu acestu nume (*) sub Sultanulu Solimanu. Dar' nu sciu, déca a fostu totu din una si aceeași familia, séu numai prin accidentu i s'a datu acestu nume. Mai probabile pare a fi acésta din urma; căci, cu esceptiunea familiei imperatesci, nici un'a, séu fórte rara familia este, care se se fia conservatu, séu cumu agnu dice, perpetuatu intre Turci. Unic'a familia a lui Ibrahimu Ogli si a lui Kiopriili Ogli, este unde numele parintiloru a trecutulu si trece la fii de fii.

(*) Vedi not'a 111 la capulu precedente. *Tr. Rom.*

stei pierderi a cadiutu asupr'a lui Piale Pasia, pentru-că, prè-incrediutu in sine, s'a intorsu cu tóta flot'a acasa, si n'a lasatu nici-o parte a ei pentru pazirea cóstelor africane. Si chiar' pentru acést'a elu a fostu destituitu din postu, si in locul seu s'a numitu mareveziru Sinan Pasia (38); pe care, in anulu Hegirei 982, l-a tramisu imperatulu cu tóta flot'a spre a reocupa Tunisulu. Sinanu Pasia descalsecandu cu trupele sale pe uscatu, le-a datu ordinu a ataca nu mai de câtu cetatea, si o alta fortaretia ce era in apropiare cu numele Chalkulvadi (39); si dupa mai multe assalte le occupa pe amenduóe, si sacrifica tóta garnisón'a pentru sufletele aceluor musulmani, pe cari crestinii i ucisera in Tunisu in anulu trecut. Dupa aceea dirima din fundamentu fortareti'a Chalkulvadi, repara murii Tunisului, si prevede cetatea cu garnisóna suficiente.

UNGURII BATUTI SI UCISI LA SEGETVARU

XVIII. Chiar' pe acestu timpu cinci-spre-diece sute de ungureni se aduna si se consulta cum ar poté se surprinda si se ocupe Segetvarulu (40). Dar' Giafer Pasi'a, gubernatorole din Giula, informandu-se despre acést'a, si luandu cu sine cinci-sute de Ienicieri, da de unguri in-tr'unu locu ascunsu, i ataca chiar candu esiau ca siguri de acolo, i bate bine, ucide pe multi, si cea mai mare parte i tramite ca captivi la Constantinopole.

MOARTEA LUI SELIMU

XIX. Catra finitulu acestui anu Selimu lasa a se construi o baia mare si cea mai eleganta (41) in partea de catra resaritu a palatului. Selimu, cel dântaiu intra in stabilimentu pentru a lua o baia, pre candu murii nu erau anca bine uscati, si varulu producea anca eva-

(38) A se vedé not'a 12 la capulu precedente. *Tr. Rom.*

(39) *Chalkulvadi*. Pare a fi acelu forte castelu de Goleta, care este situatu la Bai'a din Tunisu.

(40) *Siget*. *Tr. Rom.*

(41) *Baia* . . . *eleganta*. Acest'a este unu edificiu de o structura admirabile; este impartitu in patrudieci de camere, construitu pe din intru tafu cu pétra de marmora, si pe din afara cu pétra cioplita. Sta chiar' in midi-loculu Seraiului, intre appartamentele destinate pentru barbati si intre celle designate pentru femei, si asiá, cu trecându prin Bosforu, iti cade chiar' in façe.

poratiunile sale veninóse ; elu , déca potemu se credemu unoru scriitori , a beutu o buna portiune de vinu pentru a paralisa aceste evaporatiuni stricatióse. Puçinu dupa aceea a resimtitu o durere usióra de capu , apoi i-a venitu o ametiéla , si în urma o speçie de apoplexia , care dupa unu-spre-diece zile de continua indispositiune , în dóue-dieci-si-optu ale lunei Siabanu , l-a luatú din viétia. Fiiulu seu Murádu au'ájunsu la Constantinopole cu inceputulu lunei urmátorie Ramazanu , si immediatu a fostu proclamatú imperatore prin toti mai marii tierei , cari-si manifestara condolenti'a loru pentru mórtea parintelui seu , care de care în oratiuni mai elegante. Cadavrulu lui Selimu Sultanulu , dupa celebrarea ceremonieloru usitate , s'a imormentatu într'o Turbe , aprópe de S-ta Sophia.

CALITATILE LUI SELIMU

XX. Sultanulu Selimu a vietuitu cinci-dieci-si-duoi de ani , si a domnitú optu ani , cinci luni si nóue-spre-diece zile. Elu a fostu unu principe valorosu ; dar' fortun'a nu l-a favoratu , ca întreprinderile sale sa fia încoronate de succesele ce elu le-a doritu. Era de o inima invincibile în tóte circumstantiése ; abile în facerea planuriloru , si celu mai capabile de a tiené secretulu (42). Amatoriu de dreptate , si gelosu de bun'a reputatiune a numelui seu ; generosu si atátu de înduratoriu , în câtú ti se parea ca natur'a l-a donatu cu o dispositiune a inimei mai blanda de câtú precumu au fostu toti predecesorii sei ; familiaru si glumetiú în vorbe cu domesticii sei ; iubitoriu passionatu atátu alu carturariloru , câtú si alu comediantiloru. Si pre lângá tóte aceste , elu era anca fórte'sactu intru a-si face tot-deauna regulatu rugatiunile sale de séra si de diminétia. Unii scriitori inse , cari pretindu a fi avutu ocaziune mai buna de a cunoşce cele ce se petrecu în intrulu Seraiului , séu cari cérca a placé mai multu lectoriloru prin noutati de lucruri , dicu , ca sub pretestu

(42) *Secretulu*. O rara calitate într'unu omu care este dedatu betiei. Ci eu , acestu caracteru misteriosu alu lui Selimu , nu 'lu atribuiescu atátu temperamentulu seu natúrulu , câtú mai vertosu taciturnitatiei ce se observe la curtea ottomana , despre care amu vorbitu degiá într'altu locu (*).

(*) Vedi mai în susu nota 3 la acestu capu. *Tr. Rom.*

de devotiune, Selimu se retragea in apartamentele secrete ale palatului seu, numai pentru ca se se delecteze in beutur'a de vinu si in alte placeri lumesci. Adeverulu este, ca Selimu se purta in publicu cu cea mai mare aparintia de religiositate; si déca s'ar' paré ca faptele sale câte-odata nu correspundu preceptelor ratiunei, acésta este de a se adscrie nu atât vitiului betiei opritu riguros prin Alcoranu, câtu mai vertosu fragilitatii umane, rapite de inspiratiunea divina.

Domnitorii contimpurani lui Selimu II in Europ'a au fostu :

In Germani'a : Maximilianu II, 1565—1578.

In Angli'a : Elisabeth'a, 1558—1602.

In Franci'a : Carolu IX, 1560—1574, si Enricu III, 1574—1589. *Tr Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU III.

ALU DOISPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VI. DIN CARTEA III.

MURADU SUCCEDA PARINTELUI SEU LA TRONU

I. Dupa trecerea lui Selimu din viața, a urmatu pe tronul fiului seu Muradu, alu treilea sub acestu nume, in etate de trei-dieci-si-unulu de ani, la anulu Hegirei 983. Primele trei veri le-a petrecutu cu cultivarea pazei, cu regularea trebilor publice, si cu facerea preparativelor bellice.

A. 983
I. C. 1575

INCEPE BELLULU CU PERSIANII

II. Candu toate au fostu gata si in ordine, Muradu se resolvi la anulu Hegirei 986 a debella pe Persiani. In sarcina cu acesta espeditiune pe generalulu Mustafa Pasia, unu militariu bravu, care se purtase atatu de excellentu in espeditiunea din Cipru, si-i dede sub comanda toate trupele din Erzurum si din Diarbekir. Mustafa nu a voit cu domnulu seu se inceale in asteptarea ce o a pus in elu, si asia a lasatu numai decatu a se repara forturile de la frontarii, a se fortifica cetatea Kars, care era mai cu totul ruinata prin dese obsidiuni, si a se face acolo magazine de provisiuni, ca nu cum-va se cada in inconvenientulu bellelor precedente, de a nu-i succede es-

---

A. 986
I. C. 1578

peditiunea numai din lips'a provisiuniloru de bucate. Dupa aceea, plăca cu armat'a, si impresóra Cialdiranulu, o cetate fôrte bine inartita in Persi'a, si dupa mai multe asalte in fine o si cuceresce.

SI-I INVINGE

III. Indata dupa aceea i vine scirea ca Tokmak Chanu (1), geno-

(1) *Tokmak Chanu*. Cuventulu Tokmak, dupa origine insemnéza ciocanu, maiugu, berbece; unu instrumentu cu carc se batu pari in pamentu. Êr' in sensu figuratu insémna unu omu activu fara astemperu, care insiste la unu lucru cu impatientsia si chiar' cu vehementia. De aci proverbiulu *Basümuse Tokmak Ghieldi*, ne vine berbecele asupra capului; care va se dica: acestu omu nu încéta a ne tormenta. Dar' cuventulu Tokmak nu pare a fi nume de familia, căci nu e nici-o familia persiana care se fi avutu acestu nume; elu este o inventiune de la Turci. Scimu ca ei au usulu a da supranumiri de acestea nu numai generaliloru dela inimizii, ci si la popóra întregi: supra-numiri ce nu suntu prè onorabili pentru cei caroru se dau, dar' cari totusi in multe respecte au ce-va analogu cu caracterulu sêu calitatile subiectului. Asia pentru esemplu, pe Augustu regele de acumu alu Poloniei, pe candu era elu singuru principe electorale alu Saxoniei si generalu alu imperialistiloru in Ungari'a, Turcii ilu numiau *Nal Ktran*, adeca Frange-potcöve. Pe Ebrei i numescu *Cifud*. (*) adeca: căni. Pe Persiani *Kisilbasi*, capete-rosie. Pe Armeni, *Pochtci*, adeca: manca-ca. . . Pe Georgiani, *Bil-Jetidgi*, manca-peduchi. Pe Scithiani, (**) *Liash-tetidgi*, manca-hoitu. Pe Indiani, *Dilengi*, cersitori. Pe Arabiani, *Akilsis*, nebuni. Pe popórale carii le sunt suppose, in specialu pe Greci i numescu *Boinus sis Kotun*, sêu oi iara córne. Pe locuitorii de la tiéra, *Arabadgi*, carausi. Pe insulani *Giemigi*, marinari. Pe Albanesi *Gihiergi*, vinde-plomuni. Pe Moldoveni, *Bogdant nãdan*, boi-bogdani. Pe Romanii din Valachi'a, *Cinghtane*, (***) . Pe Bulgari si Serviani *Haidud*, (†) adeca talhari. Pe Dobrudgiani *Citak* (††). Pe Çigani *Firauni*, Pharaoni. Pe Ragusani *Ciausus*, spioni, insielatori, tradatori. Pe Bosniani Potur (†††), préda-tiéra, destrucatori, corsari. Pe Russi, *Rusi-menkius*, perversi. Pe Poloni *Fodul* (§) *Ghiaur*, inganfati, necredintiosi, arroganti. Pe Germani *Gurur Kiafir*, nerusinati calumniatori. Pe Venetiani *Balikhgi*, pescari. Pe Italiani si pe ceialalti latini *Firenki hesar Renki*, sêu de o miie de colori, adeca incelatori. Pe Francesi *Ainadgi*, astuti. Pe Hollandesi *Peinirgi*,

(*) Acesta este unu cuventu corruptu din Iehud, si se intrebuintéza in sensu de batjocura. *Tr. Germ.*

(**) Sêu Tatarii. *Tr. Angl.*

(***) *Cenkî* insemnéza Harfa, si *Cenghit*, musicianu-violonistu. *Tr. Germ.* (de la acestu cuventu se vede ca deriva unguresculu *cseng* (cieng), a suna). *Tr. Rom.*

(†) De aci unguresculu *Haidu*, sêu cumu pronuntiamu noi Haiducu; specie de gendarmi sêu darabanti in Ungari'a. *Tr. Rom.*

(††) *Cit* insémna gardu; asia cu terminatiunea *ak* (precumu Kosak, Kalmak) póte se insemne: aflatu-sub-gardu. *Tr. Germ.*

(†††) Asia se numescu neo-convertitii de pe la margini, sêu adeca cari au trecut u la religiunea mahomedana. *Tr. Germ.*

(§) Vedi not'a 13, la Capulu precedente. *Tr. Rom.*

ralulu Persianiloru , se apropia cu armata considerabile pentru a libera cetatea ; asia , indata tramite in contra lui pe Pasi'a de la Erzurum si pe celu din Diarbekir cu o parte a armatei sale. Acesti-a surprindu pe inamicu, nevalescu asupr'a lui, ilu invingu si-lu punu la fuga. Profitulu acestei victorie a fostu caderea cetatiği Tiflis , o cetate forțe cunoscuta in Armeni'a ; că-ci Turcii immediatu dupa bataia o au ocupatu si o au distrusu prin focu si feru. Dupa aceea Mustafa Pasia plăca cu trupele sale victorióse spre Schemachie ; dar ploile continue impedecau ori ce espeditiune mai departe ; asia a lasatu lui Osdemir Ogli (2) Osmanu Pasia si Beglerbegului din Erzenurumi (3) , ca se pazésca si se tiena cetatile cucerite , ér' elu s'a intorsu éراس in Europ'a.

MUNEVGHIR APOSTATU TRECE LA TURCI

IV. Intr'aceéa dupa caderea lui Tokmak Chanu, fiindu Mustaf'a anca in Tiflis , vine la elu unu crestinu de origine nobila, cu numele Munevgehir (4), care pênê acuma era suppusu Persianiloru , si i ofere chieile de la tóte cetátile de sub comand'a sa, promitiendu-i

vinde-casiu. Pe Anglesi *Ciokadgi*, vinde-panura. Pe Spanioli , *Tembel*, idili, lenesi, si asia mai departe, precumu cunoscu pe unu poporu séu vinu in contactu cu elu , indata i dau unu nume de batjocura.

(2) *Osdemir Ogli*. Cuventulu osdemir , dupa etimologia insémna *totu-de-feru*. Precumu ámu aretatu mai in susu (*), a mai fostu la Turci unu campionu cu assemene nume, despre care se vorbescu fapte miraculóse ca despre Hamze séu Samsonulu Turciloru. Acestu de aci inse s'a numitu Osdemir pentru tari'a inimei sale cu care a fostu dotatu de la natura.

(3) *Erzenurumi*. Nu sciu ce anume cetate ori provincia se intielege sub acestu nume. Dar' se vede ca a fostu reocupata de la Turci , pentru ca asta-di nu este nici unu pasialicu in totu imperiulu turcésu, care se pórte acestu nume.

(4) *Munevgehir*. Pare a fi uulu din gubernatorii din Georgi'a ; că-ci pe acestu tîmpu nu era nici unu principe christianu, care se fla fostu domnu a atáta de multe cetati, si anca fortificate in Persi'a. Scriitorii crestini facu mentiune despre elu in descrierea vietiei lui Murádu II , si dicu ca Mehemedu Pasia , unu consangénú alu lui Mustafa Pasia , si care dupa mórtea acestui-a a fostu insarcinatu cu comand'a asupr'a armatei, ar' fi chiamatu la sine pe Munevgehir sub pretestu de amicitia, in realitate inse cu intentiunea de a pune man'a pe elu si a-lu tramite in ferra la Constantinopole. Dar' Munevgehir a simtítu intentiunea lui Mehemedu ; a luat cu sine

(*) Vedi not'a 36. la Capu II. din Cartea III.

totodata ca pe viitoriu va fi credintiosu suppusu alu imperiului otomanu. Mustafa l-a primitu in modu amabile, si l-a assecuratu de favórea lui Muradu. Nu multu dupa aceea, Munevgehir a trecutú la legea muhamedana, si in recompensa pentru acest'a i s'a datu Sangiacatuļu Achisca (5), si a fostu numitu Beglerbegu in Tiflis, cetate cucerita acumu de curendu.

PERSIANII BATU PE TURCI

V. Dupa plecarea lui Mustafa spre Europ'a a urmatu o iérna atátu de grea, in câtu soldatii ottomani cari nu sunt dedati cu frigulu, periau pe tóta diu'a in castrele lor. Vediendu Osdemir Ogli Osmanu Pasia ca tóta armat'a este in periclu, a tramisu trupele sale in quartire de iérna, dar' in ceva departare unele de altele, cà-ci in acele locuri deserte si regiuni desolate nu era nici-o localitate capabila de a primi tóta armat'a. Evris Chan, generalulu Persianiloru, intielegéndu de acésta dispositiune a lui Osmanu Pasia, nevalasce pe neasteptate asupra osmaniloru dispersi in modulu, acesta si le face stricatiuni fórte mari.

DAR TURCII DUPA ACEEA NIMICESCU TOTALU PE PERSIANI

VI. Osmanu Pasia, unu generalu de altminterea fórte abile, a remasu nu pucinu consternatu la audiulu acestei nefericite perderi; cà-ci elu se temea cà totu desastrulu acesta se va imputa numai neglintentiei sale. Resolutu dreptu aceea, ca séu se-si resbune, séu se stérgea acésta rusine cu chiar sangele seu, si-au adunatu in capu de iérna tóte trupele, si s'a batutu cu Persianii, de si cu succesu dubiu, in mai bine de patru-dieci de locuri. In fine, inamiculu care era la numeru de trei-dieci de mii, incuragiatu prin victori'a ce reportase acumu in urma, sub comand'a lui Iman Evli, ataca pe ottomani cu

cinci-dieci de ómeni dintre cei mai credintiosi ai sei, si venindu la Mehemedu Pasia, le-a ordinaru cá sub pretextu de curiositate se intre cu elu de-odata in sal'a dé audientia. Aici, vediendu acesti-a ca pe domnulu loru vreau se-lu aresteze, au saritu cu elu dimpreuna asupr'a acelora cari voiau a pune man'a pe elu, le-au taiatu capetele, si vulnerandu chiar' si pe Mehemedu Pasia, si-au facutu cale printre ceialalti, si au scapatu din acésta cursa muhamedana.

(5) *Achisca*. Unu Sangiacatu in Asi'a minore.

o furia excesiva. Lupt'a a tîenutu patru dile , pênê in urma eroismulu Osmaniloru a invinsu ! Persianii au fostu batuti, si mai toti au ramasu mortli pe campulu bataliei. Osdemir Oglî vedea bine ca trup-pele sale s'au impuçinat si debilitatu prin atâte lupte si batai; asià a lasatu a se repara murii cetatiei Shemachie , si a pusu in garni-sóna pe Giaferu Pasia cu o buna parte din armata, ér cu restulu trupeloru s'a intorsu in Europ'a spre a da ratiune despre cele ce a facutu pênê acumu.

MUSTAFA SUFOGA O REBELLIUNE IN CRIME'A TATARICA

VII. Pre cându cea mai buna parte a armatei turcesci trebuiá, prê cumu amu vediutu, a se tîené in Persi'a, pe atunci Chanulu Tatariloru din Crimé'a se incercá a se libera de sub jugulu ottomanu. Dar' Muradu nu intardia a da ordinu lui Mustafa Pasia ca se mérga se stinga anca in nascere acésta flacara. Mustafa anca, urmandu indata acestui ordinu imperiale, si-a luat calea spre muntele Caucasu pe la passulu Demir Capu , si trecendu preste Donu cu barce , surprinde pe Chanulu pre candu acést'a nu cugetá la nici-unu periclu din acésta parte, pe unde anca nici-unu inimicu 'n'a fostu intratu ; ilu bate, ilu prinde, ii taia capulu, si-lu tramite la Pórta.

PERSIANII CERU PACE

VIII. Dupa suprimerea acestoru inimici interni, Maradu la anulu Hegirei 988, tramite pe marele seu Veziru cu una armata considerabile contra Persianiloru. Acesti-a vediendu ca totu poporulu persianu este amenintiatu cu perire inevitabile , au mai lasatu din ardórea loru bellica, si au cerutu pace ; spre acestu scopu au tramisu la Turci unu delegatu in persón'a lui Ibrahimu Chanu, barbatu de o mare subtilitate si sagacitate. Acesta, parte prin vorbele sale fine , parte prin daruri, intr'atátu a miscatu pe marele Veziru (care acumu trecuse preste frontarii in Persi'a), in câtu acesta immediatu a datu ordinu trupeloru sale a se întórce indereptu , si pe delegatulu Ibrahimu Chanu l-a tramisu cu scrisori de recomandatiune la Pórta.

A. 989

I. C. 1580

DAR' LI SE REFUSA

IX. Dar' Muradu n'a primitu opiniunea Vezirului seu. Elu credea

ca anca é prê de timpuriu a pune pace, si ca inamiculu anca nu este asia storsu de poteri, in câtu se voiésca pacea cu totu pretiulu; afara de acést'a i se parea ca este rusine pentru o armata care s'a preparatu la o espeditiune atâtu de mare, se se lase a se amegi prin vorbe frauduloése de pace, si a sta otiósa fara ocupatiune. Asia dimisse pe delegatulu de la sine, refusandu-i petitiunea, si destitui pe Sinan Pasia din dignitatea de mare veziru, pentru-ca, fara se cêra ordinulu imperatului, a lucratu de capulu seu intr'o cauza atâtu de momentósa; ér' in loculu lui a pusu mare veziru pe Ferhadu Pasia.

A LUI FERHADU ESPEDITIUNE IN PERSIA REMANE FARA RESULTATU

A. 991

I. C. 1583

X. Noulu Veziru intrandu la anulu Hégirei 991, cu armata numeroása in Persia, repara murii cetatiei Revanu, care de la unu timpu încóce erau cu totulu ruinati; dar' afara de acést'a, séu pentru ca a fostu unu trêntoru, séu pentru ca l-au coruptu inimicii, n'au facutu nici-unu lucru memorabile. Ba ce é mai multu, au perdutu si cetatea Tibris, si dupa câte-va incaierari nefericite, cu inceputulu iernei s'a intorsu cu tóta armat'a sa la Constantinopole. Muradu vedindu ca si in acestu generalu s'a insielatu, l-a destituitu indata din veziratu, si a numitu in loculu lui pe Osdemir Oglu Osmanu Pasia, a carui valóre eroica si prudentia militare s'a vediutu mai inainte chiar' in bellulu portatu contra Persianiloru; si, onorandu-lu cu insigniele de mare veziru si cu titlulu de generalissimu, l-a tramisu la armata.

OSMANU PASIA REOCUPA TIBRIS

XI. Osmanu Pasia, pentru a fi in mai mare apropiare de Persiani, si-a pusu trupele in quartire de iérna in Castamoni, si in primavér'a anului Hégirei 993, intrandu in actiune, ocupa cetatea Tibris si o iea dela Persiani cari o cuprinsesera pre candu Ferhadu Pasia avea comand'a asupr'a trupeloru turcesci. Vediendu Osmanu Pasia, ca tóta cetatea Tibris é dominata de unu munte ce este in a ei vecinetate, a datu ordinu a se construi acolo unu castellu (6); ordinulu seu a

A. 993

I. C. 1585

(6) *Castellu*. N'amu potutu afla numele acestui castellu nici la istoricii turci nici la cei christiani.

fostu esecutatu cu atâta promptitudine, in câtu in patru-spre-dioce dile murii erau in stare de a sustiené assaltulu inimiciloru.

TRECE PRIN SABIA PE TOTI LOCUITORII

XII. Pre candu Osmanu era ocupatu cu fortificarea castellului si cu procurarea provisiuniloru necesarie, unii locuitori din Tibris intra in cërta cu Ienicierii ce erau pusi acolo in garnisóna ; din vorba in vorba vine lucrulu la bataia, si in urma unii soldati romanu vulnerati, ér altii morti. Osmanu Pasia indignatu de acestu accidentu. sí temendu-se de vre-o rescóla, da ordinu a trece in sabia pe toti locuitorii cu esceptiunea femeiloru si copiiloru, si tóte bunurile loru a se imparti intre soldati. Dupa aceea a populatu cetatea cu nuóe colonii, si a instituitu gubernatore cetatiei pe Giafer Pasia cu titlulu de Veziru.

IN INTOARCERE RATE PE PERSIANI SI MOARE

XIII. Dupa ce aduse in ordine tóte trebile in aceste parti, Osmanu se decise a se întórce la Europ'a cu partea cea mai mare din armat'a sa. Dar' in cale, prè candu era pe la Sofianu (7), Hamze Mirsa (8), celu mai bravu generalu, ce au avutu Persianii, i ese inainte si-lu ataca cu armata considerabile. Ambe partile se luptara cu obstinatitate, de la resaritulu pênê la sautítulu sórelui, pentru patri'a loru. Hamze Mirsa alergá de la unu capu alu armatei sale pênê la celalaltu, pretutindenea cu foculu ce-lu ánimá ; atacá pe inamicu acumu in frunte, acumu in cóste, si acumu in dosu, si intr'aceea isi aduná si trupele cadiute pe ici colo in disordine, indemná pe ómenii sei a se tiené cu bravura, si le inspirá curagiu atátu prin cuvinte câtu si prin esemplulu seu : cu unu cuventu, elu isi facea detorinti'a de unu adevratu bunu generalu. Din contra Osmanu Pasia, fiinduca se bolnavise anca pe cale, nu potea a se servi de calulu seu, ci a

(7) *Sofianu*. Este o provincia pré-cunoscuta in Persi'a. Cuventulu Sofi, dupa originea sa insémna doctu, sapientu, invetiatu, si este o pronuncia corrupta a grecescului σοφός. Este si o specie de metru in musica, care se numesce Sofian.

(8) *Hamze Mirsa*. Pare a fi tataru de origine. si numai din ceva accidentu a trecut in Persi'a. Că-ci *Mirsa*, precumu amu observatu mai in susu, la Tataru insémna aceea ce la Turci insémna *Beg*, la Persiani *Chan*, si la noi *domnu* séu *principe*.

incalcatu unu catâru ; dar' atâtu era de storsu in puterile fisece , in câtu nu potea prin fapta se incuragieze pe ómenii sei, ci numai prin cuvinte i indemnâ si-i rugâ , se lupte cu bravura si se nu lase a se intuneca glori'a armeloru ottomane. In urma Turcii au remasu pe de asupr'a , si Persianii au trebuitu se le cêda campulu bataliei. In nôptea dupa acêsta victoria , Osmanu Pasia nu atâtu storsu prin morbulu seu, câtu mai vertosu ruinatu de fatigieie luptei din diu'a precedente, si-a datu sufletulu si a muritu pe patulu onórei, incoronandu-si cu mórte de martiru viéti'a sa plina de fapte ilustre si glorióse.

PERSIANII SE RETRAGU DE INAINTEA LUI SINAN PASIA

XIV. Prin mórtea lui Osmanu Pasia , armat'a remase fara comandante. Soldatii vediendu-se incungiurati din tóte partile de inimici, au alesu pe Sinan Pasia (9) de generalu, si si-au continuatu calea mai departe. Hamze Mirsa insa i urmaresce pe picioru , si fiindu-ca pentru perderile din urma nu cutediá se'i attace in campu deschisu , asiá se incaierá cu ei numai in lupte mici si continue ; se punea prin locurile ascunse si trecútórie strimte , si le facea prin aceste miscari ale sale mai multa stricatiune , decâtu intr'o lupta regulata. Debilitandu cu modulu acesta de o parte armat'a ottomana , ér de alt'a adunandu pre langa sine mai multe truppe, merge in urma si ataca pe inamicu la Selmas (10) si se arunca asupr'a lui cu cea mai mare furia. Dar' indata la primul atacu, candu comandá pe ómenii sei si-i incuragiá prin esemplulu seu , cade mortu , si prin mórtea sa libera pe Turci de unu mare periclu. Câci Persianii vediendu mórtea

(9) *Sinanu Pasia*. Acelasiu, care pentru neglidenti'a sa in Persia, a fostu destituitu (precumu s'a disu mai in susu) din oficiulu de mare-veziru. Cã-ci aceea nu é lucru raru la Turci, ca unu generalu destituitu éراسي se se puna in postulu seu de mai nainte, séu anca a-lu redica la unu postu si mai inaltu. De aci , cându sunt tramisi pentru esemplu, in esiliu. toti vinu, chiar si inimicii loru a le tramite presente, fiindu ca se temu cá nu cum-va rehabilitati fiindu odata in posturile ce le-au avutu , se-si resbune asupr'a loru si se le faca reu.

(10) *Selmas*. O cetate ce eu nu o cunosc, și nici in chartele geografice nu é insemnata. Pare inse ca é situata in provinci'a Soflanu , câ-ci nu é probabile, câ armat'a turcêasca incungiurata si infestata in continuu de Persiani , se fia potutu ajunge mai departe.

generalului loru într'atâtu se consternasera, in câtu s'au retrasu indata indereptu, si au lasatu pe musulmani se-si continue liberu calea spre Vanu.

FERHADU PASIA LUPTA CU SUCCESU CONTRA PERSIANILORU

XV. Dupa tôte acestea, truppele ottomane pentru impușinarea numerului loru au fostu necesitate a perasi cuceririle loru. Persianii vediendu.acést'a, si-au readunatu armat'a, si in anulu Hegirei 994, impresóra cetatea Tibris, alu carei comandante era Giaferu Pasia. Dar' Muradu tramite pe Ferhadu Pasia (11) cu puteri numeróse intr'adjutoriulu cetatiei. Acesta constringe pe Persiani a redica obse-diulu; edifica unu fortu nouu intre Tibris si Revanu, si patru ani intregi se sustiene cu armat'a sa intre aceste duóe cetati cá intre duóe fortaretie tari. Vér'a se batea cu inimizii, ér iérn'a se retragea in Erzurum pentru a fi mai aprópe de confiniile loru. In urma ir-rumpe in Giurgistanu, ocupa tôte castellele din acésta provincia, si pune fundamentu la duóe cetati, anume Luri si Ghiunge. Apoi se incinge o lupta intre elu si intre generalulu Persianiloru, Carebagi (12) Mehemedu Chanu, in care pune la fuga si resipesce tóta armat'a persiana intr'atâtu, in câtu aceste capete-rosie de atunci incóce n'au mai avutu curágiulu nici de a se areta, nici de a-si mai încerca noroculu in lupta deschisa.

A. 994

I. C. 1586

SE PUNE PACE CU PERSIANII

XVI. Dupa atâte batalii perdute si dupa perderea provinciiloru Revanu, Ghiunge si Carebeg, au potutu vedé Persianii ca nu suntu in stare a se mai oppune Ottomaniloru. Asiá au inceputu a cugeta seriosu, cumu ar' potéa se obtiena pacea. Dar' Muradu nu parea nici decumu propensu a li-o accorda. Atúnci regele Persiei promitte a lasa tôte provinciile cucerite de ottomani; a nu calca nici-odata armat'a persiana pe teritoriu turcescu; a nu intreprinde nimicu nici in publicu nici in secretu, ce ar' poté fi in prejudetiulu impe-riului ottomanu: si cá garantia pentru tôte acestea, tramite pe fra-

(11) *Ferhadu Pasia*. Generalu fórté renumitu la Turci, care si-a castigatu mare re-putatiune in acestu beMu.

(12) *Carebagi*. Pare a fi fostu chiar patri'a natale a acestui generalu.

tele seu Haidargian dreptu ostaticu la invincibil'a Pórta. Pe aceste conditiuni au juratu amenduóe partile, si pacea in fine s'a inchieiatu, si prin ea s'a pusu capetu acestui bellu lungu si sangerosu.

SE NASCE REBELLIUNE IN CONSTANTINOPOLE

XVII. Dar soldatii cari largisera pênê acumu marginile imperiului, au inceputu dupa pacea cu Persianii a-si întórce furi'a contra sinului loru propriu. Defterdariulu séu marele thésaurariu, a fostu accusatu de catra Ienicieri, ca a falsificatu monet'a si cu acést'a i-a platitu. Incitati si mai multu pr'in inimicii lui, ei se adunara grupe de grupe si amerintiau a-lu uccide in palatiulu seu. Defterdarulu in-sciintiatu prin amicii sei de pericolu imminente, fuge in palatulu imperiale, si róga in tóta umilinti'a pe Muradu, se-lu ia sub scutulu seu si se'lu apere contra furiei soldatiloru. Rebellii abiá audu despre acésta, si indata incungiura palatulu lui Muradu, si in modulu celu mai vehemente ceru a li se da afara Defterdariulu. Imperatulu le refusa; ei insistu in modu anca si mai violentu; apoi ocupa tóte esirile, si amerintia cu perire si mórte atátu pe Sultanulu câtu si pe toti boierii tieiei.

REBELLII SUNT ALUNGATI SI AGRATIATI

XVIII. In acésta stare strimtorata, Muradu crediú de bine a in-trebuintia remediulu estremu, ca se salveze celu puçinu prestigiulu maiestatiei imperiali. Elu armá pe toti camerarii si Baltagii (13) sei, le ordiná a déschide portile si a attaca pe Ienicierii, ca pe totu atáti infideli si rebeli. Ordinulu Sultanului a fostu esecutatu cu barbatia, căci omenii sei pretiuindu viéti'a imperatului mai multu de câtu pe a loru propria, s'au aruncatu ca leii asupr'a Ienicieriloru, caroru in tumultulu loru nu le mai venia in minte a se pune in ordine de lupta. Indata la primulu atacu si inainte de a se poté aduna cu totii, au fostu omoriti trei-sute-siepte-spre-diece din ei, ér' ceialalti parte risipiti, parte ei insii au fugitu pe la casele loru. In urma se pune la midi-locu marele veziru Sinanu Pasia, si prin cuvintele

(13) *Baltagii*. Acesti-a, pêntru servitiulu ce au facutu cu acésta ocaziune, porta in palatiulu imperiale pênê in diu'a de asta-di numele de *Chasculleri*, adeca servi probi si fideli.

sale se încerca a imblândi indignatiunea Sultanului, aretandu ca nu trebe se pedepsésca pe toti într'o forma. Autorii principali ai rebelliunei trebe pedepsiti nesmintitu , cá altor'a se le servésca de esemplu ; dar' a puni într'o forma și pe acei-a , cari au fostu numai rapiti de torentele revóltei , un'a cá acést'a nu numai ca ar' fi contra justitiei, dar' ar' poté se fia chiar in detrimentulu statului. Muradu miscatu de aceste cuvinte ale vezirului seu , a iertatu pe toti, afara de autorii principali, pe cari a ordinaru a-i arunca in mare. Dupa suprimerea in acestu modu a rebelliunei, soldatii utiliti s'au intorsu la detorintiele lor.

ESPEDITIUNEA LUI SINAN PASIA IN UNGARI'A

XIX. Pentru a preveni pe viitoriu alte turburari de acésta natura, Muradu la anulu Hegirei 1002 tramite pe marele veziru Sinan Pasia cu armata mare in Ungari'a , și cuceresce sub comand'a acestui-a mai multe cetati. Apropiandu-se iérn'a, a datu ordinu trupelor a se inguartira in Rumeli'a, si in primavér'a urmatória a impresoratu cetatea Ianik (14), care dupa ohsediu de optu-spre-diece dilé'a fostu adnectata si ea imperiului ottomanu. Dupa aceea a facutu dispositiunile necesarie pentru ca se aduca in ordine trebile in aceste parti, si apoi s'a intorsu éراسi la Constantinopole.

A. 1002

I. C. 1594

MOARTEA LUI MURADU

XX. Dupa ce a supusu atátu pe rebelii din intru, câtu si pe inimiicii din afara, Muradu anca in acelasiu anu a trecutu dela cele paméntesci la cele ceresci. Elu a traitu cincii-dieci de ani, si a domnitu doue-dieci de ani si optu luni. Atati fii au avutu, câtii ani a domnitu. Dintre aceștia celu mai in etate a strangulatu pe toti ceialalti , si i-a tramisu in urm'a parintelui seu la imperati'a nem uriréi (15). Ceea ce

(14) *Ianik*, Iaurinum séu Iaurinum , pe care Germanii o numescu Rab , si despre aceea candu facu mențiune despre moartea vre unui imperatu alu lor, ei totdeauna se serversu cu terminii cei mai respectuosi. Asiá pentru esemplu, ei dicu :

(15) *Imperati'a nemurirei*. Turcii tienu ca toti imperatii lor sunt sánti. Si pentru aceea candu facu mențiune despre moartea vre unui imperatu alu lor, ei totdeauna se serversu cu terminii cei mai respectuosi. Asiá pentru esemplu, ei dicu :

« In anulu acésta, Maiestatea sa , din vointi'a si dorinti'a sa propria , s'a departatu « din luméa acést'a, care este port'a vanitatiloru; și a trecutu in locuințiile eterne »,

me prinde mirare este, ca nici-unu istoricu turcu din câti cunosc eu, n'a insemnatu caracterulu si calitatile acestui imperatu , ceea ce este contra usului loru constantu.

Domnitori in Europ'a contimpurani cu Murad III., au fostu :

In Germani'a : Rudolfu II. 1574—1611.

In Angli'a : Elisabeth'a 1558—1602.

In Francia : Henricu III. 1574—1589 ; si Henricu IV. 1589—1610. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU III.

ALU TREISPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VII. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SUCCEDA LUI MURADU

I. Dupa mórtea lui Muradu III, la anulu Hegirei 1003, chiar' intr'o di de Vineri, in siese ale lunei Gemaziul-evvel, fiulu seu Mahomedu a ereditatu nu numai tronulu, ci si bellulu in Ungari'a. Elu, precumu amu vediutu mai in susu, a maculatu inceputulu regimului seu cu sangele a loru nóue-spre-diece frati ai sei (1).

A. 1003
I. C. 1594

OCCUPA AGRI'A

II. Mahomedu dupa ce s'a stabilitu pe tronul, si-a intorsu tóte cugetarile sale spre a termina in Ungari'a bellulu inceputu de parintele seu, cá apoi cu atátu mai usioru se se póta da repausului, ce fórte multu i placea, si se póta gusta neconturbatu deliciaele (2) co-

(1) *Frati ai sei.* Scriitorii crestini dicu, ca elu a omoritu duóe-dieci-si-duoi de frati ai sei, si diece concubine ale parintelui seu, pre candu ele erau insarcinate, le-au aruncatu in mare. Dar' mie-mi place mai bine a urma pe istoriografi turci.

(2) *Deliciaele.* Intr'acést'a se unescu si istoriografi straini, si dicu ca Mahomedu se delectá mai multu in placerile sensuali, de cátu in reputatiunea si in glori'a numelui seu.

A. 1004
I. C. 1595

rónei (s). Pentru a termina bellulu si a poté constringe pe inimici la o pace, fara a compromite catu de pucinu maiestatea ottomana, îndata la anulu urmatoriu se pune in fruntea unei armate considerabile, intra in Ungari'a, impressóra cetatea Egire (4), pe care predecesorii sei in vanu au tentatu a o cuceri, si fatigandu garnisón'a prin frecvente assalturi, in urma o constrinse a capitula, mai alesu ca ea nu potea se spera de nicaiurea vre-unu ajutoriu.

INVINGE PE CRESTINI

III. Dupa cucerirea cetatiiei Agri'a, fiindu-ca iérn'a se apropiá, a vediutu ca nu póte face mai departe nici-o intreprindere cu succesu, si asia decise a se întórce la Constantinopole îndereptu. Dar' fiindu pe cale, o armata de ale crestiniloru i vine dintr'odata inainte, si-lu attaca cu atata furia, in câtu Musulmanii incapabili de a sustiené foculu, au fostu constrinsi a se retrage. Inimicii inasa nu incetau a-i persecuta, si petrundu péné la corturile unde se tíenea thesaurulu imperiale. Aici Germanii rumpu cassetele, si orbiti de atátu amaru de avutia, lacomosi de bani, uita de bataia si lasa se le scape din mana victori'a sigura. Cáci Sultanulu vediendu ca inimicii sunt ametiti de multimea spoliatiuniloru, i attaca mai antáiu numai cu ómenii sei de curte, si-i bate chiar' pre candu era in actulu de a impartii thesaurii, si pre candu cugetau ca Turcii ar' fi cu totul batusi si risipiti. La acestu esemplu alu Sultanului se incuragiéza si cealalta armata, se readuna din nuou, si se arunca asupr'a inimiculului cu atata bravura, in câtu n'a scapatu nici-unu omu din câti au fostu petrunchi in castre, nici macar' unulu care se duca scire despre acésta lovire fatale.

MOARÉ

IV. Dupa acésta victoria, Mahomedu vine la Constantinopole in triumfu; si contentu cu cuceririle ce a facutu, inchíeie pace cu crestinii, pentru a se poté da cu totulu comoditatiei si placeriloru lu-

(3) *Corónet*. Aci se intielege persón'a imperatului si nici-de-cumu imperiulu. Cáci, pe câtu a traitu acéstu Sultanu, de si inchíeiese pace cu crestinii, Turcii totúsi au fostu in batai continue cu Germanii, acumu invingéndu si acumu remanendu invinsi.

(4) Romanesce Agria, germanesce Erlau; unguresce Eger. *Tr. Rom.*

mesci, la cari de la natura avea mare înclinațiune. Asia a traitu în repausu profundu pênê la anulu Hegirei 1012, candu cuprinsu de dorulu dupa o imperatia durabile si disgustatu de deliciale acestei lume, si-a luat diu'a buna de la acést'a, si a trecut in palatiulu eternu. Elu a domnit noué ani si duóe luni; dar' câti ani au traitu, istori'a nu ni-a insemnatu; atâta se scie, ca a muritu in flórea etatiei sale. N'a facutu decâtu unu singuru faptu memorabile, si acést'a este espeditiunea sa in Ungaria, unde a cuceritu cetatea Agri'a, si la întórcere catra Constantinopole a batutu pe crestini. De la cucerirea Agriei i s'a datu supranumele de Egire.

A. 1012

I. C. 1603

~~~~~

Pe timpulu lui Mahomedu III, au fostu Domnitori in Europ'a:

In German'a: Rudolfu II, 1576—1611.

In Angli'a: Elisabeth'a 1558—1602; si Iacobi I si VI pentru Scoti'a 1602—1625.

In Franc'a: Enricu IV 1589—1610. si Ludovicu XIII, 1610—1643.

Adeca totu camu aceia cari au fostu si pe timpulu lui Muradu III. *Tr. Rom.*

—————◆—————

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU I.

ALU PATRUSPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VIII. DIN CARTEA III.

ACHMEDU SUCEDE PARINTELUI SEU MAHOMEDU

I. Tronulu devenindu vacantu prin mórtea lui Mahomedu Egire, acelasiu l-a ocupatu fiulu seu Achmedu in nóue ale lunei Regeb, anulu Hegirei 1012, pre candu elu abiá era de cinci-spre-diece ani. Unu actu acesta, care nu s'a mai vediutu pênê acuma, cá frênele guvernului se se dea in mánile unui regente atátu de tineru. Din acestu incidentu unu poetu de pe acele timpuri a improvisatu urmatoriulu versu; « Lui singuru i-a fostu data, între toti fii lui « Osmanu, de a fi imperatu inainte de-a avé unu standartu (1) ».

A. 1012
I, C. 1603

TURBURARI IN ASI'A

II. Elu inse indata cu inceputulu regimului seu au aretatu, cá nu totdeauna se face réu candu frênele guvernului se dau in mánile unui domnitoriu tineru. Indolenti'a defunctului seu parinte a facutu

(1) *Standartu*. Adeca inainte de a fi ajunsu la anii de maturitate. Cà-ci pênê aci læ Turci a fostu usulu, ca nici-unuia, care nu va fi ajunsu etatea maturitatiei, se nu se dea sangiacu, adeca stindartu, care este semnu de potestate, ce numai mǎturii o potu eserce.

pe soldatii asiatici atâtu de insolenti, în câtu ei, cari pênê acumu erau în confinnu ocupati în bataliele cu Persianii, credeau ca dupa pacea închieiata le este permisu a attaca si spolia nu numai pe caletori, dar' si tienuturi si cetati întregi. În privinti'a acést'a s'au fostu datu plansori la curte anca pe timpulu parintelui seu, s'au fostu tramisu si unii generali pentru a suprime rebelliunea. Dar' acesti-a, sêu sedusi de speranti'a de a se împartesi si ei din predi, sêu negligenti întru împlinirea detorintiei loru, nu numai ca nu au pusu capetu rebelliunei, ci din contra, numerulu rebelliiloru creștea din di în di, si ei devastau în modulu celu mai miserabile tóta Anatoli'a. Capii principali ai rebelliiloru erau Calender Ogli si Tavil⁽²⁾, cari faceau cele mai orribili si mai sangerose incursiuni în tierile ottomane, si se încumetau se atace chiar' si trupele imperiali.

TURBURATORII SUNT BATUTI SI ALUNGATI

III. Sultanulu Achmedu convinsu, că desarmandu si alungându pe acesti doi capi principali ai rebelliiloru, va poté usioru a stinge seditiunea si a restabili pacea în orientu, tramite în capu de ierna pe marele veziru Codgea Muradu Pasia la Aleppo, adornatu cu insigniele imperiali cá semne ale dignitatiei sale, si acompaniatu de tóta gard'a sa, dandu-i ordinu a se înquartira preste ierna în Aleppo, ér' de çu primavéra a se pune în legatura cu acele trupe asiatice cari au rømasu anca credintioșe, si apoi cu puteri unite a merge asupr'a rebelliiloru. Muradu Pasia a esecutatu ordinulu imperatului cu cea mai mare bravura si cu celu mai bunu succesu; căci dupa mai multe conflicte sangerosê, în urma învinge pe Calender Ogli (3), aprøpe

(2) *Tavil*. Adeca *Lungulu*. Este unu supra-nume ce i s'a datu pentru statur'a sa înalta. Turcii au gustulu de a da supra-nume de acestea la generalii loru, dupa calitatile corporali ori spiritali ale acestora. Asia pentru esemphu, Ahmedu Pasia care a cuceritu Candi'a, a fostu supra-numitu *Fasil*, adeca Ahmedu Pasia *doctulu*; Ibrahim Pasia s'a numitu *Shishman*, adeca *grasulu*; unu altu Ibrahimu Pasia, care a fostu-seraskier¹ în ultimulu bellu cu Germanii, a fostu numitu *Sietanu*, adeca *diavolu*; Mehemedu Pasia, care a caditu în batali'a de la Zenta, a fostu supra-numitu *Elmas*, adeca *diamantulu*, etc.

(3) *Calender Ogli*. Fliulu lui Calender (*), unu brigantu faimosu, ale carui fapte se canta si pênê asta-di într'unu cantecu ce se numesce Sharky. Dar' nu trebe confun-

(*) Acestu cuventu dupa etimologia înșemna monachu peregrinariu. *Tr. Germ.*

de Marasiu in muntii Kioikiesen i risipesce tóta armat'a, în câtu nu mai remasese nici-unu omu pre langa elu, si-lu constringe a fugi singuru cumu era la Arak, o provincia in Persi'a. Dupa aceea si-a intorsu armele contra lui Tavilu, care era alu doilea capu alu rebelliloru, si care chiar' venise intr'adjutoriulu companionului seu. Dar' Tavilu nu astépta initiativ'a Turciloru, ci cumu i-a diaritu, a nevalitu asupr'a loru, si le-a trentitu o buna balaia; in urma inse, prin tienut'a brava a Ieniceriloru a remasu totalu batutu si constrinsu a fugi si elu in Persi'a.

EI FACU PE PERSIANI SE FRANGA PACEA CU TURCII

IV. Aici convine cu amicului seu Calender Ogli, si ieau impreuna mesuri, cari au fostu prejuditióse atátu amiciloru câtu si inamiciloru. Prin instigatiunile loru au facutu de s'a frantu pacea dintre Ottomani si Persiani, pace care pênê acumu se observase de ambe parti neviolata. Persianii sedusi prin vorbele loru amegitórie, au refusatú de a-i estrada Turciloru, precumu acesti-a cereau. Achmedu a consideratu acestu refusu dreptu injuria si despretiu adusu regimului seu, de aceea decise a-si resbuna amaru pentru acést'a.

MURADU PASIA MERGE CONTRA PERSIANILORU

V. Cu scopulu acesta Achmedu tramitte pe marele Veziru Muradu Pasia (care daduse degiá proba despre desteritatea sa in suprimerea rebellionei de mai nainte), cu armata numerósa contra Persianiloru. Successulu inse n'a fostu atátu de bunu precumu se asteptase, cáci espeditiunea s'a intreprinsu cevasi cam tardiu; era drumurile grele, intardiau mersulu si mai multu, in câtu Vezirulu numai odata cu iérn'a a potutu ajunge la Tibris; prin urmare i-a fostu imposibile cá la unu timpu atátu de inaintatu si cu trupele atátu de ostentite se intreprinda ceva cu succesu. Dreptu aceea ordina armatei sale cá se se traga in Diarbekir si se remana acolo preste iérna.

DAR' MORE SI IN LOCU-I SE NUMESCE NASIH PASIA

VI. In primavér'a urmatória Muradu Pasia resolutu a repara

A. 1013

I. C. 1604

datu cu unu altu Calender, care sub Mahomedu I aduse imperiulu ottomanu in crisa estrema.

prin celeritate ceea ce a perdutu in vér'a trecuta prin întârziare, 'si aduna armat'a si face tóte preparativele pentru a irrumpe in provincie Persiei; inse chiar' candu era gata de purcesu, a caduutu bolnavu si preste puçinu a si muritu in cortulu seu. In loculu lui s'a numitu mare veziru Nasih Pasia (4). Dar' nici acesta n'a fostu mai fericitu decâtu predecesorele seu; si dupa ce a statu unu anu întregu fara a poté întreprinde ceva cu succesu, s'a întorsu la Constantinopole cu armat'a fórtu impuçinata, parte prin moçburi, parte prin multele fatigiuri ce au trebuitu se suferi.

MEHEMEDU PASIA IMPRÈSORA CETATEA REVANU

VII. Dupa ce ajunsu acasa, a fostu accusatu la imperatorele imputandu-i-se neglijentia si indolentia; ceea ce constatandu-se, a fostu judecatu la mórte si decapitatu. In loculu lui a urmatu mare Veziru Mehemedu Pasia, care a primitu ordinu a continua bellulu contra Persianiloru cu mai multa seriozitate; si pentru a poté intra câtu mai curêndu in actiune, i s'a ordinaru a petrece iérn'a in castre la Aleppo. In primaver'a anului 1015, plecandu de aici cu armata numerósa trece preste, confiniile Persiei; impresóra cetatea Revanu si o bombardéza cu tóta vehementi'a patru-dieci de zile necurmatu; dar' in urma a fostu respinsu prin bravur'a garnisónei si necesitatu, cá dupa perderi mari se redice obsidiunea.

MEHEMEDU PASIA STRANGULATU; IN LOCU-I SE NUMESCE MARE VEZIRU HALIL PASIA

VIII. Mehemedu Pasia in reintorcerea sa din acésta expeditiune ajunge la Erzirumu, unde chiar' pre candu voiá se-si puna armat'a in quartire de iérna, vine Capudgi Bashi cu ordinu de la imperatulu ca se-lu stranguleze. Ordinulu a fostu punctualu esecutatu, si in loculu lui Mehemedu pasia a fostu numitu mare veziru Halil pasia, unu generalu pre câtu de bravu, pe atátu de prudente, care inventiandu din esemplele predecesoriloru sei, si-a pusu tóte puterile ca se stringa preste iérna totu ce este necesariu pentru campania, ca asiá in primavér'a urmatória se psta intra in actiune contra inamiciloru fara nici-una difficultate.

(4) *Nasih Pasia*. In Coranu, Nasih se numesce Beniaminu, fratele lui Ioseph; si de la Coranu încóce, numele de Nasih a inceputu a se lati între mahomedani fórtu tare.

A. 1014

I. C. 1605

A. 1015

I. C. 1606

MORTEA LUI ACHMEDU

IX. Pre candu nutriau cea mai mare sperantia ca superbi'a Persianiloru va fi umilită, imperatulu a fostu atacatu de unu accesu de friguri, si acést'a chiar' in anulu candu Persi'a era amerintiata cu destructiune totale, adeca in anulu Hegirei 1026. La inceputu imperatulu n'a luat in seriosu acestu accesu de friguri, fiindu-ca nu parea a fi periculosu; dar' in urma a crescutu din di in di intr'atātu, in câtu Achmedu disgustatu de lucrurile omenesci, a perasitu grigile imperiului si a sburatu la placerile paradisului.

A. 1026

I. C. 1617

CALITATILE LUI ACHMEDU

X. Achmedu a traitu ani duóe-dieci-si-siepte, si a domnitu ani patru-spre-diece. Elu au avutu trei fii, pe Osmanu, Muradu si Ibrahimu., cari toti au apparutu succesori pe thronulu turcescu. Ne mai facēdu mentiune despre alte virtuti ale sale, elu a intrecutu pe toti predecesorii sei in liberalitate si magnanimitate, in câtu unii lu accusá de prea mare prodigalitate. Passiunea lui cea mai mare era de a construi edificiiuri mari; proba despre acést'a este Giamí'a (6) edificata pe Hypodromu in vecinetate cu S-t'a Sophia, si care este in stare a disputa prioritatea acestei-a. La construirea acestei Giamie atātu diligentia si spese au trebuitu, in câtu pentru a o termina abiá au fostu de adjunsu toti thesaurii imperiului, câti s'au strinsu sub durat'a lungului repausu alu parintelui seu. Se dice ca pre candu se edificá acést'a Giamia, Achmedu in tóta diu'a o visitá, si elu insusi platea pe lucratori.

(5) *Giamí'a*. Acestu edificiu intrece in pompa pe templulu de la S-t'a Sophia, dar' nu è atātu de mare cá acesta. Afara de ornamentale numeróse ce se vedu pe paretii din afara, mai sunt pe paretii din intru péné la duóe-sute de tablouri aurite, pe care sunt gravate numele profetiloru, si câte o sententia scósa din Coranu; fla-care din aceste tablouri costa cincimii de thaleri, cá-ci pe fla-care stralucescu, precumu si spune, câte siese-dieci-si-unulu de diamante. Adeverulu este, ca atati-a bani a costatu acestu edificiu, in câtu dupa ce a fostu gata, facēdu-se calcululu esactu, s'a vediuu cá totu drachmulu de pétra séu nesipu a costatu nu mai pucinu de trei aspri.

Sub timpulu lui Achmedu I, au fostu totu aceiasi domnitori in Europ'a, cari au fostu sub predecesorele seu Mahomedu II, cu adaogere inse, ca in Germani'a a domnit Mathia de la anulu 1612 péné la anulu 1619. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MUSTAFA I. SI A LUI OSMANŪ I.

CAPU IX. DIN CARTEA III.

MUSTAFA AJUNGE PE THRONŪ

I. Dupa mórtea lui Achmedu , Mustafa (1) fratele seu celu mai tineru ajunge pe thronu cu inceputulu anului Hegirei 1027. Dar' fiindu-ca fórte puçinu séu nici de cumu nu se ingrigia de trebile publice ale statului ottomanu de o parte , ér de alt'a se daduse cu totul placurilor lumesci , asiá in a patr'a luna a domniei sale a fostu destituitu prin conclusu unanimu alu tuturoru Maimariloru tierii , si dusu in carcerile de la siepte turnuri.

A. 1027

I. C. 1618

OSMANU SE PROCLAMA IMPERATORE

II. Dupa destituirea lui Mustafa s'a instalatu imperatore Sultanu Osmanu , fiulu lui Achmedu , fiindu abiá in alu optulea anu alu etatiei sale. Chiar' pentru etatea lui tenera l-au tienutu mai nainte incapabile de a purta sceptrulu , si nu l-au alesu pe elu , de si avea

(1) *Mustafa*. Turcii atribuescu cele mai frumóse calitati tuturoru imperatoru loru , cu esceptiunea uniculu acestui Mustafa , pe care ilu representa cá pe unulu care a intrecutu pe toti ceilalti in vitiuri , precum antecessorii sei l'au intrecutu pe elu in virtúti. S'ar puté numi Sardanapalulu Osmaniloru , déca ar' fi primitu mórtea cu atátu curagiu , cu cátu o a primitu acelu principe.

mai multu dreptu la domnia decâtu Mustafa, ci, precumu amu vediutu, l-au fostu alesu pe acesta cá pre unulu care se vedea fôrte asediatu, si pentru aceea fôrte blandu si nepericulosu.

UNU FENOMENU PE CERIU

III. Sub domni'a acestui principe a apparutu in Constantinopole unu fenomenu raru, cá care inainte de aceea nu s'a mai vediutu, si póte ca nici nu se va mai vedé vre-odata. In anulu Hegirei 1029, la dóue-dieci-si-optu ale lunei Rebiul-evvel, s'au aretatu pe ceriu o sabia curbata pe de cinc-ori mai lunga de cátu o lance, si lata de trei picióre. Ea se intindea de la resaritu spre apusu; si s'a vediutu o luna intréga de dile, totdeauna dupa apusulu sórelui, stralucindu fôrte luminos. Intrebati fiindu astrologii si alti cari pretindu a pricepe acésta arte, se spuna insemnatatea acelu fenomenu, au declarat ca acél'a é semnul victoriei si lattrei imperiului ottomaniloru. Totu acesti astrologi au interpretatu de unu reu omenu gerulu ce a domnitu chiar' pe acelu timpu, si anume chiar' in anulu urmatoriu, si care atátu au fostu de aspru, in cátu locuitorii din Constantinopole poteau trece pedestri pên' la Iskiudar (2) si indereptu.

ESPEDITIUNEA LUI OSMANU IN POLONI'A

IV. In vér'a ce a urmatu dupa acea iérna grea, Osmanu contemmandu tóte aceste presagiuri, a intreprinsu o espeditiune contra Poloniei, si reocupandu Chotinulu (3), pe care Polonii 'lu ocupassera prin assaltu, tramitte apoi pe Chanulu Tatariei cu truppele tatarice si turcesci in intrulu Poloniei spre a o preda si devasta, ér' elu incungiurá cu ómenii sei truppele inimice, si intr'atáta strimtóre le aduse, in cátu in urma au fostu constrinse a cere pace. Imperatulul le

(2) O cetate in Asi'a, in faéie cu Constantinopole. *Tr. Rom.*

(3) *Chotinulu*. Cetate in Moldavi'a langa Nistru, în faéie cu Caminieti, fortificata atátu de la natura cátu si prin arte. Turcii au reparatu pe timpulul meu, dupa batai'a de la Prutu, murii acestei cetati, si au mai adaosu si alte fortificatiuni facute dupa sistem'a moderna; în cátu asta-di cu dreptu cuventu se póte numi bulevardulu intregulu imperiu contra Russiei si Poloniei. Dar despre acésta voiu vorbi mai pe largu in tractatulu meu despre Moldavi'a antica si moderna (*).

(*) Vedi « *Descriptio Moldaviae* » Partea I, Capu IV. pag. 16. Editiunea societatiei academice, Bucuresci 1872. *Tr. Rom.*

accordă cererea si inchieia pace sub conditiunile dictate de elu. Dupa aceea apropiandu-se iérn'a , se întorce la Constantinopole incarcatu cu spoliatiuni si ducédu cu sine multime de captivi.

OSMANU UCISU SI MUSTAFA RESTITUITU PE TRONU

V. Dar' soldatii nededati cu comand'a unui imperatu atâtu de tineru pe o parte, si de alt'a neavédu nici-o ocupatiune, ci traindu o viét'a a lenea in Constantinopole, incitati de amicii si partid'a lui Mustafa, s'au revoltatu in contra lui Osmanu indata la anulu urmatoriu; si fara a respecta sangele din care s'a nascutu acestu imperatu tineru si de mare sperantia, l-au ucisu in modulu celu mai barbaru, in alu patrulea anu alu domniei si. duoi-spre-diece alu etatiei sale, si l-au immormentatu aprópe de parintele seu in Giam'i'a ce acesta edificase. Dupe aceea scotiendu pe Mustafa din carcerile de la siepte turnuri, unde 'lu inchisesera dupa-ce l'au detronatu, l-au pusu érasí pe tronu.

A. 1031

I. C. 1622

MUSTAFA DETRONATU DIN NUOU, SI STRANGULATU

VI. Dar' nici Mustafa n'a domnit multu. Pe câtu timpu a fostu in prinsóre, a sciutu se-si ascunda, dar nu si se-si indrepte vitiurile perversei sale nature. Lumea credea-ca dupa, ce a gustatu pocharulul afflictiuniloru, se va fi indreptatu si-si va fi schimbatu modulu vietiei si a gubernarei imperiului. In acésta sperantia soldatii l-au redicatu éراسi pe tronu. Dar' elu crediendu-se mai pre susu de puterea sórtiei, s'a întorşu éراسi la vitiurile sale de mai nainte; facea pe tiranulu; cercá a estermina pe toti acei-a carii-lu destituisera; negligea cu totulu administrarea trebiloru statului, si nu facea nimic nici prin vorbe, nici prin faple, ce ar' merita memori'a posteritatiei. Asiá o duse cincispre-diece luni, mai multu tiranindu de câtu gubernandu, péné in urma maimarii tierei ne mai potédu sufferi domni'a unui nebunu, l-au detronatu din nuou, si spre cea mai mare rusine, l-au pusu pe unu magariu, si intre risetele si insultele plebei l-au transportatu éراسi in carcerile de la siepte turnuri, unde puşinu dupa aceea, din ordinulu lui Muradu IV, succesorului seu, a fostu strangulatu.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU IV.

SUPRA-NUMITU GAZI

ALU SIEPTE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU X. DIN CARTEA III.

MURADU SUCCEDA LA TRONU

I. Sultanu Muradu , care pentru faptele sale eroice si-a castigatu supranumele de *Gazi* séu *Bravulu* , a fostu nascutu in anulu Hegirei 1018, si dupa destronarea lui Mustafa a succedu la tronulu imperiului ottomanu in patru ale lunei Silcade, anulu Hegirei 1032.

A. 1032

I. C. 1622

BATE PE REBELLULU ABASSA

II. Acestu domnitoriu au aratatu indata la inceputulu domniei sale , cu câtu este mai bine pentru osmani a fi suppusi ascultatori unui domnu tineru si activu de câtu unui somnore molesitu. Abassa Pasia din Erzurumu anca pe timpulu lui Mustafa incepuse a devasta provinciile asiatiche si a se oppune pe fație suveranului seu ; èr' acumu credea, ca pe câtu timpu Muradu tinerulu va tiené in mana frenele gubernului, va puté se-si continue nepedepsitu devastatiunile sale. Dar' imperatulu voindu a infréna insolenti'a acestui omu, si a impedita latirea mai departe a acelei flacari, in alu doilea anu dupa

A. 1033

I. C. 1623

suirea sa pe tronul a tramisu pe marele veziru Cerkies Mehemedu Pasia (1) cu armata contra rebelliloru in Asi'a. Acesta ataca vigurosu pe Abassa Pasia (2) aprópe de Caisaria, si dupa lupta sangerósa si obstinata, ilu invinge si-lu constringe a fugi in Erzurumu. Cerkies póte ca puneá capetu acestei rebellii; déca indata dupa acea victoria nu muriá in Tokadu.

ALI PASIA ATACA IN VANU BAGDADULU

III. Muradu crediendu ca puterile acestui-a sunt cu totul nimitate, ilu despretiuesce si-si intórse cugetulu la alte intreprinderi mai mari. Cu scopulu acesta tramite o armata considerabile in Asi'a sub comand'a lui Hafiss Ali Pasia, gubernatorele din Diarbekir, cu ordinulu de a se intruni cu truppele asiatiche de acolo si a ataca fara intardiare Bagdadulu. Acesta nu intardiá a pune in lucrare ordinulu imperatului; dar' dupa obsidiune de cinci luni a fostu respinsu cu

(1) *Cerkies Mehemedu Pasia*. Multi cercassiani au fostu in posturi inalte la curtea ottomana, dar' nici-unulu, afara de acesta n'au ajunsu la dignitatea de mare veziru. Elu a fostu unu generalu de mare reputatiune intré Turci, si a luat in casatoria pe Hatidgemu sor'a lui Muradu, pe care o iubiá fórté multu. Fratele seu a edificatu in satulu numitu Ortakioi unu palatu fórté elegantu, infrumsetiandu-lu cu gradini si apeducte. Mai tárdiu apoi amu cumperatu eu acestu palatu, si anume pe timpulu candu Turcii sub Achmedu II. au vediutu ca imperatulu Leopoldu cu armele sale au facutu mari progresse in Ungari'a, ocupandu-o tóta dimpreuna cu Belgradulu si Niss'a, si se temeau séu presupuneau numai, ca Germanii vor petrunde pên' la Constantinopole, séu ca celu puçinu Adrianopole va cadé in man'a lor, atunci multi din ei, sub pretestu de peregrinare la Mecc'a, au trecut in Asi'a superióra cu tóte averile si efectele lor ce au potutu lua cu sine: si chiar' pe acestu timpu, cumu amu disu, amu cumperatu eu acelu palatu cu doue-deci-si-cinci mii de thaleri de la Iusuf Effendi, fiulu lui Tersane Eminí, adeca inspectorulu marinei; si apoi l-amu mai largitu, infrumsetiatu, si cu timpu l-amu datu érasu indereptu. Precumu audiú, asta-di este in posesiunea fliei imperatului de acumu, care este maritata dupa marele veziru Ali Pasia (*).

(2) *Abassa Pasia*. Elu portá acestu nume de la patri'a sa Abassa, ai carei locuitori sémena fórté multu in limba si in datine cu Cercassianii. De aci sclaviu captivi cari se aducu din Abassa, au aprópe acelasu pretiu cá si cei din Cercassi'a. Abassa Pasia anca a fostu unu generalu de cea mai mare reputatiune intre Turci; si agratiatu dupa rebellionea sa, elu a fostu unu modelu de fidelitate catre imperatulu seu.

(*) A se vedé planulu Constantinopolei, care dupa editiunea traductorelui anglesu se va adaoge la finea acestui opu.

mari perderi de catra brav'a garnisóna, si a trebuitu se se retraga, cá se nu-lu apuce iérn'a grea ce se aprópiá.

HALIL PASIA IMPRESOARA CETATEA ERZIRUM

IV. Din acésta cauza Hafiss Ali Pásia (3) indata ce ajunse la Aleppo, fu destituitu din dignitatea sa, in locu-i a fostu numitu mare veziru Halil Pasia. Dar' nici acesta n'a correspunsu asteptariloru imperatului. Cáci avendu ordinu a merge contra Persianiloru , elu a trasu spre Erzirumu, cređiendu ca va poté pune man'a pe Abassa. De aici, acestu rebellu a venitu la suspitiune că espeditiunea contra Persianiloru ar' fi numai pretextu, armat'a inse in realitate este indreptata contra lui ; asiá sa retrage si se inchide in Erzirumu , care de catu-va timpu incóce i serviá de locu pentru arme, si-lu provediuse cu tóte cele necesarie pentru viétia si cu alte provisiuni si munițiuni bellice. Halil Pasia a luat acésta retragere a lui Abassa dreptu fuga de frica, si cređiendu ca va poté acumu nimici cu totulu pe inimiculu inspaimentatu, lasandu-se de espeditiunea contra Persianiloru, merge spre Erzirumu si impresóra acésta cetate.

DAR' REMANE BATUTU

V. Dar' pre candu sperá a-si face gloria cu pučina labóre , pe atunci isi procurá numai disgratia si rusíne infinita. Cáci Abassa au aperatu cetatea in modulu celu mai bravu ; in câtu chiar' pentru acésta tóta lumea la tienutu de celu mai bunu soldatu si de celu mai intieleptu generalu pe lume. Elu nu s'a indestulitu numai ca a respinsu pe inimicu, ci cu o trupa mica, dar' alésa, a strabatutu pe neasteptate in castrele ottomane, a ucisu sentinelele, si au adusu tóta armat'a intr'atáta terróre, in câtu nimicirea ei a trebuitu se urmeze immediatu. Cu modulu acesta, o mana de omeni a invinsu pe o truppa de armata fórte numerósa, omorindu o multime si captivandu anca si mai multi. Insu-si vezirulu lapedandu-si armele , abia poté scapa cu vre-o câti-va omeni ai seí.

(3) *Hafiss Ali Pasia*. Hafiss este unu suprafume, care de comunu se da in semnu de distinctiune onorifica tuturoru cari se potu lauda cá sciu totu Coranul pe din afara. Cuventulu insusi se deriva de la arabesculu Hifss, care insemna buna-memoria, tie-nere de mente.

CHOSREVU PASIA CUCERESCE CETATEA ERZIRUMU SI PRINDE PE ABASSA PASIA

VI. Muradu audindu despre acésta perdere, s'a intristatu indoitu; căci pre langa erórea vezirului seu vedea ca si elu insu-si a gresitu, ca prea desconsiderătu pe Abassa ; si erórea vizirului era, ca a intermissu trebile cele mai momentóse , si a intrebuintiatu armele imperiului la unu lucru de mai pucina însemnate. Spre a îndrepta amenduóe aceste eróri destituie pe Halil Pasia, éra in loculu lui numesce mare veziru pe Chosrevu Pasia, pe care 'lu si tramite indata cu truppe suplimentarie la armat'a ce era inquantirata de iérna in Diarbekír, ordinandu-i ca indata ce se va desprimavera, se mérga asupra lui Abassa si se stinga foculu ʒebelliunei din acele parti. Esemplele nefericite ale predecessorilor sei au facutu pe Chosrevu Pasia mai prevedietoriu ; asia pentru a esecuta insarcinarea sa cu mai mare inʒrigire , isi adună tóte truppele , se prevediú cu tunuri din cele mai grele, apoi cu tóte aceste puteri incungiurá murii cetatiei Erzirumu , si o inchise din tóte partile asiá , in cătu locuitorii ei cuprinsi de spaima si cutremuru , in a cinci-a di a obsidiunei i-au predatu si cetatea si pe rebellulu Abassa.

MURADU AGGRATIEAZA PE ABASSA

VII. Dupa cucerirea cetatiei, Chosrevu Pasia pune in férra pe rebellulu Abassa si-lu tramite la Pórta. Dar' Muradu audise degiá de mai înainte de faptele eroice ale acestui omu si sciea degiá, ca este unu barbatu de unu curagiu si inima invincibile, si ca numai prin tradarea ómenilor sei i-a cadíutu in mana, si asiá a vedíutu, ca de si acestu rebellu ar' merita de o miie de ori mórtea, totusi nu ar fi bine a-i lua viati'a si a lipsi imperiulu ottomanu de unu ornamentu atâtu de raru. Dreptu aceea Muradu i dède numai o infruntare severa pentru rebelliunea ce a facutu, si-i promise a-lu ierta (4) sub conditiune

(4) *A-lu ierta.* Istoricii turci, cari totdeauna se adopera a areta faptele imperatorilor lor in cele mai frumóse colorí , dicu ca acea iertare ce Muradu a facutu rebellului, este unu exemplu incomparabile de clementi'a acestui Sultanu. Sunt inse altii carii dicu, că Abassa a capitulatu lui Chosrevu Pasia sub conditiune de a poté esi din cetate cu tóte onorile si cu salva viótiá ; si acést'a este caus'a pentru care Muradu nu l-a potutu puni cu mórte. Căci é lucru fóte raru, că imperatii Turciloru se franga cuventulu datu persóneloru de legea mohamedana; si afara de acést'a, calitatiile escelente ale acestui rebellu anca pareau ca pretindu agratierea lui.

de a-si sterge crimele din trecutu prin purtare buna in viitoriu, si arm'a ce a redicatu pênê acuma contra imperiului, se o întórca de aci inainte contra inamiciloru ottomaniloru. Abassa consimti din tóta inim'a la aceste conditiuni neasteptate din partea sa ; ér' Muradu nu numai ca-lu primi in favórea sa, ci anca-lu numi Beglerbegu in Bosni'a, cá pe unulu care prin valórea sa este in stare de a infrange pe inimici, in casu candu acesti-a ar' attaca imperiulu din acésta parte, pe timpulu candu armat'a cealalta va fi ocupata in luptele bellice contra Persiei.

CHOSREVU IMPRESOARA IN VANU BAGDADULU

VIII. Dupa-ce in modulu acesta turburarile interne au fostu su-presse, Muradu la anulu Hegirei 1039, tramite pe Chosrevu Pasia cu nuóa armata in contra Bagdadului. Acestu veziru pentru a preveni obstacolele ce au statu in cale predecesorelui seu, pléca imediatu in Asi'a, si ajungêndu in Musul, face preste tóta iérn'a cele mai mari preparatiuni bellice pentru espeditiunea viitória. In de cu primaver'a urmatória, pentru a taia Bagdadului totu adjutoriulu possibile, intra in provinci'a Arak, unde guberná Seinel Chanu in numele régelui Persiei ; ocupa tóte castellele ; derima si nimicesce totu ce nu potea lua cu sine ; sugruma cu modulu acesta rebelliunea de mai nainte, si impresóra Bagdadulu din tóte partile. Dar' sórtea n'a voitu, cá glori'a destinata pentru imperati se cada asupr'a unui generalu. Cáci, de si vezirulu in cursu de patru-dieci-si-un'a de dile a batutu si bombardatu cetatea cu cea mare bravura, totusi in urma a vediutu ca este preste potintia de a o cuceri, si asiá a fostu constrinsu dupa mari perderi a redica obsidiunea.

A. 1039

I. C. 1629

ILIAS PASIA REBELLU, PRINSU SI PUNITU

IX. Reulu succesu alu acestei espeditiuni se póte atribui in mare parte unei nuoe rebelliuni ce se escase la confiniere Persiei. Ilias Pasia, pe care Muradu ilu numise Beglerbegu in Erzirumu in loculu lui Abassa Pasia, cá si candu ar' fi succesu acestui-a nu numai in officiu, ci si in poft'a si instinctulu de a domni, a sciutu se atraga in partea sa pe soldatii si locuitorii de acolo, si a refusatu de a se mai suppune Sultanului, sperandu ca nu va cadé in curs'a in

A. 1041
I. C. 1631

care caduise Abassa. Dar' s'ortea n'a fostu assemenea pentru a m'nduoi ; c'aci pre candu ea a procuratu numai marire si on'ore pentru Abassa , pe atunci a adusu numai rusine si punitiune pentru Ilias Pasia , asia ca, la anulu Hegirei 1041, inving'endu-lu Kiuciuk Mehemed Pasia (5), l-a prinsu si l-a tramisu la P'orta, unde fu decapitatu in piati'a publica, si asia a platitu cu capulu fantasiele sale estravagante.

PERSIANII IMPRESSOARA CETATEA VANU. TURCII O ELIBEREA

X. Chiar' pe acestu timpu, candu armat'a musulmana prin at'atea r'evolutiuni interne era cu totul debilitata , Rustem Chanu , generalulu Persianiloru irrumpe in tierile ottomane si devasta t'ote tienuturile in giurulu cetatiei Vanu, era in urma impress'ora cetatea. Armat'a asiatica a Turciloru nu era capabile a resiste Persianiloru, si cetatea ajunsese acumu la estremu. Atunci Muradu audindu de acestu periclu imminente, a tramisu pe Beglerbegulu din Rumeli'a cu trupele sale europene intr'ajutoriulu cetatiei. Acesta sosindu cu graba, bate pe Persiani si elibera cetatea chiar' in momentulu candu era se capituleze.

MURADU TRAMITTE ARMAT'A CONTRA POLONILORU ; DAR' IN URMA INCHIAIE
PACE CU EI

XI. Muradu , dupa debellarea Persianiloru se decise a-si int'orce armele sale victori'ose contra Poloniloru , si adunandu-si trupele de armata in Adrianopole, da ordinu lui Murtassa Pasia , c'a dimpreuna cu Giambalat Sade (6), pe care-lu numise mai nainte generalu cavaleriei din Romeli'a, se irrumpa in Poloni'a. Acesti generali trecu Dunarea pe la Giurgiu (7), o cetate in Romani'a, si se punu aici in castre. Pre candu stateau aici si asteptau ordinile ulterioari ale imperatului, vinu niscari delegati poloni la Murtassa Pasia , si se r'oga in t'ota umilinti'a a lega pace. Murtassa n'a voitu a lua asupr'a

(5) *Kiuciuk Mehemedu Pasia*. Kiuciuk (*) ins'amna micu. Unu nume ce turcii dau de comunu pers'oneiloru de statura mica.

(6) *Giambalat Sade*. Fiiulu lui Giambalat. Pare a fi tataru de origine ; c'a ci acestu nume e propriu Tatariloru , precumu Polad Mirsa, etc.

(7) *Giurgiu*. Urbe vechia in Romani'a, intre Silistr'a si Nicopole.

(*) De aci pare a deriva unguresculu Kicsi Kici) micu *Tr. Rom.*

sa , fara scirea imperatului transactiunea unui lucru atâtu de mo-mentosu, si i-a tramisu la Pórta. Aici Muradu, miscatu de rugarile loru, le accórda pacea sub conditiunile dictate de elu.

EDICTU PENTRU LICENTIA DE A BEA VINU

XII. La anulu Hegirei 1043, se publica unu edictu alu imperatu-
lui pênê acumu ne mai auditu Musulmaniloru. Prin acestu edictu
adeca se da permissiune nu numai negutiatoriloru de vinu si os-
petariloru de a trafica si vinde vinuri, ci se concese fia-carui de a
poté bé vinu in publicu câtu i place, ceea ce este in contra legeri
muhamedane; si ér' de alta parte, se interdisè sub grea pedépsa de
a mai tiené cafenele publice.

A. 1043

I. C. 1633

MURADU MERGE IN CONTRA PERSIANILORU SI OCCUPA CETATEA REVANU

XIII. Intr'aceea, grigea de bellulu persianu tienea pe Muradu in
continua nelinisce. Elu vedea bine cà este peste putintia de a con-
solida imperiulu si a-lu largi precumu avea întentiunea, pênê candu
Bagdadulu, acea superba cetate in Asi'a si antemurulu imperiului
ottomanu, este in man'a Persianilaru. Dar' a vediutu cà tóte între-
prinderile generaliloru sei n'au adusu nici-unu folosu pentru impe-
riulu ottomanu; asia se resolvi a face elu insusi pe generalulu, si
prin maiestatea imperatésca a invinge obstaclele ce au impededatu
pênê acumu progressesele atátoru veziri ai sei. Cu acestu propusu
pléca la anulu Hegirei 1044 din Constantinopole si in fruntea unei
numeróse armate intra in Asi'a, si trage cu trupele sale dreptu spre
Bagdadu, truppe care indata la inceputu promitteau bunu succesu.
In cale impresóra cetatea Revanu, ce Persianii o reocupassera acumu
de curendu, si o ataca cu atâtu fortia, in câtu garnisón'a ne mai
putendu sustiené assaturile Turciloru, a opt'a dí s'a predatu din-
preuna cu cetatea la discretiunea inamicului. Acesta inse n'a detie-
nutu pe altii, decâtu numai pe gubernatorele Emirgiun Oglu (8), si
l-a tramissu la Constantinopole. In anulu urmatoriu a statu câtu-va

A. 1044

I. C. 1634

A. 1045

I. C. 1635

(8) *Emirghun Oglu*. Fiiulu lui Emergiun, care a fostu Chanu persianu. A fostu adusu
cá captivu la Constantinopole; dar' prin desteritatea sa in musica intr'atátu si-a cas-
tigatu grati'a lui Muradu, in câtu l-a facutu consiliariu alu seu intimu; si candu
imperatulu se veselíá între pòchare cu vinu, nu-si petrecea cu altulu decâtu numai

timpu la Tibris, a reparatu castellele vecine, le-a provediutu cu garnisóne tari, si apoi la Cassim Giuni (9 și 10) s'a întorsu cu armat'a sa victoriósa la Constantinopole.

cu acesta si cu Bekiri Mustafa. Muradu ilu cercetá fórte adese-ori in palatulu seu, care si acum se vede pe malulu Bosphorului, si de la elu pórtá numele de Emirgiun Oglı Jalisi, cáci Jali (*) se numesce ori-ce palatu, care este situatu aprópe de mare; si se invesselá la elu bendu vinu. Odata pe candu imperátulu isi petrecea la elu intre póchare cu vinu, se intempla cá trece pe acolo unu nobile grecu pe una luntre, si, fiindu-ca nu sciá cá Sultanulu se afla in acelu palatu, cantá cu o rara desteritate si atragetória frumsetia, o melodia persiana. Atunci Emargiun deschide feréstr'a, ér greculu immediatu incéta de a mai cantá. Dar' Emirgiunu ilu róga pe numele lui Dumnedieu si pentru Isusu Christosu se continue mai departe cu cantarea sa, si comanda luntrasiloru se stea naisiór'a pe locu. Dupa-ce si-a terminatu greculu cantarea, Emirgiun merge la elu si'lu întreba, cá cine si de unde este, de vorbesce atâtu de perfectu limb'a persiana, si se pricepe atâtu de bine in artea muziceí. Acesta i respunde ca è grecu si suditu alu lui Muradu. Emirgiun la cuvintele aceste saruta man'a grecului de trei-ori, si se desparte de elu dandu-i unu bunu presentu. Dupa aceea intornandu-se in palatu la imperátulu, díse acestui-a: «Grecii acesti-a, cari sta asta-di sub sceptrulu vostru, au fostu odinióra domnii vostri: si eu amu vediutu « chiar' acumu ca ei au meritatu acésta onóre. Intr'adeveru, eu amu cetitu in istoricli vostri multe despre laudele loru; cu tóte acestea n'amu potutu ajunge cá se « alfu in poporulu acesta pe unulu macar, care se merite laudele ce i se atribuiu « odinióra. Dar spre norocirea mea, asta-di amu datu de unulu, carui-a déca toti « ceñalti greci sunt assemeni, atunci intr'adeveru cá acestu poporu a meritatu atâtu « a fi domnu asupr'a imperiului vostru, cátu si a fi acuma in servitiulu vostru. Cáci « de si credu cá intre toti omenii imperiului vostru nu este unu altulu mai destru in « artea muziceí decátu mine, totusi eu abia sunt demnu a me numi scolarulu acestui « grecu. »

(9) Adeca: la dóue-dieci-si-siese Octobre stilu vechiu. *Tr. Rom.*

(10) *Cássim Giuni*. Cu numele acesta numescu Turcii pe Santulu Dumitru, despre care, cá si despre Santulu George (numitu la ei Chisrelles) (**) dicu legendele loru fabulóse, cá au fostu musulmanu. Ei tienu serbatorile acestoru duoi santi chiar' in dilele in cari le tienu si crestinii orientali, adeca in 23 Aprile si in 26 Octobre (***). Dupa aceste dóue dile cá dupa duóe poluri universali, isi reguléza Turcii espedítiunile loru bellice. Dupa 23 Aprile mergu afara in campania, ér' dupa 26 Octobre se reintorcú éراسi acasa. Soldatulu care dupa S-tu Georgie nu se presentá in campulu de exercitiu, unulu cá acesta isi perde soldulu si recopens'a, séu trébe se suffere alta punitiune; si ce punitiune póte se fia mai amara pentru unu soldatu, decátu

(*) *Ialt* inseamna propiamente tiermure, portu. *Tr. Germ.*

(**) De comunu se numesce Chidrelles, dar propiamente este *Chissir Elles*, immortalulu Ilie, despre alu carui sufletu dicu ca a treçutu in S-tulu George, care sbóra prin lume si adjuta pe omenii buni. *Tr. Germ.*

(***) Dupa calindariulu vechiu. *Tr. Rom.*

PERSIANII OCCUPA CETATEA VANU

XIV. Dar' Persianii cari de fric'a sabiei turcesci se tieneau ascunsi, indata ce audira ca Muradu s'a departatu, au esitu cu unu numeru fôrte mare de trupe, si au impressoratu cetatea Vanu, cu a carei aperature era insarcinatu gubernatorele Abassa Pasia. Musulmanii s'au tienutu cu multa bravura, in câtu Persianii pre langa tôte frecuentele si repetitele loru assalturi, in patru luni n'au potutu câstiga nimicu; si pôte ca anca si cetatea ar' fi fostu scapata, dêca nu muria gubernatorele Abassa Pasia, de la care pare a depinde tari'a si salvarea ei. Câci Ottomanii descuragiatu prin acestu accidentu, nu se mai aperatureu cu atâta vigóre cá mai inainte; pre candu Persianii din contra au luat curagiu mai mare, si inoindu assalturile loru cu mai multa furia, in urma au occupatu cetatea cu sabi'a in mana, si au sacrificatu pe toti musulmanii pentru sufletele aceluor compatrioti ai loru, pe cari-i omorise Muradu.

A. 1046

I. C. 1636

MURADU MERGE DIN NOUO CONTRA PERSIANILORU

XV. Dupa ce ajunse noutatea despre acêsta perdere la Constantinopole, inim'a lui Muradu, care dupa espeditiunea fericita din anul trecut la nimicu nu se asteptá mai puçinu de câtu la un'a ca acêst'a, s'a infuriatu fôrte. Celu care a trebuitu se simtia mai ântéiu efectele acestei mânii, a fostu marele Veziru Mehemedu Pasia, care immediatu fu destituitu din cauza cá a neglesu a fortifica mai bine cetatea si a aperature marginile. In locul seu a fostu numitu Bairamu Pasia, pe care l-a tramisu cu cele mai terribili amerintiari contra Persianiloru. Si pentru cá aceste amerintiari se nu remana numai vorbe desierte, dupa ce a trimisu anca in acelu anu pe vezirulu ina-

A. 1047

I. C. 1637

a fi scosu cu rusine din armata? Er' dupa ce a facutu servitiulu in lunile dela S-tu Georgie péné la S-tu Dumitru, dela acêsta di inainte nici-unu soldatu nu pôte fi constrinsu a se supune generaliloru, ba nici insusi Sultanului, afara de casplu candu elu pentru binele publicu se léga din buna voi'a sa a servi si mai departe. Câci soldatul care dupa diu'a S-tului Dumitru vine la *Ordicadist*, séu la judele armatei si 'i cere *Cassim sigli*, adeca certificatu, cá in acestu anu si-a implinitu cu fidelitate servitiulu, ceea ce nu i se pôte refusa, unulu ca acela pôte merge securu si liberu din armata, fara a purta frica de vre-o infruntare ori penalitate. Câci nici-unu soldatu turcu, de si ei cu totii tragu soldulu preste totu anulu, nu è obligatu a servi mai multu de siése luni intr'unu anu

inte cu câte-va regimente de cavaleria ușióra, i-a urmatu si elu in persóna cu grosulu armatei in Asi'a, si a trasu dreptu spre Bagdadu.

OCCUPA BAGDADULU

XVI. Candu a ajunsu inaintea acestei cetati, Muradu agítatu mai multu de ñnstinctulu de resbunare, decâtu de simtiulu valórei sale eroice, atacá cetatea cu atáta vehementia, in cursu de trei-dieci de dñle, cátu ti se parea cá nu é lupta cí macellu si taiare continua. Focu, ferru si tunuri n'au incetatu unu momentu sub totu timpulu acesta spre a distruge pe soldati din amenduóe partile. Assalturile se innoiau in tóta diu'a, si imperatulu cu sabi'a in mana constringea a intra din nuou la lupta pe cei cari incercau a se retrage; ce é mai multu, elu a ucisu cu man'a propria pe marele Veziru, pentru ca i se parea prè móle. In urma, prin eroismulu ottomaniloru si prin perserveranti'a imperatului, cetatea a fostu ocupata, apoi preste trei-dieci de mii de Persiani (11), cari ei insii s'au datu in man'a Sulta-

(11) *Trei-dieci-de-mii de Persiani*. Acésta crudelitate a lui Muradu Sultanulu stórcé péné si asta-di lacreme din ochii Persianiloru. Elu era resolutu a nu pardona pe nici-unu captivu, fia nobile ori ignobile, dedese ordinu a-i taia pe toti péné la celu din urma omu. Pe candu se esecutá ordinulu, vine sórtea si pe unu musicantu. Acesta se róga de officiarulu insarcinatu cu esecutiunea, ca se suspenda punitiunea sa pe unu momentu si se-i permitta a vorbi cu imperatulu numai unu cuventu. Adusu ñnaintea imperatului si intrebatu cá ce voiesce, dise: « Nu lasa, o! imperate « prèinduratu, ca cu mine *Shahculi* (alu imperatului servu, care nume apoi i-a si « remasu) se péra asta-di tóta artea musicei. Nu dorescu eu viéti'a pentru mine cá « omu, dar' cá invetiatoriu alu musicei, ale carei misterii anca nu le-amu potutu « petrunde pe tóte, me rogu se-mi lasi anca cátu-va timpu cá se me potu mai bine « perfectiona in acésta arte divina, care déca voiú ajunge se fiu perfectu in ea, eu « nu o voiú da nici pentru totu imperiulu vostru». Dupa aceea i s'a demandatu se dea o proba despre sciint'a sa; ér elu a luatú in mana unu *Siesdar* (instrumentu musicale numitu in arabesce Zabur, in grecesce Psalterion) si cantá atátu din elu cátu si cu vocea, tragic'a cadere a Bagdadului si triumfulu lui Muradu cu atátu simtiu si desteritate, in cátu Muradu insusi irrupse in lacreme si nu-si potú conteni plansulu, péné candu musicantele nu-si terminá canteculu. Imperessionatu Muradu, si chiar' din consideratiuni cátra acestu musicantu, a datu ordinu tá acei captivi cari mai era in viétiá, nu numai se nu fia ucisi, ci se se lase cu totii in libertate. Dupa aceea Muradu a luatú pre langa sine pe acestu musicantu si ducúndu'lu la Constantinopole, l-a tienutu in multa stima. Si intr'adeveru, ca acele opere persiane de musica, cari pareau a fi ingropate sub ruinele muriloru Bagdadului, au reinviatu prin elu in tóta Turçi'a. Instrumentulu de musica numitu *Siesdar* semena forte multu cu harp a,

nului, au fostu decapitati in presenti'a acestui-a. Asiã cadiu acẽsta famoasa cetate, intru aperarea carei-a Schahulu Persiei isi adunase tãta flãrea armatei sale si mai tãta nobilimea sa cea mai alẽsa, si pentru cucerirea carei-a Muradu a intrebuintiatu tãta puterea imperiului seu ottomanu. Dupa acẽsta ultima perdere Persianii n'au mai cutediatu a-si redica capulu' contra puterei ottomane; si batuti in tiãr'a loru, ei nu au mai cugetatu nici macar' a-si resbuna vre-odata.

MOARTEA LUI MURADU

XVII. Dupa cucerirea Bagdadului, Muradu a mai ramasu cãtu-va timpu aici pentru a repara murii ruinati, si a regula trebile in provinci'a Arak. Apoi lasandu noului seu Veziru Mustafa Pasia, cã se indeplinẽsca ceea ce elu incepuse, merse preste iãrna in castre la Diarbekiru, si in primaver'a urmatãria se intãrse la Constantinopole insoçitu de gard'a sa. Aici, pre candu cugetã la o nuãa expeditiune contra christianiloru, fũ cuprinsu de unu morbu repentinu, in care dupa cinci-spre-diece dile, si anume in cinci-spre-diece ale lunei Sievval, anulu Hegiriei 1049 a si trecutu la regiunile eternitatiei, dupa ce a vietuitu ani trei-dieci-si-unulu, si a domnitu ani siette-spre-diece.

A. 1048
I. C. 1638

A. 1049
I. C. 1639

CALITATILE LUI MURADU

XVIII. Turcii cu scirile loru despre moralulu si lucrurile domestice ale acestui imperatu atãte volume au scrisu, in cãtu cu dreptu cuventu ti se potu parea de suspecte, ca sunt numai fabule. Io voiu insemna numai unele lucruri, ce le mentionẽza cei mai acreditati istoriografi din viãti'a sa. Acesti-a au observatu cã lucru principale, ca Muradu a comissu lucruri ce nici de cumu nu se unescu ca onãrea imperatẽsca si cu regulele naturei, si anume ei dũcu, ca avea datin'a de a merge cu ómenii si amicii sei particulari in anumite locuri de placere si gradini afara de cetate, unde isi petrecea intr'unu modu necuviintiosu unui imperatu; elu facea focu, ferbea bucate, aducea vinu pe mẽsa, si-lu bea in modu cu totul familiaru cu com-

si acĩ se si numesco Siesdar sãu 'Εξελόδιον. Este celu mai excellentu instrumentu de musica, si se crede cã insusi Davidu l-a inventatu; dar' asta-di puçini sunt cari se scie canta bine cu elu.

panionii sei. Apoi avea capritiulu de a marita pe femei bebrane de câte optu-dieci de ani, dupa juni tineri abia de câte cincispre-diece ani, si érași june cu totulu tinere dupa ómeni fôrte bebrani si neputintiosi. Si alte o miie de acestea secature facea.

BETI'A LUI MURADU

XIX. Intr'aceea s'ar poté dice pentru escusarea lui, ca cu aceste petreceri n'a avutu alta intentiune de câtu a cunósce mai deaprópe natur'a si inclinatiunile ómeniloru, si a gusta placerea vietiei locuitoriloru de la tíera. Este inse unu pecatú, in care a intrecutu pe toti predecesorii sei câti au cadiutu in acelasiu, adeca beti'a. La acestu vitiu a fostu sedusu de Becri Mustafa (12); si dupa ce i s'a prefacutu

(12) *Becri Mustafa*. Turcii affirma in unanimitate cã acestu omu a datu mai ántãiu ocaziune lui Muradu de a se imbeta. Éca cumu naréza ei faptulu. Odata Muradu imbracatu in vestminte necunosçute, merge in piati'a publica si din intemplanare vede pe acestu Becri Mustafa tevalitu in tina si mortu de bétu. Muradu mirandu-se de acestu lucru, întreba pe cei de prin pregiuru, ce s'a intemplatu cu omulu acesta, cãci lui i se pare ca ar' fi lunaticu? I s'a respunsu, ca é bétu de vinu. Atunci Muradu întreba, cá ce beutura este acésta, cãci elu anca nu-i cunósce péné acumu efectulu? Intr' aceea Becri Mustafa isi revine in simtiri, se ridica in picióre, si cu nesce cuvinte de insulta dice imperatului se mérga de acolo. Acesta surprinsu de insolenti'a acelu omu, i díse: Tu omu de nimica, nu scii cã eu sunt Muradu Sultanulu, si tu cutedi a-mi dice se me ducu de aci? Si io, respunse Mustafa, sunt Becri Mustafa(*), si daca vrei se-mi vindi cetatea acésta, éca eu ti-o cumperu, si atunci eu voiu fi Muradu Sultanulu, éra tu vei fi Becri Mustafa. Muradu ilu intréba cã de unde ar' poté avé elu atãti-a bani, in câtu se cumpere acésta cetate? Atunci Mustafa respunse: Ce-ti pasa tie; io-ti dicu si mai multu: io me prindu cã pre langa cetate voiu mai cumpera anca si pe fiulu sclavei (imperatii adeca sunt nascuti cu totii din sclave). Bine, díse Muradu, primescu tergulu; si ordina se ridice pe Mustafa din tina si se-lu duca in palatu, Câte-va óre in urma, dupa ce'i trecuse beti'a, Mustafa isi revine in simtiri, si desteptandu-se se vede intr'o casa pompósa si tóta intraurita. Atunci întreba pe cei cari erau pre langa elu, ca ce insémna acésta? Visediu eu, séu amu ajunsu aci pentru a gusta placerile paradisului? Nu, dísera acei-a; si apoi i spusera cele ce s'au petrecutu, si ce térgu a facutu elu cu imperatulu. Mustafa se inspaimenta; cãci elu cunoscea pré bine ferocitatea si crudelitatea lui Muradu. Dar' necesitatea, magistr'a inventiuniloru, ilu invetiã ceea ce avea se face. Elu se preface ca i é reu si cauta se móra, déca nu-i voru da unu picu de vinu se bea, cá se-si reinviie spiritulu langueditu. Omenii de pre langa elu, cá nu cumu-va se móra inainte de a-lu vedé imperatulu, i dederu o cana cu vinu, ér' elu o ascunse in sinu. Puçinu

(*) Adeca: Betivulu Mustafa. *Tr. Rom.*

in natura, elu nu se mai indestuliá a bé singuru, cí fortiá pe Mufti si pe Cadiulaskeri a bé cu elu ; apoi precumu amu mentionatu mai in susu , a emisu unu edictu publicu , prin care a permisu de a póté vinde si bé vinu toti omenii ori de ce stare séu conditiune ar' fi ei. Dar' pe câtu era mare amatoriu de vinu , pe atátu era inamicu de mórte alu opiului si alu tabacului , de aceea opri sub pedépsa de mórte usulu amendororu acestoru obiecte ; ba ce é mai multu , elu insusi a uccisu cu mau'a sa pe mai multe persóne , pe care le-a vëndiutu séu mancandu opiu , séu fumandu ori vendiendu tutunu. Cu tóte acestea, unu anume Tiriaki, fumatoriu passionatu, scapà de acésta pedépsa prin o inventiune a sa fórte spirituósa. Nepotendu-se lasa nici de cumu de fumatu , elu a sapatu o grópa afunda langa cas'a sa , si pentru a nu fi surprinsu si descoperitu , o acoperise cu

dupa aceea ilu chiama imperatulu la sine, si-i demandu a-i plati atatea milióne câte ajunge cetatea. Mustafa scóse can'a cu vinu din sinu, si dise : Acésta este, o ! imperate, ceea ce voiá eri se cumpere Constatinopolea ; si candu ati possede voi acestu thesauru, eu sunt siguru cà l-ati pretiui mai multu decâtu imperati'a a tóta lumea. Cumu se póte acést'a ? intrebá Muradu. Éca asia, respunse Mustafa bendu , se beti si voi din acestu licoru divinu. Imperatulu se indupleca , si trage o inghititura buna de vinu ; si precumu elu nu era dedatu cu vinulu , se imbèta pe data intr'atátu, in câtu isi imaginà ca lumea intréga é prè mica pentru elu ; isi facea planuri imense, si atáta deliciu si placere ilu cuprinsese, in câtu i se parea cà delectatiunile corónei sunt nimica in comparatiune cu acestu simtiu ebriante. Dupa aceea se ameti de capu si adormi. La câte-va óre sa destópta cur o durere immensta de capu , si rapitu de mânia chiama pe Mustafa inaintea sa. Acesta vine immediatu, si pricependu ce are Muradu , i dise : éca aci este remediulu indispositiunei Vóstre ; si-i dá unu pócharu plinu cu vinu. Muradu ilu be, si indata i trece durerea de capu, si-lu aduce éراسi in veseli'a dc mai nainte. Dupa aceea a mai repetitu de vre-o duóe, trei-ori, totu asià, póné in urma intr'atátu s'a dedatu cu vinulu, in câtu mai in tótc dilele se imbetá. Muradu apoi a susceputu pe magistrulu seu pe Becri Mustafa, între Musahibii séu consiliarii sei intimi , si era pururea pre langa imperatulu. Candu a muritu acestu maiestru, Sultanulu a ordonatu cá tóta curtea se se imbrace in doliu ; si pentru a-i onora memori'a intr'unu modu particularu , a lasatu de l-au ingropatu cu mare pompa intr'o tavèrna (carciuma) sub duóe buti. Dupa mórtea lui, imperatulu a declaratú mai de multe-ori, ca nu a mai avutu nici-o di placuta de candu a muritu Bècri ; sj candu, se întemplá de vorbià cine-va despre Mustafa , ochii lui Muradu totudeaun'a se impleau cu lacrimi si suspiná din profundulu inimei sale. Cu unu cuventu, eu n'amu cetitu nicairea cà cine-va se-si lia castigatu la altii mai mare favóre prin instruirea in preceptele virtutei, de cumu si-a castigatu Mustafa la Muradu prin instruirea in vitiu.

iérba verde. Intr'o dí, pre candu era in fumatoriulu seu, vine imperatulu, si intréba ca unde e Tiriaki? Omenii sei i spunu, si-lu aducu inântea imperatului cu unu ciubucu in gura. Sultanulu vediendu-lu ca lucra contra ordiniloru sale, trage sabi'a si vré se-lu strapunga. Atunci Tiriaki inspaimentatu de acestu periclu, striga catu ilu iea gur'a: «Fugi de aci, tu fiu de femeia sclava! Edictulu teu are putere numai de asupra pamentului, ér' nu si sub pamentu». Tiriaki prin acésta inventiune improvisata si-a mantuitu nu numai viéti'a, cí a obtienutu si alte onori inalte, si singular'a permissiune de a fuma câtu i va placé. Se dice anca despre acestu Muradu, că de multe-ori spunea omeniloru sei a se tiené de urmatóri'a regula: «Candu vreti se fiti in voia buna, beti vinu, si nu mancati ca . . . »

CRUDELITATEA LUI MURADU

XX. Din acestu vitiu s'a nascutu altulu, care nu numai pentru regenti cí si pentru statu este fórte stricatiosu: acést'a este crudelitatea. Elu insetosiá dupa sange innocentu, si omorulu era placerea sa, in câtu ti se parea ca de aici se nutresce. De multe-ori, in mediulu noptiei se furisiá din apartamentulu femeiloru si esindu prin porti secrete din palatiu cu sabi'a sa scósa, alergá pe strade descultiu si numai cu mantéua pe spate cá unu nebuu, si omoriá pe oricine i vinea in cale. De alte-ori, candu se imbetá si era in voia buna luá sageti, si din ferestrele de susu ale palatului, strapungea pe cine trecea din intemplanu pe acolo. De alta data se imbracá in vestminte prefacute, alergá tóta diu'a in susu si in josu, si nu se intorcea acasa pêné nu omoriá vre-o câte-va persóne infortunate pentru ce-va lucru de nimica séu chiar' fara nici-o cauza. In acelu modulu elu adusesse tóta cetatea in teróre atátu de mare, in câtu nime nu cutediá nici macar a-i pronuntia numele in intrulu muriloru, fara a nu tremura. Altii mai slabi de ânima, si mai alesu cari erau dedati a lua opiu, lesnau la singurulu audiu alu numelui lui Muradu. Că-ci pe acesti-a nu-i cruliá nici-o data; ci séu i omoria pe toti, séu i fortiá se bea vinu în locu de opiu. Asiá Muradu in siepte-spre-diece ani câtu a domnitu, a omoritu preste patru-spre-diece mii de ómeni, intre cari au fostu multi generali si alti barbati de positiunea cea mai inalta.

FACULTATILE SALE FISICE SI SPIRITUALI

XXI. Pre langa tóte aceste vitiuri, Muradu a fostu dotațu cu o mare desteritate atātu corporale câtu si spirituale, in câtu ti se parea ca natur'a a voitu se creeze unu modellu de omu, care se escelle atātu in vitiuri câtu si in virtuti. Tóte deprinderile corporali câte se ceru de la unu soldatu, le aflai la acestu Sultanu. In artea de a trage cu arculu nu avea lui assemenea intru tóta natiunea turcésca, cu singur'a esceptiune a faimosului luptatoriu Toscoparanu. Se vedu si slau pênê asta-di duõe colonne de marmore in distantia de unamii-cinci-sute de urme un'a de alt'a, si preste aceste se dice ca á trasu Muradu cu o sagéta de a trecutu de la un'a pênê preste ceea-lalta. Elu a fostu celu mai bunu calaretiu intre toti ottomanii; ér' in tragerea cu Dgird-ulu atātu era îndemnicu, in câtu nici unu tataru nu putea se traga cu arculu, nici atātu de siguru nici atātu de departe. Se mai dice apoi despre elu, ca atātu era de iute de picióre, in câtu nici celu mai ageru calu arabicu nu putea se-lu intréca. Dar' elu a fostu dotatu si cu calitati singulare spirituali. Asiá se afirma, ca era fórte perseverante in esecutarea lucrurilor sale, în câtu nu desistea de la o întreprindere a sa pênê ce séu reusiá, séu o nimiciá. Intrepidu in ori ce circumstantie, in câtu s'ar' poté dice, ca déca purtarea lui in viétia ar' fi fostu la inaltimea grandetiei spiritului seu, ar' fi potutu, fara multa greutate, a sé face monarchulu a tóta lumea. Dar' plagele ce arm'a le infige in alții, in elu le-a infiptu beti'a, care l-a si rapitu din acésta lume, a carei spaima si teróre era.

Pe timpul lui Muradu IV. au fostu Domnitori in Europ'a :

In Germani'a : Ferdinadu II, 1619—1637, si Ferdinandu III, 1637—1657.

In Franci'a : Ludovicu XIII, 1610—1643.

In Spani'a si Portugali'a : Filipu IV, 1621—1665.

In Angli'a : Carolu I., decapitatu prin suditii sei, 1625—1649. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI IBRAHIMU.

ALU OPTU-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU XI. DIN CARTEA III.

IBRAHIMU SE PROCLAMA IMPERATU

I. Sultanulu Ibrahimu fù nascutu in anulu Hegirei 1026, si dupa mórtea fratelui seu Muradu, nefiindu altu erede din cas'a lui Osmanu, in etate de trei-dieci-si-duoi de ani a fostu proclamatu in unanimitate imperatu alu Osmaniloru.

A. 1049

I. C. 1639

OCCUPA AZACULU DE LA COSACI

II. Dupa suirea sa pe tronu, prim'a sa grige a fostu a curati marea négra de piratii cosaci, si a deschide salva si libera navigatiune pentru naile ce vinu de acolo la Constantinopole. Dar' elu vedea bine cà acést' a nu va poté merge fara mari si grave difficultati, pe câtu timpu Azaculu (1) situatu la gur'a Donului, este in manile acéloru cosaci; din cauza cà acésta cetate le convenia fôrte bine pentru pirateri'a loru, si in casu de a fi hafuti, ea le potea servi de fôrte bunu locu pentru refugiu. Pentru aceea a tramisu inainte de tóte o armâta numerósa ca se ocupe acea cetate; si intr'adeveru cà dupa

(1) Séu Azotulu. *Tr. Rom.*

mai multe assalturi cetatea a fostu cucerita si tóta garnisón'a trecuta prin sabia.

MALTESII CUPRINDU O NAIE TURCEASCA SI FUGU CU EA LA CRET'A

III. Dupa-ce cu modulu acesta a curatítu marea négra, se resolví a face aceeași in marea alba. Tóte insulele de aici erau degiã ocupate de Ottomani prin valórea lor; numai insul'a Cret'a(2) facea escep-

(2) *Cret'a*. Vrcu a narrá aci istori'a acestei insule asiã precumu o aflamu la scriitórii turci, fia si numai pentru a vedé ingrigirea cu care transmitu ei la posteritate faptele compatriotiloru lor. *Kritos*, pe care altii in modu corruptu, prin schimbarea unoru litere o numescu *Ghiritid*, este cea mæi insemnata insula in marea mediteranã. Se estinde de la resaritu spre apusu in lungime de doue-sute si in latime de siese-dieci de mile. Pare cã insusi natur'a o a facutu pentru delectarea omului. Solulu preste totu este fertile si produce in abundantia tóte speçie de grãne. Campiile aromatice suntu pretútindenea acoperite cu ierburi, cari suntu bune nu numai pentru nutretiu la vite si la paseri, dar' suntu folositórie si pentru medicina. Intre aceste din urma este in speçialu ierb'a *Iflimum* (*), a carei virtute miraculósa cra cunoscuta anca si mediciloru din anticitate. Bestiiele selbatice cari se strice omeniloru si animaliloru, precumu lupi, vulpi, sierpi— aici nu se nascu; si déca se aducu din alte tieri — aici nu pota trai. Primii locuitorii ai acestei insule au instruitu pe cealalta parte a lumii a duce viétia placuta. Adoratorii imaginiloru cioplite suntu de acea opiniune constante, ca principele idoliloru paganismului a fostu nascutu in Cret'a. Totu din acésta tíera s'a nascutu music'a si alte arti carii tindu a delecta si a polei omenimea. Au avutu fórtu multe si fórtu faimóse cetati; multime de sate, si numerosi locuitorii; fiindu-cã aerulu dulçe si clim'a blanda au atrasu aici nuóe colonii din tóte partile lumii. Lungu timpu a fostu sub domni'a Greciloru; mai tardiu a fostu cucerita de armele Musulmaniloru (**), din Spani'a. Adeca la anulu Hegirei 204, pe candu Hakim, fíiulu lui Hesam, din famili'a Ummie, domniã la Cordub'a in Spani'a, s'a escatu o revolutiune terribile in contra lui, care atãtu de repentinu crescù, in cátu o céta de conspiratori au incongiuratu palatulu lui Hakimu, si-lu amerintiau cu mórte. Regele Hakimu se aperã cu bravura, si dupa o lupta sangerósa a respítu pe rebelli, omorindu pe multi, si pardonandu pe ceialalti, sub conditiune cá se ésa din tíera si se-si caute alte locuintie. Musulmanii vediendu-se espulsi cu modulu acesta din vótr'a strabuna, s'au pusu pe mare cu trei-dieci de nái, luandu-si calea cátra Egiptu, si au ajunsu la Alexandri'a. Abdulah, fíiulu lui Tahir, care gubernã pe acelu timpu Egiptulu in numele regelui Persiei, audindu de venirea aceloru Musulmani, a plecatu de la Cairo cu o mare armata in contra lor si surprindiendu-i pe neasteptate i-au incongiuratu de tóte partile. Elu potea se-i uccida pe toti, dar' le-a compatimitu starea, si i-a lasatu liberi sub conditiune cá se se curatia din Egiptu si se nu se mai întórca nici-odata. Musulmanii ne fiindu in stare de a face vre-o resistentia, au cau-

(*) Acesta fara dubin este Dictamnus cretica, care la 'Turci se numesce *Gjirid* Otí séu érba de Creta. *Tr. Germ.*

(**) Acesti-a suntu asiã numitii Saraceni. *Tr. Rom.*

tiune; ea contemnă puterea Turciloru, si serviá de portu siguru a-celoru pirati, cari spoliau corabilele turcesci. Pórt'a pusese de multu ochiulu pe acésta insula, si desele plangeri ce i se faceau de catra suditii sei in contra Venetianiloru, erau ocaziune numai bine-venita de a cuceri insul'a; si mai alesu o injuria comissa acumu din urma

tatu se se suppuna poruncei, s'au pusu éراس pe nái si si-au luatú calea spre Cret'a. Fertilitatea si clim'a dulce a acestei insule i-au attrasu atatu de tare, in cátu se decisera a se asiedia aici; si au tienutu consiliu, cumu ar' poté se o ocupe. Cá acésta ocupare se se efectuaie cu mai mare alacritate, au datu focu la tóte náiile si le-au arsu, cá asiá se-si taie ei insii tóta speranti'a de a se poté retrage in casu candu ar' remané batuti. Asia resoluti, attacka insul'a, se respandescu in tóte partile, si o cuprindu mai iute de cumu ar' fi cugetatu; fortifilca apoi cetatile cu muri nuoi, si le provedu cu tóte munitiunile necesarie. Michaelé, imperatulu grecescu pe acelu timpu in Constantinopole, audindu ca Musulmanii (proprie Sarcenii) au ocupatu insul'a Cret'a, transmite o flota considerabile in contra loru. La primulú attacku Musulmanii au fostu invinsi; dar' indata dupa aceea si-au readunatu tóte puterile loru, si au attackatu pe Greci in chiar' castrele loru cu atata fortia, in cátu n'a scapatu nici macar' unulu care se duca scirea in Greci'a despre acésta fatale perdere. Musulmanii insii au insciintiatu pe imperatulu despre ceea ce s'a petrecutu, si s'au offeritu a inchiaié pace cu elu. Imperatulu s'a invoitu prè bucurosu, cáci vedea prè bine, cá cu forti'a nu póte face nimicu. Dupa inchiaierea acestui tractatu de pace, *Umrú*, principele Musulmaniloru si succesorii sei au domnitú cu pace in insula optu-deci de ani. Dupa aceea inse, si anume in anulu Hegirei 284., imperatulu grecu din Constantinopole transmite pe generalulu seu Nicephoru Phoca cu armata numerósa la Cret'a pentru a alunga pe Musulmani de acolo. Phoca debarcandu in insula cu trupele sale, attacka si invinge pe Musulmani, le ocupa tóte cetatile si fortaretiile, si pe care nu i-a potutu ucide, i-a constrinsu a se suppune potestatiei imperatului grecu; acesti-a apoi in decursulu timpului parte au peritu, parte s'au intorsu la crestinismu; asiá dupa cáti-va ani nu mai era nici urma de Musulmani in insula. Cátu-va timpu dupa aceea, Alexiu, celu mai tineru frate alu lui Isaacu imperatorului de Constantinopole, ilu aduce pe acest'a in cursa, ilu prinde, i scóte ochii, si asiá omorindu-lu i ocupa tronulu. Dar nu s'a indestuliatu numai cu acestu fratricidju, ci amblá anca a ucide si pe fiulu lui Isaacu, care avea acelasiu nume cu elu, cá asiá se nu mai aiba nici-unu rivalu. Junele principe inse insciintiatu de pericolulu ce-lu amerintiá, scapá numai cu câte-va óre mai inainte de a se esecuta crim'a, si fugi la Venetiani. Aici miscá totu occidentulu si-lu facú a-i sta intr'adju-toru. Venetianii i-au datu o flota; Francesii o armata; si preparatu cu acestu adju-toriu, merge dreptu spre Constantinopole, insoçitu de principii Franciei si Spaniei, cu cari Venetianii i-au datu in amicitia. Cu aceste puteri petrunde péné in marea marmora, si pune ancora in façi'a cetatiei aprópe de unu satú ce asta-di se numesce Kadikioi. Imperatulu Alexiu vediendu cá l-a súrprinsu, si cá-i este cu neputintia de a-si aduna in timpu atátu de scurtu o armata cu care se-póta resiste cu efectú: fugé pe ascunsu din Constantinopole, ca-ci se temú se nu patia chiaru aceea

in contra unora ce voiau a caletori la Mecc'a si la Egiptu, a indemnatu pe Sultanulu si mai multu de a-si esecuta planulu. Éca adeca casulu. Kislar Agasi Sumbul Aga, care a fostu destituitu din oficiulu seu, si a fostu primitu unu certificatu de libera-missiune (s), cu scopu de a naviga la Egiptu s'a pusu pe naie in societate cu Cadi din Mecca si cu Molla din Pruss'a, numitu Mehemedu Effendi. Pre candu ei trecea pe aprópe de Cret'a, dintr'o data nevalescú asupr'a lorú siese galere din Malta. Turcii se apera cu bravura. Dar' Kislar Aga, Cadi, si comandantele navei cadu in lupta morti; ér' ceilalti cutrupiti de multimea nevalitoriloru, cadu in man'a inamiculuí cu tóte bunurile ce le aveau pre langa sine. Maltesii cu préd'a lorú fugu intr'unu portu de la Cret'a, dau gubernatorelui ceva din spoliatiunile lorú, si acesta le concede se mérga siguri mai departe cu toti captivii si cu tóte predile lorú.

DE ACI IBRAHIMU DECLARA BELLU VENETIANILORU

IV. A lasa acésta injuria nepunita, ar' fi insemnatu a espune potestatea imperiului ottomanu la despretiulu inamiciloru sei; din contra, pentru o resbunare era ocasiunea numai bine venita de a supune acésta insula dorita de atât'a timpu. Asiá Ibrahimu incuragiatu si de consimtiementulu consiliariloru sei, frange pacea cu venetianii, si le declara bellu cá unorú furi si protectori de pirati. Pen-

ce a facutu elu cu Isaacu. Junele Alexiu, fiulu lui Isaacu ocupa dupa aceea cetatea, remasa fara de nici-unu aperatoriu; si dupa ce s'a confirmatu in tronu, recunosca toriu principelui de Spani'a pentru servitielú lui, i-a daruitu insul'a Cret'a pe vecia. De la successorii acestui-a o au cumperatu Venetianii la anulu Hegiréi 520, cu o summa mare de bani, si a remasu in possessiunea acestor-a péné in timpulu lui Ibrahimu Sultanulu.

(3) *Libera-missiune.* Kislar Agasi, adeca capulu eunuchiloru, pe cátu timpu pórtá oficiulu de inspectore asupra femeiloru din Seraliu, ori cátu ar' fi de mare onórea ce i se da de catra toti, elu totúsi nu se considera si nu se numesce altmentrea decâtu sclavu. Candu inse se dimitte din postulu seu, primesce unu certificatu de libera-missiune; care elu nu o ar cere nici-odata, déca nu i s'ar' impune se o accepte, cáci péné candu este la curte, autoritatea lui este fórté mare. Toti acesti Kislarí, dupa ce se destituie, se tramitu in Egiptu; aici primescu de la imperatulu una pensiune de optu mii parale pe di; o pará face trei aspri. Multi dintré ei, péné sunt in servitiu la curte, isi cumpera bunuri si-si facu stare in Egiptu, unde dupa aceea traiescu vietia domnéscá. Curtea anca le concede se-si cumpere bunuri, cáci dupa mórté efectele lorú tóte trecu la imperatulu.

tru a esecuta acestu bellu cu successu câtu se pôte mai bunu, elu aduna armata numerósa sub comand'a lui Musa Pasia si a lui Muradu Aga Kulkietchudasí séu locotenentului generalu alu Ienicieriloru, si prepara o flota sub comand'a lui Capudanu Iusuf Pasia, care a datu probe de valórea sa anca pe timpulu candu era portatoriu de spada.

A. 1054
I. C. 1644

CUCERESCE CANE'A

V. Dupa-ce li s'au datu trupeloru generali, au plecatu din Constantinopole la patru ale lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1055, si in dóue-dieci ale lunei urmatórie au ajunsu la Cret'a. In alta di soldatii au primitu ordinu se debarce si se impressóre Cane'a, care dupa o resistentia de duóe-dieci-si-cinci de dile s'a si predatu armatei musulmane. Indata dupa aceea, s'au reparatu murii cetatiei, si remanendu o parte a armatei acolo cá garnisóna, ceealalta parte s'a intorsu la Constanþinopole cu flot'a adornata de lauri. Puþinu dupa aceea Husein Pasia a fostu tramisu cu nuóe puteri la Cret'a, care dupa multe lupte cuprinde anca in acelasiu si in urmatoriulu anu tóta insul'a, cu exceptiunea cetatiei Candi'a.

A. 1055
I. C. 1645

MOARTEA SI URMATORII LUI IBRAHIMU

VI. Pre candu Ibrahimu facea nuóe si mari preparatiuni pentru cucerirea acestei cetati, in optu-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1058, a trecutu din acésta lume si a fostu coronatu cu mórte de martiru. Au remasu nuóe fii dupa elu: Selimu si Osmanu, nascuti in anulu Hegirei 1054; Mahomedu (4), Achmedu, Solimanu Muradu si Gihanghir, nascuti in 1056; Baiazetu si Orchanu, nascuti in anulu 1058. Trei din ei, si anume Mahomedu, Solimanu si Achmedu, au ajunsu pe tronu; ér' ceilalti siese au muritu fiindu anca in etate fórte tinera.

A. 1058
I. C. 1648

CALITATILE LUI IBRAHIMU

VII. Turcii descriu viéti'a acestui Sultanu chiar cu aceeași necru-tiareș, cu care au descrissu pe a predecesorelui seú, dé si ei prin acésta isi punea viéti'a in periculu. Precumu Muradu era dedatu cu

(4) Mahomedu, precumu se va vedé la Capu XII. ce urméza, a succesu pe tronu la anulu Hegirei 1058, in etate de șiepte ani, prin urmare elu trebe se se fla nascutu la anulu Hegirei 1052. *Tr. Germ.*

totulu vinului, asia Ibrahimu era dedatu voluptatiei. Se dice că tóta vieti'a si-o petrecea in placeri sensuali; si candu natur'a stórsa nu-lu mai ajutá, elu recurgea la beuturi iritatioése si la alte secrete pentru a-si reinnoi puterile la delectatiunile venerice. Tóte vinerile, ceea ce la Turci é Sambata, le consacrá dieesei Venus; si lasá chiar' prin marele veziru, séu prin altu servitoriu inaltu, se-i aduca câte o vergine frumósa imbracata in cele mai elegante vestminte. Paretii in camer'a sa de dormitu erau giuru-impregiuru imbracati cu oglindi, cá se se póta vedé elu singuru in mai multe positiuni a le actului seu brutale. Perinele sale lasá se le imple cu peri dela pelile cele mai fine, cá asiá patulu destinatu placerei sale imperatesci se fia cu atátu mai pretiosu. In gradin'a de la Palatu numita Ghassi aduná de multe-ori pe tóte concubinele sale, unde le facea se se desbrace cu totulu, si elu anca se desbracă in pelea góla, ninchézá cá armasariulu, si se aruncá între ele; acestea la poruc'a lui, trebuiau se se apere cu mani cu picióre, pêné candu in urma rapia pe una si pe alt'a si le facea fortia. Odata din imtemplare a vediutu partea genitale de la una vaca selbatica; rapitu de poff'a brutale, lasá a se face din auru unu modelu cá aceea, si-lu tramise in totu imperiulu cu ordinu de a cauta o muiere, care se aiba chiar' ca vac'a si care se-i servésca placeriloru sale. In fine, se dice ca sar' fi aflu un'a, pe care apoi a si luatu-o între concubinele sale. Elu isi facuse o collectiune mare si voluminósa de picture, cari representau variele moduri de coitiune, si unde totdeauna gasiá positure nuóe, si pêné atunci necunoscute. — Cu acestu modu thesaurulu publicu diminuitu prin beti'a lui Muradu, prin luxuri'a si placerile sensuali ale lui Ibrahimu, a desecatu cu totulu; si poterile imperiului folosite de antecessorii loru pentru debellarea inamiciloru, si pentru latirea imperatiei, ei le-au întrebuintiatu pentru ruinarea vietiei loru proprie.

Pe timpulu lui Ibrahimu, domnitori in Europ'a au fostu;

In German'a: Ferdinandu III. 1637—1657.

In Franc'a: Ludovicu XIV. 1643—1715.

In Span'a: Filipu IV. 1621—1665.

In Portugali'a: Ion IV. (Duce de Braganti'a, care s'a revoltatu contra Spanie 1640—1656.

In Angli'a: Carolu (decapitatu) 1625—1649. *Tr, Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU IV.

ALU NOUE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU XII. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SE PROCLAMA IMPERATORE

I. Dupa-ce Ibrahimu a priimitu cunun'a de martiru, Ienicierii au proclamatu imperatore pe fiulu seu Mahomedu (1) in etate de siepte ani, si-lu redicara pe tronu in optu-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1058.

A. 1058

I. C. 1649

EVENTIMENTELE DIN TIMPULU MINORITATIEI SALE

II. Anca din fraged'a sa etate Mahomedu a datu probe evidente despre grandórea sa viitóre, si despre speranti'a ce ottomanii au

(1) *Mahomedu*. Mama-sa a fostu fii'a unui preotu grecu, pe care o au adusu din More'a anca pe timpulu lui Muradu Sultanulu, candu adeca anca nu era stérsa acea rege, in puterea careia fii de crestini se poteau lua cá tributú ; si póntru rar'a ei frumusetia a fostu priimita in seraiulu imperiale. Dupa-ce s'a facutu Validé Sultana, a lasatu se intrebe de muma-sa. In-urma s'au aflatu, cá dupa cine a intrebatu era chiar' la ea in palatu ; si a traitu acolo anca multi ani ; dar' nime nu o a potutu face se primésca religiunea mahomedana : si acolo a si muritu in legea orthodoxa crestina, in care a remasu constanta péné la mórté ; candu apoi nepotulu seu Sultanulu Mahomedu a lasatu se-i aduca cadavrulu din palatu, si se o immormente dupa ritulu besericéi crestine prin patriarchulu insoçitu de intregu òlerulu seu.

pusu in elu. Dupa-ce thesaurulu publicu desecatu cu totulu prin viéti'a luxuriósa a parintelui seu , s'a implutu éراسi prin abilitatea lui Kioprili (2) Mehemedu Pasia, si turburarile intestinale au fostu su-

(2) *Kioprili*. Acesta é fundatorele nobilei case Kioprili Oglu , care péné asta-di se numera intre tele mai distincte familii la Turci. La inceputulu domniei lui Mahomedu ducea o viéti'a retrasa si stoica in Constantinopole, si asteptá se i se dea unu pasialicu óre-care, fla ori câtu de neinsemnatu ; cáci, de si avea titlulu si dignitatea de Pasia, elu totusi, fiindu-ça nu avea midi-lócele de a-si sustiené famili'a conformu rangului seu, asiá fórté arare-ori se aretá in publicu. Chiar' pe acestu timpu vine la Constantinopole unu delegatu din Persi'a, pentru a gratula lui Mahomedu la sui-rea sa pe tronul. Sultanu dède in onórea lui o mésa splendida, si ordiná tuturorú Pasiloru se fáca cu totii si fla-care asemenea. Marce veziru si toti ceilalti péné la celu din urma Pasia a tractatu pe delegatul persianu cu atât'a luxu, in câtu pe fla-care l-a costatu celu puçinu una-suta de pungi. Candu a venitu rendulu la Kioprili, elu recurse la unu evreu, care-lu mai ajutorase de multe-oré in lipsele sale ; acesta 'i promitte ca-i va procura si acuma bani. Kioprili contandu pe promissiuinea evreului, face pe diu'a determináta unu prandiu splendidu cu musica, comedianti si alte divertimente usitate la Turci. In alta dí vinu comediantii la evreu, si-si ceru plat'a ; evreulu, fiindu-cá nu se tocmisera de mai nainte , le offre duóe-sute de taleri , pre candu toti ceilalti Pasi le-au datu câte patru péné in cinci sute de taleri, Lascaris, capulu trupei, unu grecu, luandu banii, i arunca cu despretiu la pamentu. si dice : mai bine nu voiu nimicu de la unu Oppordos (*) Pasia ! ; care in dialectulu evreo-spaniolu va se díca, unu vile si miserabile serántocu. Evreulu stringe banii , merge la Kioprili Mehemedu Pasia, si-i spune ceea ce s'a petrecutu. « Ei ! trebúie se sufferiu a fi batjocorit de unu necredintiosu, si nu amu atat'a putere câtu se-mi potu resbuna : atunci eu in puçine zile seu trebe se-mi facu noroculu, séu se-mi perdu capulu ». Urmarea a confirmatu acésta profetia. Cáci puçinu dupa aceea Spahii din Constantinopole s'au revoltatu si au ucisu pe marele veziru si pe toti ceialti Pasi ; uniculu Kioprili Mehemedu Pasia a scapatu , fiindu-cá in obscuritatea sa nime nu-lu bagá in séma. Dupa-ce s'a stinsu foculu seditiunei, Silahtar si Kisslar Agasi, si toti ceialti officari de curte au vediutu , cá nu mai este nici-unu Pasia in viéti'a, carui se póta offeri dignitatea de mare-veziru ; asiá au trimisu dupa betranulu Kioprili, si cá unui omu bunu si de onóre, i dau in mana sigilulu imperiale, dreptu semnu alu noului seu officiu ; dandu-i totodata se intieléga, cá totdeauna se-si aduca aminte, cumu si prin cine au ajunsu din starea sea infima la gradulu celu mai inaltu de onóre. Kioprili le promitte totu ce i-au cerutu ; si la inceputu nu facea nimicu fara a se consulta mái Antáiu cu ei prin scrisori despre tóte lucrurile. Ei isi tramiteau opiniunile lor in scrisori ; péné in urma a cugetatu a se folosi de ele ; deci elu chiama la sine in secretu pe capii Spahiiloru , le arata scrisorile , si se plange de arroganti'a lui Kisslar Agasi, a lui Silahtar si a tuturoru celorlalti of-

(*) Acestu nume de batjocura, dupa tóta probabilitatea, deriva de la o *Pordiosera*, care este cuventu spaniolu cu articlu portugesu, si insémna cersítoriu si sdrantiosu miserabile. *Tr. Germ.*

grumate, Mahomedu a datu ordinu a strangula pe mam'a-betrana a sa, fiindu-ca luase parte la rebelliunea ienicieriloru, si pe multi alti complici i-a punitu cu mörte. Dupa aceea reocupa insulele Tenedos si Lemnos de la Venetiani; pune man'a pe rebellulu Pasia din Aleppo, si-i taia capulu acestuia si ale tuturoru compliciloru sei. Tramite apoi pe marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia in contra cetatiei Ianova, care dupa obsidiune de vre-o câte-va dile o si ocupa si o suppone potestatiei ottomane. Cu asemenea succesu pörta bellulu in Ungari'a, unde la anulu Hegirei 1070. Ali Pasia ocupa prin assaltu cetatea Varadinu, Er' la anulu Hegirei 1074, vezirulu Fazil Achmetu Kioprili Oglı (3) suppone cetatea Uivar. Declara apoi

A. 1070

I. C. 1659

A. 1074

I. C. 1663

ficiari de curte; aviséza si pe soldati se nu suffere cá acesti unu pumnu de omeni se guberne unu imperiu atátu de mare, ci se se oppuna si se stérge acésta mare rusine péné candu le este anca in putere. Spahii se facura focu audindu aceste infamii; se aduna din nouu, mergu la curte, si cera imperatului a le ostrada pe culpabilulu Kisslar Agasi, pe Silahtar si pe toti complicii loru, cá se-i pedepsésca cá pe turburatorii de pacea publica si autorii rebelliunei din urma. Toti acesti-a au fostu omoriti, si Kioprili Mehemedu Pasia confirmatu in postulu seu; dupa aceea cu timpu a esterminat pe toti Spahii cari au redicatu armele in contra imperatului, in cátu in duoi ani nu mai era nici-unu rebellu in viétia. Dupa ce a purtatu dignitatea de mare-viziru in cursu de siepte ani, elu a caditu bolnavu; éra candu era apröpe de morte, l-a cercetatu Sultanulu Mahomedu, si vorbindu cu elu despre lucrurile publice ale statului, i dise: sciu si pretiuiescu förte multu servitiile ce mi-ai facutu; dar' pentru a le incorona iti ceru se-mi areti pe cine credi tu capabile si demnu de a urma in officiulu teu, in casu candu a-i trece in lumea ceaalta? Pationtulu veziru respunse, ca elu nu cunósce pe altulu care se merite acésta dignitate, decâtu numai pe fiulu seu Achmetu. atátu pentru prudenti'a cátu si pentru seriositatea sa. Acésta recomandatiune a unui parinte pe patulu mortiei, pronuntiatá in favörea fiului seu, atáta impresssiune a facutu asupr'a lui Mahomedu, in cátu immediatu dupa mörtea lui l-a facutu mare-veziru, de si era anca förte tineru.

(3) *Kioprili Oglı*. Fiiulu lui Kioprili Mehemedu Pasia, despre care am vorbitu in punctulu precedente. Candu s'a facutu mare-viziru, a fostu numai de siepte-spre-diece ani; si este förte renumitu intre Turci pentru invetiatur'a, prudenti'a, fortitudinea si constanti'a sa. In adeveru turcii alla cá victoriile dela Cret'a s'au castigatu mai virtosu prin Kíuprili celu dotatu cu spiritu neinvinsu si cu mare elocentia, in care se spune cá a intrecutu pe toti contimporanii sei. Turcii ilu numescu vicariulu umbrei lui Dumnedieu; lumin'a si splendörea a celoru mai frumöse si amabile natiuni; supra-veghitoriulu si pazitoriulu legiloru celoru adeverate, si alu morálei celei bune si sante; sfarmatorulu campaneloru poporaloru celoru ratecitorie si blasfematörrie de Dumnedieu; comandante terribile; celu mai sapiente; celu mai induratoriu,

bellu lui Racotiu, si-lu invinge (care a si muritu in urm'a une vulnere mortali ce a priimitu in lupta). Dupa aceea petrunde cu trupele sale prin tóta Transilvani'a , si pune pe Michael Apafi principe tie-rei, sub conditiune de a-i respunde unu anumitu tribut u anuale.

MAHOMEDU INCHIAIE PACE CU GERMANII

III. Imperatul u Germaniei spaimenlatu de progressele Osmani-loru, tramite unu delegatu la marele Veziru spre a-i cere pace, promittendu de a lasa Turciloru totu ce au degiá in possessiune. Vezirulu séu cà nu intielegea bine intentiunea imperatului , séu ca voia a cunósce mai de aprópe dispositiunea Sultanului, luá cu sine pe delegatu si merse cu elu la Pórt a. Aici delegatulu cu capulu plecatu si facia (4) prosternuta péné la pamentu sterge pulberea de la pragulu sublimei pórt e, si prin umilitele sale suplicatiuni obtiene pacea desiderata pe duóe-dieci de ani, sub conditiunile ce insusi Sultanului a placutu a le dicta.

INNOIESCE BELLULU CRETANU

IV. Dupa-ce pacea a fostu intarita prin juramentu solemnu din partea delegatiloru ambiloru imperati, Mahomedu se resolvi a innoi cu mai multa vigóre bellulu cretanu , care péné acuma pentru alte affaceri se continuase numai fórt e incetu. Acestu bellu contra Venetianiloru l-a fostu inceputu anca parintele seu Ibrahimu , care a fostu si cuprinsu Cane'a si fortaretiel e invecinate, si a fostu alungatu din insula pe mai toti locuitorii ei cei vechi. Singurulu loca ce mai remasese in manile inamiciloru, era Candi'a ; o cetate, unde natur'a si artea se pare ca a vrutu se arate , ce pot u ele produce pentru a distruge pe cei cari ar' voi a o impressora. Truppele musulmane au

riu, etc. Elu a fostu uniculu veziru, care a succesu parintelui seu in acésta dignitate si care ca prin dreptu de ereditate a transmisu-o flului si nepotului seu.

(4) *Façi'a*. Aceste si alte assemeni espressiuni pompóse intrepuintiéza istoriografii turci faéie cù delegatii crestini ; si acést a numai pentru a da cu atátu mai mare onóre imperiului lor u, si a arata despretiu cu atátu mai profundu faéia cu crestini. É adevratu, cà unu delegatu candu este admissu si intra in audientia la Sultanulu, trebe se-si depuna spad'a, se-lu tien a de braéia duoi Capudgi Basi , se se inchine cu capulu de trei-ori ; dar' afara de aceste ceremonii, nu se cere nici-odata vre-unu altu semnu de submissiune.

atacatu mai de multe-ori acésta cetate, dar' totdeauna au fostu respinsi cu mari perderi. Si totusi nu putea cine-va se fia siguru de possessiunea acestei insule, pênê candu inamiculu mai avea anca unu portu liberu si deschisu, de unde o putea ataca candu i placea. Asia Mahomedu se decise a intrebuintia tôte puterile imperiului seu pentru a sfarima acea stanca, in care flot'a ottomana de atâte-ori s'a impedeatu. Cu esecutarea acestei espeditiuni insarcină elu pe Achmetu Kioprili Oglu Pasia, care a datu semne destule de desteritatea sa in bellulu din urma contra Germaniloru.

DISCURSULU LUI MAHOMEDU CATRE VEZIRII SEI SI CATRA ALTI

V. A trei'a di dupa ratificarea tractatului de pace cu Germanii, Mahomedu adună pe Sheich-ul Islam (séu marele Mufti) dimpreuna cu pe toti Vezirii si generalii, pentru a se consulta despre afacerile de atunci ale statului; si dupa ce a comandatu tacere, se dice ca a pronuntyatu catra ei urmatoriu discursu: «Voindu a lua de esem-
« plu in faptele mele, faptele antecessoriloru mei, amu studiatu
« viéti'a loru, si amu cercetatu prin ce midi-lóce au castigatu, su-
« stienutu si intinsu ei acestu fericitu si in perpetuu duratoriu im-
« periu; si amu gasitu ca duşe sunt cauzele principali, caroru dato-
« rescu ei atâte victorii, adeca, ingrigirea loru pentru cetatiani, si
« forţitudinea loru invincibile in faci'a inamicului loru. Aperandu pe
« cetatiani cu credintia in contra a ori-ce atacu, facéndu dreptate
« tuturoru si gubernandu cu clementia, ei nu numai ca au castigatu
« amórea suditiiloru, dar' anca au facutu de acestia au fostu gata
« totdeauna a sta alaturi cu ei in ori-ce vicissitudini ale fortunei.
« Si candu puneau ei in faci'a inamiciloru sabi'a trupeloru loru in-
« vincibili: atunci inimicii amutiá si atât'a terróre bagá in ei, in
« câtu era constrinsi mai de multe-ori a le cere pace. Cu modulu a-
« cesta nu numai ca au redicatu imperiulu din decadentia, dar' au
« esecutatu in contra celoru mai potenti inimici fapte de acelea, ce
« posteritatea abia le-ar' poté crede, déca ele n'ar' fi sub ochii a tóta
« lumea. Ei au nimicitu puterea Romaniloru, cari se stabilissera de
« atáta limpu in Greci'a; ei au luatú Egiptulu de la Cercassiani, celu
« mai belicosu poporu intre Tatari; ei au suppusu Persi'a si o parte
« mare din Ungari'a; ei au facutu se tremure Germani'a; si mai

« multu, ei au datu principe si legi poporului scithicu , poporu in-
« vincibile pênê acumu, si care se laudá ca nu este nime care se le
« póta pune loru principe si se le dea legi. Se cautamu in giurulu
« nostru : avemu noi vre-unu vecinu, care se nu respecte confiniile
« imperiului ottomanu? Crestinii, acesti inimici de mórte ai santei
« nóstre religiiuni, recunosc eu insii neputinti'a loru , si puçinu ne
« mai trebe pentru cá se-i potemu cuceri cu totul. In acésta situa-
« tiune favorabile a nóstra , numai republic'a Venetiei este care mai
« cutédia anca a despretiui puterea ottomana. Ce dicu ? ea merge
« pênê a ne insulta ; acésta republicella , care in comparatiune cu
« tierile ottomanice, nici n'ar' merita se o mentionamu. Lasu insul-
« tele din urma ale Venetianiloru si ocuparea loru prin tradare a
« insulei Tenedos, de unde prin piratii loru cari percurgu mârile
« nóstre si infestéza cóstele asiatiche si europene, tienu aprópe blo-
« catu portulu Constantinopolei : aci voiescu numai a memora acea
« procedura ignominiósa a loru , candu au legatu si au încátusitu pe
« acei musulmani, cari din propriulu loru impulsu divinuu au navi-
« gatu pe marea mediteranea spre a merge se cerceteze sacrele re-
« liquii ale prè-santului nostru profetu : cá si candu ar' trebui con-
« damnati la eterna pedépsa acei-a, cari sunt chiar' pe cale de a-si
« cerca salutea propria eterna, si acea eterna fericire ce le este pro-
« missa de insusi profetulu nostru. Sangele acestoru martiri stfiga
« vindicta ; si déca innocentulu loru sange nu misca animile vóstre,
« atunci strigátulu loru va destepta tierin'a parintiloru nostri si atá-
« toru alti eroi-martiri cari ne-au intrecutu ; ei se voru redica con-
« tra vóstra , si ve voru acoperi cu blastemulu loru , cá ati sufferitu
« ca vre-o câti-va briganti miserabili se calce in picióre glori'a ot-
« tomana si se braveze maiestatea unui imperiu, ce atâtá sange si
« labóre i-a costatu. Si apoi trebe óre se ve amintescu cá rusinea si
« insult'a pentru noi anca este si mai mare , cá cetatea Candi'a anca
« nu este in possessiunea nóstra? Tóte insulele marei mediterane
« sunt in manile nóstre ; chiar' si insul'a Cret'a este cucerita : si ce-
« tatea Candi'a sta anca totu in man'a inamicului ! Cumu ? numai
« pentru acésta cetate nu este anca ascultútu ferulu ottomanu ? feru,
« care petrunde pênê in anim'a inamicului candu i se oppune. Vetii

« obiecta, ca acésta cetate este tare de la natura si fortificata prin
 « arte. Prè bine; io sciu inşe ca puterea si curagiulu ottomanu este
 « si mai tare, înaintea carui-a precumu insu-mi amu vediutu, cetati
 « cá nuorii de inalte au caditu si s'au resturnatu la pamentu. Séu
 « voiti voi, cá decátu se incercati a ve face domni acestei cetati, mai
 « bine se remana ea locu de scapare pentru corsari si de magazinu
 « pentru lucruri de furtu? Ori-cà dubitati in bunulu succesu? Atunci
 « nu sunteti demni de a invinge; si nu ve remane alta, decátu a ve
 « consulta cu Venetianii despre conditiunile de pace, si a resigna la
 « dominiulu mârei in favórea loru. Cátu de mare rusine ar' fi acé-
 « st'a pentru cei ce se tienu cuceritorii lumei, n'amu trebuintia se
 « v'o spunu. Me intorcu catra tine Lala Achmetu Pasia, tu, care tu
 « esci alu nostru mare-veziru; arata ca esci demnu urmatoriu alu
 « demnului teu parinte; reiea-ti curagiulu, aduna trupele, mergi
 « si fa preparativele necesare pentru a obsedia cetatea Candi'a;
 « respesce acestu cuibu alu infamiloru violatori de tractate; frange
 « ascutitulu sabieloru acestoru infideli; ascende murii cu adjuto-
 « riulu lui Dumnedieu si cu tari'a bracialoru tale: invinge pe hoti,
 « omóra-i, alunga-i, si stingei din insula. Nu me indoiescu, ca apli-
 « candu tóta diligenti'a de care esti capabile, rugatiunile prè-santu-
 « lui nostru profetu iti voru adjuta a invinge tóte obstacelle, si in
 « curendu vei estermina pe inimici si vei distruge si nimici cuibulu
 « unde stau ascunsi. Si fii siguru, ca pentru acésta fapta a ta nu nu-
 « mai vei gusta cea mai inalta favóre a mea, ci Dumnedieu, revela-
 « toarele legeri nóstre, anca te va recompensa cu profusiune». Ace-
 « stu discursu alu imperatului atáta impressiune a facutu in cei de
 « façe, in câtu cu totii aprobara opiniunea lui, si s'au legatu cu totii
 « a concurge din tóte puterile loru la esecutarea acestei intentiuni a
 « imperatului.

MARÈLE-VEZIRU TRECE CU TRUPELE IN CRET'A

VI. Vezirulu insusi nu intardiá anca in acea iérna a visita portu-
 rile, a infiintia magazine in diferite locuri si a le implé cu totu fe-
 liulu de provisiuni bellice; cu unu cuventu, n'a intermissu a face
 cu cea mai mare ingrigire totu ce este necesariu pentru durat'a
 unei lunge obsidiuni. In primavér'a anului Hegirei 1066 si-aduna

tôte truppele, si in cinci ale lunei Sievval pléca din Constantinopole. Insusi imperatulul l-a insoçitu pene la Adrianopole, unde a trecut prin revista tóta armat'a, si apoi l-a tramisu a întreprinde acea espeditiune. Ajunsu la Stife (s), Achmedu Pasia a datu soldatiloru timpu pentru repaosu si pentru a se prepara de cale pe mare. La Termes (e) se imbarca cu trupele sale si ajunge cu ele in portulu de la Cane'a; aici le trece pe uscatu, le pune in quartire de iérna; si face cu tóta diligenti'a preparatiunile pentru a aduna munitiunile ce erau anca necesarie.

IMPRESSOARA CANDI'A

VII. Dupa-ce a facutu tôte preparativele ce credea necesarie pentru o lunga obsidiune, la optu-spre-diece ale lunei Silcade anulu Hegirei 1067, ese din portulu dela Cane'a, si naviga mai departe. Candu era aprópe de Candi'a, se opresce la satulu Cavlochoru, ese cu trupele sale fara nici-o resistentia aici pe uscatu si se pune in castre pe campulu de acolo. In demáneti'a urmatória lasa cá tóta armat'a se se puna in arme; ceea ce s'a facutu cu mare splendóre si cu o pompa indescriptibile; si insocitu apoi de acésta a mersu de a inspectatu terrenulu in giurulu cetatiei, parte pentru cá se védia de unde o ar' poté attaca mai bine, parte pentru a inspaimenta pe inamicu cu tienut'a pompósa a trupeloru sale. A trei'a di chiamá la consiliu pe toti officiarii si pe alti cari aveau lunga esperientia in trebile bellice, si le ceru cá fia-care se-si spuna opiniunea, in ce modu ar' fi de a se impressora si lua cetatea prin assaltu. In urma s'a luat conclusiunea, a submina turnulu rosu, a bombardata bastionele, si din partea acésta a se face primul atacu asupr'a cetatiei.

O ATACA SI O CONSTRINGE A CAPITULA.

VIII. Asia, anca in acelasiu anu catra finitululu lunei Silhidge, sianturile erau facute, cetatea inchisa de tôte partile, si acumu a ince-

(5) Thebes la antici. *Tr. Franc.*

(6) *Termes*. O cetate puçinu insemnata in Thessali'a, situata la cóstele Archipelagului, si care Grecii o numescu Θέρμας. Cei vechi i diceau Θέρμα. si de aci are Sinus Thermaicus numirea sa.

putu obsidiunea, de câtu care mai memorabile nu s'a vediutu si pôte nici alt'a nu se va mai vedé. Tôte puterile imperiului ottomanu era concentrate aici; preparativele de mai multi ani stateau la indemana, in continuu nuóe truppe venia a suplini locul celor cadute; soldatii cari-si perdeau curagiulu si se incercau a retira, era constrinsi prin amenintari si maltratari a intra din nuou in lupta. Obsediati avea in partea loru positiunea favorabile a locului, si pe toti barbatii bravi ai natiunilor ce credu in Messi'a si cari s'au adunatu aici decisi a invinge séu a muri: si se batura duóe-dieci-si-nóue de luni in continuu, sub care timpu le-au venitu adeseor ajutoriu de la Francesi si de la Venetiani. Fia-care palma de pamentu trebuiá castigata cu sangele mai multoru eroi din ambe partile. Candu unu bastionu era derimatu si ocupatu, in acelasu momentu altulu resaria ca prin minune din manile obsediatorulu; si ottomanii se vedeau lipsiti de fructulu labórei loru chiar' in momentulu candu credeau ca corón'a victoriei é acumu a loru. Atâte obstacule, atâtea difficultati, si atâtea labóre in vanu, erau se aduca pe Turci in desperatiune. In fine inse, inimizii pre langa tóta valórea loru au trebuitu se cêda puterei si fortunei ottomaniloru; si aceea ce prin arme cu anevoia ar' fi potutu castiga, ottomanii descuragiatu si abătuti de fatigie unei obsidiuni atátu de lungi, au castigatu prin unu singuru omu. Acestu omu era Panaiotu (7) Tergimanulu (8) curtiei,

(7) *Panaiotu*. Παναγιώτης. Istoriografii crestini descriu cu totulu altuminterea cucerirea Candiei; si eu credu ca nu va fi inutile cá se descriu aci acêsta cucerire chiar' dupa informatiunile ce le amu de la acele persóne, care pe acelu timpu erau initiate in secretele statului. Sultanulu prevediendu difficultatile cu cari avé de a se lupta la obsidiunea Candiei, a ordinaru a se publica in tóta armat'a, cá nici unu soldatu se nu se árete viiu in faci'a lui, péné nu va fi cucerita cetatea. Acêsta amenintare in locu de a produce effectulu de a incuragia pe soldati (precumu era intentiunea), ea poté fôrte usioru se causeze ruin'a intregului imperiu. Cáci soldatii incepura a murmura si a se plange ca nu mai pot supporta atâte fatigie; cá dupa o labóre continua de duóe-dieci-si-nóue de luni, n'au potutu face nici-unu progressu; ca sunt storsi prin frigulu de iérna si prin caldurile de véra: ca nu este justu—diceau ei — a consume tôte puterile imperiului in obsidiunea unei cetati impenetrabile; si ca dupa tôte aceste se vede cá acêsta obsidiune nu s'a intreprinsu de câtu cu intentiunea de a estermina pe toti Ienicerii. In acêsta impregiurare positiunea marelui veziru era fôrte critica. Elu nu potea, fara a calca ordinulu imperatului, a satisface cererea soldatiloru si a redica obsidiunea. Ce se faca dara? Indemnà . eshortà

care prin unu discursu artificiale a facutu pe gubernatorele (o) cetatiei a preda sub certe conditiuni cea din urma, dar' totodata si mai tare citadella, unde se retrasese garnisón'a. Cu modulu acesta ve-

soldati prin amercintari, prin daruri, prin promisiuni, a-si face deforinti'a. In specialu isi puse tóta elocenti'a (si nime pe acelu timpu intre Turci nu avea elocenti'a lui), a imbandi ánimelē seditiōse si a insufla curagiu nu numai cu vorbele sale, ci si cu esemplulu seu. Cu modulu acesta atacá cetatea din ce in ce cu mai mare vehementia. Intr'aceea se lati scirea ca Francesii vinu cu o flota si cu alte truppe spre a libera Candi'a, si cá pe totu momentulu trebe se 'sosésca. Vezirulu a fostu celu dántáiu, care a remasu cu totul consternatu la acéa scire; cáci unic'a sa sperantia de unu sucessu bunu era, cá prin fōme si prin lips'a de munitiuni va aduce cetatea in imposibilitate de a se mai poté tiené; dar' acumu adjutoriulu ce se apropiá nu numai cá i-a luatu si acésta sperantia, dar' anca pre langa alte o miie de obstacule aprōpe invincibili, purtá mare grige cá Ienicierii éراسي se voru revolta. Pe candu se frementá cu aceste cugete in cortulu seu, si-si sferamá capulu a inventa unu midilocu prin care se delature aceste inconveniente si se scape din difficultati, intra la elu Panaiotu, interpretele curtiei, care, dupa ce-si aretá respectele salē cuvenite, precumu era elu in fōrte mare gratia la vezirulu, ilu intréba, pentru ce este atátu de cufundatu in cugete, si pentru ce acésta tristetia ce i se vede in faēe? Vezirulu i respunse in duóe cuvinte. Ér' Panaiotu i dise: « Lasati acésta superare, ce ve disturba inima, si aretati-ve veselu faēe cu soldatii. Melancoli'a nu siede bine nobilei si invincibilei vōstre inime; noi nu avemu anca nici-o cauza de a despera cá nu amu poté cuceri cetatea. Stelele chiaru aréta ca acésta trebe se se intemple cátu de curendu, trebe numai se ne suppunem influintiei loru, si se le venim intr'adjutoriu prin unu actu de politica. Deci déca imi permitteti si-mi dati voia libera a lucra, eu cutediu a ve promite, cá in câte-va dile cetatea vi se va supune, numai se nu descoperiti nimerui planulu meu. Éca dar' midiloculu ce ve propunu pentru cucerirea cetatiei. Este imposibile cá obsediati se scia despre apropiarea flotei franceze, déca cumu-va nu vomu presupune aci o revelatiune divina; cáci cetatea este de tôte partile inchisa, si atátu de bine pazita, in cátu nu póte se intre acolo nici-unu siórece fara scirea nóstra. Intentiunea mea este de a-i insiela chiar' prin aceea, prin ce ei credu cá ar' poté scapa din pericolu. Vreu adeca a invita pe Moro sini, comandantele cetatiei, la o consultatiune secreta, si a-i spune cá unui amicu, ca se nu se incréda in flot'a franceza, cáci intentiunea ei este mai periculōsa pentru cetate decâtu jntentiunea Turciloru. Elu imi va crede fōrte usioru, parte pentru cá, precumu é sciutu, si eu me tienu de religiunea crestina, si parte pentru cá prin cele mai frumōse cuvinte me voi prefaca cá voiescu binele si prosperitatea crestinatatiei. Cu modulu acesta speru cá-lu voi face cá se predea cetatea ». Vezirulu consimte la acésta propunere, si recomanda Interpretelui a o esecuta cu fidelitate si cu prudentia. Panaiotu tramisse numai-de cátu cu una scrisóre la Morosini, comandantele cetatiei, pe fidelulu seu sclavu Maxud (Acesta é unu nume arabicu, care insémna desideriu séu pofta; asia numescu crestinii cari sunt aplicati la curtea otomana, pe sclavii loru; pentru cá Turcii arare-ori esprimu numele crestineloru

zirulu , cu inceputulu lunei Gemaziul-ewel , anulu Hegirei 1080 , a luat in possessiune Candi'a , dupa ce venetianii esira din ea . A la-satu de s'au pusu pe toti murii stindarde turcesci ; transformă tôte

A. 1080
I. C. 1669

fara a nu adauge epitetele batjocoritorie de Ghiaur séu Kiafer , adeca infidelu , blasfematoriu). In acésta scrisóre Panaiotu simulandu unu zelu crestinescu , dice lui Morosini că ar' dori se vorbésca cu elu intre patru ochi , spre a-i descoperi unele lucruri de cea mai mare importantia , si cari se referescu la binele si prosperitatea christianiloru . Morosini , că omu de mare prudentia si circumspectiune , isi imagină la inceputu ca aci sierpele este ascunsu sub iérba , si stá la indoiele , se primésca întrevederea cu Panaiotu ori nu . In urma comunică lucrulu cu Grecii si cu Venetianii , cari erau in cetate , si dupa o matura deliberatiune se resolví se audia dela Panaiotu , ceea ce voiesce se-i spuna ; si-i tramitte pe sclavulu indereptu , designandu-í loculu si timpulu de întrevedere . Anca in aceeasi séra Panaiotu se face ca esse a visita sentinellele si posturile , ceea ce la comand'a Vizirului facea mai demulte-ori , si se apropia de un'a din portile cetatiei . Morosini anca nu intardiá a veni aci . Elu veni , precumu se întielessera , imbracatu in vesminte straine pentru a nu destepta in garnisóna vre-o presupunere sinistra . Panaiotu vediendu-se in fație cu comandantele , dise acestui-a : « Me intrista si me dóre candu vediu ca lucrrurile crestiniiloru si mai alessu aceloru de o natiune si de o religíune cu mine , mergu din dí in dí mai reu , si candu vedu de alta parte că puterea Turciloru cresce pe dí ce merge , a caroru infidelitate si tirania , cu care amerintia tôte lumea , trebé se destepte in noi cea mai justa indignatiune . Nu se póte nega , că peccatele nóstre si ale parintiloru nostri au adusu asupra crestinetatiei acésta bataia a lui Dumnedieu . Noi inse scimu că Dumnedieu de comunu bate pe fiii sei si apoi nimicesce pe acei-a cari au fostu casus'a vindictei sale : se speramu dar' că prin bunatarea divina acestu casu in puçinu va urma . Pêné atunci trebe se purtamu cu patientia calamitatile ce a framissu ceriulu asupr'a nóstra , si se ne dedamu a nu ne oppune vointiei divine » . Panaiotu crediendu că prin aceste cuvinte si-a castigatu increderea lui Morosini , pentru a-lu insiela si mai cu effectu l-a facutu se se lege prin juramentu , că nu va descoperi nimerui calea ce-i va comunica ; pentru-că pretindea elu , că se teme nu cumu-va unulu séu altulu dintre obsediati se cadia in manile Turciloru , si prin torture din partea acestora se fla constrinsu a divulga aceea ce elu din instinctulu unui zelu divin voesce a-i descoperi , si prin acést'a tote intentiunile sale bune ce le are pentru christiani , se se întórca numai spre reulu si ruin'a sa . Anim'a lui Morosini pareá a fi liniscita prin aceste cuvente , si Panaiotu reincepandu discursulu seu , dise : « Se sciti dar' ca ieri mi s'a datu o scrisóre a admiralului francesu , spre a o interpreta , si ea conticnea urmatóriele : « Din ordinulu cristianissimului rege , pregatiosullu meu domnu , plecu la Cret'a cu armata numerósa si cu flota bine preparata . Ar' stricá si la o parte si la alt'a déca v'asiu descoperi in scrisu scopulu acestei espeditiuni ; asiá amu datu ordinu secretariului meu , purtatoriulu acestei scrisori , că se ve informe verbalu despre tôte . » . Dupa ce a fostu introdusu secretariulu in camer'a din intru a Vezirului , unde nu era altulu decâtu eu si elu , secretariulu a vorbitu in numele admiralului seu , precúmu urméza : « Scimu degiá

besericile în gîmie, și ordina să se celebre în ele Ezan-ulu și Nemaz-ulu. Asia a succedut Turcilor în urma după unu bellu de douăzeci și patru ani (10) a supune și incorpora cu imperiulu

« din lunga esperientia, că Venetianii sunt vechi inimi de mörte ai Francei. De
 « câte-ori s'a facutu vre-o invasiune în tierile noastră, ei totdeauna au adjutatu pe
 « inimicii nostri cu consiliu, cu bani, cu arme și altele. De și nu puteau se ne face
 « atâte stricatiuni câte ei voiau, totusi ne causau multe incomoditati. De alta parte
 « candu se vedeau strimtorati, ei totdeauna recurgă la astutia și la minciuni spre
 « ale da noi insine adjutoriu, prestandu și laudandu-se cu amicitia ce afecta că o
 « pörta catra noi. Chiar' asiä au facutu ei și în casulu de facie; candu au vedutu că
 « armele imperiului ottomanu i apesa; au tramisu delegati la regele nostru, și prin
 « intercesiunea Papei l-au rogatu se-i scape din acestu pericolu. Apoi pentru
 « a castiga și mai multu pe regele nostru în partea lor, ei au offeritu urmatörile
 « conditiuni: 1° deca numai Candi'a singura va fi liberata de sub obsidiunea Tur-
 « ciloru, atunci ea se remanea intręga în posesiunea regelui nostru; căci mai bine
 « voiescu din tötä inim'a și cu tötä bucuri'a a o lasa în manile unui rege crestinu,
 « decâtu a o vedé sub jugulu Turcilor; 2° ér deca cu puteri unite voru poté alunga
 « pe Turci din tötä Cret'a, atunci diumetate din acęsta insula dinpreuna cu capital'a
 « ei se fla a Francesiloru, er' ceealalta diumetate se remana Venetianiloru. Regele
 « nostru a priimitu la apparintia aceste conditiuni. Dar' fiindu-cä elu tiene că este
 « injustu a rumpe bunele relatiuni ce le are cu pört'a ottomana, și prin acęst'a a de-
 « bilita legaturele cele tari de amicitia reciproca; și venindu-i acumu chiar' buna o-
 « casiune de a frange temeritatea acestoru omeni inconstanti și insielatori, asia a
 « lasatu a se prepara acęsta flota, și a datu ordinu admiralului, că indata ce va in-
 « tra în Candi'a se prinda pe toti Venetianii și so-i tramita în Franci'a, er' cetatea
 « se o lasa în posesiunea vezirului. Căci regele nostru are una imperatia atätu de
 « intinsa și florescente, în cătu nu mai are trebuintia de unu regatu strainu și a-
 « tätu de îndepartatu; mai alesu ca acesta ar' poté fi unu maru de perpetua cęrta
 « și discordia. Asia dar, vezirulu nu are de a se teme nimicu de venirea flotei nostre
 « aici. Căci pe data ce admiralulu va intra în cetate, ceca ce spera a face în cele mai
 « apropiate zile, elu va areta ordinulu regelui Francei intaritu cu man'a și sigilulu
 « propriu, și va face cunoscuta tötä starea lucrului. Péné aci secretariulu admira-
 « lului francesu. Dar' eu — continua Panaiotu — care nimicu nu dorescu mai fer-
 « binte că fericirea crestinatatiei și inaintarea religiunei mele, mi-amu pusu totu
 « spiritulu meu pentru a inventa unu espediente, prin care se potemu delatura pe-
 « riclulu ce amerintia pe christianismu preste totu, și abiä ilu potuiu ghici. Deca voi
 « nu veti lasa pe Francesi se între în cetate, atunci ei se voru confedera cu Turcii,
 « și cu acesti-a dinpreuna voru întörce armele în contra vöstra, ca în contra unor'a
 « cari despretiuti adjutoriulu lor, și ve voru tracta că pe inimici publici ai crestinis-
 « mului; și asiä nu numai că veti perde cetatea, dar' veti remané petati cu rusine și
 « infamia perpetua între crestini, mai alesu că voi nu aveti nici-o proba despre
 « tradarea lor. Ér din contra, deca pe inimicii carii ve vinu într'ajutoriu sub pre-
 « testu de amicitia, i veti lasa se între în cetate, atunci poteti voi insive calcula,

loru acésta cetate superba , glori'a secleloru trécute si a opt'a minune a lumii , pe care insasi natur'a pare a o fi facutu inaccessible contra a ori-ce atacu. In aceste lupte ottomanii au perdutu preste

« fara ca sã vi le spunu eu , relele ce voru urma asupr'a vóstra si asupr'a republicei
 « vóstre. In cetatea ast'a este acumu de prezentu adunata nu numai flórea nobilimei
 « venetiane , ci si cea mai alésa parte a armatei vóstre. Acumu , déca toti acesti-a
 « voru fi omoriti séu voru cadeã in captivitate , atunci nu va fi greu Franciei a cu-
 « tropi tóte tierile venetiane. Si mai multu. Fiindu cá vediu ca Francesii nu-si facu
 « nici-unuscrupulu de a minti si insiela pe altii , asiã eu credu cá ei chiar' atãtu de tra-
 « datori voru fi façie cu Turcii ca si façie cu voi , ve voru allunga pe amenduoi din
 « insula , si voru occupa singuri acésta intinsa si frumósa tíerra. Si candu voru fi ei domni
 « aici , atunci cu greu credu ca li se va mai poté luá vre-odata din mana. Acumu cá nu
 « mai poteti tiené cetatea lungu timpu , ci sunteti necessitati a o da séu in man'a Francis-
 « loru séu in man'a Turciloru , eu lasu se judecati voi , ce este mai consultu se fa-
 « ceti : se ve dati sclavi Francesiloru , si pre langa acésta se perdeti nu numai cetatea ,
 « cí poté si tóta republic'a vóstra ; s'ãu a ve invoii cu Turcii si pre langa conditiuni
 « onorabile a le da Candi'a , de la cari apoi cu timpu , candu adeca voru fi incurcati
 « in alte întreprinderi bellice , prè-usioru o veti reocupa ? Sollicitudinea ce o amu pen-
 « tru religiunea christiana , si zelulu ce-lu portu pentru binele si salutea compatrio-
 « tiloru mei , m'a indemnatu se ve facu aceste descoperiri , si vi le-amu facutu cu
 « periculu vietiei mele si cu possibilitatea de a-mi perde starea destulu de onorifica
 « ce o amu pre langa curtea ottomana ! Remane acumu la voi , ca se judecati ce poté
 « séu ce trebe se faceti pentru binele patriei vóstre . Dupa aceste cuvinte Panaiçtu
 s'a întorsu la castre indereptu. Êr' Morosini , de si jurase a nu descoperi nimeru
 nimicu din cele ce i s'au spusu , elu totusi anca in acea nôpte aduna pe toti of-
 ficiarii generali , si pe alte persóne de frunte , in cari avea mai multa incredere , si le
 spune totu ce audise de-la Panaiçtu , si apoi le cere consiliulu desprã ceea ce ar fi
 de facutu. Dupa matura deliberatiune , ei a' conclusu in unanimitate , ca decãtu a
 se suppone unei lungi si uritióse captivitati , preferu mai bine a da cetatea in man'a
 Turciloru , déca voru poté obtiené conditiuni onorabile. In demanéti'a urmatória
 Panaiçtu merge la vezirulu si-i spune cele ce a vorbitu cu Morosini , dar dupa
 aceea pentru ca se stinga totu curagiulu in garnisón'a si altminteréa destulu
 de depperata , i-a datu urmatoriulu consiliu : se ordine adeca , cá in sér'a ur-
 matoria , in cea mai mare tacere se éssa din portu duóe-spre-diece diã cele
 mai mari corabii bellice , si se-si íea calea catra insul'a Cipru , si candu se voru fi
 departatã cale cam de duóe-diece de mile , se arboreze stéguri francese si se se ín-
 tórca indereptu. Vezirulu aprobã acésta manopera , si ordinã numai decãtu , cá anca
 in acea nôpte , fiindu si ventulu favorabile , se éssa duóe-spre-diece vasse din portu ,
 si se-si íea calea spro Cipru. In urm'u acestora se tramissera totu atãte altele , spre
 a întimpina pe cele la reinórcere. Indata ce s'au vediutu in façie unele cu altele
 si atãtu de aprópe in cátu se potura cunósce , se salutara între sine dupa usulu prac-
 ticatu in assemenea casu. Dupa aceea vinu atãtu vasele cele cu flamure francese ,
 cátu si cele cu flamure turcesci , si reintra împreuna in portu. Sentinellele din tur-

duo-sute de mii de ómeni, precumu afirma cei mai buni istorici ai loru , dintre cari unii sunt anca in viétia.

MAHOMEDU PRIMESCE PE COSACI SUB PROTECTIUNEA SA

IX. Pre candu armat'a ottomana era ocupata cu obsidiunea Can-

nurile cetatiei , vedindu in departare flamurele francese , credeau ca flot'a franceza vine pentru a libera cetatea. si latiescu numai decátu acésta scire intre toti locuitorii, cari se bucurara fórte. Si cându au vediutu ca o escadra turcésca merge in contra presupusei flote franceze, ei au crediutu ca-i va opri intrarea in portu, si asteptau cu frica si cu cutremuru rezultatulu luptei ce-si imaginau ca se va incinge intre escadrele inimice. Dar' candu au vediutu ca escadrele se apropia un'a de alt'a fara celu mai micu semnu de ostilitate, si se saluta imprumutatu, ei au remasu immarmuriti, si nu-si poteau imagina ce intentiune potu avé Francesii de se aréta cu atât'a amicitia catra inimizii loru. Morosini inse si ceialalti caroru le comunicase cele ce audise dela Panaiotu, lapedandu tóta dubietatea ce póte o mai aveau in descoperirile acestui-a, facu cunoscutu tóte ce le-a fostu spusu Panaiotu. Si flinduca nu era altu midi-locu de a conserva vieti'a si libertatea, vorbescu si indemna pe soldat si pe poporu cá se capituleze; cáci, mai bine este — adaogeau ei, a se încrede într'unu inimicu cunoscutu, decátu într'unu confederatu perfidu. Asiá Morosini anca in aceeasi dí pune doi barbati intr'o barca, si-i tramitte cu betie albe in máni la marele Veziru, spre a-lu ruga cá intr'unu locu anume dintre cetate si castrele turciloru se tramitta vre-o cáti-va dintre principalii sei officari, cari se convina acolo cu cel pe cari va trimite elu din partea sa, apoi acestia voru comunica conditiunile de capitularea cetatiei. Vizirulu consimta cu acésta cerere, si immediatu ordina lui *Ibrahimu* Pasia de Aleppo, lui *Kulkiet-hudasi* Sulfikar Aga, si lui *Teskieredgi* Basi, adeca primu-secretariu, *Ishak Effendi*. se mérga dimpreuna cu interpretele *Panaiotu*, a tracta cu inimiculu si a regula tóta acésta afacere. Acesti-a mergu la delegatii venetiani in cortulu instituitu anume pentru acést'a sub turnulu rosiu; aici dupa lunga desbatere, delegatii venetiani promittu a preda cetatea sub conditiune, cá toti, fia soldatu ori cetatianu Greco ori Francesu, se póta esi din cetate cu totu ce au, familia ori avere, si se fia liberi a se poté inturna in patri'a loru. Dupa-ce s'a comunicatu acésta Vezirului, si a ratificatu pacea cu inceputulu lunei Gemaziul-evvel, anulu Hegirei 1080, (adeca anulu de la Christu 1669,) Morosini a esitu celu din nrma din cetate, dupa-ce adeca se departasera din ea toti soldatii si toti cetatianii, si asiá o a predatu in 'possessiunea Turciloru.' Sciu prè-bine, cá scriitorii crestini narra acestu lucru cu totulu altminterea. Si eu anca nu cutediu a le contradice; nu vediu inse, pentru ce narratiunea relatata mai in susu ar' poté fi cu totulu de reieptatu. Déca consideramu cá Venetianii au datin'a inradecinata de a ascunde intentiunile loru, si mai alesu a retacé cu totulu evenimentele câte au esitu in defavórea loru, apoi nimene nu se va mira cá nu au publicatu unu lucru, despre care scieau cá este purulu adeveru, cáci ei cari se mandrescu cá suat fórte prudenti, au vrutu se evite rusinea de a poté fi insielati. Singur'a scire cá se apropia flot a franceza, de si acést'a anca nici nu era preparata, a fostu de adjunsu, cá se aduca

diei, Mahomedu, sub prelestu de venatu, merge de la Adrianopole la Ieng-ishehir (14), spre a fi mai aprópe de campulu luptei si prin acésta a incuragia pe soldatii sei de o parte, ér' de alt'a pentru a se

in ratecire atátu pe turci cátu si pe Venetiani. Acesti-a erau cu totul inchisi in cetate, si prin urmare nu puteau se scia nimicu despre ceea ce se petrecea pe dinafara; ér' Turcii anca nu puteau fi informati despre alte trebi esterne, decâtu despre cari aveau comunicate dela ambassadorii de pre langa puterile straine, cari false ori veridice. puteau de asemenea se-i aduca in ratecire. In cátu pentru mine, eu amu garantele meu fórte demnu de credintia si anume pe Maxudu, acelu Maxudu pe care Panaiotu ilu tramisese la Morosini. Elu a fostu in curtea parintelui meu Constantinu Cantimiru, si apoi in curtea fratelui meu Antiochu servindu cu fidelitate duóe-dieci-si-patru de ani, si in urma a adjunsi la dignitatea de postelnicu séu magistru de curte. Pentru aceea amu crediutu rá lectoriloru acestei istorii nu voi face lucru neplacutu, déca aceea ce amu auditu din gur'a lui, voiu intrúduce in paginile acestei lucrari. In cátu pentru Panaiotu, elu a avutu la curtea ottomana cu multu mai mare incredere decâtu ori-care crestinu inaintea lui, si decâtu care mai mare abiá credemu cá cine-va va mai póte avé. Candu era de a se da unu consiliu, séu de a se delatura o dificultate la intruprinderi decisive, elu era pentru vezirulu ceea ce a fostu Achitophel la evrei, si Ulisse la greci. De câte-ori isi dá elu opiniunea séu in ce este de se a face, séu in ce are de a urmá, s'a vediutu cá elu nici-o-data nu s'a inzielatu in judecat'a sa. Ceea ce unu bellu obstinatu de duóe-dieci-si-patru de ani, si effusiunea de torrente de sange, si aplicarea a tóta puterea imperiulu ottomanu n'a pututu se face, a facutu Panaiotu cu subtil'a sa stralagema si cu ingenios'a sa inventiune, adeca: cucerirea Candiei; si pe Morosini. pe celu mai bravu belliduce pe acele timpuri (a carui purtare in ultimulu bellu dintre Turci si Venetiani a datu probe sufficente de desteritatea sa) ilu seduse a preda cetatea. Prin aceste maniere ale sale Panaiotu in atátu de mare favorea era la Turci, in cátu elu din ordinulu imperatului a cutediatu a se lasa in disputa publica cu Vanli Effendi in presentia marelui Viziru Kioprili Achmedu Pasia, despre religiune; cu acelu Vanli Effendi, care era unulu dintre cei mai invetiati barbati la Turci, si fórte espartu atátu in religiunea christiana cátu si in cea mahomedana, si care odinióra a fostu preceptorele lui Mahomedu Sultanulu. Anca de pe timpii lui Solimanu I. cându unu literatu turcu, precumu amu aratatu mai in susu (*) intr'o conferentia publica a datu preferentia religiunei christiane asupr'a celei mahomedane, n'a mai fostu permisu nimerui a tiéné dispute de acelea; ba ele au fostu interdise prin unu edictu publicu sub pedépsa de móрте. Vanli Effendi a remasu invinsu in acésta disputa, si de necasu a accusatu pe Panaiotu la Sultanulu cu crim'a de blasfemia, si a cerutu aplicarea edictului si punirea lui Panaiotu cu móрте. Dar' Mahomedu se dice cá i-a respunsu urmatóarele: «Nu ti-amu spusu, se nu intri in disputa cu acéstu « infidelu, ca nu-lu vei poté invinge? Pe viitoriu lassa-lu in pace, cáci elu este o « necesitate pentru maiestatea nóstra. » Cređu cá este superfluu de a reproduce aci

(*) A se vedé § XII la Capu IV din Cartea III. *Tr. Rom.*

provedé mai bine in contra ori carei eventualitati. Pre candu era aici, i vine o deputatiune din partea lui Sari Camish Cosak (12), care in numele compatriotiloru se offere dinpreuna cu tóta tiérr'a a se

intréga acea disputa; ea a esitu de sub tipariu in Veneti'a si se vinde in publicu; se póte citi si in comentariile lui De la Croix despre biserica orientala. Afara de acestea, Panaiotu este renumitu la Turci pentru cunoscutiile sale astrologice, si pentru sciinti'a sa de indivinatiune, adeca de a predicé viitoriulu. Éca aci unu casu. Pe candu vezirulu era ocupatu cu obsidiunea Candiei, vine intr'o dí la elu Panaiotu totu intr'o fuga, si-lu róga se perasésca numai decátu cortulu, cáci viéti'a-i este in periclu, déca mai remane numai unu momentu acolo. Vizirulu ilu asculta si ese din cortu, dar' isi lasa orologiulu pe perin'a pe care sediuise, si, de si plouá de versá, merge într'altu cortu. Abiá ce a ajunsé aici, si o bomba de tunu de pe murii cetatiei trece prin cortulu vezirului si lovesce chiar' in loculu unde sediuise, sfarma orologiulu si perin'a; si éta, profeti'a lui Panaiotu implinita! Altu casu. Candu s'a intre-prinsu expeditiunea contra cetatiei Caminiétiulu, elu a predísu cá in a diecea dí cetatea va fi cucerita. Toti cáti cunosceau situatiunea locului, diceau ca absurditate vorbesce Panaiotu. Dar' eventulu i-a datu lui dreptate. Pre langa tóte aceste, precum viéti'a asiá si mórtea lui Panaiotu a fostu remarcabile. Cáci marele Veziru Kioprili Achmedu Pasia, candu era in castre langa Sakce, glumindu cu elu ilu intrebá, ca dupa ce tóte profetiile lui s'au implinitu, si nici intr'uu'a nu s'a insielatu, n'ar' sei acumu « se spuna un'a si despre sine? Panaiotu i respunse; « Déca veti binevoi, asta-dí de « séra la siese óre, se veniti in cortulu méu, veti vedé unu lucru straniu: dar' se « nu ve spariati nici se ve intristati ». Vezirulu mirandu-se cá ce ar' poté fi acestu lucru, merge la meliulu noptiei in cortulu lui Panaiotu. Indata la intrare aude plansetele si lamentatiunile domesticiloru sei, si apropiandu-se mai tare, vede pe iubituulu seu Ulisse ca trage de mórte. Unulu dintre servitori díse Vezirului, ca Panaiotu inainte de a mori l-a insarcinatu se-lu róge cá in recompensa pentru servitiile sale facute curtiei ottomane, se-i faca grati'a de a permite se se transporte cadavrulu seu la Constantinopole si se se immortalize acolo (onóre, ce se da numai Sultanulu, nimene altulu, nici chiar' insusi marele Veziru nu se bucura de acésta distinc-tiune). Vezirulu se dice cá au respunsu: « Plangu pe Panaiotu numai intr'unu res-« pect; si acesta este, cá dupa ce a lucratu in interessulu si pentru binele óttoma-« niloru cu mai multa lealitate, decátu s'ar' fi potutu astepta acést'a de la unu cres-« tinu, si asiá a intrecutu pe toti musulmanu in fidelitate si in politica, elu totusi « la mórtea sa n'a trecutu la adeverat'a credintia in Dumnedieu prin suppunere la pre-« ceptele divine si la cele ale profetului; prin acést'a ar' fi meritatu cá se-i ducú eu « insumi in spatele mele cadavrulu cale de o mila de locu. Cu tóte aceste, de si « póte cá pentru acestu alu seu pecatu nu va fi admissu in Paradisu, totusi eu credú « ca este justu, cá in recompensa pentru servitiile sale se-i accordu cererea sa ul-« tima, si se nu-i denegu a se immortalize acolo unde elu a doritu ». Dupa aceste Vezirulu a permisú domesticiloru lui Panaiotu se-i transpórté cadavrulu la Constantinopole, si totu-odata le-a datu unu Chatisierif cátra Caimacamulu, in virtutea carui-a acesta se ordine patriarchulu Constantinopolitanu, cá se immortalize pe de-

suppune Sultanului in tóta umilinti'a. In capulu deputatiunei era insusi Hatmanulu Doroshensco. Imperatulu l-a primitu cu tóta grati'a, i-a daruitu unu vestmentu de statu, si l-a dimissu onorandu'lu

functulu cu cea mare pompa in locul unde elu a lasatu prin ultim'a sa vointia. S'au adunatu dreptu aceea toti grecii si strainii, locuitori in Constantinopole, si cu cea mai mare ceremonia au transportatu cadavrulu intr'o insula a marei marmora, si acolo l-au immormentatu in mónastirea de la S-ta Trinãtate, pe care o reparase elu péné ce era in viétia.

(8) Séu Dragomanulu, adeca: interpretele curtiei. *Tr. Rom.*

(9) *Gubernatorele*. Acesta é Francesco Morosini, care é cu multu mai cunoscutu din bellulu din urma dintre Turci si Venetiani, decátu cá se fla necessariu a mai spune aci ceva despre elu. Dupa-ce a cuceritu Morëa, a fostu alessu Doge de Veneti'a.

(10) *Dóue-dieci-si-patru de ani*. Déca acestu bellu s'ar' fi portatu pe timpii anticiloru poeti, fara dubiu elu ar' fi fostu mai celebru decatu celu de la Troia. Cáci deca facemu comparatiune intre aceste duóe, potemu vedé prè-usioru, ca luptele din Cret'a au fostu mai sangerósc de cátu cele troiane. Si intr'adeveru, cá sub tóta durat'a acestui bellu n'au fostu alta decátu bătăi continue, si continua versare in torrente de sange omenescu, nu numai in Cret'a, ci in totu Archipelagulu si pe tóte frontariile teritoriului turcescu si venetianu. Ce é mai multu, Turcii, cari altminterea sunt fórté diligenti a ascúnde perderile proprii, confessa, cá numai in Cret'a au remasu morti preste duóe-sute-de-mii de ómeni de ai loru, necomputandu anca aci pe acei-a cari nu erau in listele soldatiloru. precumu voluntarij etc. si dintre cari nu mai puçini la numeru au reñasu morti acolo. Imaginá-ti-ve apoi, câtí crestini nu voru fi trasu acesti-a cu sine in imperati'a mortiloru?! Venetianii punu spezele acestui bellu la aprópe una-suta millióne de taleri.

(11) *Ieng-iskehir*. Asia numescu Turcii Lariss'a, o cetate fórté renumita in Thessali'a, si care asta-di este capital'a tiei.

(12) *Sari Camish Cosak*. Insémna: Çasaci din trestia galbina. Asia numescu Turcii pe locuitorii dintre Dnistru si Dnipru (*) Mai inainte au fostu suppusi Poloniei, asta-di o parte sunt vasali Poloniloru. si alta parte vasali Russiloru. Dupa diferite timpuri, Turcii diferite numiri le-au datu. Dupa suppnerea lui Doroshensko, Turcii de la numele Hetmanului loru i-au numitu Doroshensko-Kasaci; si dupa ce au desertatu si s'au datu Russiloru, au fostu numiti Sirca-Kasari, asemenea de la capitanulu loru cu numele Sirca. Dupa primul tractatu de pace cu Ion Sobieski, regele Poloniei, prin care au fostu dati sub dominatiunea Turciloru, Sultanulu Mahomedu i-au adncetatu la principatulu Moldaviei, ordinandu lui Duca, principelui de atunci alu Moldaviei, cá se pórté si titlulu de Hetmanu alu Ucraniei, si dandu cetatea Nomirovu de locu alu resiedintiei sale. Dar' dupa caderea terribile ce Turcii au suferitu la Vien'a, Duca au caditu prinsu in man'a Poloniloru, si Turcii prin pacea de la Carlovitiu au restituitu Poloniei tóta Ucrani'a dinpreuna cu cetatea Caminietiu. Amu auditu adese-ori din gur'a Turciloru, ca ei isi aducu aminte candu in

(*) Nistru si Nipru; Boristene si Tyras. *Tr. Rom.*

cu unu Tug (13) si cu unu Alem Sangiak in semnu de potestatea sa. Totodata i ordiná a face se incete predatiunile ce committu Cosa-cii petru diendu câte-odata pênê in suburbiile Constantinoplei, si-i retomenda a remané credintiosu imperiului ottomana, éra armele sale, cu care a făcutu pênê acumu atâtea stricatiuni musulmaniloru, se le întórca pe viitoriu in contra inamiciloru acestora. Sul-tanulu de alta parte i promitte cá in casu de vre-unu bellu intre Cosaci si intre Poloni séu Muscali, le va adjuta din tóte puterile sale si-i va protege in contra a ori ce ostilitate.

REGELE POLONIEI SE MANIA

X. Doroshensco dupa ce s'a intorsu a casa, publica poporului seu tractatulu inchiarietu cu Mahomedu. Cu totii s'au bucuratu si l-au priimitu cu tóta placerea; dar' pe veçini i-au cuprinsu mare terróre, căci ei vedeau cá prin acésta aliantia sunt espusi la tóte inconveni-entele ce potu urma firesce de aci. Cosacii pênê acumu au facutu cele mai bune servitiuri atátu Poloniloru câtu si Russiloru, nu nu-mai prin continuele loru rapiri ce comitteau in tierile ottomane, ci pentru cá tiér'a loru fiindu plina de mocirle si provediuta cu passuri fórtè strimte, se potea considera de unu antemuru atátu pentru Poloni'a câtu si pentru Russi'a. Derimatu acumu acestu antemuru, Polonii si Rusii poteau avé causa suficiente de a se teme, ca in vi-itoriu ei voru sufferi tóte acele stricatiuni din partea Cosaciloru, pe care le causau acesti-a mai inainte tieriloru musulmane. Regele Po-loniei simtia acestu reu mai multu decâtu ori-care altulu; pentru a-ceea se decise, cá din inim'a acestoru Cosaci, suditi ai sei de mai nainte', se estermine supunerea la care se obligasera catra impe-riulu ottomanu, anca inainte de a prinde ea radecini mai afunde. Cu

acésta tiéra se cantá Chutbe si Ezan-ulu, si pentru aceea-dicu ei, este impossibile cá se placa lui dumnedieu a sufferi cá se remana acésta tiéra in manile christianiloru, deci ea trebe recucerita la cea d'ántáiu occasiune bine-venita.

(13) *Tug*. Coda-de-cal. Distinctiunea acésta a iucetatu de a se practica de la tim-pulu candu acésta tiéra a fostu data lui Duca, principelui Moldaviei; căci vezirulu, precumu dicea elu insusi, nu voiá mai multu a onora pe nici-unu infidelu cu tugu, si prin acést'a a-lu face siesi assemenea (cu tóte acestea, Ieremia Movila, prin cipele Moldaviei, gustase anca mai inainte acésta onóre). S'a conservatu inse san-giaculu séu stindardulu, cá semnu alu potestatiéi gubernatorelui acelei tieri.

scopulu acesta tramite o armata considerabile contra Cosaciloru , petrunde in tiér'a loru cu ajutoriulu acelora cari i remassesera anca fideli , si face cele mai miserabili devastatiuni.

MAHOMEDU I FACE MAI ANTAIU MUSRARI AMICABILI

XI. Acésta singura fapta potea se fia cauza suficiente, pentru cá Mahomedu se declare bellu regelui Poloniei. Dar' elu a crediutu cá este cu multu mai equitabile a mostra mai antaiu pe infractorulu de pace. Cu scopulu acesta tramite pe unu ciausiu la regele Poloniei cu scrisóre de urmatoriulu cuprinsu: « Amu intielesu cá ai facutu o invasiune si ai atacatu tier'a Cosaciloru , cari, tu scii bine « cá ei si-au luat refugiu sub umbr'a aripiloru nóstre. Prin acést'a « tu celu din dântâiu ai frantu pacea inchiaieta intre regatulu teu si « intre imperiulu maiestatiei nóstre, si care péné acuma s'a observatu cu religiositate din ambe partile. Sant'a nóstra lege ne autoriséza a ve declara immediatu de inamicu alu nostru, si amu poté « se te facemu a simti amaru ceea ce insemnéza a irrita pe unu leu « dormitandu. Dar' noi compatimimu debilitatea ta, si ne indestulimu « acumu ántâiu numai a te provoca, cá, immediatu se-ti ieai man'a « ta nedrépta de asupra Cosaciloru , se-ti revoci trupele din tiér'a « loru , si pentru cele ce ai facutu se ceri iertare de la noi. Er' déca « vei refusa a face acésta , si ai avé celu mai micu cugetu de a-ti a- « pera nedreptatea prin arme, atunci se scîi cá legea nóstra prin « mine iti declara mórte, regatului teu dissolutiune, si poporului « teu sclavia perpetua; si vei scîi apoi, ca tóta lumea va imputa a- « césta calamitate numai inimei tale corrupte si inpetrite.

DAR' REGELE POLONIEI NU ASCULTA

XII. Dar' regele Poloniei nu luá in consideratiune acésta mustrare a Sultanului , si incrediutu séu in puterile proprii, séu in promisiunile minciunóse ale Germaniloru, nu numai ca nu s'a lasatu de intreprenderea sa, ci anca din ce in ce irritá pe osmani mai multu in contra sa. Mahomedu vediù ca o infruntare usióra nu ajuta nimic la unu omu obstinatu; asiá se resolví a-si resbuna cu focu si cu ferru. Declara dreptu aceea in publicu bellu tradatoriloru Poloni,

aduna trupele sale , face tóte preparatiuele necesarie pentru espeditiune , si da ordinu Tatariloru a-i urma in acésta espeditiune.

MAHOMEDU MERGE IN CONTRA POLONILORU

A. 1083
I. C. 1672

XIII. In optu ale lunei Saferu , anul Hegirei 1083 , pléca insusi imperatulu din Adrianopole cu armata considerabile contra Poloniei. La Saktce (14) pune unu podu preste Dunare, trece cu trupele sale in Moldavi'a, si dupa cale de mai multe díle lasandu Moldavi'a inderetru, se pune in castre la tiermurii Dnistrului nu departe de Chotinu. Aici da ordinu la o parte mare a armatei, cá se tréca preste fluvíu cu luntri si se ocupe Svanietiulu, care immediatu la primulu atacu a fostu si ocupatu. Puçinu dupa aceea au sositu si Tatarii cari aveau de comandante pe Chanu Selimu Ghirai (15), si Mahomedu immediatu le dete ordinu a construi unu podu spatiosu preste fluvíulu Dnistru.

PRINCIPELE MOLDAVIEI DETRONATU

XIV. Duca (16) principele Moldaviei cadiuse in mare suspitiune inaintea imperatului, cá elu ar' vré se impedece séu celu puçinu se intardie construirea podului preste Dnistru , căci lemnele ce trebuiau administrate acolo, séu nu veniau de locu, séu veniau numai in-

(14) *Sactce*. Mai inainte se numia Oblucitia, cetate situata pe tiermurea de média-di a Dunarei. nu departe de Galati in Moldavi'a. Edificiile vechi ce se vedu intr'ens'a, sunt probe evidente de anticitatea ei. Dar' nu se vede urma nici in muri nici in fundamente, cá cine ar' fi fostu fundatorele ei. Se pare totusi ca ea este oper'a colonieloru romane in Daci'a, séu póte chiar' á Daciloru, chiar' asia precumt sunt Tulcia, Babadagi, Carassu, si alte fórte vechi cetati in Dobrudgia

(15) *Chanu Selimu Ghirai*. Celu mai renumitu Chanu alu Tatariloru in seclulu nostru. Principe pe cátu de prudentu pe atatu de bravu.

(16) *Duca*, dupa origine era grecu din provinci'a Rumeli'a si la inceputu a fostu servitoriulu unui negutiatoriu in Iasi. Mai tardiu principele Basiliu si l-a facutu camerariu. Apoi fiulu acestui-a l'a boieritu si i-a datu de soçia pe flic'a lui Eustachiu principe de Dabija ; in urma cu ajutoriulu baniloru si alu amiciloru sei ajunsu la tronu. Nu era omu litteratu, dar' sciea se conduca trebile publice cu atáta prudentia, in cátu a fostu numeratu intre cei mai excellenti barbati din seclulu seu. Elu a fostu de trei-ori domnu alu Moldaviei, si odata domnu alu Romaniei. Dar' in fine si chiar' catra finitulu vietiei sale, a inclinat mai multu spre tirania, decâtu spre o justa gubernare, si chiar' pentru aceea boierii tierrei l-au datu Poloniloru in captivitate, unde apoi a si muritu in Varsovi'a.

cetu si in cantitate fôrte mica. S'a cercetat lucrulu si s'a descoperitu , cã Duca favoresce in secretu pe Poloni , si ca acesti-a l-au coruptu pentru a face se intardie construirea podului. Pentru aceea Sultanulu l-a destituitu si lasandu-i vieti'a , l'a despoiatu de tôte averile lui. In loculu aceluia nobilimea moldava alese domnu pe unu altu domnu anume Petru,

MAHOMEDU IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU

XV. Dupa-ce in urma a invinsu tôte greutatile, imperatulu trece Dnistrulu, si in trei ale lunei Rebiul-achir appare de inaintea cetatiei Caminietiu. Acêsta cetate é in distantia de trei ôre de la Dnistru ; are o situatiune fôrte favorabile : intarita de la natura si prin arte , cu greu se pôte attaca si este aprópe inaccessibile pentru assalturi. In giurulu ei curge fluviulu Smôtritiu , unu rfu fôrte repede , ale carui tiermuri sunt nisce stanci góle , care cá totu atâti-a muri inalti apera cetatea in contra a ori-ce attacu. Afara de acést'a , in midi-loculu cetatiei este o citadella incungiurata cu muri atâtu de inalti , in câtu pote resiste la ori-ce detunari de artilleria. Polonii n'au esitu in campu , fiindu-cã incrediendu-se in aceste intarituri ale cetatiei , ei credeau ca acestea voru fi suficiente pentru a stinge primul focu alu Osmaniloru : si asiã s'au indestulitu a pune o buna garnisóna in cetate , si a o provedé cu tôte munitiunile necesarie pentru durat'a unei lunge obsidiuni. Dar' Sultanulu , dupa ce si-a pusu armat'a in castre , a conchiamatu la unu consiliu bellicu pe toti officiarii si comandantii esperti , si dupa o conclusiune luata in unanimitate , a datu ordinu a incungiura cetatea de tôte partile , a deschide lupt'a , si a attaca cetatea dintr'odata din trei parti. Cu ataculu dintr'o parte a insarcinatu pe marele veziru Achmedu Pasia si pe Ag'a Ienicieriloru , dandu-le sub comanda pe Ienicieri si trupele europene ; de alta parte a pusu pe alu doilea veziru Musahib Mustafa Pasia cu trupele asiatice ; ér' din a trei'a parte a pusu pe caimacamulu Cara Mustafa Pasia cu caramanianii si cu celelalte truppe.

CAMINIETIULU CAPITULEAZA

XVI. Generalii dispusi in modulu aratatu , se intrecea care de care

in a bate cetatea, si bombardá murii cu atáta vigóre, in câtu in timpu de diece díle, pre langa tóta tari'a loru, au fostu derimati cu totulu prin puterea glóntieloru, si de câte-ori se facea vre-o apertura prin muri, de atáte-ori se dedeau assalturi. Garnisón'a vedea bine cá nu este capabile de a sustiené assalturile, asiá perasi fortificatiunile esteriore si se retrase in cidadell'a interiora. Dar' nici aici nu se credea in securitate, si asiá se offeri a capitula sub conditiune de salva viétia si de a esf libera din cetate. Mahomedu a primitu acésta conditiune, si Polonii cu Hetmanulu loru s'au intorsu acasa ducéndu cu sine trist'a scire despre perderea ce au sufferitu. Dupa aceea, Mahomedu la trei ale lunei Gemaziulu-achiru, a luatu in possessiune cetatea, a transformatu tóte besericele cele mari in Giamie, éra cele mici in Mosheie, si dupa ce a reparatu apoi murii, a lasatu pe Halil Pasia cu o buna garnisóna in cetate.

MAHOMEDU TRAMITTE ARMATA CONTRA LEOPOLEI

XVII. Caderea cetatiei Caminietiu a causatu in Poloni consternatiune ce nu se póte esprime. Cetatea despre care se credea ca se va poté tiené ani intregi, a fostu cucerita in diece dile; timpu care acumu parea prè de ajunsu pentru a poté devasta regatulu intregu, déca ottomanii si-ar' continua calea inainte. Acésta idèa era o spaima infricosiaata pentru Poloni. Mahomedu anca pentru cá se bage si mai multa terróre in inamicu, tramitte pe Caplanu Mehemedu Pasia, gubernatorele de Aleppo, si pe Chanulu Tatariloru din Crimèa cu truppele usióre la Leopole, cá se impresóre acésta cetate; ér' elu cu grosulu armatei se pune in castre la Buciaci, pentru a-i poté urma câtu mal curendu. Caplanu merge cu trupele sale spre Leopole, devasta tóta tièrr'a pe unde ajunge, si ajungéndu inaintea cetatiei, o incongióra si face mai multe assalturi asupr'a ei.

POLONII CERU PACE

XVIII. In acésta strimtorare, candu cetatea era adusa acumu la estremu, Polonii incepura a-si vedé erórea si au tramissu delegati la Chanulu Tatariloru in castre, cari in numele regelui si alu tieriei

ilu r^oga se se intrepuna pentru ei la Sultanulu si se-lu misce a pune pace, pentru ac^esta ei se declara inclinati a lasa Sultanului patru-dieci de cetati si sate in tienutulu Caminietiu, a-i raspunde unu tributu (17) anuale de du^oe-dieci de mii de taleri imperiali, a recun^osce pe Cosaci sub Doroshensco de amici ai loru, si a nu mai incepe nici-odata c^erta cu ei.

SI PACEA LI SE ACCORDA

XIX. Selim Ghirai Chanu ascultandu cererea si offertulu delegatiloru, i-a tramisu numai dec^atu la imperatulu, care dupa matura consideratiune a starei lucruriloru, le acc^orda pacea sub conditiunile propuse de ei, si o confirma prin nuou documentu redactatu dupa formele usitate din vechime intru compunerea tractateloru intre Poloni si Ottomani. Dupa schimbarea ratificatiuniloru, Mahomedu dimite armat'a cu inceputulu iernei pe acasa, si in lun'a Siahanu, anulu Hegirei 1083 se int^orce victoriosu la Adrianopole.

A. 1083

Dela anulu Hegirei 611 p^en^e la 1083, ac^est'a a fostu cea din urma victoria, care a adusu ceva folosu statului ottomanu, s^eu prin aquisitiunea unoru cetati, s^eu prin adnexarea unoru provincii la vechile confinii ale imperiului. De aci inainte, mai alesu pe tempulu domniei imperatului Leopoldu in Germani'a, urmara batalii infricosiate, pe care posteritatea le-ar crede cu anevoia, d^eca acelea nu aru fi confirmate cu auctoritatea documenteloru publice. Pe atunci poterile Osmaniloru au scadiutu f^orte tare prin perderea multoru regate si provincii, prin nimicire de armate intregi, precumu si prin beluri si dissensiuni civili. T^ote aceste fapte petrecute in acestu mare imperiu, vedute si de noi insine, scrise chiar' de istoricii turci, le vomu narra in a du^o'a parte a istoriei n^ostre cu aceasi fidelitate si cu chiar' cuventele historiografiloru turci, precumu amu facutu ac^esta in partea prima.

I. C. 1672

(17) *Tributu*. Insii Polonii nu n^ega, c^a ei au promissu a raspunde tributu; numai c^a ei n'au implinitu ac^esta promisiune nici-odata; si de altminterea acestu punctu s'a stersu cu timpu de totulu p^rin pacea de la Suranno.

In primii aņi ai domniei lui Mahomedu IV, Domnitori ın Europ'a au fostu:

In Germani'a: Leopoldu I. 1658—1705.

In Franci'a: Ludovicu XIV. 1643—1715.

In Spani'a: Filipu IV. 1621—1665. Carolu II. fiulu lui Filipu 1665—1700.

In Portugali'a: Alfonsu VI. 1656—1669. si Petru II. fratele ıu lui Alfonsu, 1669—1706.

In Angli'a: Parlamentulu dupa decapitarea lui Carolu I., 1649.—1653; Olivie Cromvell, protectorulu republicei, 1653—1658; Richard Cromvell, fiulu lui Olivieru, protectoru alu republicei in urm'a acestui-a, 1658—1660, si regele Carolu II. restabilitu pe tronu 1660—1685. *Tr. Franc.*

FINE PARTIEI ANTAL.

SUMMARIULU

MATERIELORU CUPRINSE IN ACESTU OPU

PARTEA I.

CRESCEREA IMPERIULUI OTTOMANU

	<u>Pag.</u>
<i>Prefatiunea auctorului . . . . .</i>	5
<i>Estrasu din prefatiunea traductorului germanu . . . . .</i>	35
<i>Tabela comparativa intre anii Hegirei si anii de la Christu (*) . . . . .</i>	40

CARTEA I.

CAPU I.	<i>Despre esirea Tatariloru sub Siahulu Suleimanu . . . . .</i>	1
CAPU II.	<i>Istori'a domniei Sultanului Othmanu séu Osmanu I. . . . .</i>	9
	I. Fiii lui Solimanu isi impartu averea lui 9. —	
	II. Erdogrulu merge la Aladinu 10. — III. Erdogrulu bate pe Tatari cari erau in lupta cu Turcii 11. — IV. Aladinu ilu face generalu armatei sale 12. — V. Faptele si mórtea lui Edogrulu 12. — VI. Othmanu succede parintelui seu 12. —	

(*) Insemnamu pentru lectori ca in partea prima a acestui opu s'a strecuratu o eróre de typariu in insemnarea pe marginea a aniloru, punendu-se *A.* in locu de *H.* adica Hegirea. *Tr. Rom.*

VII. Othmanu supprime o rebelliune si ocupa mai multe cetăți de la Greci 14. — VIII. Aladinu ilu innaltia anca si la alte dignitati 15. — IX. Othmanu oppune frauda la frauda si respinge forti'a cu fortia 16. — X. Aladinu lasatu de poporulu seu fuge la imperatorulu grecescu Michailu 18. — XI. Othmanu este in unanimitate alesu Sultanu 18. — XII. Otmanu pune pe fiii sei gubernatori provinciiloru 19. — XIII. Stramuta resiedinti'a imperiului in Ienghisheru 19. — XIV. Ataca in vanu Nicomedi'a 19. — XV. Bate pe Greci si cuprinde cetatea Kutahi 20. — XVI. Impresora Prus'a si o lasa éra 21. — XVII. Othmanu oftere Crestiniloru Coranulu ori sabi'a 21. — XVIII. Multe cetati se adaoga imperiului 23. — XIX. Othmanu impune religiunea sa Tatariloru numiti Ci-audari 23. — XX. Cuceririle lui Orchanu, fiulu lui Othmanu 24. — XXI si XXII. Orchanu ocupa Prus'a 24. — XXIII. Othmanu móre si lasa sucesoru pe fiulu seu Orchanu 25.

CAPU III. *Istori'a domniei lui Orchanu fiulu lui Othmanu . . . . .*

29

I. Orchanu se proclama imperatu; Nicomedi'a capituléza 29. — II. Orchanu se asiédia cu resedinti'a in Prus'a, si organiséza armat'a 30. — III. Stabileste plata pentru soldati etc. 31. — IV. Ocupa Nice'a; si marita veduvele Greciloru dupa soldatii sei 31. — V. Cuprinde castelulu Kemlucu si fundéza scóle 32. — VI. Debelléza pe Greci in Asi'a; pe principii musulmani i cástiga prin politica 33. — VII. Mai multe cetati se unescu imperiului otomanu 34. — VIII. Orchanu tramite pe fiulu seu Solimanu in Europ'a 34. — IX. Solimanu ocupa Galipolea 36. — X. Orchanu tramite pe fiulu seu Muradu in Europ'a 37. — XI. Solimanu cade depre calu si móre 37. — XII. Acebegu ocupa cetatea Dydomothycon, dar' Orchanu o restituie locuitoriloru ei 38. — XIII. Mórtea lui Orchanu si caracterulu seu 38.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Muradu séu Amuratu I fiulu lui Orchanu. . . . .*

43

I. Muradu ocupa Ancyra 43.—II. Apoi Adrianopolea si Philippopolea 44. — III. Muradu edifica o Giamia 46. — IV. Instructiunea Ienicieriloru 49. — V. Cucerirea Serviei 54. — VI. Muradu casatoresce pe fiulu seu Baiazetu, si câstiga mai multe cetati 54. — VII. Cuceresce Bolin'a prin rugatiunile sale 55. — VIII. Ocupa mai tóta Macedon'a si Albani'a 55. — IX. Batai'a de la Cossov'a. Mórtea lui Muradu 56. — X. Iacoub Celebi strangulatu, si Lazaru, principele Serviei, decapitatu 58. — XI. Funeralele lui Muradu. Caracterulu seu 58.

CAPU V. *Istori'a domniei lui Ildirimu Baiazetu*

I. *fiulu lui Muradu I.* . . . . .

61

I. Prim'a espeditiune a lui Baiazetu 61. — II. Batai'a cu Moldovenii 61. — III. Victoria asupr'a lui Caramanu Ogli 63. — IV. Alte progresse ale lui Baiazetu in Asi'a si Europ'a 64. — V. Victori'a de la Nicopole 65. — VI. Baiazetu fortifica strimtórea de la Nicomedi'a 66. — VII. La persuasiunea Vezirului desiste de la cucerirea Constantinopolei 67. — VIII. Elu tramite soli la imperatulu Greciloru 68. — IX. Grecii se supunu la tributulu annuale 69. — X. Se edifica o Giamia in Constantinopole 69. — XI. Tamerlanu intra in Asi'a 70. — XII. I se offere Constantinopolea, dar' o refusa 70. — XIII. Face bellu lui Baiazet 71. — XIV. Ilu invinge si-lu duce in captivitate 72. — XV. Calitatile lui Baiazetu 74. — XVI. Fii sei 75.

CARTEA II.

CAPU I. *Interregnulu sub Solimanu Celebi fiulu lui Ildirimu Baiazetu.* . . . . .

77

I. Solimanu se proclama imperatu 77. — II. Intimpina cu despretiu pe delegatii lui Temurlenki séu Tamerlanu 78 — III. Temurlenki face pe Musi'a imperatu in Asi'a 78. IV.—Solimanu ilu profuga 79. — V. Isfendarbegu ilu refusa 81. — VI. Suleimanu se pórtá cu puçinu respectu catra solii fratelui seu Mahomedu 81. — VII. Musia oc-

- cupa Adrianopolea 82. — VIII. Suleimanu ilu a-lunga 82. — IX. Suleimanu se da placeriloru 82. — X. Sol'datii lui Musia ilu prindu si-lu ucidu 83. — XI. Calitatile lui Suleimanu 84.
- CAPU II. *Interregnulu sub Musi'a Celebi fiulu Sultanului Ildirimu Baiazetu. . . . .* 85
- I. Musi'a proclamatu imperatore in Europ'a 85. — II. Er Mahomedu in Asi'a 85. — III. Impartu imperiulu intre sine 86. — IV. Musi'a attaca More'a 86. — V. Bate pe Unguri 86. — VI. Mahomedu se inarma contra lui Musi'a 87. — VII. Musi'a se retrage in Serbi'a 88. — VIII. Intra de nouu in Adrianopole 89. — IX. Mahomedu merge contra lui 89. — X. Trece prin Constantinopole 90. — XI. Armat'a européna ilu saluta imperatore 90. — XII. Invinge si prinde pe frate-seu 90. — XIII. Pentru ce acestu intervalu se numesce interregnu. 92.
- CAPU III. *Istori'a domniei lui Mahomedu I. fiulu lui Ildirimu Baiazetu. . . . .* 93
- I. Mahomedu se proclama imperatu in Asi'a 93. Curatia staturile sale de briganti 94. — III. Ucidu pe Musi'a 95. — Miscari in Asi'a 95. — V. Caramanu cere pace 96. — VI. Caramanu se revólta din nou 96. — VII. Isfiendarbegu invinsu si ucisu 97. — VIII. Mahomedu face pe Români tributari 98. — IX. Unu Mustafa falsu in Asi'a 99. — X. Elu e prinsu si spendiuratu 100. — XI. Mórtea lui Mahomedu 100. — XII. Calitatile lui 102.
- CAPU IV. *Istori'a domniei lui Muradu séu Amuradu II. fiulu lui Mahomedu I. . . . .* 105
- I. Altu Mustafa falsu 105. — II. Bate pe Vezi-rulu lui Muradu 106. — III. Refugiulu lui Muradu la rugatiuni 106. — IV. Prin unu miraclu invinge pe impostoru 109. — V. Mórtea lui Caramanu Ogli 110. — VI. Si a aliatului seu Othmanu begu 111. — VII. Mustafa se revólta 111. VIII. Devine prinsu si ucisu 112. — IX. Muradu se casatoresce cu fi'a lui Las Ogli 112. — X. Is-

fiendarbegu se revólta 112. — XI. Dar' cere iertare, si este agratiatu 113. — XII. Espeditiunea lui Muradu in Europ'a si Asi'a 113. — XIII. Caramanu ogli suppune tierile sale lui Muradu 114. XIV. Muradu intra in Greci'a 114. — XV. Se casatoresce cu fii'a lui Isfiendarbegu 115. — XVI. Caramanu Ogli se revólta 115. — XVII. Muradu bate pe principele Moreei 115. — XVIII. Resboiu in Ungari'a 116. — XIX. Impresorarea Belgradului 117. — XX. Valak Ogli deposedatu 117. — XXI. Fuge la regele Ungariei 118. — XXII. Alta revolta a lui Caramanu Ogli 118. — XXIII. Muradu renuntia la imperiu 119. — XXIV. Caramanu Ogli escita pe regele Ungariei contra lui Muradu 120. — XXV. Invasiunea Unguriloru 120. — XXVI. Muradu reprimesce imperiulu 121. — XXVII. Batai'a de la Varn'a 121. — XXVIII. Muradu érase abdicu 124. — XXIX. Ienicerii se revólta. Muradu este rechiamatu 124. — XXX. Cuprinde Greci'a si Epirulu ; si alunga pe Scanderbegu 125. — XXXI. Bate pe Unguri la Cassovi'a 126 — XXXII. Insóra pe fiulu seu Mahomedu , si móre 128. — XXXIII. Calitatile, si successorii lui Muradu 128.

CARTEA III.

CAPU I. *Istori'a domniei lui Mahomedu II fiulu lui Amuratu séu Muradu II . . .* 131

I. Mahomedu se invoiesce cu Caramanu Ogli 131.—II. Impresóra Constantinopolea, dar' pune pace si se retrage 132.— III. Inchide marea négra prin unu castelu 133. — IV. Impresóra Constantinopolea a dou'a óra 134. — V. Ocuparea cetatiei prin assaltu din partea de câtrá mare 137.— VI. Imperatulul grecescu cade mortu 138. — VII. Ceea-lalta parte a cetatiei capituléza 239. — VIII. Mahomedu publica conditiunile capitulatiunei 139. — IX. Merge in processiune la St. Sophia 140. — X. Descoperirea mormentului lui E iub Ensari 142. — XI. Alte progresse ale lui Mahomedu 146. — XII. Impresóra Belgra-

dulu indesiertu 147. — XIII. Suppune tóta More'a 147.—XIV. Suppune in duoi ani preste patru dieci de cetati 147.—XV. Despóia pe Kisil Achmedu de tierile sale 148.—XVI. Cuceresce Mitylen'a; bate pe Români 148. — XVII. Mahomedu infrange pe Grecii rebelli 149 — XVIII Edifica o Giamfa in Constantinopole 150. — XIX. Suppune Bosni'a 151. — XX. Face pe fiulu lui Caramanu Ogli rege 151. — XXI. Ocupa câteva cetati in Albani'a 152 — XXII. Pune pe fiulu seu Mustaf'a rege in Caramani'a 152. — XXIII. Cuceresce insul'a Egriboss (Negroponte) 153. — XXIV. Kisil Aslanu begu offere tierile sale lui Mahomedu 153. — XXV. Generalulu lui Ussunhasanu batutu si captivatu 153.— XXVI. Mahomedu pune la fuga pe Ussunhasanu 155.—XXVI. Cuprinde de la elu multe cetati 155. — XXVIII. Ocupa Kief'a si Crime'a 155. — XXIX. Moldovenii batu pe Turci 158. — XXX. Turcii devastéza Moldavi'a 158. — XXXI. Espedițiunile lui Mahomedu in Asi'a 158. — XXXII. Mahomedu bate pe Venetiani, si devastéza Apuli'a 159. — XXXIII. La Rhodes remane respinsu 159. — XXXIV. Móre la Maltepp'a 160. — XXXV. Calitatile lui Mahomedu 160.

CAPU II. *Istori'a domniei lui Baiazetu II. fiulu lui Mahomedu II . . . . .* 163

I. Baiazetu isi propune a face o peregrinare la Mecc'a 163. — II. Da regimulu in manile fiului seu Korkudu 164. — III. Dupa întórcerea sa de la Mecc'a este chiamatu la tronul 166. — IV. Korkudu se invoiesce 166. — V. Restituie tronulu parintelui seu 167. — VI. Gemu se revólta 168. — VII. Dar' este batutu si fuge la Caietbai in Egiptu 168. — VIII. De la Caietbai la Varsak 169. — IX. Éراسي e batutu si fuge la crestini 170. — X. Berber Bashi i taia gútulu 172. — IX. Acest'a numitu mare Veziru 175. — XII. Calitatile lui Gemu 176. — XIII. Baiazetu fortifica Greci'a cu castelle 177. — XIV. Ocupa dóue cetati in Moldavi'a 177. — XV. Cuceresce câteva cetati in

Asi'a. Inimicitiele sale cu Caietbai 178. — XVI. Espeditiunile lui Baiazetu in Cercassi'a 184. — XVII. Alte espeditiuni ale lui Baiazetu 184. — XVIII. Baiazetu da ajutoriu Mauriloru din Spani'a 184. — XIX. Supune Bosni'a si Croati'a 185. — XX. Espeditiunile sale in Asi'a 186. — XXI. Se bate cu Venetianii in Greci'a , si pune pace cu toti vecinii sei 188. — XXII. Sheitanu Kuli infestéza pe Persiani cu eresiele sale 189. — XXIII. Baiazetu se resolve a dá imperiulu fiuluiu seu Achmedu 193. — XXIV. Selimu se oppune, dar' remane batutu 194. — XXV. Baiazetu érași offeré corón'a fiuluiu seu Achmedu 195. — XXVI. Ienicerii nu suffere cá Baiazetu se mai tiena regimulu 196. — XXVII. Ei reclama pe Selimu , si-lu aducu la Constantinopole 197. — XXVIII. Respunsulu lui Selimu catra tramisulu parintelui seu 198. — XXIX. Baiazetu abdica in favórea lui Selimu si se retrage la Dymotica 199. — XXX. Selimu se incoronéza 200. — XXXI. Mórtea de martiru a lui Baiazetu 201. — XXXII. Succesorii si calitatile lui Baiazetu 201. — XXXIII. Unu esemplu singulariu de pietatea sa 203. —

CAPU III.

Istori'a domniei lui Selimu I. fiulu lui Baiazetu . . . . .

205

I. Achmedu rebellu 205. — II. Achmedu invinsu si strangulatu 206. — III. Korcudu pedepsitu cu mórte fara causa 207. — IV. Selimu intra in Persi'a , si inainte de a intrá in lupta se consulta cu marele Veziru 208. — V. Apróba opiniunea lui Piri Pasia 209. — VI. Bate pe Persiani si le face mari stricatiuni 212. — VII. Elibera pe captivii musulmani 214. — VIII. Dupa cucerirea cetatiei Tibris petrece iérn'a in Amasi'a 216. — IX. Ocupa câte-ve cetati in tierile lui Olaidevletu 218. — X. Diarbekirenii alunga pe Persiani, si se offeru ei insii lui Selimu 219. — XI. Lui Selimu pare lucrulu suspitosu 220. — XII. In urma se invoiesce si le pune rege pe Mehemedu begu 220. — XIII. Karachanu remane batutu si ucisu 221. — XIV. Mehemedu begu oc-

cupa mai multe cetati 223. — XV. Selimu ilu lauda 224. — XVI. Selimu merge contra Persianiloru, dar' isi schimba planulu si ataca pe Egiptiani 224. — XVII. Invinge prin tradarea generaliloru loru 227. — XVIII. Aleppo si Damasculu se supunu lui Selimu 229. — XIX. Selimu descopere mormentulu lui Sheicu Muhidin 230. — XX. Ordina decapitarea lui Husanu Pasia 233. — XXI. Caletoresce la Ierusalimu si ocupa unele cetati 235. — XXII. Invinge pe Cercasiani 236. — XXIII. Mai antaiu tractéza onorificu cu Tumanbai, si apoi lasa de-lu spendiura 238. — XXIV. Ocupa Alexandri'a, si supune pe Arabi 241. — XXV. Priimesce pe unu delegatu alu regelui Persiei 244. — XXVI. Ambitiunea si mórtea lui Selimu 245. — XXVII. Vezirii tienu in secretu mórtea lui Selimu 248. — XXVIII. Solimanu se proclama imperatu 249. — XXIX. Calitatile lui Selimu 249.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Solimanu supra-
numitu Canuni, (Canonistu) fiulu
lui Selimu . . . . .* 253

I. Gaselibegu se revolta, dar' remane batutu si ucisu 253. — II. Solimanu cuceresce Belgradulu 255. — III. Ordina uciderea lui Sheh Suvar 256. — IV. Ocupa insul'a Rhodes 257. — V. Tramite pe Mustafa in Egiptu; si pune pe Ibrahimu mare Veziru 258. — VI. Mustafa se rescóla in Egiptu, dar' remane invinsu 259. — VII. Ibrahimu se casatoresce cu sor'a lui Solimanu 260. — VIII. Ibrahimu tramisu in Egiptu; elu bate moneta falsa 261. — IX. Solimanu bate pe regele Ungariei 262. — X. Solimanu ocupa Bud'a 263. — XI. Supprime rebelliunea in Asi'a 264. — XII. Unu Turcu punitu cu mórte pentru Evangeliu 265. — XIII. Toti Albanesii din Constantinopole sunt puniti cu mórte 265. — XIV. Locuitorii din Aleppo sunt puniti pentru omorulu judecatoriloru de acolo 268. — XV. O plóia mare impedece pe Solimanu in espeditiunea sa la Ungari'a 268. — XVI. Solimanu reocupa Bud'a de la Germani

270.— XVII. Moldavi'a tributaria 171.— XVIII. Solimanu impresóra Vienn'a 276. — XIX. Elu redica obsidiunea 280. — XX. Circumcisiunea a trei fii ai lui Solimanu 282. — XXI. Firindos (Ferdinandu) impresóra Bud'a 283. — XXII. Dar' remane batutu de Solimanu 284. — XXIII. Italianii sunt scosi din More'a 284. — XXIV. Olame irrita pe Solimanu contra Persianiloru 285. — XXV. Solimanu numesce admiralu pe Chairedinu 286. — XXVI. Unii principi persiani se dau in partea lui Solimanu 286. — XXVII. Solimanu ocupa Bagdadulu 286. — XXVIII. Persianii spaiméntati ceru pace de la Solimanu 288. — XXIX. Solimanu se întórce acasa si ordina a luá viéti'a lui Ibrahimu Pasia 288. — XXX. Comitte lui Mehemedu Chanu se coprinda Giurgistanulu 289 — XXXI. Hasrudu begu bate pe crestini in Bosni'a 290. — XXXII. Chairedinu devasta Apuli'a 291. — XXXIII. Impresorarea de la Chiurfus (Corfù) nu succede 191.—XXXIV. Mehemedu begu bate pe crestini 293. — XXXV. Solimanu prin generalii sei ocupa regatulu Iemenu 294 — XXXVI. Solimanu devasta Moldavi'a 295. — XXXVII. Chairedinu bate duóe flote crestine. 297.—XXXVIII. Germanii suntu alun-gati de la Bud'a 298. — XXXIX. Solimanu léga confederatiune cu Francesii 300. — XL. Ocupa vre-o câte-va cetati in Ungari'a 301. — XLI. Merge contra Persianiloru 303.—XLII. Reocupa cetatea Vanu si bate pe Persiani 303. — XLIII. Pune man'a pe thesaurii Shahului si suppone Germani'a 304. — XLIV. Ocupa Temisiór'a 305. — XLV. Persianii batu pe Turci 306.—XLVI. Solimanu ocupa cetatea Revanu si devasta Persi'a 307.—XLVII. Inchiaie pace cu Persianii 308. — XLVIII. Se prinde unu falsu Mustafa 309. — XLIX. Solimanu vine cu o flota intru adjutoriu Francesiloru 311. — L. Tramite o alta flota in Hurmius (Portugali'a) 312. — LI. Mai tramite o alta flota intr' adjutoriu Francesiloru 313.—LII. Face nóue legi in statu 314. — LIII. Móre in ob-

sediulu de la Segetvar (Sigeth) 315.—LIV. Mórtea lui Solimanu se tiene in secretu. Cetatea Segetvar este cucerita 316. — LV. Selimu se proclama imperatore 317. — LVI. Calitatile lui Solimanu 318.

CAPU V.

Istori'a domniei lui Selimu II. supranumitu Mest (betivu). . . . .

321

I. Selimu este proclamatu imperatore 321. — II. Armata anca i se inchina 322. — III. Selimu face parintelui seu immormentare splendida 322. — IV. Bate pe rebellii Arabi 323.—V. Incercarea de a legá Donulu cu Volga nu succede 324. — VI. Selimu supprime rebeliunea in Iemeu 326. — VII. Promitte adjutoriu Saraceniloru din Spani'a 327. — VIII. Face o invasiune in Cipru 328. — IX. Si o suppone potestatiei sale 328.— X. Tatarii facu invasiune in Russi'a 329. — XI. Perderea Turciloru la Lepanto 330. — XII. Selimu in afflictionile sale se consóla citindu Coranulu 331. — XIII. Repara flot'a sa din nou si attaca cu ea pe crestini 333. — XIV. Nov'a liberata 334. — XV. Selimu ordina repararea S-tei Sophia 334.— XVI. Tramite o flota contra Spanioliloru 335. — XVII. Tunis ocupata de Spanioli si reocupata de Turci 335. — XVIII. Ungurii sunt batuti si ucisi la Segetvaru 336.— XIX. Mórtea lui Selimu 336. — XX. Calitatile lui Selimu 337.

CAPU VI.

Istori'a domniei lui Muradu III. fiulu lui Selimu . . . . .

339

I. Muradu succede parintelui seu la tronu 339. — II. Incepe bellulu cu Persianii 339. — III. Si-i invinge 340. — IV. Munevgehir apostatu trece la Turci 341. — V. Persianii batu pe Turci 342. — VI. Dar' Turcii dupa aceea nimicescu totalu pe Persiani 342.—VII. Mustafa sugruma o rebeliune in Crime'a tatarica 343. — VIII. Persianii ceru pace 343. — IX. Dar' li se refusa 343. — X. Espeditiunea lui Ferhadu in Persi'a remane fara succesu 344. — XI. Osmanu Pasi'a reocupa cetatea Tibris 344. — XII. Trece prin sabia pe

toti locuitorii 345. — XIII. In întórcere bate pe Persiani si móre 345. — XIV. Persianii se retragu d'inaintea lui Sinanu Pasia 346. — XV. Ferhadu Pasia lupta cu succesu contra Persianiloru 347. — XVI. Se léga pace cu Persianii 347. XVII. Se nasce rebelliune in Constantinopole 348. — XVIII. Rebellii sunt alungati si agratiati 348. — XIX. Espeditiunea lui Sinanu Pasia in Ungari'a 349. — XX. Mórtea lui Muradu 349.

CAPU VII. *Istori'a domniei lui Mahomedu III. fiulu lui Muradu III.* 351

I. Mahomedu succede lui Muradu 351. — II. Ocupa Agri'a 351. — III. Invinge pe Crestini 352. — IV. Móre 352.

CAPU VIII. *Istori'a domniei lui Achmedu I. fiulu lui Mahomedu III.* 355

I. Achmedu succede parintelui seu Mahomedu 355. — II. Turburari in Asi'a 355. — III. Turburatorii sunt batuti si alungati 356. — IV. Ei facu pe Persiani se franga pacea cu Turcii 357. — V. Muradu Pasi'a merge contra Persianiloru 357. — VI. Dar' móre si in locu-i se numesce Nasih Pasia 357. — VII. Mehemedu Pasia impresóra cetatea Revanu 358. — VIII. Mehemedu Pasia este strangulatu si in locu-i se numesce mare veziru Halil Pasi'a 358. — IX Mórtea lui Achmedu 359. — X. Calitatile lui Achmedu 359.

CAPU IX. *Istori'a domniei lui Mustafa I. si a lui Osmanu séu Othmanu II.* 361

I. Mustafa adjunge pe tronu 361. — II. Osmanu se proclama imperatore 361. — III. Unu fenomenu se aréta pe ceriu 362. — IV. Espeditiunea lui Osmanu in Poloni'a 362. — V. Osmanu este ucisu si Mustafa restituitu pe tronu 363. — VI. Mustafa este detronatu din nou si strangulatu 363.

CAPU X. *Istori'a domniei lui Muradu IV. supranumitu Gazi (Bravu)* 365

I. Muradu succede la tronu 365. — II. Bate pe rebellulu Abassa 365. — III. Ali Pasia attaca in vanu Bagdadulu 366. — IV. Halil Pasi'a impre-

sóra cetatea Erzirim 367. — V. Dar' remane batutu 367. — VI. Chosrevu Pasia cuceresce cetatea Erzirim si prinde pe Abass'a Pasi'a 368. — VII. Muradu agratiaza pe Abass'a 368. — VIII. Chosrevu impresóra in vanu Bagdadulu 369. — IX. Ilias Pasia rebellu ; elu este prinsu si punitu 369. — X. Persianii impresóra cetatea Vanu. Turcii o elibera 370. — XI. Muradu tramite armat'a contra Poloniloru ; dar' in urma inchiaie pace cu ei 370. — XII. Edictu pentru licenti'a de a bé vinu 371. — XIII. Muradu merge in contra Persianiloru si ocupa Cetatea Revanu 371. — XIV. Persianii accupa cetatea Vanu 373. — XV. Muradu merge din nou contra Persianiloru 373. — XVI. Ocupa Bagdadulu 374. — XVII. Mórtea lui Muradu 375. — XVIII. Calitatile lui Muradu 375. — XIX. Beti'a lui Muradu 376. — XX. Crudelitatile lui Muradu 378. — XXI. Facultatile sale fisice si spirituali 379.

CAPU XI. *Istori'a domniei lui Ibrahimu. . . . .* 381

I. Ibrahimu se proclama imperatu 381. — II. Ocupa Azaculu de la Cosaci 381. — III. Maltesii cuprindu o naie turcésca si fugu cnea la Cret'a 382. — IV. De aci Ibrahimu declara resbellu Venetianiloru 384. — V. Cuceresce Cane'a 385. — VI Mórtea lui Ibrahimu 385. — VII, Calitatile lui Ibrahimu 385.

CAPU XII. *Istori'a domniei lui Mahomedu IV . . . . .* 387

I. Mahomedu se proclama imperatore 387. — II. Evenimentele din timpulu minoritatiei sale 387. — III. Mahomedu inchiaie pace cu Germanii 390. — IV. Innoiesce bellulu cretanu 390. — V. Discursulu lui Mahomedu catra Vezirii sei si catra altii 391. — VI. Marele Veziru trece cu trupele in Cret'a 393. — VII. Impresóra Candi'a 394. — VIII. O attaca si o constringe a capitula 394. — IX. Mahomedu primesce pe Cosaci sub protectiunea sa 400. — X. Regele Poloniei se mânaiu 404. — XI. Mahomedu i face mai ántáiu mustrari amicabili 405. — XII. Dar' regele Poloniei nu asculta 405. — XIII. Mahomedu mer-

ge in contra Poloniloru 406. — XIV. Principele Moldaviei este detronatu 406.— XV. Mahomedu impresóra cetatea Caminietiu 407. — XVI. Caminietiuu capituléza 407. — XVII. Mahomedu tramitte armata contra Leopolei 408. — XVIII. Polonii ceru pace 408. — XIX. Si pacea li se accórda 409.

PARTEA II.

SCADEREA IMPERIULUI OTTOMANU

CARTEA IV.

CAPU I. *Istori'a continuata a domniei lui Mahomedu IV . . . . .* 413

I. Sultanulu Mahomedu se întórce victoriosu la Adrianopole 413. — II. Staturile Poloniei re-
iéptra pacea inchiaieta de regele loru cu Sultanulu
414. — III. Vezirula insiste la delegatii poloni
cá se-si implínésca promissiunile 414. — IV. Sul-
tanulu merge cu armat'a in Poloni'a. Regele Po-
loniei tramite armat'a sa sub comand'a lui Sobi-
eski la margini 416. — V. Se incinge o lupta te-
ribile si obstinata la Chotinu 417. — VI. Prin-
cipii Moldaviei si Romaniei se unescu cu Polonii
si Turcii remanu invinsi 417. — VII. Mórtea
regelui Poloniei impedeca progressele ulterioari
ale comandantelui generalu 420. — VIII. Ioanu
Sobieski se alege rege Poloniei 420 — IX. Sul-
tanulu face mari preparatiuni bellice contra Po-
loniloru 420. — X. Nobilii poloni esitéza a se
conforma vointiei firme a regelui 422. — XI. Po-
lonii impresóra cetatea Caminietiu. Turcii alérge
spre a o elibera 423. — XII. Polonii inspaimen-
tati redica obsidiunea 423. — XIII. Sultanulu
recuceresce Chotinulu, si ocupa cetatea Hu-
manu 424. — XIV. Casacii rebeli se offeru a da
Turciloru ajutoriu, dar' li se refusa 424. — XV.
Dorosienski indignatu de acestu refusu, trece si
se supune la ttarulu Russiei 424. — XVI. Sul-

tanulu transpórta colonii polóne in Turci'a, si se întórce cu trupele sale la Adrianopole 425.—XVII. La Adrianopole serbéza cu mare pompa circumcisiunea filoru sei si maritarea fiicei sale 426. — XVIII. Regele Poloniei merge contra Turciloru 426. — XIX. Elu se offere a inchiaié pace cu Turcii 428. — XX. Regele scapa din periclu si ataca pe Tatari 430. — XXI. Se inchiaie pace 431. — XXII. Pretentiune absurda a ambasadorelui polonu 431. — XXIII. Ostentatiunea lui, si cuvintele marelui Veziru 436. — XXIV. Bellulu cu Russi'a; discursulu lui Dorosienski 437. — XXV. Cazacii se supponu tiarului 441. — XXVI. Turcii punu pe Kielmielniski Hetmanu Cazaciloru 442. — XXVII. Cazacii nu se supponu 444. — XXVIII. Sultanulu declara bellu Cazaciloru si Russiloru 444. — XXIX. Russii batu pe Tatari, si Turcii prindu fug'a 445. — XXX. Sultanulu cere pace de la tiarulu 446.—XXXI. Tiarulu scrie Sultanului 447. — XXXII. Turcii declara din nouu bellu Russiloru 447. — XXXIII. Vezirulu merge cu armat'a contra Russiloru 448. — XXXIV. Impresóra cetatea Cehrinu 449. — XXXV. Russii batu o parte din armat'a turcésca 450. — XXXVI. Turcii ocupa cetatea Cehrinu 451. — XXXVII. Amendoue armatele se intorcu acasa 451. — XXXVIII. Soldatii striga contra acestei infructuóse espeditiuni 452. — XXXIX. Incercarea Vezirului de a construi unu nouu castellu 452. — XL. Cazacii impedeca lucrarea si ucidu pe lucratori 454. — XLI. Turcii osteniti in bellu, ceru pace 454. — XLII. Tököli da oca siune la frangerea pabei intre Turci si intre imperatulu Germaniei 455. — XLIII. Partide contra si pentru bellu 456. — XLIV. In fine se decide bellu in contra imperatului Germaniei 459 XLV. Turcii cauta o cauza justa pentru bellu 459. — XLVI. Imperatulu Germaniei tramitte unu delegatu la curtea ottomana 460. — XLVII. Tököli prin adjutoriulu Turciloru ocupa mai multe cetati 460. — XLVIII. Sultanulu declara pe Tö-

köli rege alu Ungariei 461. — XLIX. Turcii propun condițiunii imposibile de pace 461. — L. Vezirulu plăca cu armat'a din Constantinopole 461. — LI. Presemne rele pentru Turci 462. — LII. De aci nuóe nemultumiri între soldați 462. — LIII. Sultanulu insoțiesce pe Vezirulu în contra Belgradului 462. — LIV. Da comand'a marelui seu Veziru și se întórce la Constantinopole 463. — LV. Vezirulu țiene unu consiliu bellicu generalu 464. — LVI. Tököli descopere opiniunea sa în consiliulu bellicu 464. — LVII. Opiniunea Pasiailor principalii 469. — LVIII. Vezirulu își descopere planurile sale 471. — LIX. Tatarii se unescu cu Turcii 471. — LX. Vezirulu îndupleca pe Ieniceri pentru a obsedia Vien'a 471. — LXI. Pasialli și Tököli se încérca se abata pe Vezirulu de la ide'a sa 472. — LXII. Pasi se supunu în urma auctoritatiei Vezirului și plăca asupr'a Viennei 473. — LXIII. Obsidiunea Viennei 474. — LXIV. Vezirulu aspira la imperiulu din Occidentu 474. — LXV. Imperatulu Germaniei cere ajutoriu de la Poloni 477. — LXVI. Ducele de Loren'a impressóra cetatea Uivaru 477. — LXVII. Imperatulu Germaniei se departa din Vienn'a la Lintiu 478. — LXVIII. Avarit'a Vezirului; ruin'a soldatiloru 478. — LXIX. Turcii tramisi dupa provisiune sunt batuti de trupele imperiali 480. — LXX. Murmuru în castrele turcesci 481. — LXXI. Confusiunea Turciloru audiendu de apropiarea Poloniloru 482. — LXXII. Vezirulu se consulta cu Pasi 482. — LXXIII. Discursulu Vezirului 483. — LXXIV. Pasi insistu pre langa opiniunea loru 485. — LXXV. Vezirulu impune prin auctoritatea sa 486. — LXXVI. Uccide pe toti captivii și scóte armat'a la campu 486. — LXXVII. Ienicerii perasescu liniile și sianțurile 487. — LXXVIII. Turcii sunt batuti și fugu 487. — LXXIX. Polonii préda castrele Turciloru 488. — LXXX. Resbunarea Vezirului asupr'a Pasilor 489. — LXXXI. Fortifica Strigoniulu și Uivarulu, și se pune în castre la Bud'a

490. — LXXXII. Polonii in periclu 490. — LXXXIII. Germanii in unire cu Polonii batu pe Turci a dou'a óra la Dunare 491. — LXXXIV. Imperialii occupa Strigoniulu 491. — LXXXV. Petriceicu, principele Moldaviei intra in Bassarabi'a 492. — LXXXVI. Si face multe crudelitati in acea tiéra 492. — LXXXVII. In urma ilu batu Tatarii 492. — LXXXVIII. Duca, principele Moldaviei cade prinsu la Poloni 493. — LXXXIX. Demetriu Cantacuzenu este numitu principe Moldaviei in locul lui Duca 494. XC. Ce se petrece la Pórta sub durat'a obsidiunei Vienei 494. — XCI. Vezirulu se escusa inaintea Sultanului 485. — XCII. Vezirulu se róga de iertare si promitte a luá Vienn'a 496. — XCIII. Vezirulu confirmatu de nou in dignitate, isi propune a mai puni si pe alti officari cu mórte 497. — XCIV. Tradarea si falsitatea Vezirului se descopere 498. — XCV. Curtenii lucra si grabescu ruin'a Vezirului 499. — XCVI. Mórtea Vezirului Cara Mustafa si numirea altui Veziru 499. — XCVII. Caus'a rumperii pazei cu Venetianii 500. — XCVIII. Venetianii declara bellu Turciloru, si ambassadorulu loru fuge din Constantinopole 502. — XCIX. Turcii vinu in mare confusiune 502. — C. Noulu Veziru se incérca a imbandi pe Venetiani 502. — CI. Venetianii refusa, ér' Turcii se prepara contra a toti inimicii loru 503. — CII. Imperialii occupa Visegradulu si Vatiulu 503. — CIII. Imperialii occupa Pest'a, si impressóra Bud'a 504. — CIV. Alte victorí ale imperialiloru 505. — CV. Seraskierulu reguléza affacerile in Moldavi'a si Romani'a 506. — CVI. Seraskierulu pune domnu Moldaviei pe Constantinu Cante miru 507. — CVII. Turcii punu la fuga pe Sobieski regele Poloniei 509. — CVIII. Progresulu armatelor venetiane pe mare si uscatu 509. — CIX. Nuóe preparative ale Turciloru contra inimiciloru loru 510. — CX. Imperialii impressóra Uivarulu, ér' Turcii Strigoniulu si Visegradulu 510. — CXI. Imperialii batu armat'a turcésca prin

stratagama 511. — CXII. Imperialii ocușe Uivarulu 512. — CXIII. Seraskierulu implóra pace 513. — CXIV. Alte successe ale imperialilor 513. — CXV. Tököli prinsu, pusu in ferra si transmisu la Constantinopole 514. — CXVI. Comand'a asupr'a rebelliloru Unguri se dalui Petrozzi 514. — CXVII. Petrozzi da Ungurilor consiliu se cêra protectiunea imperatului Germaniei 515. — CXVIII. Petrozzi merge la Caprara si-i offera Cassovi'a 516. — CXIX. Regele Poloniei solicita pe principele Moldaviei se-î tiena parte 516. — CXX. Cantemiru da consiliuri escellente Poloniloru 517. — CXXI. Dar' Polonii arroganti nu-lu asculta 518. — CXXII. Polonii trecu Nistrulu si intra in Moldavi'a 514. — CXXIII. Cantemiru consilia Seraskierului a nu începe lupt'a 518. — CXXIV. Polonii ingrati attaca mai ântâiu pe Moldoveni 519. — CXXV. Dar' au remasu batuti cu rusine 520. — CXXVI. Cuceririle Venetianiloru in More'a 520. — CXXVII. Alte successe ale Venetianiloru contra Turciloru 521. — CXXVIII. Sôrte schimbatória a bellului 522. — CXXIX. Vezirulu este mai sollicitu pentru sine decâtu pentru binele imperiului 522. — CXXX. Elu vrea se se sustiena in postu prin omoruri 525. — CXXXI. Vezirulu sapa grópa Seraskierului ei cade elu in ea 525. — CXXXII. Tököli este restituitu in dignitatea sa de mai inainte 527. CXXXIII. Imperialii impressóra Bud'a 528. — CXXXIV. Imperialii facu unu assaltu vigurosu 529. — CXXXV. Vezirulu vine intr' adjutoriulu cetatiei 529. — CXXXVI. A dóu'a tentativa 530. CXXXVII. A trei'a tentativa 530. — CXXXVIII. In fine imperialii cucerescu Bud'a 531. — CXXXIX. Imperialii se impartu in dóue corpuri de armata sub Caraffa si sub principele de Badenu 532. — CXL. Fug'a Turciloru la scirea despre apropiarea Germaniloru 533. — CXLI. Caraffa bate pe Tatarsi 534. — CXLII. Veterani bate pe Vezirulu 534. — CXLIII. Imperatulu Germaniei invita pe Tiarulu Rusiei a se uni cu elu in contra inamicului communu 535. — CXLIV. In-

tre Russi'a si Poloni'a se inchiaie pace 535. — CXLV. Sobieski invita pe Cantemiru a lega pace cu elu 536. — CXLVI. Respunsulu lui Cantemiru 537. — CXLVII. Regele Poloniei trage spre Iasi. Cantemiru merge la castrele Turciloru 538. CXLVIII. Regele Poloniei trece Prutulu. Turcii ilu ataca si-lu incungiura 540. — CXLIX. Polonii se retragu din Moldavi'a. Regele face cele mai impie sacrilegiuri si rapine 541. — CL. Tóta armat'a urméza esemplulu regelui 542. — CLI. Vindict'a lui Dumnedieşu asupr'a Poloniloru sacrilegi 543. — CLII. Tatarii infecta apele cu ierburi veninóse 543. — CLIII. Regele Poloniei in întórcerea sa ocupa cetatile Némtiu si Sucéva 544. — CLIV. Tatarii se intorcu si infestéza de nou pe Poloni 544. — CLV. Regele se departa pe ascunsu din castre si fuge 545. — CLVI. Succesele Venetianiloru contra Turciloru 545. — CLVII. Alte victorii ale Venetianiloru 546. — CLVIII. Succesele Venetianiloru in Dalmati'a 547. — CLIX. Poporulu din Constantinopole striga in contra Sultanului ca trebe detronatu 547. — CLX. Sultanulu in vanu cérca se arunce culp'a pe altii 548. — CLXI. Pune nóua taxa pe poporu, pentru ca se póta plati pe soldati 549. — CLXII. Imperialii batu pe Turci si le ocupa castrele 549. — CLXIII. Vezirulu scapandu prin fuga se retrage la Belgradu 552. CLXIV. Succesele imperialiloru in Slavoni'a 552. — CLXV. Imperiali cuprindu Esseculu 552. — CLXVI. Suppunu cu asemenea succesu tóta Slavoni'a. Impressóra Agri'a in Ungari'a 553. — CLXVII. Ducele de Loren'a intra in Transilvani'a, cuceresce mai multe cetati si remane preste iérna acolo 553. — CLXVIII. Rusii facu o espeditiune contra Tatariloru din Crime'a, dar' fara succesu 554. — CLXIX. Polonii impressóra cetatea Caminietiu, dar' la apropiarea Turciloru se retragu 555. — CLXX. Venetianii ocupa mai multe cetati in More'a 555. — CLXXI. Morosini ocupa Corinthulu 556. — CLXXII. Königsmark cuceresce

then'a 557. — CLXXIII. Turcii irrumpu in Dalmati'a, dar' fara successu 558. — CLXXIV. Cornaro bate pe Turci si ocupa noulu castellu 558. — CLXXV. Armat'a ottomana se revolta in contra Vezirului 558. — CLXXVI. Vezirulu fuge nóptea si merge la Constantinopole 560. — CLXXVII. Sultanulu ilu priimesce cu gratia si-lu protege 560. — CLXXVIII. Armat'a la instigatiunile lui Siavus Pasia conspira in contra Sultanului 561. — CLXXIX. Siavus Pasia, in numele armatei, accusa pe Vezirulu de crim'a desertiunei 561. — CLXXX. Sultanulu protegându pe Vezirulu isi prepara ruin'a propria 562. — CLXXXI. Sultanulu confere postulu de mare Veziru lui Siavus Pasia 563. — CLXXXII. Sultanulu ordina decapitarea Vezirului si arestarea celorlalti 564. — CLXXXIII. Siavus Pasia insiste la Sultanulu a puni si pe ceialalti cu mórte 564. — CLXXXIV. Armat'a rebella se descarca asupr'a lui Siavus Pasia si 'lu amenintia cu mórte 565. — CLXXXV. Vezirulu merge cu armat'a rebella la Constantinopole, si Sultanulu ilu priimesce cu mare onóre —566. CLXXXVI. Elu jura credintia Sultanului si se încérca a comprime rebelliunea 567. — CLXXXVII. Capii rebelliunei declara pe Vezirulu de perfidu 568. — CLXXXVIII. Rebelliunea erumpe 569. — CLXXXIX. Sieicu Sierifulu recomenda poporului a detroná pe Sultanulu 570. — CXC. Incercarea Sultanului de a ucide pe fratii sei 570. — CXCI. Opiniunea lui Kioprili Mustaf'a Pasia 571. — CXCII. Deputatiunea Conspiratoriloru la Sultanulu 572. — CXCIII. Responsulu eroicu alu Sultanului 572. — CXCV. Insolent'a purtaré a lui Nakibu 575. — CXCV. Detronarea si mórtea lui Mahomedu Sultanulu 575. — CXCVI. Calitatile lui Mahomedu 576.

CAPU II. *Istori'a domniei lui Solimanu II. . . .* 579

I. Sultanu Solimanu este constrinsu a ascende tronulu imperiale 579. — II. Solimanu declarat u imperatore, pórtá totusi frica de fratele seu 580. — III. Elu isi spala mánile, capulu si piciórele

de immunditi'a tronului 581. — IV. Confirma pe marele Veziru Siavus Pasia in postulu seu 518. — V. Rebelliunea éراسi erumpe contra Vezirului 581. — VI. Rebelii omóra pe Vizirulu in palatulu seu 583. — VII. Alte crudelitati ale rebeliloru 585. — VIII. Chodgia Ismailu Pasia este numitu mare Veziru. Rebelliunea reincepe 586. — IX. Codgia este destituitu si in locu-i se numesce Veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 587. — X. Egen Pasia in Rumeli'a si Ghieduki Pasia in Asi'a se revólta 587. — XI. Ienicerii lasa la o parte cugetele loru rebellice si batu pe rebellulu Ghiedukì Pasia 588. — XII. Imperialii occupa Agri'a si alte cetati in Ungari'a 588. — XIII. Ei occupa Muncaciulu, punu man'a si arestéza pe soci'a lui Tököli 589. — XIV. Dispositiunea rebella a Turciloru amenintia cu nóua seditiune 589. — XV. Solimanu merge la Adrianopole. Timórea lui naturale contribue fórté multu la incetarea seditiunei 590. — XVI. Ajungéndu Solimanu la Adrianopole invita pe Imperátulu Germaniei a inchiaié pace 591. — XVII. Vezirulu numesce unu Seraskieru in contra inimicului 593. — XVIII. Imperialii ocupa Alba-Regale si alte mai multe cetati 595. — XIX. Electorele de Bavari'a cuprinde Sementri'a si Belgradulu 596. — XX. Vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a in Belgradu 597. — XXI. Successele ducelui de Badenu in Bosni'a 597. — XII. Dubióse successe ale Venetianiloru in More'a 598. — XXIII. Mai bune successe au Venetianii in Dalmati'a 598. — XXIV. Delegatii Turciloru mergu la Vien'a si facu propunerile de pace 598. — XXV. Leopoldu pune aspre condituni 599. — XXVI. Regele Franciei persvade Sultánului a nu inchiaié pace 599. — XXVII. Promitte a imparti imperiulu germanu cu Sultanulu 600. — XXVIII. Tóte cugetele de pace se punu la o parte. Bellulu reincepe. Rebelii sunt batuti 600. — XXIX. Turcii punu pe Libériu domnu in More'a 601. — XXX. Sultanulu declara ca va comanda armat'a in persóna 602.

—XXXI. Audiendu ca Germanii se apropia, Solimanu se opresce la Sophi'a 602. — XXXII. Seraskierulu amagitu de astrologulu seu a remasu de dóue-ori batutu de Germani 602. — XXXIII. Imperialii supunu mai tóta Serbi'a 604. — XXXIV. Sultanulu transmite respunsu delegatiloru sei la Vien'a 604. — XXXV. Polonii stau in nemiscare, Russii attaca Crime'a tatarica 605. — XXXVI. Dar' se nasce o seditiune intre ei, si se retragu nu faramare perdere 605. — XXXVII. Petru Alexieviciu punesce pe rebelli si-si forméza armata regulata 606. — XXXVIII. Venetianii impresóra Monembasi'a 606. — XXXIX. Sultanulu se întórna la Constantinopole 606. — XL. Destituje pe marele Veziru si in loculu lui pune pe Kiopriili Ogli Mustafa Pasia 607. — XLI. Nolu Veziru convóca unu consiliu generale; purtarea si discursulu seu 607. — XLII. Se concludé continuarea bellului; si veziratululu néga ca Sultanulu a tramisu delegati la Vien'a 609. — XLIII. Vezirulu cu mare desteritate prepara o vasta armata 611. — XLIV. Curatia thesaurulu de monet'a adunata in m. du nedreptu 613. — XLV. Vezirulu trage cu armat'a sa spre Belgradu 617. — XLVI. Tatarii batu vre-o câte-va mii de Germani 618. — XLVII. Vezirulu ordina a se tiené rugatiuni in cetati, si a se departá copii din castre 618. — XLVIII. Cetatea Sherhirkioi se supune Turciloru 618. — XLIX. Niss'a cucerita. Garnisónele perasescu Vidinulu si Semendri'a 619. — L. Vezirulu impresóra Belgradulu si-lu cuceresce prin unu accidentu neasteptatu 620. — LI. Da ajutoriu Temisiórei, care sufferie de o lipsa estrema in provisiuni 622. — LII. Vezirulu trece Dunarea si ocupa Lipp'a 623. — LIII. Turcii batu pe imperiali in Transilvani'a 624. — LIV. Tökóli allungatu din Transilvani'a 628. — LV. Regele Poloniei intra in Moldavi'a si ocupa Soroc'a 628. — LVI. Dar' se întórce fara effectu 628. — LVII. Venetianii ocupa Monembasi'a 630. — LVIII. Alte successe ale Venetianiloru

CAPU III.

631. — LIX. Vezirulu se întórce la Constantino-
pole in triumfu 631. — LX. Numesce Seraskieri
in contra inamiciloru 631. — LXI. Mórtea lui So-
limanu Sultanulu 632. — LXII. Calitatile lui 632.

*Istorî'a domniei lui Achmedu II. fiulu
lui Ibrahimu . . . . .*

635

I. Cérta intre poporu pentru allegere de Sul-
tanu 635. — II. Achmedu fiulu lui Ibrahimu si
fratele lui Solimanu se allege Sultanu 636. — III.
Noulu Sultanu merge la Adrianopole 636. — IV.
Admirabil'a desteritate a Vezirului in modulu de
a formá armata 637. — V. Soldatii se offeru insii
la servitiu bell'icu. Vezirulu cade in invidia la curte
638. — VI. Falsa accusatiune la Sultanulu contra
Vezirului 639. — VII. Unu mutu informéza despro
acésta pe Vezirulu 640. — VIII. Vezirulu in locu
de a merge la Sultanulu aduna pe officiarii Ieni-
ceriloru si le tiene unu discursu 640. — IX.
Officiarii Ieniceriloru promittu prin jura-
mentu a remané fideli Vezirului 643. — X. Ve-
zirulu se escusa ca nu se pôte presenta la curte
643. — XI. Inamicii sei remanu pedepsiti 644.
— XII. Vezirulu pléca in campania 645. — XIII.
Delegatulu regelui Angliei la Vezirulu cu inter-
mediatiuni de pace 645. — XIV. Vezirulu tiene
consiliu generale si concludé a trece Sav'a si a
merge contra inamicului 645. — XV. Vine la Is-
lancamenu in façi'a inamicului si taia o trupa
din armat'a germana 646. — XVI. Se incinge o
lupta sangerósa intre Turci si imperialisti 646.
— XVII. Successulu luptei remane lungu timpu
incertu 647. — XVIII. Vezirulu cade mortu si
Germanii invingu 647. — XIX. Germanii lasa pe
Turci se fuga si le ocupa castrele 648. — XX.
Cuvintele imperatului Leopoldu 648. — XXI.
Principele de Badenu ocupa Lipp'a si impressóra
Varadinulu 648. — XXII. Polonii vreau a face o
espeditiune in Bassarabi'a, dar' nu le succede 649.
— XXIII. Prin tradarea unui officiaru spaniolu
Turcii ocupa Garbus'a 649. — XXIV. Alí Pasia
succede in postululu de mare Veziru 650. — XXV.

Se vorbește érași de pace , dar' ambasadorulu Franciei i pune pedeci 650. — XXVI. Ali Pasi'a se destitue din postu pentru avariti'a si crudelitatile sale 651. — XXVII. Intentiunile noului Veziru de a inchiaié pace se nimicescu prin delegatii intorsi de la Vien'a 652. — XXVIII. Noue preparatiuni bellice 652. — XXIX Intr' aceea Heusler ocupa Varadinulu 653. — XXX. Turcii impresóra Soroc'a in Moldavi'a , dar' fara successu 653. — XXXI. Chanulu Tatariloru se încérca a atrage pe regele Poloniei de la confederatii sei, dar' nu-i succede 654. — XXXII. Venetianii impresóra Cane'a in Candi'a , dar fara successu 654. — XXXIII Vicissitudinile intre Turci si Venetiani pe uscatu 655. — XXXIV. Se nascu doi fii gemeni Sultanului 655. — XXXV. Vezirulu Ali Pasia este destituitu 656. — XXXVI. Noulu Veziru Mustafa Pasia suffóca rebelliunea ce erá se erumpa 656. — XXXVII. Admirabila purtare a lui Misri Effendi 656. — XXXVIII. Minunea ce a urmatu dupa departarea lui Misri Effendi 661. — XXXIX. Vezirulu vrea se tréca prin Romani'a in Transilvani'a. Imperialii impresóra Belgradulu 662. — XL. Vezirulu face de imperialii redica obsidiunea de la Belgradu 663. — XLI. Tatarii devasta Ungari'a , dar' Germanii i incungiura si-i batu 663. — XLII. Polonii stau acasa si nu se misca. Venetianii anca nu facu nimica in Greci'a si fórté puçinu in Dalmati'a 664. — XLIII. Vezirulu Mustafa Pasia este destituitu si in locului succede Ali Pasia 665. — XLIV. Ali Pasia se încérca a legá pace cu puterile straine 665. — XLV. Vezirulu trimitte unu Seraskieru in Ungari'a 666. — XLVI. Venetianii ocupa cetatea Chio 666. — XLVII Ei ar' fi potutu ocupa si Smirn'a , déca nu-i desvadeau consulií puteriloru streine 669. — XLVIII. Succesele Venetianiloru in Dalmati'a 670 — XLIX. Arabii se revolta contra Sultanului , si voiescu a ocupa Mecc'a 670. — L. Sultanulu Achmedu móre 671, — LI. Calitatile lui Achmedu 671.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Mustafa II . . .* , 673

I. Sultanulu Mustafa , fiulu Sultanului Mahomedu IV se proclama imperatu 673. — II. Vezirulu desiste de la propusulu seu de a pune imperatu pe Ibrahimu 675. — III. Sultanulu nu observa intrigele Vezirului si-lu confirma in postu 675. — IV. Mustafa declara ca voiesce elu singuru a comanda armat'a si a administra trebile publice 675. — V. Merge incognito prin castre, condamna la mórte pe marele Veziru 677. — VI. Elmas Mehemedu Pasia este numitu mare Veziru 678. — VII. Sultanulu comanda armat'a in persóna, ocupa Lipp'a si bate pe imperiali 678. — VIII. Reflexiuni dupa victori'a cástigata asupr'a imperialiloru 681. — IX. Sultanulu in reintórcere spre Constantinopole ocupa unele cetati 681. — X. Imperialii de alta parte se retragu in castre de iérna 681. — XI. Polonii prin lasitatea loru lasa pe Tatarsi se le devaste tóta tiér'a 682. — XII. Tiarulu Rusiei impresóra Azaculu, dar' se retrage fara successu 682. — XIII. Mezzomorto bate flot'a venetiana 682 — XIV. Turcii ocupa insul'a Chio, si constringu pe romano-catholici a trece la religiunea greca 685.—XV. O victoria a Venetianiloru 685.—XVI. Rebellii Arabi attaca caravan'a ce mergea la Mecc'a, dar' remanu batusi 685. — XVII. Sultanulu celebréza unu triumfu in memori'a acestoru victorii, si dá lui Mezzomorto comand'a asupr'a flotei 686. — XVIII. Imperialii impresóra Temisiór'a; Sultanulu merge spre a o libera 686. — XIX. Imperialii redica obsediulu de la Temisiór'a 686. — XX. Attaca pe Turci, dar' sunt respinsi cu mari perderi 686.— XXI. Bravur'a Vezirului in acésta batalia 687. — XXII. Ambe armatele se retragu in quartirele loru de iérna 688. — XXIII. Mórtea lui Ion Sobieski, rege alu Poloniei 689. — XXIV. Tiarulu Rusiei ocupa Azovulu 689. — XXV. Venetianii sunt constrinsi a redica obsidiunea de la Dulcigno 689. — XXVI. Mezzomorto reguléza flot'a turcésca 690.— XXVII. Sultanulu se întórcé in tri-

umfu la Constantinopole 690. — XXVIII. Sultanulu se incinge cu o sabia, si ordina a se face cele mai mari preparative de resbellu 991. — XXIX. Sultanulu refusa pacea ce i se offere de catra imperatulu Germaniei 692. — XXX. Merge cu armat'a sa la Belgradu si tiene revista asupr'a ei 692. — XXXI. Imperatulu ordina principelui Eugeniu a se tiené numai in defensiva 693. — XXXII. In urm'a unui consiliu generale Sultanulu decide a intra in Transilvani'a, si trece preste Danubiu cu armat'a sa 693. — XXXIII. Mustafa ascultandu opiniunea consiliului seu merge cu tóte puterile spre Titelu 694. — XXXIV. Sultanulu se întórce spre Tisa si suffere mari perderi 694. — XXXV. Se tiene alu treilea consiliu, unde Sultanulu decide a impresora Varadinulu 696. — XXXVI. Lupte usióre la facerea podului preste Dunare 696 — XXXVII. Principele Eugeniu cu mare periclu vine a salva Petrovaradinulu 696. — XXXVIII. Turcii tienu a patr'a óra consiliu 697. XXXIX. Opiniunea junelui Veziru ca si candu ar' fi venitu de la unu barbatu de inaintata etate 698. — XL. Opiniunea Vezirului se respinge 698. — XLI. La propúnerea lui Dgiaferu Pasia consiliulu si lupt'a se amana pe alta dí 700. — XLII. Vezirulu insiste pre langa Sultanulu se intre in lupta 700. — XLIII. Séu a obsedia Segedinulu; la ce si Sultanulu se invoiesce 701. — XLIV. Sultanulu pléca spre Segedinu 702. — XLV. Principelu Eugeniu merge in urm'a Turciloru cu mare resolutiune 703. — XLVI. Ungurii attaca pe Turci 703. — XLVII. Vezirulu face Sultanulu unu raportu falsu 704 — XLVIII. Sultanulu informatu prin Tatari de apropiarea Germaniloru, trece Tis'a in cea mai mare frica 704. — XLIX. Vezirulu in contra intentiunei Sultanului se decide a se lupta cu inimiculu 704. — L. Elu prin unu discursu artificiosu se sacrifica Germaniloru atátu pe sine câtu si pe ceialalti Pasi 705. — LI. Comandantii si soldatii murmura, dar' in urma sunt necessitati a se suppune 706. — LII.

Imperialii indata ce ajungu attaca pe Turci 706. — LIII. Dar' vediendu ca in modulu acest'a ataculu e periculosu, se încerca a attaca pe inimicu in altu modu 707. — LIV. Ienicerii ucidu pe Veziru si pe toti ceialalti Pasi 708. — LV. Imperialii se arunca asupr'a castreleru turcesci si ucidu pe Turci pênê la unulu 708. — LVI. Lupt'a a fostu sangerósa din ambe partile 709. — LVII. Dintr'unu numeru atátu de considerabile unu singuru Pasia a scapatu 711. — LVIII. Sultanulu isi lasa castrele si fuge in cea mai mare frica la Temisiór'a 712. — LIX. Ucide pe Capudgi Bashi care voia a-i da consiliu mai bunu 712. — LX. Turcii de frica isi lapeda bagagiulu ce-lu luasera cu sine 712. — LXI. Sultanulu perasindu armat'a adjuge travestitu la Temisiór'a 713. — LXII. Acea fuga causéza intre Turci o situatiune deplorabile 713. — LXIII. Sultanulu se tiene ascunsu in Temisiór'a 713. — LXIV. Alte desastre si mai mari pentru Turci 713. — LXV. In fine Sultanulu se aréta la restulu armatei sale 714. — LXVI. Numesce mare Veziru pe Husein Pasia, gubernatórele Belgradului 715. — LXVII. Sultanulu merge de la Belgradu la Adrianopole si de aici la Constantinopole 715. — LXVIII. Imperialii isi intorcu armele contra Bosniei si o préda intr'unu modu terribile 716 — LXIX. O fericita espeditiune a lui Daltabanú Mustafa Pasia 716. — LXX. Rusii intarescu Azovulu. Polonii alegu rege pe Fridericu-Augustu, electorele Saxoniei 720. — LXXI. Successu dubiu alu Venetianiloru contra Turciloru pe mare 724. — LXXII. Mustafa pare a face preparative bellice, dar' in spiritulu seu era turburatu 728. — LXXIII. Ominóse predíceri ale poporului 728. — LXXIV. Ambii imperatori sunt ingrigiti de resultatulu bellului 729. — LXXV. Sagacitatea lui Alexandru Maurocordatu 729. — LXXVI. Elu este primulu intermediatoru alu pazei 730. — LXXVII. Prudent'a sapurcedere la negociatiunile de pace 730. — LXXVIII. Se vorbesce in publicu

despre pace 731. — LXXIX. Ambasadorulu Franciei vre se turbure negociatiunile de pace, dar' nu-i succede 732. — LXXX. Intr'aceea Sultanulu tramite pe Vezirulu cu o armata in câmpania 735. — LXXXI. In speranti'a pazei atátu Turcii câtu si armatele confederate stau in neactiune 735.—LXXXII. Ambassadorii puteriloru se intrunescu la Carlovitiu 735. —LXXXIII. La inceputu se nasce disputa pentru precadentia 736. — LXXXIV. Prudentele. Maurocordatu impaca totu lucrulu 737.—LXXXV. In urma pazea multu dorita se inchiaie 737. — LXXXVI. Articii de pace intre Sultanulu si imperatulu 737. — LXXXVII. Articii de pace cu Tiarulu 738. — LXXXVIII. Articii de pace cu Polonii 738. — LXXXIX. Articii de pace cu Venetianii 738. — XC. Ambassadorii dupa inchiaierea tractatulu de pace se intorcu la Adrianopole 739. — XCI. Ambii imperati tramitu unulu la altulu ambassadori estraordinari 739. — XCII. Poporulu murmura iu contra Sultanulu 740. — XCIII. Sultanulu pentru a preveni reprobarile poporulu se retrage la Adrianopole 741. —XCIV. Chanulu Tatariloru se încerca a turbura pazea intre Sultanulu si intre Tiarulu 741. — XCV. Sultanulu tramitte o persóna pentru a observá intentiunile Tiarulu 742. — XCVI. Vezirulu prin false representatiuni se încerca a evita bellulu cu Russii 743. — XCVII. Sultanulu infrunta pe Chanu, ér' acesta se justifica 743. — XCVIII. Fraud'a lui Kibleli Ogli se descopere; elu este punitu cu mórte; ér' Vezirulu este destituitu 744. — XCIX. Veziratulu este vacantu 744. — C. Daltabanu Mustafa Pasia este numitu mare Veziru 744. — CI. Furi'a lui Daltabanu contra ambassadoriloru cari au facutu pazea 745. — CII. Se determina a face bellu Poloniloru 745.—CIII. Cérca pretestu pentru a frange pazea 745. — CIV. Amenintia pe ambassadori sub pretestu ca pazea ar' fi contra preceptelor Coranulu 746. — CV. Isi propune a luá viéti'a lui Mufti 746. — CVI. Inten-

tiunea lui se descopere si Mufti scapa de periclu 746. — CVII. Mufti accusa pe Veziru la Sultanulu pentru rebellione 747. — CVIII. Credulosulu Sultanu punesce cu mórte pe Vezirulu , fara a esaminá caus'a, si pune in loculu lui pe Rami Pasia 749. — CIX. Mórtea Vezirului produce rebellione terribile 749. — CX. Seditiunea de multu ascunsa erumpe in rebellione publica 751. — CXI. Gebedgii, ei cei de ántáiu incepu rebellionea 752. — CXII. Caracasiu se pune in fruntea rebelliloru si attaca pe Caimacamu^lu 752 — CXIII. Ienicerii si Ulemii se unescu cu Gebedgii 752. — CXIV. Conspiratorii isi numescu Caimacamu pe Hasan Pasia; isi alegu Veziru propriu, Mufti etc, 753.—CXV. Rebellii inchidu portile cetatiei 754. —CXVI. Sultanulu tramite unu delegatu la rebelii 754. — CXVII. Rebelii tractéza reu pe delegatu 754.—CXVIII. Rebellii pléca din Constantinopole la Adrianopole 754.—CXIX. Sultanulu merge cu trupele sale in contra rebelliloru 755.—CXX. Armat a Sultanului vediendu Coranulu trece la rebelii 757.—CXXI. Vezirulu lasatu de trupele sale se imbraca in vestminte necunoscute si fuge 758. — CXXII. Rebellii ceru de la Sultanulu pe doi musulmani si pe unu crestinu pentru a-i ucide 758. — CXXIII. Sultanulu i estrada 759.—CXXIV. Rebelii punescu pe Mufti cu mórte fórte crudele 759. — CXXV. Sultanulu confirma in functiune pe vezirulu numitu de rebelii 760. — CXXVI. Rebellii tramitu si chiama la sine pe Ahmedu fratele Sultanului 760.—CXXVII. Mustafa insusi inaltia la tronu pe fratele seu Ahmedu 761. — CXXVIII. Sultanulu Mustafa móre 761. — CXXIX. Calitatile lui Mustafa 761.

CAPU V.

Istori'a domniei lui Achmedu III fiulu lui Mahomedu IV. . . . .

763

I. Sultanulu Achmedu ocupa tronulu si confirma pe capii rebelliloru in posturile lor 763.— II. Isi propune a pedepsi pe rebelii 764. — III. Si sub diverse preteste i pedepsesce pe toti cu mórte 765. — IV. Hasan Pasia succede in postulu

de mare Veziru 765. — V. Osmanu Capudanu Pasia este tramisu cu o flota in marea de Azovu 766. — VI. Hasan Pasia este destituitu si-i succede Calaili Ahmedu Pasia 767. — VII. Se destituie Calaili Ahmedu Pasia si in loculu lui se numesce Baltadgi Mehemedu Pasia 769. — VIII. Mehemedu anca remane destituitu, si in loculu lui vine mare veziru Ciurluli Ali Pasa 773. — IX. Resbellu intre regii Svediei si Poloniei 777. — X. Svedianii irumpu in Russi'a 779. — XI. Ali Pasia tramitte regelui Svediei si Cazaciloru rebelli adjutoriu contra Russiloru 779. — XII. Mazeppa Hetmanulu Cazaciloru se impreuna cu Svedianii. Regele Svediei remane batutu 780. — XIII. Dupa perderile de la Pultava regele Svediei se refugia la Turci 780. — XIV. Turcii intimpina cu toate onorurile pe regele Svediei, dar' isi retragu promissiuile 780. — XV. Turcii confirma pacea cu Tiarulu 780. — XVI. Regele Svediei accusa pe Veziru de tradare 780. — XVII. Dar' in situatiunea presenta a lucruriloru nu obtiene nimicu 781. — XVIII. Turcii decudu a se aprobá pacea cu Russi'a si pe regi a-i departá 781. — XIX. Fraud'a vezirului se descopere 782. — XX. Ali se destituie din postu si in loculu lui vine mare veziru Kioprili Oglu Numanu Pasia 782. — XXI. Regele Svediei prin unu modu surprindietoriu face pe Sultanulu a frange pacea cu Russii 783. — XXII. Judecat'a Sultanulu asupr'a Tiarului 784 — XXIII. Respunsulu Vezirului catra Sultanulu 784. — XXIV. — Conferinti'a Vezirului cu ambassadorii 785. — XXV. Sultanulu destituie pe marele Veziru, fiindu-ca se oppune intentiuniloru sale 785. — XXVI. Baltadgi Mehemedu Pasia adjuge éراسi mare veziru 786. — XXVII. Sultanulu arréta pe faéie ca vrea resbellu in contra Russiei si pune in prinsóre pe ambassadorulu Tiarului 786. — XXVIII. Se facu mari onoruri regelui Svediei 786. — XXIX. Mazeppa accusa pe Brancovanu de tradare 787. — XXX. Se tiene consiliu pentru destituirea lui

Brancovanu 787.—XXXI. Demetriu Cantemiru se face domnu Romaniei sub titlu de domnu alu Moldaviei 787.—XXXII. Acea curte otomana tradatŃria nu-si tiene promissiunea data lui Cantemiru 788.—XXXIII. Cantemiru isi oftere servitiile sale unui monarchu de mai buna credintia 789. —XXXIV. Tiarulu trage cu armat'a sa la Iasi, capital'a Moldaviei 789, —XXXV. Brancovanu, domnulu Romaniei, nu-si tiene cuventulu 789.—XXXIV. Tiarulu tramite o parte a armatei sale in Romani'a 790. —XXXVII. Tiarulu merge pentru a-si assecurá trecerea preste Dunare 790. —XXXVIII. Tramite o parte a armatei-sale pentru a impededá pe Veziru in trecerea preste Prutu 790. —XXXIX. Trupele russesci sunt in periclu 790. —XL. Cantemiru le vine cu trupele sale intr'adjutoriu 791. —XLI. Tiarulu isi schimba planulu pentru situatiunea dificile a locului 791.—XLII. Inimiculu crediendu ca Russii tugu, se arunca asupr'a acestora cu mare vigŃre 791. —XLIII. Vezirulu incungiura pe Russi in castrele loru si-i attaca cu mare furŃre 791. —XLIV. Prospectu mare de pace 792.—XLV. Regele Svediei se incérca a se oppune la inchiaierea pazei 792. —XLVI. Se tramitu delegati pentru a confirmá articlii de pace 792. —XLVII. Tiarulu se intŃrce cu armat'a sa acasa 792. —XLVIII. Discursu eroicu alu lui Petru celu mare 793.

Vielt'a principelui Demetriu Cantemiru fostu domnu alu Moldaviei.

795

INDICE ALFABETICU

DESPRE

PERSONELE, LOCALITATILE SI EVENIMENTELE

CELE MAI INSEMNAȚE ÎN ACEȘTA ISTORIA

A.

- Abassa Osman Pasia*, mare admiralu, notiã despre elu 766 (1).
- Abassa Pasia*, rebelu în Asi'a sub domni'a lui Muradu IV. 366. 368.
- Abassi'a*, provincia aprópe de Cercassi'a 766.
- Abassianii*, ce pretiu au în Constantinopole 183.
- Abdi Pasia*, guvernatore de Buda, dupa caderea cetatiei plange cu lacrimi sórtea imperiului 531.
- Abdulah*, fiulu lui Baiazetu II., principe de Iconi'a móre 184.
- Abdulah*, fiulu lui Tahiru, guvernatore de Egiptu, face pe Saraceni veniti din Spani'a se se curatia din Egiptu 382.
- Abdulah*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, caimacamu în Constantino-pole 564.
- Abulfarage*, auctoru de istoria universale în limb'a arabica 8.
- Acarnamei'a*, provincia în Epiru, Venetianii o cucerescu 509.
- Accebegu*, ocupa cetatea Dydomothychon 38.
- Acce ovasi*, campulu lui Accebegu 36.
- Achai'a*, provincia, care se numesce asta-di Livadi'a 522.
- Achisca*, unu guvernamentu (Sandgiacatu) în Asi'a mica 342.
- Achmedu*, fiulu lui Amuratu II., mortu si îngropatu în Amasi'a, alu carei domnu erá 130.

(1) Numerii aróta paginele.

- Achmedu*, fiulu lui Baiazetu II este chiamatu la tronu 193. Respunsulu lui catra parintele seu 195. Prinde armele in contra fratelui seu Selimu, dar' remane batutu si stranglatu 206. 207.
- Achmedu I*, ajunge pe tronu in etate abia de cinci-spre-diece ani 355. Tramite pe marele Veziru se bata pe rebelii, cari devastau Anatoli'a 356. Cere de la Persiani a estrada pe rebeli, dar' i se refusa 357. Atacatu de unu accesu de friguri, more 359. Liberalitatea si marinimitatea lui 359. A lasatu a se edificá o Giamia pomposa in vecinetate cu S-ta Sophi'a 359.
- Achmedu II*, fiulu lui Ibrahimu, este alesu imperatu si pleca la Adrianopole 636. Kislar Aga ilu face attentu ca marele Veziru Kiopili vre se-lu destitue 639. Kiopili descopere complotulu si Kislar Aga e tramisu in esiliu 645. Primesce pe ambasadorulu regelui Aglici Vilhelmu III., care offere mediatiunea intre porta si imperatulu Germaniei 645. Numesce pe Ali Pasia de mare veziru 650. Ilu distitue pentru avariti'a sa si pune in loculul lui pe Serposci seu Tarposci Ali Pasia 652. Destitue si pe acest'a si-lu inlocuiesce prin Buiucli Mustafa Pasia 656. I se nascu doi fii gemeni 655. Informatu de discursurile seditiose ale lui Misri Effendi, il trimite pe acest'a la Prusa 661. In urma ilu chiama la Adrianopole, dar' nu vine 662. Destitue si pe Buiucli Mustafa Pasia si pune mare veziru pe Sham Tirabolos Ali Pasia 665. Mortea si calitatile lui Achmedu II. 671.
- Achmedu III* fiulu lui Mahomedu IV. ajunge pe tronu dupa detronarea fratelui seu Mustafa II 763. Depune si schimba pe viziri unulu dupa altulu 765—773. Face mare viziru pe Kioprili Oglu Numanu 782. Se decide a declará resbelu Russiei, si impune mari contributiuni asupr'a poporului 784 785. Numesce pe Baltadgi Mehemedu Pasia a dou'a ora mare veziru 786. declara resbelu Tiarului, si pe ambasadorulu acestui-a ilu inchide in siette turnuri 786. Se tiene mare consiliu pentru a destitui pe Constantin Brancovanu, principele Romaniei, acusat cu rebelu 787. Pune pe Demetriu Cantemiru sub certe conditiuni domnu Moldaviei si Romaniei 788. Confirma tractatulu de pace incheiatu de marele seu veziru cu Russi'a 792. Diverse notitii despre acestu sultanu 770—788.
- Adamu*, seu Odem, fabula despre nascerea, pecatulu si mortea acestui omu 108.
- Adanu*, unii credu ca e totu un'a cu Tharsus la antici 264.
- Adrianopole*, cucerita de Muradu I. 44. Baiazetu II. lasa a se construi mai multe edificii publice 177.
- Aeraf*, seu Airaf seu Araf purgatoriulu la Turci 165.
- Aga*, Ieniceriloru, 45. 632.

- Agavatu* séu *Agalar*, termenul de respectu la Turci, dar' nu se întrebuințează nici-o dată vorbindu despre Dumnezeu 49.
- Aglash*, cetate ocupată de Ismail regele Persiei 306.
- Agri'a*, cetate în Ungari'a superioară, Mahomedu III o cuceresc 352. O impresora Germanii 553. Ienicerii refușă de a merge se o elibera 559, Germanii o ocupa 888.
- Ahd name*. cuventu arabicu, ce însemnează 119.
- Ahlad*, urbe în Armeni'a superioară 7.
- Ahmedu Aga*, rebelii din Constantinopole ilu punu Aga Ieniceriloră 753
- Ahmedu Begu*, unul din fii lui Caramanu Oglu se face principe în Caramani'a 151. Dar' è allușat de acolo cu toti frații sei 152.
- Ahmedu Burhan Eledin*, sultanu în Asia, ilu bate Baiazetu I; notiția despre elu 64.
- Ahmedu Celebi*, tramisu la Germani se cêra pace 513.
- Ahmedu Halamir*, unul dintre satrapii persiani, se revolta în contra Sultanului din Egiptu 71.
- Ahmed Mirza*, principe tataru, iea de soția pe fi'a lui Baiazetu II 185
Notiția despre elu 186. Se face rege în Tibris 188
- Ahmedu Pasia*, Beglerbegu de Rumelia, dimpreună cu marele Veziru Mustafa Pasia ocupa Belgradulu 255. 256.
- Ahmedu Pasia*, Defterdaru sub Mahomedu IV, creatur'a lui Kioprii Oglu 470.
- Aiak Divani*, ce însemnează 611.
- Aias Pasia*, albanesu, îndemna pe compatrioții sei a se supune lui Solimanu I. 293. Ferhadu Pasia ilu face Beglerbegu în Damascu 255.
- Aidingik*, cetate ce se supune șcepturului ottomanu 33.
- Aidinu*, cetate în Anatali'a séu Asi'a mica, 61. 113.
- Aigub Alebu*, fiulu lui Osmanu se face guvernatoru în Ain Onghi 19
- Aimidge Oglu Husein Pasia*, notiția despre elu 636. Se face mare veziru 715. Spiritu blandu și împaciutoriu 730. Incercările sale de a evita resbellulu cu Russi'a 743. Este destituitu și tramisu în esiliu 744.
- Ainebacht*, cetate cucerită de Turci prin assaltu 189. Veđi Lepante.
- Ainedgi Soliman Pasia*, se face Seraskieru în contra Poloniloru; notiția despre elu 503. Destituție pe Demetriu Cantacuzenu și pune domn Moldaviei pe Constantinu Cantemiru 507. Se face seraskieru în contra Germaniloru prin intrig'a marelui Veziru 525. Iusuf Kislar Aga ilu face atentu despre intrig'a Vezirului 526. În urma se face elu mare veziru 527. Tramite în esiliu pre predecesorele seu, și elibera pe Tököli d'n prinsore 528. Merge într'adjutoriu la Buda 529. Se revolta armat'a în contra lui 559. Fuge la Constantinopole, și Sultanulu ilu primesce în gratia 560. În urma este decapitatu 564.

- Akbunar*, unu satu aprópe de Adrianopole 237.
- Akce* séu *Aktce*, moneta turcésca 202.
- Akcehisar*, cetate in More'a 126.
- Akcilimanu*, portu maritimu in Europ'a 35.
- Akhisar*, cetate se supune Ottomanilor 23.
- Akkerna*, cetate in More'a, Mahomedu II pune garnisóna buna acolo 147.
- Akkiermanu*, cetate ocupata de Stefanu celu mare 62. O reocupa Baiazetu II. 177. Loculu de esiliu alu lui Ovidiu 178. 273.
- Aksehri*, cetate in Asi'a mica ocupata de Muradu II. 115.
- Akserai*, numele unei strade in Constantinopole 139. Urbe in Caramani'a ocupata de Mahomedu II. 152.
- Aladinu Sultanulu Iconiei*, notitia despre elu, cuceritile sale in Asi'a 10, caderea si mórtea lui 18.
- Aladinu Begu*, face pe parintele seu a se refugia in Egiptu 159.
- Aladinu*, fiulu celu mai tineru alu lui Osmanu I se face guvernatore in Bilegik 19, fratele seu Orchanu ilu face *mare-veziru*, si a fostu celu dântáiu care a purtatu acestu titlu 31.
- Aladinu*, fiulu lui Muradu II. dupa mórtea fratelui seu Achmedu, se face guvernatore Amasiei, unde a si muritu, si corpulu lui a fostu transportatu la Prusa 130.
- Alas*, provincia cucerita prin Mahomedu II. 153
- Alaidevletu*, vedi *Olaidevletu*.
- Alain*, explicatiune 302.
- Alaman Kyráli*, pe cine numescu Turcii asiá 268.
- Albani'a* séu *Arnaudi'a*, ocupata in parte de Muradu I. 56. Cucerita cu totul de Mahomedu II. 152. Se supune lui Solimanu I. 293.
- Albanesii* toti din Constantinopole sunt puniti cu morte 265—267.
- Alba-Regale*, séu *Ustuni Beligradu*, ocupata de Turci 301. Germanii vreau a o impressorá 550. In urma o inchidu de tóte partile, si o silesco se capituleze 595—596.
- Alcoranu*, vedi *Coranu*.
- Alemshah*, unulu din fiii lui Baiazetu II. 201.
- Aleppo*, notitia despre ea 224, se supune lui Selimu I. 229. Locuitorii de acolo puniti pentru ca au omoritu pe judecatorii loru 268. Solimanu I se pune in quartire de iérna 304.
- Alexandria*, se supune lui Selim I; è edificata de Alexandru celu mare 241.
- Alexandru* celu mare, alusiune la elu 126—200—241.
- Alexandru* VI. papa, acusatú ca a inveninatu pe Gemu fratele lui Baiazetu II, 171. Turcii ilu cscusa 175.

- Alexias* Theodoru, tramisulu lui Dorosienski la Tiarulu pentru a primi suppunerea Cosaciloru 441.
- Alexie Comnenu*, imperatu Trebisondei 143.
- Alexiu*, se scóla asupr'a fratelui seu Isacu, imperatu alu Constantinopolei, si-i ocupa tronulu 383. Fuge din Constantinopole si lasa tronulu la nepotulu seu de frate Alexiu 384.
- Alexiu II.* tiarulu Russei primesce pe Cosaci sub protectiunea sa 441. Bate pe Tataři și pune la fuga pe Turci 445. Scrisorea lui catre Sultanulu Mahomedu IV. 447. Incheia pace cu Turcii 454.
- Algarva*, Garbia, El Garbia, regatu suppusu regelui Portugaliei 327.
- Algiru*, Dgessair, cum se governa 313.
- Alibegkio*, unu satu in Dobrudgia, unde tragea de multe-ori Demetriu Cantemiru, 310.
- Alibegu*, fiulu lui Shah suvaru, esemplu de rara fidelitate 219. Esecuta ordinulu lui Selimu I. contra lui Tumanbai, regele Egiptului 240.
- Alibegu*, generalu turcu, impresóra Cracoviá dar' elu remane prinsu in man'a Venetianiloru 655.
- Alibingar* séu Alibunar, notitia despre acestu locu intre Temisiór'a si Belgradu 715.
- Alidgiambegu*, séu Adgilanbegu, principe mahomedanu, ale carui tieri le ocupa Orchanu 33.
- Ali Effendi*, istoricu turcu, citatu cu predilectiune de Cantemiru 141. Naratiunea lui despre cucerirea Constantinopolei 142—144.
- Ali Pasia, Capudanu*, séu admiralu turcescu, comanda o flota pentru a cuceri insul'a Cipru 328 Cade mortu in lupt'a de la Lepanto 331.
- Ali Pasia*, generalulu lui Achmedu ocupa tóta More'a 308.
- Ali Pasia*, sub Mahomedu IV ocupa prin assaltu Varadinulu 389.
- Ali Pasia*, mare veziru, obtiene pentru Cantemiru permissiunea de a continuá edificarea palatului seu 145. Decide unu procesu in favorulu crestiniloru 151. Discursulu seu catra Corcudu fiulu lui Baiazetu II. 166. Se face gubernatore de Tripoli in Siri'a, dupa ce Constantinu Catemiru l-a rescumperatu de la Poloni cu bani 490.
- Ali Pasia*, supranumitu *Sham Tirabolos*, se face mare viziru 665. Trimite unu Seraskier in Ungar'a 666. Se încerca a pune imperatu pe Ibrahimu in loculul lui Mustafa 673. Mustafa nu observa, si-lu confirma in veziratu 675. In urma è punitu cu mórte 678.
- Ali*, singurulu pe care Persianii ilu recunoscú de successoru alu profetului Mahomedu 192. 222. 288.
- Aliothmanu*, vedi Oliothmanu.
- Aloisiu*, unu officiaru spaniolu, trada Garbus'a la Turci, notitia despre elu 649. 650.

- Altymil*, urbe demoliata prin Mahomedu II. 147.
- Amadi'a*, se suppone lui Selimu I. 224. E suppusa Persiei 308.
- Amasi'a*, cucerita de Baiazetu I. 64. Residenti'a lui Mahomedu I fiulu lui Baiazetu I. 85. Unde-si edifica unu palatu superbu 98. Mahomedu II. pune guvernatore Amasiei pe fiulu seu Baiazetu 164. Baiazetu II. lasa a se construi acolo o Giamia pompósa 202. Selimu I. petrece aici o iérna 217.
- Ambasadorii* cumu se primescu la curtea ottomana 390.
- Amenduóe Moldaviele* 273.
- Amuratu*, vedi Muradu.
- Amuriu*, este elu un'a si aceeasi persóna cu Muradu I ? 43. Amiciti'a lui façe cu imperatulu Cantacuzenu 44.
- Amze*, cetate aprópe de Aleppo 289. 304.
- Anachoru*, cetate maritima se suppone lui Orchanu 34.
- Anadol Hisari*, castelu asiaticu 133.
- Anadoli Muhasebedgi*, direttore de cabinetu 210.
- Anatoli'a*, devastata prin Turci 356.
- Anastasi'a*, din nobil'a familia a Bohusestiloru, veduv'a principelui Duca, se marita dupa Liberaki, dar' i pare reu si móre 601.
- Ancutia*, fii'a lui Sierbanu Basaaraba, maritata dupa Petrascu, fiulu lui Michaiu 626.
- Ancutia*, fii'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Nicolau Rossettu 627.
- Ancyra*, cetate in Phrigia, cucerita prin Muradu I. 23. 44.
- Andalus'i'a*, regatu in Spani'a, de unde au fostu alungati musulmanii 185.
- Andali'a*, cetate in Asia 110. 111.
- Andrevirius*, vedi Doria Andreas 297.
- Andronicu IV*. Pateologu, cere ajutoriu de la Muradu I. contra principelui Bulgariei 54.
- Andronicu*, din famili'a Rhangaviloru, barbatu fórté eruditu in limb'a gréca etc. 136.
- Angeli*, instructoru in musica alu lui Dem. Cantemiru 217.
- Antab*, *Antakie*, cetati reduse sub potestatea lui Selimu I. 241.
- Antiochi'a*, unde nu se mai aude numele de crestinu 225.
- Antiochu*, vedi Cantemiru.
- Antoniu*, filosofu peripateticu 135
- Apaft*, Michael, principe Transilvaniei pusu de Turci 390. Primesce ordinu de .se intruni cu Tököli 460. Se suppone imperatului Leopoldu 554. Si-i lasa in ăreditate tóte tierile 624. Notitia despre elu 624.
- Apeductele*, cumu le punu Albanesii 292.

- Apocaucu*, generalu faimosu, mare inamicu alu imperatului Ion Cantacuzenu 90.
- Aprixinu*, admiralu rusu, amicu intimu alu lui Demetriu Cantemiru 803. 804.
- Apuli'a*, devastata prin Mahomedu II. 159.
- Arabadgi Ali Pasia*, se numesce Caimacamu in Constantinopole 637. Se face mare veziru 650 Este destituitu pentru avariti'a sa 651.
- Arabi'a*, ce estindere are 295.
- Arabii*, cumu tienu ei la Rai alu loru 238. Se supunu lui Selimu I. 242. 243. Multi dintre ei credu ca-si tragu originea de la Abrahamu 242. Cumu impartu ei lumea antica 294. 295. Rebeliunea si caderea loru sub Selimu II. 323. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. Se revolta sub Achmedu II. 670 Dar' remanu batuti 685.
- Aradu*, cetate in Ungari'a, ocupata de Germani 528.
- Arak*, provincia in Persia, devastata sub Muradu IV. 369.
- Araf Pasia*, intra in Moldavi'a si impresora Sorooca 653.
- Aras* seu *Araxes*, fluviu in Persi'a 6.
- Archerib*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55
- Archimandritu* curagiosu si inflexibilu 542.
- Ardebal* seu *Ardevil*, cetate principala in Persi'a 6.
- Argos*, in apropiarea acestei cetati batu Venetianii pe Turci 685.
- Arnaudu* seu *Arnaudia*, ce tiara este 56. Muradu II. o supune, si locuitorii trecu la legea mahomadana 126. Se revolta, și Mahomedu II. o snppone cu totul 152.
- Arnautii* seu *Arnaudii*, se considera de cei mai buni soldati 709.
- Arnautu Abdi*, notitia despre elu 707.
- Arpa Emimi*, ce functiune are 211.
- Arslanu Begu*, remuneratu cu unu Sangiacu 294.
- Arslanu Pasia*, bate pe rebellii Arabi 685.
- Artimuru*, pusu guvernatore prin unchiulu seu Osmanu I. 21.
- Arzmahzar*, petitiune 562.
- Arzuhal*, petitiune, espunerea unei cause, etc. 501.
- Asdercan* seu *Astracanu*, regatu forte cunoscutu in Tatari'a 326.
- Askierai*, principe tataru, tatalu lui Menghili Ghierai 156.
- Astrologii*, ce crediementu au la Turci 602—604.
- Athen'a*, ocupata prin Muradu II. 114. Cucerita de Venetiani 557. Reocupata prin Turci 598.
- Atlaglicu Pasia*, guvernatore de Bosni'a 558.
- Atlu Mucabeledgi*, ce functiune are 210.
- Atmeidan*, hypodromu 753.
- August I*, regele Poloniei, cumu ilu numiau Turcii 340.

- Avloni'a*, ținutu și cetate în Albani'a 291
Azaculu său *Azovulu* în man'a Rusilor 325. Ilu ocupa Turcii 381. Ilu impresóra Rusii 682. Si-lu ocupa 689. Ilu fortifica 720.
Azak Denghizi, marea azovica 325.
Azerbegianu, vedi Ozerbegianu.
Azisallah, mare Veziru, face pe Elkasib Mirsa guvernatore Babiloniei 304.

B.

- Babadagi*, său Babadaga, residentia Pasiei de Silistria 445. 506.
Babiloni'a, vedi Bagdadu
Baciu, etc. cetati situate între Dunare și Sava 306.
Bacsisiu, daru ce dau Sultanii soldatiloru la încoronarea loru 323. Alte notiție despre acestu feliu de daru 582,
Badak Begu, allungatu de fiulu seu în Egiptu 159.
Badenu (Ludovicu principe de), faptele sale în Ungari'a 532. 597. Recucerese Transilvani'a 628. Apoi Lipp'a 648.
Bagdadu, situatiunea de astăzi a acestei cetati 71. Solimanu I. o ocupa 287. Arabii devastéza ținutul Bagdadului 324. Muradu IV. o impresóra 366. 369. Si în urma o ocupa 374.
Baia eleganta, construita de Selimu II. 336.
Baiazetu I, casatori'a lui 54. Ajungerea sa pe tronul 61. Invinge pe Caramu Oglu 63. Alte victorii ale sale în Asi'a și în Europ'a 64—66. Remane invinsu în batali'a cu Temurlenki, și móre 73 Pentru cei s'a datu supranumele de Ildirimu 74. Fiii sei 75.
Baiazetu II Pentru a peregriná la Mecca, da regimulu în manile fiului seu Corcudu 163—165. După rentórcere primesce érași corón'a 167. Gemu fratele seu se revólta, dar remane batutu 168—172. Expeditiunile sële bellice 184—187. Edifica o frumósa Giamie în Constantinopole 188. Se resolve a dá imperiulu fiului seu Achmedu 193 Dar' în urma ilu da fiului seu Selimu 199. Mórtea lui 201. Calitatile și succesaorii sei 202. Unu esemplu particularu de pietatea sa 203.
Baiazetu, mare veziru sub Muradu II. 106. 110.
Baiazetu, guvernatore de Iconi'a, saluta pe parintele seu Solimanu I. 303. Priude pe falsulu Mustafa și-lu pune în ferra 310.
Baiburud, cetate în Persi'a ocupata prin Selimu I. 218.
Bainski ruda cu Petriceicu, prinde pe Duca, principele Moldaviei, și-lu tramite în Poloni'a 417. 493.

- Bairam Pasia*, mare veziru sub Muradu IV. 373. Muradu ilu ucide cu man'a sa propria 374.
- Bakir-Kuresi*, urbe ocupata prin Mahomedu I. 87.
- Baku*, cetate in Armeni'a mare, asupr'a marei caspice 6.
- Balaceanu* Matheiu, se casatoresce cu Mari'a fii'a lui Sierbanu Canteuzenu 507.
- Balangucu*, faimosu capitanu sub Osmanu I. 21.
- Balanu*, boieriu din Romani'a, fiulu seu iea de soția pe Smaragd'a, fi'i'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Balassa*, fi'i'a lui Const. Brancovanu se marita 'dupa Manoil fiulu lui Andronicu 627.
- Balduin*, comite de Flandri'a, imperatu in Constantinopole 148.
- Baliadu*, tutoru lui Aladinu fiului lui Osmanu I. 19.
- Balibegu*, guvernatore de Semendri'a 255. Ocupa cetatile Suluk si Ossek 265,
- Balidabri*, cetate in More'a, ocupata prin asaltu 126.
- Balikesre*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Baltagii*, pórta numele de Chasculeri 348.
- Baltagilar Kiahaiasi*, capu regimentului de baltagi 639.
- Baltagi Mehemedu Pasia*, mare veziru, notitia despre elu 770—774.
Se face a dóu'a óra mare veziru 786. Refusa incercarile regelui Svediei de a impedeçà pacea cu Rusii 792.
- Barbarossa* vedi Chairedinu Pasia.
- Barbù Bassarabu*, la invasiunea Turciloru in Bessarabi'a se retrage in Serbi'a si de aici in Munteni'a 626.
- Barcanu*, cetate, capituléza la imperiali 491.
- Bardakci Mehemedu Celebi*, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 217.
- Barseni*, unu satu in Moldavi'a 790.
- Barzinu*, cetate ocupata prin Germani 552.
- Basbakikilu*, servitoriu Defterdariului 769.
- Bash Muhasebedgi*, ce functiune are 210.
- Basiliu* seu Vasilie, principe Moldaviei, marita pe fii'a sa Roxana dupa Timusiu, fiulu lui Bogdanu capu alu Cosaciloru, si alte notitie despre elu 440. 542. Inimiciti'a sa cu Matheiu principe Romaniei 592. 593.
- Basiliu* principe de Galicinu, generalu russy contra Tatariloru din Crime'a 554—555.
- Basre*, seu Balsora, cetate aprópe de Eufratu 324.
- Bassaraba*, familia vechia in Romani'a 626. Constantinu Brancovanu isi apropria acestu nume 627.

- Basta*, Georgiu, generalu transilvanu, ucide pe Michaiu in modulu celu mai perfidu 626.
- Bastergimanu*, primu intreprète 595.
- Bath'a*, cetate in Europ'a cucerita de Turci 54.
- Batista la gatu*, frasa turcésca 96.
- Batsca*, districtu intre Tisa si Dunare 738.
- Battal Othmanu Aga*, è tramisu in Asi'a pentru a ucide pe Daltabanu Mustafa Pasia 718.
- Bavari'a* (principe electoralu de) observa miscarile Turciloru 512. 652. I bate 551. Ocupa Semendria 596 si Belgradulu 597. Respunsulu la delegatii lui Solimanu II, care cere pace 597.
- Becri Mustafa*, seduce la betia pe Muradu IV; istoria interessanta despre elu 376. 377.
- Beg-Basar*, cetate pe unde Sheitan Kubi isi propagá eresiele sale 190.
- Beglerbegu*, ce inseamnă acestu cuventu 45 Ce functiune este 116. Alte notitie despre acestu nume 227.
- Begleri*, unu poporu mabomedanu 127.
- Begliki*, ce functiuni are 210
- Begu-Mirza*, principe din famili'a Cantemiru, impedecca desolatiunea Moldaviei 539.
- Behtisi si Beredgik*, cetati ocupate de Selimu I. 241.
- Beitul-Mali-Muslimi*, bani publici la Turci 246
- Bekir Aga*, guvernatore de Leuca (S-ta Maura), se preda dupa asediul de 17 zile 509. 510.
- Bekir Pasia*, dis'a unui poetu despre elu 492.
- Bektash Hagi*, monachu turcu 50.
- Beldesse*, cetate in Morea, Mahomedu II. o prevede cu o buna garnisóna 147.
- Belgradu*, notitia despre acésta cetate. Muradu II, in vanu o impresóra 117. Assemenea Mahomedu II. 147. Solimanu I. o cuceresce 255. Germanii o cuprindu de la Turci 596. Turcii o cuprindu érasei 620 Germanii in vanu o impressóra 662. 663. Prin pacea de la Carlovi-tiu se concede a se fortificá 738.
- Ballastinu*, urbe in Slavoni'a, cucerita de Germani 553.
- Bellizariu*, faimosu capitanu 134.
- Bendaru* la romani *Tighva* aprópe de Nistru, data Turciloru 273.
- Beni Achmeru*, principe saracenu alungatu din Spani'a 327.
- Beni Omeru*, din triburile arabice se revólta in contra lui Selimu II 323. 324.
- Beni Umnie*, cine a fostu acesta 230.
- Beraah*, cetate la fluviulu Cyrus in provincia Ozerbegianu 6.

- Berber Bashi*, ce însemna 172. Astuti'a lui sub nume de Mustafa 172—175. Ce funcțiune are 633.
- Bergame*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Besiktasi*, unu satu aprópe de Constantinopole 134.
- Besli*, cavaleria usióra la Turci 497.
- Beslik*, moneta turcésca 221.
- Bessarabi'a*, Petriceicu o devastéza 492. Polonii vreau se o cuprinda, dar' nu le succede 649.
- Betia*, exemple rari de betivitate 376. 440.
- Bialocerkiev*, cetate, se lasa Poloniloru 433.
- Bickia*, urbe in Bosnia, unde a fostu esilatu Daltabunu Mustafa Pasia 717.
- Bidgiane*, cetate ocupata de la Spanioli 313.
- Biladulgebelu*, provincia in Persia 6.
- Biseric'a*, la Santii Apostoli in Constantinopole se derima din ordinulu lui Mahomedu II. 150.
- Biserici noue* se potu edificá in Constantinopole 617.
- Bithin'a*, provincia cucerita prin Osmanu I. 21.
- Bithlis*, urbe in Persi'a 288. Chanulu de acolo se offere cu tóte cetatile sale lui Solimanu I. 289.
- Blacherna*, nu departe de Constatinopole 134. Aici a fostu óre-candu o monastire dedicata Santei Maria Vergine 145.
- Blasiu Scaevophilax*, filosofu peripateticu 135.
- Bog séu Bug*, odinióra Hipanis, fluviu fórté cunoscutu intre Dnistru s; Dnipru 446.
- Bogazghacid*, canalu, vedi Giuzelhisar 67.
- Bogdania*, numescu Turcii Moldavi'a de la numele lui Bogdanu, care cellu dântáiu s'a facut tributariu Turciloru 55.
- Bogdanoviciu* Procopiu, delegatulu Rusiei la pacea de la Carlovisiu 736.
- Bogdanu*, principe Moldaviei, fiulu lui Stefanu celu mare, tramite unu delegatu la Solimanu, si-i offere sub certe conditiuni amenduóe Moldaviele; notitia despre elu 271—273. Merge insusi in persóna la Solimanu 274—276.
- Bohusiu*, familia nobila in Moldavi'a 601.
- Boianu*, satu in Moldavi'a 518.
- Bolina*, fortaretia in Europ'a cucerita de Muradu I. 55.
- Bolov'a* urbe in Asi'a, unde Isfenderbegu se supune lui Muradu II. 113.
- Borak*, numele asinului cu care Mahomedu profetulu s'a suitu in ceriu 130.
- Boruxeni*. trompetari 13.

- Bosni'a*, cucerita prin Mahomedu II. 151. Apoi prin Baiazetu II. 185. Muradu IV. pune Beglerbegu in Bosni'a pe rebellulu Abassa 369. Germanii batu pe Turci in Bosni'a 597. Si o reducu mai tóta in potestatea loru 716. Dar' Daltabanu Mustafa Pasia o reocupa 719.
- Bossutu*, unu fluviu ce se vérsa in Sava 738.
- Bostangi Bashi*, ce titlu i se mai da 45. Ce autoritate are 246—247. Dupa destituirea lui Mahomedu IV. saluta imperatu pe Solimanu II. 579—580. Se numera intre Koltuk vezirleri 633.
- Bostangii*, corpu de soldati 687.
- Bostangi Mustafa Pasia*, bate pe Poloni ; notitia despre elu 490.
- Bostra*, cetate in Syri'a ocupata prin rebeli Arabi si reocupata prin Daltabanu 717. 718.
- Boza*, o specie de beutura usitata la Tataari 187.
- Braila*, ocupata de Rusi, apoi lasata Turciloru 790.
- Brancovanu Constantinu*, obtiene cu mari summe de bani unu Chatierifu de la Sultanulu etc, alte notitie despre elu 476. Petrunde in Transilvani'a, si prin curs'a sa cade prinsu generalulu Heusler 624—628. Descrierea familiei sale 624—627. Obtiene de la marele vizeru Damadu Hasanu Pasa exilarea principelui Demetriu Cantemiru, alu carui mare inamicu erà 734. De la cine capetà bani 747. Este acusat de tradarà ca a primitu de la Tiarulu ordulu S-t. Andreiu 887. Nu-si tiene cuventulu fație cu Petru I. Tiarulu 789. Acestu Brancovanu a fostu ucisu cu patru fii ai sei in piati'a publica a Constatinoplei 476. 627.
- Brancoveni*, unu satu in Romani'a datu lui Preda de prinnipele Mateiu 625.
- Brancoviciu*, vechia familia bulgara 625.
- Brodu*, urbe mica in Bosnia 597.
- Brown*, Dr. descrie podulu de la Essècu 533.
- Bucata de pamentu câtu o pele de buou* 132.
- Buciaci*, localitate in Poloni'a, unde Mahomedu IV. s'a pusù in castre 408.
- Buda*, cucerita prin Solimanu I. 263. Ocupata prin Germani 268. Reocupata prin Solimanu 270. Germanii o impresóra 283. Solimanu o elibera 284. A dáu'a ora 298. A trei'a óra 504. A patr'a ora 528. In fine cade in man'a imperialiloru 531.
- Buddanu*, comite, despre care se dice ca a lasatu libera trecere Turciloru la Iaurinu 471.
- Budgiacu*, vedi Bessarabi'a.
- Buhurdgi Ogli*, artistu in musica vocale 217.
- Buiuk Emir Ochor*, stabulariu, vedi Koltuk-vezirleri 633.

- Buiukli Mustafa Pasia*, se face Seraskieru in contra Poloniloru 525. Notitia despre elu 525. 526. Merge in contra Poloniloru, si da ordinu Tatariloru a devastà Moldavi'a 538. 539. Urmareste pe Poloni si omòra multi dintre ei 629. E numitu mare veziru 656. Istori'a sa cu Misri Effendi 656—661. Pléca din Adrianopole si merge spre a liberà Belgradulu 662—663. Rentorsu acasa este destituitu din veziratu 665.
- Buikli* seu *Biikli Ogli*, tatalu lui Mehemedu Begu 220.
- Buiuk-Teskeredgi*, ce functiune are in Divanu 584.
- Buluk Agalari*, comandantii regimentelor de $\dot{\text{J}}$ eniceri si de Spahi 581.
- Burgazu*, dupa caderea Constantinopolei se preda si acésta cetate lui Mahometu II. 146.
- Burgi Vaik*, fortaretia apròpe de Aleppo 228.
- Burhan Sultanu*, se offre dimpreuna cu tóte tierile sale lui Solimanu I. 303.
- Buri*, urbe ocupata prin Mahomedu I. 97.
- Burzinnu*, cetate in Slavoni'a ocupata prin Germani 552.
- Busbecque*, se face provocare la elu 710.

C.

- Caabe*, vedi Mecca 129.
- Cabarta*, principe de Cercassi'a, faptele lui in contra lui Caplanu Ghirai 181—183.
- Cabartani*, poporu din Crimea, imbraçioséza Mahomedanismulu 179—180.
- Cabisi Agem*, apera religiunea christiana 265.
- Cacavela Ieremia*, predicatoru renumitu, si instructoru in filosofia alu lui Dem. Cantemiru 136.
- Căciule rosie*, Muradu I. lasa a se face pentru tóta armat'a sa 55.
- Cadavrulu* unui Mufti aruncatu in mare 759.
- Cadi séu Kazi*, judecatori in sate; sunt la Turci ocea ce sunt episcopii la crestini 40.
- Cadiulasker*, judecatoriu in armata, are rangulu unui patriarchu la crestini 40. In divanu unulu sta de-a-drépt'a si altulu de-a-stang'a vezirului 610.
- Cadrii*, monachi turci 51.
- Cafenelele* publice sunt oprite prin unu edictu alu lui Muradu IV. 371.
- Caftanu séu Chilatu*, câte clase sunt 229.

- Caiahisar*, cetate, se supune Ottomanilor 23.
- Caietbai*, principe de Egiptu, promite ajutoriu lui Gemu contra fratelui seu Baiazetu II. 169. Inimicitia sa cu Baiazetu II. 178. Atitia pe Kiorsiah in contra lui Olaidevletu sustienutu de Baiazetu II. 184. Morte sa 184.
- Caimacamii Pasia*, locu-tiitoriulu marelui Veziru 246.
- Cairo*, turcesce Misr, aici prin concessiune Sultanului se bate moneda 13.
- Calaili Ahmedu Pasia*, istori'a sa cu Feriole, ambasadorulu Franciei 733. Se face mare veziru si e mare inamicu alu crestiniloru 767—769. In urma este destituitu, si exilatu in insula Coos 770.
- Calamita*, cetate ocupata prin Venetiani de la Turci 522.
- Cale*, ce cetate este acesta 98.
- Calemgi*, directori de cancellarie 610.
- Calenderbegu*, fiulu lui Bektasi Hagi, rebellu periculosu in Asi'a 264.
- Calenderu Ogli*, brigantu renumitu 356.
- Calepinu*, se pretinde a fi fostu fiulu lui Baiazetu I., Dar' e nume coruptu din Celebi 76. Sub Calepinu se intielege Solimanu Celebi, a-deveratulu fiu alu lui Baiazetu I. 77.
- Calga*, mare generalu alu Tatariloru 539.
- Calloconias*, guvernatore de Callipole, se oppune lui Solimanu, dar' in urma capituleza 36.
- Calinicu*, patriarchu de Constatinopole 39. More ca patriarchu 136. Elu a fostu mai antaiu arhiepiscopu si metropolitu in Prus'a 657.
- Calipole*, se preda lui Solmanu, fiulu lui Orchanu 36.
- Camboso Mehemedu Aga*, instructoru de musica la Turci 217.
- Camenzanton*, cetate fortificata prin Petru I. 742.
- Camere seu cancellarii (Calem)* duce-spre-diece 210.
- Caminieti*, cetate la frontiera Poloniei, Mahomedu IV. o impresora, si capituleza 407. O impresora Poloniei dar' in vanu 423—425. Poloniei renuncia la ori-ce dreptu asupra cetatei Caminieti 432—433. Ei o impresora din nou, dar' se retragu la apropiarea Turciloru 555. Se restituie Poloniloru prin pacea de la Carlovitiu 738.
- Candi'a*, Turcii o impresora si dupa lungi si grave lupte o ocupa 324—400.
- Cane'a*, urbe in insula Cret'a, o ocupa Turcii de la Venetiani 385. Venetianii o impresora dar' fara efectu 654.
- Canegotti*, generalu Venetianu bate pe Turci 664.
- Canin'a*, ocupata prin Venetiani 631. Si reocupata prin Turci 632.
- Cantacuzenii*, se dice ca au coruptu pe unu medicu cu numele Timonu pentru a invenina pe Grigorie, domnu alu Romaniei 149. Ei ame-

rintia pe Constantin Braucovanu ca vor midi-loci destituirea lui déca va continuà a mai usurpà numele lor 626.

Cantacuzenu Constantinu, stolniculu, se dice ca a inveninatu pe fratele seu Sierbanu 507. Marita pe fiia sa Elena dupa Mateiu, fiulu lui Preda 624. 625. Insulta pe Brancovanu ca a cutediatu a usurpà numele de Catacuzenu 626.

Cantacuzenu Demetriu, principe Moldaviei in locul lui Duca; notitia despre elu 494. 506. 507. Se încérca a luà viéti'a lui Constantinu Cantemiru 508.

Cantacuzenu Ión, imperatulu Constantinoplei, isi marita pe fiia sa Theodora dupa Orhanu imperatulu Turciloru; notitia despre elu 29. La rugarea sa, Orhanu restituie lui Acebebegu cetatea Dydomothycon 38. Recurge la Turci pentru a bate pe crestini 43. Ruinele superbelor sale palatiuri in Sylebri'a 90.

Cantacuzenu Sierban, principe Rumaniei, notitia despre elu 506. 507.

Cantemiru Antiochu, fratele lui Demetriu; la elu in curte s'a tîenutu fôrte multu timpu unu anume Maxudu 401. Parintele seu Constantinu ilu tramite cá ostatecu la Constantinople 509.

Cantemiru Constantinu, principe Moldaviei, esecuta o rugare a unu generalu turcu 214. 215. Rescumpera cu bani de la Poloni pe Bostangi Mustafa Pasia si pe Ali Pasia 490. Notitia despre elu 508. Regele Poloniei ilu solicita a-i tîené partea 516. Respunsulu seu si consiliulu ce da Poloniloru 517. Consiliulu ce da Turoiloru 519. Atacatu de Poloni, i bate cu rusiue 520. Sobieski ilu invita se lege aliantia cu elu in contra Turciloru 536. Respunsulu seu 537. Merge la castrele Turciloru 538—540. Tramite armat'a sa in contra Poloniloru, si-i bate cumplitu 543. Prin unu edictu opresce locuitoriloru de a da séu a vinde bucate Poloniloru 628. Se intrepune la Seraskierulu a nu persecuta pe Poloni 629. Le tramite insusi provisiuni, fiindu ca muriau de fôme 630.

Cantemiru Demetriu, autorulu acestei istorii, se escusa ca n'a tratatu mai pe largu faptele lui Solimanu 7—8. Conversatiunea sa cu Saadi Effendi, de la care a invetiatu turcesce 39. Observa ca inexacta este scrierea lui Phranza despre fii lui Baiazetu I. 75. Spune pentru ce a urmatu mai bine pe istoricii turci de câtu pe istoricii crestini 79. 89. Intre ruinele de la Sylebri'a a gasitu o bucata de porfiru gravatu, care l-a conservatu in palatiulu seu din Constantinople 90. Cunoscinti'a sa cu Ibrahimu Begu 102. A invetiatu elementele filosofiei de la doctul grecu Jacomiu 135 A luat lectiuni in principiile lui Thales de la arhiepiscopulu Meletiu, si in studiulu filosofiei de la ieromonachulu Ieremi'a Cacavela 136. Unele scrieri si colectiuni ale

sale cadu in manile lui Maurocordatu 144. Isi edifica unu palatu in Constantinopole, care-lu începuse anca socrulu seu Sierbanu Cantacuzenu 145. Apera processulu unoru crestini contra Turciloru 151. A invetiatu music'a in cinci-spre diece ani de la Kiemani Ahmedu si de la Angeli 217. A instruitu chiar elu pe altii dupa unu metodu alu seu propriu si a compus o carte despre musica 217—218. Pórt'a ottomana ilu onoréza cu unu chilatu 229. Isi procura cu mari summe de bani copie de pe portretele Sultaniloru 233. Conversarea sa cu unu turcu despre cultulu imaginiloru la crestini 233. 234. A cumperatu cu 25,000, de thaleri unu palatu in satulu Ortakioi 366. Conversarea sa cu Hasnadar Ibrahimu Pasia despre Tököli 464—465. A luatu de soçia pe Cassandra, fii'a lui Sierban Cantacuzenu 507. Cine au fostu fratii si surorile lui 508. Originea familiei Cantemiru 539. Ideele sale despre modulu de a atacá pe Turci seu de a se aperi in contra loru 710. 711. Istori'a sa cu soldatii turci dupa ce a scapatu din batali'a de la Zenta 714. Amiciti'a sa cu Daltabanu Mustafa Pasia 716. 717. Amenintiatu de un mare periclu, s'a refugiatu in palatulu ambasadorelui francesu 734. Se face domnu Romaniei sub titlu de domnu alu Moldaviei 787. Vediendu ca port'a ottomana nu-si tiene cuventulu, se da in partea Tiarului si incheia tractatu cu elu 788. 789. Merge intr'adjutoriu Tiarului 791. Tiarulu ilu apera contra pretensiunei Turciloru 793. Viéti'a lui Demetriu Cantemiru 795—807.

Cantemiru Theodoru, tatalu lui Constantinu, mosiulu lui Demetriu, a fostu ucisu prin Tatarii din Budgiacu 508.

Canuni, supranumele lui Solimanu I, explicatiunea acestui cuventu 253. Pentru ce i s'a datu acestu nume 319.

Capciatcani, poporu sciticu 156.

Capitala, ce cetate intielegu Turcii aci 330.

Caplanu Ali Pasia, este numitu seraskieru contra Venetianiloru 631. Tiene in frénu pe Albanesi si reocupa Canin'a si Vallon'a de la Venetiani 632,

Caplanu Ghirai, chanulu Crimeei tatarice, obtiene permissiunea de la Pórt'a de a face incursiune in Circassi'a 181. Abia scapa cu vre-o câti-va omeni ai sei 183. Devastéza Poloni'a, petrunde pên' la Lembergu si face 14,000 de prizonieri 682. Promitte adjutoriu lui Mazepa hetmanulu Cozaciloru contra tiarului Petru I. 779. Este destituitu si tramisu in esiliu 781. Descopere fraud'a vezirului Ciorlulu Ali Pasia 782

Caplanu Mehemedu Pasia, guvernatore de Aleppò, este insarcinatù cu impresurarea Leopolei 408.

- Caplanu Pasia*, generalu turcu, notitia despre elu, si semnificatiunea numelul Caplanu 450. Faptele sale contra Russiloru 450—454.
- Caposivaru* seu *Caposvar*, cetate in Ungari'a, o ocupa de la Turci principele de Badenu 532. 534,
- Caprara* (Albertu conte de) este tramisu din partea lui Leopoldu ca ambassadoru extraordinaru la Porta 460. 461. Marele veziru ilu trimite la Buda 471. Impresora cetatea Cassovi'a 514. Merge intr'adjutoriu lu trupeloru brandeburgice la Buda 530. Respinge pe Turci cari impresorasera Titelulu 666,
- Capudanu Pasia*, ce privilegiu are 733.
- Capudgilar Kiahaiia*, se numera intre Koltuk vezirleri, si se numesce de regula Pasia cu trei tuguri 633.
- Capudgi Pasia*, fiulu lui Bostangi Mustafa Pasia, era stimatu la curte pentru frumosele sale calitati 490.
- Capu-Kiahaiia*, insamna residente pre langa curtea ottomana, precumu a fostu Ghica innainte de a se face donnu Romaniei 419.
- Capuli Derbent*, vedi Kiss-Derbent.
- Caputulul lui Mahomedu*, cumu ilu conserva si-lu veneraza Turcii 130-
- Cara-Agad*, cetate in Asi'a unde Mustafa falsulu a fostu decapitatu 110
- Caracasiu Mehemedu*, se pune in fruntea rebeliloru contra lui Mustafa II. 752. E condamnatu la morte prin ordinulu lui Achmedu III. 765,
- Carachanu*, guvernatore de Diarbekir. istori'a sa 219—223.
- Caracin*, cetate, se supune Ottomaniloru 23.
- Carakuluk Aga*, Kislar Agasi, denuncia pe marele veziru Kioprili Mustafa Pasia 638. 639. Este tramisulu in exiliu 645.
- Cara Devletu*, *Shah*, devastaza Amasi'a sub Mahomedu I., care ilu bate, ilu prinde si-i taia capulu 95.
- Caraffa*, generalu la Germani, ocupa cetate S-tu Nicolau 528. Intra in Ungari'a-de-susu 532. Bate pe Tatari aprupe de Segedinu 534. Ocupa Lipp'a si alte cetati de la Turci 596.
- Caragais*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Cara Halil Pasia*, faimosu generalu turcu, pe care istoricii crestini ilu numesce Chsiradinu seu Caratinu 49.
- Carahisaru*, cetate cucerita prin Osmanu I., unde apoi se asiedia cu locuinti'a 15.
- Carahisaru Sharki*, cetate ocupata prin Mahomedu II, pote ca e Ar-senga 155.
- Cara Ibrahimu Pasia*, caimacamu de Constantinopole se face mare veziru; notitia despre elu 499. Se adopera a imblandi pe Venetiani 502. Numesce pe Sieitanu Ibrahimu Pasia seraskieru contra Germaniloru si pe Ainedgi Solimanu Pasia contra Poloniloru 503. Perde-

- rile in Ungari'a si in More'a i facu multe grigi 522. 523. Pentru a se sustiené in veziratu condamna la mórte pe Sieitanu si pe altii 525. In urma Sultanulu ilu destituie 517. Acestu Cara Ibrahimu Pasia a destituitu pe Alexandru Maurocordatu din functiunea de interprete, dar' dupa aceea éراسi l-a reabilitatu 594.
- Caramani'a*, regatu in Asi'a minore, situatiunea si estinderea sa 79. 80. Este cucerita prin Baiazetu I. 64. Si apoi prin Mahomedu II. 152.
- Caramanu Ogli*, satrapu séu principe de Caramani'a, a luat in casatoria pe sor'a lui Baiazetu I. 61. Devastéza tierile ottomane in Asi'a, dar' remane batutu, si cade in manile lui Baiazetu I., care lasa se-i taia capulu 64.
- Caramanu Ogli*, fiulu celui precedentu, primesce la sine pe Musa Celebi, care era persecutatu de fratele seu Solimanu 79. Nevalesce in Bithini'a si petrunde pêné la Prus'a; dar' Mahomedu I. ilu iérta si-lu primesce in gratia 95. 96. Se revólta a dóu'a óra, si a dóu'a anca este agratiatu 97. Se revólta contra lui Muradu II, impresóra Andali'a, dar' lovitu de unu glontiu cade mortu 110.
- Caramanu Ogli Ibrahimu Begu*, probabilu fiulu celui precedentu, ofere tierile sale lui Muradu II. 114. Se revolta; dar, Muradu II, pe a carui sora o luase in casatoria, ilu iérta 115. Elu se revólta din nou, dar' éراسi este agratiatu 118. 119. Dupa abdicarea lui Muradu, invita pe regele Ungariei la resbellu contra Turciloru 120. Cere pace de la Mahomedu II. Si i se accórda 132. Móre, si unulu din fiii se remane principe Caramaniei 151. 152.
- Caramanu Pasia*, comandante cetatiei Caminieti 215.
- Cara-Mehemedu Aga*, conversatiunea sa cu Mufti asupra lui Daltabanu Mustafa Pasia, si apoi cu acest'a 721. 723 724 Notitia despre elu 747.
- Cara Mehemedu Pasia*, guvernatore de Aleppo, è tramisu cu o parte a armatei in contra Russiloru 450. Notitia despre elu 487.
- Caramida*, din pulberea de pe vestmintele unui Sultanu 203.
- Cara-Mustafa Pasia*, caimacamu, comanda a treilea atacu asupra cetatiei Caminieti 407. Se face mare veziru; cuvintele sale la ostentatiunea ambasadorelui polonu 436. 437. Notitia despre elu 447. 448. Este pentru resbelu contra Russiloru, si merge contra loru 448. Impressóra cetatea Cehrinu 449. Si o ocupa 451. Face pace cu Russii 454. Este, si se decide pentru resbellu contra Germaniloru 456—459. Tramite ajutoriu lui Tököli 460. Ca comandante alu armatei contra Belgradului, tiene unu consiliu generalu bellicu 463. 464. Pléca spre Iaurinu 471. Castiga pe Ieniceri pentru a impressóra Vienn'a

472. Apare înaintea Viennei și o împresăra 474. Își pune în capu a se face imperatu în Occidentu 474. 475. Continua obsidiunea Viennei 478. Tramite 20 de mii de ómeni într'adjutoriu lui Tókóli 480. Tiene consiliu cu generalii sei 482. Discursulu seu 483. Impune prin auctoritatea sa ; da ordinu a ucide pe toti captivii 486. Turcii fugu dinnaintea Viennei , și fuge și elu 487. 488. Resbunarea sa asupra Pasialiloru 489. Fortifica Strigoniulu și Uivarulu, și se pune în castre la Bud'a 490. Se escus-a înaintea Sultanului și promitte a luà Vienn'a 495—497. Sultanulu ilu confirma din nuou în dignitatea sa 497. Face false raporturi ; falsitatea se descopere ; în urma este strangulatu ; și în loculu lui s'a numitu mare veziru Cara Ibrahimu Pasia 498. 499.

Caransebesiu, Mustafa II. ilu ocupa de la Germani 681. Nu è permisu a-lu fortifica 737. 738.

Carapherie, cetate ocupata prin Shahin Lala 54.

Caratovz, cetate în Europ'a cucerita prin Baiazetu I. 61.

Carebaghi Mehemedu Chanu, generalu persianu , remane batutu cu tóta armata sa prin renumitulu Ferhadu Pasi'a 347.

Jarebegu, provincia în Persi'a, pare a fi patri'a natale a lui Carebaghi Mehemedu Chanu 347.

Care-Emid, emidii negri, unu poporu ce locuiesce în Diarbekir 219.

Cariophilu Ion, grecu, predicatoru renumitu 135.

Caristiranu, cetate unde s'a retrasu Mustafa II. dupa ratificarea tractatulu de pace de la Carlovitiu 740.

Carli Elibegu, admiralu turcu, Solimanu I. ilu tramite cu o flota mare contra Spaniei 311.

Carlina, cetate în Greci'a, ocupata prin Muradu II. 114.

Carlovitiu, cetate între Belgradu și Petrovaradinu , unde s'a încheiatu tractatulu de pace între imperatulu Leopoldu și Sultanulu Mustafa II. 735. 736.

Carol VI. duce de Lorena, vedi Lotaringi'a.

Carolul XII. regele Svediei merge la Turci 776. Face resboiu Polouiei 777. 778. Își pune în capu a detróna pe tiarulu Petru I. 779. Dupa perderea de la Pultova se refugia la Turci 780. Acusa pe Vezirulu la Sultanulu 781. Sta de Turci a rumpe cu Russi'a, și tramite Sultanulu portretulu Tiarului 783. 784. I se facu mari onoruri și promisiuni din partea vezirului 787. Se încérca, dar' în vanu, se impedece pacea cu Russi'a 792.

Carpatii, marginea Moldaviei spre Transilvani'a 273.

Casab Bashi, primu macelariu alu curtiei 746.

- Casanu* séu *Casganu*, etymologi'a acestui cuventu ; si cui se da acestu nume 422.
- Casiclù Voda*, Çepesiu Voda, denéga turciloru tributulu; pentru ce i s'a datu acestu nume 149
- Casimbeg*, ilu tramite tatalu seu in ostaticu la Muradu II; suditiu parintelui seu ceru de la Muradu, se-lu face domnu 113.
- Casim-Giuni*, ce intielegu Turcii sub acestu cuventu 372.
- Casimiru*, regele Poloniei 536.
- Casimu Pasia*, Beglerbegu de Romeli'a pune la fuga pe Moracrali, si face mare préda intre crestini 115. 116.
- Casimu Pasia*, guvernatore Temisiórei, si in urma mare veziru 306.
- Casimu Sigili*, certificatu 373.
- Cassov'a*, cetate in Ungaria, ocupata prin Tököli, 460. Caprara o impresóra si cade in man'a Germaniloru 516.
- Castamoni*, séu Costamoni, cetate in Asi'a, unde Baiazetu I pune o garnisóna 65. Osmanu Pasia sub Muradu III. se pune aici in quartiru de iérna 344.
- Castel-Fornese*, impresoratu si ocupatu de Venetiani 556.
- Castriotu Georgiu*, cine a fostu acest'a 125. 126.
- Casu* in care Turcii tienu ca le e permisu a ucide pe captivi 96.
- Cathirga Ilimani*, portu spre marea marmara 149.
- Cavalla*, cetate ocupata prin Lala Shahin 55.
- Cazi*, vedi Cadi.
- Cedrenu*, citatu, 264.
- Cehrin*, capital'a Cozaciloru, Turcii o impresóra 449. Si o cucereseu 451.
- Celebi*, semnificatiunea acestui cuventu, si cui se da asta-di acestu cuventu 58. Din acest'a au derivatu numirile corupte de Calepin, Cabelin, Ciricelebis 76. Istoricii crestini dau aceste numiri lui Solimanu Celebi 77.
- Cemsad begu*, cetatiani din Diarbekir ilu tramitu la Selimu I. pentru a-i primi sub protectiunea sa 220.
- Cephaloni'a*, Turcii o cedu Venetianiloru 189.
- Cercassiani*, notiia despre acestu poporu 179—183. si 225. 226. Pentru unu escesu i bate Selimu de-i stinge 226—229. Isi alegu rege pe Tumanbai 236. Selimu érase i bate 237. Lasa de spendiura pe Tumanbai, decapiteză peste 30 de mii de cercassiani 240.
- Cercassu*, regele Egiptului primesce in tier'a sa pe Badak begu 159.
- Cerchesu Mahomedu Aga*, saluta imperatu pe Mustafa II. 674. Nasce-rea, educatiunea si functiunile sale 675. Alte notiie despre elu cá guvernatore in Ierusalimu 756—758.

- Cerchesu Mehemedu Pasia*, mare veziru, bate pe rebellulu Abassa Pasia, si móre; de la fratele seu a cumperatu Cantemiru unu palatu aprópe de Constantinopole 366.
- Chairbegu*, guvernatorele Damascului, se plange lui Selimu I. contra lui Gavri, sultanulu Cercassianiloru 227. Se face guvernatore Egiptului 241. Móre lasandu dupa sine thesaure immense 258.
- Chaireboli* séu Charipolis, pare a fi Cristopole 36.
- Chairedinu* séu Chairudinu Pasia, pirataru faimosu, se face admiralu la Turci 286. 291. Devasta Apuli'a 291. Cuceresce regatulu Iemen 294. Bate duóe flote crescine 297. Impresóra si ocupa Nova 298.
- Chalculvadi*, ce castelu este acest'a 336.
- Chalife* séu Calfe, ce servititiu au 210. 453.
- Chamutia*, numele ieniceriului care a strapunsu calulu lui Vladislau, regelui Ungariei 122.
- Chan*, in limb'a arabica insémna domnu séu principe; curtea ottomana da acestu titlu numai regelui Crimeei 3. Si fiiloru sei titlu de sultanu 14.
- Chanulu Crimeei tatarice*; cumu se crescú fii lui 180. 181. Cumu se alege si se confirma in dignitatea sa 186. 187. De si suppusu Turciloru, nu doresce totusi ca ei se subjuge Poloni'a 429. Denuncia lui Mustafa II. preparativele bellice ale russiloru 741.
- Charcov*, cetate la fluviulu Donetiu 179.
- Chaseki séu Haseki Aga*, alu doile comandante alu Baltadgiloru 639. Primesce ordinu de a lua viéti'a lui Kibleli Ogli 744. E tramisu la Aga Ieniceriloru cu ordinu de a aresta pe marele veziru 773. 774.
- Chasekine*, séu concubine, favorite ale Sultanulu 458.
- Chateaufneuf*, ambassadorulu Franciei pre langa port'a ottomana se oppune pazei 600. Indémna pe Kioprili a continua bellulu cu Germani'a 609. Se oppune a dóu'a óra pazei 651. Totu mai incurca mesurile de pace 665. 666. E revocatu in patria, si inlocuitu prin Feriole 732.
- Chatibu*, ce este acest'a 288.
- Chatige*, sor'a sultaniloru Mustafa II. si Achmedu III. veduv'a lui Musahibu Pasia, consórt'a lui Silahdar Hasan Pasia, insoçiesce pe barbatulu seu la Nicomedi'a 764.
- Chatisierifu*, explicatiunea si insemnatatea acestui cuventu 231. 232.
- Chersonesu*, peninsula in Crime'a tatarica 742.
- Chiefala*, cetate ocupata prin Venetjani 522.
- Chilatu*, Caftanu, ce se da Veziriloru si altoru persóne insemnate; sunt trei classe de caftane 229.
- Chio*, capital'a insulei de acelasu nume; Venetianii o cucerescu 666. Istori'a religionara in acea insula 666—669. Turcii o reocupa 685
- Chirvati*, ce poporu sunt acesti-a 284.

- Chisrelles*, S-tu George, vedi Casim-Giuni 372.
- Choniates*, Niceta, se face provocare la elu 557.
- Chosrevu Pasia*, mare veziru sub Muradu IV. cuceresce Erzerimulu 368. Impresóra in vanu Bagdadulu 369.
- Chotinu*, cetate in Moldavi'a, o reocupa Turcii de la Poloni 362. Lupta terribile intre Poloni si Turci innaintea acestei cetati 417—419. In urma Mahomedu IV. o reocupa 424.
- Chrisanthu*, patriarchu Ierusalimului succesoru lui Dositheiu 136.
- Christiana* religiune, cumu o apera unu turcu 265. Si apoi unu crestinu grecu 401. Cumu o lauda unu turcu forte celebru 657.
- Christianii* séu crestinii, ce nomenclatura le dau Turcii 66. Ce tributu dau Turciloru pe anu 143. 613. Cumu le e permisu a-si edifica bisericele 453. Cumu sunt tractati in Constantinopole 767—769,
- Christianii*, scritori-istorici despre Turci sunt in generalu reprobati 79. 84. 86. 91. 117. 120. 141.
- Christodolu*, faimosu architectu grecu, edifica o Giamia in Constantinopole din ordinulu lui Mahomedu II; recompensa ce a primitu 150. Actulu de donatiune a unei strade in Constantinopole 232.
- Christopole*, vedi Chaireboli 36.
- Chudavendighiar* séu Chodavendicar, ce insemna si pentru ce Muradu I. si-a luat u acestu nume 44.
- Churzem Siah*, este alungatu din tierile sale si ucisu prin Ginghischann 4.
- Chutbé*, formula usitata la Turci in rugatiunile publice 14.
- Cialduranu*, unu siesu spatiosu langa Tibris 209. Cetate forte bine intarita in Persi'a 340.
- Cialik Achvedu Aga*, saluta imperatu pe Mustafa II; nascerea, si alte eveneminte ale sale 674. Rebelii ilu punu Aga Ieniciloru 753. Achmedu III. ilu intaresce in'acesta dignitate 763. Alte notitii despre elu 763. 764. Achmedu ilu face Pasia cu trei tuguri, si-lu arunca in marea marmora 765.
- Cianudu* séu Cenadu, cetate in Ungari'a nu mai póte fi fortificata dupa pacea de la Carlovitiu 739.
- Ciarlagi*, se numescu soldatii, cari facu avant-gard'a 302.
- Ciandari*. poporu tataru, se supunu lui Osmanu I. 23.
- Ciasbegu*, capitanu renumitu sub Osmanu I. 23.
- Ciausi*, cursori, notitia despre ei 22. Sunt dóue specii de ciausi 700.
- Ciclut*, cetate in Dalmati'a ocupata prin Venetiani 670. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa loru 739.
- Ciganii*, unde locuiescu in Constantinopole 145. Ce nume le dau Turcii 340.

- Cinci Biserici*, cetate in Ungari'a, Germanii o ocupa de la Turci 532. 533. Si distrugu fortificatiunile 550.
- Cinghiane*, nume ce dau Turcii Romaniloru din Munteni'a 340.
- Ciobanu Ghirai*, principe tataricu, originea sa 157.
- Ciocadaru*, camerariu, vedi Koltuk-Vezirleri 632 633.
- Ciorlu* seu Tyrilos, ucucita prin Turci 37. Se presupune ca aici in acestu *satu* a fostu ucisu Solimanu fiulu lui Baiazetu I. 83. Apropo de aici a batutu Baiazetu II. pe fiulu seu Selimu 194.
- Ciorluli Ali Pasia*, mare veziru, contemna astrologii 602—604. Noti-tia despre elu 774—779. Este destituitu 782.
- Cipru*, turcesce Kibris, ucucita prin Selimu II. 328.
- Circo*, hetmanulu cozaciloru de Zaporovu bate si-i trece prin' sabia pe Turci 454.
- Cirpidgi Ciari*, siesu largu nu departe de Constantinopole 462.
- Cirus*, regele Persiei, taiatu in bucati de regina Tomiris 184.
- Citaki*, numescu Turcii pe locuitorii din *Dobrudgia*, cari sunt renumiti pentru a loru ospitalitate 309. 310. Ce insémna cuventulu citak 340.
- Cihhuiov*, cetate vechia la tiermuriu fluviulu Donetiu 179.
- Ciurani* sau Cicerani Petru, ambassadoru venetianu la port'a ottomana 500. Fuge din Constautinopole 502.
- Clobuchi*, in vanu o impresora Venetienii 664. Dar' in urma o cuce-rescu 670.
- Clusiu*, urbe in Transilvani'a o supune ducele de Lorena, si face pe Apafi se recunósca de imperatu pe Leopoldu 554.
- Cobila*, asia numescu Turcii unu siesu vastu intre Dunare si Tisa 695.
- Codgia Giaferu Pasia*, comandante cetatiei Temisior'a 622—623. Este in contra opiniunei vezirului de a atacá pe Germani 698—700. Cade in batali'a de la Zenta 709.
- Codgia Herseki*. Iliria vechia 150.
- Codgia Ismail Pasia*, se face mare veziru, dar' este destituitu si tramisu in esiliu la Rhodos 586. 587.
- Codgia Muradu Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, bate pe rebeli in Anatolia, si apoi merge contra Persianiloru, dar' móre 356—357.
- Codgia Mustafa Pasia*, mare veziru, ca tramisu alu lui Baiazetu II. la fiulu seu Selimu, aduce respunsulu acestui-a 198. 299. Unu altu *Codgia Mustafa Pasia* sub Solimanu I, guvernatore de Aleppo, apera acésta cetate in contra rebellului Gazelibegu 254.
- Colliere*. delegatu olandesu la porta ottomana 650. 651.
- Cologianu*, plenipotentiaru la pacea de Nicomedia, omu lasiu 30.
- Coltuk* (Koltuk)-vezirleri, ce sunt acesti-a si ce functiune au 632. 633.
- Combaragi*, tunari 678.

- Comnenu* Davidu, regele Trebizondei se supune lui Mahomedu II. 148.
- Comornu*, cetate in Ungaria, garnison'a ei intercepta provisiunile destinate pentru Turci 479.
- Concubinele*, Sultanului se prezinta acestui-a prin mama sa Sultana Valida 457. Ele au veniturile lor, si sunt foarte respectate deca au nascutu unu fiu; se numescu chasekine 458.
- Condordi* Anastasiu, instructoru pre langa fiii principelui. Dem. Cantemiru 136.
- Congresulu* de Carlovitiu 735—739.
- Conia*, urbe in Caramani'a, ocupata prin Muradu II. 115.
- Coniski*, hetmanu Cozaciloru 492. 493.
- Connorto* *Anacav Ogli*, unu ingeniosu evreu 497.
- Constantinu*, fiulu lui Constantinu Brancovanu, pere dimpreuna cu parintele seu de sabi'a tiranului; a remasu unu fiu de elu cu numele Mateiu 627.
- Constantinu*, fiulu lui Duca principe Moldaviei a studiatu filosofi'a sub Spandoniu 136. A luat de soția pe Maria, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Constantinu*, fiu naturalu alu lui Sierban assarabu, dupa ce s'a facutu domnu, Turcii scotindu-lu din scaunu, a fugitu in Poloni'a si a muritu acolo fara successori 627.
- Constantinu* imperatu, unii atribuiescu lui constructiunea a mai multoru edificii superbe in Constantinopolę 132.
- Constantinu Paleologu*, tramite delegatu la Mahomedu II. si obtiene redicarea obsidiunei Constantinopolei 132. 133. Impresoratu a dou'a ora in Constantinopole, cere si obtiene o capitulatiune onorabila 137. Unu incidente impedecea capitulatiunea; si se batu din amendoe partile cu furore; er' imperatulu cade mortu 138.
- Constantinopole*, are privilegiulu de a bate moneta 13. 14. Baiazetu I. o impresora, dar in urma incheia unu armistitiu pe diece ani 67—69. Cum o numescu Turcii in actele publice 68. Mahomedu II. o impresora, dar' pune pace si se retrage 132. O impresora a dou'a ora 134. Ocupa partea de catra mare 137. Partea de catra uscatu capituleza; conditiunile capitulatiunei 139. Cucerirea Constantinopolei s'a intemplat in anulu Hegirei 857 seu 1453 de la Christu 141. Cumu s'au luat toate bisericile de la crestini si au fostu convertite in Giamie 141—144. Mahomedu II. lasa a se construi unu palatu superbu in centrulu Constantinopolci 146. Baiazetu II. lasa a se edifica acolo mai multe Stabilimente 18 8. 189. lasa a se repara murii cetatii ruinati prin unu cutremuru de pamentu 202. Selimu I. intra in triumfu dupa ce a suppusu Egiptulu 245. Prin unu incendiu

- repentinu arde mai tóta cetatea 327. Pênê la ce innaltime se potu edifica casele in Constantinopole 453. E blocata de flot'a venetiana 545. Numera preste patru-sute-mii de case 549. In biseric'a cathedrala de acolo se conservu tóte actele si decisiunile patriarhiloru de la cucerirea Constantinopolei si pênê asta-di 135
- Coos*, asta-di Istankioi, insula, patri'a lui Hipocrate 258. 770.
- Coranulu*, din ce dialecte este compusu 242. Turcii credu ca indivinatunile scóse din Coranu suntu infalibili 332. In ce casu permite unu armistitiu séu pace 415.
- Corbon*, generalu francesu bate pe spanioli 311. 312.
- Corcira*, Insula Corfu 522.
- Corcudu*, fiulu lui Baiazetu II., è chiamatu la imperiu 164. 165. Elu restituie tronulu parintelui seu si se retrage la Magnesi'a 167. 168. Atacatu de fratele seu Selimu, se pune in fruntea trupeloru sale si se apera, dar' remane invinsu si strangulatu 207. 208.
- Corinthu*, Baiazetu II. fortifica Istmulu 177. Turcii la apropiarea Venetianiloru fugu, si Morosini ocupa Corinthulu 557.
- Cornaro*, generalu venetianu, impresóra si ocupa cetatea Zingu 547. Bate pe Turci si ocupa Noulu-castelu in Dalmati'a 558. Cuprinde de la Turci Canina si Vallona 631.
- Cornaro Andreiu*, nativu de Candi'a, face *admirabili fortificatiruni* la Belgradu 620. 621.
- Coron*, Baiazetu II. o impresóra, si ea capituléza 189. Italianii o re-ocupa, dar' capituléza indata 285. Venetianii o impresóra din nouu si o cucerescu 521.
- Cosacii*, sub Mahomedu IV. se supunu imperiuluiottomanu 400—404. Mahomedu i adnectéza principatului Moldaviei 403. Refusandu-le Mahomedu servitiulu, ei trecu la Tiarulu Russei 424 425. Ucrani'a se restituie Cosaciloru 433. Ei nu asculta de invitarea Sultanului 444. Impedeca lucrarea castelului la gur'a Dniproului 452-454.
- Cossova*, cetate in Serbia, bataia memorabile între Sérbi si Muradu I. 56. Intre Unguri si Muradu II. 126—128.
- Costanitia*, urbe in Bosnia, perasita de Turci o ocupa Ludovicu principele de Badenu 597.
- Cotnari*, locu in Moldavi'a, renumitu pentru vinulu seu celu bunu 62.
- Cracium'a*, cetate vechia pe riulu Milcovu 274.
- Credinti'a* Turciloru asupra sufleteloru mortiloru 232.
- Creta*, istori'a acestei insule 382—384. Ibrahimu prin Husein Pasia o ocupa 385. Vedi Candi'a si Cane'a.

- Cretulescu*, mare boieriu a luat de soția pe Safta, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Crime'a*, se supune Turciloru 155. Câte *casane* numera 422.
- Crimli*, familia distincta intre tataru 186.
- Crouti'a*, cucerita prin Baiazetu II 185.
- Croix*, (de la), se citeza memoriile sale asupra bisericeii orientali 402.
Si istori'a sa despre belulu intre Poloni si Turci 432.
- Croix* Generalu, scapa din Belgradu trecendu Dunarea cu luntrea 622.
Impresora Belgradului, dar la apropiarea Vezirului se retrage 663.
- Cuca*, ornamentu de capu 275. 474. 610.
- Cudgisierifu*, vedi Ierusalimu.
- Culmu* (palatinulu de) delegatu polonu la port'a ottomana; ostentatiunile lui 231—436.
- Culse*, cetate cucerita prin Osmanu I. de la Greci 15.
- Carbon* marchisu, ataca si bate de duce ori pe Seraskierulu de More'a 546.
- Curma*, urbe mercantile la imbucatur'a Eufratelui 324.
- Curma*, cetate in Russi'a, unde Tatarii au fostu cumplitu batuti de armat'a russesca 330.
- Cursbungli Ogli*, elevu lui Dervish Osman in musica 217.
- Curshunli*, cetate in Asi'a, cucerita de Baiazetu II. 178.
- Curtea* seu port'a ottomana, diversile ei titlaturi 1.
- Curucesme* seu Curukiesme, numele unei strade si unui satu aproape de Constantinopole; etimologi'a cuventului; aici a avutu Sierbanu Cantacuzenu unu palatu 561.
- Cusci Mustafa*, vedi Bostangi Mustafa Pasia.
- Custube*, cetate in Apuli'a, Barbarossa o ocupa 291.
- Cutudgi*, cassiera, istoria interessanta despre ea 770—773.
- Cuzzos*, cetate in Dalmati'a, Dgin Ali Pasia nu o pote ocup'a 631.

D.

- Daghestanu*, provincia in Persia 6.
- Dalmati'a*, intreprinderi bellice in acesta provincia 522. 547. 558 598 631. 655. 664. 670. 735.
- Daltabanu Mustafa Pasia*, seraskieru de Babadaga intra in Moldavi'a, dar' se intorce fara efectu acasa 653. 654. Istori'a lui 716—728. Se face mare veziru 744. Intentiunile sale bellice 745. Isi propune a lu'a vieti'a lui Mufti 746. In urma este acusat la Sultanulu si condam-

natu la mórte 747—749. Mortea lui provóca o revolutiune terribila 749—760.

Damad, ginere séu cumnatu alu Sultanului 668.

Damascu, in limba arabica Demeshk, ce tienu Turcii despre acésta cetate 227. Se supune lui Selimu I. 229, 230. Selimu numesce gubernatore Damascului pe Gazelibegu 241.

Danishmendi, assemenea diaconiloru nostri 40.

Danubiu séu Dunare, Solimanu I. improviséza unu podu preste acestu fluviu aprópe de Buda 263. Assemenea Mahomedu IV. aprópe de Galati 406. Turcii cadu in Dunare de pe podudu; de la Barcanu si se 'nnéca fóрте multi 591. Se decide a se pune unu podu in faéie cu Petrovaradinulu 696. Russii vreau se ocupe podulu de preste Dunare aprópe de Ciuciora 790.

Dar, ce insemnéza in limb'a persiana 9.

Darme, cetate ocupata prin Shahin Lala 55.

Darush-Shifa, significatiunea acestui cuventu 66.

Davidu, regele Iudeiloru, se pretinde a fi fundatorele familiei Chaniloru din Georgi'a 290.

Davidu, stramosiului lui Constantinu Brancovanu, 624.

Davud-Pasia, localitate aprópe de Constantinopole, unde s'a incheiatu pacea cu Poloni'a 432.

Davud-Pasia-Mekeimesi, edificiu redicatu in midi-loculu Constantinopolei 432.

Davul Ismail Effendi, mare thesaurariu, invétia music'a de la príncipele Dem. Cantemiru 218.

Defterdaru, etimologi'a acestui cuventu; ce officiu este; ce officiali sunt sub directiunea sa; ce venituri are 209—211.

Defter Emini, ce dignitate si ce functiune are 210.

Degenfeld, comandate Venetianiloru bate pe Turci in More'a 522.

Delegatulu, venetianu infruntatu de vezirulu lui Selimu II. imediatu dupa perderea a *mai tóta flot'a* turcésca la Lepante 331.

Delfino Danielo, admiralu Venetianu, bate pe Capudanu Pasia aprópe de Mitilena 631. Ocupa cetatea Ciclut in Dalmati'a 670.

Deli Balta Ogli, Aga Ieniciloru singur, pe care nu l-au omoritu Ienecerii la Zenta 708. Dar' l-au taiatu in bucati Germanii dimpreuna cu pe toti ceialalti Turci 709.

Deli Husein Pasia, guvernatore in Dalmatia, istori'a acestui celebru erou 523—524.

Deliberi, corpu de cavaleria turcésca 171.

Demetriu Mora Crali, despotu in Morea 115.

- Demetriu S-tu*, numitu la Turci Casim-Giuni; ei tienu acésta serbatóre 372.
- Demir-Capu*, munte, insémna pórtá séu passu de feru 184.
- Derbend*, ca si Demir-Capu.
- Derende*, cetatea ocupata prin Selimu I. 241.
- Dernisa*, cetate in Dalmati'a, Venetianii i dau focu 509.
- Dervisi*, monachi turci, sunt de patru speçii 51. 52.
- Dervisiu Sieban Aga*, tramisulu Ghanului de Crime'a pentru a încheia pace cu Polonii 654.
- Descălecarea* lui Solimanu principe de Nera, fundatorele imperiului otomanu 27 in prefatiune.
- Despihci Emir*, musicantu turcu 217.
- Devlet Ghirai*, fiulu lui Selimu Ghirai, Chan alu Tatariloru, destituitu si tramisu in esiliu la Chio 181. Repusu pe tronu, comanda oatea Tatariloru in espeditiunea contra Rusiei 183. 329. I se ordina a mantiené pacea cu Rusii'a 781. 782.
- Dgin Ali Pasia*, guvernatorele Hertogovinei, remane batutu de Venetiani; esplicatiunea cuvintului Dgin 631.
- Diamantu*, gasitu intre ruinele unui palatu 134. 135.
- Diarbekir*, provincia la marginile Kurdistanului 219.
- Dib Alaiu*, grosulu armatei 302.
- Didone* séu Eliz'a, regin'a Chathaginei, imitata prin Mahomedu II cu pamentulu câtu o *pele de bou* 132.
- Dierbeghi*, cetate ocupata prin Selimu I 241.
- Dilsis Muhamedu Aga*, unu mutu, descopere lui Kioprili conjuratiunea ce Kislar Aga tiesea in contra lui 640.
- Dintele* lui Mahomedu, cumu se adóra de catra Turci 129.
- Dionisiu*, monachu grecu, filosofu, theologu si medicu 135.
- Diptamu*, dictamnus cretica, érba de *Creta*, cumu i dicu Turcii 382.
- Directorii* cabinetelorú séu cancelarielorú 210.
- Diulbend Aga*, koltuk vezirleru, ce functiune are 633.
- Dirge*, provincia cucerita prin Baiazetu I de la Sultanulu Egiptului 71.
- Div Ali Aga*, este restabilitu in postulu de Kulkiahaiá 753. Cumu scapa de persecutiunea lui Hasan Pasia 766.
- Divancanu*, sala de audientia la vezirulu, situatiunea, si preste totu descrierea ei 583—585.
- Divan-Kiatibi*, si *Divan-Effendi*, scriitori, secretari in Divanu, si la marele veziru 259. 260.
- Dnipru*, Boristene, Rusii ilu facu navigabile 742.
- Dobe*, cetate in Bosnia, cucerita prin Germani 716.
- Dobrudgia*, descrierea acestei provincii 309. 310.

- Dogris*, nepotu lui Osmanu I, prin rumperea unui podu se ineca in apa 21.
- Dalhoruki*, generalu rustru, se intruneste cu Circo, generalulu Cozaciloru pentru a se oppune Turciloru 454.
- Dolui*, cum se observa la Turci 322.
- Domnesti*, satu in Moldova, unde s'a retrasu principele Duca 493.
- Donamna Humaiun*, triumfu, festivitete 302. 655.
- Donesiu*, fluviu in Ucrani'a 179.
- Dorgud Aleb*, fiulu lui Osmanu I, se face guvernatore de Ainegiolu 19.
- Doria Andreas* (Andrevirius), batutu de Turci isi resbuna si elu asupr'a loru 297. 298.
- Dorodgianu Ahmedu Pasia*, rebelii ilu facu mare veziru 753. Mustafa II. ilu confirma in postulu seu. Notitia despre elu 760.
- Doroshensco*, hetmanulu Cozaciloru, se suppune protectiunei lui Mahomedu IV. 403. 404. Se revolta in contra Turciloru 414. Dupa aceea vine insusi a-si offeri servitiile sale Sultanului, dar' i se refusa 424. Acestu refusu l-a facutu de a trecutu in partea Tiarului 424. 437. Discursulu seu cu asta ocaziune 438—441. Scrisorea sa catra Tiarulu si responsulu acestui-a 441—442.
- Dositheiu*, patriarchulu Ierusalimului 136.
- Dragoman-Kioi*, unu satu unde se intrunescu pasurile Kiz-Derbend si Capuli-Derbend 617.
- Drava*, fluviu, Ungurii vreau se tréca peste elu 262—263. Germanii a-prindu si ardu podurile 533. 534.
- Duora*, cetate in Dalmati'a, ocupata prin stratagema de catra Venetiani 509. Turcii o impresóra, dar Valier o elibera 522. In vanu o impresóra Pasia din Bosnia 547. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.
- Duca*, principele Moldaviei, scurta istoria a sa 406. Mahomedu IV 'lu destituie si-lu despoie de tóte averile 407. Se face Hetmanu alu Ucraniiei, si apoi cade in man'a Poloniloru 403. Captivitatea si mórtea lui 493. 494. Anastasia veduva lui se marita dupa Liberiu Geralchari 601.
- Duc (Le)* medicu francezu vindeca pe Kioprili Ogli Numan Pasia de o bóla imaginaria 783.
- Duelu* intre unu rege si unu Sultanu 122.
- Dulcigno*, portu renumitu la marea adriatica, impresoratu dar' fara efectu de Venetiani 689.
- Dumdar* séu *Dimdar*, fiulu lui Solimanu Shah, etimologi'a acestui cuventu 9.

- Dumnedieu*; câte nume i dau Turcii 50. Elu, ér' nu omenii impartu corónele 195.
- Dundar*, post-garda, cari retienu pe cei care retiréza séu fugu de la lupta 302.
- Dunevald*, generalu germanu, Victoriele sale in Slavoni'a 552--553.
- Duns* Ion, reprobatu de principele Dem. Cantemiru 36.
- Durai*, (Durazzo), cetate la confiniile Dalmatiei, ocupata prin Venetiani, si reocupata prin Turci 149. 150.
- Dydomathicon*, cetate data lui Orchanu, si apoi restituita prin acest'a vechiului ei posesore 38.
- Dymotica*, Baiazetu II. abdicandu de la tronu, a cerutu se se retraga aici in viétia privata 200.

E.

- Ebedi*, semnificatiunea acestui cuventu 476.
- Ebged*, ce insemnéza 325. 603.
- Ebubekir*, unul dintre patru interpretatori ai Coranulu, si succesoru immediatu alu lui Mahomedu; unde è immormentatu 7. Persianii ilu blastema, Turcii ilu adóra 192.
- Ebu Eiub Ensari*, generalu mahomedanu, se descopere mormentulu seu la Constantinopole intr'un suburbu care apoi s'a numitu Eiub, si unde i s'a pusu o Turbe 143—146.
- Ebulfarage*, vedi Abulfarage 8.
- Ecolt*, cetate, Turcii stáruiescu a se restitui lui Tököli 461.
- Edictu*, pentru a poté bé vinu 371.
- Edictu publicu*, pentru inolarea captivilor in armata 50.
- Edrene Capu*, port'a spre Adrianopole 134.
- Edrene-Mevlasi*, judecatoriu eclesiasticu, in Adrianopole 69.
- Efectulu*, ce produce asupra soldatiloru turci impregiurarea cand casele cu banii armatei sunt in periclu 269. 270. 352.
- Effendi*, numele de *Gelebi* se schimba in *Effendi*, titlu care se da numai persónelor distincte 58. Cuvéntulu in sine insemna omu invetiatu 260.
- Egen Osmanu pasia*, se revolta in contra lui Solimanu II. 587. Dar' remane batutu 600.
- Egiptenii*, dupa mórtea regelui loru se supunu lui Selimu I. care-i primesce in grati'a sa 240. Ei credu ca sclavii trebuie se domnesca asupra loru 225—226. Se revólta in contra Turciloru, dar sunt batuti 258. 259.
- Egire*, vedi Agri'a.

- Egribos*, Negroponte. insula, o ocupa Mahomedu II. 153. In vanu o ataca Venetianii 598.
- Egri-Capù*, port'a strimba 134.
- Egrigos*, cetate ce Germanu Ogli o da ca dote ficei sale maritata dupa Baiazetu I. 54.
- Eiub*, suburbii in Constantinopole, unde Dorodgianu Achmedu Pasia si-a edificatu o casa 758.
- Elbistanu*, provincia in Asi'a mica 128.
- Elenca*. fii'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Scarlatu, fiulu lui Alexandru Maurocordatu 627.
- Elie*, principele Moldaviei, alu carni tata Radulu, a luat pe Stanca, fii'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Eliza*, vedi Didone.
- Elizabetha*, fii'a lui Constantin Cantemiru 508.
- Elkahire*, capital'a Egiptului 235.
- Elkasim Mirsa*, persianu. scurta istoria a faptelor sale 303—305.
- Elmasu Mehemedu Pasia*, se face Seraskieru in Albani'a si apoi guvernatore in Bosni'a 670. Istori'a sa 676. Se face mare veziru 678. Bravur'a sa 687. Consiliulu seu 698—700. Face raportu falsu Sultanelui, si se decide a se lupta cu inimiculu 704. Discursulu seu 705. Ataca pe inamicu 707. Ienicerii ilu taia in bucati 708.
- Elvadz*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Emanet*, ce functiune este 211.
- Emanuel Paleologu*, primesce ambasadorii lui Baiazetu I, si incheia unu armistitiu, in urm'a caruia se face tributariu Turciloru, si Turcii edifica prim'a Giamia in Constantinopole 68—70. Cere ajutoriu de la Tamerlanu in contra lui Baiazetu, 70. 71. Concede lui Mahomedu fiulu lui Baiazetu I se treca pe sub murii Constantinopolei in Europ'a 89. 90.
- Emirghiun Ogli*, chanu persianu, mare maiestru in artea musicala 371. 372.
- Emiri*, acesti-a sunt descendenti lui Mahomedu prin fia sa Fatima; privilegiile si darulu loru spiritualu 128. 129. Ei se numescu si Sherifi si Seidi 241.
- Emiru Mahomedu*, principe arabianu se revolta contra lui Achmedu II 670. Dar' remane batutu 685.
- Emrudu*, cetate maritima, se supune lui Orchanu 34.
- Endelos*, vedi Andalusia 185.
- Ensari*, explicatiunea acestui cuventu 145.
- Eperies*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Tököli 460. Germanii prin generalul Schulz o reocupa 513.

- Epibati*, satu in Moldavi'a. ajunge in posesiunea faimosului Apocaucu 542. *Dude dile* departare de la Constantinopole 90.
- Epidaurus Limeria*, fortarëtia considerabila in More'a 556.
- Erchile*, séu *Erkile*. cetate 307.
- Erdedi*, cetate in Slavonia, ocupata de Dunevald 553.
- Erdel*, Ardélu, Transilvanin'a, redata principelui seu 641.
- Erdisiu*, cetate la confiniile Shirvanului 306.
- Erdogrulu* séu *Dogrulu*, fiulu lui Solimanu Siahu, etimologi'a cuventului 9. Faptele si mórtea lui Erdogrulu 10—12.
- Erdogulu*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I. 75.
- Ergena*, locu mârëcinosu, intre Constantinopole si Adrianopole 114.
- Erizzo*, guvernatore de Cattaro 664.
- Ermenaka*, cetate ocupata prin Turci de la Usanhasanu 155.
- Ermidu*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Erostratu*, care a datu focu templului Dianei in Ephesu, comparatiune intre elu si Venetiani 557. 558.
- Ertucalu*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I. 79.
- Erzenurumi*, ce cetate séu provincia este 341.
- Erzerum*, cetate asupra Eufratelui, etimologi'a cuventului 101. 309. Muradu IV. bate pe rebellulu Abassa, si-lu face se fuga la Erzerum 366. Halil Pasia impresóra cetatea, dar remane batutu 368.
- Esemplu*, particulariu de betia 376. 440.
- Esemplu*, raru de grassime la Shismanu Ibrahim Pasia 425.
- Esemplu*, raru de ospitalitate 309.
- Eski Geliboli*, Nicopolea vechia, ocupata prin Mahomedu I. 100.
- Eski Giarni*, cea mai vechia si mai mare biserică in Adrianopole 116, 118.
- Eski Serai*, palatulu vechiu 146.
- Eski Serai Agasi*, directorele Seraiulu 146.
- Eski Sheri*, cetate vechia, 15. 19.
- Eskizagena*, cetate, se incorpora imperiului ottomanu 46.
- Esrafi*, omeni santi, derivatiunea cuventului 317
- Essecu*, cetate, contele Lesley, o surprinde si o cuceresce 513. O perasescu Turcii si ardu o mare parte a podului 533. Vezirulu intaresce garnisóna din Essecu, care inse se preda Germaniloru 552. 553, Kioprili o impresóra, dar' fara resultatu 623.
- Essel*, fluviulu Volga 325.
- Etabeki Schahin Lala*, mare veziru, generalu valorosu, ocupa Adrianopole, apoi Filipopole si Eskizagena in Traci'a 44—46.
- Eugenu*, principe de Savoia, Leopoldu imperatu ilu numesce generalu-comandante contra Turciloru 693. Merge intr'adjutoriulu Petrovara-

- dinului 696. 697 Il lauda Codgia Giafer Pasia 699. Pune armat'a in ordu de bataia si remane in asta pozitiune tóta nóptea 701. Urmaresce pe Turci cu multu curagiu 703. I attaca fara a le cunósce pozitiunea 706—708 Taia in bucati pe toti Turcii 709. Trupele sale subjuga tóta Bosni'a 716.
- Eunuchi*, negri si albi; sarcin'a acestoru din urma in Eski-Serai 146.
- Euphymia*, reliquiele ei se conserva in Silivri 146.
- Euphratulu*, cumu ilu numescu Turcii 224.
- Euris* séu *Evris Chanu*, genralu persianu face multe stricatiuni Turciloru 342.
- Europa*, dupa Arabi se marginesce cu Siri'a, ér dupa Turci cu Bosphorulu etc. 6.
- Eustachiu*, principe de Dabigia, marita pe fia sa dupa Duca 406. In naltia pe Petriceicu la cele mai distincte onoruri 417.
- Evarinu*, ce urbe este 333
- Evladi Resul Allah*, fii profetului, 128.
- Evreica*, la obsidiunea Viennei 284.
- Evreii*, cumu le dicu Turcii 340.
- Evreii*, din Kirk-Ecclesi'a 425.
- Evrenus*, vedi Ornusbegu 87.
- Evreu*, astutu si reutatosu 135.
- Ezanu*, profesiunea de credintia, si cantare de lauda la Mahomedani 140.
- Ezornik*, séu *Essorniki* cetate ocupata prin Venetiani de la Turci, și apoi érase recuperata prin Mehemedu Pasia sub Mahomedu II. 149. 150.

F.

- Fabula*, despre unu catîru 626.
- Façia alba*, séu négra, terminu de lauda séu dispretiu 53.
- Falangagi* vedi Muhziri 751.
- Fâlcii*, urbe si districtu in Moldavi'a asupra Prutului, unde moldovenii au batutu cumplitu pe Turci 158.
- Falconu* siomu albu, passere fôrte rara, tributu portii ottomane 99. 275.
- Famagusta*, vedi Magusa.
- Fars*, explicatiunea acestui cuventu, Vedi *Sunnet* 146.
- Fatih*, supranume datu lui Mahomedu II; ce insémna acestu cuvântu 131.
- Fatima*, fi'i'a profetului Mahomedu, descendenti ei sunt Evladii etc. 128. 129.
- Fazil Pasia*, barbatu fôrte renumitu la Turci 709.

- Feizullah Effendi Mufti*, midi-locesce dignitatea de mare Veziru, pentru Daltabanu Mustafa Pasia 718. Se determina a-lu resturná 721. I face promissiune favorabile 721. Ilu acusa la Sultanulu 725. 747. I grabesce mórtea. Istori'a acestui Mufti 755—758. Mórtea si immortalarea lui 759. 760.
- Felibe*, vedi Philipopole.
- Femeile*, nici ale Ieniceriloru, nu potu trece prin strad'a Akserai unde è casarm'a acestor'a 139. 140.
- Femeile*, tatariloru cercassiani, cumu se considera ele 180. 181.
- Fener*, vedi Phanaru 135.
- Fenomenu*, apare pe ceru deasupr'a Constantinopolei 362.
- Ferdinandu I*, Firindos, rege alu Ungariei si Bohemieii pe acelu timpu, merge in persóna a impresorá Buda 283. Dar' remane batutu 284. Alta notitia despre elu sub titlu de *regele germaniei* 298.
- Ferhadu Pasia*, a fostu mai ántáiu defterdaru sub Selimu I in Constantinopole 141. Care apoi i-a datu comand'a in contra lui Olaidevlet 219. A luatu de soçia pe sor'a lui Selimu, si s'a facutu Caimacamu Pasia 246. Tiene in secretu mórtea lui Selimu 248. E tramisu in Amasi'a, si ucide pe o multime de innocenti 251. E tramisu in Asi'a pentru a suffocá o revolta 254. Ucide pe Sheh Suvar Oglu 256. 257. Se face mare veziru, dar a fostu indata destituitu 344. Se lupta cu succesu contra Persianiloru 347.
- Feriote*, ambassadoru francezu, vrea cu totu pretiulu se aiba unu *Chilat* 229. Faptele si istori'a sa 732—834. Profeti'a lui Ciorluli Ali-Pasia despre Feriote 777.
- Fetihie*, o giamia in Constantinopole 144.
- Fetva*, compusu cu Sahibi, este unulu din numile ce se dau lui *Mufti* 47. In sine insemnéza sententia, vedi Coranu 415.
- Filuri* séu *Fiuluri Altun*, numele unei specii de moneda 69.
- Firance Padishahi*, acestu titlu se da numai regelui Franciei; originea acestei numiri 300. 301.
- Firari* séu *Ferari Hasan Pasia*, rebelii ilu facu Caimacamu 753. Aviséza pe principele Dem. Cantemiru, ca vezirul a decretatu exilarea sa 734 Achmedu III. ilu confirma in dignitate de Caimacamu 763. Ilu face Defterdaru 765. Ilu tramite seraskier in Babadagu, apoi ilu face Beglerbegu in Romeli'a, si in urma este aruncatu in marea marmora 766.
- Firatatu*, numescu Turcii fluviurile Euphratu si Tigru 224.
- Fluturi*, albi si rosii, spaim'a Persianiloru 223.
- Focu artificiosu* de a arinde navele inventiunea unui officieru spaniolu 649.

- Fontaine La*, primu interprete pre langa Feriole 734.
- Formula de juramentu*, la imperatii turci 172.
- Formula*, usitata in scrisori la Turci si Persiani. 219.
- Francesii*, Ifrenghi, se arêta cu o flota innaintea Mitilenei. dar curendu se retragu 189. Se lauda ca regele loru sta in legatura de sange cu Sultanulu 301. Se servescu de o apucatura in Constantinopole 311. Cumu i numescu Turcii 340.
- Franchii*, pe cine numescu Turcii cu acestu nume 173.
- Franci'a*, aliata cu Solimanu I. 300. Cere adjutoriulu acestui-a 311. 313. Pedecele ce pune la incheierea tractatului de pace 599. 600. 609. 650. 665. 732.
- Fratidiu*, ce tienu Turcii de omorurile comisse de Sultanii loru 94.
- Fratu*, fluviulu Euphratu 224.
- Fridericu-Augustu*, duce de Saxoni'a numitu de Turci Frange-potcôve, comanda armat'a imperatului Leopoldu contra Turciloru 679, Turcii se retragu, si se retrage si elu 681. Impresôr'a Temisiôr'a, dar la apropiarea armatei Sultanului se retrage 686 Ataca pe Turci, dar' remane batutu cu mari perderi 687. Este alesu rege Poloniei, si se prepara contra Turciloru 720—723. Tramite plenipotentiaru la Carlovitiu pe Stanislavu Michelovski 736. Sub ce cònditiune primesce pacea 738. Carolu XII, regele Svediei ilu detronéza, si elu anca abdica la tronu in favorulu lui Stanislau 778. 779.
- Fudulu Ghiaru*, nume ce dau Turcii Poloniloru 340.
- Fuduluk*, ostentatiune propria Poloniloru 331.
- Funduklu*, locu de petrecere in Pera 562.

G.

- Gabriel séu Gavrilu*, arangelulu, Turcii credu ca elu le duce sufletele loru in paradisu 176.
- Galata*, suburbiu in Constantinopole 134.
- Galati*, cetate renumita in Moldavi'a 177.
- Galibe Divan*, consiliulu séu divanulu Sultanului, descriere 610. 699.
- Galicin Basilu* principe, generalu russescu, espeditiunea contra Tatariloru nu-i succede 554. 555. 605. 606.
- Gallipoli*, Musa Celebi se încérca in van a cuprinde strimtôrea de aici 88.
- Gamzebegu*, guvernatore Andaliei 111.
- Garbi'a*, regatu in Spani'a, ocupatu de Saraceni, asta-di è suppusu regelui Portugaliei 327.
- Garbus'a*, castelu in Candia, ocupatu de Turcii prin tradarea unui officieru spaniolu, 649.

- Gardistii* sultanului facu servitiu de onóre pâincipelui Moldaviei 276.
- Garzoni Pietro*, acusa pe Cornaro Andreiu, care a facutu *admirabili fortificatiuni* la Belgradu, ca elu a tradatu acésta cetate 620.
- Gavri*, sultanulu Egiptului, face pace cu Baiazetu II. 208. Originea sa 225. Tramite delegati la Selimu I. si-i offere amicitia sa 225. 226. Tradatu de Gazelibegu, intra in lupta cu Selimu, se bate intr'un modu miraculosu, si in urma storsu de ostenéla cade mortu 227—229.
- Gaza* séu *Gassa*, cetate; Selimu I, se campéza cu armat'a sa aici 235. Locuitorii de acolo ucidu pe toti invalidii si ranitii lui Selimu 236 Selimu isi resbuna asupra loru 241.
- Gazelibegu*, guvernatore de Aleppo, inimicu in secretu alu Sultanului Gavri, se offere lui Selimu I, sub certe conditiuni 227. Selimu ilu face guvernatore Damascului 241 Se revolta, dar' remane batutu si ucisu 253—255.
- Gazi*, invingétoriu, séu martiru 285. 638.
- Gazifazil*, capitanu experimentatu insoqiesce pe Solimanu fiulu lui Orchanu in Europa 34. 35.
- Gebegi Basî*, comissariu de artileria, Vedi *Topci Basi*, 678.
- Gebegii*, cei dântâiu incepu rebeliunea in Constantinopole 752.
- Gebeli Maktab*, culme séu munte 236.
- Geidgeon*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Gelebi*, significatiunea acestei numiri, ce se da unoru *koltuk vezirleri* 633.
- Gemeni*, fi duoi se nascu Sultanului Achmedu II. 655.
- Gemisghiery*, cetate cucerita prin Turci 224.
- Gemu*, fiulu lui Mahomedu II. 163. Significatiunea acestui nume 168. Faptele, aventurile, mórtea si calitatile sale 168—176.
- Genealogi'a*, familiei ottomane 31. In prefatiune.
- General-Iami*, comandante armatei Croatiloru; acest'a è celebrulu comite Ion Torquatu 185.
- Generositatea* unui principe barbaru 97.
- Genovezii*, precandu erau domni in Kiefe, se dice ca au convertitu pe Tatarii de acolo la legea christiana 179.
- Georgi'a*, vedi Giurgistanu.
- Georgianii*, ce valóre au in Constantinopole 183. Istori'a acestui poporu ca locuitoriu in *Giurgistanu* 289. 290. Ce nume le dau 'Turcii 340.
- Georgiu Cantacuzenu*, fratele seu Sierbanu, ilu tramite in calitate de ambassadoru la imperatulu Leopoldu 507.
- Georgiu Cantacuzenu*, fiulu lui Sierbanu, se refugiã in Transilvani'a 507.

- Georgiu principele Serbiei*, da ajutoriu lui Musa Celebi 89 Elu a maritatu pe fia sa dupa Muradu II, care in legatura *de sange si amicicia* a scosu ochii la duoi fii ai sei 89. 117.
- Georgiu santu*, Turcii i dîcù Chisrelles, si-i tienu serbatórea 372.
- Gerah* sêu *Dgerrah*, primu-medicu de curte 576.
- Germanii*, ce valoare si ce pretiu au in Constantinopole 183. Ce nomenclatura le dau Turcii 340.
- Germian Oglî*, principe de Phrigia, marita pe fia sa dupa Baiazetu I. 54. Care apoi i cuprinde tóte tierile si-lu tramite in exiliu 61.
- Geru* mare in Constantinopole 362.
- Gessair* sêu *Dgessair*, Algiru sêu Algeri'o 313.
- Gessire*, ce insula este 224.
- Gherghina*, cetatiuia vechia langa Siretu, fundata de Traianu 273.
- Ghiau Peresti*, care adóra tauri 222.
- Ghica Georgiu*, principe Moldaviei si in urma alu Munteniei, este tradatu prin fiulu seu Gregoriu 419.
- Ghieduk Ahmedu Pasia*, mare veziru sub Mahomedu II, ocupa provincia Varsak 155, Significatiunea numelui Ghieduk 155. Devastéza Apulia 159. Este accusatu de tradare si pedepsitu cu *mórte* 178.
- Ghieduk Pasia*, se revólta in Asi'a, dar' remane batutu, si in urma prinsu si tramisu la Constantinopole 588. 600. 601.
- Ghierai*, nepotulu lui Ginghischanu, primul care ocupa Crimea 5. De la acest'a, toti Chanii Tatariloru isi adaogu numele de Ghierai 6.
- Ghierai* sêu *Gherai*, istori'a acestei familii de Chani ai Tatariloru 156. 157.
- Ghierci Tuman Bogasi*, bosforulu 325
- Ghilanu*, provincia in Masanderanu 5. Mai de multu se numia Hircani'a 286.
- Ghiossui*, rîu in provinci'a Sarichanu, unde Baiazetu II. face unu podu de pétra forte frumosu Etimologi'a cuventului Ghiossui 203.
- Ghiudgighin*, numele unei specii de corbi ce se gasescu in vecinetatea cetatiei *Babadaga* 506.
- Ghiumah*, cetate in Persi'a, cucerita prin Selimu I. 218.
- Ghiumish Chane Emîni*, ce functiune are 211.
- Ghiumrukci* sêu *Ghiumruk Emîni*, dignitate, functiune 211. Ce insemnéza cuventulu Ghiumrukci 500.
- Ghiumrukci Husein Aga*, celu mai avutu turcu pe acelu timpu si mare amicu alu lui Mahomedu IV. 562.
- Ghiundogdi* sêu *Giundogdi*, fiulu lui Solimanu Siah; etimologi'a acestui cuventu 9.
- Ghiunduz* sêu *Grunduz Aleb*, fiulu lui Erdogrudu 12. Móre çombaten-

- du eroicesce 15. Parintele seu i dadese guvernamentulu de Eskisheri 19.
- Ghiunge*, cetate in Giurgistanu fundata prin Ferhadu Pasia sub Muradu III. 347.
- Ghiuzelhisar* séu *Giuzelhisar*, unu castelu fôrte frumosu, edificatu pentru a taia Europeaniloru tóta comunicatiunea cu Asi'a 67.
- Giaber* séu *babar*, dinióra cetate, asta-di unu conventu de Dervisi; celebru pentru monumentele redicate intru memori'a lui Solimanu Siah si Ebubekiru 7.
- Giambalatu Sade*, fiulu lui Giambalat, Muradu IV, ilu face generalu cavaleriei in Romeli'a 370.
- Giamboli*, vedi Ianopoli 157.
- Giamie*, templu unde se celebra rugatiunile de Vinerea 40. E prerogativa rezervata numai Sultaniloru de a-si da numele la Giamii, precumu *Muradie* etc. 48.
- Giami Atik*, templu vastu, templu vechiu 87.
- Giamik*, cetate si provincia in Asi'a, cucerita prin Baiazetu I. 64.
- Gianta*, insula in marea adriatica. Muradu II. o devastéza 114.
- Giarhisar*, castelu, Osmanu I. ilu ocupa prin o stratagama 16. Si apoi ilu da sub guvernamentulu fiului seu Hahan Aleb 19.
- Giga*, cetate ocupata prin Mahomedu I. 97.
- Gihhan Numa*, numele unui grandiosu palatu in Adrianopole 134.
- Gihanghir*, fiulu lui Solimanu I. 307.
- Ginghis-chan*, principe Tatariloru Oguziani, irrumpe in Persi'a. Sigificatiunea acestui nume 3.
- Gin* séu *Dgin Ali Pasia* 631.
- Giogerginlik*, castelu séu cetate la confiniile Moreei 114. 115. 149.
- Gioksu*, însémna apa azuria, unu micu riurelu 133.
- Giongulli*, numele unui corpu de cavaleria la Turci 170. 171.
- Girid*, sagéta scurta si usióra, cu care se servescu Turcii 122. 123.
- Giuluk*, cetate, semnificatiunea acestui cuventu 153. Se dîce si *Giuleki* 183.
- Giulus-Name*, littere prin cari Sultanii anuncia suirea loru pe tronu 598.
- Giumani* séu *Dgiumani-Kiashuf*, rebelu in Egiptu; semnificatiunea cuventulu 258.
- Giume Nemazi*, rugatiunile de Vinerea in *Giamie*, 40.
- Giumulgina*, cetate si provincia in Romelia 153.
- Giurgistanu*, ce însémna; tíera situata intre pontulu euxinu si marea caspica 289. 290. Solimanu I. cuceresce tóta tíer'a 305.
- Giurgiu*, urbe vechia in Romani'a, intre Silistri'a si Nicopole 370.

- Giusselgehisar*, cetate ocupata prin Venetiani si reocupata prin Turci 150.
- Goinicu*, cetate se supune Ottomaniloru 23.
- Gommenizza*, cetate in provinci'a Achaia, Venetianii o ocupa 522.
- Gondol'a* séu *Barc'a* Sultanului, descriptiune 732. 733.
- Gordiana*, vedi Kurdistanu.
- Gracovi'a*, cetate in Dalmati'a, Turcii se încerca in vanu a o recuceri 655.
- Gradisca*, cetate in Slavoni'a, unde Ferdinandu se retrage dinnaintea puterei Turciloru 284.
- Grassaci*, castelu in Dalmati'a, ocupatu prin Venetiani 598.
- Grecesculu imperiu*, era impartitu pe la *anulu* 1204, in trei suveranitati séu trei parti 148.
- Grecii*, locuiescu in Constantinopole mai cu séma in partea ce se chiama *Phanar* 135. Academi'a si eruditii loru in Constantinopole 135 136. Cumu li se ieau bisericile in Constantinopole 141—144. Mahomedu II. i bate 149. Ce uomenclatura le dau Turcii 340. Unu grecu este laudatu pentru desteritatea sa in musica 372 .Sufferintiele Greciloru din partea Venetianiloru in Chio 668. 669. 684.
- Grecu*, unu preotu, trebe se ingrôpe pe unu Mufti 759.
- Gregoras Nicephoru* , despre Gingis-chanu 5. Despre Aladinu sultanulu Iconiei 10. 18. Despre casatori'a lui Orchanu 29. Despre Chaireboli 36. Despre Solimanu fiulu lui Orchanu 37. Despre Amuriu si amicitia acestui-a cu Ion Cantacuzenu 43. 44. Despre divisiunea imperiului persianu 80. Despre Sylebri'a 9. Despre reliquiele si ruinele de acolo 146.
- Gregoriu Ghica*, principe Munteniei, istori'a lui 417—419.
- Gritti Andrea*, midi-locesce pacea intre Turci si intre Venetiani, candu Baiazetu II a pusu pace cu *toti vecinii sei* 189.
- Gulam*, mare musicianu arabu 217.
- Gumurgina*, cetate in Asi'a, cucerita prin Turci 54.
- Gutta*, Turcii ceru derimarea acestei cetati 461.

H.

- Hadis*, explicatiunea acestui cuventu 203.
- Hadise*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hafiss Ali pasia*, guvernatore de Diarbekir attaca in vanu Bagdadulu 366. Elu este destituitu. Ce insêmna cuventulu Hafiss 367.
- Hagi* si *Hadgiu*, explicatiunea acestoru cuvinte 163.
- Hagi Bektash*, fundatorele unei secte de Dervisi seu monachi turci 50. Se fia ôre acest'a tatalu lui Calenderbegu? 264.

- Hagi Gierai*, principe tataru 156.
- Hagilbegu*, se nasce cërta între elu si între fratele seu Tursonbegu 33.
Ilu strapunge candu voiá a-lu imbraçiosí ; dar' si elu móre in carcere 34.
- Haidar*, tatalu lui *Ismail*, celu dântáiu care a inventatu turbanulu rosiu 193
- Haidargianu*, fratele regelui Persiei incheia pace cu Turcii sub Muradu III. 347. 448.
- Haiducvi*, de la Shehirkioiu lasati liberi, si apoi pentru frangerea cuventului puniti cu mórte 619. 620.
- Hakim*, domnu Cordubei in Spani'a, conjuratiune in contra lui ; alunga pe musulmani din *Creta* 382.
- Halamiru Ahmedu*, satrapu persianu 71.
- Halil Pasia*, guvernatore de Caminietiu 408. Bate pe Poloni in Ungaria 490. Se oppune, dar' in vanu impresorarei cetatiei Coron 521. Armata' a readunata in Belgradu ílu numesce Seraskieru 649. Primesce ordinu de a 'mpedecá progressulu Germaniloru in Ungari'a 653.
- Halil Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, se prepara cu armata contra Persianiloru 358. E tramisu a impresorá cetatea Erzerumu unde se retrasese rebellulu Abassa, dar' a remasu batutu si in urma destituitu 367. 368.
- Ham*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hamid Ogli*, principe persianu, se offre cu tóte tierile lui Muradu I. 54. 55 114.
- Hamni*, castelu in Europ'a la confiniile Asiei 35.
- Hamze Mirsa*, de origine tataru , faimosu generalu persianu 345. 346.
- Hapsa*, urbe mica nu departe de Adrionopole 755.
- Haragi Muhasebedgi*, ce functiune are 210.
- Haragiu*, tributulu fixu ce trebe se platesca Sultaniloru toti acei-a cari nu sunt mahomedani 613—615.
- Haragiu Bashi*, vulgo Dgizedar, perceptorulu de dare 614.
- Hardeck*, conte de, se dice ca prin tradarea sa au ocupatu Turcii Iaurinulu 349.
- Hasan*, fiulu lui Muradu II, 129.
- Hasan Aleb*, fiulu lui Osmanu I, are guvernamentulu in Giarhisar 19.
- Hasan Pasia Firari*, pentru ce i s'a datu numele de Firari si ce insemnéza acestu nume 173.
- Hasan Pasia Silahdar*, guvernatore de Chio, capituléza innaintea Venetianiloru 667—669. Se face guvernatore de Diarbekiru 677.
- Hasan Sultanu*, a fundatu o mare Giamia in Tibris 288.
- Hasin Kesfi*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.

- Hasnadar Bashi*, custodele thesaurului Sultanului 246.
- Hasnadar Ibrahimu Pasia*, funcțiunile sale; iubitoriu de vinu; assecura pe principele Demetriu Cantemiru, ca Tököli totdeauna a fostu in contra obsidiunei Viennei 465. Mustafa II. ilu tramite in calitate de plenipotentiaru extraordinariu la imperatulu Leopoldu 739. 740.
- Hasrudu Begu*, guvernatoarele Bosniei, nu numai libera Suli'a de suptu impresorarea armeloru crestine, dar' cuceresce anca si cetatea Kilis 290.
- Hatil Pasia*, vezirulu lui Mahomedu II, se dice ca a fostu coruptu de crestini pentru a retardà ocuparea Constantinoplei. Notitia despre elu 137.
- Hatvanu*, cetate in Ungari'a, se supune Germaniloru 531.
- Hegeti*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hegira* in comparatiune cu er'a christiana, 5 in prefatiune.
- Heglulu* (?) principe de Munteni'a primesce in refugiu pe Barbu Basaraba, alu carui fiu cu numele Laiosa a adjunsu pe scaunulu domnescu dupa mórtea lui Heglu 626.
- Hekegi*, se supune potestatiei ottomaniloru 23.
- Hekim Effendi*, primu-medicu de curte 576.
- Herat*, cetate, posibilu ca è Nera 5.
- Herbelot*, citatu 6. 7. 50. 56. 241.
- Herconisi'a*, cetate, dupa pacea de la Carlovitiu are se i se derime in-tariturele, si nu mai pöte fi fortificata 737—738.
- Herge*, cetate ocupata prin Mahomedu I. 100.
- Herkie*, asta-di se numesce Caramuseke, se supune prin capitulatiune lui Alibegu sub Sultanulu Orchanu 30.
- Hernies*, cumu o vindeca Albanesii 292. 293.
- Hero*, principe Moldaviei, a datu Turciloru intr'unu modu förte rusinosu cetatea ce se numesce asta-di Bender 273.
- Herodotu*, se face provocatiune la elu 158. 177. 274.
- Herostratu*, care a datu focu templulu Dianei in Ephesu, imitatu de Venetianu 558.
- Hertiogovina*, Dgin Ali Pasia guvernatoarele 631.
- Hesam*, tatalu lui Hakim, regelui Cordubei 382.
- Hetai*, se numesce la Turci meta 'a de Chio 593.
- Hezarfenn*, istoricu turcu, citatu cu multu elogiu 62. 297.
- Heusler*, cine i-a causatu nenorocirea in Transilvani'a 476. Faptele sale in Ungari'a 513. 530. 532. 534. 596. 653.
- Hesamilon*, fortaretia care domina Corinthulu, fortificata prin Venetiani 690.
- Hisargicu*, cetate catra Belgradu de la Adrianopole 463.

- Hiudai*, poetu, care a facutu versuri asupr'a *podului* inceputu de Solimanu I. si terminatu sub Selimu II. 324. 325.
- Hodge*, instructorulu Sultanului 576.
- Hodgia musicar.* orfeulu Persianiloru 217.
- Hollandesi*, cumu i numescu Turcii 340.
- Hollandesulu* ambassatoru pentru ce n'a intratu in Giami'a din Ierusalimu 130.
- Holophira*, fi'a lui Michaiu Kosè, maritata dupa Orhanu fiulu lui Osmanu I. 16. 17.
- Homeru*, citatu 503.
- Honorius*, vedi Orusbegu 87. 88.
- Humanulu*, cetate in Podoli'a, cucerita de Mahomedu IV. 424.
- Huniade Ion*, irrumpe in tierile turcesci si prèda cu foc si feru totu ce-i sta innainte 117. Abia scapa *nóptea* din batai'a de la Varna 123. 124. Vrendu a-si resbunà pentru perderea de la Varna irrumpe de nouu in tierile turcesci, dar' Muradu II ilu bate, si elu abia scapa prin fuga (aci se crede ca sub numele de *regele Ungariei* figurèza insusi Huniade) 126—128.
- Hurmius*, ce tièra numescu Turcii cu acestu nume 312.
- Hasanu Pasia*, decapitatu in modu fòrte inumanu din ordinulu lui Selimu I. 234. 235.
- Husanu seu Husein Pasia Silahdar*, guvernèza imperiulu sub titlu de Vekil, postulu de mare veziru vacantu fiindu 744.
- Husein Aga Ghiumrukci*, notitia despre elu 562.
- Husein mecenatele*, musicianiloru orientali, fiulu lui Bicarar 217.
- Husein*, alu doile fiu alu lui Ali, din care se lauda regii Persiei a-si trage originea 193.
- Husein-begu*, ginerele lui Davidu Comnenu, regelui de Trebizond'a, da lui Mahomedu II, cetatea Koiunlihisar 148.
- Husein-Sultanu*, persianu, devastèza tienutulu intre Tibris si Meragia 308.
- Husein Pasia*, cuceresce insul'a Candi'a cu esceptiunea cetatiei Candi'a 385.
- Husein Pasia mare-veziru*, promotorulu pazei de la Carlovitiu 603, Crestinii greci din Chio i descoperu complotulu latiniloru favorisati de Venetiani 667. Elu redica pe fiii lui Kioprii la cele mai innalte posturi de onóre pre langa curtea ottomana 783.

Iablonovski, generalu polonu, intra cu armata in Moldavi'a, de si prin-

- cipele Cantemiru i-a scrisu se nu intre 517. Respunsulu seu catra Cantemiru 518. Ataca pe moldoveni, dar' remane cu rusine batutu 519. 520. Face pe regele Ion Sobiesky se-si tiena cuventulu 544. Fuge in urm'a regelui la Iavarovi'a 545.
- Iacub*, generalu sub Baiazetu II, supune Bosnia si Croati'a 185.
- Iacub Celebi*, fratele lui Baiazetu I, strangulatu prin o *córda de arcu* 58.
- Iacubgebegu*, capitanu, insoçiesce pe Solimanu in Europ'a 35.
- Iacub-Sultanu*, regele de Azerbedgianu móre, si dupa mórtea lui se nascu terribile sguduirí in acelu imperiu 186—188.
- Iagodinu*, unu satu in Bulgaria 616.
- Iacinthu*, Zacintu asta-di Zante, vedi Gianta 114.
- Iacobeni*, opidu iu Bucovina, cinci mile de la Iasi 628.
- Iacobi Madian*, o carte despre monachii din monasteriulu de la Prus'a 38.
- Iacobu Sobiesky*, fiulu celu mai mare alu regelui deschide campan'ia contra Turciloru la Caminieti, dar' la apropiarea acestor'a se retrage 555.
- Iacomiu*, escelentu gramaticu, instruéza pe principele Dem. Cantemiru in elementele filosofiei 135.
- Iaia Mucabeledgi*, ce functiune are 210.
- Iahiabegu*, guvernatore de Şimendria, incungiura si cuceresce Belgradulu 255. 256.
- Iali*, ce insemnéza 372.
- Iamadgi-Ieniceri*, se numescu recrutii cari se inroléza in corpulu Ieniciloru 691.
- Iami*, vedi General-Iami.
- Ianboli*, cetate in Thraci'a. asupra fluviului Tunge 36.
- Ianik*, impresorata de Turci, 349. Vedi Iaurinu.
- Ianopoli*, cetate, residentia pentru principii Crimeei tatarice 157.
- Ianova*, cetate ocupata prin Kioprili Mehemedu Pasia 389.
- Ianus*, generalu rusescu, Cantemiru i merge intru ajutoriu 790. 791.
- Iasi*, residenti'a principiloru Moldaviei; descripiune; antiquitatea ei 273. 274. Petru Tiarulu visitéza bisericel'le şi mónastirile 789.
- Iaurinu*, cetate in Ungari'a, Turcii o impresóra 349. 471. Kior Husein Pasia o tiene blocata 473. Garnisón'a intercepta provisiunile armatei turcesti 479.
- Iavarovi'a*, cetate unde se retrage Sobieski regele Poloniloru, si in urm'a lui si generalulu seu lablonovski 545.
- Iavus*, supranumele lui Selimu I; significatiunea acestui nume 205.
- Ibrahim Aga*, fostu camerariu la Cara Mustafa Pasia, adeveresce innocentia lui Tököli 528.
- Ibrahim Aga*, vedi Topal Ibrahimu Aga 721 etc.

- Ibrahim Begu*, amicu alu principelui Dem. Cantemiru 102.
- Ibrahim Chan*, Ulisse alu Turciloru, mare veziru, tiene în secretu mórtea lui Mahomedu I. 101. Istori'a sa , și a descendentaloru sei numiti Ibrahim Chan Ogli 101. 102.
- Ibrahim Chan*, delegatulu Persianiloru la Muradu III, 343.
- Ibrahim* fiulu lui Achmetu II si frate gemenu cu Selim 655. Vezirulu Ali Pasia vrea se-lu puna pe tronul dar' nu-i succède 673. Móre la Constanipole 762.
- Ibrahim Pasia* din simplu ieniceriu din a *nou'a companie* a adjunsu mare veziru sub Solimanu I, 229. A luatu de soția pe sor'a lui Solimanu 260. Restitue bun'a ordine in Egiptu, si bate o moneta numita *Ibrahim* 262. Bate pe Calenderbegu aprópe de Cesari'a 264. Scapa pe locuitorii din Alepo de sub pedéps'a cu mórte 268. Se încerca a impresorá Bagdadulu; ocupa Vanulu; numesce pe Charedin admiralu 285. 286. Este acusatul ca vrea se attente asupr'a vietiei Sultanului, si in urm'a acestei-a a fostu punitu cu mórte 287—289.
- Ibrahim Pasia de Alepo* è tramisu dimpreuna cu *Panaiotu* a tractá cu Venetianii despre conditiunile de capitulare a Candiei 400. Cá beglerbegu de Buda è tramisu cu siese-mii de omeni intr'adjutoriul lui Tököli 460. Votulu seu in consiliulu asupr'a obsidiunei Vienei 470. Marele veziru vrea se-lu cástige in partea sa si promite regatulu Ungariei pe *ebedi*, 475. 476. Opiniunea sa in consiliulu de resbelu, candu veni scirea despre apropiarea Poloniloru catra Vienna 483. Este strangulatu din ordinulu marelui Veziru 489. Notitia despre virtutile, diversele posturi, si fapte ale sale 460.
- Ibrahim Sultanu*, dupa mórtea fratelui seu Muradu IV. fù in unanimitate proclamatul imperatu alu Osmaniloru; ocupa Azovulu prin asaltu, si dimica tóta garnison'a 381. 382. Declara belu Venetianiloru si ocupa tóta Candi'a 384. 385. Mórtea, fiii, calitatile, si excessiv'a sa incontinentia 385 386. Unulu dintre cinci imperati ai Turciloru, despre cari acesti-a nu vorbescu cu lauda pentru ca au fostu dati *placériloru lumesci* si altoru *vitiuri* 81. 84.
- Ibraini* (?), cetate in Ungari'a, cucerita de Heusler 513.
- Ibrikdar Aga*, ce functiune are; se numera intre Koltuk Vezirleri 633.
- Iconia*, pe ruinele acestui imperiu s'a fundatu potestatea otomana 80. Mahomedu II. pune guvernatroe Iconiei pe fiulu seu Gemu 163.
- Iemen*, regatu cuceritu prin Solimanu I. cu tóte provinciile vecine. Estinderea si situatiunea sa 294. 295. Vrendu a se eliberá de jugulu ottomanu, a fostu din nouu suppusu prin generalii lui Selimu II, 326. 327.
- Ienghigesi*, cetate se supptune ottomaniloru 23.

- Ienglisheri*, reședinti'a lui Osmanu I. Significațiunea cuventului 19.
- Iengibagce*, unu campu ; etimologi'a cuventului 198.
- Iengi-Capù* séu *Eng-Capu*, un'a din portile Constantinopolei 302.
- Iengishehir*, asiá numescu Turcii Lariss'a in Thesali'a 403.
- Iengishehir*, cetate data in feudu lui Muradu I. 55.
- Ienlçeri* séu *Ianiciari*, institutiune militara creata prin Muradu I. 49.
50. Form'a Stindardului loru ; etimologi'a cuventului ; numerulu, inrolarea loru etc. 51—53. Ei au urmatu in loculu Segbaniloru 91. Revolt'a loru in Adrianopole sub Muradu II. 124. Nu è permisu femeiloru a trece prin Strad'a loru 140. Facu pressiune asupr'a lui Baiazetu II. cá se abdice in favorulu lui Selimu I. 196. 197. Numerulu si ordinea cumu urméza un'a dnpa alt'a companiele loru 259. Unu spre-diece din ei au fostu puniti cu mórte pentru unu *singuru omoru* 267. 268. Se revolta in Constantinopole, si in lupta remanu mai multi ucisi ; autorii principali aruncati in mare , ceialalti agratiati 348. 349. Veteranii séu invalidii Ieniceri au dreptulu la pensiune 421. Murmura in contra lui Mahomedu IV. ca-si petrece numai cu vênatulu de *animale selbatice* 428. 429. Instigati de *Vezirulu* se declara pentru resbellu contra Germaniloru 456. 457. Assemenea la obsidiunea Viennei 472. Striga asupr'a Vezirului ; si ceru cá in tóta diu'a se aiba pâne prospeta 478. 479. 481. Eí perasescu liniile si fugu 487. Se revolta in contra Vezirului Siavus Pasia, pentru ca nu le-a datu baksisiulu ; ilu ataca si-lu omóra in palatulu seu ; si comittu alte crudelitati ; vediendu stindardulu lui Mahomedu, depunu armele 581—586. Se revolta érase ; dar' in urma batu ei pe rebeli 586—588. Fratietate intre unu Ieniceriu si unu soldatu germanu 648. La Zenta ucidu pe marele veziru , pe toti generalii si officierii loru, crutiandu numai pe Aga loru cu numele Deli Balta Ogli 708.
- Ieniceri-Effendi*, vedi Zulficar Effendi 591.
- Iepuri* de varie colori 261.
- Ierburi* veninóse pentru a infectá apele curgétórie 543.
- Ieremia Movila*, principele Moldaviei onoratu cu *tugu* 404.
- Ierusalimu*, turcesce Cudgisierifu, una dintre cele trei cetati destinate pentru peregrinare la Turci 129. Ce tienu Turcii despre acésta cetate 130.
- Iesse*, este, dupa Georgiu Phranza, unulu din *fiii* lui Baiazetu I ; care ar' fi batutu pe Unguri si pe Serbi ; si apoi l'ar' fi ucisu fratele seu Musulmanu 75, 79.
- Iesi-Christu*, elogiuri ce-l face unu turcu cu numele Misri Effendi 656—658.

- Ifrengii* séu *Efregi* si *Firenki*, asiá numescu Turcii mai pe tóte natiunile crestine. Vedi *Franchii* 173; *Italianii* 285.
- Iftimum*, dictamus cretica, iërba de Creta 382.
- Ibistanu*, provincia cucerita prin Baiazetu I de la Sultanulu Egiptului 71.
- Ibistanbegu Mehemedu*, fiulu lui Sheich Savur, bate o trupa de briganti in Turcomani'a 251.
- Ilcibegu*, insemnéza principe ambassadoru 331.
- Ilias Pasia*, Beglerbergu de Erzerumu, se revolta in contra lui Muradu IV; dar remane batutu si punitu cu mórte 369. 370.
- Illocu*, urbe ocupata prin Caraffa 596.
- Imaginile* sunt oprite la Turci 233. 234.
- Imam*, este aceea la Turci ce è preotu la crestini 40.
- Imam Arzem* si *Imam Shafi*, sunt duoi santi ai Turciloru, despre cari se dice ca ei au formatu riturile si ceremoniele sectei *musulmane* 48. 287.
- Iman*, espressionu generica pentru toti acei *musulmani*, *muslimani*, *mislimani*, cari professéza legea lui Mahomedu 48.
- Iman Evli*, generalu persianu attaca pe Turci, dar' dupa o lupta furioasa de patru dile a remasu invinsu 342. 343.
- Imaret*, ospiciu pentru primirea seraciloru si caletoriloru 40.
- Imbalsamarea* cadavreloru nu è permissa la Turci, de cátu numai pentru Sultani 57.
- Impereti'a* pe pamentu è data numai casei osmanice 195.
- Imperati'a nemurirei*, Turcii tienu ca toti imperatii loru sunt sánti, si dupa mórte trecu intru imperati'a ceriului 349.
- Imperatiiele Rumeiloru*, Regna Rumæorum, ce intielegu Turcii sub acésta numire 27.
- Imperatii Turciloru*, cumu sunt facute mormintele loru 26. Cumu trebe se se inchine care se presinta innaintea loru 90 In ce onóre sta la ei familia lui Ibrahimu Chanu 101. 102. Ceremonia de a incinge o *sabia* candu se punu pe tronu 109. Formul'a loru de juramentu 172. Poruncile loru se considera cá purcesse de la Dumnedieu 172. 196. Formula ce intrebuintiéza ei in scrisori 219. Cumu isi scriu numile pe Chatisierife 231. Cumu se intituléza de comunu 244. Cumu isi marita ficele si surorile 261. Nu admitu pe nime la mésa cu ei 282. Fii loru nu potu fi guvernatori de provincii 307. Pe barbati destituiti din officiu i rehabilitéza érase, precumu pe Sinan-Pasia 346. Ce thesauru aduna cu oca siunea circumcisiunei filoru loru 426. Ce nume le dau mumele loru 450. Purtarea loru faéie cu acestea 457. Câte Sorgudgiuri pórtá 474. 475. Cine vrea se se presinte innaintea

- loru. mai întâiu trebuie se-si rada barb'a 524. Candu se nascu turburari *aranca tóta vin'a pe Vezirulu* 586. Cumu asistu ei in Galibe-Divanu 610. 699. Cumu este adornata barc'a loru 732. 733.
- Imperatulul Germaniei*, pentru ce nu tienea la curtea ottomana ambassadoru ei numai unu residentu 301.
- In calea Domnului*, frasa ce o intrebuintieza Turcii totdeauna candu vorbescu despre Dumnedieu 202.
- Indi'a*, au trecutu candu-va vre-o armata turcésca acolo ? 294.
- Indianii*, ce nomenclatura le dau Turcii 340.
- Inainte de elu*, descrierea unoru apucaturi de ale mariloru veziri 523. 524.
- Inocentiu VIII*, papa, transmite pe Gemu fratele lui Baiazetu II, in manele regelui Franciei, Carolu VIII. 171.
- Inscriptiune* in scaldele de la Pruss'a 21.
- Inscriptiune latina* pe podulu de la Essecu 533.
- Instalarea principiloru Moldaviei* in scaunulu domnescu 276—279.
- Interregnulu* sub Solimanu si Musa Celebi, pentru ce se numesce asiá 92.
- Ion Castriotu*, regele de Epiru séu Albani'a inferioara, da cincii fii ai sei, intre care pe tinerulu *Georgiu*, in ostatecu lui Muradu II 126.
- Ion Paleologu*, fiulu lui Emanuilu, adjuta *in secretu* lui Mustafa se tréca in Asi'a 106.
- Ion Santulu*, regele Poloniei *da libertate soldatiloru* a spoliá tier'a Moldoviei si reliquiele acestúi santu din Sucéva 541.
- Ion Sobieski*, regele Poloniei, vedi Sobieski Ion.
- Ion Tiarulu Rusiei*, si fratele seu Petru sunt invitati de imperatulul Germaniei a declará resbellu Tatariloru. Respunsulu loru 535. Tramite armata contra Tatariloru 605.
- Ion Zapolia*, regele Ungariei, vedi Zapolia.
- Ioseph*, ca sclavu si patriarchu in Egiptu róga pe Dumnedieu cá Egipcianii se fia pururea suppusi sclaviloru 185. 225. Elu se numiá Παγκαλός adeca celu-mai-frumosu, si i se atribuescu multe fapte marretie 235.
- Ioseph*, stegariulu lui Aloisiu *officiarul spaniolu*, cu care a conceputu planulu de a dejucá cetatea Garbus'a pe man'a Turciloru, trece de la papismu la biseric'a orthodoxa orientala 649. 650.
- Ipsala*, cetate unde Baiazetu I a exiliatu pe socrulu seu Germianu Ogli 61. Muradu II face pe Caramanu Ogli guvernatore perpetuu alu acestei cetati 114
- Irina*, soci'a imperatului Ion Cantacuzenu, offere ospitalitate lui A-

- muriu care mersese la Dydomothicon intr'adjutoriuu barbatului seu 44.
- Isa*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I 76. 79.
- Isaad Effendi*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia 564.
- Isfenderbegu*, principe de Castamonî'a, vediendu mörtea parintelui seu Cuturumu, se offerî gratiei lui Baiazetu I 65. Musa Celebi cerca refugiu la elu ; dar' ilu refusa 80. 81. Cine a fostu acestu Isfenderbegu 80. 81. Se revöлта dar' Mahomedu I ilu invinge 97.
- Isfenderbegu*, principe de Sifab , (se fie öre totu celu mai dinnainte ?) face liga cu Muradu II; dupa aceea se revöлта; Muradu ilu agratiéza 112. 113.
- Ishak Begu*, fiulu lui Caramanu Ogli , bate pe toti fratii, si ocupa singuru tierile parintelui seu 151. In urma ilu bate Ahmedu Begu, fratele seu, si se retrage la Usunhasanu 152.
- Ishak Effendi*, è tramisu dimpreuna cu Panaiotu a tractá cu Venetianii despre capitulatiunea Candiei 400.
- Iskenderbegu*. acesta è celebrulu Georgiu Castriotu, pe care Muradu II, ilu luá langa sine, si-i dède numele de Iskender adeca Alexandru 125. 126.
- Iskenderie*, cetate ocupata prin Shahin Vala 55.
- Iskenderie* seu *Alexandri'a*, cetate renumitá de comerciu in Egiptu , capituléza innaintea lui Selimu I 241.
- Iskender Pasia*, merge cu armata in contra regelui Persiei, dar' este batutu si pusu la fuga 306. 307.
- Iskender-podu*, seu podulu lui Alexandru , langa Ratisbona numita la antici Regiñapolis 281.
- Iskerlet-Ogli*, cine a fostu acest'a 594.
- Islam*, suppunere lui Dumnedieu ; credintia adevarata. Identica cu Iman 48.
- Islancamenu*, localitate apröpe de tiermurea Dunarei, unde se incinge o lupta sangerösa intre Turci si Germani 646. 647.
- Ismail-Aga*, este tramisu de generalulu seu la Constantinu Cantemiru pentru a se informá despre cetatea Caminietii. Istori'a acestei misiuni 215—217.
- Ismail-Begu*, tradéza pe fratele seu Kissil-Achmedu 148.
- Ismail Pasia Firari*, pentru ce i s'a datu numele de Firari si ce insémna acestu nume 173.
- Ismail*, cetate situata la Dunare, aici s'a intemplatu istori'a cu Ismail Aga 215. 216.
- Ismail Kislar Agasi*, conversatiunea sa cu Sultanulu Achmedu III 769.
- Ismail Shah*, regele Persiei, fiulu lui Sheik Haidar; isi da numele de

- Sofi* ; è fundatorele familiei regesti in Persia; alte notiții despre elu, 190—193. Intra in tierile ottomane si face mari cuceriri 198. 199. Elu care se numia si *Kisilbas Schahi* ataca pe Selimu I aprópe de Tibris, dar' perde lupta, si abia scapa adjutoratu de intunericulu noptiei 208—214. Tramite pretioase daruri lui Selimu I, dupa ce acest'a cucerise Egiptulu 244. Intra in tierile turcesci ; bate pe Isken-der Pasia; i taia mai tóta armat'a in bucati ; si apoi primesce o scri-sóre de la Solimanu I, la care inse nu respunde 306—308.
- Ismir*, renumita cetate de comereciu, ocupata prin Muradu II 113.
- Istnik*, Nicea, se supune lui Orchanu 31.
- Istnikimid Ghietcid*, sinul marei langa Nicomedi'a 588.
- Istnikimid*, Nicodemi'a in Bithini'a, o impresóra Osmanu I 20. Orchan o cucerese dimpreuna cu alte cetati 30.
- Isocrate*, opiniunea lui despre Greci, 97.
- Ispahanu*, capital'a Persiei 304.
- Isseib*, cetate in Europ'a cucerita prin Baiazetu I 61.
- Issy*, capital'a unei provincie in Cercassia 179.
- Istadibol*, insémna cetate abundanta in artisti ; de aci deriva Turcii cuventulu Stambol 258
- Istambol*, asiá numescu Turcii Constantinopolea 68.
- Istankioi*, insula cucerita de Solimanu I 258.
- Istori'a* a duoi alteti cu unu taia-punga ; esemplu datu cá se invetie su-metii *Venetianii*, 736.
- Istoricii turci*, arare-ori numescu pe principii crestini dupe numele státuriloru loru, precumu *prinepele Serbiei*, regele Ungariei etc. 88.
- Italianii*, adjutorati de mai multi principii, irrumpu in More'a, ocupa cetatea Coron; dar' in urma capituléza si evacua More'a 285. Ce nume le dau Turcii 340.
- Iudicátile*, candú si cumu se tienu la Turci 584.
- Iuki*, este o certa summa de bani 221.
- Iunius-Pasia*, amicu lui Baiazetu II; explicatiunea cuventulu Iunus 200
- Iuskiudar*, urbe in apropiarea Bosforulu 160.
- Iustinu*, istoriculu, citatu 132.
- Iusufce Begu*, generalulu lui Usunhasan, irrumpu in tierile turcesci si le devastéza ; dar' in urma remane batutu, prinsu si pusu in feru 153. 154.
- Iusuf Chislar Aga*, face atentu pe Ainedgi Solimanu Pasia ca vezirulu vre se-lu pérda 525 Stim'a ce o avea Mahomedu IV catra elu; avu-tiele, calitatile sale 526. La consiliulu seu, Sultanulu face mare ve-ziru pe Ainedgi Solimauu Pasia 527.

- Iusuf Aga*, comandante Ieniceriloru , primesce si executa ordinulu lui Achmedu III, de a arestá pe Baltadgi Mehemedu Pasia, mare veziru 774.
- Iusuph* sêu *Ioseph*, dupa Phranza este unulu din fiii lui Baiazetu I, care a trecut in Europa si s'a crestinitu 75. 79.
- Iusuph Effendi*, de la acesta a cumperatu principele Dem. Cantemiru cu 25 de mii thaleri palatulu din satulu numitu Ortakioi, edificatu prin fratele lui *Cerkies Mehemedu Pasia* 366.
- Iusuph Pasia*, Capudanu sêu admiralu sub Ibrahimu, cuceresce Candi'a 385.

K (*)

- Kaiahisar*, cetate, se supune lui Osmanu I 23.
- Kain*, cetate in Dalmati'a, ocupata de la Turci prin Venitiani 598.
- Kaisari'a*, aprópe de acêsta cetate au remasu batutu rebelulu Abassa Pasia, si a fugitu la Erzerum 366.
- Kalo*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Germani de la Tököli 513.
- Kamidu*, cetate in Persi'a 304.
- Karacinu*, cetate, se supune lui Osmanu I 23.
- Karagais*, cetate data in feudu lui Muradu I 55.
- Karamuseke*, vedi Herkie.
- Kars*, cetate in Asia, ocupata prin Baiazetu I 61. Mustafa Pasia, generalu sub Muradu III, o fortifica 339.
- Kasemu*, Phranza tiene ca ar' fi fostu unulu din fiii lui Baiazetu I 79.
- Kasunli*, cetate ocupata prin Turci ; dar nu se scie ca unde è situatá 178.
- Kemluc*, castelu ocupatu prin Orchanu 32.
- Kermianu*, Phrighi'a, de aici au esitu tatarii numiti Ciaudari, si au nevalitu in tierile lui Osmanu I. 23.
- Kiabe* sêu *Caabe*, vedi Mecca 129.
- Kiabei-Sierifu*, Mecea santa 317. Aici a fostu tramisu rebelulu Caracasiu Mehemedu pentru a fi ucisu 765.
- Kiagis-Chana*, unu locu fôrte placutu in Constantinopole nu departe de suburbiulu Eiub De unde pórtá acestu nume ? 692.
- Kiahaia* sêu *Kiehaia*, locotenentele marelui veziru, se dîce si *Kietciudabegu* 211. Ce officiu are 449.
- Kiahte*, cetate cucerita prin Selim I 241.

(*) Cuvintele ce nu s'ar gasi sub acesta litera se se caute la litera C si vice-versa

- Kiasibi Mehemedu Effendi*, unul din capii rebeliloeu iea asupra-si oficiulu de Mufti 753. Cumu seduce trupele Sultanului se tréca in partea rebelilor 757. Originea sa, si pentru ca s'a numitu Kiasibi 753.
- Kible*, ce insemnéza 233.
- Kibleli Oglí*, se tramite in Crime'a pentru a observá preparativele Rusiloru 742. Informéza falsu pe Sultanulu 743. Este punitu cu mórte 744.
- Kibris*, Cipru, dupa caderea cetatiei Nicosi'a, tóta insul'a s'a suppusu lui Selimu II. 328. 329.
- Kiefa*, sêu Caffa, cea mai tare localitate in Crime'a, ocupata prin Turci 155. Mai nainte se numiá Theodosi'a 325.
- Kielb-Perest*, rafisi, adoratori de câni 222.
- Kiel Mehemedu Begu*, se incerca a ocupá insul'a Tinos, dar' a fostu respinsu prin Venetiani 725. Pentru ce se numiá Kiel? 728.
- Kiemal Ali Pasia*, admiralu turcu, bate pe crestini si devastéza cóstele maritime ale Spaniei si Italiei 185.
- Kiemani Ahmedu*, admirabilu jucatoriu in musica, si fostu instructoru alu principelui Dem. Cantemiru 217.
- Kiemielniski Bogdanu*, hetmanu alu Cozaciloru, istoria sa 440.
- Kiemielniski Georgiu*, fiulu lui Bogdanu, hetmanu Cozaciloru, istori'a sa 442—444.
- Kiemielniski Timusiu*, altu fiu alu lui Bogdanu, a luat de socia pe Roxana, fii'a lui Vasiliu, principelui Moldaviei; istori'a sa 440.
- Kierbieb*, cetate cucerita prin Selimu I. 241.
- Kieshan*, cetate in Persia 304.
- Kietciudabegu*, vedi Kiahaiá 211. 449.
- Kifari*, infideli, inortodoxi 48.
- Kili*, *Chilia*, cetate la gurele Danubiului, in vechime se numiá Licostomos, o ocupa Baiazetu II 177. Descrierea acestei cetati 273. 297.
- Kilidgi Ali Pasia*, guvernatore de Algiru, ocupa Tremisi'a de la Arabi. Istoria sa 329. Se face Capudanu Pasia, bate pe crestini, si se întórce incarcatu de spoliatiuni la Constantinopole 333. 334.
- Kilis*, cetate in Bosni'a cucerita prin Hasrudu Begu 290.
- Kioprili Abdulah Pasia*, rebelii ilu numescu Caimacamu in Constantinopole. Istoria sa 750.
- Kioprili Mehemedu Pasia*, fundatorele casei Kioprili Oglí; istori'a sa 388. Apucatur'a sa de a stirpi pe toti ceialalti Pasi 523.
- Kioprili Mustafa Pasia*, parerea sa despre continuarea belului 107. Cine a fostu elu 564. Rebellii ilu chiama in adunare 569. 570. Consijiulu ce da rebeliloru 541 572. Se face mare viziru 607. Discursulu seu in adunarea Ulemaliloru 607 — 609. Declara pe delegatii turcii la Viena de inelatori 611 Desteritatea sa de a forma o armata regu-

- lata 612. 637, Reguléza thesaurulu publicu 613. Esemple de simtiulu seu de dreptate 615—617. Se întórce in triumfu la Constantinopole 631. Innaltia la tronu pe Achmedu II 636. Este acusatu la Sultanulu 639. Discursulu seu catra comandantii Ieniceriloru 641 — 643. Remane confirmatu in degnitatea sa de mare veziru si pléca in campania; primesce pe delegatul Angliei cá intermediatoru de pace; tiene mare consiliu bellicu 645. 646. Incepe lupt'a contra Germaniloru, si pre candu erá se invinga, lovitu de un glontiu, cade mortu 646. 647. Elu si-a educatu copiii mai multu in sciintia de cátu in política 783.
- Kioprili Numanu Pasia*, fiipulu lui Kioprili Mustafa Pasia, se face mare-veziru 782. Imaginatiunea lui ca o musca i sta pururea asupra nasului; si cumu ilu vindeca mediculu francesu Le Duc 783. Este destituitu 785.
- Kioprili Ogli*, este o familia fórte stimata 58.
- Kioprili Ogli Fazil Achmedu*, da ordinu a se sterge sect'a calugariloru numiti kadri 51. Istori'a sa 398. Uciderea ficei sale 585
- Kior Ali Aga*, naratiune despre elu 763.
- Kior Ghierai*, unulu din famili'a Cioban-Ghierai, Turcii ilu punu domnu Crimeei 157.
- Kior Hussein Pasia*, generalu turcu 473.
- Kior Sefa Ghierai*, chan Crimeei tatarice, istori'a sa 654.
- Kiorshah*, lupta bellica intre elu si intre Olaidevletu 184.
- Kiorshah Muliki*, dupla tradare a sa contra lui Musa Celebi 87—89.
- Kiose* séu *Kose*, Barba-de-çiapu, capulu familiei Michael Ogli, principe cetatiei Bilegiki, face atentu pe Osmanu I de tradarea ce intentionéza principii greci contra lui 16. Naratiune mai esacta despre acésta istorióra 17. Elu mai ántáiu din familia sa imbraçiosiéza Coranulu 22.
- Kioturum*, *Kiuturum* *Kuturum*, numitu Baiazetu, devastéza provinciele turcesei in Asi'a 65.
- Kiovia*, cetate asupra carei Polonii renuncia la tóte drepturile in favorulu Russiloru 535.
- Kipciak* séu *Capciak*, reocupatu prin Menzili Ghirai 156.
- Kiramastori'a*, mama principelui Mihalcea 33.
- Kirim-chanu*, nefericita intreprindere a sa sub Sultanulu Selimu II 326.
- Kirk-Ecclesia*, cetate si provincia 425.
- Kirli Ismail Effendi*, defterdaru sub Achmedu II 659.
- Kis-Derbend*, pasulu Verginei 617.
- Kisil-Ada*, insula rosia, descriptiune 261.
- Kisil-Achmedu*, Achmedu-rosiu, satrapu persianu 148.

- Kisil-Arslan begu*, se suppose lui Mahomedu II 153.
- Kisil-bash*, capete rosie, nume ce dau Turcii Persianiloru 193. 340.
- Kisil-Irmak*, rîulu rosîu, 202.
- Kislar Agasi*, manumisii si pensionatu 384. Pentru ce nu i se da Tugu si pasialicu 633. Notiția despre *secretariulu* seu 639.
- Kiste*, solda trîlunara 559.
- Kiube* seu *Kube*, monumentu la locul de morminte la Turci 59. Vedi Turbe 146.
- Kiurd* seu *Kiurdistanu*, regatu la marginile Persiei, adnectatu imperiului ottomanu 224
- Kiurfuss*, la antici Corcira, 147. 291.
- Kiutahi*, cetate ocupata prin Turci 20.
- Kiutciuk Dgiaferu Pasia*, notiția despre elu 703.
- Kiutciuk* seu *Kuciuk-Cekmedge*, podu micu 201.
- Kiutciuk Emiri Ochor*, se numera între Koltuk Vezirleri; ce servitiu are 633.
- Kiutciuk Mehemedu Pasia*, bate pe robelulu Ilias Pasia, ilu prinde si-lu tramite la pórta 370.
- Kiutciuk Muesin*, renumitu artistu in music'a vocale 217.
- Kiutciuk Teskieredgi*, ce functiune are in divanu 584.
- Knin*, cetate in Dalmati'a, prin tractatulu de la Carlovitiu se lasa iu posesiunea Venetianiloru 739.
- Kolpanu*, cine a fostu acest'a? 293.
- Koltuk Vezirleri*, ce sunt acesti-a, si ce functiune au 632. 633.
- Kuli Shah*, sultanulu Persiei se suppose lui Solimanu I. Elu a fostu mare artistu in music'a instrumentala 309.
- Kulkiahaiia*, ce rangu si ce functiune are 472.
- Kulkiet-hudasi Sulficar Aga*, este tramisu cu Panaiotu pentru a tracta cu Venetianii despre capitulatiunea Candiei 400.
- Kupruli* seu *Kioprili Achmedu Pasia*, a stersu o secta de Dervisi pentru indecenti'a loru 51.
- Kurshunli*, cetate ocupata prin Turci. Etimologi'a acestui cuventu 178.
- Kutahia*, cetate cucerita prin Erdogrulu de la Greci 12. Giermanu Ogli o da cá dote fiiei sale maritandu-o dupa Baiazetu I 54. Caramanu Ogli o impresóra, dar fara succesu 64.
- Kutbuir-Kais*, unu satu fatalu pentru Husan Pasia 234. 235.
- Königsmark Conte de*, faptele sale in More'a 546 547. 555. Impresóra si ocupa Athena 557. Móra 598.

L

Lacedemoniani, descendentiu loru de astă-di 521.

- Lacremi ferbinti*, vérsa Muradu II 107.
- Ladislau*, vedi Vladislau.
- Ladosiu*, acest'a nu è Uladislau ci Ludovicu II rege alu Ungariei 263.
- Laiota*, fiulu lui Barbu Bassarabu, obtiene principatulul Romaniei dupa mórtea principelui Heglulu 626.
- Lala*, significatiunea acestui cuventu 45.
- Langius Ion Michail*, citatu si reprobatu 258.
- Lariseu Marcu*, mare gramaticu grecu 136.
- Lariss'a* in Thesali'a, cumu i dîcu Turcii 403.
- Lascaris* grecu, capulu unei trupe de comediani, refusa duóe-sute de thaleri pentru representatiunea unei comedii 388.
- Las-Ogli*, din famili'a lui Lazaru, principe Serbiei, marita pe fia sa dupa Muradu II 112.
- Lasvilaeti*, ce insemnéza 54. 112.
- Latif Celebi*, mare hasnadaru, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 218.
- Lazaru*, principele Serbiei, se pune in fruntea Romaniloru, Unguriloru etc. uniti in contra lui Muradu I ; dar' remane prinsu, si in urma decapitatu 56 — 58. De la numele seu Turcii numescu Serbi'a Las-Ogli-Vilaieti 112.
- Le Duc*, medicu francesu vindeca pe Kioprili Numanu Pasia de o bóla imaginaria 783.
- Lefca*, cetate, se face tributaria lui Osmanu I 23.
- Lemberg*, vedi Leopole.
- Lemnos*, insula ocupata prin Turci de la Venetiani 389.
- Leone sapientulu*, fabule ce se atribuie de Greci acestui imperatu grecu 168.
- Leoninu* séu *Leu*, speçie de meneta 202.
- Leopoldu*, imperatulu Germaniei, ocupa de la Achmedu II tóta Ungari'a, Belgradulu si Niss'a 366. Sub elu s'au urmatu batalii infricosiate cu Turcii 409. Emericu Fököli se revólta in contra lui 455. Vezirulu ilu invita in numele Sultanului se-si retraga armat'a din Ungari'a 459. Tramite pe contele Caprara cá ambassadoru extraordinariu la Pórtá 460. Chiamá pe Poloni intr'adjutoriú. Numesce pe ducele de Lorena generalu-comandantu alu armatei sale 477. In sarcina pe contele Stahrembergu cu aperiarea Viennei, si se retrage la Lintiu 478. Invita pe tiarulu Ion si Petru se se unésca cu elu in contra ininicului comunu 535. Delegati turci i presinta duóe proiecte de pace ; dar' elu pune aspre conditiuni 598. 599. Pune principe in Transilvani'a pe Kemeni Ianos 624. Judecat a sa despre batali'a de la Islaukamenu 648. Ordina principelui Eugenu de Savoia a se tiné numai in defen-

- siva 693. Dorește a încheia pace cu Turcii 729. Numesce plenipotentiarul la Carlovitium pentru a tracta despre pace 735. 735 Condițiunile de pace între el și între Sultanul 737. 738. Ratifică tratatul de pace prin propria sa subscriere 740.
- Leopole* sau *Leopoldopole*, Turcii pretind demolarea acestei cetăți 461. Guvernoarele ei ocupă mai multe cetăți de la Turci 553. Tătarii străbatu până în suburbiile ei 682.
- Lepante*, Naupactum, aproape de această insulă batu creștinii *flot'a* lui *Selimu II* 261. 330. 331. Șeaskierul de *More'a* se încerca a o surprinde, dar' au fost respinși de *Venetiani* 655. Prin tratatul de pace de la Carlovitium se lasă Turcilor 738. Turcii i dăcu *Enibacht* 765.
- Lesley* contele, bate pe Turci și le ocupă *Virovitium* 505. Devasta toată *Slavonia* surprinde și cucerește *Essecul* 513.
- Leuca* sau *Leucadia*, insulă Santa-Maura, cucerită prin *Venetiani* 509. 510. Prin pacea de la Carlovitium se lasă *Venetianilor* 738.
- Leuceș*, cetate în *Ungaria* ocupată prin *Tököli* 460.
- Leuni Celebi*, capu-pictorele curției, prin care principele *Dem.* Cante-miru și-a scos copii după portrele Sultanilor 233.
- Levendi*, asiă se numesce armată maritimă la Turci, și se recrutează și creștini 691. 692.
- Leventa*, cetate în *Ungaria* ocupată prin *Tököli* 460.
- Levh*, ce carte este această 604.
- Libera missiune*, se da lui *Kislar Agasi* cându se dimitte din postulul său 384.
- Liberiu Gelarchari* cunoscutu sub numele de *Liberaki*, notiția despre elu 601. Turcii îl facu domnu *Maniotilor* 601. 602. Se revolta în contra *Turcilor* 690.
- Libledidgi*, cetate a carei principe se face tributariu lui *Osmanu* 23.
- Liciniu*, medicu de curte la *Cantemiresci*; republica venetiană l-a onoratu cu titlu de contele; în urma *Turcii*-lu spendiura 136.
- Licostomos*, vedi *Kili*, *Chilia*
- Limba arabica* este cea mai estinsă și mai bogată diintre toate limbile 242.
- Limeria-Epidarius*, fortăretia în *More'a* 556.
- Lingurariu*, care pe douăspre-diece lingure de lemnu cumpera unu diamantulu foarte pretiosu 135
- Lintiu*, cetate în *Austria*, imperatul *Leopoldu* se retrage aici cându *Turcii* se preparau a impresora *Viena* 478.
- Lipce*, cetate în *Ungaria* ocupată prin *Tököli* 461.
- Lipka-tatari* sau *Litva-tatari*, pe cari moldoveștii îi numescu *cirimusi*;

- originea loru 156. 157. Li se acórda terminu de unu anu pentru a se poté mutá din Poloni'a in vre-o provincia turcica 432. 434. Religiunea si valorositatea loru 436.
- Liposa*, probabilu Lipova, urbe in Ungaria ocupata prin Solimanu I 301.
- Lipp'a* séu Lipova, generalulu Caraffa o ocupa prin assaltu 596. Turcii o reocupa 623. Germanii érași o cucerescu 648. 649. Turcii o recucerescu si-i derima fortificatiunile 679. Dupa pacea de la Carlovitiu nu-si mai póte reconstrui fortificatiunile 737.
- Lithuanulu Michalo*, criticatu 156.
- Liubedu* séu *Lobutu*, vedi Giridu 122. 123.
- Logotheta*, ambasadorulu lui Bogdanu la curtea ottomana; notitia despre elu 271—274.
- Loniceru Philipu*, citatu si reprobatu 26. 86. 132. 201. 254. 283.
- Loren'a* séu *Lotaringi'a* (Carolu principe de) imperatulu Leopoldu ilu numesce generalu-comandante alu armatei sale 477. Impresóra Uivarulu, dar' se retrage pentru a intari garnisóna din Vien'a 478. Tramite pe Ludovicu principele de Baden pentru a coperi Posionulu 381. Cuprinde Visegradulu, Vatiulu, apoi Pesta; si impresóra Buda, dar' se retrage 503. 504. Impresóra Uivarulu 510. Merge in contra Seraskierului Siaitanu Ibrahimu Pasia, care impresorase Strigoniulu si Visegradulu 511. Bate pe Turci cumplitu; si apoi ocupa Uivarulu; si refusa pacea ce i se oferíá de catra Turci 512. 513. Impresóra si in fine ocupa Buda 528—531. Remporta o victoria completa asupr'a Turciloru la Mohaciu 549—552. Intra in Transilvania, ocupa mai multe cetati, precumu Clusiulu si Sibiiulu, si face pe Apafi Michail a se suppone imperatului Leopoldu 553. 554.
- Lothonu*, Michalo Lituanulu pretinde ca acest'a ar' fi fostu unu principe tataru si primul cucceritoriu alu Crimeei 156.
- Luca*, caletori'a sa in Levante, descrieri itinerarie 25
- Ludovicu II* (Ladosiu) regele Ungariei cade in batali'a, de la Mohaciu 263. Sorù-sa s'a marítatu dupa Ferdinandu I regele Germaniei 298.
- Ludovicu principe de Baden*, è tramisu pentru a aperá Posionulu; bate pe Tököli si pune pe Turci la fuga 481. Ocupa Simonturnulu, Caposuivarulu, si merge spre Cinci-Biserici, care assemenea o ocupa 532. 533. La riulu Unna in Bosni'a bate pe Turci si-i pune la fuga 597. Intra in Transilvani'a; ocupa mai multe cetati; si face pe Tököli de se refuge érași la Turci 628. Inhaintéza pêné la Petrovaradinu; se incinge o lupta saugerósá; vezirulu cade mortu, si Germanii invingu 646—648. Reocupa Lipp'á si impresóra Varadinulu 648. 649.

- Ludovicu XIV* regele Franciei se încerca a împedica pacea între imperatul Leopoldu și întrè Sultanulu 600. Insciintieza pe Turci despre intentiunile Venetianiloru ce le au in contra loru 654. 655.
- Ludron* seu *Lodron*, capitanu germanu è tramisu cu duce mii de calareti se veda ce se face la Essecu etc. 553.
- Lufi Pasia*, mare veziru , face cu Barbarossa o excursiune in insula Corfu 291.
- Lugosiu*, urbe in Banatu, b impresora si o cucerescu Germanii 596. O recucerescu Turcii, si-i derima fortificatiunile 681. Dupa pacea de la Carlovitiu nu-si mai pote reconstrui fortificatiunile 737. 738.
- Lumi*, cate sunt dupa opiniunea Turciloru 316.
- Lupta* între unu singuru porcu si mai multi lei 293.
- Lurt*, cetate in Giurgistanu fundata prin Ferhadu Pasia sub Muradu III 347.
- Luscu*, urbe in Poloni'a, nnde Petru Tiaruln a ratificatu conventiunea cu principele Demetriu Cantemiru 799.
- Luttich*, cetate vecina cu Azovulu, se suppone Tiarului 'prin capitulatiune 688. Acest'a o fortifica 720. 721.
- Luzandra*, fica lui Scarlatos, grecu bogatu ; istori'a ei 592. 592.

M.

- Maubud*, unulu din cele 1001. de nume ce Turcii dau lui Dumnedieu 107.
- Maden Kalfa*, officialu de cabinet 210.
- Mugi'a*, și alte indivinatțiuni sunt interdise la Turci prin Alcoranu 602.
- Magnesi'a*, aici s'a retrasu Muradu II dupa ce a abdicatu la tronu in favorea fiului seu Mahomedu II 119.120. Totu aici s'a retrasu Corcudu fiulu lui Baiazetu II. dupa ce a remisu imperiul in manite acestui-a 168.
- Majarsa*, cetate, se supane lui Selimu II 329.
- Mahmudu Ben Ogli*, singurulu care a scapatu din batai'a de la Zenta 711.
- Mahmudu Pasia*, mare veziâu, a fundatu o mekkiema seu sala unde se pertracteza causele in Constantinopole 70. Sub Solimanu I. ocupa Temisiôr'a 206.
- Mahomed profetul* ; ce tienu Turcii despre *spiritulu lui Mahomedu* 108.109. Dintele si alte reliquii ale lui Mahomedu cum se conserva si se adora 129.130.234. Fabula cu asinulu si petr'a 130. Disputa

- intre Turci si Persiani desprs successorii lui Mahomedu 192. Dumnedieu n'a datu altui-a darulu de profetu decâtu numai lui Mahomedu 195. Elu a pronunsiat duée sorti de profetie 203. S'a redicatu pêne la alu nóuelea ceriu pentru a primi Alcoranulu din manile lui Dumnedieu 227. Turcii invóca numele lui, i depingu si-i conserva portretulu 232. 233. Triumfulu seu asupr'a poetilor arabiani prin limb'a si eloquenti'a sa 242. Scutesce pe monachii din muntele Sinaia de la tributu 243. Se aréta in visu lui Solimanu I 280. Pentru ce se numesce sórele a doui secolu 436. Despre *Stindardulu* și caputulu lui *Mohamedu* 463. Despre cercetarea mormentulu seu ; peregrinare la *Mecca* 670.
- Mahomedu I.*, primul imperatu alu Turciloru cu acestu nume ce dîcu Turcii despre elu 82. Ce dîcu istoricii crestini 93. Se face imperatu a tóte tierile imperiulu ottomanu 95. Simtiemintele sale de innalta *generositate* 97. Mórtea si calitatile lui 100 — 103.
- Mahomedu II.*, cuceritoriulu Constantinopolei, cine a fostu mama-sa 115. Tatalu seu Muradu II. abdica la tron in favórea lui 120. Rechiamatu Muradu la tron, tramite pe fiulu seu Mahomedu II. la Magnesi'a 125. Se casatoresce cu fic'a lui Solimanu Begu, principe de Elbistanu 128. Se incoronéza a *dóua-óra* 132. Impresóra Constantinopolea, si pune o conditiune captiósá la incheierea pazei, dupa care redica obsidiunea 132. 133 *Numele Mahomedu* represintatu prin turnuri 133. Impresóra Constantinopolea a *dóu'a-óra* și o ocupa 134 — 139. Dupa cucerirea Constantinopolei improviséza unu distichonu in *limba persiana* 140. 141. Descopere mormentulu lui Ebu Eiub Ensari 145. Edifica unu grandiosu palatu in Constantinopole 146. Si o Giamia ce pórtá numele seu 150. Alte fapte ale sale 146—159. Móre la Malteppa ; calitatile sale 160.
- Mahomedu III.*, succede parintelui seu Muradu III, si indata la inceputulu domniei sale ucide pe nóue-spredece frati si sei 351. Ocupa Agria ; bate pe crestini ; incheia pace cu ei ; se da cu totulu place-riiloru lumesci ; si móre 352. 352.
- Mahomedu IV.*, sub acest'a, impreiulu ottomanu a fostu la culmea cre-scerei, si la inceputulu scaderei sale. Erá de siepte ani candu s'a innaltiatu pe tron. Cine a fostu mama-sa 387. Incheia pace cu Germanii 390. Discursulu seu catra Veziri 391 — 393. Primesce pe Casaci sub protectiunea sa 400—404. Scrisórea sa catra regile poloniei 405. Merge in Polonia ; destitue pe Duca principele Moldaviei ; impresóra si ocupa cetatea Caminitiu ; attacka Leopolea ; pune pace cu Polonii 406 — 409. Incepe scaderea sa, causele pentru ce au fostu destituitu 427. 548. Propune conditiuni de pace lui Leopoldu 461.

- Se încerca a impacá pe rebeli 548. Gresiél'a sa ca a luat sub scutulu seu pe vezirulu Ainedgi Solimann Pasia 562. 563. 587. Amiciti'a sa cu Ghiumrukci Hussein Aga 562. Se ocupa cu pescaritul pentru a trãmite pesci curteniloru prin servitorii sei 562. Se încerca a ucide pe fratii sei 570. Respunsulu seu eroicu cotra tramisii rebeliloru 572—575. Resignéza la sceptrulu, și la cinci ani in urma móre 575. Calitatile lui 576. Palatulu seu in Caristiranu 740. Alte fapte ale sale sunt narate in cursulu istoriei 426—577.
- Mahomedu*, unu dervisiu, de nascere moldovénu, in servitiulu lui Dal-tabanu Pasia, promitte a strangulá pe Mufti 724.
- Maiestruulu fabrica-mintiuni*, Alexandru Maurocordatu 731.
- Maille*, asiá numescu Turcii marea neutica 325.
- Mainotii*, descendenti ai anticiloru Lacedemoniani, prindu armele in contra Turciloru 521. 522. Turcii le punu domnu pe Libériu 601.
- Malathia*, cetate in Asia, ocupata prin Baiazetu I de la sultanulu Egiptului 71. Reocupata prin acest'a 74. Cucerita prin Selimu I 241.
- Malgara*, cetate ocupata prin Solimanu fiulu lui Orchanu 37. Aici a fostu trãmisu in esiliu marele Veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 607.
- Maliet Teskeredgi*, directore de cancelaria 210.
- Mallekianu*, regatu, semnificatiunea acestui nume 221.
- Malta*, insula fundata pe ruinele capitalei si insulei Rhodos 157.
- Maltaanii* séu *Maltesii* coprind o naie de la Turci si fugu cu ea in *Creta* 382. De aici resbelulu cretanu 384. Se dau in Partea Venetianiloru 521.
- Malteppe*, cetate in Asi'a asupr'a unui munte bogatu. Esplicatiunea acestui cuventu 160.
- Mameluki*, sclavi, cercassianii cari au domnit in Egiptu 225.
- Mangyri*, cea mai mica moneta turcésca, 521.
- Mania-Begu*, vedi Libériu 601.
- Manoil* fiulu lui Andronicu, boeriu grecu, iea de soçia pe Balassa fii'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Manoil Paleologu*, vedi Emanuil Paleologu.
- Manolaki*, fundatorele unei academii pentru greci in Constantinopole 135. 560.
- Mansur*, din famili'a Beni Achmeru. Saraceni, dupa ce au ocupatu *Gardia* ilu proclama rege 327.
- Marah*, cetate in Asi'a 256.
- Mardun* séu *Marin*, cetate in Mesopotani'a 223.
- Maria* fii'a lui Constantin Brancovanu, maritata dupa Constantin fiulu lui Duca principe Moldaviei 627.

Maria, fi'a lui Demetriu Cantemiru, 805.

Maria, fi'a lui Serbanu Constantinu maritata dupa Mathieu Balaceanu 506.

Maria Vergine, factória de minuni 650.

Marioca séu *Malorca*, insula cucerita prin Turci 314.

Masanderanu, antic'a Ircania 5.

Mateiu, principele Romaniei; sub acestu principe se immaresce *tributul anualu*, dar' salinele si vamile se restituiescu in dreptulu tie-rei 98. Inimicitia sa contra lui Vasiliu, príncipe Moldaviei; istoria sa cu Luxandra fi'a lui Searlatos 592. 593. Intra in legatura de sange cu Davidu, stramosiulu lui Constantinu Brancovanu, maritandu pe nepota sa de sora dupa Preda, fiulu lui Davidu 624. Adopta numele Bassarabu, si porta grige de successorii acestei familii 626. 627.

Mateiu, fiulu lui Preda, a luat de soție pe Elena, fil'a lui Constantinu Cantacuzenu, si au avut fiu pe Constantinu supranumitu Brancovanu 625.

Mateiu, fiulu lui Constantinu Brancovanu, a peritu dimpreuna cu parintele seu sub sabia tiranului 627.

Mateiu, nepotulu lui Constantinu Brancovanu, carui-a acest'a a lasatu in ereditate tote immensele sale averi 627.

Mateiu, fiulu principelui Demetriu Cantemiru 805.

Mathi'a Corvinu, regele Ungariei batutu de Stefanu celu mare, príncipele Moldaviei 62.

Matpach Emini, primu-bucataru alu Sultanului 211.

Maurii, Saraceni, chiama intr'adjutoriu pe Balazetu I 184. 175. Ocupa Garbia; isi alegu rege pe Mansuru; ataca pe Spanioli, si-i batu; ceru adjutoriu de la Selimu I 327, 328.

Maurocordatu Alexandru, profesore de filosofia etc. in Constantino-pole 135. Se dice ca elu ar' fi causa arestareí lui Tökli 465. Descrierea familiei sale si alte circumstantie din vieti'a sa 591—595. Sosirea sa la Vienna si negociatiunile sale de pace acolo 598. 599. 605. Intorcerea sa de la Vienn'a 652. Daltabanu Mustafa Pasia ilu trage la raspundere 719. Elu atitia pe Mufti in contra lui Daltabanu 720. 721. Sagacitatea si prudentia lui procede la negociatiunile de pace 729—731. Este tramisu ca delegatu la negociatiunile de pace in Carlovitiu 735. Impaca cert'a de precadentia 736. 737. Vieti'a lui in periclu 595. 759.

Maurocordatu Ion, fiulu lui Alexandru, cadu in manile sale mai multe scrieri si chartii ale principelui Demetriu Cantemiru 144. A urmatu

- primu-interprete pre langa curtea ottomana dupa fratele seu Nicolau 144. 595.
- Maurocordatu Nicolae*, fiulu lui Alexandru, barbatu fôrte erudit; a lasatu a se typari in Moldavi'a tôte operele parintelui seu 136. A fostu primu-interprete pre langa curtea ottomana; si in urma domnu Moldaviei 595.
- Maurocordatu Panteli* din Chio, cunoscinti'a si casatori'a sa cu Luxandra, veduv'a-vergine a principelui Mateiu; din care casatoria i s'a nascutu duoi fii Alexandru si Ion 493. Acestu Alexandru este renumitulu Maurocordatu Alexandru, depre care amu mentionatu mai in susu 594.
- Mauromola*, o manastire unde Maria-Vergine face minuni 650.
- Maxudu*, servulu lui Panaiotu, duce o scrisore din partea domnului seu lui Morosini; guvernatoarei Candiei 396. 397. Informeza pe Cantemiresci despre adeverat'a cauza a caderei Candiei; elu, fidelu servitoriu, a petrecutu in curtea Cante miriloru doue-dieci-si-patru de ani 400. 401.
- Mazepa*, hetmanu alu Cazaciloru, istori'a sa cu Carolu XII, regele Svediei, si cu Caplanu Ghirai, chanu alu Tatariloru 779, 780. Acusa pe Brancovanu de crim'a tradarei 787.
- Mecca*, cetate in Arabi'a, unde este o Giamia edificata prin Selim; traditiune turcésca despre acésta cetate; ea este un'a dintre cele trei destinate pentru peregrinarea Turciloru 129. Despre *Sieich Arab* din Mecca 237. Elu presinta cheile cetatiei lui Selimu I, si-lu recunósce de alu seu suveranu 241. 242. Coperisiulu mai innainte de lemnu a Giamiei, Selimu II, lasa se-lu facea din pétra 333. Arabii vreau se ocupe Mecca 670.
- Medina*, vedi Mecca 129.
- Medrese*, academiã séu scóle superiori la Turci 40.
- Mehemedu Aga*, desteritatea sa in a trage cu sagét'a 123.
- Mehemedu Begu*, beglerbegu de Diarbekiru 221—223.
- Mehemedu Begu*, fiulu lui Iahia Pasia 283—285.
- Mehemedu Begu*, guvernatoare de Simendri'a 294.
- Mehemedu Chanu*, reuumitu generalu persianu, cade in lupt'a sustienuta de Selimu I, contra lui Ismail Shah 214.
- Mehemedu Charu*, se da vasalu lui Solimanu I. 286. Cuceresce Georgia si o supune lui Solimanu 290.
- Mehemedu Effendi*, secretariu in Divanu. scurta istoria a sa 259. 260.
- Mehemedu Effendi*, Mollah, Mevla de Pruss'a, mergéndu spre Egiptu, ilu prindu Maltaanii; de aci resbelulu Turciloru contra insulei Can-

- di'a 384. Elu è constrinsu a predá Venetianiloru fortereti'a Preves'a, 510.
- Mehemedu Kierai* recte Ghierai, fiulu lui Mengili Ghierai, principe tataru 156.
- Mehemedu Pasia*, mare genenalu sub Mahomedu II, bate pe Venetiani si suppune imperiului ottomanu tóta tiér'a numita Kodgia Herseki 150.
- Mehemedu Pasia*, renumitu generalu sub Solimanu I, bate pe Germani la Buda 299. Se face guvernatore de Babilonia si descopere lui Solimanu tradarea colegului seu Mirsa; intra in Giurgistanu si suppune imperiului ottomanu preste dóue-dieci de cetati 305. 306. Merge spre Temisiór'a; cuprinde totu tienutul; se face mare veziru, si este tramisu contra Persianiloru 306. 307. Ocupa sub Selimu II, cetatea Segetvar 322. O istoria a sa cu Munevgehir 341. 342.
- Mehemedu Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, dupa infructuós'a impresorare a cetatiei Revanu in Persi'a a fostu strangulatu 358.
- Mehemedu Pasia*, mare veziru sub Muradu IV, destituitu 373.
- Mehemedu Pasia*, seraskierulu de More'a, sub Mahomedu IV, candu a vediutu ca se apropia Venetianii, a perasitu cetatea Rumelia si i-a aruncatu in aeru fortificatiunile 556. Assemenea a datu focu magazineloru din Corintáu, si omóra pe toti Grecii câti i-au venitu in cale 557.
- Mehemedu Sieicu Emiru*, ataca caravan'a Turciloru peregrinari la Mecca 671.
- Mekkieme*, pretoriu, sala de audientia, unde se desbatu si se decudu cauzele particulariloru 70.
- Meletiu*, arhiepiscopu in Arta apoi in Athena, mare filosofu, și in structoru lui Demetriu Cantemiru in dogmele helmontiniane 136.
- Memish Aga*, artistu renumitu in music'a vocala 217.
- Menare*, turnu la moscheele turcescu, de unde se invita poporulu la rugatiunile *Ezanului* 140. Differente forme ale menareloru 334.
- Menghili Gierai*, descendente din famili'a principiloru capciscani; primul chanu alu Tatariloru pusu de Turci; notitia despre elu 155-157.
- Meninski*, autorulu unui dictionariu turcescu-arabicu, citatu 1. 4. 55. 242. Neñ Oglu invétia limb'a latina din gramatic'a si dictionariulu turcescu a lui Meninski 603.
- Menla* séu *Mola Gamse*, unu sântocu turcu, stimatu pentru virtutile sale; face pe intermediatoarele de pace 115.
- Menla Fenari*, Mufti, refusa a primi pe Muradu I. că martore; cuvintele sale dîse in acésta ocaziune 46-48.
- Meragie*, cetate nu departe de Tibris 308.

- Merash*, cetate in Persi'a, data Turciloru 309.
- Merci* (conte de), generalu, bate cu Heusler pe rebelii unguri si ocupa mai multe cetati 513. 514. Bate mai multe regimente turcesci; ocupa Aradulu, si da focu magazineloru ce le aveau Turcii acolo 528. Impresóra si ocupa Muncaciulu, arestandu pe soçi'a lui Tököli 589.
- Merendu*, cetate in Persi'a 6.
- Merusiahgeanu*, provincia in Persia 5.
- Mesadu* séu *Mezatu*, licitatiune publica 221
- Mesih Pasia*, Mahomedu II, ilu tramite cu o flota se ocupe cetatea Rhodes, dar' a remasu batutu si alungatu cu rusine. Unii dîcu ca ar' fi fostu grecu din famili'a Paleologiloru 159. 160.
- Messin'a* séu *Misina*, in Sicili'a, fostu-a ea vre-o-data ocupata prin Turci? 314. 335.
- Mest*, beifu, supranume datu lui Selimu II. 321.
- Methodu*, de a vindeca vatematur'a, Hernies, 292.
- Metrophanu* séu *Mitrophanu Hierodiaconu*, mare amatoriu de artea poetica 136.
- Mevelana*, fundatorele unei secte de Dervisi 51.
- Mevelevii*, monachi turci, mari amatori de musica; regulele loru 51.
- Mevkufatu*, dignitate; functiune sa 210.
- Mevla*, séu *Molah*, judecatoriu in cetatile principali; are rangulu unui archiepiscopu séu metropolitu 40, 69
- Mezhebi*, musulmani ritualisti, eretici 48.
- Mezomorto*, faimasolu Capudanu Pasia, modesti'a sa 291. Notitia despre elu 683. Attaca vasele Venetianiloru in portulu de la Chio; le prinde duo'e, si celelalte le pune la fuga 684. Se face admiralu 686. Reguléza flot'a turcésca 690. E onoratu cu trei tuguri si pusu comandante asupr'a a tóte mârile si insulele 691.
- Michail Apafi*, vedi Apafi.
- Michail Cantacuzenu*, da aspre reprobatiuni principelui Constantinu Brancovanu, ca a usurpatu numele de Cantacuzenu 625.
- Michail Paleoloyu* imperátu, abjura religiunea crestina, si se face consiliariu intimu lui Orchanu 25.
- Michail* (Coributu Viesnovieski) regele Poloniei petrunde in tiér'a Cozaciloru cari se supusesera protectiunei turcesci, si face cele mai miserabili devastatiuni; Mahomedu IV ilu infrunta, dar' elu nu asculta 404—406; Cere pace, si i se accórdá 408. 409. Refusa de a ratifica tractatulu de pace 414. 415. Tramite armata in contra Turciloru 416 Mórtea sa 420.
- Michail vitézulu*, bate pe Turci; intra in Transilvani'a; Basta ilu as-

- sasinéza in modulu celu mai perfidu; Petrascu, fiulu seu merge la Vienn'a 626.
- Michalbegu* insoçieste pe Solimanu fiulu lui Orchanu in Europa. Notitia despre elu, si despre fiulu seu Michail 35.
- Michalo* Lithvanulu, istoricu, criticatu de principele Demetriu Cantemiru 156.
- Michal Oglî Alibegu*, irrumpe in Ungari'a sub Muradu II., si face unu numeru considerabile de captivi 116.
- Michelovski Stanislau*, voivodulu Posnaniei este tramisu din parte Poloniei, cã plenipotentiaru la tractatulu de pace in Carlovitiu 736.
- Michalcea*, principe grecu, fiulu Kiramastoriei, se da vasalu lui Orchanu cu tôte tieriele sale patrimoniale 33.
- Mihrab*, altariu; o istoriôra despre acestu subiectu 318
- Milcovu*, riu ce despartiã odiniôra Moldavi'a de Romani'a 274.
- Milosiu Cobilovicu*, omoritoriulu lui Muradu I 56. 57.
- Mimar Aga*, primu architectu, ce servitiu are 232. 453.
- Mimber* explicatiune 167.
- Minas*, cetate, se suppose dominatiuneii ottomane 33.
- Mingreliani*, sclavi, cu ce pretiu se vëndu in Constantinopole 183.
- Miniati Elia*, ieromonachu grecu, episcopu, philosophu profundu si mare theologu 136.
- Minune*, ce se arêta din ceriu pentru injust'a destituire a unui Mufti 269.
- Minuni* a face è data numai profetului Mahomedu 50.
- Minunile*, ce effectu, potu avé ele, a aretatu Sheitanu Kuli, primulu heresiarchu intre Turci 189—192.
- Mirachor Cerkes Mehemedu Pasia*, Mustafa II. ilu tramite dupã guvernatoarele Belgradului Amidge Oglî Husien Pasia, pentru a-lu chiamã la sine 715.
- Mir Alem Aga*, ce functiune avea la instalarea de domnu in Moldavi'a 277.
- Mir séu Emire Ochor*, Buiuk si Kiutciuk Emiri Ochor, se numera intre Koltuk Vezirleri, ce functiune au 632. 633.
- Mirsesci*, vedi Ahmedu Mirsa, descrierea loru 185. Datinele loru la incredintiari si la cununii 187. Despre natur'a fiiloru loru 188.
- Misirlî Oglî*, generalu turcu 683. Cade in batali'a de la Zentã 709.
- Misitra*, cetate in More'a, se suppose Venetianiloru 556.
- Misr*, Egiptulu 159. Misr dîcu Turcii si la Elkahire séu Cairo, capital'a Egiptului 235.
- Misri Effendi*, Sieicu séu Mollah in Prusa, barbatu fôrte renumitu pen-

tru sanctitatea sa ; faptele, discursurile, purtarea si profeti'a sa 656-662.

Mitylena, insula cucerita de Mahomedu II, 148. 149. Francesii se presinta cu o flota inaintea ei, dar' se retragu 189. Lupta navala intre Turci si Venetiani aprópe de acésta insula 631.

Minteveli séu *Meteveli*, procurorii Sultanei Valida 39, 615.

Modon séu *Methone*, cetate ocupata prin Baiazetu II. 189. Venetiani, o impresóra si ea capituléza 546.

Moenevinu Antoniu, istoricu, citatu 201.

Mogle, cetate in Bosni'a, cucerita prin Germani 716.

Mohaciu, locu memorabile pentru batai'a ce au sufferitu Ungurii de la Turci sub Solimanu I. 263. Alta bataia celebra intre Germani si Turci sub Mahomedu IV. 550. 551.

Mohilovu, urbe in Ucrani'a, situatiunea sa 430.

Molah, vedi *Mevla*.

Moldavi'a, Baiazetu I, o desastéza 62. Baiazetu remane batutu si fuge la Adrianopole 63. De unde o numescu Turcii Bogdania 62. 158. Ce titulatura dau Turcii principelui Moldaviei 66. Ce *tributu annualu* platesce Turciloru 98. 99. Moldovenii batu pe Turci sub Mahomedu II, si acesti-a devastéza Moldavi'a 158. Chartele geografice vechi si moderne sunt pline de erori asupr'a Moldaviei 177. Moldavi'a tributaria 271. Scurta descriere a *amendóue Moldaviele* 273. Se constringe la mai mare tribut 275. Solemnitatile la punerea si instalarea domniloru Moldaviei 276—279 Solimanu I, o devastéza in modulu celu mai barbaru 295. Principii Moldaviei au potestate regale 296. Alte notiti despre acésta tíera in notele 83—79. pag. 295—297. Ce daruri de *thesauru* a tramisulu Mahomedu IV, cu ocasiunea circumcisiunei filoru sei 426. Polonii irrumpu in Moldovi'a, si comitu cele mai impie sacrilegiuri si rapine ; dar' drépta resbunare a adjunsu asupr'a capului lor 538—543. Ei s'au incercatu érase a devastá Moldavi'a; dar' chiar' moldovenii i-au scapatu de la perire totala 628. 629.

Moldovenii, ce nume le dau Turcii 340. Déca pórtá ei vina la crudelitatile lui Petriceicu 492. Nóue-spre-diece venatori moldoveni apera cetatea Némtiu in contra armatei regelui Poloniei 544.

Monachi greci, minuni ce se vorbescu despre ei 38. 39. Sunt constrinsi a respunde tributulu séu *Haragiu* 613.

Monachi turci, caroru le è permisu a se casatori, vedi Hági Bektash si Dervisi 50. 51.

Monachii din muntele Sinai'a; istori'a lor cu Mahomedu profetulu 243. Ei sunt scutiti de la *Haragiu* 614. 615.

- Monastir* séu *Manastir*, mônâstirca din Prus'a unde a fostu immormentatu Orchanu 38. Cetate ocupata prin Shahin Lala sub Muradu I. 56.
- Monembasi'a* cetate in More'a impresorata si in urma ocupata de Venetiani 606.
- Moneta*, cine are dreptulu de a bate la Turci 13.
- Moneta* ce este in usu la Turci, precumu *Iuki* etc. 221.
- Montenegro* locuitorii muntenegrini se revolta sub Achmedu II, dar Solimanu pasia i bate si-i aduce éراسi la suppunere catra pôit'a otomana 655.
- Montesia*, cetate, si provincia in Asi'a, cucerita prin Baiazetu I, 61, si prin Muradu II. 113.
- Monumentu* de porfiru gasitu in Sylebri'a 90.
- Mora-Crali*, despotu in More'a, remane batutu la Ghiorgherginlik prin Beglerbegulu Romeliei 115. 116.
- Morava*, fluviu in Serbia-Bulgari'a 604.
- More'a*, invasiunea lui Musa Celebi in acésta peninsula 86. Mahomedu II. o subjuga cu totul 147. Baiazetu II, intaresce isthmulu de acolo cu duoe castelle 177. Italianii o devastéza in modulu celu mai barbaru; in urma se retragu dinnaintea Turciloru 285. Cuceririle Venetianiloru in More'a 510. 520. 546. 555. 598. 606. 630. 631. Prin pacea de la Carlovitiu remane in possessiunea Venetianiloru 738.
- Morlachii*, intreprinderile loru contra Turciloru 545. 547.
- Moro Bartolomeu*, comandante venetianu, face pe Turci a se retrage dinnaintea insulei Tinos. 725.
- Morosini*, ambassadoru republicei venetiane la Constantinopole cade bolnavu in momentul plecarei sale de aici 501. Turcii ilu detienu; dar' este rescumperatu; presinta in persóna Caimacamului declaratiunea de resbelu, si fuge din Constantinopole 502.
- Morosini Franciscu*, comandantele cetatiei Candia, primesce o scrisóre de la Panaiotu prin care ilu chiama la o consultare secreta, si elu accepta 396. 397. Descopere secretulu ce i-a comunicatu Panaiotu, si preda cetatea Turciloru 399. Cuceresce tóta More'a si se face Doge Venetiei 403. Ocupa Leuca, apoi Prevesa 509. 510. Impressóra Neapolea in Romagna; o ocupa, si accorda garnisónei turcesci o capitulatiune onorabila 546. 547. I se suppunu cetatile Romeli'a, I atrasso, Lepante, Castel-Fornesc si Misitra 556. Bombardéză Epidaurulu; si ocupa Corinthulu 557.
- Mortuni*, cetate se suppone Ottomaniloru 23.
- Moruni*, pesci in marea caspica, vedi Bitlis 288.
- Moscovitiu* séu Russii sclavi, ce pretiu au si cumu se véndu in Constantinopole 183.

- Moscua*, capital'a Moscoviei, au petrunsu vre-odata Turcii pênã la a-cêsta capitala? 330.
- Mubaiadgi*, ce functiune are 211. 480.
- Mucabeledgi*, directe de cancellaria, care are duoi adjutori pe *Iaia Mucabeledgi* si pe *Allu Mucabeledgi*, functiunea acestor'a 210.
- Muezin*, cantaretu, care din turnulu Giamiei invita poporulu la rugatiuni 140.
- Mufti*, interpretele legeri, cea mai innalta autoritate eclesiastica la Turci 40. Ce alte numiri pórta. Ce potestate are. Cumu pronuncia sententiele. Cu ce onoruri ilu primesce Sultanulu, Cumu se pedepsece candu merita mórte 48. 45. Unu esemplu, ce la Turci è fórte raru, de a condamna pu unu Mufti la mórte 269. 323. Se pronuncia in plenu consiliu pentru pace cu Germanii 607. Respunsulu ce a datu marelui veziru care era pentru continuarea resbelului 609. Nu pronuncia Fetva asupr'a acelor'a cari sunt domniti de inspiratiune 658. Ce putere are Fetva sa in casu de resbelu 680. 688. Cu ce solemnitata vine in visita la marele veziru 747.
- Mufti-çemanu*, patriarchulu lumei, unulu dintre numile composite ale lui Mufti 47.
- Muhamedia*, biseric'a la *santii apostoli*, cine a edificatu acêsta biserica; si pentru ce Giami'a ce se vede acolo se numesce Muhamedia 150. 151.
- Muhamedu*, fiulu lui Solimun I., circumcisiunea sa 282.
- Muhamedu Ben Arebi*, vedi Muhidin 230.
- Muhamedu* succesorele lui Abdulah, Sultanu Saraceniilor, bate flot'a crestinilor si devastêza Dalmati'a 230. 231.
- Muharemi Esrar*, nuóa titulatura a lui Alexandru Mauvrocordatulu 594. 735.
- Muhasebedgi*, directe de cancelaria, functiunea sa 210.
- Muhiddinu*, califu saracenu, notitia despre elu 230. Selimu I. descopere mormeutululu seu si-i redica unu superbu monumentulu 332.
- Muhziri*, significatiunea acestui cuventu, ce servitiu facu acesti-a 751.
- Mukabeledgi*, directe de cancelaria, functiunea sa 210.
- Mum Soiundurani*, persiani eretici 222.
- Muncaciu*, cetate in Ungari'a, fortificata prin Tököli; aperatu prin soçia sa; care in urma cade dimpreuna cu cetatea in man'a Germaniloru 589.
- Munedgimu Bashi*, ce functiune are 562.
- Munevgehir*, guvernatore Georgiei, principe crestinu, se suppone Turciloru si imbrãiosiêza mahometanismulu 341. 342.
- Murachas*, plenipotentiarulu 301.

Muradu I., fiulu lui lui Orchanu si Holophira 16, 17. Trece cu o armata in Europa; ocupa castellulu Epibatos, si se întorce éراسي in Asi'a 37. Succede parintelui seu pe tronu, si primesce numele de Chudavendighiar. Este elu un'a si aceeași persóna cu Amuriu 43. 44. Mufti nu-lu primesce ca martore 47 48. Edifica o Giamia pompósa in Adrianopole, care de la numele seu se numesce Muradie 48. Institue corpulu Ieniceriloru 49. Edifica o Giamia in Prussia. Casatoresce pe fiulu seu Baiazetu cu fi'a lui Germian Ogli 54. Puterea rugatiuniloru sale 55. Unu soldatu tribalianu ilu strapunge si móre 56. Turcii lauda calitatile lui Muradu 59. Istoricii crestini tienu ca acest'a a fostu primulu imperatu la Turci, care a lasatu a se construi vase de resbelu 74. 75.

Muradu II. fiulu lui Mahomedu I., succede parintelui seu pe tronu in etate de 18 ani 105. Resignatiunea sa in timpu de nenorocire, si refugiulu seu la rugatiuni 106. 107. Cere lui Seid Bechar, ieremitu turcu ca se se róge pentru elu si pentru armat'a sa la Dumnedieu 107—109. Rugatiunea avu effectu; Muradu invige pe inimizii sei 110—112. Se casatoresce cu fi'a lui Las Ogli, principe Serbiei 112. Face mai multe cuceriri. Lasa a se construi in Ergena unu podu admirabile de pétra cioplita 113. 114. Se casatoresce cu fi'a lui Isfenderbegu, care a nascutu pe Mahomedu II, cuceritoriulu Constantino-polei. 115. Termina edificarea unei Moschee numita Eski Giami, care o incepuse anca Musa Celebi in Adrianopole 118. Renuncia la tronu 119. Reprimesce imperiulu, si se insarcina cu comand'a armatei 121. Discursulu seu innainte de batai'a de la Varna 121. 122. *Duelu* cu regele Ungariei 122. Erasi renuncia la tronu 124. Dar' éراسي ilu primesce 125. Bate pe Isfenderbegu. Apoi pe Unguri 125—127. In-sóra pe fiulu seu Mahomedu, si móre 128. Calitatile si successorii lui Muradu 128—130.

Muradu III. succede parintelui seu Selimu II. 339. Transpune resbelulu in Persi'a; unde fortun'a armeloru acumu erà in partea Turciloru, acumu in partea Persianiloru, pênê in urma s'a pusu pace cu acesti-a 340—347. Atacatu de Ieniceri in palatulu seu, se apera cu cameriarii si baltagii sei 348. More. Atâti fii a avutu, câti ani a domnitu 349. Nici unu istoricu n'a desèrisu caracterulu si calitatile acestui imperatu 350.

Muradu IV., a stersu acelu *edictu publicu* séu lege prin care se ordinà ca totu alu diecelea fiu de crestinu se fia inrolatu la Ieniceri 50. A fostu mare amatoriu de tablouri 233. Sor'a sa a avutu intr'unu singurù anu patru barbati, fara ca se fi fostu maritata dupa nici unulu din ei 261. Condamna pe unu Mufti la móрте 269. Se face imperatu

- dupa detronarea lui Mustafa I. 365. Agratiéza pe rebelulu Abassa Pasia 368. Publica unu edictu pentru a poté bé vinu in publicu 371. Merge in contra Persianiloru si ocupa cetatea Revanu; apoi cetatea Bagdadu 371—374. Mórtea si calitatile lui 375. Inclinatiunea sa la betia; ur'a sa contra opiului si tutunului. Istori'a sa cu Becri Mustafa passionatu beutoriu; si cu Tiriaki passionatu fumatoriu 376—378. Crudelitatile lui Muradu 378. Facultatile sale fisice si spirituali 379. Istori'a sa cu Deli Husein Pasia 523. 524.
- Muradu*, fiulu lui Mahomedu II., se celebra cu mare festivitate circumcisiunea sa 147.
- Muradu*, fiulu lui Orhanu, impresóra si ocupa cetatea Ciorlu séu Tyrilos 37.
- Muradu*, fiulu lui Ibrahimu, mortu anca de tineru 385.
- Muradu Aga*, comandante trupeloru tramise de Ibrahimu spre a cuceri Creta 385.
- Muradu Pasia*, beglerbegu in Iemenu sub Selimu II., atacatu si nimicitu totalu prin Mustahiru, sierifulu acelui regatu 326. 327.
- Muranu*, Mahomedu IV, cere dela imperatulu Leopoldu ca se restitué acésta fortaretia in manile lui Tököli 461.
- Murtassa Pasia*, Muradu IV, ilu trãmite contra Poloniloru; acesti-a prin delegatii loru i ceru pacea; Muradu lio accórda 370. 371.
- Musa celebi*, succede cu fratii sei in staturile parintelui seu Baiazetu I. Parerea lui Phranza despre elu 75. 76. Tamerlanu ilu proclama imperatu in Asi'a 78. Atacatu prin fretele seu Solimanu, fuge la Caramanu Ogli, și de la acést'a la Isfenderbegu, care-lu refusa 79—81. Vine in Europ'a; trece cu ajutoriulu Romaniloru Dnnarea; si ocupa Adrianopolea; dar' se întórce érase in Romani'a 82. Soldatii sei prindu si ucidu pe fratele seu Solimanu 83. 84. Se proclama imperatu in Europ'a, 85. Tramite delegati la fratele seu Mahomedu ca se imparatia imperiulu 86. Ilu tradéza Ornusbegu si marele seu veziru 87. Primesce in gratia pe tradatori 89. Perasitu de toti ai sei, fratele seu Mahomedu ilu prinde si ilu ucide 90. 91. Elu a pusu fundamentu la unu vastu templu in Adrianopole din spoliatiunile bellice 87, 118. Elu a fostu unu principe justu si plinu de bunetate 88. Pentru ce nu se numera intre legitimii imperati ai imperiulu? 92.
- Musafferu Sultanu*, rege de Ghilanu, tramite lui Solimanu I diece mii de ómeni, ajutoriu contra Persianiloru 286.
- Musaffirulu Sultanului*, capu-pictorele curtiei, vedi Leuni Celebi 233.
- Musahib*, consiliariu intimu, titlu ce se da lui Silahdar Aga, care se numera intre Kolçuk-Vezirleri 632.

- Musahib Mustafa Pasia*, alu doilea veziru a lui Mahomedu IV, comanda alu doilea atacu asupra cetatiei Caminiti 407.
- Musahib Pasia*, a tienutu in casatoria pe faimósa Chatidge sor'a lui Mustafa II, si Achmedu III. 764.
- Musa-Pasia*, comanda cu Muradu Aga trupele debarcate in Cande'a si ocupa Canea 335.
- Mushfess*, o specie de invelitoare pe capu 611.
- Music'a* cumu se cultiva la Turci. *Husein* mecenatela ei. Principele Demetriu Cantemiru compune o carte despre acésta arte 217. 218.
- Musicantu* persianu, cumu dintre *trei-dieci de mii de persiani* singuru si numai cu vre-o câti-va langa sine scapa de pedéps'a cu morte 374.
- Mustafa I*, dupa mórtea fratelui seu Achmedu I, adunje imperatu; dar' dedatu placeriloru lumesci, abia ce a adjunsu pe tronul si indata a fostu destituitu; Turcii ilu descriu cá pe celu mai depravatu dintre toti imperatii loru 361. A fostu pnsu a dóu'a óra pe tronul; dar' é-rasi destituitu si ucisu prin stréngu 363.
- Mustafa II*, fiulu lui Mahomedu IV, se serbéza cu mare pompa circumcisiunea lui 429. Care a fostu in urma caus'a destituirei sale 429. 587. Nu si-a luatu Chaseski Sultane, ci numai concubine, si pentru ce? 458. Se proclama imperatu 673. Se insarcina cu comand'a armatei, si cu administratiunea trebilor publici 675. Merge incognito prin castre; condamna pe marele veziru la mórte 677. 678. Dupa ce a batutu pe Germani, rentórcé la Constantinopole, ocupandu mai multe cetati 681. Si serbeza unu mare triumfu 686. Elibera Temisióra; bate pe imperialisti; si reintra in triumfu la Constantinopole 686—690. Merge a visitá mormentulu lui Ebu Ejub Ensari 691. Erasi iese in Campania 692. Suffere mari perderi la Tisa 694. Dupa multe lupte sangeróse, peripetii belice se retrage, séu mai bine, fugé la Temisióra, si se tiene aici in necunoscere de nimene 695—713. In fine se aréta la restulu armatei sale; si apoi merge prin Belgradu spre Adrianopole, si de aici la Constantinopole 714. 715. Perplessitatea si confusiunea sa, candu a datu ordinu se uccida pe Daltabanu Mustafa Pasia 727. Turburarea spiritului seu 728. Incheia pacea de la Carlovitiu, si ratifica cu propri'a subscriere tractatulu de pace 737—740. Pentru a scapá de murmurulu poporului se retrage la Adrianopole 741. Dupa informatiuni false, elu condamna pe vezirulu seu la mórte 747—749. De aci se nasce o rebelliune terribila; care s'a terminatu cu detronarea lui Mustafa si innaltierea fratelui seu Achmedu II, la tronul 749—761. In urma trece la cele ceresci dupa ce a domnit optu ani si vre-o câte-va luni. Calitatile sale 761. 762.

Mustafa Effendi, primu-secretariu alu lui Mustafa II. 754.

Mustafa Falsulu, se arêta in Europ'a sub titlu de fiu alu lui Baiazetu I. 105. Muradu II, ilu invinge prin unu miraclu si-lu uccide 110. Unu altu Mustafa falsu se arêta; dar' remane prinsu, si stersu din cale 309. 310.

Mustafa, fiulu lui Baiazetu I, cade in lupt'a cu Tatarii lui Tamerlanu séu Temurlenki 76. Unu rebelu in Asi'a pretinde a fi acestu Mustafa 99. Dar' Mahomedu I, ilu bate, ilu prinde si-lu spêndiura 100.

Mustafa, fiulu lui Mahomedu I, este un'a si aceeași persóna cu Mustaphopulus lui Phranza, se revólta in contra fratelui seu Muradu II; dar' remane batutu si uccisu 111. 112.

Mustafa, fiulu lui Mahomedu II, se face rege Caramaniei 152. Bate pe Iusufce Begu, generalulu lui Usunhasanu, si pe fiulu acestui-a numitu Seimuldinu 153. 154. Se dice ca a fostu stranglatu chiar' din ordinulu parintelui seu 160.

Mustafa fiulu lui Solimanu I; celebréza circumcisiunea sa, si a fratiloru sei 282 Merge cu parintele seu spre a lua de la Venetiani insul'a Corfu 291. Saluta pe parintele seu care mergea in Persi'a si apoi rentórna la *guvernamentulu seu* in Amasi'a 303. Conspira in contra parintelui seu, care lasa a-lu strangula 307.

Mustafa Pasia guvernatore de Napoli in Romagna, preda cetatea Venetianiloru 546. 547.

Mustafa Pasia, guvernatorele Temisiórei, fratele marelui Veziru Elmas Mahomedu Pasia, a remasu mortu in lupt'a cu Germanii 688.

Mustafa Pasia, mare veziru sub Solimanu I, impresóra si ocupa Belgradulu 256. Cuceresce cetatea si insul'a Rhodos 257. Bate pe rebeli in Egiptu 258. Indignatu ca Ibrahimu Aga a fostu numitu in loculu seu de mare veziru, cere si i se da *guvernamentulu Egiptului* 259. Vendutu de secretariulu seu ca vrea se se faca domnu Egiptului, fuge in Arabi'a; rentorna cu armatà destulu de numerósa; dar' remane batulu si uccisu 259. 260.

Mustafa Pasia, mare veziru sub Selimu II, è tramisu spre a cuceri iusul'a Cypru; impressóra Nicosi'a; o cuceresce cu adjutoriulu lui Capudanu Ali Pasia; si prin acést'a supune tóta insul'a potestatiei ottomane 328. 329. Fortifica Karsulu, si cuprinde prin assaltu Cialdiranulu 339. 340. Primesce in grati'a Sultanului pe apostatulu Munevgehir 341. 342. Trece in Crime'a; bate pe Chanulu rebelu, si-i taia capulu 343.

Mustafa Pasia Bostangi, vedi Bostangi, Mustafa Pasia.

Mustafa renegatu crestinu, primu-barbieru alu lui Baiazetu II se in-sarcina a ucide pe Gemu 172. Cumu isi esecuta intentiunea? 174.

- Iu recompensa ca l-a *ucisu*, a fostu numitu mare veziru sub nume de Berber Ibrahim 175, 176.
- Musul*, Ninive, Mehemedu Begu o ocupa prin assaltu si-i da focu 223, 234. Prin pacea cu Persianii a remasu in posesiunea Turciloru 309.
- Musulmani*, muslimani, mislimani, miusliumani, miusiurmani, biusurmani, etc., esplicatiune 48.
- Musulmanica resolutiune*, ce sensu are 285. 638.
- Musulmanu*, fiulu lui Baiazetu I. dupa Phranza, a batutu si a lasatu a uccide pe fratele seu Iesse. merge apoi in contra altui frate alu seu cu numele Musa, dar' perde batai'a si-si perde si vieti'a 75.
- Musti*, ce ocupatiune au ei iu palatiulu Sultanului; cumu se intielegu si vorbescu ei; cumu *unu mutu* descopere vezirului periclulu ce-lu amerintiá 640.
- Mustahiru*, sierifulu regatului Iemenu, bate si nimicesce armat'a lui Muradu Pasia, care erá Beglerbegulu acelui regatu 326. 327.

N.

- Nabedib*, insémna Perdutul, s'a datu acestu nume lui *Mustafa* fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu I., pe care unii scriitori crestini ilu numescu Erdogulu 76.
- Nabi effendi*, poetu celebru, secretariu in Divanu, instrúeza pe Rami Mehemedu Pasia (Reis Effendi) 748.
- Nahme*, *Rusnahme*, ce insémna si la ce se da acestu titlu pag. 7 in prefatiunea autorului.
- Nái* (nave) purtate pe uscatu 134.
- Naib*, ce dignitate este, si ce functiune are 232.
- Nakib* séu *Nakibul Eshref*, prepositulu santíloru, descendente din Fatima fii'a profetului Mahomedu 129.
- Nakib* séu *Nakibul Eshref, Imam*, pe care Solimanu I pururea ilu purta cu sine 317,
- Nakib* séu *Nakib-Sierif*, è pazitoriulu stindardului lui Mahomedu; rangulu si dignitatea sa; elu se alege totdeauna numai dintre emiri, descendentií fíei profetului Mahomedu; se pune in capulu rebeliloru 569. Duce nunciulu lui Mahomedu IV ca este destituitu 572. Purtaarea sa insolenta faća cu Mahomedu 575.
- Nakibu-Effendi*, fiulu lui Mufti de sub Mustafa II, este tramisu de parintele seu pentru a face visita marelui Veziru 725. 726. 747.
- Nasir Aga Hasnadar Pasia*, faptele sale si notitia despre elu 674,

- Nasradin Hodgea*, comicu, esopulu Turciloru, istori'a sa cu Temurlenki s'eu Tamerlanu candu cu batali'a intre Tamerlanu si Baiazetu I. aprópe de Orusi'a 72. 73.
- Nasubegu*, generalu turcu, bate pe Rhodiani si le face mari stricatiuni 188.
- Nasum* s'eu *Nasih Pasia*, este alesu mare veziru de armat'a turcésca iu Persi'a. Numele de Nasih è fórtè usitatu la mahomedani ; in Coranu se da acestu nume lui Beniaminu, fratele lui Ioseph 358.
- Natiunea* Turciloru 13, in prefatiune.
- Nausis Anastasius*, cãrturariu grecu, 136.
- Neagoe*, fiulu lui Laiota. se face domnu Romaúiei, carui apoi a succesu Sierbanu Bassarabu 626.
- Neapole* s'eu *Napoli* in Romagna, cucerita prin Venetiani 546.
- Nefi-Ogli*, fiulu exilatului, mare doctu in limb'a arabica; profetulu in Constantinopole; invétia limb'a latina din gramatic'a si dictionariulu turcescu de Meninski; amicu intimu alu lui Rami Mehemedu Reis Effendi 603.
- Negroponte*, ocupata prin Mahomedu II. 153.
- Neh-Givanu*, in chartele geografice *Nah-Shuan*, urbe in Persi'a 308.
- Nehbi*, urbe ocupata prin Baiazetu I. dela Sultanulu Egiptului 71.
- Nemazu* s'eu *Namazú*, significatiunea cuventului. rugatiunile la Turci, ce se tienu in dilele septemanei 46 *Nemirovu* s'eu *Nomirovu*, capital'a Ucraniei 403.
- Némtiu*, cetate vechia in Moldavi'a, bravur'a venatoriloru romani contra Poloniloru, candu acesti-a au avutu se ocupe cetatea 544. Prin pacea dela Carlovitiu se da in possessiunea Turciloru (déca Nemos è Némtiu) 738.
- Nera*, unde è situata acésta cetate 5.
- Nesuppunere* la ordinulu imperatului è lucru detestabile 172.
- Neutra*, Turcii pretindu de la imperatalu Leopoldu a restitul acésta cetate lui Tököli 461.
- Nicëa*, cetate in Bithyni'a, ocupata, dupa unii scriitori crestini, prin Osmanu I. 23. Turcii i d'icu *Iznik*, si tienu ca Orhanu o a cuceritu 31. Si s'a facutu tributaria Turciloru 32. Aici s'a retrasu Solimahanu Celebi pentru a scapa de persecutiunile fratelui seu 77. O impresóra Mustafa falsulu 100. Unu altu Mustafa, frate cu Muradu II, o ocupa 111. 112. Muradu II o reocupa 112.
- Nicomedi'a*, cetate in Bithyni'a Turcii i d'icu *Iznikmid*, Osmanu I, in vanu o impresóra 20. Orhanu o suppone potestatiei sale dimpreuna cu alte cetati 30. Baiazetu I. fortifica strimtóra ce duce la Nicomedi'a 66: 67.

- Nicopole*, Turcii i dŃcu, *Nigeboli*, cetate situata langa Danubiu, o impresora si ocupa Baiazetu I. 64—66.
- Nicosi'a*, pentru ce turcii o numescu *Kibris*? impresorata de Turci se apera cu o resistentia admirabila; dar in urma a trebuitu se succumbe puterei inamicului 328. Caderea acestei cetati a trasu dupa sine capitularea a tota insul'a Cipru 329.
- Nicusiu Panagiotes*, cunoscutu sub numele de Panaiotu, interprete la curtea Ottomana, carui-a a urmatu Alexandru Maurocordatu 594. Vedi Panaiotu 395.
- Nigaiiani tatari*, trei-dieci de mii deserteza din Russi'a si se stabilescu in Crime'a, suppunendu-se dominatiunei ottomane 326.
- Niksar*, cetate in Asi'a ocupata prin Baiazetu I. 64.
- Nimetullah*, este titlulu unui lexicon persianu-turcescu; semnificatiunea cuventului 13, in prefatiune.
- Nisam* seu *Nasm*, metru poeticu intrebuintiatu mai alesu in Coranu 318.
- Nishandgi Pasia*, ce functiune are 231. Alte notitii despre elu 676.
- Nisichos*, cetate in Dalmati'a Dgin Ali Pasia in vanu se incerca a o cuceru 631.
- Nisna*, cetate in Ucrani'a; notitia despre acesta cetate si despre locuitorii ei 445. 446.
- Nistrinu*, chronologu, citatu 6.
- Nissa*, cetate in Serbi'a, cucerita de Germani 604, recucerita prin Turci 619.
- Nocra* seu *Nicra*, moneda turcesca sub Orchanu cu care se plateau soldatii 31.
- Nomenclatura* seu nume de batjocura ce dau Turcii diferiteloru popora in Europ'a si Asi'a 340.
- Nosaca* se numesce sold'a Ieniciviloru pe o di 559.
- Nova* seu *Novi*, cetate in Bosni'a cucerita prin crestini, si recucerita prin Turci 298. Crestinii o impresora, dar' sunt batuti 334
- Novigradu*, cetate in Croatia, Turcii o perasescu 513.
- Nuh-Effendi*. primu-medicu alu Sultanei Valida, istori'a sa si a fiului seu cu ocaasiunea insuratiunei acestui-a 771—773.
- Nukteida*, Mahomedu I, pune garnisona in acesta cetate 97.
- Numadu*, ca si la Nukteida 97.
- Numanu Pasia*, fiulu lui *Kioprili Mustafa Pasia*, se face mare veziru sub Achmedu III. 564. 782. Vedi *Kioprili Ogli Numan Pasia*.
- Nume*, cate se atribuescu prin Turci lui Dumnedieu 50.
- Numele* si natiunea Turciloru 13, in prefatiune.
- Numirile* sciintieloru si artiloru la Turci 176.
- Nurradinu Sultanu*, primesce ordinu de la Mahomedu IV-a intra in

Moldavi'a si a o devasta, dar' unu Mirza *din familia lui Cantemiru*, ilu detórna de la acést'a 539. 540. Cui se da numele de Nuraadinu 539. Incurca pe Rusi intrati in Crime'a, facéndu-se ca vrea se ocupe Kiovi'a 554. 555.

O

- Obdest* séu *Abdest*, lavarea capului maniloru si picióreloru 173.
Obiuhirki séu *Abi Hirki*, *sierif*, apa santului caputu 130. 234.
Obrovazzo, cetate in Dalmati'a ocupata prin Venetiani 609.
Ochar Kalsa, officialu de cabinetu 210.
Ochtirka cetate capitala la *cercassiani* 179.
Ociakovu, numitu la antichi Olbiopolis 325 446.
Odem séu *Adam*, cumu s'a insufletitu de *spiritulu lui Mahomedu* 108 109.
Odgiacu Agalari, cine se intielegu sub acésta numire 472.
Oettingen, conte, delegatulu Germaniei la Carlovitiu 735. la Constantinopole 740.
Ogriss, unu satu nu departe de Ciorlu, unde s'a dat o bataia intre Baiazetu II, si fiulu seu Selimu 194.
Ogur, bunu auguriu è, precumu tienu Turcii, déca ataci pe inamicu indata ce l-ai vediutu 211. 212.
Ogurogli, Baiazetu II, isi marita pe o fia a sa dupa elu 185. Explicatiunea cuventului Ogurogli 188.
Oguziani, unu tribu de tataru sub Ginghis-Chanu 5.
Ois alba si négra, nume ce dau turcomanii la dóue dinast i 193.
Olaidevlet séu *Alaidevletu*, micu principe de Asi'a. cere ajutoriu de la Baiazetu II. 180. Selimu II, ilu bate, i taia capulu si-i ocupa tóte tierile 218. 219.
Olaidevlet séu *Alaidevlet Memlekietu*, ce tíera este 264.
Olamé, principe de Ozerbedgianu, se suppone protectiunei lui Solimanu I, si-i aréta midi-lócele cumu se ocupe Bagdadulu 285.
Oliosmanu, *Oliothmanu*, *Osmanu*, *Ottomanu*, explicatiune 1—3.
Omeni pusu la aratru in Moldavi'a 62.
Omerbegu, Pasia de Arnaudi'a, merge se elibere cetatea Dulcigno obseziata de Venetiani, dar' a trebuitu se se retraga 689. 690.
Omeru séu *Omaru*, unulu din descendéti profetului lui Mahomedu, pe care Turcii ilu adóra ér' Persianii ilu condamna 192. Scriitorii crestini i atribuescu cucerirea Damascului 230.
Omopher séu *Homophoru*, explicatiunea 277.
Opiulu, Muradu IV, interdice intrebuintiarea lui 377.

- Oppordos*, nume de batjocura, explicatiune 388.
- Or*, cetate in Crime'a tatarica, vedi Precopu 605.
- Orakogli*, familia fôrte distinsa la Tatars 186.
- Orbinu*, de la Ragusa, istoricu plinu de vanitate 57.
- Orchanu* fiulu lui Osmanu I, cuceririle sale 24. Succede parintelui seu 25. Se proclama imperatu 29. Organiséza armat'a ; reguléza plat'a soldatiloru 30. 31. Politic'a sa de a supune pe principii musulmani 33. Tramite pe fii sei in Europ'a 34. 37. Môrtea si calitatile lui 38—40.
- Orchanu* fiulu lui Muradu II, a muritu anca traindu parintele seu si a fostu immormentatu la Adrianopole 129.
- Orchanu* fiulu lui Ibrahimu imperatu Turciloru, a muritu de tineru 385.
- Ordu* de batalia la Turci. vedi Alaiu 302.
- Originea* familiei ottomane, 18 in prefatiune.
- Ornusbegu*, trece cu Solimanu fiulu lui Orchanu in Europ'a 35. Este numitu beglerbegu Rumeliei 45. Ocupa Ipsala si Magara si devas-téza tierile vecine 49.
- Ornusbegu*, faimosu generalu, dupla tradare a sa contra lui Musa Celebi 87—89.
- Orosiava*, Kioprili alunga garnison'a germana de aici 623.
- Orta-Giami*, templu séu capella in casarm'a Ieniceriloru ; aici facu ei comploturile in contra Statului 568.
- Ortakioi*, unu satu unde Cerkies Mehemedu Pasia a edificatu unu palatu grandiosu, pe care apoi l-a cumperatu principele Demetriu Cantemiru 366.
- Orumbetogli*, familia fôrte illustra la Tatars 186
- Osdemir Ogli*, etimologi'a cuventului ; a fostu unu luptaciu renumitu 327. A mai fostu unu Osdemiru Ogli numitu Osmanu Pasia 341. 342.
- Osmangicu* séu *Othmangicu*, urbe fundata de Osmanu séu Othmanu I. 49, 65.
- Osmanu*, unulu din descendenti profetului Mahomedu, pe care Turcii ilu veneréza, ér' Persienii ilu condamna 192.
- Osmanu I.*, fiulu lui lui Erdogrulu, se face generalu sub Aladinu Sultanulu Iconiei 12. 13. Apoi guvernatore in Eski-sheri 15. Oppune frauda la frauda si fortia la fortia 16. Se proclama primu imperatu alu Osmaniloru 18. Déca elu ori fiulu seu Orchanu a ocupatu celebr'a cetate Prus'a 25. Móre si lasa succesore pe fiulu seu Orchanu 25. Cuventulu seu din urma catra fiulu seu 26—28.
- Osmanu II*, adjuje pe tronu in etate fôrte tinera 361. Ienicerii se revolta in contra lui si-lu omóra 363.

- Osmanu Aga*, fiulu lui Zulficar Effendi, se face Kiahaia 591. Notitia despre elu 788.
- Osmanu* séu *Othmanu Begu*, domnu de *Tekke*, se revólta in contra lui Muradu II, dar' cuprinsu de unu morbu acutu móre 111.
- Osmanu Dervisiu*, mare artistu in musica 217.
- Osmanu Effendi*, mare amatoru de musica, care a formatu mai multi elevi in Constantinopole 217.
- Osmanu Pasia*, generalu turcu sub Muradu III. Vedi Osdemiru Ogli 341. 342.
- Osmanu Pasia*, grecu de origine, caimacamu sub Achmedu II; notitia despre elu 659.
- Otesh Perest* séu *Oteshe Tapanu*, cari adóra foculu 222.
- Ottochu*, cetate, Morlachii o impresóra si o cuprindu prin assaltu 545.
- Ottomanu*, *Oliosmanu* etc. explicatiune 1. 2. 3.
- Ovidiu*, unde a fostu in exiliu 178. 273.
- Oxia*, Alba-greca séu Ackiermanu, ocupata prin Stefanu celu mare 62.
- Oxusu*, flviu ce se vérsa in marea caspica 4.
- Ozerbeganu* séu *Azerbeganu*, Armeni'a mare, notitia despre acésta tiéra 6. Baiazetu I o cuceresce, dar' din gratia o restitui lui Tahrinbegu principelui tiei 71. 72.

P.

- Pacea* de la Carlovitiu 736—738
- Padishah*, ce insémna 4. Etimologi'a acestui cuventu 244.
- Paget*, ambassadoru anglesu la curtea ottomana; notitia despre elu 650. Mediatoru la incheierea tractatului de pace la Carlovitiu 736.
- Paias*, cetate mare de comerci in Paflagoni'a; locu memorabilu pentru batai'a intre Mahomedu II, si Usunhasanu 154. 155.
- Paisanu*, nume ce se da condamnatiloru la galere 601.
- Palation*, numele unei parti de locu in Constantinopole 134.
- Paleologu Emmanuel*, vedi Emmanuel Paleologu.
- Palota*, cetate in Ungari'a reocupata prin Germani de la Turci 553.
- Pamentu*, câtu o pele de buou 132.
- Panaiotu*, dragomanu la curtea ottomana, faptele si istori'a sa 395—402 si 594.
- Panduritia*, tetate recucerita prin Turci de la Venetiani 655.
- Papa de la Roma*, Turcii ilu credu immortale; atitia pe regele Ungariei contra Turciloru 120. Permite unui principe ortodoxu a-si luá o a dóu'a muiere pre cându cea dântáia era anca in viétia 418.

- Papa Innocentiu VIII*, vedi Innocentiu VIII, pag. 171.
- Parascheva*, istoria despre reliquiele acestei sante 542.
- Pasia*, explicatiunea acestui cuventu 45. Unu Pasia este mai puçinu decâtu unu Beglerbegu 163. Care Pasia este in dreptu a purtã Sorgudgiu 274. 475.
- Pasmaklicu*, se numesce venitulul ordinariu alu Validei-Sultana si alu celorlalte Chaseki-Sultane 458.
- Passava*, cetate in More'a, lasata de Turci si ocupata de Venetiani 522.
- Patras* sêu *Patrasso*, cetate in More'a cucerita de la Turci prin Venetiani 556.
- Patrascu*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Pavoloci*, cetate in Ucrani'a, se lasa Poloniloru 433.
- Pelagiu*, regele Asturiei, bate cumplitu pe Moise, emirulu Saraceniloru 230.
- Pele de buon*, 132
- Pène de Corbu* pentru adornarea sagetiloru 506.
- Peri Reis*, Solimanu I, ilu tramite cu o flota in contra Portugaliloru 312.
- Persianii*, originea religiunei loru de asta-di 189—192. Pentru ce numescu ei pe Turci capete rosie 193. I batu Turcii si le facu mari stricatiuni 212. 213. Dau lui Selimu I unele titulature fôrte lingusitôrîe 244. Erasi i batu Turcii 303. Dau ei bataia Turciloru 306. Muradu III, i bate si-i pune la fuga 340. 341. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. Batu pe Turci, dar' pucinu dupa aceea remanu ei batuti 342 Ceru pace, dar' li se refusa 343. In urma pacea li se accôrda 347. Impresôra dar' fara efectu cetatea Vanu 370. In urma o ocupa 373. In presentî'a lui Muradu IV, au fostu decapitati trei-dieci-de-mii de Persiani 374. 275. Tramitÿ unu delegatu la Constantinopole pentru a gratula lui Mahomedu IV, la suirea sa pe tronu 388.
- Pertev Pasia*, Solimanu I, ilu tramite pentru a ocupa Giula in Ungari'a 315.
- Pesci*, mancati ca pragitura 634.
- Pesta*, cetate in Ungari'a preste Dunare de la Buda, Solimanu I, o ocupa 263. Germanii o reocupa 504.
- Petrascu*, fiulu lui Michaiu, se casatoresce cu Ancuti'a fii'a lui Sierbanu Bassarabu; dupa perfid'a assassinare a parintelui seu prin Georgiu Basta, merge la Vien'a, si môre 626.
- Petriciceiu*, principe Moldaviei, istor'a sa 417. Intra in Bassarabia Moldaviei și comite multe crudelitati 492. In urma ilu batu Ta-

- tarii si elu se refugla la Poloni in a caroru parte trecuse 493.
- Petrovaradinu*, Turcii rentarescu garnisón'a de acolo 552. Germanii o cucerescu 596. Turcii o impressóra dar fara effectu 669. Prin stipulatiunile tratatului de pace dela Carlovitiu se póte fortificá 738.
- Petrozzi*, se pune capu-comandante rebelliloru unguri 514. Da consiliu Unguriloru se se suppuna imperatului Germaniei; discursulu seu in acésta ocaziune 515. 516.
- Petru I*, numitu celu mare, Tiarulu Russiei, incheia pace cu Turcii la *Falcii*, cetate in Moldavi'a 158. Primesce in staturile sale pe Chanulu din Giurgistanu, si face pe fiulu acestui-a mare-generalu 289. 290. Constantin Brancovanu ilu chiama in Moldavi'a, dar' nu-si tiene promissiunea ce facuse faéie cu Tiarulu 476. Leopold imperatulu Germaniei ilu invitá a face dimpreuna cu elu bellu Tatariloru; elu se escusa 535. Tramite o armata numerósa contra Tatariloru 605. Forméza o armata regulata 606. Impresóra Azovulu, dar' fara effectu 682. In urma ilu ocupa 689. Regele Svediei tramite Sultanulu portretulu Tiarului; judecat'a Sultanulu asupr'a Tiarului 784. Incheia conventiune cu principele Demetriu Cantemiru 789. Turcii ilu attaca cu mare furóre in castre 791. Incheia pace cu ei, si se 'ntórce cu armat'a sa acasa 792. Respunsulu seu fermu catra vezirulu care pretindea estradarea lui Demetriu Cantemiru 793.
- Petru Rzresiu*, principele Moldaviei, refusa a plati Turciloru tributulu, si se retrage in Transilvani'a 99. 275. Fusesco alesu de tóta boierimea Moldaviei 407.
- Petru Santu*, este in mare veneratiune la Tataru 180.
- Petru Ulledinu*, pare a fi unu piticu suveranu, care s'a substrasu de sub potestatea regelui Persiei sub Mahomedu I. 99.
- Phanaru*, pórtá memorabila in Constantinopole; de aici renumitii Phanarioti, usurpatori tiei romanesci 135.
- Philipopole*, cucerita de Muradu I. 44. 46.
- Phoc'a* séu *Foc'a Santulu*, cumu se celebra acésta dí de serbatóre la Turci 310.
- Phoca Nicephoru*, generalu, ocupa Cret'a de la Saraceni 383.
- Phranza Georgiu*, citatu si criticatu 75. 79. 80. 81. 89. 106. 111. 122. 137.
- Phrigi'a*, Turcii i dicu Kermanu 23.
- Piale Pasia*, mare admiralu turcu sub Solimanu I. 313. Altulu cu acelasiu nume sub Selimu II. 335.
- Pictoru*, care prin agerimea ingeniului seu isi scapa viéti'a de la mórte 70.

- Piri Pasia*, defterdarius, votulu seu in consiliulu bellicu 211. Se face mare veziru 214.
- Plantatiune de stegiari* in Moldavi'a 62.
- Pliniu*, citatu 188.
- Plóia*, terribila care a manatu tóte *casanele* 269.
- Pocuti'a* si *Podoli'a*, provincii ocupate prin Stefanu celu mare, domnulu Moldaviei 62.
- Poetu*, turcu condamnatu la mórte pentru versurile sale despre *Mihradu* séu altariu 318.
- Polacii* séu Polonii, ce pretiu au ei iu Constantinopole 183. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Polonii*, intra in resbelu cu Turcii pentru Cozacì 405. 406. Ceru pace si li se accórda 408. 409. Frangu pacea 414. Érași lega pace cu Turcii 431. Cuprinsulu acestui tractatu de pace 432 - 436. Pactulu loru cu imperatulu Leopoldu 477. Apropiarea loru de Vienn'a 482. Préda castrele Turciloru 488. I batu reu Turcii 490. 491. Vreau se irrumpa in Moldavi'a dar' reu o patiescu 509 Arronganti, séu fuduli, nu primescu consiliulu ce le da principele Demetriu Cantemiru 518. Ataca pe Moldoveni; dar rémanu cu rusine batuti 519. 520. Léga pace cu Russi'a 535. Intra in Moldavi'a, manca bine, beau si préda totu 538. Tragu cea mai mare lipsa de provisiuni si le merge reu in acésta tiéra 540. Vindict'a lui Dumnedieu asupr'a loru 543. Nouespre-diece venatori moldoveni apera cu eroismu cetatea Némtiu in contra loru, si le omóra pe comandantele 544. Impresóra cetatea Caminietiu dar' fara effectu 555. Ce pretindu ei de la Turci 599. Armat'a loru sta in nemiscare 605. Intra in Moldavi'a 628. Sufferu de fóme, i scapa prin'ipele Demetriu Cantemiru si se intorcu acasa fara effectu 629. Espeditiunea in Bassarabi'a nu le succede 649. Stau fuduli acasa si nu se misca 664. Sunt fuduli si neresoluti 689. Armistitiulu loru cu Turcii 738.
- Poniatovski*, ambassadorulu regelui Svediei Carolu XII, la pórtá otto mana 781. 783.
- Poporulu turcu*, credulu in noutati 192.
- Pórt'a* séu curtea *ottomana*, pompósele ei titulare 1.
- Portugali'a*, Peri Pasia este tramisu de Solimanu I ca se o cucerésca 312. 313.
- Posega*, capital'a Slavoniei, ocupata prin Germani 553.
- Posioniu*, cetate in Ungari'a garnisón'a de acolo intercepta provisiunile de la Turci 479. Tókóli cu ajutoriu turcescu merge asupr'a cetatiei, dar remane totalu batutu 480 481.
- Potcóve* de argintu 426.

- Potocki*, generalu polonu, int'a cu o armata considerabila in Moldavi'a 517. Respunsulu seu la bunele consiliuri ce-i daduse principele Demetriu Cantemiru 518. Attaca pe Moldoveni, dar' remane batutu cu rusine 519. 520.
- Precadentia* la mės'a Sultanului 283.
- Precopu*, cetate in Crime'a tatarica. Russii o impresóra, dar' fara efectu 605.
- Preda*, fiulu lui Davidu, se casatoresce cu nepot'a principelui Mateiu care l-a facutu apoi mare-vornicu, elu a fostu pe nedreptu pedepsitu cu perderea vietiei; a remasu dupa elu unu fiiu cu numele Mateiu, supranumitu Papa 624.
- Prevesa*, cetate si portu la marea mediterana, memorabila lupta maritima 297. O cucerescu Venetianii 510. Prin pacea dela Carlovitiu se lasa in possessiune Turciloru 738.
- Principii crestini* nu trebuie se compeze nici-odata pe amicitia Sultanului 102. Ei ar' fi potutu pune capetu imperiului ottomanu in Europ'a 103. Cumu i numescu in generalu Turcii 171. 172.
- Procedura*, ce urmėza Turcii in cauzele particulariloru, vedi Divanchanu 583.
- Profetia*, ce opiniune au Turcii despre darulu profeticu 50.
- Profetu*, nu mai pôte fi altulu decâtu Mahomedu 195.
- Prus'a*, notitia despre acėsta cetate 21. Osman I. o impresóra 21. Orchanu o cuceresce, si-si pune resiedinti'a acolo 30. Fundėza o moschea, academia si spitalu 32. Notitia despre monastirea de acolo 38. Lupta furiōsa intre Temurlenki si Bajazetu I. 72. 73. Mahomedu I. lasa a se construi acolo o Giamia si alte localitati publice 96.
- Prutu*, fluviu numitu odiniōra Hierasus, Moldovenii batu si nimicescu armat'a turcėsca 61. Petriceicu remane aici batutu 493. Principele Demetriu Cantemiru trece Prutul, si merge in castrele Seraskierului 540.
- Pumnariu in pantece*, mortea lui Muradu I. 56. 57.
- Punga*, cātu face un'a 221.
- Purgatoriulu*, cumu se numesce la Turci, si ce tienu ei despre purgatoriu 165.
- Pythagora*, in palatulu Sultanului se observa o tacere mai multu decâtu pythagorica 323. Ce calculu a inventatu elu si cumu ilu numescu Turcii 603.

Q.

Quonigradu, castelu in Dalmati'a ocupatu prin Venetiani 598.

R.

- Racotiu*, principe de Transilvani'a, Turcii ilu batu, si remane mortu 390.
- Radu*, fiulu lui Elie, principelui Moldaviei, se casatoresce cu Stanca, fi'a lui Constantinu Brancovanu, principe Munteniei 627.
- Raducanulu*, fiulu lui Constantinu Brancovanu, succumbe cu trei frati ai sei si cu parintele seu sub sabi'a tiranului de turcu 627.
- Rafissi*, explicatiune, cui se da acésta numire 48. 222.
- Ragus'a*, prin pacea de la Carlovitiu remane republica libera 739
- Ragusanii*, ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Ragusanu Orbinu*, istoricu partialu 57.
- Rai Arebi*, descriere explicativa 238.
- Ralaki Eupragiote*, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 217.
- Ramandi*, vornicu sub principele Dem. Cantemiru procura provisiunile necessari pentru armat'a polona 538
- Rami Reis Effendi Mehemedu Pasia*, cui are de a multiami renumele ce si-a castigatu 603. Daltabanu Mustafa Pasia ilu trage la respundere 719. Si atitia pe Mufti in contra lui 720. Rami se face Cube Nishin, consiliariu intimu 723. Este numitu delegatu din partea Turciloru la Carlovitiu 735. Celebrulu seu discursu catra delegatul venetianu 736. Alte notitii despre elu 747. 748. Se face mare veziru 749. Merge in contra rebelliloru 755. Trupele ilu perasescu, si elu fuge la Varna 758.
- Ratiu*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Turci sub Solimanu I. 305.
- Rebb*, terminu consacratu numai pentru Dumnedieu la Turci 49.
- Redgeb Pasia*, se face seraskier in Ungari'a 594. Notitia despre elu 595. Amagitu de *astrologulu* seu, de duoe ori remane batutu 602. 603. Solimanu II. ilu pedepsesce cu mórte 606.
- Regele Neapolei*, eróre din partea Turciloru 171.
- Regele Ungariei*, in positiune fórte critica pre langa Solimanu I. 268 269
- Reggio*, *Redge*, cetate in Calabria, ocupata de Turci cu ajutoriulu flo-tei francese 314.
- Regna Rumaeorum*, vedi imperatiile Rumeiloru 27.
- Reis Effendi*, mare caucellariu alu imperiului ottomunu 210
- Rekiab Caimacamv*, vicariulu Sultanului 677.
- Rekiabdar Aga*, ce functiune are 633.
- Remazanv*, séu *Ramazanv* séu *Ramadanv*, a nouelea luna din anu la Turci, pentru ce e memorabila 7, in prefatiune.
- Remel*, unu modu particularu de calculatu 603.

- Resboieni*, unu satu in Moldavi'a, memorabilu pentru batai'a ce a datu Stefanu celu mare Turciloru 62.
- Revanu*, odiniora resiedintia regiloru Persiei, Solimanu I. o devastéza 308. Turcii o impresóra sub Achmedu I. 358. Muradu IV. o cuceresce 371.
- Rhodes*, perderea Turciloru acolo sub Mahomedu II 159. Cumu a fostu primitu acolo Gemu 171. Nasubegu, generalu turcu o attaca, si face Rhodianiloru mari stricatiuni 188. Solimanu I. o cuceresce; cumu o numescu Turcii 257. Aici a fostu tramisu in exiliu Codgia Ismailu Pasia 587.
- Ribinska*, un'a din cetatile capitali ale coloniелору cercassiane 179.
- Ricaut*, citatu 14. 22. 47. 557.
- Risano*, castelu, prin pacea de la Carlovitiu remane Venetianiloru 739.
- Rodosto*, locul nascerei lui Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 595.
- Roenne*, generalu rusu. merge cu o parte a armatei asupr'a lui Brancovanu in Romani'a dar' este rechiamatu prin o scrisóre a Tiarului 790.
- Románii*, tributari sub Mahomedu I. 98. Ce nume le dau Turcii 340.
- Romanu*, urbe in Moldavi'a 274.
- Romodanovski*, generalu rusu, evita ori ce lupta cu Turcii 450.
- Rosokiesre*, notitia despre originea acestei cetati 445.
- Rossetu Georgiu*, primu-camerariu la tatalu principelui Demetriu Cantemiru 627.
- Rossetu Nicolae*, fiulu lui Georgiu, a luat de soçia pe Ancuti'a, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Roxan'a*, fi'a lui Constantinu Cantemiru, principe Moldaviei 508.
- Roxan'a*, fi'a lui Vasilie, principe Moldaviei, se marita dupa Timusiu Kielmielniski 440.
- Rub*, moneta turcésca, ce valóre are 479.
- Ruhban*, significatiunea cuventului 243.
- Rum*, séu *Rumeli*, ori *Rumili*, ce intielegu Turcii si Arabii sub acestu cuventu, 6. 27. 45 100.
- Rumeli'a* séu *Romeli'a*, cetate in More'a, cade in man'a Venetianiloru 556. Spahii jafuiescu pe locuitorii de acolo 588.
- Rumili Hisari*, castelu europénu, edificatu prin Mahomedu II. 133.
- Russii*, cu ce pretiu se vindeau in Constantinopole 183. Ce nume le dau Turcii 340. Batu pe Turci 450 Facu pace cu ei 454 Léga pace cu Polonii 535. Espeditiunea loru in Crime'a nu succede 554. Nu le succede nici a dou'a espeditiune 605. 606. Incheia armistitiu si pace cu Turcii 738. Li se spionéza dispositiunile si preparativele belice 742.

- Russbekci*, alu treilea comandantu alu Baltadgiloru 639.
Russnamedgi, direttore de carcelaria 210.
Rustem Chanu, generalu persianu 370.
Ruzzini, plenipotentiarulu republice venetiane la pacea da la Carlovitiu 736.

S.

- Saadi Effendi*, de la care principele Dem. Cantemiru a invetiatu turcesce; cumu crede in Alcoranu 39.
Saadi Sheik, citatu 12. 27. 165. 731.
Sabi, ce poporu este acest'a 214.
Saba, nu pôte fi fortificata dupa tractatulu de la Carlovitiu 737.
Sabaciu, insula asupr'a fluviului Sava, Germanii alunga de aici pe Turci. 596.
Sabiulu, cuceritu de Germani 554. Tatalu principelui Michael Apafi, a fostu presidentele magistratului in Sibiu 624.
Sactce, mai de multu Obluciti'a, opidu in Moldavi'a 406.
Sada, cetate ocupata prin Venetiani si reocupata prin Turci 150.
Sadik Mehemedu Effendi, se face Mufti, dar' este destituitu 753.
Safta, fic'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Cretulescu, mare boieriu in Romani'a 627.
Sageta, cumu se deprindu Turcii cu ea 123.
Saidul, cetate unde Mahomedu I, pune garnisóna 97.
Sahivi-Felva, unulu din numile composite ale lui Mufti 47.
Saladinu, Sultanu de Egiptu, aduna sclavi cercassiani, isi fórméza armata si recuceresce locurile asia numite sante 225.
Salankemen, locu faimosu pentru perderea Turciloru si mórtca lui Kioprili Mustafa Pasia 107.
Salih Pasia, guvernatore de Dgessair cuprinde mai multe castele in Spani'a 313
Sampanu, vezirulu lui Orchanu, ilu tradéza pe acést'e 75
Samsun, cetate in Asi'a ocupata prin Baiazetu I 64.
Sandgiak, ce dignitate este 163. 294.
Sandgiaki-Sierifu, ce insemnéza 585.
Sindgiaktar lokuski explicatiune 138.
Santa Maura (Leucadi'a), se lasa Venetianilocu 738.
Santu-Nicolae (Biserica) ocupata de la rebellii unguri 513.
Santii, cumu se veneréza la Turci 232. 233.
Saraceni, (Serage), derivatiunea acestui cuventu 91.

- Saraceni* din Spani'a implóra ajutoriu de la Selimu I; 327. Ni se da 335.
- Saraiissa*, ocupata de la ungurii rebeli 514.
- Sarbchane-Emini*, ce functiune are 211.
- Sarechana*, socr'a lui Davidu Comnenu persuade pe acesta se se supuna cu totu regatulu seu lui Mahomedu II 148.
- Sarichanu*, cetate ocupata prin Muradu II. 114.
- Sarihindi*, ce poporu sunt acesti-a 295.
- Sari-Iazidgi*, secretariu la Kislar Aga 639, este judecatu la spendiura-tória 645.
- Sari-Kamish-Kosaki*, cine sunt acesti-a 403. 437.
- Sarudge-Scarlatos*, vedi Scarlatos.
- Saruta* pamentulu 60.
- Sava*, fluviu, Solimanu lasa a se construi unu podu preste elu 262
- Saxonia* Friderichu-Augustu electore de, ce nomenclatura i-au datu Turcii 340. 679. Comandante armatei imperiali in Ungari'a 679. Impressóra Belgradulu dar' remane bătutu 686. Se alege rege Poloniei 721. 722.
- Scanderun*, cetate ocupata prin Mahomedu II. 158
- Scardon'a*, cetate ocupata prin Venetiani 509.
- Scarlatos*, grecu fôrte avutu, notitia despre elu 592. Pe fia sa Loxandra o marita dupa Matheiu principele Romaniei, dar' acest'a i-o tramite inderetu; iar ea se marita dupa Panteli Maurocordatu 593.
- Schlick*, (conte de) plenipotentiarulu imperatului Leopoldu la pacea de la Carlovitiu 736.
- Secretulu*, cumu se observa la Turci 322
- Segbani*, vechia infanteria la Turci, in loculu loru au urmatu Ieuicerii 91.
- Segedinu*, cuceritu prin Solimanu I. 263. Germanii ilu ocupa 535. Turcii se incerca a-lu impressorá 702.
- Segetvar* (Sigeth) aici móre Solimanu I. 315. Cetatea cade in man'a Turciloru 316. Germanii o reocupa 602.
- Sefab*, cetate si príncipatu in Asi'a 112.
- Seffer Aga*, bututu de Venetiani 510.
- Seid Ali capudan* readunandu-si flot'a bate pe inimicu și cufunda in mare mai multe vase 312.
- Seid Bechar*, ieremitu turcu, Muradu II. se recomanda dinpreuna cu armat'a rugatiuniloru sale 108. Elu se pune pe rugatiuni in noptea urmatória, si Mahometu i se aréta, si-lu assigura ca Muradu va remané invingatoriu 109. Geremitulu impartesiesce lui Muradu acésta visiune, si incingându-lu cu o sabi'a, i promite completa victoria asupra inamicului 109.

- Seidi-Ogli*, aperiatoriulu Ungariei contra Germaniloru, judecatu la mörte prin marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia 523.
- Seidiceri*, cetate unde Mahomedu I, pune garnisóna 97.
- Seidishetri*, cetate data lui Muradu I. infeudu 55.
- Seiahi*, monachi servitori-vagabondi 52.
- Seinuldinu*, strapunsu de Mahomedu II; etimologi'a cuventului 154.
- Selanicu* (Thessalonica) ocupatu prin Baiazetu I 65. Apoi de Muradu II. 114.
- Selgiucani*, dela acesti-a isi tragu originea Turcii de asta-di 28.
- Selimu I*. transforma in Giamie tóte bisericile crestiniloru din Constantinopole 142. Se oppune parintelui seu Baiazetu II, pentru ca acest'a voiá a da imperiulu fiului seu Achmedu, dar' Selimu remane batutu 194. Cu ajutoriulu Ieniciloru totusi adjuge pe tronu 197—200. Esemple de crudelitatea lui Selimu 205—207. 250 251. Pentru ce si radea barba 206. Resolutiunea sa de a intrá in lupta cu inimiculu 209. Pentru o gluma pedepsesce cu mörte pe unu Pasia 234. 235. Caletoresce la Kudgisherif (Ierusalimu) 235. Mortea sa 248. Epitafu la mormentulu seu; calitatile sale 249. Incercarea sa de a uni marea rosia cu marea mediterana 312.
- Selimu II*, nascerea sa 261. Se proclama imperatu 317 Déca erá elu dedatu betiei 321. 337. Termina podulu inceputu de parintele seu 324. Se incérca a lega Donulu cu Volga 325. Se consóla cu cetirea Coranului 331. Ordina repararea templului S-ta Sophia 335. Móre; calitatile sale 337.
- Selimu Ghirai*. chanu alu Tatariloru in Crime'a 406. Notitia despre elu 421. 422. Adjuge in Ungari'a cu trupele sale 471. Bate pe Germani 618. Ilu batu si acesti-a 663 664. Ilu prindu Arabii 671.
- Selmas*, ce urbe este acést'a 346.
- Semberekci-Baschi*, superintendente. etimologi'a cuventului 197.
- Semendri'a*, ocupata de Germani 596. Dar' se retragu si o reocupa Turcii 619. 620.
- Serage*, cea mai vechia cavaleria la Turcii si la Arabi; in loculu ei au urmatu Spahii 91.
- Serage Pasia*, Mahomedu I i da recompensa, pentru ea a ucisu pe Musa Celebi 92.
- Seraio*, capital'a Bosniei, Germanii i dau focu 716.
- Seraskieru*, ce dignitate este 427.
- Serdaru*, dignitate de generalu in Moldavi'a 508.
- Serden Ghietsdi*, etimologi'a cuventului 91. Ce ordine urméza ei in bataia 302. Alte notitii despre ei 420, 421.

- Seremu*, ținut între Belgrad și Petrovaradinu 293.
- Serhadliu, slavi*, caror le dau Turcii acestu nume, după ce au adoptat mahomedanismul 284.
- Serin-Ogli*, ce numesc Turcii cu acestu nume 118. 293.
- Seromero*, cetate ocupată prin Venetiani 510. Turcii vreau să o atace dar' se retrag 521.
- Serposci Ali Pasia*, se face mare-veziru; etimologia cuvântului *serpos* 652. Este destituit 656.
- Servi'a* sau *Serbi'a*, cucerită de Muradu II, 118. Cum o numesc Turcii 54, 88. Germanii o supun 604.
- Servitorii* interni ai palatului în Constantinopol 576.
- Severinu* (Turnu), cetate, castel în Români'a 98.
- Shafi Imam*, foarte respectat de către Soliman I. 317.
- Shah* (Schach, Siah), ce însemnează 4.
- Shahbass Ghirai Sultanu*, îl omorâ cerșianii 181. Alte notiții despre el 697.
- Shahin Lala*, generalul armatelor lui Muradu merge în ajutoriul lui Andr. Paleologu 54. Ocupă mai toată Macedoni'a și Alban'i'a 55-56.
- Shahin Muhamedu Pasia*, reprobat aspru de Sultanul Mustafa II. Văditându-l că fuge dinaintea inamicului 680. El se întorce la luptă și învinge pe inamic 680.
- Shah Kuli*, renumit pentru dexteritatea sa în muzică 309.
- Shahmat*, explicațiune 4.
- Shdm Tirabolos*, Tripoli de lângă Damascu, cetate în Palestina 665.
- Sham Tirabolos Ali Pasia*, se face mare-veziru; se încerca a lega pace cu puterile creștine, dar' nu-i succede 665. Trimite unu Seraskieru în Ungari'a 666. Se încerca a înălța la tron pe Ibrahimu, fiul lui Achmedu, și a delatura pe Mustafa 673. Mustafa îl confirmă în dignitatea de mare-veziru 675. Este condamnat la moarte și sub ce pretext 677.
- Shehinsah*, fiul lui Baiazetu II. 201.
- Siafirovu Petru*, baron. vice-cancelariu imperiului răsărit, ambasadoru extraordinariu pe lângă Poarta, obține confirmarea condițiilor pazei 792.
- Siavus Pasia*, notiția despre el 559. Se pune în fruntea rebelilor 560. Se înțelege cu armata și este destituit pe Mahomedu IV. și cere capul vezirului 561. Se face mare-veziru 563. Soldații cer că se-i conducă la Constantinopol 565. Se escuze la Sultanul 566. Se încerca a îmblândi armata 567. Rebelii se revoltă în contra lui și-l omorâ în palatul său 583. Crudelități comise asupra femeilor sale 585.
- Sultan*, fiul lui Selim Ghirai Chanu alu Tatarilor, se încerca a îm-

- pedecă mersul armatei principelui Eugenu, care venia intr'adjutoriu la Petrovaradinu 697. Dupa mórtea parintelui seu, sub Achmedu III. a innaintatu la dignitatea de Chanu; voidn a debellá pe Cercassiani, a fostu omoritu de catra acesti-a 697.
- Siclosiu*, cuceritu de Germani 533.
- Siehid*, insemnéza martiru 318.
- Siehin Siahí Elem*, titulatura ce se da imperatoru Sultani 244.
- Siehir Fmini*, ce functiune are 211.
- Siehirkioi*, cuceritu de Germani 604. Se suppone Turciloru 618.
- Siehrisulu*, pasialicu si cetate in Asia 324.
- Siehsade*, ce insemnéza 170.
- Sieh Suvaru Oglí*, ucisu din ordinulu lui Solimanu I. 256. 257.
- Sieik Arab*, unulu dintre sieichii arabiani 237.
- Sieik*, ce este, ce insemnéza 53. 569.
- Sieik Aksemsudin*, prin o revelatiune descopere mormentulu lui Ebu Ejub Ensari 145.
- Sieik-Oglí*, succesoarele lui Rami in oficiulu de Reis Effendi, invita pe Mufti la mésa din partea vezirului Daltábanu 724.
- Sieikul-Islam*, unulu din numile composite ce se dau lui Mufti 47. 53. 391.
- Sierban Basaraba*, upranumitu celu mare, a succesu parintelui seu Nia-goe in principatulu Romaniei; dupa elu au rem' su duóe fice ale sale legitime, Ancutia si Elena 626. A mai remasu de elu unu fiu naturalu cu numele Constantinu, care in urma s'a facutu domnu tieriei romanesci 627.
- Sierbanu Cantacuzénu*, domnu tieriei romanesci; transmite pe fratele seu George in calitate de ambasadoru la imperatulu Leopoldu; alte notitii despre elu 506. 507. 625.
- Sieik-Sierifulu de S-ta Sophia*, capulu seditiunei contra lui Mahomedu IV. 569. 570. Presinta lui Mahomedu nuntiulu despre detronarea sa 572.
- Sieikulu de Mecca*, ce titulatura da Sultanului 237.
- Sieik-Saadi*, poetu persianu 14. pref.
- Sieitanu Ibrahimu Pasia*, barbatu forte renumitu la Turci; seraskieru contra Poloniloru 427. Seraskieru in Ungari'a, libera Buda de sub obsidiunea Germaniloru 505. Ilu batu Germanii 512. Ilu cere pace 513. E condamnatu la mórte 525.
- Sieitan Kuli*, primul heresiarchu iltre mahomedai, istori'a lui 189.
- Sieremetevu Borius Petrovitiu*, generalu russy trage cu armata la Prutu spre a intrá in Moldavi'a 789.
- Sieremetevu Mihail Borisovitiu*, capitanu de garda a lui Petru I. Tia-

- rulu Russiei, ambasadoru estraordinariu la Pórta pentru confirmarea
 pazei 729.
- Sierfenberg* *séu Scherfenberg*, da adjutoriu principelui de Baden 532.
 Acést'a ilu tramite se ocupe cetatea Siclosiu; si o ocupa 533. Princi-
 pele ilu rechiamo la sine, si pentru ce 533.
- Sierifu*, etimologia acestui cuventu 241. Cine si ce a fostu sieri ulu din
 Mecca 241.
- Sierranu*, ce insemnéza ; distiactiuvé între Sierranu si Urfenu 614.
- Sifidulbahr*, cetate ocupata prin Selimu I.; descrierea ei 235.
- Sigismandu*, regele Ungariei, nefericitu în lupta cu Baiazetu I, fuge
 prin Constantinopole in tiér'a sa 66. Musa Celebi ilu bate aprópe de
 Semendri'a 87.
- Silahdar Aga*, koltuk vezirleru, ce functiune are 632.
- Silahdar Hasan Pasia*, capituléza si da cetatea Chio Venetianiloru
 669. Administra veziratulu cá vekil 744. Notiti'a despre elu 762. Se
 face mare veziru 765.
- Salifka*, cetate ocupata prin Turcii dela Usunhasanu 155.
- Silistria*, Pasia de Silistria tot-dea-una è si Seraskieru 427. Notitia
 despre Silistri'a 445.
- Silivri*, Sylebria, cetate la marea marmora 146.
- Silulah*, unulu din numile ce se dau Sultanului 196.
- Simonturnu*, cetate cuceritá prin Germani 532.
- Sinan Pasia*, generalu renumitu la Turcii 212. Ilu plange Selimu I. 238.
 Unu altu Sinan Pasia, guvernátóre in Egiptu sub Selimu II. 327
 Si éراسi altulu cá veziru si generalu sub Muradu III. 344. 346.
- Sing*, se lasa Venetianilor 739.
- Sinope*, cucerita prin Turci 148.
- Siolmusiu*, cuceritu prin Germani 596.
- Siopia*, cetate in Bulgaria, ocupata prin Germani 604.
- Sirascu*, cetate in Slavoni'a ocupata prin Germani 553.
- Siretu*, fluviu in Moldavi'a 62.
- Sirvanu*, ce tiéra este, vedi Ozerbegianu 6.
- Sismanu Ibrahim Pasia*, generalu turcu ; esplicatiunea cuventului Sis-
 manu 425.
- Sivrihisar*, cetate unde Mahomedu I. pune garnisóna 97.
- Siultiu séu Schultz*, cuprinde Eperiesinlu si Tokaiul de la Ungurii re-
 belli 513.
- Skanderum*, cetate in Asia, cucerita prin Mahomedu II. 153.
- Skirini*, familia nobila si cea mai distiucta in Críme'a; ea singura are
 dreptul de a alege pe Chanu 186.

- Slavii*, domni in Egiptu 183. 226.
- Slavii de galere*, într'o singura nôpte edifica o Giamie pênê la primele feresti 329.
- Slavoni'a*, ocupata prin Germani 552.
- Smaragda*, fi'a lui Constantin Brancovanu, maritata dupa fiulu lui Baleanu, boieriu mare in Romani'a 627.
- Smirn'a*, pentru ce nu o au ocupatu Venetianii 669. 670.
- Smolenska*, Polonii renuncia la ea in favorul Russilor 535.
- Sniatinu*, cetate în Podoli'a 273.
- Sobieski Ion*, generalu polonu in contra Turciloru 416. Este alesu rege Poloniei 420. Nefericit'a sa invasiune în Moldavi'a 509 Se încerca a trage in partea sa pe principele Moldaviei (Cantemiru) 516. Ilu invita anca odata a intrâ in aliantia cu elu 536. Irrumpe érase in Moldavi'a 538. Trece Prutulul 540. Dar' a trebuitu se se retraga 541. In retragere comitte celle mai esecrabili fapte 541. 542. Ocupa cetatea Némtiu si Sucéava 544. Fuge acasa in Poloni'a 545. Móre 689.
- Sofianu*, provincia in Persi'a 345.
- Sofu* séu *Soph*, ce materia este? ; de aci se numescu *Sophi* cei cari pôrta vestmentu de soph 59.
- Sofus* séu *Sophus*, invetiatu ; s'a datu acestu nume lui Sieitanu Kuli 189. De assemenea s'a datu dinastiei domnitórie in Persia 193. Turcii cui dau numele de *Sophi* 298. Etimologi'a acestui cuventu 345.
- Solak-Cismegiu*, fontan'a lui Solacu 758.
- Solaki*, ce cuca pôrta 276,
- Soldatu* germanu, generositatea lui façie cu un Ieniceriu 648.
- Solimanu I* (Suleimanu, Şulimanu) se proclama imperatu 349. Insti-tue legi pentru curte si pentru imperiu 254. Purtarea sa façie cu regin'a Ungariei si fiulu ei 268. 269. 299. Blastemulu seu asupr'a acelui-a care ar' mai tentâ a bate Vienn'a 281. 459. Solemnitate cu ocasiunea circumcisiunei fiiloru sei 282. Tramite la spendiuratori pe defterdariulu seu 287. Léga aliantia cu Francesii 300. Pune fundamentu la o Giamia in Constantinopole 302. 303. Dupa trei ani o termina 314. Descríerea Giammiei 314 Se dice ca fiii sei s'au revoltatu in contra lui 303. Ordina strangularea loru 307. Incheia pace cu Persianii 308. Tramite Francesiloru o flota într'adjutoriu 311. Dupa aceea le mai tramite un'a 313. Mortea lui la Segetvar 315. O minune ce s'a întemplatu dupa mortea lui Solimanu 316. Calitatile lui 318. Prudent'a sa intentiune prin introducerea Baksisiului 582.
- Solimanu II*, nu bucurosu primesce regimulu, si vedindu tronulu unu fiuru ilu cuprinde 580. Pentru a scapâ de rebelliune merge la Adrianopole 590. Declara ca vrea se comande elu armat'a 602. Se întorce

- érase la Adrianopole 604. De acolo la Constantinopole, 606. Si de aici érase la Adrianopole 617. Móre in bóla de apa 632. Calitatile lui 632—634
- Solimanu Celebi*, trupele europene ilu proclama imperatu 78. Intimpina cu dispretiu pe delegatii lui Temurlenki 79. Alunga pe fratele seu. Musa Celebi din Asi'a 79. Apoi din Adrianopole 82. Soldatii lui Musa ilu prindu si-lu uccidu 83. Calitatile sale 84.
- Solimanu*, fiulu lui Orchanu vine in Europ'a si ocupa vre-o câte -va cetati 34—36 Cade de pe calu si móre 37.
- Solimanu Siah*, originea lui 4. Intreprinde o espeditiune in Europa 6. Mórtea sa 7.
- Solomon regele Iudeiloru*, se díce ca elu a fostu primulu rege in Georgi'a, si ca l-a botezatu insusi parintele seu 290.
- Soncur Doganu*, unulu din fiii lui Solimanu Siah, etimologi'a cuventului Soncur 9.
- Sontium*, fluviu, unde Venetianii au remasu batuti 159,
- Sophi Mehemedu Pasia*, merge cu armat'a pentru a liberà Bud'a de sub asediulu Germaniloru; acosti-a audíndu de apropiarea lui Solimanu, se retragu, dar multi din ei au fostu parte omoriti parte prinsi 298. 299.
- Sophi'a* sor'a Tiarului Petru I. chiama inderetu pe príncipele Basilio Gallicin, care facea resboiu in Crime'a 555
- Sophi'a*, capital'a Bulgariei, cucerita prin Muradu II. 117.
- Sophia Sta*, templulu din Constantinopole, reparatu prin Selimu II. 334.
- Soravna*, cetate memorabila pentru batai'a intre Turci-Tatari si Poloni 430.
- Sorgudgiu*, ornamentu de capu, descrierea lui 474. O alta semnificatiune a acestui cuventu 592.
- Soroc'a*, ocupata de Poloni 628. Turcii o impressóra dar' fara effectu 653. La incheierea pazei se lasa in manile Turciloru 738.
- Sozopole*, locul unde s'a refugiatu Maurocordutu 595.
- Spahii*, séu Sipahii din Constantinopole se revólta de doue-ori un'a dupa alta 388. 389. Unde-si primescu ei soldulu 585.
- Spandoniu*, filosofu 136.
- Spanioli*, ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Spinalonga*, cetate in insul'a Candi'a 650.
- Spiritulu* lui Mahomedu, ce tienu Turcii despre elu 108.
- Stahrenberg* (conte de), se apera contra Turciloru la Nissa 619.
- Stamatellu*, confidentu alu lui George Kiemielnisky, duce scrisóra acestui-a la Casaci pentru a-i face se remana fideli Portiei; dar' fu reu priimitu de Casaci. 444,

- Stanca*, fi'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Radu, fiulu lui Ilie principe Moldaviei 627.
- Standardu* ca semnu de maiorenitate 355.
- Stanislau*, regele Poloniei, mergerea sa in Turci'a 776. Refugiulu seu la Turci 780.
- Stefanesci*, in Moldavia la Prutu 215.
- Stefanu*, domnu Moldaviei, faptele lui 62. bate pa Turci 158. Cuventulu seu din urma catra fiulu seu 272.
- Stefanu celu tineru*, fiu naturalu alu lui Bogdanu 296.
- Stindardu*, vedi Standardu 355.
- Strasoldo*, generalu venetianu, supune cetatilé Venizze si Seromero; apoi bate pe Turcii de sub comand'a lui Seffer Aga 510.
- Streliti*, militia incetata sub Petru celu mare 606.
- Strigoniu*, cetate in Ungaria 477.
- Subashi*, ce functiune are 232.
- Suda*, cetate in insul'a Candi'a 650.
- Sudek*, cetate ocupata prin Mehemedu begu 224
- Sucéva*, notitia despre acésta cetate 274. Casacii se 'ncérca a o cuprinde 440. Regele Poloniei o ocupa nefindu aperata de nici-o garnisóna 544.
- Sugiari* cetate cucerita prin Mehemedu Begu 224
- Suleimanie*, moschee edificata prin Solimanu; descriptiunea ei 314.
- Suli'a*, cetate in Bosni'a. atacata de crestini, dar liberata prin Turci 290.
- Sulsu seu Tult*, specie de moneta, face a trei'a parte dintr'unu leu 479.
- Saltanu*, derivatiunea si intrebuintiarea acestui titlu 14. Pentru ce pasia din Egiptu pórtá titlulu de Sultanu 475
- Sultanu Sieitan* Sultanden Sieitanden ce insemnéza acésta dicere 661.
- Sulu Monastir*, monasteriu apatosu 140
- Sumbulu Aga*, cade in lupt'a cu galerele de Malta mergându spre Egiptu; de aci turcii impressóra Creta appertinenta Venetianiloru 384.
- Sunnet*, esplicatiunea acestui cuventu 164.
- Sunni*, nume distinctivu intre Turci si Persiani; esplicatiunea cuventului 214—217.
- Suosthi*, unu satu; din ce motivu i s'a datu acestu nume 247.
- Svanietiu*, ocupatu prin Turci 406.
- Suar Shah*, satrapu persianu, tatalu lui Alibegu 219. Cercassianii ilu omóra intr'un modu forte crudelu 240.
- Suar Sheh Ogli*, principe de Marash, se revólta in contra lui Solimanu; Ferhadu Pasia ilu prinde dimpreuna cu duoi fii ai sei, si-i ucide la momentu 256 257.

T.

- Tabaculu* (tutunulu) este interdîsu sub pedépsa cu mórte 377.
- Tabella comparativa* între anii Hégirei și anii de la Christu 40 in prefatiune.
- Tabella* despre lunile Hegirei in comparatiune cu lunile sólari 10 in pref.
- Tabilchana*, *Tabulchana* séu *Tubulchana*, musica campestra 13. Ce insemnéza déca ea tace 647.
- Tabli Alem*, ce insemnéza; se da acésta numire guvernatorilor de provincie 13.
- Tacere profunda*, ce domnesce in curtea ottomana 322.
- Taganorocu*, cetate fortificata prin Petru I. Tiarul Rusiei 742.
- Tagiut-Tavarich*, cea mai esacta istoria despre Turci 13 in prefatiune.
- Tahir*, tatalu lui Abdulah, guvernatore in Egiptu 382.
- Tahrin Begu*, provóca resboiu terribile între Temurlenki și Baiazetu I. 72.
- Tailasi Despotulu*, insociá pe Mahomedu IV. in placerile sale și la venatu 494.
- Taiphali'a*, ruinele acestei cetati 158. 274.
- Tamasiescu*, soldatu moldoveanu, notitia despre elu 630.
- Tamerlan*, vedi Temurlenki.
- Tanagoru* séu *Taganoru*, portu construitu prin Petru I. Tiarul Rusiei 784.
- Taracli*, cetate, se suppose ottomanilor 23.
- Taracliborli*, cetate in Asi'a, Baiazetu I, pune garnisóna 65.
- Targanu*, luptatoriu renumitu; Orchanu a edificatu unu castelu și l'a numitu Targanu in onórea bravului soldatu și comandante 20.
- Tarsus*, cetate in Asi'a, cucerita prin Baiazetu II, 178.
- Tastei Ogi Sinik Mehemedu*, invéti'a msica dela princip. Dem. Cantemiru 216.
- Tatalu maciuceloru*, pentru ce s'a numitu Selimu I asiá, 206.
- Tatar-Bazargicu*, cetate in Traci'a 448.
- Tatar-hisari*, castelul Tatariloru 301.
- Tatarii*, cumu conserva ei memori'a nobilitatiei loru 186. Unu exemplu de infidelitatea și astuti'a loru 215. Admirabila cunoscintia a loru topografica 281. Invasiunea loru in Russi'a 329. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. I batu Polonii 430. Apoi Rusii 445. Nevala loru asupr'a Moldoveniloru 493. Secretulu loru de a intoxic'a locurile și riurile 543. Persecuta pe Poloni in Moldavi'a 629. Germanii-

- batu de-i stingu 664. Devastéza Poloni'a 681. O proba despre dibaci'a si iutímea loru 697.
- Tatarii*, crimeani si oguzani 5.
- Tatarii*, lipcani 434. 436.
- Tatarii*, nigaiani 326.
- Tatarii*, patigoriani 179.
- Tatlu*, séu *Datlu Ghiuni*., nume ce se da dílei Joi 584.
- Taushanlic*, cetate data de Ghermianu Ogli cá dote ficei sale maritata dupa Baiazetu I. 54.
- Tauris*, cetate principale in Azerbegianu (Persi'a) 6.
- Tavil*, capu de rebelli in Asi'a 356.
- Taxu*, pe Giamie, Moshee, si pe tóte casele in Constantinopóle 549.
- Teccurbungari*, cetate, se suppose Ottomaniloru 23.
- Tebeden*, de la *ebedi*, o speçie de feudatari 476.
- Tekkie*, provincia in Asi'a mica 111.
- Tekkieli Chanu*, renumitu generalu persianu cade in batai'a cu Turcii 214.
- Tekkielu Mehemedu Chanu*, renumitu generalu persianu , guvernatore de Bagdadu, se retrage din cetate la apropiarea lui Solimanu I., si merge mai afundu in Persi a. Elu a sciutu se corrumpa si pe vezirulu si pe deftedariulu lui Solimanu 286. 287.
- Tekkiur*, explicatiune 68. 282.
- Tekkiurdaghi*, ce localitate este 595.
- Tekkiurdaghi Mustafa Pasia*, mare veziru 587. Notitia despre elu 595. Este destituitu si deportatu la Malgara 607.
- Tekkiur Moldaviei*, ce insemnéza 158.
- Telaveti Coranu*, lectur'a Coranului la morti 176. 317.
- Telchisiu*, raportu, scrisóre 644. De aci Telchistci, officialu care pórtá telchisiulu de la o persóna la alta 644.
- Telicham*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Temisióra* ocupata prin Solimanu I. 305. Canalisarea riului Bega 621. Turcii vinu intr'adjuteriu Temisiórei 622. Germanii o impressóra 686. La incheierea armistitiului se lasa Turciloru 737.
- Templulu* dieului necunoscutu 557.
- Temurlenki* séu *Tamerlan*, notitia despre elu și despre memorabilele sale fapte ; invasiunea sa in Asi'a 70. Marinimositatea sa catra imperatulu grecésou 71. Scrisórea sa catra Soliman Celebi 78. Purtarea sa marinimósa façie cu Musa Celebi 79.
- Tenedos*, insula reocupata de Turci 389.
- Teokeoli* (Tóköli), scurta istoria despre elu 455. Cuceririle sale in Ungari'a 460. Turcii ilu proclama rege alu Ungariei 461. Opiniunea sa

- este a nu impressorá Vienn'a 465. Cine è caus'a arestareii sale 465. Pentru ce erá in contra impressorareii Viennei 473. Ilu batu Germanii la Eperies 506. Este trimisu legatu in ferra la Constantinopole. 514. Se restituie in dignitatea sa de mai nainte 527. Soci'a sa cade in man'a Germaniloru la Muncaciu 589. Turcii ilu facu principe Transilvaniei 624. Alungatu din Transilvani'a fugue in Turci'a 628. Insoçiesce pe Sultanulu in campania 686. 693. Prada castele turcesci 715.
- Tergimanu*, dragomanu, interprete 395. 403.
- Tergoviste*, urbe in tiér'a romanésca 592.
- Termes*, cetate in Thessali'a 394.
- Terschane Emini*, ce functiune are 211.
- Teshrifatci*, capu de cabinetu, séu directoru de cancellaria 210.
- Teskiera*, ce insemnéza 726.
- Teskieredgi*, ce sunt acesti-a 260.
- Thebanu* (Thebes) cetate in Morea ; in muntii de pre langa acésta cetate s'au retrasu Turcii dinaintea Venetianilor comandati de Morosini 557.
- Theodora*, fiic'a lui Ion Cantacuzenu, imperatulu Constantinopolei, soci'a lui Orchanu imperatu alu Turçiloru. Nicephoru Gregoras , falsu o numesce Maria 29.
- Theodoru Lascaris*, domnu Andrianopolei, ilu suppune Mahomedu II. 148.
- Thesaurulu*, principelui Moldaviei, predatu si jefuitu 297.
- Thesaurulu publicu*, la Turcii se imparte in esternu si internu 245.
- Thesaloni'a* séu Selanicu , cucerita de Baiazetu I. 65. Apoi de Muradu II. 114.
- Teutulu Logotheta*, vedi Logotheta.
- Tiarulu Russiei*, scrisórea sa catra Mahomedu IV. 447 Eroiculu seu respunsu catra Achmedu III. 793.
- Tibris* (Tigris) séu *Tauris*, odinióra capital'a imperiului persianu 188. Selimu I. o ocupa 216. Notitia despre acésta cetate 286. Muradu III o cuceresce 344. Si taie prin sabia pe toti locuitorii de acolo 345.
- Tiflis*, cetate in Armeni'a, ocupata prin Muradu III. 341.
- Tigru*, turcesce Shat, fluviu 224.
- Timari*, fondatori imperiului ottomanu 476.
- Timon*, medicu, despre care se dice ca ar fi inveninatu pre Grigorie Ghica, domnu tierei romanesci 419.
- Timusiu* vedi Kiemielniski.
- Tine* séu *Tinos*, insula in Archipelagu, Tutcii se încérca a o cuprinde, dar' sunt alungati 725

- Tiralu*, castellu aprópe de Tibiscu (Tisa), cuceritu de Germani 596.
- Tiriaki*, prin o inventiune improvisata isi scapa viéti'a 377.
- Tirudge*, cetate ocupata prin Solimanu I 256.
- Tisa* (Tibiscu) fluviu in Ungari'a, Germanii fortifica tiermurii la Titelu 694. Sultanulu Mustafa II. comanda a se face podu preste Tisa, si trece preste elu cu mare frica 704. Alte notite despre acestu fluviu 707. 738.
- Titelu*, cetate asupr'a Tisei, cucerita prin Solimanu I. 263. O impresóra Turcii, dar' fara succesu 666. In urma Mustafa II o ocupa, si-i dirima fortificatiunile 679.
- Titulaturele*, cele mai usitate la Pórta otomana 1.
- Tocadu*, cetate in Asi'a, ocupata prin Baiazetu 1. 64.
- Tocai*, urbe in Ungaria, ocupata prin Germani de la rebellii unguri 513
- Tocmak*, generalu persianu, etimologi'a cuventului 340.
- Toigunu Pasia*, beglerbegu de Buda, ocupa de la crestini trei cetati 312. 313.
- Tolstoi Petru*, ambasadorulu Tiarului nu capeta chilat 229. La intervenirea sa se confirma articii de pace 780. Vezirulu ilu inchide in carcerile de la siepte-turnuri 786.
- Tomiris*, regin'a Schitiei, amagesce pe Cyrus regele Persiei 184.
- Topal Ibrahim Aga*, tradatoriulu lui Daltabanu Mustafa Pasia 721. 724 746.
- Topchane Nasiri*, ce functiune are 211.
- Top-capu*. o pórta, etimologi'a acestu cuventui 197.
- Toptci-Bashi*, ce functiune are 678.
- Topus*, maciuca scurta in capetu cu nodu 22.
- Torquatu*, cadit-u elu in lupta, séu a cadit-u prinsu 185.
- Toscopakanu*, mare maiestru de a trage cu sagét'a séu cu arculu 379.
- Tosia*, cetate ocupata prin Muradu I. 97.
- Tractatu de armistitiu*, intre Mustafa II. de o parte, si intre Germani, Tiaru, Polóni si Venetiani de alta parte 737. 738.
- Tractatulu de pace*, intre Turci si Poloni 432—436.
- Traianu imperatu*, ruinele unui podu construitu prin elu 98. O cetate fundata de elu 274. Ruinele unei pórta vechia, opera a lui Traianu 617.
- Transilvani'a*, cucerita prin Turci, si Michael Apafi instituitu principe 390. Germanii o cucerescu in mai multe parti 553. 554. Cérta pentru ea cu Tuccii 623. 628. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa lui Leopoldu imperatu 737.
- Trapsonda* séu Trebisonda, ocupata prin Turci 148.
- Trvisano Benedictu*, delegatu venetianu la Turci 159.
- Tribali*, ce poporu sunt acesti-a 57.

- Tributu in persóne*, de la sclavii captivi si de la crestini 50. *In bani* de la toti cari nu se tienu de legea mahomedana 613.
- Tripolis*, cetate. resiediñi'a unui Pasia-Guvernatore 685.
- Trubeskoï*, feldmarsialu rusescu, da pe fia sa in casatoria dupa principele Dem. Cantemiru 802.
- Tugra*, se chiama subscriptiunea Sultanului 231.
- Tugu*, semnificatiunea cuventului 404.
- Tula*, o cetate in Russia 330.
- Tulcia*, urbe in. Moldavi'a 406.
- Tult*, a treia parte dintr'unu leu 479.
- Tumanbai*, rege cercasianu in Egiptu 236 Este estradatu lui Selimu I. 238. Care lasa apoi de-lu spendiura 239.
- Tunez*, Tremisi'a, cucerita prin Selimu I. 329.
- Tunge*, fluviu la Adrianopole 177.
- Tunis*, Spaniolii o surprindu, o ocupa si taia pe toti musulmanii de acolo 335. Turcii o reocupa prin asaltu, si nu crutia nici-unu sufletu crestinu, ci pe toti i ucidu 336.
- Turali*, galbeni de auru turcesci 777. 778.
- Turban* (Dulben), originea acestui cuventu 129.
- Turbc*, explicatiunea cuventului 146. Vedi Kuble la pag. 59.
- Turcescu ordinu*, la destituirea unui Pasia 717.
- Turcii*, la ce atribue ei succesele armelor lor 10. Cine are la ei dreptu de a bate moneda 13. O proba de cruditatea lor 39. Rugatiunile lor 46. Credinti'a lor ca la diu'a din urma Dumnedieu, va judeca si pe animale 47. Santii ale caroru precepte le urméza 48. Opiniunea lor despre profetie si miracule 50. Credinti'a lor in predestinatiune 55. Pentru ce-si ingrópa mortii cu atáta graba 57. Ce tienu ei despre nobilitate 58. 453. Care pedépsa cu mórte o tienu mai onorabila 58. Monumentele lor la morminte 59. 146. Candu au construitu ei vase de resbellu mai ántáiu 75. Cádi betivi numera ei intre Sultanii lor 81. Si cádi dedati la vitiuri de desfrenari 84. Ce tienu ei despre omorurile comisse de Sultanii lor 94. In ce casu potu se ucida pe captivi 96. Esemple despre acést'a 281. 486. Cum saluta ei pe crestini 102. Cari resbóie le tienu de legitime 107. Doctrina lor despre invocarea santiloru 108. 177. 232. Ei credu ca Papa de la Rom'a è nemuritoriu 120. Desteritatea lor in a trage cu arculu séu cu sagét'a 123. Ordinile Sultaniloru le considera cá purcesse de la Dumnedieu 172. Pentru ce tienu ei sciinti'a legiloru de cea mai insemnata 176. Ur'a lor contra Persianiloru 189—192 Oblegamentulu de a cerceta pe parinti 194. Ce tienu ei despre rugatiuni 195. Ei tienu pe Sultanii lor de infallibili 196. Si de santi

349. Inclinațiunea lor la rescolari 197. Tienu foarte multu la visuri 200. Ei credu ca mergându la bataia, trebue ca tot-dea-una ei se încépa ataculu 211. 212. Mai credu anca, ca nu è permisu a detiené sclavu pe unu Sunni 214. Sciinti'a lor in musica 217. Respectulu mare ce-lu au catra unu Chatisierifu alu Sultanului 231. 232. Cumu numera ei dilele lunelor 236. 237. Ce credu despre remuneratiunea fapteloru bune 247. Legea lor in casulu candu un faptuitoriu de crima nu è cunoscutu 267. Infidelitatea lor proverbiala 268. 269. 299. 300. Cum respecta ei pe preotii lor 269. 758. Cumu nu observa conditiurile de capitulatiune 271. Propusulu lor resolutu in bataia 285. Credu in fassiunile muribundiloru 287. Sunt maiestri in artea de a se preface 288. Ordinea lor in bataia 302. Pentru ce nu incepu resbellu innainte de a insciintia pe inamicu 308. Disputa intre ei pentru espressionea : Dumnedieu à tôte lumile ! 316. Cumu gelescu ei pe imperatii lor 322. La ce atribuescu ei perderile lor in bataia 330. Cumu indivinéza ei prin Coranu 332. Ce nume batjocoritqriu dau ei la tôte popórele 340. Cumu vorbesc despre mórtea Sultaniloru lor 349. Ce supranume dau la generalii lor 356. Candu incepu si candu termina ei campaniele bellice 372. Espressiuni pompóse ce intrebuintiéza ei fație cu delegatii crestini 390. Ei nu esprimu niciodata numele crestineloru fara a adaoge si unu epitetu botjocoritqriu 396. 397. Astuti'a lor a pune tributulu 415. Resimtiulu lor contra Sultaniloru, cari nu se sciu modera in placerile de venatu 428. 429. Scrupulositatea lor de a observá onorurile curtiei 431. Ce nume le mai place 450. Pentru ce nu se aplica la meserii 453. Ce motivu le este de adjunsu pentru a declara resbellu 457. Credinti'a lor superstitiósá in presemne 462. Dispositiunile lor pentru a avé provisiune in resbellu 479. De câte-ori mergu ei la atacu in un'a si aceeasi lupta 488. Ce póte face la ei banulu 542. Cumu judeca ei pe Sultani din primul faptu la suirea lor pe tronu 581. Si pe veziri dupa primirea veziratului 768. Tienu multu la astrologi 602—604. Modulu de a cunósce virilitatea unei persóne 615. Datin'a lor de a batjocori pe betrani 634. Cumu se tiene penitentia la ei 637. Cumu celebréza victorie'e asupr'a inamicului 655. Tierile de nouu cucerite le confisca pentru statu 668. Ce regula este de a se observa cu ei in bataia 488. 710, Mare miseria dupa batai'a de la Zenta 714. Murrurulu lor in contra lui Mustafa II, 740 A sta de-a stanga este mai onorabilu decâtu a sta de-a drépt'a 747. Ei nu pré pórtá nume de familia 753. Mergu la Adrianopole 754. Destituiescu pe Sultanolu Mustafa II. 761.

Turçomanii, nu sunt de a se confunda cu Turcii 17, in prefatiune.

- Turculetii*, colonelu moldovanu, care a servitu de calauzu regelui Sobieski, spre a poté fugi in tier'a sa 545.
- Turgadu*, provincia vecina cu Varsacu 170.
- Tursonbegu*, se suppone imperiului ottomanu 33. Se nasce cërta intre elu si intre fratele seu Hagilbegu, in care Tursonbeg remane mortu 34.
- Tyrilos*, vedi Giorlu.

U.

- Ucrani'a*, espusa incursuniloru Casaciloru 442. Turcii offeru Poloniloru acësta Provincia, dëca voru renuncia la allianti'a cu imperatulu Leopoldu 654 Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Poloniloru 738.
- Urfen* sêu *Urfen*, justu ; distinctiune intre Urfen si Sherranu dupa Coranu 614.
- Uuescuf* sêu *Iscuf*, o speçie de coifu la Turci 55.
- Uivaru*, ilu ocupa Turcii 389. Germanii ilu impressóra 477 Si 'n urma ilu ocupa 512.
- Uladislaw*, vedi Vladislau.
- Ulemalii* sêu *Ulemii*, notitia despre ei 456. Se revoltã in contra-lui Mahomedu IV. 547 548. Se opunuu rebelliunei eseitata chiar de ei in contra lui Solimanu II. 585.
- Ulledinu Petru*, se da in partea lui Mustafa falsulu 99.
- Ulubad*, cetate in Asi'a se suppone lui Orchanu 33. Mustafa falsulu isi concentrëza aici armat'a 110.
- Ulufe*, solda lunara, precumu *Kiste* solda trilunara, si *Nosaca* solda de dî 559.
- Ummie*, familia princiarã 382.
- Umrû*, principe saracenu , acest'a si successorii sei au domnitu in Creta 80 de ani 383.
- Unna*, fluviu, se vërsa in Sava 736.
- Ungurii*, i batu Turcii la Semendri'a 86. Apoi la Varna 121—124. Mai apoi la Cossova 127. Si apoi la Mohaciu etc. 263. Isi perasescu posturile cu rusine 471.
- Urana*, ocupata prin Venetiani 509.
- Urfa*, cetate in Asia, unde in apropiare locuiescu Kara Emidii 219.
- Ussunhasan* sêu *Hasan Lungul*. rege Capodociei, primesce in ştaþele sale pe Kiril-Achmedu, pentru aceea Mahomedu II ilu ataca si-i sfarma tóta armat'a 148. Primesce pe principele Isaacu Beg la sine 152. Tramite pe generalulu seu Iusufce Beg a devasta tierile tur-

cesci ; dar armăt'a sa remane batuta ; elu insusi abia scapa cu fug'a 153—155. Elu face nuoe incercari, dar' fara succesu 159. 160.

Usturgunu-Beligradu, Strigoniu, si

Usturni-Beligradu, Alba-regale, amenduoe cetati in Ungari'a, cucerite prin Solimanu I. 301.

Uveis Pasia è tramisu de fratele seu Mehemedu Begu, principe de Diarbekir, ca ambassadoru la Selimu I., de unde s'a rentorsu incarcatu de onoruri si daruri pentrn fratele seu Mehemedu Begu 224.

V.

Vaissul, explicatiune, vedi Mمبر 167.

Valak Oglı, principe Serbiei 117. 118.

Valcovar, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.

Valea-Strimba, unu satu langa Prutu 541.

Valida Sultana, mam'a Sultanului, ce nume da filoru sei 450. Notitia despre ea si despre veniturile ei 457. 458.

Valier, bate pe Turci in Dalmati'a 522.

Vallis, è tramisu de Caraffa se ocupe Tiralul, castelu in apropiere de Tisa 596.

Vallona, ocupata de Venetiani 631. Si reocupata de Turcii 632.

Valpo, fortareti'a in Slavoni'a, cucerita de Germani 552.

Vanlı Effendi, disputa inaintea Vezirului asupra religiunei cu Panaiotu ; dar' remane invinsu si elu de necasu cere morte lui Panaiotu de la Sultanulu ; acest'a inse refusa 401.

Vanu, cetate la confiniele Persiei, o cuceresc Solimanu I. 285. 303.

Persianii o impressora, dar' Turcii o elibera 370. In urma o recucescu Persianii 373.

Varadinu, cetate ocupata de Turci 389. Germanii o impressora 648. Si in urma o ocupa 653.

Varna, memorabila bataia între Selimu si tatalu seu Baiazetu ; apoi între Muradu II. si regele Ungariei Vladislau 121—124 Aici scapa Selimu II. 195.

Varsak, Paflagoni'a, ocupata prin Mahomedu II. 155. Notitia despre ea 170. Baiazetu II. bate pe rebellii de acolo 184.

Vasaevs, istoricu citatu 230. in not'a 40.

Vasluiu, urbe in Moldavi'a 63.

Vatıu, in Uugaria, ocupatu de Germani 504.

Vekil, administratorulu in timpu de vacantia a veziratului 744.

Venatori romani, in apărarea cetatei Némtiu 544.

- Venetianii*, sunt batuti langa fluviulu Sontiu 159. Ce numire de batjocura le dau Turcii 340. 683. Ei dau o flota lui Alexiu pentru a ocupa Constantinopolea 383. Motiyu de frangerea pazei intre ei si intre Turci 500. Progressulu armeloru loru pemare si uscatu 509. 521. 522. Alte successe ale loru contra Turciloru 545. 555. 556. Déca ei sunt caus'a nimicirei templului dedicatu dieului incognitu 557. Déca merita ei a se assemena cu Erostratu 558. Alte progresse de arme ale loru 598. 606. 630. 631. Successe dubiöse ale armeloru loru 654. 655. 664. Incepu a se bate mai multu prin astutia decatu prin puterea armeloru 649. Ocupa cetatea Chios 666. Pe mare le merge reu 682—684. Invingu la Argos 685. Dar' sunt batuti la Dulcigno 689. Alte incercari ale loru 724—735. Léga armistitiu cu Turcii 738.
- Vergora*, in Dalmati'a prin pacea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.
- Versu persicu*, improvisatu de Mahomedu II. 141.
- Versu turcöscu*, pe mormentulu lui Solimanu Shah 8. Pe mormentulu lui Eiub 145. In memori'a lui Selimu I. 241. De Baiazetu la trecerea preste unu podu 247. Pe mormentulu lui Selimu I. 249. De unu poetu la amant'a sa 318. De poetulu Hudai pe podulu lui Selimu II. 325. De Misri Effendi iu traductiune 636. De unu preotu grecu asupr'a mortiei unui Mufti 759. 760.
- Vertica*, in Dalmati'a prin pacea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.
- Vérfulu degeteloru*, frasa turcöscä 212.
- Veterani*, comandante germanu, bate pe Turci 534. In urma ilu batu Turcii 678—680.
- Vétr'a trebue stërta*, frasa turcöscä 316.
- Veziatulu* vacantu patru-dieci de dile 744.
- Veziuru*, explicatiunea cuventului 45. La ordinulu Sultanului trebue se se supuna mortiei 173. Cätu póte se fia venitul lui pe unu anu 211. Auctoritatea lui 286. Cum trece dignitatea de Veziuru de la tata la fiu, si la nepotu 389. 390. Apucaturele Veziuriloru de a se sustiené in postu 523. Cum siede in divanu 583. Pentru ce se da putere atätu de mare Veziurului 586. Ce se face candu Veziatulu è vacantu 744. Solemunitatea ce se observa candu Mufti i face visit'a 747.
- Vidinulu*, ilu ocupa Germanii 604. Dar' se retragu la apropiarea lui Kioprili, si-lu lasa acestui-a 620.
- Vienn'a*, o impressóra Solimanu I. 276 Care in urma redica obsidiunea 280. O impressóra apoi Mahomedu IV. 474. Coutele Starenberg este insarcinatu cu aparea ei 478. Era o lipsa simtitória de provisiun

- in castrele turcesci 479—481. Ion Sobieski vine intr'adjutoriu la cetate, alunga pe Turci si elibera cetatea 487—489.
- Vilhelm III*, regele Angliei, tramite unu delegatu la curtea ottomana pentru a midiloci pacea 645
- Vinarsu*, unu mare iubitoriu de beutur'a acést'a 636.
- Vindecarea* de ruptura (hernies) cum o practica Albanesii 292 293.
- Vinerea*, este la Turci aceea ce este Samhat'a la Evrei. si ceea ce este Duminec'a la Crestini 46.
- Virilitatea*, ce modu au Turcii de a cunósce candu o persóna a ajunsu in stadiulu virilitatii 615.
- Virovitiulu*, cetate in Slavonia, cucerita priu Germani 505.
- Visegradu*, Germanii 'lu impresóra si in cate-va dile ilu si ocupa 503 Turcii din partea loru anca ilu impresóra, si-lu reocupa 511. Garnison'a turcésca se retrage 513.
- Visuri*, ce tienu Turcii despre visu 200.
- Vitiuri*, desfrenate ale uñoru imperati ai Turciloru 84.
- Vladislau*, regele Ungariei, primesce la sine pe Valak Oglu, principe Serbiei, despoiatu de statele sale prin Muradu II, 118. Primesce o scrisóre de la Caramanu Oglu, prin care ilu invita a face resbellu lui Muradu II, 120. Vladislau facuse pace cu Muradu, si o intarise cu juramentu, ceea ce-lu impededá a urma consiliulu lui Caramanu; dar Papa ilu desléga de la juramentu, si merge contra Sultanului 120. 121. Se incínge lupt'a la Varna, si Vladislau ca le mortu 121—123.
- Vladislau Posthum*, regele Ungariei, fiulu imperatulu Albertu, vulneratu si mortu in batai'a cu Mahomedu II. 146 147. Fiia sa Anna a fostu maritata dupa Ferdinandu I, imperatu 298.
- Voia libera*, ce credu Turcii despre acést'a 174.
- Voivodu*, explicatiunea acestui cuventu 282.
- Volga*. (Essel), fluviu; incercarea lui Selimu II, de-alu uni cu fluviulu Donu 325.
- Voroneschi*, portu unde Tiarul isi tienea o parte din flota 742.
- Vornicini*, plenipotentiarulu Tiarului Petru I. la incheiaráa tractatulu de pace in Carlovitiu 736.
- Vustrovu*, fluviu in Ucrani'a, nu departe de acestu fluviu este *Nisna*, locu insemnatu de comerciu 445.

Z.

- Zagara*, cetate in Asi'a mica, cucerita prin Turci 54. Notitia despre ea. Mustafa falsulu o devastéza 99.

- Zante*, vedi *Gianta*.
- Zapolia Ion*, rege Ungariei, Ferdinandu i declara resbellu, si ocupa cetatea Buda 268. 269. Móre, si lasa pe fiulu seu Stefanu sub tutel'a lui Solimanu I. 298.
- Zarnata*, cetate, Mainotii batu pe Turci si o ocupa 522.
- Zekli* (Sicosiu?) cetate, Germanii-i derima fortificatiunile 550.
- Zeinel* séu *Seinel chanu*, in numele regelui Persiei guvernatore provinciei d'Arak 369
- Zengi*, ce poporu sunt acesti-a 294.
- Zenta*, castelu la tiermuri Tisei 703 Memorabilu pentru terribil'a bataia intre Turci si Germani 706—711.
- Zerbak* séu *Serbak*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Zerin Ogli*, vedi *Serin Ogli*.
- Zichne*, cetate ocupata prin Shahin Lala 56.
- Zil*, specie de discuri de arama, de aci *Zildzani*, cari canta in zilu 13.
- Zing*, cetate in Dalmati'a, impresorata de Valier, dar liberata prin Turci 522. Cornaro o ocupa prin assaltu, si trece tóta garnisóna prin sabia 547.
- Zoroastru*, institue cultulu de focu la Persiani 6.
- Zuffa*, cetate ocupata prin Solimanu Pasia de la Venetiani 655.
- Zulcadiru* séu *Sulcadiru*, satrapu persianu, tatalu lui Olaidevlefu 219.
- Zulcadiru* séu *Julxadir*, provincia in Asi'a 264.
- Zulficar Effendi*, notitia despre elu; è tramisu cá delegatu la imperatulu Leopoldu 591. Sosesce in Vien'a si incepe negociatiunile de pace 604. Se întórce acasa la Constantinopole 652.
- Zurna*, fluiera, de aci *Zurnaieni* cantatori in fluiera 13

IMPERATII TURCILORU.

A.

DELA OSMANU I. FUNDATORELE IMPERIULUI OTTOMANU PENE LA
ACHMEDU III 1)

I. <i>Osmanu I.</i> la anulu de la Christu	1300.
II. <i>Orchanu</i>	1326.
III. <i>Muradu I.</i>	1360.
IV. <i>Baiazetu I.</i>	1390.

INTERREGNU SUB SOLIMANU SI MUSA CELEBI.

V. <i>Mahomedu I.</i> anulu de la Christu.	1413.
VI. <i>Muradu II</i>	1422.
VII. <i>Mahomedu II</i>	1451.
VIII. <i>Baiazetu II.</i>	1481.
IX. <i>Selimu I.</i>	1512.
X. <i>Solimanu I.</i>	1520.
XI. <i>Selimu II.</i>	1566.
XII. <i>Muradu III</i>	1575.
XIII. <i>Mahomedu III</i>	1594.
XIV. <i>Achmedu I</i>	1603.
XV. <i>Mustafa I</i> si }	1618.
XVI. <i>Osmanu II</i> }	
XVII. <i>Muradu IV</i>	1622.
XVII. <i>Ibrahimu</i>	1639.
XIX. <i>Mahomedu IV</i>	1649.
XX. <i>Solimanu II</i>	1687.
XXI. <i>Achmedu II</i>	1690.
XXII. <i>Mustafa II</i>	1694.
XXIII. <i>Achmedu III</i>	1702.

(1) Despre cari se tractéza in acésta istoria.

B.

DUPA ACHMEDU III PÊNÊ ASTA-DI.

XXIV.	<i>Mahmudu I</i>	. anulu de la Christu.	1730.
XXV.	<i>Osmanu III</i>	. . . . .	1754.
XXVI.	<i>Mustafa III</i>	. . . . .	1757.
XXVII.	<i>Abdulu Hamidu I</i>	. . . . .	1774.
XXVIII.	<i>Selimu III</i>	. . . . .	1788.
XXIX.	<i>Mustafa IV</i>	. . . . .	1807.
XXX.	<i>Mahmudu II</i>	. . . . .	1808.
XXXI.	<i>Abdulu Medgidu</i>	. . . . .	1839.
XXXII.	<i>Abdulu Azis</i>	. . . . .	1861.
XXXIII.	<i>Muradu V</i>	. . . . .	1876.
	<i>Detronatu. è anca in viêta</i>		
XXXIV.	<i>Abdulu Hamidu II</i>	. . . . .	1876.
	<i>asta-di regnante.</i>		

Nota. De la a. 1300, candu Osmanu I. s'a facutu primulu imperatu alu Turciloru, péné la a. 1730. sub Achmedu III, in cursu de 430. de ani au fostu 23, imperati; ér de la n. 1730. péné asta-di 1878, in cursu de 248 de ani au fostu 11 imperati turci. Ceea ce anca este unu semnu de scaderea si in urma incetarea imperiului ottomanu in Europ'a.

Tr Rom.

ERATA

Traducțiunea istoriei prezente în limb'a română se făcea de către traducătorii în Baia-de-Crisiu (*Zarand*); tipărirea se făcea în București; și corectura se făcea în Brașov; prin urmare era aproape imposibil, ca să nu se strică unele erori de tipărire, mai mult sau mai puțin vădită în mersul citirii. Ele însă, asigurăm pe onorabilii cititori, nu sunt de natură să încurce sau altere adevăratul sens al textului în dicții sau construcții, și binevoitorii cititori, vor putea chiar înșiși, citind cu atenție a le îndrepta. Cerem, cu toate acestea, indulgența cititorilor, și îi rugăm să ne scuze pentru acele erori de tipărire ce au trecut fără voia noastră în opusculul prin aceasta îl punem în vedere publicului român.

Din operele principelui Demetriu Cantemiru care se tiparescu sub auspiciile Societatei Academice romane , au mai esitu de sub tipariu si se afla de vendiare atatu in localulu acestei Societati catu si la librari'a Socecu & Comp.

DESCRIPTIO MOLDAVIAE

in limba originale latina , cu chart'a Moldaviei , si unu fac-simile alu auctorului. — **Pretiu lei noi 4.**

DESCRIEREA MOLDAVIEI

tradusa dupa textul originale cu chart'a Moldaviei si unu fac-simile alu auctorului. — **Lei noi 4.**

ISTORI'A IMPERIULUI OTTOMANU

insocita de multe note instructive. Partea I pana la a. Hegirei 1083, dela Is. Chr. 1672. — **Lei noi 8.**

Istori'a Imperiului Ottomanu, **PARTEA II**, se afla sub tipariu.

